T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

OYLUM HÖYÜK ORTA TUNÇ ÇAĞI MİMARİSİ

Doktora Tezi

Aydoğan BOZKURT

Arkeoloji Anabilim Dalı

İzmir 2025

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

OYLUM HÖYÜK ORTA TUNÇ ÇAĞI MİMARİSİ

Doktora Tezi

Aydoğan BOZKURT

Danışman
Prof. Dr. Haluk SAĞLAMTIMUR

Arkeoloji Anabilim Dalı
Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Doktora Programı

Tez Değerlendirme Kurulu Jüri Üyeleri

Başkan (Danışman)	**:** Prof. Dr. Haluk SAĞLAMTİMUR
Üye	**:** Prof. Dr. Atilla ENGİN
Üye	**:** Prof. Dr. Eşref Abay
Üye	**:** Doç. Dr. Zafer Derin
Üye	**:** Prof. Dr. Duygu Sevil AKAR TANRIVER

Doktora Tezinin kabul edildiği tarih: .....

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Ege Üniversitesi tarafından kullanılan 'bilimsel intihal tespit programı' ile tarandığını ve hiçbir şekilde 'intihal içermediğini' beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Aydoğan Bozkurt

Önsöz

‘Oylum Höyük Orta Tunç Çağı Mimarisi’ başlıklı bu çalışmada höyüğün kuzeybatı ve doğu alanlarındaki Orta Tunç Çağı tabakalarında açığa çıkarılan yapıların ayrıntılı olarak incelenmesi, inşa tekniği ve yapı malzemelerinin saptanması, mekân işlevlerinin belirlenmesinin yanı sıra tanımlanan yapıların birbirleriyle ilişkileri göz önünde bulundurularak yerleşim bütünlüğü hakkında çıkarımlar yapmak amaçlanmıştır. OTÇ I ve II evrelerindeki tabakalar arasında mimaride gözlemlenen devamlılık ve değişimler çevre kültür bölgeleriyle karşılaştırılarak, MÖ 2. binyılın ilk yarısında Oylum Höyük mimarisinin Güneydoğu Anadolu ve Suriye Bölgeleri’ndeki çağdaş yerleşimler arasındaki yeri saptanmaya çalışılmıştır.

Ekip üyesi olduğum Oylum Höyük kazıları boyunca bir kısmının açığa çıkarılmasına katkıda bulunduğum bu mimari bulguların bilimsel bir çalışmayla bütünlüğe ulaştırılması, çalışmamın ana amacı idi. Ortaya çıkan verilerin ilgili alandaki bilgi birikimine katkı sağlamasını ve gelecekteki araştırmalara ışık tutmasını dilerim.

İzmir 2024 Aydoğan Bozkurt

Özet

"Oylum Höyük Orta Tunç Çağı Mimarisi' başlıklı bu tez, Oylum Höyük Orta Tunç Çağı tabakalarında açığa çıkarılan mimariyi konu almaktadır. Oylum Hüyük'ün dört tabakalı OTÇ katmanlarında farklı nitelikte mimari unsurlar tespit edilmiştir. En erken tabakada tezin kapsamındaki Kuzeybatı Alan'da bir saray yapısı bulunurken, üst tabakalarda üretim birimleri ve domestik yapıların alana hâkim olması, Oylum Höyük'te OTÇ'nin iki ana evresi arasında keskin bir siyasi dönüşüme işaret etmekle birlikte sarayın ve üzerine inşa edilen evlerin mimari geleneklerinde bir devamlılık da gözlemlenmektedir.

Bu çalışmada Oylum Höyük'ün Orta Tunç Çağı'ndaki farklı tabakalarda açığa çıkarılan yapılar çağdaş çevre bölge yerleşimleriyle karşılaştırılarak, yapıların tanımı ve işlevleri ile söz konusu mimari süreç içerinde değişim ve devamlılık taşıyan yönleri açığa çıkarılmıştır. Böylece hem saray mimarisinin geleneğine hem de gündelik hayatın organize olduğu üretim ve konut alanlarının gelişimine ilişkin arkeolojik verilere katkıda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler; Orta Tunç Çağı, Mimari, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Suriye, Saray, Konut

Abstract

This thesis titled ‘Oylum Höyük Middle Bronze Age Architecture’ is about the architecture uncovered in the Middle Bronze Age layers of Oylum Höyük. Different architectural elements of different qualities were identified in the four-layered Middle Bronze Age layers of Oylum Höyük. While there is a palace structure in the Northwest Area in the earliest level, the dominance of production units and domestic structures in the upper levels indicates a sharp political transformation between the two main phases of the MBA at Oylum Höyük, but a continuity in the architectural traditions of the palace and the houses built on it is also observed.

In this study, the buildings uncovered in different levels of the Middle Bronze Age at Oylum Höyük are compared with the contemporary settlements in the surrounding region, and their descriptions and functions, as well as the aspects of change and continuity within the architectural process in question, are revealed. Thus, archaeological data on both the tradition of palace architecture and the development of production and residential areas where daily life was organised have been contributed.

İçindekiler

Önsöz ..... **IV**

Özet ..... **V**

Abstract ..... **VI**

İçindekiler ..... **VII**

Harita Listesi ..... **XII**

Plan Listesi ..... **XII**

Resim Listesi ..... **XVII**

Tablo Listesi ..... **XXV**

Kısaltmalar ..... **XXVI**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Amaç 1

1.2. Kapsam 3

1.3. Çalışma Yöntemi 4

1.4. Terminoloji 6

1.4.1. Yapı Malzemeleri 6

1.4.2. Yapı Türleri 13

1.4.3. Yapı Elamanları 22

2. KUZEY SURİYE VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE DOĞAL ÇEVRE VE İKLİM **29**

3. KUZEY SURİYE VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NİN ORTA TUNÇ ÇAĞI KRONOLOJİSİ, SİYASİ VE EKONOMİK TARİHİ, KONUT VE KENTLEŞME TARİHİ 40

3.1. Kronoloji ve Kronolojik Sorunlar 40

3.2. Siyasi ve Ekonomik Tarih 51

3.3. Konut ve Kentleşme Tarihi 77

4. OYLUM HÖYÜK 108

4.1. Coğrafi Konum 108

4.2. Araştırma Tarihçesi 110

4.3. Stratigrafi 119

5. OYLUM HÖYÜK ORTA TUNÇ ÇAĞI I MİMARİSİ (OYLUM VIc TABAKASI) 125

5.1. Anıtsal Yapı (Saray) 126

5.1.1. Oda ve Mekânlar 128

5.1.1.1. 2 No'lu Oda 128

5.1.1.2. 3 No'lu Oda 130

5.1.1.3. 4 No'lu Oda 131

5.1.1.4. 5 No'lu Oda 132

5.1.1.5. 6 No'lu Oda 132

5.1.1.6. 7 No'lu Oda 132

5.1.1.7. 8-9-10 No'lu Odalar 134

5.1.1.8. 11 No'lu Oda 136

5.1.1.9. 12 No'lu Oda 136

5.1.1.10. 13 No'lu Oda 137

5.1.1.11. 14 No'lu Oda 138

5.1.1.12. 15 No'lu Oda 139

5.1.1.13. Teras ve 1 No'lu Alan ... 140
5.1.1.14. Avlu ... 141
5.1.1.15. 16-17 No'lu Odalar ... 141
5.1.2. Saray Planı ... 142
5.1.3. Malzeme ve Teknik ... 144
5.1.3.1. Kerpiç ... 144
5.1.3.2. Taş ... 146
5.1.3.3. Ahşap ... 148
5.1.4. Yapının Mimari Ögeleri ... 148
5.1.4.1. Temel ... 148
5.1.4.2. Duvar ... 150
5.1.4.3. Taban ... 151
5.1.4.4. Tavan ... 152
5.1.4.5. Kapı ... 152
5.1.4.6. Kiler ve Depo ... 153
5.1.4.7. Basamak ve Merdiven ... 153
5.1.4.8. Platform / Seki ... 154
5.1.4.9. Ocaklar ... 155
5.1.4.10. Direk Altlığı ... 155
5.1.5. Buluntular ... 155
5.1.6. Yapının Yıkımı ve Sonrası ... 162
5.2. Sur ... 164
5.3. Değerlendirme ... 164
6. OYLUM HÖYÜK ORTA TUNÇ ÇAĞI II MİMARİSİ ... 175
6.1. OYLUM VIb1 TABAKASI ... 175
6.1.1. Evler ... 176
6.1.1.1. VIb1-Ev.1 ... 176

6.1.2. Avlular ... 177

6.1.3. Fırınlar / Ocaklar ... 177

6.1.3.1. 1 No'lu Fırın ... 177

6.1.3.2. 2 No'lu Fırın ... 178

6.1.3.3. 3 No'lu Fırın ... 178

6.1.3.4. 4 No'lu Fırın ... 179

6.1.4. Mezarlar ... 186

6.2. OYLUM VIb2 TABAKASI ... 187

6.2.1. Evler ... 187

6.2.1.1. VIb2-Ev.1 ... 187

6.2.1.2. VIb2-Ev.2 ... 188

6.2.1.3. VIb2-Ev.3 ... 189

6.2.1.4. VIb2-Ev.4 ... 189

6.2.1.5. VIb2-Ev.5 ... 190

6.2.1.6. VIb2-Ev.6 ... 192

6.2.1.7. VIb2-Ev.7 ... 193

6.2.1.8. Teras ... 194

6.2.2. Avlular ... 194

6.2.3. Yapı Planları ve Mimari Unsurlar ... 194

6.2.3.1. Planlar ... 194

6.2.3.2. Mekânlar ... 200

6.2.3.3. Duvarlar/Temeller ... 204

6.2.3.4. Tabanlar ... 210

6.2.3.5. Platformlar/Sekiler ... 211

6.2.3.6. Kapı ve Pencereler ... 215

6.2.3.7. Merdiven Boşlukları ... 216

6.2.3.8. Ahşap Sütun/Sütun Altlıkları ... 217

6.2.3.9. Ocaklar/Fırınlar ... 218

6.2.3.10. Çatı Örtüsü ... 218

6.3. OYLUM HÖYÜK VIa TABAKASI (GEÇ OTÇ II) ... 218

6.3.1. Evler ... 219

6.3.1.1. VIa-Ev.1 ... 219

6.3.1.2. VIa-Ev.2 ... 223

6.3.1.3. VIa-Ev.3 ... 227

6.3.1.4. VIa-Ev.4 ... 229

6.3.1.5. VIa-Ev.5 ... 230

6.3.1.6. VIa-Ev.6 ... 232

6.3.1.7. VIa-Ev.7 ... 234

6.3.1.8. VIa-Ev.8 ... 235

6.3.2. Platformlar / Sekiler ... 235

6.3.3. Avlular / Sokaklar ... 235

6.3.4. Yapı Planları ve Mimari Unsurlar ... 236

6.3.4.1. Planlar ... 236

6.3.4.2. Mekânlar ... 240

6.3.4.3. Duvarlar / Temeller ... 246

6.3.4.4. Tabanlar ... 247

6.3.4.5. Platformlar / Sekiler ... 249

6.3.4.6. Kapı ve Pencereler ... 251

6.3.4.7. Merdiven Boşlukları ... 252

6.3.4.8. Ahşap Sütun / Sütun Altlıkları ... 252

6.3.4.9. Ocaklar / Fırınlar ... 253

6.3.4.10. Çatı Örtüsü ... 253

7. DEĞERLENDİRME ... 254

8. SONUÇ ... 263

Haritalar **274**

Planlar **275**

Resimler **356**

Tablolar **437**

Kaynakça **445**

Teşekkür **498**

Özgeçmiş **499**

Harita Listesi

Harita 1. Suriye ve G. D. Anadolu OTÇ Yerleşimleri (Bonacossi 2014, Fig. 28.1; Cooper L. 2006a, Fig. 1.1, 3.1; Peltenburg 2007, Fig. 1.1'den düzenlenmiştir). 274

Plan Listesi

Plan 1. Oylum Höyük Topografik Haritası ve Kuzeybatı Kazı Alanı (OHKA). 275

Plan 2. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı (OHKA). 276

Plan 3. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda (OHKA). 277

Plan 4. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda Doğu-Batı Kesiti (OHKA). 278

Plan 5. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Odada Bulunan Kadın İskeletleri (OHKA). 279

Plan 6. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 3 No'lu Oda (OHKA). 280

Plan 7. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 4 No'lu Oda (OHKA). 280

Plan 8. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 5 No'lu Oda (OHKA). 281

Plan 9. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 6 No'lu Oda (OHKA). 282

Plan 10. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda (OHKA). 283

Plan 11. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Saray Avlusundaki Üç Odalı Yapı (OHKA). 284

Plan 12. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 8 No'lu Oda (OHKA). 285

Plan 13. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 9 No'lu Oda (OHKA). 286

Plan 14. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 10 No'lu Oda (OHKA). 287

Plan 15. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 11 No'lu Oda, Üst Kat Taban Yıkıntısı (OHKA)..... 288

Plan 16. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 11 No'lu Oda, Doğu ve Kuzey Duvarı Kesiti (OHKA). 289

Plan 17. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda (OHKA). 290

Plan 18. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 13 No'lu Oda (OHKA). 291

Plan 19. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 14 No'lu Oda ve VIb Tabakası Yuvarlak Planlı Fırın (OHKA). 292

Plan 20. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda (OHKA). 293

Plan 21. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda, Doğu Duvarı (OHKA). 294

Plan 22. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras, Saray ve Avlu (OHKA)..... 295

Plan 23. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Terasın Kuzeybatı-Güneydoğu Kesiti (Batıdan Görünüm) (OHKA). 296

Plan 24. Oylum Höyük Kuzeybatı Alanı, (a) Sarayın Kuzeybatı-Güneydoğu Kesiti, (b) Kuzeydoğu-Güneybatı Kesiti (OHKA)..... 297

Plan 25. Alalah / Tell Açana VII. Evre Sarayı (Iamoni 2020, 253, Fig. 5)..... 298

Plan 26. Tilmen Höyük Sarayı (Duru 2013, Lev. 38, 1). 299

Plan 27. Katna Kraliyet Sarayı (Royal Palace) (Iamoni 2020, 264. Fig. 12)..... 300

Plan 28. Katna T16-15 Tabakası, Kuzey ve Güney Binaları (Morandi Bonacossi vd. 2009, 66, Fig. 4). 301

Plan 29. Katna Doğu Sarayı (Eastern Palace) (Iamoni 2015, 457. Fig. 10)..... 302

Plan 30. Ebla Arkaik Saray (Archaic Palace) (Matthiae 2021, Fig. 14.10). 303

Plan 31. Ebla Batı Sarayı (Q) (Western Palace) (Matthiae 2021, Fig. 14.34) 304

Plan 32. Ebla Kuzey Sarayı (P) (Northhern Palace) (Matthiae 2021, 354, Fig. 14.41). 305

Plan 33. Ebla Güney Sarayı (FF) (Southern Palace) (Matthiae 2021, s. Fig. 14.37). 306

Plan 34. Ebla Kraliyet Sarayı (E) (Royal Palace) (Matthiae 2021, 339, Fig. 14.33). 307

Plan 35. Mari Zimri-Lim Sarayı (Margueron 2014, 114 Fig. 114). 308

Plan 36. Tall Bi / Tuttul'daki A Sarayı (Miglus 2019, 148, Abb. 4). 309

Plan 37. Tell Kabri Sarayı, (Oren 2002, 69, Fig. 4.73). 310

Plan 38. Acemhöyük, Sarıkaya Sarayı (Öztan 1991, Plan: 3). 311

Plan 39. Kültepe Geç (Warşama) Saray (Özgüç T. 2005, 92, Res. 76). 312

Plan 40. Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi OTÇ Saraylarının Alanları. 313

Plan 41. Katna Kraliyet Sarayı: Sarayın Temel Duvarının Şematik Kesiti (Pfälzner 2007a, 35, Fig. 7). 314

Plan 42. Katna Doğu Sarayı Kuzey-Güney Kesiti (Iamoni 2015, 455, Fig. 6)..... 314

Plan 43. Megiddo'daki Q 10 Açmasının Fotoğrafı ve Planı (Homsher 2012, 9, Fig. 6). 315

Plan 44. Oylum Höyük Kuzeybatı Alan a) Doğu-Batı Kesiti, b) Kuzey-Güney Kesiti. 316

Plan 45. OTÇ II Dönemi (Oylum Höyük VIb1-VIb2) Mezarlarının Dağılımı..... 317

Plan 46. Erken OTÇ II Dönemi (Oylum Höyük VIb2) Mimarisi ve Mezarları..... 318

Plan 47. Geç OTÇ II Dönemi (Oylum Höyük VIa) Mimarisi ve Mezarları 319

Plan 48. Oylum Höyük VIb1 Tabakası (Erken OTÇ II Dönemi), Fırınları ve Cam Cüruflu Alan. 320

Plan 49. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, 1No'lu Fırın. 321

Plan 50. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, 2 No'lu Fırın. 322

Plan 51. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, 3 No'lu Fırın. 323

Plan 52. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, 4 No'lu Fırın. 324

Plan 53. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, VIb1-Ev.1. 324

Plan 54. Oylum Höyük VIb2 Tabakası (Erken OTÇ II Dönemi) Mimarisi. 325

Plan 55. Oylum Höyük VIb2-Ev.2. 326

Plan 56. Oylum Höyük VIb2-Ev.3. 327

Plan 57. Oylum Höyük VIb2-Teras. 328

Plan 58. Oylum Höyük VIb2-Ev.4. 329

Plan 59. Oylum Höyük VIb2-Ev.5. 330

Plan 60. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 1 no'lu Oda. 331
Plan 61. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 2 no'lu Oda. 332
Plan 62. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 3 no'lu Oda. 333
Plan 63. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 4 no'lu Oda. 334
Plan 64. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 5 no'lu Oda. 335
Plan 65. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 6 no'lu Oda. 336
Plan 66. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 7 no'lu Mekân. 337
Plan 67. Oylum Höyük VIb2-Ev.6. 338
Plan 68. Oylum Höyük VIb2-Ev.7. 339
Plan 69. Oylum Höyük VIb2-Ev.1. 340
Plan 70. Oylum Höyük VIa Tabakası (Geç OTÇ II) Mimarisi. 341
Plan 71. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Erken Evre). 342
Plan 72. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Geç Evre). 343
Plan 73. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Erken Evre). 344
Plan 74. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Geç Evre). 345
Plan 75. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Erken Evre). 346
Plan 76. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Geç Evre). 347
Plan 77. Oylum Höyük VIa-Ev.4 (Erken Evre). 348
Plan 78. Oylum Höyük VIa-Ev.4 (Geç Evre). 349
Plan 79. Oylum Höyük VIa-Ev.5 (Erken). 350
Plan 80. Oylum Höyük VIa-Ev.5 (Geç). 351
Plan 81. Oylum Höyük VIa-Ev.6/7/8. 352
Plan 82. Oylum Höyük GTÇ II Masif Yapısı (K/ML/23-K/L/M22 Plankareleri)... 353

Plan 83. Oylum Höyük VIa Tabakası Taş Platformları ve Va Tabakası (GTÇ II) Yapısı. 354

Plan 84. Oylum Höyük VIa Tabakası (OTÇ I) Saray Restitüsyon Denemesi 355

Resim Listesi

Resim 1. Oylum Höyük Kuzeybatı Alanı, Erken OTÇ I (VIb) Bitna Mührü (a), kil tablet (b) ve GTÇ (Va) Hitit tableti (c), (OHKA). 356

Resim 2. Oylum Höyük Kuzeybatı Alan, GTÇ II (Va) Hitit Krali Mühür (OHKA). 356

Resim 3. Oylum Höyük Kuzeybatı Alan, GTÇ II (Va) Hitit Damga Mührü (Gümüş) (a) ve Mermer Damga Mühür (b) (OHKA). 357

Resim 4. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Mutfak Mekânı (OHKA). 358

Resim 5. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Seki (OHKA)..... 358

Resim 6. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Kiler Bölümü (OHKA)..... 359

Resim 7. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Bazalt Direk Altlıkları (OHKA). 360

Resim 8. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Güney Duvar ve Kapı Aralığı (OHKA). 361

Resim 9. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, No'lu Oda, Ocağa Ait Kalıntılar (OHKA). 361

Resim 10. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Ocak ve Güney Duvardaki Kireç Sıva İzleri (OHKA)..... 362

Resim 11. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Seki ve Doğu Duvardaki Kireç Sıva İzleri (OHKA). 363

Resim 12. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Ahşap Tepsi (OHKA). 364

Resim 13. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Kadın İskeletleri (OHKA). 365

Resim 14. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 3 No'lu Oda, Bölme Duvarı ve Bazalt Eşik Taşı (OHKA). 366

Resim 15. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 3 No'lu Oda, Küp Kalıntısı (OHKA). 367

Resim 16. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 4 No'lu Oda (OHKA). 367

Resim 17. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 4 No'lu Oda Bulunan Silindir Mühür Baskılı Kapı *Bulla*sı (OHKA). 368

Resim 18. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 5 No'lu Oda (OHKA). 369

Resim 19. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 6 No'lu Oda (OHKA). 369

Resim 20. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 6 No'lu Oda, Beyaz Tabanlı Bölme (OHKA). 370

Resim 21. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 6 No'lu Oda, Tabandaki Kapı Mil Taşları (OHKA). 370

Resim 22. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda (OHKA). 371

Resim 23. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Kuzeybatı Sekisi (OHKA). 371

Resim 24. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Kuzeydoğu Sekisi (OHKA). 372

Resim 25. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Doğu Duvarı, Kireç Sıva, Taş Temel (OHKA). 372

Resim 26. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Duvarlardaki Kireç Sıva Kalıntıları (OHKA). 373

Resim 27. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Tabandaki Bazalt Blok ve Ocak Kalıntısı (OHKA). 373

Resim 28. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Kuzey Duvarındaki Kapı (OHKA). 374

Resim 29. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Bazalt Heykel Başı (OHKA). 375

Resim 30. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Güney Duvarındaki Kapı (OHKA). 376

Resim 31. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 8-9-10 No'lu Odalar, Güneyden Bakış (OHKA). 376

Resim 32. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 8-9-10 No'lu Odalar, Doğudan Bakış (OHKA). 377

Resim 33. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 8 No'lu Oda (OHKA). 377

Resim 34. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 9 No'lu Oda (OHKA). 378

Resim 35. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 9 No'lu Oda, Tahıl Deposu (OHKA). 378

Resim 36. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 10 No'lu Oda (OHKA). 379

Resim 37. 1 Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 1 No'lu Oda, Mekân Tabanı, Seki ve Üst Kat Taban Kalıntıları (OHKA). 379

Resim 38. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 11 No'lu Oda, Kuzeybatı Köşe, Üst Kat Taban Kalıntıları (OHKA). 380

Resim 39. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 11 No'lu Oda, Doğu Kısım, Taş Seki ve Üst Kat Taban Kalıntıları (OHKA). 380

Resim 40. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda (OHKA). 381

Resim 41. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12-13 No'lu Oda Kapı Aralığı (OHKA). 381

Resim 42. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda, Doğu Mekân, Kapı Mil Taşı (OHKA). 382

Resim 43. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda, Güney Duvar Kapı Geçidi (OHKA). 382

Resim 44. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda, Mekân İçinde Üst Yapıya Ait Yanmış Ahşap Kalıntıları (OHKA). 383

Resim 45. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 13 No'lu Oda (OHKA). 383

Resim 46. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 13 No'lu Odanın K23 Plankaresi İçinde Kalan Bölümü (OHKA). 384

Resim 47. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 14 No'lu Oda ve VIb Evresi Yuvarlak Planlı Fırın (OHKA). 384

Resim 48. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda (OHKA). 385

Resim 49. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda, Doğu Duvarı Avluya Açılan Kapı (OHKA). 385

Resim 50. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda, Kuzey (a-c), Doğu (b) ve Güney (d) Duvarları Kireç Sıva Kalıntıları (OHKA). 386

Resim 51. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda, Güney Duvarı Öndeki Ahşap Hatıl Kalıntıları (OHKA). 386

Resim 52. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras Duvarları (OHKA)..... 387

Resim 53. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras Duvarları, Taş Temeller (OHKA). 388

Resim 54. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras Duvarı Taş Temeli (OHKA)..... 389

Resim 55. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Kireç Sıvalı Saray Batı Duvarı (OHKA). 390

Resim 56. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras Duvarı (J23 Plankaresi) (OHKA)..... 390

Resim 57. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Saray Avlusu (OHKA). 391

Resim 58. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Saray Avlusu, İkinci Kata Ait Seramik Parçaları (OHKA). 391

Resim 59. Oylum Höyük (OTÇ), Sur Duvarı, Batı Yamacı (OHKA). 392

Resim 60. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Oylum Köy Evlerinde Kullanılmış Devşirme Sur Duvarı Taşları (OHKA)..... 392

Resim 61. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray ve Yerleşime Giriş Alanı (OHKA)..... 393

Resim 62. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I), Sarayda Kullanılan Farklı Renklerdeki Kerpiçler, Teras Yapısı ve Saray Batı Duvarı (OHKA). 394

Resim 63. Kilis İli Resul Osman Dağı Eteklerindeki Kireçli Toprak Yatağı (OHKA). 395

Resim 64. Nippur Kenti'nin Kil Tablet Üzerindeki Planı (yak. MÖ 1300) (Emberling 2015, 260). 396

Resim 65. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, K23 Plankaresi OTÇ I Saray Molozu (OHKA). 397

Resim 66. Oylum Höyük VIb1 tabakası (Erken OTÇ II), K22-23 Plankareleri Çöplük Tabakası (OHKA). 398

Resim 67. Oylum Höyük VIb1 Çöplük Tabakası (OHKA). 399

Resim 68. Oylum Höyük VIb2-Ev.7, Erken OTÇ II Mezarları (OHKA)..... 400

Resim 69.Oylum Höyük VIb1Tabakası, Cam Cüruflu Alan (OHKA). 401

Resim 70. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 1No'lu Fırın (OHKA)..... 402

Resim 71. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 2 No'lu Fırın (OHKA). 403

Resim 72. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 3 No'lu Fırın (OHKA). 404

Resim 73. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 3 No'lu Fırının İçinde Bulunan Cüruflar (OHKA)..... 405

Resim 74. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 3 No'lu Fırının İçinde Bulunan Seramikler, Deforme Olmuş ve Etrafı Cürufla Kaplanmış Testi (OHKA). 405

Resim 75. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 4 No'lu Fırın (OHKA). 406

Resim 76. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 4 No'lu Fırın Isı Aktarım Kanalları, (OHKA). 406

Resim 77. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 4 No'lu Fırını, (a-b) Ateşlik Girişi ve Küllük Alanı, (c-d) Ateşlik Odası İç Duvarları (OHKA)..... 407

Resim 78. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 4 No'lu Fırını Ateşlik Odası Tonozlu Yapı (OHKA)..... 407

Resim 79. Oylum Höyük VIb1Tabakası, VIb1-Ev.1 (OHKA)..... 408

Resim 80. Oylum Höyük VIb1Tabakası, VIb1-Ev.1 Taş Temelleri (OHKA). 408

Resim 81. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.2 (OHKA)..... 409

Resim 82. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.3 (OHKA)..... 409

Resim 83. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Teras (OHKA). 410

Resim 84. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.4 (OHKA)..... 410

Resim 85. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.4, Yapının Erken Evresinde Kullanılan Künk (OHKA)..... 411

Resim 86. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5 (L/M20-L/M21 Plankareleri), (OHKA)..... 411

Resim 87. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, 1,2,3 No'lu Odalar (OHKA). 412

Resim 88. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, a-b: 1,2,3 No'lu Oda Duvarları, c-d: 4,5,6 No'lu Oda Duvarları (OHKA). 412

Resim 89. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, 3 No'lu Oda, Taş Döşemeli Mekân Tabanı (OHKA). 413

Resim 90. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, **a**: 1 No'lu Oda Üst Kata Ait Taban Parçası, **b**: 1 No'lu Oda Üst Kattan Düşen Tekne Parçaları, **c-d**: 1, 2, 3 No'lu Odalar Yangın İzleri (OHKA). 414

Resim 91. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, 6 No'lu Oda Tabanı ve Fırın / Tandır (OHKA). 415

Resim 92. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5 Restitüsyon Denemesi. 415

Resim 93. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.6 (OHKA). 416

Resim 94. Oylum Höyük VIb2-Ev.1, **a**: Genel Plan, **b**: 2 No'lu Oda Batı Mekân Taş Temel ve Kapı Aralığı, **c**: 2 No'lu Oda Doğu Mekân Taş Döşeme (OHKA). 417

Resim 95. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Erken Evre) (OHKA). 418

Resim 96. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Geç Evre) (OHKA). 418

Resim 97. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Geç ve Erken Evre Duvarları) (OHKA). 419

Resim 98. Oylum Höyük VIa-Ev.1 Yapı Adak Eşyaları 420

Resim 99. Oylum Höyük VIa-Ev.1, a: Yapının Kuzey Kanadındaki EDÇ Tahribatı, b: Yapının Güney Kanadındaki GTÇ I Tahribatı (OHKA). 421

Resim 100. Oylum Höyük VIa-Ev.1 Yapının Güney Kanadı (OHKA). 422

Resim 101. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (OHKA). 423

Resim 102. Oylum Höyük VIa-Ev.2, 2 No'lu Odadaki Erzak Küpü (a) ve İçindeki Kap (b) (OHKA). 423

Resim 103. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Erken Evre), 1 No'lu oda (a) ve 2 No'lu Odadaki (b) Mezar Çukurları (OHKA). 424

Resim 104. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Geç Evre), Genel Plan (a), Yenileme Evresi Güney Duvarı (b), (OHKA). 424

Resim 105. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Geç Evre), 4 No'lu Oda Taş Döşeme (OHKA). 425

Resim 106. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Geç Evre), Kulübe Yapısı (**a**), 5 No'lu Oda Yanmış Ahşap Hatıllar (**b**), 5 No'lu Oda Dibek Taşları (**c**), 4 ve 5 No'lu Oda Erzak Küpleri (**d**), Yapının batısındaki Kurban Adak Çukurları (**e**), Yapıda Bulunan Cam Damlaları (**f**) (OHKA)..... 426

Resim 107. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Erken Evre) (OHKA)..... 427

Resim 108. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Erken Evre), 2 No'lu Odadaki Seramik Döşeli Fırın Tabanı (OHKA)..... 428

Resim 109. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Geç Evre), 1 ve 2 No'lu Odalar (OHKA).... 428

Resim 110. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Geç Evre), 3 ve 4 No'lu Odalar (OHKA).... 429

Resim 111. Oylum Höyük III. Tabaka (Akamenid Dönemi), Masif Yapı Duvarı (OHKA)..... 430

Resim 112. Oylum Höyük VIa-Ev.4 (Geç-Erken Evre) (OHKA)..... 430

Resim 113. Oylum Höyük VIa-Ev.4, 2 No'lu Oda Fırını ve Silo Çukurundaki Erken Evre Pişmiş Toprak Künk (OHKA)..... 431

Resim 114. Oylum Höyük VIa-Ev.5, Erken ve Geç Evre (OHKA). 432

Resim 115. Oylum Höyük VIa-Ev.6 Batı Duvarı (OHKA)..... 433

Resim 116. Oylum Höyük VIa-Ev.6 1 ve 2 No'lu Mekânlar (OHKA). 433

Resim 117. Oylum Höyük VIa-Ev.6, 5 No'lu Mekândaki Küp Mezar (OHKA).... 434

Resim 118. Oylum Höyük VIa-Ev.6, 2 No'lu Mekândaki Şematik Heykel (OHKA). 434

Resim 119. Oylum Höyük VIa-Ev.7, 1 ve 2 No'lu Mekânlar (OHKA)..... 435

Resim 120. Oylum Höyük VIa-Ev.8 (OHKA). 435

Resim 121. Oylum Höyük VIa Tabakası Platformları (OHKA). 436

Tablo Listesi

Tablo 1. Suriye, Levant, Anadolu, Kuzey Mezopotamya'da Kullanılan MÖ 2. Binyıl Kronolojileri. 437

Tablo 2. Oylum Höyük ve Çevre Bölgeler OTÇ Kronolojisi (Kitchen 1991, Tab. 2; Marchetti 2007a, Fig. 7; Matthiae 1981, Fig. 9; Nigro 2002, Tab. 7; Pfälzner 2012, Tab. 2'ye göre düzenlenmiştir). 438

Tablo 3. Tell Mardikh (Ebla) OTÇ Kronolojisi (Matthiae 1984, 25). 439

Tablo 4. Oylum Höyük Kuzeybatı Alan Stratigrafisi (2007-2022) (Engin 2022, 53). 439

Tablo 5. Güney Levant Bölgesi OTÇ Kronolojileri (Dever 1992, Fig. 1). 440

Tablo 6. Güneydoğu Anadolu ve Suriye OTÇ Sarayları Kronolojisi. 441

Tablo 7. Oylum Höyük VIb2 Tabakası Yapı İstatistiği. 442

Tablo 8. Oylum Höyük VIa Tabakası Yapı İstatistiği. 443

Tablo 9. Oylum Höyük C14 Analiz Raporu (OHKA). 444

Kısaltmalar

AKL: Assur Kral Listesi

Bkz.: Bakınız

BP: Before Present

cm: Santimetre

ETÇ: Erken Tunç Çağı

EDÇ: Erken Demir Çağı

Fig: Figure

GDA: Güney Doğu Anadolu

GDÇ: Geç Demir Çağı

GKÇ: Geç Kalkolitik Çağ

GTÇ: Geç Tunç Çağı

Kg: Kilogram

K.N. Kasa No

km: Kilometre

KST: Kazı Sonuçları Toplantısı

m: Metre

mm: Milimetre

MÖ: Milattan Önce

MS: Milattan Sonra

OHKA: Oylum Höyük Kazı Arşivi

ODÇ: Orta Demir Çağı

OTÇ: Orta Tunç Çağı

Örn.: Örneğin

p.t.: Pişmiş Toprak

Res. Resim

Şek. Şekil

vd.: ve diğerleri

yak.: Yaklaşık

yy: Yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. Amaç

Arkeolojik kazı alanlarında açığa çıkarılan mimari kalıntılar ve içerdikleri arkeolojik materyal toplumların sosyal yapılarını aydınlatmakta ve bu toplumların kültürel değişimlerinin anlaşılmasına ve açıklanmasına katkıda bulunmaktadır. Mimari planlarda ayırt edilebilen bina tipleri işlev ve kullanım açısından çeşitli sosyal gruplara işaret etmektedir. Yerleşimin planlaması belirli yöntemler aracılığıyla incelendiğinde kentte ve diğer farklı ölçeklerdeki yerleşimlerde yaşayan toplumun sosyo-ekonomik yapısını ortaya çıkarmak mümkündür. Bir bölgenin tarihi boyunca oluşmuş bu tür tutum ve eğilimlerin karşılaştırılması, toplumsal organizasyon ve değişim süreçleri hakkında önemli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Kent, bu bakış açısıyla sadece tipolojik-kronolojik bir nesne olarak değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik ilişkilerin aktif bir yansıması olarak görülmektedir. Örneğin, hâkim sınıf tarafından inşa ettirilen ve kontrol edilen yapılar anıtsallıkları aracılığıyla, seçkinlerin üstünlüğünü gerekçelendirmek ve bunu yönetilenlere göstermek amacıyla kullanılan prestij göstergelerinden biri haline gelmektedir. Kent planı bu nedenle sosyal organizasyonun analizi için bir önemli bir kaynak olmaktadır.

MÖ 2. binyıl tüm Önasya ’da devlet yapılanmalarının bölgesel krallıkların şeklinde güçlendiği, uluslararası ticaret olarak nitelendirilebilecek gelişmelerin bu krallıklar arasında hem ittifak hem de düşmanlık yaratacak önemli bir faktör haline geldiği bir dönemdir. Yazılı kaynaklarda kendini gösteren bu gelişmeler, arkeolojik olarak materyal kültür öğelerinde ve bu tezin konusunu oluşturan mimari bulgularda da kendini göstermektedir. Bu bağlamda, kent-yerleşim dokularının araştırılması toplumların sosyal, ekonomik, ideolojik kültürel ve politik yapıları ile bu yapılardaki değişimlerin anlaşılması için önemli bir işlev görmüştür. Toplumlardaki büyük politik veya sosyo-ekonomik değişimlerin mimariye yansıması olmuş ve politik organizasyon ile sosyal yapı arasında

güçlü bağlar olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum kendisini yönetici sınıfı temsil eden anıtsal yapılarda olduğu kadar sivil mimaride de göstermektedir.

Arkeoloji biliminde zaman içinde görülen yöntemsel değişikliklerin mimari çalışmalara yansımaları olmuş ve yerleşim bütünlüğünün anlaşılabilmesi için anıtsal yapıların yanı sıra sivil mimarinin de ilgi alanına girmesi sonucunu doğurmuştur. Mezopotamya arkeolojisi başlangıçta saray ve tapınak nüfusuna atfedilen anıtsal yapılara ve heykeltıraşlık eserlerine odaklanmıştır. Bu eserlerin ve yapıların ilgi odağı olması söz konusu bilimin erken dönemleri için anlaşılabilir bir durumdur ve Mezopotamya'nın kentsel gelişimi ile toplumsal tabakalanmasını yansıtması açısından önemlidir. Fakat bu odaklanma toplumsal yaşamın tek taraflı tasvirini vermektedir. Kentsel örüntünün ve toplumsal yaşamın bütünsel resminin doğru değerlendirilebilmesi için anıtsal yapılar kadar sivil yapıların da eşit derecede araştırma konusu edilmesi önemlidir.

Benzer bir durum yapıların tanımlanması sürecinde de yaşanmıştır. Yapılar mimari özellikleriyle değerlendirilirken zamanla, yapıları oluşturan mekânlar içerdiği materyal bağlamında analiz edilerek, yapının işlevi ve sembolik anlamı bu değerlendirmelere dahil edilmiştir.

Yapıları büyük ölçekte kentsel bütünlüğün bir parçası, küçük ölçekte ise mekânsal işlevlerin bir bütünü olarak yorumlamak yapılar ve toplumsal oluşum hakkında daha gerçekçi sonuçlar üretilmesini sağlayabilir.

Bu bağlamda, 'Oylum Höyük Orta Tunç Çağı Mimarisi' başlıklı doktora tezi çalışmasında şu amaçlar doğrultusunda bir araştırma yürütülmüştür;

- Yapıların ait olduğu tabakaların tarihlenmesi,
- Mimari unsurların tek tek ayrıntılı olarak tanımlanması,
- İnşa tekniği ve yapı malzemelerinin saptanması,
- Yapıların mekân analizleri yapılarak işlevlerinin belirlenmesi,
- Mekân analizlerini göz önünde bulundurarak, ekonomik faktörlerin bir konutu nasıl şekillendirdiğini ve konut içindeki etkinlikler ile bunların zaman içindeki değişimini ortaya çıkarmak,

- Tanımlanan yapıların birbirleriyle ilişkileri göz önünde bulundurularak yerleşim bütünlüğü hakkında çıkarımlar yapmak,
- OTÇ I ve II evreleri arasında mimaride gözlemlenen devamlılık ve değişimlerin ortaya çıkarılması,
- Yerleşimin ve mimari ögelerin çevre kültür bölgeleriyle karşılaştırması yapılarak, benzerlikler ve farklılıklarının ortaya çıkarılması,
- Oylum Höyük yerleşmesinin MÖ 2. binyılın ilk yarısındaki kültürel gelişiminin mimari unsurlar ışığında saptanması.

1.2. Kapsam

Suriye kronolojisinde Erken Suriye olarak adlandırılan Orta Tunç Çağı'nın iki ana evresi ve bu evrelerin 'A' ve 'B' olarak adlandırılan alt evreleri vardır. Aralarında genel olarak bir devamlılığın olduğu kabul edilen iki ana evreden OTÇ I, MÖ 2000-1800 ve OTÇ II, MÖ 1800-1600 yıllarına tarihlenmektedir.[1] Oylum Höyük Orta Tunç Çağı tabakası da iki evreli olup, Erken Suriye Dönemi ile çağdaş tarihlerde yerleşime sahne olmuş ve Suriye'nin kuzeyinde bu dönemde görülen kültürel-siyasi gelişmelerden kopuk olmayan bir niteliğe sahiptir.

Bu çalışmanın kapsamı özelde Oylum Höyük mimarisine odaklanmıştır. Oylum Höyük Orta Tunç Çağı mimarisi ile bağlantılı seramik, metal ve diğer buluntular da çalışmada değerlendirilerek bağlamsal bir yaklaşım benimsenmiştir. Bilindiği gibi, mimari unsurları diğer buluntulardan bağımsız olarak değerlendirmek de önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Bununla birlikte mimari bulguların ilişki içinde olduğu arkeolojik materyal ile birarada değerlendirilmesi; toplumsal yapının düzeni, yerleşim içerisindeki toplum katmanlarının net olarak belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda Oylum Höyük'te 1987 yılından günümüze kadar yapılan kazı çalışmalarına ait sonuçlar değerlendirilmiştir. Özellikle höyüğün kuzeybatısında yoğunlaşan (yak. 2000 m²'lik bir alan) çalışmalarda açığa çıkarılan mimari kalıntılar ve yerleşmeyi çevreleyen savunma duvarı arasındaki bağlantı da kapsam içine alınmıştır. Konunun bir bütünlük sağlaması

[1] Engin 2022, 53.

için, Anadolu ve Mezopotamya-Suriye Kültür bölgesindeki Orta Tunç Çağı yerleşmeleri de benzerlik, farklılık, devamlılık ve etkileşim anlamında çalışmanın içerisinde yer almıştır.

1.3. Çalışma Yöntemi

"Oylum Höyük Orta Tunç Çağı Mimarisi" başlıklı çalışma, sekiz ana başlık ve alt başlıklardan oluşturulmuştur. Giriş kısmını oluşturan 1. bölümde tezin amacı, kapsamı ve çalışma yöntemi anlatılmıştır. Tezle ilgili hedefler sıralandıktan sonra tezin coğrafi, zamansal ve materyal sınırlarının kapsamı detaylandırılmıştır.

2. bölümde Oylum Höyük'ün içinde yer aldığı Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin sınırları gözetilerek iklim ve doğal çevresi tarihsel bağlamda incelenmiştir. 3. bölümde söz konusu bölgenin OTÇ kronolojisi siyasi ve ekonomik tarihi ile konut ve kentleşme tarihi incelenmiştir. 4. bölüm tezin konusu olan Oylum Höyük, coğrafi konumu, araştırma tarihçesi ve höyüğün stratigrafisi alt başlıklarıyla tanıtılmıştır.

5 ve 6. bölüm tezin ana kısmını oluşturmaktadır.

5. bölümde Oylum Höyük'ün Kuzeybatı ve Doğu Alanları'nda, OTÇ I evresine tarihlenen VIc tabakasında açığa çıkarılan yapının (saray) yapısının da yerleşim içindeki yeri ve önemi tüm yönleriyle tartışılmıştır. Yapıların; duvar yapım teknikleri, planları, çatıları (veri varsa), kapı ve pencere ayrıntıları da eldeki verilerden yola çıkarak çalışma kapsamına alınmıştır. Bu aşamada kentin mimari anlamda genel görünümü elde edildikten sonra mekânların işlevleri tartışılmıştır.

6. bölümde OTÇ II evresine tarihlenen iki tabakada (VIb ve VIa) tespit edilen evler, planları, bölümleri ve yapı malzemeleri göz önünde bulundurularak tanıtılmış ve çevre bölgelerdeki çağdaş yerleşimlerle karşılaştırılması yapılmıştır. 7. bölümde Oylum Höyük OTÇ yapılarının tabakalar boyunca mimari biçim ve işlevleri kronolojik ve bölgesel bir analizle değerlendirilmiştir.

Oylum Höyük OTÇ üç ana tabakadan oluşmaktadır. En erken tabakayı mimari olarak saray yapısı temsil etmektedir. Söz konusu yapı teras, avlu ve şimdiye kadar açığa çıkarılan 17 odalı bir binadan oluşmaktadır. Yapının odaları kuzeyden güneye doğru

numaralandırılmış, diğer bölümleri ise teras ve avlu olarak isimlendirilmiştir. Teras yapısını oluşturan duvarlar 'T1', 'T2' ve 'T3' olarak kodlanmıştır. Diğer tabakalarda evler ve açık alanlardaki fırınlar görülmektedir. Evler bulundukları tabakanın ismi ile birlikte numaralandırılmıştır (VIb1-Ev.1, VIa-Ev.2). VIb1 tabakasında söz konusu alanda piroteknik üretim yapılmıştır. Bu tabakada açığa çıkarılan seramik ve metal fırınları numaralandırılarak incelenmiştir (1 no'lu Fırın…).

Son olarak yerleşimin mimarisi hakkında genel değerlendirme yapılmıştır ve elde edilen sonuçlar ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın başlangıcında ilk olarak bir literatür taraması gerçekleştirilmiş, Oylum Höyük'ün tüm tabakaları hakkında bilgiler toplanmış ve Oylum Höyük'ün OTÇ tabakalarındaki mimari gelişim çizgisini anlama açısından değerlendirilmiştir. Mimarinin tek başına bir yerleşmenin sosyal, siyasal ve kültürel bütünlüğünü yansıtmayacağı göz önünde bulundurularak ana konumuzu oluşturan OTÇ verileri; yayınlar, bilimsel kazı defterleri, mimari çizimler, istatistik verileri, küçük buluntular konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla çalışma kapsamına alınmıştır. Bilimsel kazı defterlerinden OTÇ'nin her iki tabakasına ait bilgiler mimari gelişimi daha iyi takip edebilmek için okunarak, mimari çizimlerle eşleştirilmiştir. Ayrıca 2012 yılından beri Oylum Höyük ekip üyesi olmam mimari bulguları doğrudan yerinde inceleme fırsatı yaratarak önemli bir avantaj sağlamıştır. Bu çalışmada, yapıların mimari tanımlarına katkısı oranında, seramik, ölü gömme biçimleri, küçük buluntu, botanik, zoolojik kalıntılar ve toprak yapısındaki değişimler izlenmiştir. Yapıların mimari bütünlüğünün yanında, mekânlar ölçeğinde de aynı türde bir çalışma yapılmıştır. Yerleşimin planının net olarak görülebilmesi için ölçekli mimari çizimler dijital ortamda 'Autocad' ve 'Corel Draw' yazılımları aracılığıyla birleştirilmiştir.

Oylum Höyük OTÇ katlarındaki mimari bulgular; kent dokusu ve mimari planlarda görülen değişimlerin çağdaş yerleşimlerle karşılaştırılabilmesi için çevre kültür bölgelerindeki OTÇ yerleşimlerinin yayınları incelenmiş ve özellikle Gaziantep ve Kilis çevresindeki yerleşmeler ziyaret edilerek mimari bulgular yerinde değerlendirilmeye çalışılmıştır (Suriye'de 2011 yılından bu yana süren istikrarsız ortam Suriye'deki yerleşimlerin yerinde değerlendirilmesini imkânsız kılmıştır). Bilimsel kazılarda ortaya

çıkarılan temeller yardımı ile yapı tanımları yapılmaktadır. Bu tanımlar eğer yeterli veri varsa yapının dijital olarak ayağa kaldırılması ile daha net bilgi vermektedir. Bu tür bir çalışma tek tek yapılar ölçeğinde yapılabildiği gibi kentsel ölçekte de yapılmaktadır. Bu amaçla Oylum Höyük Orta Tunç Çağı yapı kalıntılarından ve benzer mimari planlardan yola çıkarak bilgisayar ortamında rekonstrüksiyon çalışması da yapılmıştır.

Tüm bu yöntemsel içerik belli bir düzen içinde gerçekleştirilmiş ve doğru sonuçlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.4. Terminoloji

Suriye ve Mezopotamya bölgelerinde iklim yılın büyük bir bölümünde insan yaşamı için elverişsiz koşullara neden olmaktadır. Güçlü yaz güneşinin ürettiği aşırı sıcaklık, gece ile gündüz arasındaki büyük sıcaklık farkı ve su baskınları bu sorunların başında gelir. Bu bölgelerde yerleşimlerin biçimi bu koşulları iyileştirmek ve şehir sakinleri için hayatı daha yaşanabilir hale getirmek üzere düzenlenmiştir. Yerleşim planı, yapı biçimleri ve malzemelerindeki tercih sayesinde, yerleşim sakinleri için korunaklı bir mikro iklim ortamı yaratabilir.[2] İnşaatlarda kullanılan doğal malzemelerin her birinin üstünlüğü ve eksik yanları vardır. İnşaat ustaları tek bir malzemenin dezavantajlarını en aza indirmek için farklı malzemeleri bir arada kullanmayı öğrenmişlerdir. Arkeolojik veriler ahşap, kerpiç ve farklı türdeki taşların yapı malzemesi olarak kullanıldığını göstermektedir.[3][4]

1.4.1. Yapı Malzemeleri

Yapı malzemesi olarak kullanılan materyallerin temel fiziksel özelliği ve bunların maruz kaldıkları baskı karşısında verdiği tepki, bu malzemelerin neden tercih edildiğini anlamanın anahtarıdır. Yapı malzemeleri kullanım amacına göre sınıflandırılabilir. Bir malzeme yerine başka bir malzemenin seçimi çeşitli faktörlere bağlıdır. Antik (kısmen günümüzde de) dönemlerde, yapıda kullanılacak hammaddenin bölgedeki varlığı ile

---

[2] Shepperson 2009, 363.

[3] Herzog 1997, 361.

[4] Farklı dillerdeki yapı elemanları ve türlerine ait terimlerin Türkçe karşılıkları olarak Doğan Hasol'un önerileri kullanılmıştır (Hasol 2016).

bunları işleme ve şekillendirmeye yönelik teknik bilgi bu faktörlerin başında gelmektedir.[5] Ayrıca malzemelerin fiziksel özellikleri ve bina amaçlı kullanıldıklarında yük, gerilim ve gerinimlere karşı tepki derecesinin yanı sıra, malzemenin kırılma, kesilme ve deformasyon süreçleri de malzeme seçimini belirleyen etkenler arasındadır. Örneğin toprak sıkıştırmalara karşı dayanıklıyken, taşın aksine genleşme ve gerilmelere çok az veya hiç dirençli değildir. Malzemenin sertlik ve elastikiyeti bir başka tercih nedenidir. Gerilmeler serbest bırakıldıktan sonra malzemenin orijinal şeklini geri kazanma kapasitesi anlamına gelen elastikiyet, örneğin ahşabın tercih edilmesinin önemli bir nedenidir.[6] Teknik bilgi malzemelerin fiziksel özelliklerinin binalarda kullanımlarıyla oluşan pratik deneyimle giderek artmıştır.[7]

Kerpiç

Toprağın çamur kıvamına getirilebilmesi ve bu sürecin ardından istenilen şekli alabilmesi (plastisite) insanların bu malzemeyi sıklıkla kullanmasının önde gelen nedenlerinden biri olmuştur. Toprağın plastisitesinin temel fiziksel nedeni, mineral içeriğinin bir kısmının küçük bıçak benzeri veya ince katmanlı parçacıklar (kristaller) biçiminde olması gerçeğinden ileri gelmektedir. Toprak yeterince nemli olduğunda, mineraller kolaylıkla birbirlerinin üzerinden kayarlar. Bu durum kütleye basınç veya sınırlandırma uygulandığında herhangi bir şekle girmesine (modellenmesi veya kalıplanması) izin verir. Toprak nemli durumdayken yapışma özelliğine de sahiptir ve bu durum mimaride kullanımını kolaylaştırmıştır.[8]

Mezopotamya'da yapı malzemesi olarak büyük oranda toprak kullanılmıştır.[9] Saman ve diğer bağlayıcı maddelerle tavlanan toprak çeşitli yapı elemanlarını şekillendirmek için kullanılır. Yapılarda toprak kullanımının temel fiziksel nedeni malzemenin elastiki yapısıdır. Çamur haline getirildiğindeki esnekliği, kurutulduğunda ise sertliği ve baskı

[5] Melges 2015, 203.
[6] Anastasio 2020, 25.
[7] Wright G. R. H. 2005, xxxii.
[8] Wright G. R. H. 1985, 348-349.
[9] Moorey 1994, 302.

karşısındaki direncinin güçlü olması toprağın önemli bir yapı malzemesi olmasını sağlamıştır.[10]

Toprağın yapı malzemesi olarak kullanılabileceği dört yöntem vardır:

1. Çamur
2. *Terre Pisé* (Sıkıştırılmış Toprak)
3. Kerpiç
   a. Elle şekillendirme
   b. Kalıpta şekillendirme
4. Tuğla.[11]

Yapılarda yaygın olarak kullanılan biçimlendirilmiş toprak ürünü, güneşte kurutulmuş, yarı pişmiş veya pişirilmiş kerpiçtir (tuğla). Kullanımı Neolitik dönemde başlamış olsa da güneşte kurutulmuş kerpiç üretimi Hassuna ve Halaf dönemlerinden itibaren yaygınlık kazanmıştır. Kerpiç, diğer elementlerle tavlanmış kilden oluşmaktadır. Mezopotamya'da kilin sertleştirilmesinde kullanılan başlıca malzeme samandır. Bununla birlikte çeşitli mineraller de kullanılmıştır. Nemli toprak kütle yaklaşık 700-900°C bir sıcaklıkta fırınlanırsa, parça yapısı değişir (kristaller kaynaşır) ve kütle kalıcı olarak sertleşir.[12] Tuğlaların rengi, pişirme sıcaklığına göre değişebilir. Koyu kırmızı renk genellikle 800°C/900°C'lik bir fırınlamayı gösterirken, turuncu/sarı renk yaklaşık 900°C'de ortaya çıkar. Bununla birlikte, renk etkisi aynı zamanda tuğlaların kimyasal bileşimine ve ayrıca fırındaki belirli pişirme koşullarına da bağlıdır, bu nedenle güvenilir bir gösterge olarak kabul edilmez.[13] Kurutulduktan ve fırınlandıktan sonra tuğla hava akımı veya rüzgâra ayrıca kısmen yangına karşı dayanıklı hale gelir. Bu malzeme yalnızca ezilme ve

[10] Leick 2003a, 143.
[11] Wright G. R. H. 2005, 5-6.
[12] Wright G. R. H. 985, 349.
[13] Anastasio 2020, 28-29.

kırılmalara karşı daha dirençsizdir.[14] Kalın tuğla duvarların termik nitelikleri, ısıyı çok yavaş emip serbest bıraktığından, yapıları sıcak iklime uygun hale getirir. Duvarlar birkaç kat sıva ile kaplandığında hava akımına ve rüzgâra karşı dayanıklı hale gelmektedir.[15]

Kerpiçlerin şekilleri ve boyutları yüzyıllar boyunca değişiklik göstermiştir. İlk kerpiçler ince ve uzun, dikdörtgen formundayken, MÖ 4. binyılın sonu ve 3. binyıl başlarında genellikle uzunlukları genişliklerinin iki katı olan dikdörtgen formun yaygınlık kazandığı görülmektedir. Erken Hanedanlar döneminde (MÖ 2900 - 2350) dikdörtgen şeklinde kalıpta yapılmış kerpiç kullanımı devam etmiştir. Bunun yanında bu dönemde '*plano-convex*' olarak adlandırılan, üst yüzeyleri dışbükey kerpiçlerin de yapı inşaatlarında kullanıldığı bilinmektedir. Orta kısmı yanlarına göre daha kalın olduğu için kerpiç daha sağlam ve dayanıklı hale gelmiştir.[16] '*'Plano-convex'* tipi kerpiçlerin ilk örneklerinde belirli bir standart görülmez ve ortalama olarak 10 x 19 x 34 cm boyutlarında üretilmişlerdir.[17] Akkad Dönemi'nde (yak. MÖ 2350 - 2150) kare şeklinde biçimlendirilerek kullanılmıştır. Kraliyet binalarında kullanılan pişmiş tuğlalar ve bazen güneşte kurutulmuş kerpiçler genellikle kraliyet kurucusunun unvanlarıyla ve bazen de binanın adıyla damgalanmıştır.[18]

Ahşap ve Kamış

Ahşap da taş gibi Mezopotamya mimarisi açısından yardımcı bir malzemedir. Bölgelere ve dönemlere bağlı olarak farklı şekillerde yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Fakat Mezopotamya'da yetişen ağaçlar birkaçı dışında inşaat için yeterli dayanıklılıkta olmadığı için ahşap kullanımı sınırlı kalmıştır. Mezopotamya'daki ormanlık alanlar çoğunlukla kuzeydoğu sınır bölgelerinde ve kolay erişilebilen komşu alanlarda bulunmaktadır. Bu kaynaklar özellikle orta ve güney Mezopotamya'da ETÇ'den itibaren yaşanan mimari gelişmeye paralel olarak artan ahşap talebini karşılamakta yetersiz

[14] Wright G. R. H. 1985, 349.
[15] Leick 2003a, 144.
[16] Delougaz P. 1933, 2.
[17] Erarslan, 2018, 113.
[18] Moorey 1994, 306; Roaf 2006, 424.

kalmıştır. Ayrıca bölgenin yüksekliğinin büyük ölçüde deniz seviyesinde olması yapı inşaatında kullanılacak uygun ağaçların büyümesini engeller. Deniz seviyesinin 500 m üstünde yetişebilen çam ve palmiye ağaçları inşaat için uygundur. Buna rağmen yazılı kaynaklar çam ağacının mimarlık için değil, daha çok reçine elde etmek için kullanıldığı göstermektedir.[19] Palmiye ağaçları ise güney Mezopotamya'da yaygın olarak yetişmekte olup, çeşitli mimari elemanlarda kullanılmıştır. Fakat düşük dirençli yapısından dolayı bu ağacın inşaat kalitesi iyi değildir. Yaprak dökmeyen ağaçlar çoğunlukla deniz seviyesinden 500 ila 1200 m yükseklikte yetişmektedir. Söğüt, ılgın ve kavak mimaride en çok kullanılan ağaçlar arasındadır. Son ikisi genellikle yakıt olarak kullanılmıştır. Sedir ağacı edebi metinlerde daha çok Lübnan Dağları'yla ilişkilenmiş olsa da ağırlıklı olarak Amanos Dağları'nda yetişmektedir. Kozalaklı diğer ağaçlar gibi 1200 m yükseklikte yetişen Sedir, benzer ağaç türlerine kıyasla böcek saldırılarına ve zamana karşı dirençli olmasından dolayı tercih edilmiştir.[20] Palmiye lifli yapısı ve zayıflığına rağmen, özellikle çatının hafif olduğu durumlarda destek elemanı olarak ve çatı kirişlerinin yapımında için kullanılmıştır. Hızla büyüyen, kabuğu kolayca soyulan ve parçalanmadan kuruyabilen bir ağaç olan kavak, orta ve güney Mezopotamya'da gövdesinin düzlüğü nedeniyle çatı kaplamasında tercih edilmiştir. Meşe genel olarak Yakın Doğu'da inşaat amaçlı olarak kullanılan tek kerestelik ağaçtır. Dut sert, homojen ve dayanıklı bir ağaç olarak gerektiğinde yapı malzemesi olarak değerlendirilmiştir. Binaların çatısında yaygın olarak ılgın ve söğüt ağaçlarının kullanıldığı görülmektedir.[21]

Mezopotamya'nın aksine Filistin ve Suriye'nin batısı çoğunlukla iyi yağmur alan bölgelerdir. Bu nedenle yapı inşaatlarında kullanılacak ahşaba ulaşmak daha kolaydır. Buna rağmen yapılarda ahşap kullanımını gösteren mimari izlerle çok fazla karşılaşılmamaktadır. Esas olarak çatı kaplama, kapı ve pencere çerçeveleri, kolonlar ve daha genel olarak kerpiç duvarlarda takviye amaçlı kullanılan ahşap, genellikle nem nedeniyle çürüyerek çoğunlukla günümüze ulaşmamıştır.[22] Yapılardaki ahşap kullanımı;

[19] Moorey 1994, 348.
[20] Anastasio 2020, 41-42.
[21] Moorey 1994, 348.
[22] Wright G. R. H. 1985, 363.

direklerin çamur sıvada kalan izleri, taş duvardaki kiriş boşlukları ve yangın geçirmiş yapılardaki kömürleşmiş ahşap kalıntıları ile saptanabilmektedir. Bu yüzden yapılarda ahşabın kullanımı taş veya kerpiç kullanımına oranla çok daha az tanımlanmıştır.[23]

Saz bitkisi, nehir bataklıklarında bolca yetiştiği için Mısır ve Mezopotamya'da önemli bir yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Hafif tonozlu yapılar, kemerler halinde bükülmüş uzun ve sıkıca sarılmış kamış demetleriyle inşa edildikten sonra yine dokuma kamış hasırlar ile kaplanmıştır. Kurak bölgelerdeki saz kulübeler, maliyetinin az, inşasının kolay olması nedeniyle nehirler boyunca inşa edilen Mısır ve Güney Mezopotamya kentlerinin çoğunda karşımıza çıkmaktadır. Saz katmanları veya saz hasırlar özellikle şehir surları veya ziguratlar gibi büyük boyutlu kerpiç yapılarda ağırlığı eşit olarak dağıtmak ve dikey çatlakların oluşmasını önlemek için kerpiç sıralarının arasına yerleştirilmiştir.[24]

Taş

Mezopotamya'da yapılarda kerpiç ana inşaat malzemesi olsa da binaların belirli bölümlerinde yapının tamamlayıcısı olarak taş kullanılmıştır. Taş kolay ulaşılabilir olduğu bölgelerde bile her zaman çamur veya kerpice göre ikincil bir rol oynamıştır.[25] Mezopotamya'da 'taş' malzeme genellikle magmatik, tortul ve metamorfik kayaçlardır. Magmatik kayaçlar esas olarak bazalt ve granitten oluşur ve tedarik alanları esas olarak Mezopotamya dışında (Sina, Arap Yarımadası ve daha az ölçüde İran ve Türkiye) olduğu için nispeten nadirdir.[26] Fakat Suriye-Filistin bölgesi kayalık bir alandır ve burada inşaat için uygun taşlar bulunur.[27] En sık kullanılan taşlar tortul kireçtaşları olurken, metamorfik formlar arasında şist ve mermer de vardır. Mezopotamya mimarisinde sıklıkla kullanılan bir taş, deniz suyunun buharlaşması sırasında oluşan ve genellikle katmanlı tortul tabaklarda bulunan alçı taşıdır. Bir diğeri ince taneli ve yarı saydam bir alçı çeşidi olan

[23] Dunham, 2005, 273; Moorey 1994, 347.
[24] Leick, 2003a, 176.
[25] Leick, 2003a, 176.
[26] G. R. H. Wright (2000, 45), Mezopotamya'da taşın az olması nedeniyle büyük ölçülerde kullanılmadığı yönündeki yaygın görüşe itiraz etmektedir. Ona göre jeolojik kanıtlar, özellikle Mezopotamya'nın kuzey ve doğu bölgelerinde dikkate değer bir taş varlığının olduğunu göstermektedir.
[27] Wright G. R. H. 1985, 337.

kaymaktaşıdır. Kaymaktaşları arasında önemli bir tür, çok yumuşak olduğu için yüksek işlenebilirliği sayesinde dekorasyon amaçlı kullanılan Musul mermeridir.[28]

Yazılı belgelerde taş temini ile ilgili bilgiler zayıftır. Bunlardan bazıları Lagaş kralı Gudea'nın bazı yazıtlarında görülmektedir. Bu yazıtlardan, kralın inşaat projeleri için kullanılan taşın Suriye-Türkiye arası bir bölgeden çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Taşlar nehir yoluyla Fırat ve Dicle üzerinden Girsu'ya taşınmıştır.[29] Taş yapıların üst bölümlerinde nadiren tek kullanılan malzemedir. Yapı malzemesi olarak genellikle temeller ve taşıyıcı elemanlarda, istinat duvarlarında, platformalar ve sütun bölümlerinde, merdiven ve bunların yanı sıra dış etkenler (özellikle su) nedeniyle bozulma olasılığı taşıyan, su yönetimi için inşa edilen yapılar ve kaplamalarda, Erken Hanedanlık Dönemi'nden itibaren büyük binaların kapı yuvaları ve eşiklerinde yaygın olarak kullanılmıştır.[30]

Harç

Kerpiç yapılarda, yüzeylerin dış etkenlerden ve içerideki su sızıntılarından korunması için sıvanması gerekir. Sıvama aynı zamanda iç ve dış yüzeylerde yapılacak her türlü dekorasyon için gerekli bir ön hazırlıktır. Yapıda kerpiç, tuğla veya taşları birbirine bağlamak ve kâgir duvar ile tavanları sıvamak için kullanılan, toprak, saman ya da kum ve kirecin su ile karılarak hazırlandığı hamura harç denilmektedir.[31] Özellikle yüksek kerpiç duvarlı binaların kalitesi için şarttır. Dikey derzlerin doldurulmaması, duvarların basınç dayanımını %20 ila %50 oranında azaltır. Derzler için kullanılan harç, kerpiçlerle aynı basınç ve aşınma direncine sahip olmalıdır. Harcın direnci daha az ise erozyon ve su sızması meydana gelir ve kerpiç/tuğlalar bozulur. Harcın mukavemeti tuğlalardan daha büyükse, kerpiç/tuğlalar aşınacak, harcın açıkta kalan yüzeyinde su birikerek, kerpiç/tuğlaların daha fazla aşınmasına neden olacaktır. Mezopotamya mimarisinde harç, kerpiç yapmak için kullanılan aynı çamur ve su karışımından oluşmaktadır. Bu tür harçların sadece kerpiç duvarlarda değil taş duvar örgüsünde de kullanılan standart bir

[28] Goffer 2007, 59-60.
[29] Edzard 1997, 34, 69, 79; Price 1923, 45.
[30] Anastasio 2020, 36-38; Dunham 2005, 271.
[31] Moorey 1994, 329.

malzeme olduğu bilinmektedir. Güçlü bir yapıştırma harcı üretmek için temel unsurlar alçı (kalsiyum sülfat) ve kireçtir (kalsiyum karbonat).[32]

1.4.2. Yapı Türleri

Saraylar (Yönetici Konutu)

Saraylar genellikle kraliyet konutları olarak tanımlanır. Hükümdarın ikamet ettiği yerdir. Ancak Mezopotamya tarihinde saray bunun yanı sıra idari, bürokratik, endüstriyel ve törensel faaliyetlerin de merkezi konumunda olmuştur. Sadece bir "konut" değil, devlet aygıtının bir parçası olarak "kurum" işlevi görmüştür[33]. Bina yazıtlarında bazen yapıları inşa eden, genişleten veya yenileyen kralların isimleri vardır. Bu durum tarihlendirme anlamında önemli bir katkı sağlamaktadır. Prehistorik evrelerde veya bir yazılı bir belgenin yokluğunda, bir binanın 'saray' olarak adlandırılması, temel olarak odalarının büyüklüğü ve sayısı, duvarlarının kalınlığı, yapıya ait savunma birimlerinin olup olmadığı gibi unsurlara dayandırılmaktadır.[34] Bu veya bu özelliklerden bazılarına sahip her binanın mutlaka bir "kraliyet konutu" olması gerekmez. Saray teriminin döneme ve bölgeye göre farklı anlamlarla yorumlanması gerekir. Ayrıca siyasi faaliyet ve yönetime ait binaları olduğu kadar evleri de ifade edebileceği kabul edilmektedir.[35] Büyük boyutlu yapılar üretim, askeri veya ürün depolama gibi amaçlarla da inşa edilmiş olabilirler. Yazılı metinlerden de anlaşıldığı üzere devlet işleri saraylardan yürütülür ve kontrol edilir. Sarayların bir diğer özelliği bazen tahkimat yapılarıyla korunuyor olmalarıdır. Aynı anda farklı düzeylerde işleyen, ikamet ve sağlık, idari yönetim, garnizon ve cephanelik, hazine ve mahkeme olarak kullanılan çok karmaşık yapılara sahiptirler. Bu çoklu işleve sahip saray anlayışı daha çok Mezopotamya devletlerinde görülürken komşu Kuzey Suriye ve

---

[32] Anastasio 2020, 38-40; Winter 2010, 333; Wright G. R. H. 1985, 359.

[33] C. Broodbank (2017, 356), sarayların tebaaları üzerindeki idari, ekonomik ve askeri kontrolünün bir başka yüzüne işaret ettiği araştırmasında, insanların Akdeniz'de saraylar olmadan da gayet iyi hayatta kalabildiklerini, yazılı kaynaklarda tebaaya yardım eli uzatmanın sarayların gündeminde (bahtsızların borçlarını onaylamanın aksine) nadiren yer bulduğunu, sarayların daha ziyade vergiler, mülkler, hasattan hisse, zorunlu çalışma, ticaret ve başka yollarla serveti, hiyerarşinin tepesindekilere yakın olanların çıkarları doğrultusunda seferber eden kurumlar olduğunu iddia etmektedir.

[34] Heinz 2012, 179.

[35] Anastasio 2020, 97.

GDA kent-devletlerinin saray mimarisinin karakteristiği değildir. Bu bölgelerdeki saraylar, Mezopotamya'daki benzerlerinden çok daha küçük ölçekli, kendi özgün formları olan ve olasılıkla daha az işleve sahip konuttular.[36]

Saraylarda kamusal ve özel işlevlere sahip mekânlar kabul salonlarıyla ayrılmıştır. Bu yapıların genellikle zemin katları günümüze ulaştığından, saraya ait tüm birimlerin gerçek işlevini ortaya çıkarmak mümkün olmamaktadır. Bu binaların mevcut alanı en iyi şekilde değerlendirmek için üst katlara sahip olması ve özel odaların yanı sıra diğer idari odalarının çoğunun da üst katta olması muhtemeldir.[37] Mimari anlamda en iyi korunmuş ve saray olarak tanımlanmış yapıların ikinci kat ve çatıları orijinal konumlarında korunmamıştır. Sarayların bu bölümleri ile ilgili kanıtlar; duvarların kalınlığı, merdiven kalıntıları, zemin katın tabanı üzerine düşmüş çatı malzemesi veya odaların içindeki çanak-çömlek, heykel, madeni eser ve yıkılmış duvarların stratigrafisi gibi bulgulara göre yorumlanmıştır.[38]

Sümerce ve Akkadça'daki saray sözcüğü, Sümerce "ev" işaretinin ardından gelen "büyük" (*é.gal*) sıfatıyla yazılmıştır. Çeşitli Mezopotamya metinlerinde, saray ifadesinin yalnızca en yüksek siyasi otoritenin kullandığı yapılar olmadığı aynı zamanda yerel siyasi birim yöneticisinin kullandığı yapıları da kapsadığına yönelik referanslar vardır.[39] Mezopotamya tarihinde geleneksel olarak saray olarak tanımlanan ilk yapılar Kiş ve Eridu'da açığa çıkarılmıştır. Her iki yerleşimde de bu binalar esas olarak anıtsallıkları ve büyüklükleri açısından diğer yapılardan ayrılmaktadır. Daha önce özerk olan şehir devletlerinin tek bir yönetim altında birleştirildiği Akkad Dönemi'nde ise bir dizi yerleşimde saray olarak tanımlanan büyük binalar inşa edilmiştir (Khafaje, Tell Asmar, Tell al-Wilayah, Assur).[40] Bu saraylardaki mimari kompozisyonun ortak özellikleri; giriş kapısına sahip çevre duvarı, en az bir merkezi avlu ve evsel kullanımın yanı sıra diğer faaliyetlerin yürütüldüğü mekânlara sahip olmalarıdır. Tell Brak'taki, MÖ 3. binyıl

[36] Winter 2010, 335.
[37] Leick 2003a, 155-156.
[38] Dunham 2005, 266.
[39] Winter 2010, 333-334, 339.
[40] Winter 2010, 338.

sonlarına tarihlenen Naram-Sin Sarayı da bu açıdan iyi bir örnektir.[41] Yaklaşık 2.5 hektarlık bir alanda 300'den fazla odası ve korunan 5 m'den yüksek duvarları ile Mari Sarayı da OTÇ için en kapsamlı örnektir.[42]

Savunma Yapıları

Genel anlamda yerleşimleri düşman saldırılarına karşı koruyan tüm mimari ögeler savunma yapıları olarak adlandırılabilir.[43] Bu adlandırmanın içine vahşi hayvanlara ve su baskını gibi doğal tehlikelere karşı inşa edilen daha az karmaşık yapılar da dahil edilmelidir ki kimi durumlarda bir savunma yapısı bu fonksiyonların tümünü içerebilir. Savunma yapılarının zamanın saldırı tekniklerine dayanabilmesi gerekmektedir. Yerleşimin hava koşulları veya vahşi hayvanlardan korunması için tasarlanmış ilk yapılar, Neolitik dönemden ETÇ'ye kadar içleri molozla doldurulmuş kerpiç duvarlar biçimindedir. Bunlar genellikle çok basit yapılar olup gerçekte su sızmaları veya taşkınlara karşı koruma sağlamak üzere inşa edilmişlerdir. Tell es-Sawwan yerleşiminin, MÖ 6. binyılda (Mezopotamya kronolojisinde Samarra olarak adlandırılan dönem) güneşte kurutulmuş kerpiçten inşa edilmiş, düzenli ve oldukça kalın bir anıtsal duvarla çevrelendiği yapılan araştırmalardan bilinmektedir. Bununla birlikte büyük ve anıtsal surlar, MÖ 4. binyılın sonlarından itibaren şehirlerin standart bir özelliği haline gelmiştir.[44] Kuzey Suriye'de kente ait ilk savunma sistemleri, MÖ 4. binyılda Tell Sheikh Hassan ve Habuba Kabira gibi Uruk kolonileri olarak nitelenen yerleşimlerde ortaya çıkmıştır. MÖ 2. ve 1. binyılda koçbaşı[45] ve metal silahlar organize ordular tarafından kullanılmaya başladığında daha güçlü savunma yapıları ihtiyaç haline gelmiş ve büyük setler veya yamaçlar üzerine inşa edilen, çoklu surlar, hendek sistemi ve taş temeller

[41] Oates ve Oates 1994, 167.
[42] Anastasio 2020, 100.
[43] Bir bölgenin güvenli bir şekilde kontrol edilebildiği yerlerde, savunma yapılarına ihtiyaç yoktur. Ancak bölgenin kontrolünü sürdürmek için bazı kaleler veya müstahkem garnizon merkezleri gerekebilir. Kamu düzeninin zayıf olduğu durumlarda, her yerleşim kendi savunması için tahkim edilmektedir (Wright G. R. H. 1985, 172).
[44] Anastasio 2020, 102.
[45] Hitit kralı I. Hattuşili'nin krallığı sırasında Hitit ordusunun Urshu kenti kuşatmasında koçbaşı olarak adlandırılan saldırı silahlarını kullandığı yazılı belgelerden bilinmektedir (Yiğit 2006, 48-49).

üzerinde yükselen güçlü sur duvarları inşa edilmeye başlanmıştır.[46] Ebla, Mezopotamya'nın dışında bir yerleşimde ortaya çıkarılmış bu tür bir savunma sistemine sahiptir. Kazılarda biri son derece karmaşık ve anıtsal olan (güneydoğu kapısı) bazı şehir kapıları açığa çıkarılmıştır.[47]

Bir savunma sistemi oluşturabilecek birkaç bileşenden ilki olan surlar bir şehrin çevresi boyunca uzanan kerpiç yükseltilerdir. Bir surun eğimli dış yüzü yapay olarak düzeltilip çamur, taş veya çakıllı sıva ile kaplanmışsa, buna *'glacis'* adı verilmektedir. Sağlam bir şekilde inşa edilmiş bağımsız bir duvar, kale veya şehir sur duvarı olarak isimlendirilirken bu duvarlar tek ya da birden fazla parçalı olabilmektedir. Geçit olarak kullanılan surlardaki açıklıklar ise şehir kapılarını oluşturur. Bunlar sadece basit geçiş yolları olabildiği gibi bir dizi odadan oluşan daha karmaşık yapılar da olabilirler. Kapılar sur duvarlarının zayıf noktası olarak kabul edilirler. Bu yüzden sayıları minimumda tutulmuş ve güvenlikleri nedeniyle yan kulelerle takviye edilmişlerdir. Bir sur duvarının dış yüzüne eklenen dikdörtgen biçimli donatılara, duvara göre boyutlarına ve yüksekliğine bağlı olarak kule veya payanda denilmektedir.[48] Kapıyı çevreleyen duvarların, savunma potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için kuleler ve payandalarla güçlendirilmesi gerekmiştir. Kuleler ve payandalar, topografyaya veya şehrin mimari planına göre stratejik yerlere ya da sadece sur boyunca düzenli aralıklarla inşa edilirler.[49] Bu planlama Yakın Doğu'nun Tunç ve Demir Çağı surlarının ortak bir özelliğidir. Bunların yanı sıra yerleşimin ya da savunma duvarının ön kısmı boyunca yapay olarak açılmış geniş çukurlar olarak tanımlanabilecek 'hendek' ve amacı sur duvarlarına ek olarak savunma duvarının temelinin yükseltilerek, tırmanmaya çalışan düşmanların yaklaşmasını engellemek amacıyla inşa edilen 'yığma toprak setler' savunma yapılarının diğer bölümleri arasında sayılabilir.[50]

---

[46] Leick 2003a, 78.
[47] Anastasio 2020, 104.
[48] Novák 2015, 53-54.
[49] Leick 2003a, 79.
[50] Anastasio 2020, 103.

Surlar yerleşimin genellikle en erken döneminde inşa edilmiştir ve yerleşim planının sur içinde sıkışmasına bağlı olarak şehircilik açısından merkezileşmeyi teşvik edici bir rolü olmuştur.[51] Savunma yapılarının önemli bir sembolik değeri de vardır. Savunma yapıları inşa etmek bir kentin veya imparatorluğun zenginliğini ve gücünü gösterir. Bununla birlikte, yerleşim dışındakileri etkileme isteği kabul edilebilir olsa da bu yapıların temel inşa nedeni değildir. Surların birincil işlevi savunmadır. Akkad metinlerinde, bir şehrin sur duvarının yıkılması alaycı biçimde şehrin yenilgisi anlamında kullanılmıştır. Savunma yapılarının anıtsallığı, hem şehrin savunmaya değer bir şey içerdiğini hem de kendini savunma gücüne sahip olduğunu göstermektedir.[52]

Ev

Temel amacı insanın barınma ihtiyacını karşılamak olan ev tipi yapıların, bu niteliğini, içerdiği kült, idari veya temsil işlevleri olan bölümleri değiştirmemektedir. Mahremiyet ve görev farklılaşması için ihtiyaç duyulan alanları sağlayan evler insanların günlük yaşamları, tüketim biçimleri ve sosyal yapılarının anlaşılması açısından birçok veriyi barındırmaktadır.[53]

Sağlam ve kalıcı insan yapımı barınakların en eski kalıntıları, Natufyan (MÖ 15000-11500) dönemde, Filistin'de açığa çıkarılmıştır. Bu kulübelerin yuvarlak tabanları toprak zeminin altında ve 1,20 m kadar yükselen taş duvarları vardır. Neolitik döneme doğru kulübeler daha büyüktür (3-4 m çapında) ve elle şekillendirilmiş kerpiç gibi kolay biçimlendirilebilen malzemelerden yapılan bir üst yapıya sahiptirler.[54]

Neolitik köy evleri ile daha sonraki Mezopotamya kentlerindeki evler arasında birkaç temel işlevsel ayrım vardır. Neolitik evler genellikle çok sayıda çatısız ortak alan içermektedir. Kent merkezlerindeki evlerde ise açık havada yapılan faaliyetler için ayrılan alanlar evlerin içine dahil edilmiştir. Bunlar ya açık avlular biçiminde ya da düz

[51] Creekmore 20014, 43.
[52] Ristvet 2005, 201-202.
[53] Novák 2015, 73.
[54] Leick 2003a, 95.

çatılıdırlar. Bu nedenle Mezopotamya evleri merkezi avlulu yapılar olarak yorumlanmıştır. Avluların düz çatılı olduğu durumlarda merdivenler sadece ikinci kata değil çatıya erişim sağlamak üzere de tasarlanmış olabilir. Ubaid döneminde evler genellikle dikdörtgen ya da T şeklinde uzun bir merkezi oda ve iki uzun kenarı boyunca eklenmiş küçük odalardan oluşmaktadır.[55] Uruk Dönemi'nde bu merkezi odaya yeni bölmeler eklenmiştir. MÖ 3. binyılın ortalarından itibaren evin ailenin ikametgahı olma işlevi bir standart haline gelmiş ve özellikle şehir merkezlerinde evler gerçek mahalleler oluşturacak şekilde konumlandırılmıştır. Bu dönemde, etrafında farklı odaların yer aldığı merkezi avlulu evler tekrarlanan bir mimari özellik haline gelmiştir. Ayrıca yapı kalıntıları, pişmiş toprak ev modelleri ve figüratif sanattaki tasvirlerden de anlaşıldığı kadarıyla ikinci kata sahip yapıların daha sık inşa edildiği görülmektedir.[56] Bunların yanı sıra Yakın Doğu'da, özellikle kırsal bölgelerde, günümüz yapı planları ve inşa tekniklerinde gözlemlenen süreklilik, eski yerleşimlerde açığa çıkarılan evlerin yorumlanmasına yardımcı olmaktadır.[57] ETÇ'de Suriye-Levant bölgesinde belirli etnik gruplarla ilişkili olduğu düşünülen oval ve doğrusal planlı evler vardır. OTÇ'de ise ev planlarının değişikliğe uğradığı, oda sayılarının arttığı görülmektedir. Tell Halawa OTÇ II evresindeki iki ya da üç odalı evler bu değişikliği net olarak göstermektedir. OTÇ sonlarında da ev planlarında yenilikler olmuştur. Bu evrede büyük bir salonun ya bir tarafına ya da her iki yanına odalar eklenmiş ve bu ev tipi neredeyse standart bir plan haline gelmiştir. Salonlara oda eklenmesindeki diğer bir mimari uygulama ise, uzun ve buna dik açıyla birleşen kısa kenar boyunca eklenmiş odalardan oluşan düzenlemedir.[58]

Mezopotamya'nın kent merkezlerindeki evler genellikle komşu evlerin duvarlarını paylaşan sağlam bloklar halinde, uzun ve sıcak yaz ayları için ışık, hava ve gölgelik sağlayan kapalı bir avlu etrafında inşa edilmiştir. Evler, avlunun bir, iki, üç veya dört tarafında odalara sahip olabilir ve bazı durumlarda bir veya daha fazla kenara ilave odalar eklenebilmektedir. En büyük evler birden fazla avlusu olan daha karmaşık planlara

[55] Pollock 1999, 46.
[56] Anastasio 2020, 109.
[57] Leick 2003a, 95.
[58] Holladay 1997, 94, 101,104.

sahiptir. Küçük boyutlu yapılardan bazılarında ekonomik faaliyetler yürütüldüğü, bazı ev bölümlerinin ise atölye olarak kullanıldığına ilişkin arkeolojik bulgular vardır. Evlerin boyutları bölgeden bölgeye değişim göstermekle birlikte kullanılan malzemenin kalitesi gibi statü farklılığına işaret eden ayrımlar da vardır. Mezopotamya evlerinin çoğu, avlunun sokaktan görülmemesi için kapıları kaydırılmış giriş odalarına sahiptir. Doğrudan avluya girişi olan evlerin yaşam odalarının büyük olasılıkla avluyla doğrudan bağlantısı yoktur. Bunun yerine, giriş odası ile aynı işlevi gören bir yan oda bulunur. En küçük evlerde ise avlunun arka tarafında sadece bir veya iki oda vardır. İki odalı evlerde odalardan biri yaşam alanı, diğeri ilkinden erişilebilen depolama amaçlı mekânlar olmalıdır. Bu tür evlerde genellikle mutfak veya banyo gibi özel amaçlı odalar bulunmaz. Mutfak ve banyo birimleri çoğunlukla birleşik veya avlu etrafında odalara sahip evlere eklenmiştir. Mutfaklar genellikle fırınların varlığı ile tespit edilirler. Banyolar yaygın değildir. Ayrıca yıkanmak için mi yoksa tuvalet için mi kullanıldıkları tartışmalıdır. Güney Mezopotamya'nın önemli kentlerinden birisi olan Ur'da banyolar genellikle merdiven altına yapılmış, diğer yerleşimlerde ise genellikle küçük ve gizlenmiş durumdadırlar. Merdivenler genellikle oldukça küçük yapılmıştır ve birçok yerleşimde saptanamamışlardır. Açığa çıkarılan merdiven kalıntıları ya avlulardan üst katlara çıkışı sağlamakta ya da küçük kare ve uzun dar odalara sıkıştırılmıştır. Duvarların ince ve ahşap olduğu düşünülen yapılarda, merdivenlerin ikinci kattan ziyade çatıya erişim için kullanıldığı düşünülmektedir. Büyük evlerin bazılarında dini pratikler için ayrılmış odalar olduğu sunak ve nişlerin varlığı ile kanıtlanabilmektedir. Ur kentinin MÖ 2. binyıla tarihlenen evlerinde özellikle yaygın olan bu odalar yapının arka tarafında bulunmaktadırlar.[59]

Depolar ve Üretim Birimleri

Depolar, tek bir yıl içinde tüketilebilir kaynakların farklı mevsimlerdeki mevcudiyetini sağlamak ve gıda arzındaki değişimi en aza indirmek için kullanılan yapı ya da yapı

[59] Stone E. C. 1997, 90-94.

bölümleridir. Yiyeceklerin depolanması toplulukların besinlerin mevsimsel üretimine olan bağımlılığını azaltarak, çevresel ve iklimsel zorluklara karşı dayanıklılığını sağlar.[60]

Depolama yapıları ya da tahıl ambarlarının toprak zeminli ve yükseltilmiş tabanlı formları vardır. Genelde yerleşim içinde sayıları azdır ve arkeolojik olarak tanımlanması içerdiği bitkisel kanıtlar yoksa zordur. Toprak zeminli ambarlar eğer içinde organik kalıntı yoksa (arpa, buğday), diğer basit konutlardan yerleşim içindeki konumlarına bakılarak ayırt edilmektedir.[61] Bu yapıların temel amacı içerdiği organik malzemeyi nem gibi doğal etmenlere karşı korumaktır. Bu amaçla dokuma ya da diğer organik malzemeler kullanılmıştır. Saman bu açıdan neme karşı koruma sağlayan iyi bir yalıtkan olarak kullanılmıştır. Ayrıca taş temeller de neme karşı koruma ve etkili bir havalandırma sağlar.[62]

Neolitik Dönem'den sonra genel olarak çok amaçlı yapı modeli terk edilerek farklı amaçlara hizmet eden yapı tipleri artmıştır. Zanaatkarlar ayrı yapılarda çalışmalarına karşın bu yapıların belirli bir mimari kuralı tekrar etmemesinden dolayı atölyelerin diğer yapılardan ayırt edilmesi her zaman mümkün olmamıştır.[63] Ocaklar ve içinde fırın olan atölyeler bu durumun istisnalarıdır. Bunlar dövülmüş toprak, kerpiç ve bazen taştan yapılmış sabit yapılardır. Bu yapılar; ocak ya da fırının ısıtma, pişirme veya eritme gibi temel işlevlerine; doğrudan ateşle ısıtılması ya da yanmanın ayrı bir odada gerçekleşmesi ve yapının şekli gibi kriterlere göre sınıflandırılırlar. Yemek pişirme gibi temel bir işleve sahip basit ocaklar dışında çeşitlilik açısından zengin değildirler. Artan nüfusla beraber daha fazla insanın beslemesi gerekliliğinden dolayı boyutları giderek büyümüştür. Günümüz Türkçesi'nde tandır, Arapça'da '*tannûr'* olarak adlandırılan bu kil fırınlar temel olarak evlerde yer alırlar. Genellikle ekmek pişirmek için kullanılan tandırların yaygın tipleri arasında silindirik veya hafif konik ya da arı kovanı biçimli olanlar vardır. Yükseklikleri 125 cm'yi geçmez ve genellikle 1 m'den azdır. Taban çapı 40 ile 60 cm

[60] Balbo 2015, 305.
[61] Wright G. R. H. 1985, 300.
[62] Anastasio 2020, 109.
[63] Anastasio 2020, 110.

arasında değişen tandırların duvar kalınlığı birkaç cm'dir ve kilin saman, inek gübresi, keçi veya koyun kılı, tuz, çuval bezi, kum ve küçük çakıl taşları gibi farklı malzemelerle harmanlanmasıyla yapılmaktadır.[64]

Eski Yakın Doğu'da bilinen iki ana fırın tipi vardır: yanma ve pişirme bölümlerinin aynı olduğu 'tek odalı fırınlar' ve bu iki bölümün ayrı olduğu 'çift odalı fırınlar'. Bunun dışında fırının dikdörtgen, oval veya dairesel zemin planı, yanma odasının zemin seviyesinin altında veya üstünde olması, yanma odasına eklenmiş bir ön odanın veya ikiz yanma odalarının varlığı ve ısı iletim kanalının konumlandırılması gibi biçimsel ayrımlar da yapılmaktadır. Genel olarak, tek veya çift odacıklı fırınların üst yapısı kubbe şeklindedir. Kubbeli üst yapı, hava dolaşımını fırın içinde eşit olarak dağıtır, pişirme sürecinin kalitesini ve homojenliğini artırır. Dikdörtgen veya oval planlı fırınlar MÖ 3. binyılla beraber görülmeye başlanmıştır. Bu yapıların seramik veya tuğla pişiriminde kullanıldığı varsayılmaktadır. Eshnunna'daki (Tell Asmar) Gimilsin tapınağı alanında, MÖ 2. binyılın başına tarihlenen evrede, çöküntü içine inşa edilmiş fırınlardan büyük olanının kabaca oval bir şekli vardır. Altta tonozlu bir tüneli ve muhtemel bir üst bacası olan platformun sekiz desteği ve hafifçe yükseltilmiş bir merkezi alanı ortaya çıkarılmıştır. Bakır izleri fırının metal eritmek için bir kullanıldığını düşündürmüş olsa da tam olarak ne için kullanıldığını bilinmemektedir. Bu form küçük değişikliklerle başka yerleşimlerde de görülmektedir.[65]

Sokaklar

Sokak ve yollar bir yerleşimde insan veya hayvan hareketliliğini sağlamak / düzenlemek, yerleşimleri birbirine bağlamak,[66] ya da çalışma, toplantı, değiş tokuş ve bazen kutlama, festival ve sergileme amaçlı kullanılan önemli bir kamusal alan olarak rol üstlenirler.[67] İspitli tekerleklerin taşımacılıkta kullanılmaya başlamasından önce yol yapımının inşaat teknikleri üzerinde geliştirici bir etkisi olmamıştır. Taşımalar tercihen nehir kıyıları

[64] Rova 2014, 122-123.
[65] Anastasio 2020, 111; Ezer 2013, 1.
[66] Anastasio 2020, 113.
[67] Shepperson 2009, 365.

boyunca veya deniz yoluyla, karada ise genellikle yayan yapılmıştır. Tekerlekli araçlar ise çoğunlukla istisnai ve sınırlı taşımalar ya da tören ve kutlamalarda kullanılmışlardır. Bu yollar genellikle sıkıştırılmış toprakla inşa edildikleri için arkeolojik araştırmalarda nadiren fark edilebilirler. Yakın Doğu'da özellikle atlı araçların ve hafif süvarilerin orduya dahil edilmesiyle birlikte gerçek anlamda yollar ihtiyaç haline gelmiştir.[68]

Mahalleler en temelde, birbirine yakın, kümelenmiş ve konutlar arasında etkileşim sağlayan evlerden oluşan yerleşim birimidir. Bu birimlerdeki konut yoğunluğu açısından kuzey ve güney Mezopotamya arasında farklılıklar vardır. Güney kentlerinde mahalleler plansız dar sokaklar ve ortak dış duvarları olan sıkışık düzen evlerden oluşur. Kuzey Mezopotamya mahalleleri de benzer biçimde kümelenmiş evlere sahiptir. Ancak kuzey şehirlerindeki sokaklar, güneydeki 2-3 m genişliğindeki sokakların aksine, genellikle 5-10 m (veya daha fazla) genişliğindedir. Nedeni ekonomik veya sosyal olabilir. Dar sokaklarda insanlar, eşekler ve küçük arabalar gezebilirken kuzeyin daha geniş sokakları koyun ve keçi sürülerinin hareketliliği için de uygundur. Kuzeyde ticari malların teknelerle taşınmasından ziyade binek hayvanların bu amaçla kullanılması sokak genişliğini etkilemiş olmalıdır. Sokakların günlük yaşam, mahremiyet, iletişim üzerinde de büyük etkisi vardır.[69] Sokaklar, özellikle önemli caddeler dışında, sadece sıkıştırılmış toprakla kaplıdır. Yerleşimin ve yerleşim içindeki yerinin önemine göre küçük taşlarla, seramik parçalarıyla güçlendirilerek ya da taş levhaların birleştirilip bitüm ile sabitlendiği daha karmaşık sokak inşası da görülebilmektedir.[70]

1.4.3. Yapı Elamanları

Duvarlar

Duvarlar, dik olarak ayakta duran, doğru veya bükülmüş olarak uzayan, mekânları veya yapı gövdelerini sınırlayan ya da bölen düz kütlerlerdir.[71] Statik açıdan genelde üst

[68] Anastasio 2020, 113.
[69] McMahon 2019, 321.
[70] Anastasio 2020, 113.
[71] Müller 2005, 29.

yapının ağırlığını zemine yayma görevleri vardır. Bunun yanında herhangi bir yük taşımayan duvarlar da kent ve köylerin vazgeçilmez mimari unsurlarıdır (çevre duvarı, sur duvarı gibi). Duvarların tanımlanması temel olarak görünür dış yüzeylerinin gözlemine dayanır. Buna göre malzeme, malzemenin işlenmesi, duvar örgüsü, duvar elemanlarının boyutu, bitirme teknikleri ve alet izleri, kullanılan harç veya bağlayıcı unsurlar duvarların ilk değişkenlerini oluşturur. İyi bir duvar inşasında her duvar elemanının en az iki temel unsura dayanması, her bir duvar elemanın altındaki hattın mümkün olduğu kadar çok noktasına dayanması, duvar elemanlarının destek yüzeylerinin yatay olması, duvarın enine kesitinin destek yüzeylerinin yatay olması tercih edilir. Ayrıca iki duvar arasında birbirine geçen bazı bağlantı taşlarının kullanılması duvarın sağlamlığını artırır. Bu unsurların analizi duvarın kalitesi ve teknik yeterliliğinin değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Mezopotamya mimarisinde duvarlarda kullanılan malzemeler arasında güneşte kurutulmuş kerpiç ve pişmiş tuğla, taş, ahşap ve kamışlar ya da bunların karışımı kullanılmıştır. Bir duvar temel, duvar altlığı ve duvar gövdesi gibi işlevine göre farklı bölümlere ayrılabilir. Temeller, yapıdaki olası hasarı minimuma indirmek için duvar yükünü oturduğu zemine aktaran bölümdür. Temelsiz duvarlar olabildiği gibi önceki yapıların kalıntılarının kullanıldığı temelli duvarlar, önceki yapıların tesviyesinden sonra inşa edilen temelli duvarlar ya da taş ve kum gibi malzemelerle doldurulmuş çukurlara örülen temelli duvarlar vardır.[72]

Düz veya tonozlu çatıları destekleyen taşıyıcı duvarlar dikey biçimde inşa edilir. Anıtsal yapılarda duvarlar payanda veya sütunlarla güçlendirilir. Kapı, pencere ve diğer açıklıklar duvarın dayanıklılığını düşürmemesi için sayısal olarak en az seviyede tutulmalıdır. Duvar inşası için malzeme seçiminde hammaddenin yerel mevcudiyeti ve geleneksel alışkanlıklar etkili olmaktadır. Kerpiç duvar, Anadolu ve Mısır gibi taşın kolayca bulunabildiği bölgelerde bile yaygın duvar tipidir. Kerpiç duvarların dış yüzeylerinin sıvanmasıyla yağmur, nem ve aşınmaya karşı korunma sağlanır. Depremlerden etkilenen Anadolu ve Kuzey Suriye'de, ahşap kirişler kerpiç duvarlara ya yatay katmanlar halinde ya da bir çerçeve sistemi içinde gömülerek tüm yapıyı daha esnek hale getirmiştir. Taş

[72] Anastasio 2020, 60-61.

duvarlar farklı tekniklerle inşa edilirler. Bu teknikte bloklar ve taşlar doğal halleriyle örgüde kullanılmış ve daha küçük taşlarla boşluklar doldurulmuştur. Bu tür duvarlar, kerpicin yapı malzemesi olarak kullanılmasından önce, erken Neolitik dönemde Filistin ve Anadolu'da özellikle çevre duvarı inşasında yaygındır. Tunç Çağı'yla birlikte kuru taş duvarlar daha düzenli hale gelmiş ve taş blokların boyutu artmıştır. Bu gelişmeler sonucunda duvarlarda kiklopik örgü tekniği ve dış yüzeylerde ortostat kullanımı görülmeye başlanmıştır. Tuğlanın hâkim olduğu Güney Mezopotamya ve Mısır dışında, taş temelli veya alt yapılı tuğla duvarlar, özellikle sur duvarları için en yaygın duvar tipi olmuştur.[73]

Sütunlar

Esasen üst yapıyı taşıyıcı bir işlevi olan sütunlar (dikey destekler) bazen yapılarda dekoratif amaçla da kullanılmıştır. Taş, ahşap ya da kerpiçten yapılabilen sütunlar kaide, gövde ve başlık olmak üzere üç ana bölümden oluşur. Tuğla veya taştan kalıcı evler inşa edilmeye başlandığında, çatı yapısı esas olarak duvarlarla desteklenmiştir. Bununla birlikte odalar çatı kirişlerinin uzunluğunun belirlediği boyutu aştığında ek desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bir levha üzerine yerleştirilen düz ağaç gövdeleri, basit bir direğe göre daha ağır yükleri desteklemektedir. Bu sütunlar daha anıtsal binalarda kullanılmıştır. Kullanılan ahşabın çeşidi bölgeden bölgeye değişmektedir; Güney Mezopotamya ve Mısır'da hurma, Levant ve Anadolu'da daha sert ağaçlar sütun yapımında kullanılmıştır.[74] Türkiye'nin güneydoğusundaki neolitik yerleşimlerde görülen T biçimli kireçtaşı monolitler (dikilitaşlar), sütunların ilk örnekleri olarak görülmektedir. Taş mevcudiyetinin az olduğu bölgelerde, sıkıştırılmış marn ve kilin karıştırılması elde edilen bir tür beton sütun yapımında kullanılmıştır. Genel olarak, bu sütunların ağır olan üst yapıyı taşımaktan ziyade dekoratif bir işlevi vardır ya da revaklarda[75] kullanılmaktadır.[76]

---

[73] Leick 2003a, 241-242.

[74] Leick 2003a, 50-52.

[75] Bu tür bir revaklı avlu Acemhöyük Sarıkaya Sarayı'nın kuzeyinde açığa çıkarılmıştır. Burada revakın örtüsünü taşıyan direklerin üzerine yerleştirildiği küp, dikdörtgen prizma ve silindir şeklinde taş kaideler bulunmuştur (Özgüç 2015, 7).

[76] Anastasio 2020, 72.

Taş sütun Mezopotamya'da neredeyse bilinmemektedir. Ancak özel olarak şekillendirilmiş parçalı veya üçgen tuğlalardan oluşan tuğla sütun parçaları bulunmuştur. Kuzey Suriye'de MÖ 15 - 9. yüzyıllara tarihlenen saraylarda sütunlara ait özenle biçimlendirilmiş taş kaideler vardır.[77] MÖ 2. binyıl başlarında kerpiç tuğlalar, tapınakların anıtsal dekorasyonu ve sütunların inşasında kullanılmıştır. MÖ 2. binyıl sonlarında ve MÖ 1. binyılda bazen düz, bazen kabartmalı olarak sırlı tuğlalar sütun inşasında kullanılmıştır.[78] Ahşap sütunlara ait kalıntılar malzemenin niteliği nedeniyle günümüze kadar çoğunlukla ulaşmamıştır. Kanıtlar direk deliklerinin izleri, kerpiç üzerindeki baskılar ile yazılı ve ikonografik kaynaklar gibi ikincil unsurlardan gelmektedir. Korunan kalıntıların çoğu tuğla yapılarda bulunmaktadır. Çoğu ahşap sütun, basıncı azaltmak için düz bir taş veya bir levha üzerine yerleştirilmiştir.[79]

Pencere ve Kapılar

Pencereleri, iyi korunmuş bazı taş binalar dışında tespit etmek her zaman mümkün olmamaktadır. Eshnunna'da MÖ 2. binyıl tabakalarında açığa çıkarılan 'Kemer Evi'nin bir duvarında pencereye ait yanmış ahşap lentoların[80] izleri günümüze ulaşmıştır. Eski Yakın Doğu binalarındaki pencerelerin görünümü ile bina üzerindeki konumu, mühürler ve taş kabartmalar gibi ikonografik bulgulardaki mimari tasvirler ya da günümüz geleneksel uygulamaları aracılığıyla anlaşılmaya çalışılmıştır. Genel olarak sıcak iklimlerde pencerelerin, ışık, hava ve hava dolaşımını sağlama gibi işlevleri vardır. Yapılardaki temel ışık kaynağı kapı aralıklarıdır. Havalandırma, pencerelerin yanı sıra düz çatılardaki menfezlerden de sağlanmıştır. Menfezler duvarın zayıflamasını en aza indirmek ve esintiyi yakalamak için genellikle doğrudan çatı hattının hemen altına veya duvar cephesinin üst kısmına yerleştirilirler. En basit pencere türü, mevcut kaynaklarda dairesel açıklıkların varlığına dair işaretler olmasına rağmen çoğunlukla dar ve yarık benzeri bir açıklık biçimindedir. Sümer kabartmalarında pencere aralıkları küçük üçgen

[77] Leick 2003a, 53.
[78] Dunham 2005, 270.
[79] Anastasio 2020, 74.
[80] Tell Mardikh'te, güneybatı Aşağı Şehir'de açığa çıkarılan alanda OTÇ II'ye tarihlenen bir evin kapılarının üzerinde bir dizi lento, yerinde bulunmuştur (Matthiae 2021, 359).

formlarda tasvir edilmiştir. Daha büyük pencerelerde taş, ahşap veya tuğladan yapılan, yatay veya dikey bölmelerle sağlanan güneş ışınlarının içeriye girişini engelleyen mimari unsurlar olduğu görülmektedir.[81]

Kapalı alanların yabancılar ve hava koşulları gibi dış unsurlara karşı daha korunaklı olabilmesi için evlerdeki kapılar genellikle çok küçük ve dar tutulmuştur. Kapılar ve girişlerle ilgili arkeolojik kanıtlar, genellikle bir duvardaki bir açıklık (temellerin üzerinde korunmuşsa), kapı mil taşları (veya bunların toprakta bıraktıkları izler), lentolar veya kapı eşik taşlarıyla sınırlıdır. Neolitik çağda evlerin her zaman bir kapısı yoktu. Çatalhöyük evlerine erişimin çatıdaki bir açıklıktan merdivenle sağlandığı düşünülmektedir. Böylece binalar daha rahat savunulabilir olmaktadır.[82] Kapı üstünde örtülecek açıklık bir pencerenin genişliğinden daha büyük olduğunda, ahşap kirişler veya kemerler kullanılmaktadır. Kapı kanatlarının neolitik dönemde çoğunlukla deri, kumaş veya hasır kullanılarak yapılmış olduğu düşünülmektedir. Yerleşim alanlarındaki sokak seviyesi biriken toz ve atık nedeniyle sürekli yükseldiğinden, kapı eşikleri genellikle sokak seviyesinin altında kalmaktadır. Bu etkilerden izole alanlarda ise, evin içine toz ve kum girmesini önlemek için eşikler sokak seviyesinden yukarıda konumlandırılmıştır. Kapı kanadı[83] genellikle ahşap kalaslardan yapılmıştır. Kapıyı eve sabitlemek için bir ucu lentodaki bir yuvaya diğeri ise pervazdaki bir girinti veya özel bir mil taşına oturan mil sistemi kullanılmıştır. Genellikle taştan yapılan bu mil yuvalarının bronz örnekleri Assur'da bulunmuştur. Taş menteşelere ise ETÇ'den itibaren sıkça rastlanılmaktadır Kapı girişi içeriden çekilebilen çeşitli ahşap veya metal yatay sürgü sistemleriyle kapatılmaktadır. Mezopotamya'da anıtsal bir saray kapısının yeniden inşa edilmiş bir örneği, British Museum'da sergilenen, Balawat (Imgur-Enlil) kentinin MÖ 9. yüzyıl tabakalarında bulunan 'Balawat Kapıları'dır. Kapıların destekleyici ahşap kısımları kaybolmuştur ancak bronz süslemenin büyük bir bölümü korunmuştur. Bunların sadece

[81] Anastasio 2020, 66-67, 242-244.

[82] Leick 2003a, 66.

[83] Bu tür bir kapı kanadı Acemhöyük Assur Ticaret Kolonileri Çağı tabakalarından bilinmekte olup, 5 cm kalınlıktaki kapı kanadının yapımında ardıç ağacı kullanılmış ve ayrı tahtaların birbirine yine ahşap çubuklarla tutturulması ile oluşturulmuştur (Öztan 2007, 612, Çizim 1).

dekoratif amaçlı kullanılmadığı aynı zamanda ahşap kanatların yanmasını engellediği de düşünülmektedir.[84]

Merdivenler

Düz çatıya ya da üst katlara ulaşımın en basit ve en yaygın türü ahşap merdivenlerdir. Çatalhöyük için önerildiği gibi, merdivenler evin dış duvarına yaslanmış ve insanlar istedikleri zaman onları hareket ettirebilmiş veya yukarıya çekebilmiştir. Konutlarda kapının olmadığı durumlarda yapıya giriş çatı üzerindeki açıklıktan merdivenle gerçekleştirilmektedir. Daha büyük evlerde yapı içinde ayrılan merdiven boşluklarına ahşap veya kerpiç merdivenler inşa edilmiştir.[85]

Mezopotamya'da kerpiçten yapılmış merdivenler, kuleler veya payandalarla çevrili anıtsal bir geçitle son bulan tapınak platformuna ulaşımı sağlamaktadır. Ziguratların çeşitli bölümlerine giden büyük rampaları ve merdivenleri vardır. Anıtsal yapılardaki teraslar ve ziguratların aksine ev mimarisinde az sayıda merdiven kalıntısı korunmuştur. Bu yapılarda olasılıkla ahşap merdivenler kullanılmıştır. Merdivenler çoğunlukla güneşte kurutulmuş kerpiçle inşa edilmiştir.[86] Tuğla ve taş yalnızca dış kaplama ve bazen basamaklarda kullanılmıştır. Basamakların kimi durumlarda ahşapla kapladığı da düşünülmektedir. Jeriko'nun Çanak Çömleksiz Neolitik evresindeki kulenin içinde açığa çıkarılan merdiven bilinen en erken taş merdiven örneğidir. MÖ 2. binyılda Tell Brak ve Karana gibi yerleşimlerde tuğla kemerlerle desteklenen merdiven formları açığa çıkarılmıştır.[87] Anadolu ve Kuzey Suriye'de tapınak veya saraylarda anıtsal merdivenler önemli bir mimari unsurdur. Bu yapılarda merdivenler geniş ve ortostatlarla kaplı yüksek korkuluklarla çevrilidirler.[88]

Taban, Tavan ve Çatılar

---

[84] Anastasio 2020, 77-79.
[85] Leick 2003a, 186.
[86] Wright G. R. H. 2009, 142.
[87] Anastasio 2020, 79-81.
[88] Leick 2003a, 187.

Yapı zeminleri, genellikle düzlenmiş sağlam bir yüzeyin sıkıştırılmış toprak veya kireçle ya da taş, kerpiç, ahşap**,** tuğla gibi farklı malzemelerle kaplanmasıyla oluşturulmuştur. Ayrıca zeminin hasır veya sazlarla örtülmesi Neolitik Dönem'den itibaren görülen bir uygulamadır. Sıkıştırılmış toprak ve kireç kullanımıyla birlikte en sık kullanılan malzeme kerpiçtir. Taş kullanımı ise istisnaidir ve eşikler, girişler, teraslar, yol kaplamaları gibi mimari unsurlarda tercih edilmiştir. Bazı durumlarda tuğla veya taşların aralarına bitüm ve bitüm esaslı bağlayıcılar doldurularak nem koruması sağlanmıştır. Çok sık görülmemekle birlikte, başta Suriye'nin kuzeyinde (Til Barsip, Hadatu) ve Güneydoğu Anadolu'da (Tille Höyük, Tuşhan) ve Assur yerleşimlerinde görülen dama tahtası deseninde, çakıl taşı mozaiklerle oluşturulmuş zemin kaplaması da dikkat çeken bir uygulamadır.[89]

Düz çatı, Eski Yakın Doğu mimarisi için karakteristiktir. Kolay inşa edildiğinden çoğu bina için en uygun kaplama türü olmuştur. Kirişlerin uzatılarak daha geniş açık alanlar yaratılabilmesi de bir tercih nedenidir. Düz çatılara, dış duvarların üst uçlarına paralel kirişler veya ağaç gövdeleri yerleştirilip, bunların karşısına daha ince kalaslar, dallar serilip ardından kalın bir çamur sıva tabakasıyla kaplanarak elde edilmiştir. Çatı yüzeyinin özellikle yağışlı mevsimlerden sonra büyük taş silindirlerle[90] yuvarlanarak korunması gerekiyordu. Yapı içinde daha geniş açıklıklar istendiğinde, tavan odanın ortasındaki ahşap direkler veya sütunlarla desteklenir.[91]

Yakın Doğu'da tavan ve çatı yapım tekniği hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. Tell Madhur ve Tell Buqras'taki buluntular ahşap kirişlerin MÖ 4. binyıllarda kullanıldığını göstermektedir. Orijinal malzemelerin korunmadığı durumlarda, sıva kalıntılarındaki izler ahşabın tavan ve çatı yapımında kullanıldığını göstermektedir. Duvarların sağlam kalabilmesi için az sayıda pencere içermesi gerektiğinden, aydınlatma için gereken açıklıkların genellikle duvarların üst kısımlarında ve çatılarda olması gerektiği

[89] Anastasio 2020, 85-87**.**

[90] Anadolu'da 'lo' ya da 'loğ taşı' olarak adlandırılan bu taşlar silindir gövdeli ve iki ucu deliktir. Deliklerden geçirilen bir ahşap yardımı ile kullanılmaktadır (Acun 2010, 7).

[91] Leick 2003a, 179**.**

düşünülmektedir. Uruk yerleşiminin içinde yer aldığı bölgede yapılan bir yüzey araştırmasında bulunan pişmiş toprak ev modelinde çatıda bir açıklık olduğu görülmektedir.[92]

2. KUZEY SURİYE VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE DOĞAL ÇEVRE VE İKLİM

Tez çalışmasına konu olan Oylum Höyük'ün içinde bulunduğu bölge doğuda Dicle Nehri ve batıda Amanos Dağları arasında kalırken, kuzeyde Torosların güney eteklerinden güneye doğru alçalarak geniş Suriye düzlükleri ile birleşmektedir. Ortak bazı nitelik veya özellikleriyle kendini çevreleyen alanlardan ayırt edilebilecek şekilde yapılanmış veya organize edilmiş coğrafi birimlere bölge denmektedir. En geniş anlamıyla, ölçeği ne olursa olsun bir ülkenin veya toprağın bir kısmını ifade edebilirken,[93] coğrafi kesin bir sınır çizilmeden de genel bir kavram olarak kullanılabilmektedir. Bölgelere çizilen sınırlar sosyo-politik nitelikler (ulus-devlet, dil, din) taşıyabildiği gibi bu sınırları aşacak fiziksel belirlenimler de (yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü, yeraltı kaynakları) olabilmektedir.[94] Belirli bir dönemde kültürel homojenlik göstermesinin yanı sıra drenaj sistemleri, kıyı şeritleri veya yüksek platolar gibi benzer coğrafi-topografik özelliklerle tanımlanarak sınırlanan alanlar da bir bölgeye işaret edebilmektedir. Bir dizi sosyal ilişkiler ağı ve kültürel ölçütler bu fiziksel sınırları esnetmektedir.[95] Coğrafi açıdan benzerlik göstermesi ile belirli bir tarihsel kesitte bu tanımlı alandaki arkeolojik bulguların birleştirici bir temaya sahip olması söz konusu bölgenin sınırlarını oluşturmaktadır.[96]

Bunların yanı sıra coğrafi bütünlük[97] açısından bakıldığında Oylum Höyük'ün bugün içinde yer aldığı Türkiye Cumhuriyeti'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin, tez

---

[92] Anastasio, 2020, 88; Adams ve Nissen 1972, 215, Fig.83.
[93] Boțan, Oana-Ramona ve Pop 2005, 83.
[94] Hanks 2011, 279-280; Terlouw 2001, 85.
[95] Abay 2006, 25-26.
[96] Neumann, Sanford ve Harry 2010, 33.
[97] Arınç 2013.

çalışmamıza konu olan dönemlerde Suriye'nin kuzeyde Toros silsilesiyle[98] sınırlanan kuzey bölgesi ile birlikte değerlendirilmesi doğru olacaktır.[99] Roma İmparatorluğu'nun coğrafi terminolojisini izleyen 19. yüzyıl seyyahları Antakya Ovası, Kilikya ve Lübnan'ın tamamı dahil olmak üzere Toros Dağları'nın güneyindeki topraklar için "Suriye" terimini kullanmışlardır.[100] "Suriye" bölgesi 19. yüzyılın sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıdır. Söz konusu dönemde Suriye'deki bu Osmanlı toprakları, bir kısmı şu anda Türkiye ile Suriye arasındaki sınırın iki yanında yer alan birkaç bölgeye ayrılmıştır.[101]

Kuzeyinde, Amanos ve Toros Dağları gibi sıradağlarla çevrelenmiş tek parça bir plato görünümündeki Güney Doğu Anadolu'nun yer aldığı Suriye coğrafyası topografik açıdan farklı doğal ortamlar içermektedir. Bölgenin iklim ve ekolojisini büyük ölçüde bu topografya şekillendirmiştir.[102] Bölgenin kuzeydoğu kısımlarında Kuzey Mezopotamya nehir havzalarının olduğu geniş platolar vardır. Kuzeyde Anadolu dağları belirgindir. Batı ve güneybatı sınırlarını Lübnan, Anti-Lübnan Dağları oluşturmaktadır. Filistin Platosu Kızıldeniz'in kuzey ucuna ulaşana kadar Suriye'nin güneyine doğru ilerleyen tektonik çöküntülerle sona erer. Suriye Platosu güneye doğru Trans-Ürdün Dağları'yla sınırlanırken, doğuya doğru tarım ve hayvancılık için verimli olmayan çöl toprakları Suriye coğrafyasının büyük bir alanını kaplamaktadır.[103]

Suriye coğrafyası batıda, kuzey-güney yönünde zincir şeklinde uzanan dağ sıraları ile şekillenmiştir. Platonun batısı Kilikya'nın güneyinden Sina Yarımadası'nın kuzeyine

---

[98] Geç Miyosen-erken Pliyosen'de, Arap plakasının kuzey kısmı yükselmiş ve Toros-Zagros orojenik alanının oluşumu başlamıştır (Ur 2004, 44). Toros Dağları, Kuzey Suriye ve Anadolu arasında her zaman etkili bir sınır çizgisi oluşturmuştur. Eski tarihi kayıtlar ulusların sınırlarını veya etki alanlarını tarif ederken genellikle 'içeride' ya da 'Torosların ötesinde' gibi ifadeler kullanırlar (Ramsay 1902, 260).

[99] K. Schmidt (2012, 144), günümüz Türkiye illeri Hatay, Maraş, Kilis ve Gaziantep'i kapsayan Torosların güneydoğusu ile Kuzey Levant'ın, doğuya doğru Yukarı Fırat ve Dicle Nehirleri arasındaki bölge olan Kuzey Mezopotamya'nın bugün Türkiye, Suriye ve Irak arasında bölünmüş bir coğrafi bütüne işaret ettiğini, tarihöncesi dönemler söz konusu olduğunda coğrafi birimleri ve bunların farklı iklim ve ekolojik koşullarını kullanmanın uygun olacağını belirtmektedir. Tanımlanan coğrafi alan arkeolojik literatürde Suriye-Filistin ya da Levant isimleriyle de anılmaktadır (Suriano M. J. 2014, 9).

[100] "Suriye" kelimesinin kökeni için bkz. (Messo, 2011; Tvedtnes, 1981).

[101] Pucci 2020, 66.

[102] Casana 2017, 60)

[103] (Lemche 2006, 1197.

kadar uzanan dar bir sahil ovasıyla kaplıdır. Bu sahil şeridi kıyıya çıkıntılar yapan dağ sıraları tarafından bölünmüştür.[104] Bu dağ sıralarının hem batısı hem de doğusunda Akdeniz'in verimli *terra rossa* toprak alanları görülür ve bu topraklar zeytin, incir ve üzüm gibi bitkilerin yetiştirilmesi için elverişlidir.[105]

Suriye'nin batı sahil şeridinin kuzey sınırını Amanos Dağları oluşturmaktadır.[106] Bölgenin güneyinde, birbirine paralel [batıda Jebel Ansariyah (1575 m) ve doğuda Jebel Zawiyah Dağları] kuzey-güney yönlü dağlar vardır. Bu dağların arasında Gab çöküntü bölgesi yer alır. Humus Ovası, Lübnan ve Anti-Lübnan (2700 m) dağ sıralarını ayırmaktadır. Bu iki dağ sırası arasında Bekaa Vadisi uzanmaktadır. Söz konusu dağ sıralarının batı yamaçları, nem yüklü deniz rüzgarlarını yakalayarak bölgenin yağışlı kalmasını sağlamaktadır.[107]

Kıyı ve dağların batı yamaçlarının doğal bitki örtüsü olan Akdeniz'in meşe, çam gibi ağaçları, Kuzey Suriye'den Dicle Nehri'ne bir şerit boyunca uzanır. Bu ormanların doğu ve güneyinde seyrek sakız ve meşe ağacı[108] bulunan verimli otlaklar vardır. Deniz seviyesinden 2100 metreden fazla yükselen bu sahil dağları, 1800 mm/yılı aşan orografik yağışlar üretmekte ve yıl boyu kıyı şeridi boyunca genellikle nemli ve ılıman bir iklime yol açmaktadır. Günümüzde bu dar kıyı ovaları yoğun bir şekilde yerleşilmiştir ve yıl boyunca süren tarım faaliyetlerine uygundur. Bölge bu haliyle Suriye'nin en zengin tarım arazilerini barındırmaktadır.[109]

MÖ 3. binyıl öncesine kadar uzanan tarihi belgeler, kıyı dağ sıralarının Mezopotamya ve Mısır'daki inşaatlarda kullanılan kerestenin büyük bir kısmının kaynağı olduğu

---

[104] Lemche 2006, 1197.
[105] Mason 1988, 54.
[106] Anadolu'nun güneyinde Domuz Burnu ile Asi Nehri'nin ağzı arasında, Akdeniz kıyısı üzerinden yükselen Amanoslar kuzey-kuzeydoğu yönünde Kahramanmaraş yakınlarına kadar uzanır. Amanos Dağları 180 km uzunluğunda fakat doğu-batı yönünde oldukça dar ve kuzeyde 30 km, güneyde ise 20 km kadardır (Alışık 2010, 184).
[107] Mason 1988, 54.
[108] Meşe ormanlık alanı buzulların sonlarına doğru yayılır ve bu yaylım *Young Dryas'*dan önce (MÖ 9000 öncesi) en yüksek seviyeye ulaşmıştır (Garrard vd 1996, 58).
[109] Casana 2017, 160; Moore 1997, 125.

kanıtlamıştır.[110] Bulgular, bu bölgede ormansızlaşmanın MÖ 1. binyılın sonlarına kadar gerçekleşmediğini göstermektedir.[111] Hellenistik ve Roma Dönemi'nde yaşanan ormansızlaşma süreci sonrası, sedir ağacı[112] baskın bitki örtüsü olmaktan çıkmış ve yerini dağların düşük kotlarındaki maki tipi bodur bitkilerle, yaprak dökmeyen meşe ormanlarına bırakmıştır.[113]

Dağ sıraları arasındaki boşluklar, iç ve kıyı bölgeleri arasında erişimi mümkün kılan stratejik ve tarımsal açıdan önemli bölgelerdir. Asi Nehrinin suladığı Amik Ovası[114], Amanos Dağları'nı Ansariyah ve Zawiyah Dağları'ndan ayırmaktadır. Ras Shamra'nın

---

[110] Nippur'da bulunmuş bir tabletteki mitolojik metinde Nana-Su'en'in Nippur'u ziyareti anlatılmaktadır. Su'en bu ziyaretinde kullanacağı büyük bir geminin inşası için gerekli malzemeleri toplatırken, geminin kancaları, döşemeleri ve kalasları için 'Kokulu-Sedir Dağı', 'Ebla Ormanı', 'Kununa Ormanları'na adam gönderir. Geminin zift ve kamış dışındaki ahşap ihtiyacı için Levant Bölgesi tedarikçi gibi görünmektedir (Bottéro ve Kramer 2017, 141-143). Gılgamış destanının Hitit versiyonunda da bölgenin tasviri yapılmaktadır:
"*Böylece Dağ'a vardılar ve [bu] Dağ'da*
Sedirler görünüyordu,
Ve Huwawa [onları] yukarıdan gördü,
[Ve şöyle dedi]: '"Tanrıların oturdukları yerler [ ]
Tanrıların oturdukları yerler. Ama Sedirleri Ele geçirdiler! [ ]"
[Enkidu] ve Gılgamış o zaman söze başladılar:
"[ ] gözde dağları değil sadece!
[ ] dağları da kalın bir bitki örtüsüyle kaplıyor.
...
[ ] Sedirlerin dalları
[ ]'ı ele geçirdiler ve Dağ'da
...
Aldı baltasını eline
Ama Gılgamış da [ ],
Bir balta alınca eline [ ],
[İkisi] [birden] kesmeye koyuldular Sedirleri [Huwawa duyunca balta seslerini
Çok öfkelendi: "Kim [var orada?]" (Bottero 2005, 289).

[111] Butzer 2001, 147.

[112] Friedel (2006, 316), Filistin coğrafyasını anlatırken bölgedeki sedir ağaçları için, '…ormanların kraliçesi Sedir ağacıydı, fakat bu ağaç daha Süleyman döneminde yalnızca Lübnan'da yetişiyordu; yüksek, ince gövdesi ve daima yeşil kalan yeşil iğne yapraklı şemsiyesiyle muhteşem ve tuhaf bir ağaçtı. Ulaşabildiği en ileri yaş üç binyıldan fazlaydı, fakat Filistin'de muhtemelen bu yaşa hiç gelmedi, çünkü her dönemde bunlar yoğun biçimde talan ediliyordu.' demektedir.
Katna Kraliyet Sarayı'nda kullanılan ağaçların da nerdeyse tamamı sedir ağacıdır. Sedir ağacı Katna'ya Lübnan Dağları'ndan veya Suriye kıyı dağlarından getirilmiş olmalıdır (Pfälzner 2007a, 33-34).

[113] Casana 2017, 160.

[114] Amik Ovası, Amik Gölü'nün 1950'li yıllardan itibaren kurutulup 1975 yılında tamamen haritadan silinmesiyle bu günkü görünümünü kazanmıştır (Ağca 2011, 148-149).

(Ugarit) doğusunda Jebel Ansariyah üzerinde küçük bir geçit vardır. Bu geçit Suriye'nin iç bölgelerine ve Fırat havzasına geçişi mümkün kılmaktadır.[115] Bir diğer önemli geçiş bölgesi, Ansariyah / Zawiyah ve Lübnan / Anti-Lübnan sıraları arasındaki Homs geçididir. Bu geçit Akdeniz kıyıları ile Suriye'nin iç kesimleri arasında en kolay erişim sağlayan bölgedir.[116]

Suriye'de iklim yazları karasal özelliklere sahipken (kuru ve sıcak) kışlar 'yağmur kuşağı bölgesinin'[117] mevsimsel yer değişimi nedeniyle okyanussal özellikler sergilemektedir (serin ve yağmurlu). Yaz aylarında, subtropikal rüzgâr alanı, bölgesel olarak sabit hava koşullarına neden olurken, kışın siklonik faaliyetler, kıyı bölgesi ve merkezi Suriye arasındaki güçlü bölgesel farklılıklara neden olur.[118] Bu bölgedeki en önemli iklim faktörü, bölgesel ve mevsimsel çeşitliliği ve yıllık dalgalanmaları nedeniyle yağıştır. Bu yıllık çeşitlilik ve kuzeyde Hani'de 1500-1000 mm'den güneyde Marqadah'da 100 mm'ye (kuzey bölgelerinin doğusunda oran daha düşüktür) kadar değişen kuzey-güney eksenli ortalama yıllık yağış eğimi, bölgenin bitki örtüsünü ve tarım potansiyelini

[115] Yon 2006, 9.
[116] Akkermans ve Schwartz 2003, 3.
[117] Bu tanım '*İntertropikal Konverjans Bölgesi*' [*Intertropical Convergence Zone* (ITCZ)] yerine kullanılmıştır. ITCZ alize rüzgarlarının birleştiği ekvatoral alçak basınç bölgesidir. İdealize edilmiş atmosfer resminde, rüzgâr yakınsaması, bulutluluk ve yağışta bir minimum ve bir maksimum basınca karşılık gelmektedir. Ancak, bu nadiren gerçekleşir ve çeşitli minimum ve maksimum seviyeler bazen yan yana gelir. Uydu fotoğraflarında, özellikle okyanuslar üzerinde dar ve iyi tanımlanmış bir bulut bandı olarak görünmektedir. ITCZ kavramı ve beraberindeki yağış, en çok okyanuslar üzerinde geçerlidir. Çünkü alize rüzgarları büyük ölçüde okyanus bölgeleriyle sınırlıdır. ITCZ ve onun mevsimsel hareketliliği, Afrika ve Asya gibi kıtalar üzerindeki yağışların mevsimselliğini açıklamak için kullanılmış olsa da tropiklerin kıtasal bölgeleri üzerindeki yağışların kökeni oldukça farklıdır. Örneğin, Kuzey Afrika üzerinde, açık bir rüzgâr yakınsama bölgesi vardır ve mevsimlere göre enlemesine yer değiştir. Bununla birlikte, maksimum yağış güneyde iyi bir şekilde meydana gelir ve yağış değişimleri ITCZ'deki değişikliklerle güçlü bir şekilde bağlantılı değildir. Bu nedenle, ITCZ olarak adlandırılan şeye atıfta bulunmak için 'tropik yağmur kuşağı' veya 'yağmur kuşağı' gibi terimler de tercih edilmektedir (David 2016, 292-293).
[118] Riehl 2011, 148.

belirlemektedir.[119] Suriye'nin kıyı şeridi Akdeniz iklimine sahiptir.[120] Fakat bölgenin güneyine doğru ortalama yıllık yağış oranı önemli derecede azalmaktadır. Bu durum İskenderun Körfezi'nde nemli, Suriye kıyılarında yarı nemli Akdeniz iklimine, Lübnan kıyılarında yarı kurak ve daha güneyde, İsrail'de ise kurak bir iklime neden olmaktadır.[121]

Suriye'nin batısındaki en büyük nehir Anti-Lübnan Dağları'ndan doğarak Humus ve Hama'yı geçerek Humus Ovası boyunca ilerleyen Asi Nehri'dir (Nahr al-Asi). Hatay ilinden Akdeniz'e dökülen nehrin toplam uzunluğu 453 km olup, bu uzunluğun 325 km'si Suriye'de, 88 km'si Türkiye'de, 40 km'si Lübnan'dadır. Lübnan ve Anti-Lübnan dağları arasındaki hızlı akışlı, sel karakterli suların birleşmesiyle bir ırmak görünümü kazanan Asi Nehri, kuzeye doğru akarak Suriye'ye ulaşır. Humus bölgesinde bir kavis oluşturarak Hama yakınlarında güçlü bir kolla birleşen nehir, Jebel Ansariyah ile Jebel Zawiyah Dağları arasında yol alır ve alüvyal topraklarla sahip verimli Gab çöküntüsünü yaratır.[122] Gab'ın kuzeydoğusunda tarımsal açıdan zengin bir başka yerleşim bölgesi olan Rouj Havzası yer almaktadır.[123] Buradan 22 km kuzeye uzanarak Türkiye-Suriye doğal sınırını oluşturur. Hatay il sınırından Türkiye topraklarına giren Asi Nehri Amik çöküntü alanına ulaştığında, batıya doğru yönelir. Nehir Türkiye sınırları içinde Karasu (Labatos) ve Afrin Çayı (Oenoparas-Aprĕl) ile birleşerek Samandağ yakınlarından Akdeniz'e dökülür. Bir delta oluşturarak denize dökülen nehri, kuzeyden Amanos Dağları'nın güneyini oluşturan Musa Dağı, güneyden Kuseyr Ovası ve Keldağ, batıdan Akdeniz ve doğudan Samandağ ve Ziyaret Dağ'ı çevreler.[124] Hızlı akışı nedeniyle ulaşım için uygun olmayan nehir, Asi

---

[119] Suriye'deki Erken ve Orta Tunç Çağı yerleşimlerinin çoğu, yıllık ortalama 200 ila 400 mm'lik yağış alan bir bölgede yer almaktadır. Bu haliyle bölge, yağış oranındaki herhangi bir azalmaya oldukça duyarlı bir alan özelliği göstermektedir. Kurak ve yarı kurak bölgelerin en yaygın toprak çeşidi olan '*Aridic Calcisoller*' humuslarda zayıftır ve ikincil karbonatlarla zenginleşir. Yüksek su tutma kapasitesine (yüksek tuzlanma riski) ve iyi su iletkenliğine sahiptirler. Fakat düşük biyolojik aktiviteye ve seyrek çöl bitkisi örtüsüne sahiptirler. Bu yüzden çoğunlukla yoğun olarak otlatma için kullanılırlar. Bir kez bozulduğunda, bu tür topraklarda bitki örtüsünün geri kazanımı neredeyse imkansızdır (Riehl ve Deckers 2012, 12-13).

[120] Lyonnet 2009, 179.

[121] Riehl 2011, 148.

[122] Yıldırım 2017, 78.

[123] Akkermans ve Schwartz 2003, 4.

[124] Yıldırım 2017, 78.

vadisinin güneyinde kuru tarım yapılabilmesine olanak sağlarken, orta bölgelerde verimli sulak alanlar yaratır.[125]

Kıbrıs Adası'ndaki Beşparmak Dağları'nın bir devamı gibi görünen Amanos Dağları, Kilikya Ovası ile Amik Ovası arasında bir sınır oluşturmaktadır.[126] Amik Ovası, Samandağ'da Akdeniz kıyılarına ulaşan kuzey doğu-güney batı yönlü bir oluşumdur. Ortalama 1500 m yükseklikte olan Amanoslar'ın 2200 m'yi aştığı zirveleri de vardır. Amik Ovası batıda Amanos Dağları ile güney ve doğuda esas olarak Suriye içindeki bir dizi alçak kireçtaşı tepeler arasında, yaklaşık 30 km uzanan geniş bir ovadır. Güneyde Asi Nehri, kuzeydoğuda Afrin Çayı ve kuzeyde Karasu Nehirleri bu ovayı beslemektedir.[127] Suriye'den Anadolu'nun içlerine uzanan yol üzerinde Amanos Dağları bir set oluşturmaktadır. Bu dağlardan geçilebilmesi için bazı geçitler kullanılmıştır. 740 m rakımlı Suriye Kapıları (Belen Geçidi), Amanos Dağları'nın güney yarısını geçerek Amik ovasını İskenderun Körfezi'ne ve Çukurova'ya bağlamaktadır.[128] Diğerleri ise Amanos Dağları'nın kuzey uzantısında Nurdağı'ndan Bahçe'ye geçiş sağlayan 945 m rakımlı Aslanlıbel Geçidi (Bahçe Geçidi) ve doğu yamaçlarındaki Amanik Kapıları geçitleridir.[129]

Suriye'nin iç bölümün geri kalan kısmı yağışın azaldığı, çölleşmiş bozkırlardan oluşmaktadır. Bu topraklar günümüzde hayvancılıkla uğraşan köylüler ve Suriye'nin iç bölgelerinde bulunan çeşitli Bedevi kabilelerinin yaşam alanıdır. İç bölgelerde yıllık yağış miktarında büyük farklılıklar olmaktadır. Bu durum kısa sürede felaket boyutunda ürün hasarına neden olabilmektedir. Kuru dönemler on yıllar boyunca devam ederse yerleşimlerde de değişimlere neden olabilmektedir.[130]

Güneyde, Anti-Lübnan Dağları, yağış hareketini doğuya doğru engelleyerek, Şam'ın kuzeyinde kuru bozkıra neden olmaktadır. Ancak Şam, Anti-Lübnan Dağları'ndan doğan

---

[125] Akkermans ve Schwartz 2003, 4.
[126] Atalay 1997, 33.
[127] Yener vd. 2000, 168.
[128] Garrard vd. 1996, 57.
[129] Alkım 1967, 72; 1969b, 280; Suriano 2014, 10-11.
[130] Moore 1997, 125.

Barada Nehri ile sulanan verimli El-Ghutah vahasında yer almaktadır. Şam'ın güneyinde volkanik kayaların çözülmesi ile oluşmuş oldukça verimli bir bölge olan Hawran bazalt platosu vardır. Suriye'nin güneydoğusu yıllık 200 mm'nin altındaki yağış oranıyla bölgenin en kurak, çölleşmiş topraklarıdır. Palmira ve El Kown vahaları dışında bölgede tarımsal üretim mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte göçebelerin hayvan otlatması için elverişli meralar vardır.[131]

Kuzey Suriye, Toros Dağları'nın güney kesimleri boyunca uzanan Kuzey Mezopotamya'yı oluşturan birkaç alt alandan birisidir. Bölge deniz seviyesinden yaklaşık 200-400 m yükseklikte step bitki örtüsüne sahip, kireçtaşı bir plato görünümündedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (Gaziantep ve Şanlıurfa çevresi) bu platolar 500-800 m yükseklikteki dağ sırtlarını oluşturur. Gaziantep-Urfa platformunun doğu ve güneydoğu yönünde uzanan geniş, dalgalı tepeleri maden yönünden zengin değildir ancak ovanın kuzeydoğusundaki geniş Pliyosen veya Pleistosen bazalt yatakları yüksek kaliteli yapı malzemeleri için önemli bir kaynaktır.[132] Gaziantep Platosu, 1000 m üzerinde geniş alanları ve 1400 m üzerinde zirveleri olan Rift Vadisi'nin doğu tarafında yükselmektedir.[133] Bu oluşumlar bölgede farklı yağış oranlarına neden olmuştur. Güneyden kuzeye ve kuzeybatıya doğru artan yıllık yağış ortalaması Fırat-Habur kesişim bölgesinde (Deir-ez-Zor) yaklaşık olarak 150 mm iken Şanlıurfa'da 470 mm ve Gaziantep'te 570 mm civarındadır. Akdeniz'deki doğu-batı yönlü siklonik hava dolaşımı Orta Fırat havzasının yüksek bölgelerine nem taşısa da kıyı bölgelerdeki dağların konumu bu nemin Suriye'nin iç bölgelerine geçişini engellemektedir. Bunun sonucunda söz konusu bölge 200 mm'den daha düşük bir yağış almaktadır. Fırat havzasından ve Doğu Torosların güney yamaçlarına kadar Cezire Bölgesi'nde, aylık yağış eğrileri ilk tepe noktasına kışın ve ikincisine ise ilkbaharda ulaşır. Bu arada, kurak yaz mevsiminin uzunluğu Toroslar'dan güneye doğru uzar.[134]

---

[131] Cooper L. 2014, 278.
[132] Yener vd. 2000, 168.
[133] Garrard vd. 1996, 58.
[134] Garrard vd. 1996, 58; Kuzucuoğlu 2007, 460.

Zagros Dağları'ndaki Zirabar Gölü'nden alınan karotlar üzerinde yapılan polen analizleri, Dicle ve Fırat havzasında meşe ormanlarında MÖ 3250-2750 arasında orta düzeyde, MÖ 2250-1600 arasında daha yoğun ve MÖ 1300-1200 civarında ise kısa ama keskin bir azalma yaşandığını göstermektedir.[135]

Fırat Nehri ve Batı kıyı dağları arasında kalan doğu platosu, Kurt Dağı'nın kuzeyindeki kaynaklarla beslenen Halep (Qoueiq) Nehri[136] ile sulanır. Bugün yapay kanallarla beslenen Halep Nehri güney yönünde Fırat Nehri'ne paralel olarak akmaktadır. Asi ve Fırat nehirlerinin yaklaşık olarak ortasında yer alan Halep şehri ve ovası kıyı dağlarının yağmur azaltıcı etkisine rağmen tıpkı Fırat ve Habur Bölgeleri gibi zeytin, üzüm ve buğday tarımı için yeterli yağmur alabilmektedir. Halep Ovası'nın güneybatısındaki kireçtaşı marnlar ve çökeltiler nedeniyle bölge antik dönemlerden beri çok fazla ekilmiş ve yoğun yerleşim görmüştür.[137]

Kuzey Mezopotamya Bölgesi'nde arpa ve buğday üretimi için yağmur suyu kullanımı en etkili yoldur. Yağmur suyu ile yapılan tarım için yaygın olarak kabul edilen yıllık yağış ortalaması 200-250 mm'dir. 300-250 mm civarında yağış ortalaması olan bölge tarım için ihtiyaç duyulan oranı karşılamaktadır.[138] Erken ve Orta Tunç Çağları boyunca da Fırat ve Habur Nehirleri'nin çevresindeki yerleşimlerde arpa, buğday ve mercimek üretildiği yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir.[139] Fırat, Balih ve Habur Nehirleri'nin oluşturduğu verimli alüvyal ovalar hayvancılık[140] faaliyetlerinin gelişmesi için de uygun ortam yaratmıştır.[141]

---

[135] Butzer 2001, 141.

[136] Antik kaynaklarda *Khalos* (Chalus) adıyla geçen nehrin (Ksenophon, Anabasis 1.4.9) modern Halep (Qoueiq) Nehri olduğu iddia edilmektedir (Playfair 1813, 69).

[137] Suriano 2014, 12.

[138] Kuzucuoğlu 2007, 461.

[139] Riehl ve Bryson 2007, 535, Fig. 5-7.

[140] Yapılan araştırmalar OTÇ'nin erken evrelerinde Türkiye sınırları içindeki Fırat nehri boyunca kurulmuş yerleşimlerde koyun ve keçinin diğer hayvanlara göre oranı %40-70 civarında iken Tabqa barajı altında kalan yerleşimlerde bu oran %50-90arasında değişmektedir (Wossink 2009, 104).

[141] Lyonnet 2009, 179.

Suriye'nin batısında Asi Nehri verimli ovalar yaratırken doğusu için de Fırat ve onu besleyen Habur ve Balih Nehirleri önemli olmuştur. Türkiye'nin doğusundaki yüksek yaylalardan doğan Murat ve Karasu Nehirleri Fırat Nehri'nin ana kaynaklarını oluşturur. Nehrin Türkiye sınırları içinde kalan önemli bir bölümü dik kanyonlar ve dağ geçitleri boyunca ilerler. Suriye-Türkiye sınırındaki Karkamış'tan güneyde Meskene'ye doğru akan Fırat Nehri Şanlıurfa'nın hemen kuzeyinde doğup güneye doğru akan Balih Nehri ile Rakka'nın doğusunda birleşir.[142] Türkiye'nin güneydoğusunda, Tur Abdin Dağları ve çevresinden doğan Habur Nehri ve kolları, Dayr Az Zawr bölgesinde Fırat Nehrine katılır. Her iki nehri bünyesine katan Fırat Nehri güneydoğu yönünde Güney Mezopotamya'ya doğru akar.[143] Dicle Nehriyle birleştiği Şatt'ül-Arab bölgesine kadar başka bir kol Fırat'ı beslemez. Türkiye topraklarında doğduktan yaklaşık 2800 km sonra Basra Körfezi'ne dökülür.[144]

Suriye'nin kuzeydoğusunda Fırat Nehri boyunca, kuzey Irak ve güneydoğu Türkiye'ye uzanan Kuzey Mezopotamya Ovası yer alır. Cezire Bölgesi Suriye'nin Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalır. Cezire Bölgesi, Arap plakasının doğuya doğru inen bir parçasıdır. Kuzey Cezire'de birkaç yükselti bulunmaktadır. Bunlardan Jebel Abd al-Aziz ve Jebel Sinjar sırasıyla 920 ve 1480 m yüksekliklerindedir.[145] Nispeten düz olan bölgede Fırat ve Dicle Nehirleri'nin yanı sıra Fırat Nehri'nin kollarından olan Balih ve Habur Nehirleri de[146] akmaktadır. Yıllık yağış ortalamasının 200-600 mm civarında olduğu bölge yarı

---

[142] Mountjoy 2005, 7-8.
[143] Badra 2015, 110; Russell 1985, 57-59.
[144] Mountjoy 2005, 7-8.
[145] Wossink 2009, 9.
[146] Fırat, Suriye-Türkiye sınırındaki Karkamış'tan hemen güneye, Meskene'ye doğru akmaktadır. Şanlıurfa'nın hemen kuzeyinde doğan Balih Nehri, güneye doğru akarak Raqqa'nın doğusunda Fırat'la birleşir. Fırat Zenobia ile Der-ez-Zor arasında bir vadiden geçmektedir. Dayr Az Zawr Bölgesinde Habur Nehri ile birleşerek güneydoğu yönünde Babil'e doğru akar. Nehrin her iki kıyısında da yollar ve nehrin aşılabileceği birçok yer vardır. Habur Nehri ve kolları, Türkiye'nin güney-doğusunda, Suriye'nin ise kuzeydoğusundaki Tur Abdin Dağları ve çevresinden doğar. Habur ve onun büyük kolu Jaghjagh ile Hasake'de bir araya gelmektedir. Habur Hasake'nin güneyinde, Jebel Sinjar ile Jebel Abdülaziz arasından Fırat'a kadar uzanan bir geçit boyunca akar. Habur havzası, ülkenin en geniş tarım arazilerinden biridir ve nehrin kıyısı ve kolları üzerinde tarih boyunca yoğun yerleşim görmüştür (Badra 2015, 110; Russell 1985, 57-59).

kurak bir iklime sahip bozkır niteliğindedir.[147] Cezire Bölgesinin kuzey yarısı, kireçli topraklarla karakterize edilirken, güneyde jipsli topraklar hakimdir.[148]

Suriye'de Balih Vadisi'ni, Türkiye sınırı ve Fırat arasındaki dar bir sulak koridor oluşturmaktadır. Yağmurun yılda 300 mm civarında olduğu kuzeyde, yağmur suyu ile yapılan tarımsal faaliyetlerden uzun süre mahsul elde edilirken, Fırat Nehri yakınında, 200 mm'lik yağış miktarı, yaklaşık olarak her iki yılda bir ürün elde etmede zorluk yaratmaktadır. Üçüncü jeolojik zamana ait kireçtaşı ve jipsten oluşan bu sert arazi 2-3km genişliğindeki nehir vadisi tarafından kesilmektedir. Pleistosen vadi dolgusunun 50-75 m derinliği, vadinin aşağı bölümlerinde artmaktadır ancak Holosen ve Geç Pleistosen terasları tarafından kısmen örtülmüştür.[149]

Yakın Doğu'daki iklim araştırmaları MÖ 3. binyılın sonuna doğru kuraklığa işaret eden giderek daha fazla kayıt vermektedir.[150] "Grönland Buz Katmanı Projesi 2" (GISP2) buz çekirdeği araştırma sonuçları MÖ 3. binyılda, yaklaşık MÖ 2800, 2650, 2450, 2350, 2050 ve 1950 yıllarında aşağı enlemlerde kuraklıklarla ilişkilendirilen soğuk dönemlere işaret etmektedir. Kuzey Atlantik'teki derin deniz çekirdekleri, buzul hareketlerinin oluşumunu belgelemekte ve bu çekirdekler MÖ 2600 ve 2200-2050 civarında soğuk dönemler yaşandığını göstermektedir.[151] Bununla birlikte, bu olayların yoğunluğunda önemli bir çeşitlilik olduğu ve MÖ 3. ve 2. binyılda, sıcaklıkta çok sayıda küçük değişikliğin meydana geldiği belirtilmektedir. Son zamanlarda, bu olaylar ile Mari'nin kerpiç malzemelerinde belgelenen manyetik geri dönüşler arasında bir korelasyon önerilmiş ve bu yüksek-enlemlerdeki olayların Yakın Doğu'yu bir şekilde etkilediği ileri sürülmüştür.[152] Yukarı Habur Havzası'nda yapılan jeomorfolojik araştırmalar da MÖ 2250 ile 1850 yılları arasında şiddetli bir iklim değişikliği yaşandığını göstermektedir.[153]

---

[147] Cooper L. 2006, 27-28.
[148] Wossink 2009, 9.
[149] Wilkinson 1998, 65.
[150] Wossink 2009, 24.
[151] Greenberg 2019, 140; Kuzucuoğlu 2007, 463-464.
[152] Wossink 2009, 17.
[153] Courty 1994, 47-54. Courty'nin Wadi Rijlet Aaoueji'nin güney havzasındaki toprak stratigrafisi ve çökelti kayıtları üzerinde yaptığı çalışmalar alanda son sekiz binyılda en az altı ana morfolojik olayın

Van Gölü, Soreq Mağarası, Harran Ovası ve Wadi Jaghjagh'taki iklim araştırmalarından elde edilen bilgiler, MÖ 3. binyılda yaşanan kurak döneminin MÖ 2. binyılda da devam ettiğini göstermektedir.[154]

3. KUZEY SURİYE VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NİN ORTA TUNÇ ÇAĞI KRONOLOJİSİ, SİYASİ VE EKONOMİK TARİHİ, KONUT VE KENTLEŞME TARİHİ

3.1. Kronoloji ve Kronolojik Sorunlar

'Oylum Höyük OTÇ Mimarisi' başlıklı tez çalışmasını zamansal olarak tanımlayan ve sınırlayan 'Orta Tunç Çağı' (OTÇ), Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi (GDA) ve Suriye'de genel olarak MÖ 2. binyılın erken dönemlerinden ortalarına doğru uzanan bir zaman dilimini kapsamaktadır. Mezopotamya'da söz konusu zaman diliminin kronolojisi için, iyi bilinen şahıs veya yıl isimlerinin geçtiği yazılı belgeler mevcuttur. Bu belgeler, I. Babil Hanedanlığının sonunda yazıldığı düşünülen 'Venüs Tabletleri'[155] aracılığıyla yapılan astronomik hesaplamalarla tarihlendirimiştir.[156] Venüs gezegeninin 64 yılda bir tekrarlanan döngüsü, her biri söz konusu döngünün farklı bir turu ile ilişkilendirilen yüksek, orta ve alçak olmak üzere üç olası mutlak kronoloji önerisinin oluşturulmasına neden olmuştur. Bu ayrıma göre Hammurabi'nin tahta çıkışı için 3 farklı tarih ortaya çıkmıştır: MÖ 1900, MÖ 1792 ve MÖ 1704.[157] 'Orta Kronoloji'ye göre Babil kralı

---

meydana geldiğini göstermektedir. Yaklaşık MÖ 3800 ve 2250 yılları arasına tarihlenen 4. evredeki çevresel değişim sonrasında 5. evrede (yaklaşık MÖ 2250-1850) bir iklimsel değişiklik yaşanmış ve günümüze kadar ki 6. evre boyunca mevcut iklim koşulları oluşmuştur (Courty 1994, 21-59).

[154] Wossink 2009, 25.

[155] Cooper E. N. 1997, 11. Hammurabi hanedanlığının tarihi hakkında yapılan araştırmaların temelini oluşturan nu belge 'Ammişaduqa'nın Venüs Tabletleri' olarak bilinmektedir (Brown 2000, 105-156). MÖ 1. binyıldan kalma bu tabletlerde Venüs gezegeninin astronomik gözlemleri kaydedilmiştir. Ayrıca metinlerde 'Altın Tahtın Yılı' kaydı da geçmektedir. Bu ifade Babil'in Hammurabi'den sonraki dördüncü hükümdarı olan Kral Ammişaduqa'nın sekizinci saltanat yılına işaret etmektedir. Ammişaduqa Hammurabi hanedanlığındandır ve 21 yıl hüküm sürmüştür. Venüs Tablet kayıtları bu dönemi kapsadığından, gözlemlerin bu kralın hükümdarlığı döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Bu nedenle, metnin kökenleri muhtemelen MÖ 17. yüzyılın ortalarına (orta kronolojiye göre) tarihlenmektedir (Cryer 1995, 658; Weir 1982, 23).

[156] Pingree 1998, 3-4.

[157] Bu kronolojik sistemler arasında bilim insanlarının çoğunluğunun benimsediği 'Orta Kronoloji'dir (Klengel 2019, 23). Bu çalışmada da 'Orta Kronoloji' temel alınacaktır.

Hammurabi'nin 43 yıllık hükümdarlığı MÖ 1792-1750 yılları arasına[158], Babil'in yağmalanması MÖ 1595, dolayısıyla Mari kralı Zimri-Lim'in, Hammurabi'nin hükümdarlığının 32. yılında onu görevden aldığı son taht yılı da MÖ 1761 yılına tarihlenmektedir. Fakat Venüs metni ve gözlemlerinin güvenilirliği son yıllarda sorgulanmaktadır.[159] Bazı bilim insanları Venüs Tabletleri'nin kullanımına yönelik eleştiriler getirmiş ve I. Babil Hanedanlığının sonunu kabaca 'Orta Kronoloji'nin önerdiğinden bir yüzyıl sonrasına, MÖ 1499 yılına tarihledikleri "Ultra Alçak" bir kronolojik sistemi savunmuşlardır. Çanak çömlek değişimi, stratigrafik dizilimler, yazılı kaynaklar ve astronomik verilere dayanan bu bu kronolojik sistemin doğruluğu kabul edilirse Babil'in çöküşü MÖ 15. yüzyıla, Kassit hükümdarlarının hemen öncesine tarihlenecektir.[160]

MÖ 2. binyılda Kuzey Suriye ve Levant bölgelerinin arkeolojik evreleme ve kronolojisi konusunda ise kesin bir görüş birliği yoktur (Tablo 1).[161] P. Matthiae'nin 'Eski Suriye'[162] tanımlaması dışında, bu zaman dilimi için OTÇ sisteminin kullanımı genel kabul görmektedir.[163] Bölgenin mevcut kronolojik referans sistemi ağırlıklı olarak Tell Mardikh'te (Ebla) oluşturulan stratigrafik ve maddi kültür dizinlerine dayanmaktadır (

[158] Klengel 2019, 23.
[159] Cooper E. N. 1997, 11.
[160] Schwartz 2008, 451.
[161] Schwartz 2008, 450.
[162] Matthiae (2013a, 35), Tell Mardik'de yaptığı çalışmaların sonuçlarına göre Suriye Tunç Çağları'nı 'Proto Suriye', 'Eski Suriye' ve 'Orta Suriye' dönemlerine ayırarak yerel bir Suriye kronolojisi tanımlamıştır (Matthiae 1981). "Eski Suriye" terimi, Suriye'nin OTÇ kültürünü tanımlamak, o kültürün özerkliği ve özgünlüğü netleştirmek için, Güney Mezopotamya'daki Eski Babil terimi ile belirgin bir paralellik içinde önerilmiştir). Ancak bu yaklaşım henüz yaygın olarak benimsenmemiştir.
[163] Mezopotamya'da ise yazılı kaynaklar Suriye veya Anadolu'ya göre daha fazla olduğu için, bu metinler üzerinden tanımlanmış 'İsin-Larsa', 'Eski Babil' ve 'Kassit' gibi hanedanlık isimleri tarihsel dönemleri adlandırmakta kullanılırlar (Schwartz 2008, 450).

Tablo *3*). Bu temelde Suriye OTÇ iki alt evreye bölünmüştür. Matthiae'nin 'Eski Suriye' olarak adlandırdığı OTÇ I ve II olarak ayrılan bu evreler, Ebla stratigrafisindeki IIIA ve IIIB tabakalarına karşılık gelmektedir. Bu iki dönem de kendi içinde Mardikh IIIA1 (OTÇ IA – MÖ 2000-1900) ve Mardikh IIIA2 (OTÇ IB – MÖ 1900-1800); Mardikh IIIB1 (OTÇ IIA – MÖ 1800-1700) ve Mardikh IIIB2 (OTÇ IIB – MÖ1700-1600) olarak alt evrelere ayrılmaktadır (Tablo *2*).[164]

Suriye ve yakın çevresinin OTÇ kronolojik sistemi ETÇ'den bağımsız değerlendirilmemektedir. Bu anlamda ETÇ'den aktarılan kültürel birikim, siyasi olaylar, göçler ve farklı kültürler ile olan bağlantıların OTÇ'ye olan etkileri kronolojik sorunlarda göz önünde bulundurulmuştur.[165] Suriye'de MÖ. 3 binyıl kronolojisi için kullanılan terminoloji: ETÇ I ve ETÇ II (MÖ yak. 3100-2600), ETÇ III (MÖ yak. 2600-2450), ETÇ IV (MÖ yak. 2450-2200/2000) şeklinde dört alt evrede değerlendirilmiştir. Bu evreler Filistin ve Ürdün ETÇ evreleriyle tam olarak uyuşmazlar.[166] Söz konusu bölgelerde bu evreler genellikle daha erken başlamaktadır ve daha uzun tarihsel aralıklara sahiptir. Ayrıca Güney Levant'ta MÖ 3. binyılın son üç yüzyılı için kullanılan '*Intermediate'* terimi Kuzey Suriye için geçerli değildir. Bu tarih aralığı için yaygın olarak ETÇ IV

---

[164] Matthiae 2008, 34; Nigro 2002a. Ebla kronolojisi için C14 tarihlemesi yoktur, fakat Katna'nın J Alanı'nda, 18 ve 11-10 tabakalarından gelen C14 verileri OTÇ IA için yaklaşık MÖ 2000-1850; OTÇ IB için yaklaşık MÖ 1850-1770; OTÇ IIA için yaklaşık MÖ 1770-1700; OTÇ IIB için yaklaşık MÖ 1700-1600 tarih aralıklarını vermiştir (Bonacossi 2014, 414). OTÇ ile takip eden iki evreli GTÇ dönemi ayrımını öngören bu şemada, yukarıdaki OTÇ evrelerini, MÖ 1600-1500 tarihlerini kapsayan üçüncü bir evre- OTÇ III- takip etmektedir. İlk Geç Tunç Çağı evresi (GTÇ I) yaklaşık MÖ 1500-1400 yıllarına tarihlenmiştir (Iamoni ve Morandi Bonacossi 2010 / 11, Table 1; Morandi Bonaccossi ve Iamoni 2015, Table 1; Iamoni 2012).

[165] ETÇ III'ün sonunda gerçekleşen seramik değişimlerini G.E. Wright, K. Kenyon, R. Amiran ve M. Kochavi gibi kültür tarihçileri, göç ve istilanın bir ürünü olarak açıklamışlar, takip eden dönemin geçiş niteliğini ifade etmek için "ETÇ IV-OTÇ I", "Orta ETÇ-OTÇ" ve "Orta Tunç Çağı" gibi terimleri kullanmışlardır. 1960 ve 1970'lerde ortaya çıkan, kültürel-tarihsel arkeolojiye yönelik süreçsel tepki değişim olgusu için yerel dinamikleri ön plana çıkarmıştır. "ETÇ IV" terimini kabul eden bu araştırmacılara göre tersi kanıtlanmadıkça değişim içsel olarak motive edilmektedir (Greenberg 2019, 138).

[166] Filistin'de ETÇ IV'ün kronolojik sınırları az sayıda kalibre edilmiş C14 tarihleri ile belirlenmiştir. ETÇ IIIB döneminde Jeriko'da tespit edilen yıkım MÖ 2350 civarındadır ve bir depremden kaynaklanmaktadır. Bu yıkımdan sonra yerleşim belirli bir süre devam etmiştir. Bu yüzden ETÇ IV'ün başlangıcı MÖ 2300 olarak tespit edilmektedir. ETÇ IV'ün sonuyla ilgili olarak, stratigrafik gözlemler MÖ 2000 civarında bir tarihe işaret etmektedir (Nigro 2007, 367).

ifadesi kullanılmaktadır. Yaklaşık olarak MÖ 2450 yıllarından başlayarak MÖ 2. binyıl başlarına kadar devam eden bu dönem Suriye'de kentsel gelişimin doruk noktasını temsil ederken, aynı zaman dilimi Güney Levant'ta kentleşmenin gerilediği, kabile hayatı, küçük ölçekli hayvancılık ve tarımla karakterize olmaktadır.[167] Suriye'deki Hama J, Selenkahiye, Umm al-Habachi ve Tell Nebi Mend'den ve Filistin'deki Bab Edh-Dhra, Jeriko ve Beer Resisim yerleşimlerinden elde edilmiş az sayıdaki radyo karbon sonuçları ETÇ IV için MÖ yaklaşık 2300-2000 tarihlerini vermektedir. Suriye-Filistin'deki ETÇ IV ile Mısır'daki 'Birinci Ara Dönem' ile kabaca aynı dönemi içermektedir, bu da yaklaşık MÖ 2315-1991 tarih aralığını kapsamaktadır.[168]

Yukarı Habur Bölgesi yerleşimlerinde kullanılan Cezire Kronolojisi'nde ETÇ, Erken Cezire beş (I-V); OTÇ ise Eski Cezire isimlendirmesiyle üç alt döneme (I-II-II) ayrılmaktadır. Buna göre ETÇ'nin sonunu ifade eden Erken Cezire-V (MÖ 2100 - MÖ 2000/1950) evresi, Güney Mezopotamya kronolojisinde III. Ur Dönemine, OTÇ I ile çağdaş Eski Cezire-I (MÖ 2000/1950 - MÖ 1800) evresi ise Güney Mezopotamya kronolojisinde İsin-Larsa ve ardından Eski Babil Dönemine denk gelmektedir. Daha çok Tell Mozan tabakalanmasında kullanılan bu kronolojinin Güney Mezopotamya terminolojisiyle güçlü bağları bulunmaktadır.[169]

Albright'ın Tell Beit Mirsim kazılarını temel alan seramik ayrımına dayalı kronolojisi[170] ve Kenyon'un Jeriko mezarlarını ardışık kronolojik gruplara ayıran şeması[171] Suriye-

---

[167] Dever 1995, 295.

[168] Dever 1992, 1.

[169] Dohmann-Pfälzner ve Pfälzner 2001, 105-107; Pfälzner 2012, 55.

[170] Albright, Tell Beit Mirsim kazılarının seramik buluntularına dayanarak OTÇ'yi iki evreye ayırmış ve OTÇ I'i yaklaşık MÖ 2100-1800, OTÇ II'yi 1800-1600 yılları arasına tarihlemiştir. OTÇ I için Tell el-Ajul, Biblos ve Jeriko verileri; OTÇ II için Tell el-Ajul, Biblos verileri ve Mısır'dakki Hiksos egemenliği ve bunların egemenliğinin son bululuşunu kronolojisi için temel almıştır (Albright 1932, 98). Albright, 1937 tarihli yayınında zaman ararılıklarını değiştirerek ETÇ-OTÇ I'i MÖ 2100-1900, OTÇ II'yi ise a, b, c olarak üçe ayırarak, OTÇ IIa'yı 1900-1750, OTÇ IIa-b 1750-1600 yılları arasına tarihlemiştir (Albright 1936-1937, 16, 25, 59-60).

[171] (Kenyon 1965) Kenyon ETÇ-OTÇ ara dönemiyle OTÇ I arasında maddi kültür açısından keskin bir kırılma tarif eder ve bunun nedeni olarak Filistin-Suriye Bölgesine yeni grupların gelişini gösterir. OTÇ I'in başlangıcı için MÖ 19. yüzyılın ikinci yarısını ve OTÇ II'ye geçiş içinse MÖ 18. yüzyıl başlarını önermektedir (Kenyon 1973, 77, 80, 88).

Filistin OTÇ kronolojisini oluşturmak için ilk adımlar olarak kabul edilmektedir. İlerleyen tarihlerde ise; Shechem, Gezer, Megiddo, Biblos, Mari, Hama, Ebla ve Aphek başta olmak üzere önemli yerleşim ve mezarlık alanlarından elde edilen seramik, metal yazılı belgeler ve çevre kültür bölgeleri ile olan bağlantıları gösteren buluntular (özellikle Mısır) Suriye-Levant Bölgesi OTÇ kronolojisinde yeni tartışmalara ve tarihlendirme önerilerine neden olmuştur.[172]

Son yıllarda kronoloji için yapılan değerlendirmeler ilk önerilen sistemden bakış açısını yansıtmaktadır. Albright'ın "OTÇ I", Kenyon'un 'ETÇ-OTÇ Geçiş' evresi olarak tanımladığı dönemler günümüzde ağırlıklı olarak ETÇ IV evresi olarak adlandırılmaktadır. Albright'ın ETÇ ve OTÇ geçişini sınıflandırdığı terminolojik sistem, ETÇ III-OTÇ I-OTÇ IIA-OTÇ IIB kronolojik dizisinden oluşmuştur. Bu terminolojide ETÇ III (veya ETÇ IV) ve OTÇ I dönemleri arasında bir kültürel kırılmaya işaret edilirken,[173] OTÇ I ve OTÇ IIA dönemleri arasında da sürekliliğe vurgu yapılmaktadır.[174] Ancak W. G. Dever, bu yorumun gözden geçirilmesi gerektiğini söyleyerek Albright'ın OTÇ IIA, OTÇ IIB ve OTÇ IIC'sinin eşdeğerleri olarak OTÇ I, OTÇ II ve OTÇ III evrelerini önermiştir. Dever, Albright'ın tanımladığı ETÇ IV ve OTÇ I evreleri arasında kültürel bir devamlılığa ve OTÇ I ile OTÇ IIA arasında ise kırılmaya işaret etmiştir.[175] P. Gerstenblith (1980, 74), Dever'in önerisine katkı olarak OTÇ I'i, seramik tipolojisine dayanarak OTÇ IA (erken), OTÇ IB (orta) ve OTÇ IC (geç) olarak yeniden adlandırmıştır.

---

[172] Cooper E. N. 1997, 278.

[173] ETÇ ve OTÇ arasındaki en net ayrım seramik üretiminde görülmektedir. Örneğin Hammam et-Türkman'da ETÇ'nin kum katkılı veya temiz hamurlu çömlekleri ile OTÇ'nin saman-kireç katkılı seramiği arasında hiçbir süreklilik yoktur (van Loon 1992, 104). Bu iki evre arasındaki diğer bir ayrım olan çömlekçi çarkının yeniden kullanılmasına ek olarak ETÇ IV ve OTÇ I arasında keskin bir ayrıma işaret eden ikinci bir teknolojik gelişme, OTÇ I'in başlangıcında Filistin'de bronz kullanımının varlığıdır (Gerstenblith 1980, 66).

[174] Gerstenblith 1980, 65.

[175] Dever 973, 60; Dever 1976, 5.

Suriye ve GDA'da ETÇ'den OTÇ'ye geçişte sosyo-politik ortam ve materyal kültür açısından bir kırılma mı yoksa süreklilik mi olduğu tartışmaları[176] bir yana bırakılsa dahi OTÇ'de belli bir forma ulaşan gelişmelerin bir çoğunun kökeninde MÖ 3. binyılda kök salmaya başlayan politik-kültürel unsurlar yatmaktadır (Bkz. bölüm: III.2). Bu açıdan OTÇ kronolojisi tartışmalarına ETÇ ile başlamak daha doğru olacaktır. MÖ 3. binyılın son çeyreğini oluşturan ETÇ IV evresi ise OTÇ'nın başlangıcı açısından bu tartışmalarda merkezi bir öneme sahiptir. ETÇ IV ve OTÇ I dönemleri arasında kap formları, bezeme türleri ve üretim tekniğinde farklılaşmalar görülmektedir. Tipolojideki değişiklikler: depo kapları, kâse, kadeh veya kupa, sürahi ve şişe formlarında net olarak izlenmektedir. Bununla birlikte, belki daha da iyi bir gösterge, ETÇ IV'ün sonunda kaybolan formlar (amphoriskos, çaydanlık ve Suriye tipi kadehler) ile Orta Tunç I'in başında ortaya çıkan ve daha sonra devam eden şekillerdir. MÖ 3. binyılın sonlarına tarihlenen şerit ve zikzak boya bezemeli iyi pişmiş mal grupları, OTÇ'nin tarak bezemeli gözenekli malından açıkça farklıdır. Batı Suriye'de yaygın, ancak Fırat havzasında nadir görülen ETÇ IVB'nin boyalı kadehleri, dalgalı siyah boya şeritleri şeklinde bezenmiştir. OTÇ I kaplarının genellikle yatay çizgiler arasına yapılmış dalgalı bant bezemeleri vardır. Hama Jl'den boyalı bir ETÇ IVB kadehinde görülen, çapraz çizgili üçgenler arasındaki bir kuş frizinin benzeri, MÖ 1800'den daha erken bir Habur seramiği üzerinde de vardır. Hama J5-1 ve Geç Selenkahiye'den boyalı testiler Alalah XII-XI'den tanınan (yak. MÖ 1900-1800) çömleklerle karşılaştırılabilir. Üretim tekniği de iki dönem arasında önemli ölçüde farklılık gösterir. ETÇ IV çanak çömleği genellikle el yapımıdır. Bazen sadece çark yapımı bir boyun eklemesiyle üretilir. OTÇ I'in ayırt edici özelliği ise çark yapımı kapların fazlalığıdır. Keskin hatlar ve özellikle parlak perdahlı kaplar, OTÇ I seramiğinin metal kapların taklidi olarak yapıldıkları önerisine yol açmıştır.[177]

Matthiae, yaklaşık olarak MÖ 2250-2000 yılları arasına yerleştirdiği Ebla'nın Mardikh IIB2 evresinin, Naram-Sin'in son yıllarından başlayarak Akkad devletinin sonu, Guti egemenliği, II. Lagaş Hanedanlığı, III. Ur Hanedanlığı ile paralel ve Amuq J seramiği ile

[176] van Loon 1992, 103.
[177] Gerstenblith 1980, 66.

Hama J'nin orta ve geç evrelerine karşılık gelen ETC IVB evresiyle çağdaş olduğunu söylemektedir.[178] Dever (1992, 1) ETÇ IV'ün Mısır'daki "Birinci Ara Dönem" ile çağdaş olması durumunda OTÇ başlangıcının Mısır 12. Hanedanlığı ile çakışacağını ve bunun yaklaşık MÖ 1991 olarak belirlenen Orta Krallık'ın başlangıcı olacağı sonucu çıkarmaktadır. M. Bietak (1991, 54), düşük kronolojisine uygun olarak, OTÇ I'in yaklaşık MÖ 1900'de başladığını iddia etmiştir. Ancak Weinstein (1992, 32) böyle bir tarihin sadece Mısır için geçerli olduğunu belirtmektedir.[179]

Orta veya Yüksek kronolojiyi destekleyen bilim insanları, Albright'ın OTÇ IIA'sının başlangıcı için en yüksek tarihlemenin MÖ 1950 olduğunu kabul ederler. Tüm dönem boyunca kentsel yaşam biçimini sürdüren Suriye ve Lübnan'dan elde edilen bulgular kesintisiz stratigrafik veriler sağlamıştır. Ebla'da, OTÇ'nin (Mardikh IIIA) ilk evresi, Matthiae tarafından Batı Sarayı'nın ve akropoldeki D Tapınağı'nın en erken katmanlarının altında sondaj yapılarak tespit edilmiştir.[180] Bu evre kuzey Aşağı Şehir'deki Arkaik Saray'ın kazısıyla da doğrulanmıştır. Saray doğrudan ETÇ IVB kalıntılarının üzerine kurulduğundan dönemin başlangıcını gösteren çanak çömlek malzemeleriyle net bir yapısal dizilim sağlamıştır.[181]

MÖ 3. binyılın sonlarından itibaren gözlü baltanın yerini, OTÇ'ye özgü ördek gagası (duck-bill) biçimli baltalar almıştır. Gözlü balta, Suriye-Filistin'de ETÇ IV ile sınırlıyken, Yakın Doğu'da geniş bir dağılıma sahip olan ördek gagası biçimli balta, OTÇ I'de Suriye'nin karakteristik balta tipi haline gelmiştir.[182] Dever, gözlü balta tipinin OTÇ I'de ördek gagalı baltaya dönüşse de Mısır'da daha uzun süre kullanılmış olabileceği ve Tell el-Ajjul'deki 303 no'lu mezarda bulunmuş olan IV. Amenemhet skarabesi ile ele geçen diğer buluntular beraber düşünüldüğünde, OTÇ I'in sonu için MÖ 1775 tarihinin

[178] Matthiae 1981, 54. Matthiae'e göre Ebla'da ETÇ IVB'nin sonunda gerçekleşen yıkım, muhtemelen bu evrenin (Mardikh IIB2) son yıllarında, ETÇ IVB'nin sonlarından OTÇ I'in başlangıcına geçişten kısa bir süre önce gerçekleşmiştir (Matthiae 2013b, 61).
[179] Dever 1992, 4.
[180] Matthiae 1981, 10.
[181] Nigro 2007, 368.
[182] Gerstenblith 1980, 72-73.

uygun olacağını söylemektedir.[183] Ebla'daki "Keçilerin Efendisinin Mezarı"nda da biri geniş gözlü, ikisi dar uzun ördek gagası tipinde üç balta örneği kronoloji tartışmaları bağlamında dikkat çekicidir. Matthiae, iki türün birbiriyle örtüştüğünü ve "erken OTÇ II" bağlamında doğru yerde olduklarını savunurken,[184] Dever (1992, 8) Suriye-Filistin'in başka bölgelerinde, gözlü baltanın ETÇ IV, ördek gagası biçimli baltanın ise OTÇ I ile sınırlı olduğunu ileri sürerek Matthiae'ye karşı çıkar ve mezarın MÖ 19. yüzyılın sonuna tarihlenmesi gerektiğini, ayrıca gelişmiş ördek gagası şeklindeki baltanın OTÇ I'den sonra görülmediğini, OTÇ II'nin başında dar sap delikli (narrow shaft-hole) bir tiple yer değiştirdiğini iddia etmektedir. Dever'e göre tüm bu kanıtlar sadece Matthiae tarafından değil, Bietak tarafından da göz ardı edilmiştir. Ona göre baltalar anı olarak saklanıp yeniden kullanılmıştır. Bu yüzden de "Keçilerin Efendisinin Mezarı" yaklaşık MÖ 19. yüzyılın sonlarına tarihlenmelidir ya da OTÇ I'in bitiş tarihi yaklaşık MÖ 1750'ye indirilmelidir. Dever ikinci seçeneği tercih etmektedir.[185]

Biblos tartışmalı bir stratigrafik dizilim sunmasına rağmen, Suriye OTÇ I evresine ait birçok malzeme vermiştir. MÖ 2. binyılın hemen başında, Mısır Kralı III. Mentuhotep (MÖ 1995-1983) Mısır deniz ticaretini yeniden başlattığını iddia eder ve bu ticari faaliyetlerin en makul hedeflerinden biri Biblos'tur. Levant Bölgesi'ndeki en eski Mısır Orta Krallık anıtlarından biri olan Hathor'u betimleyen bir kabartma, I. Sesostris (MÖ 1956-1911) döneminde Biblos'ta dikilmiştir.[186] Diğer önemli bir tarihlendirci malzeme ise '*Montet Jar'*[187] olarak adlandırılan kap ve içindeki buluntulardır. Bu çömleğin

---

[183] Dever 1992, 2.
[184] Matthiae 2013b, 122.
[185] Dever 1992, 8.
[186] Nigro 2007, 374.
[187] Biblos 1921ve 1922 yılı kazılarında ortaya çıkarılan *Montet Jar*, sorunlu stratigrafik bağlamı ve içeriğiyle bu materyallerin başında gelmektedir. İçinde yaklaşık bine yakın eser olan kabın MÖ 3. binyıl tapınağını kaplayan alanda, üst yapı döşemesinin en az bir metre altında bulunduğu bilinmektedir (Tufnell ve Ward 1966, 165-166). Biblos'taki *Montet Jar* ve içeriği Weinstein'a göre OTÇ IIA kronolojisi için çok çok fazla yoruma neden olmuştur. İçindeki malzeme ETÇ IV ve OTÇ IIA özelliklerini birleştirir; tarihi birkaç yüz yılı kapsayan bir süreye işaret eder. Kabın içindeki Mısır boncukları ve küçük figürinler, Mısır Eski Krallık'ın sonlarına ve Birinci Ara Döneme ait örneklerle paralellik gösteren birçok öğeyle birlikte en eski tarihli buluntular arasındadır. ETÇ IV'e tarihlenen *toggle-pin* de kabın içinde bulunmuştur. Öte yandan üç silindir mühürün MÖ 2. binyılın başlarına ait olduğu belirlenmiştir. Üç küçük metal kabın şekilleri ise

içindeki skarabeler üslup açısından OTÇ skarabelerinden ayrı durmakta ve Mısır 'Orta Krallık' ile 'İkinci Ara Dönem' skarabelerinde yaygın olan birçok tasarım bu grupta görülmemektedir.[188] '*Montet Jar'* içeriğine göre yaklaşık olarak MÖ 2000 veya biraz daha sonrasına tarihlenir. Biçim ve bezeme açısından ETÇ IV ile OTÇ I arasında bir geçiş özelliği taşımaktadır.[189]

OTÇ II, Suriye-Filistin Bölgesi'nde MÖ 2. binyılda kentleşmenin güçlü bir biçimde bir ivme kazandığı dönem olmuştur.[190] OTÇ I'de mevcut yerleşimler genişlemiş ve güçlenmiştir. Yabancı kültürlerden daha az etkilenmiş, kendine özgü unsurları güçlü "Kenan" kültürü (özellikle Filistin'de) gelişmiş ve çanak çömlek ile tunç üretimi gibi endüstrilerde standardizasyon başlamıştır. Genel olarak bu evreyi OTÇ I'den ayırt edici özellikler bulunmasına rağmen, siyasi gelişmeler açısından bu ayrım net olarak yapılamamaktadır. Bu yüzden OTÇ II'nin başlangıcını tarihlemek zordur. Albright bu evreyi MÖ 18. yüzyılın farklı dönemlerine tarihlemiştir (Bkz. dipnot 170). Bununla birlikte, daha yakın zamanlarda OTÇ II yaklaşık olarak MÖ 1800'den başlatılmaktadır. Bu tarihlemelerde daha çok Mısır ile olan bağlantılar kullanılmış ve Mısırın 12-13. hanedanlıklarının başlangıç ve bitiş tarihleri belirgin bir rol oynamıştır. Dever tüm bunları dikkate alarak OTÇ I'in yaklaşık MÖ 1775'te sona erdiğini ve OTÇ II'ye geçiş evresinin de MÖ 1775-1750 aralığında olduğunu önermiştir.[191] Buna karşın Weinstein, OTÇ IIA'nın başlangıcının belirsiz olduğunu, Tell el-Dab'a karşılaştırmasına dayanarak muhtemelen MÖ 19. yüzyılın başlarından, MÖ 18. yüzyılın ortalarına kadar devam ettirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.[192] Suriye'deki bazı Mısır kökenli buluntular OTÇ II kronolojisi için önemli kanıtlar olarak gösterilmektedir. Tell Mardikh'teki (Ebla)

---

geç OTÇ IIA dönemini işaret etmekte, hatta muhtemelen erken OTÇ IIB'ye kadar uzanmaktadır. Kabın içindeki 105 adet skarabe ve diğer mühürler, 400 yıllık bir süreye işaret ederler. *Montet Jar*'ın içindekilerin tarihlenebilir bir stratigrafik bağlamı yoktur ve muhtemelen mezara gömülmek üzere farklı kaynaklardan toplanmış olan eserlerinin çoğu (belki de çömleğin kendisi bile) en azından ikincil kullanımdır (Weinstein 1992, 35).

[188] Ben-Tor 1998, 1.

[189] Gerstenblith 1980, 74-75.

[190] Akkermans ve Schwartz 2003, 298.

[191] Dever 1992, 1.

[192] Weinstein 1992, 38.

fildişi, gümüş ve altından yapılmış bir tören asasının sapı, OTÇ IIA'nın sonlarına veya erken OTÇ IIB dönemine tarihlenen 'Keçilerin Efendisi Mezarı'nda bulunmuştur.[193] Keçilerin Efendisi Mezarı, Matthiae tarafından yaklaşık MÖ 1750'ye (ya da erken Mardikh IIIB) tarihlendirilmiştir.[194] Sapın her iki yanında oturan bir babun betimi ve kraliyet adı *Htp-ib-re* (Hotepibra) yazmaktadır. Kralın kimliği kesin değildir. Büyük olasılıkla, Amusahornedjheryotef adını taşıyan ve Mısır 13. Hanedanlık dönemine (yaklaşık MÖ 1760'lar) tarihlenmektedir. Nigro mezarın kapatıldığı tarih için MÖ 1750-1700 yılları arasını önermektedir.[195] Asa, Tell Mardikh'teki OTÇ IIA döneminin Mısır erken 13. Hanedanlık dönemiyle örtüştüğünü göstermektedir. OTÇ IIA, Hotepibra saltanatından çok önce başladığı ve MÖ 18. yüzyıla kadar devam ettiği için bu tarihleme orta veya düşük bir kronolojiyi de desteklemektedir. Dever'e göre, bu eserlerin hiçbiri OTÇ IIA'nın başlangıcı veya sonu ile ilgili değildir ve hatta bazı öğelerin o dönemle ilişkisi sorgulanmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Suriye'deki OTÇ IIA'nın Mısır'ın 12. ve 13. Hanedanları ile tarihsel olarak örtüştüğü ifade edilmektedir.[196]

Orta Fırat bölgesinde Orta ve Geç Tunç Çağı kronolojisi için Tell Hadidi tabakalanması uzun bir süre ana referans olmuştur.[197] Dornemann, Güney Levant kronolojisine benzer bir dizilim önermiştir. Buna göre yak. MÖ 2000-1900 yıllarına tarihlenen OTÇ I evresini üç alt evreli OTÇ II takip etmektedir (OTÇ IIA = MÖ 1900-1775; OTÇ IIB = MÖ 1775-1650; OTÇ IIC = MÖ 1650-1550). GTÇ'ye geçiş niteliği taşıyan OTÇ IIC'nin ardından iki alt evreli GTÇ gelmektedir (GTÇ IA = MÖ 1550-1500; GTÇ IB = MÖ 1500-1400).

Orta Kronoloji'ye göre I. Murşili yaklaşık MÖ 1595'te Babil'i işgal etmiş ve Amorit hanedanlığına son vermiştir. Mittani yönetiminin yükselişinin de başladığı MÖ 1600/1595 tarih aralığı genellikle OTÇ ve GTÇ arasındaki ayrım olarak kabul edilmektedir. "Düşük Kronoloji"de Hititler'in Babil işgali MÖ 1530 yılına tarihlenerek

[193] Matthiae 2010, 269.
[194] Matthiae 2013b, 394.
[195] Nigro 2002, 109.
[196] Dever 1992, 8; Weinstein 1992, 35, 37-38.
[197] Dornemann 1985, 54.

OTÇ sonu MÖ 1550 yılına çekilmektedir.[198] Hititler'in Yamhad Krallığı'na saldırması, Alalah ve Halep (Halpa) şehirlerini ele geçirmesi genellikle OTÇ II'nin sonlarına tarihlenmektedir. Bu gelişmeler orta kronolojiyi kabul eden uzmanlarca yaklaşık MÖ 1650 sonrasında, I. Hattuşili ve I. Murşili'nin krallığı döneminde gerçekleşmiştir.[199] Dever'e göre OTÇ II'nin sonu ile ilgili tartışmalarda yerel gelişmelerin yanı sıra Mısır ile olan bağlantılar konuyu tartışmalı hale getirmektedir. OTÇ II'de Filistin'de Mısır etkisinin güçlü olmadığı, olasılıkla bu dönemde Filistin'in nispeten izole bir iç gelişim göstermiş olduğunu öne süren Dever, Filistin ve Mısır arasında, OTÇ II'de Hiksos öncesi aşama ile Mısır'ın erken İkinci Ara Dönem arasında doğrudan bağlantı olduğunu ve Tell el-Dab'a E/3-1 tabakasının, Filistin OTÇ II evresiyle tamamen çağdaş olduğunu ileri sürmektedir.[200] Bietak bu evreler için MÖ 1675-1600'e kadar uzanan bir tarih aralığı önerirken,[201] MÖ 1750-1650 tarihlerini savunan Dever, kendi tarihlerinin doğruluğunu, Biaetek'in *scarebe*ler üzerindeki Mısır kral isimlerini yanlış okuduğu tezine dayandırmaktadır.[202]

Orta Anadolu'da tarihsel temelli dönemlere ya da belirli yerleşim dizilerine atıfta bulunularak OTÇ'ye karşılık 'Karum Dönemi' ya da 'Assur Ticaret Kolonileri Çağı' adlandırmaları kullanılmaktadır. Kültepe/Kaniş Karum II-Ib tabakalarında bulunan Eski Assurca metinler, Orta Kronoloji'ye göre yak. MÖ 1972 ile MÖ 1718 arası bir dönemi belgelediğinden[203] OTÇ'nin ilk evresine karşılık gelmektedir. Bu nedenle, Karum dönemi ile 'erken OTÇ' eş tutulmaktadır.[204] J. Yakar ise (2011, 75) OTÇ'yi dört alt evrede şematize etmiştir. Buna göre OTÇ I, MÖ 2000-1900; OTÇ II, MÖ 1900-1800; OTÇ III, MÖ 1800-1700; OTÇ IV, MÖ 1700-1600.[205] Bu şemaya göre I. Hattuşili ve I. Murşili'nin hükümdarlık dönemleri, Orta Kronoloji'ye göre MÖ 17. yüzyılın 2. yarısına ve OTÇ'nin

[198] Pfälzner 2007b, 232.
[199] Akkermans ve Schwartz 2003, 326; Bryce 2014, 28-31; Klengel 1992, 80.
[200] Dever 1992, 11.
[201] Bietak 1991, 32.
[202] Dever 1992, 11.
[203] Barjamovic, Hertel ve Larsen 2012, 55.
[204] Barjamovic 2011; Atici vd. 2014.
[205] Yakar 2011, Tablo 4.6.

son evresine karşılık gelmektedir. Fakat Orta Anadolu'da OTÇ ile GTÇ ayrımı, daha çok I. Hattuşili'nin tahta çıktığı yak MÖ 1650 yılına denk gelmektedir.[206]

3.2. Siyasi ve Ekonomik Tarih

Suriye ve Anadolu'da Epipaleolitik Dönem ile başlayan yerleşik yaşama geçiş, Neolitik Dönemle gelen yiyecek üreticiliği ve bunu takip eden kentleşmeyle birlikte Tunç Çağı, karmaşık sosyo-ekonomik yapıların ve devlet gibi politik kurumların ortaya çıktığı sürecin doruk noktasını temsil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında OTÇ'nin siyasi/ekonomik oluşumları ETÇ ile başlayan bir tarihsel arka plana sahiptir. Suriye'nin kuzeyindeki OTÇ materyal kültürünün neredeyse her yönüyle doğrudan ETÇ IV kültüründen geliştiği görülmektedir. Bu nedenle MÖ 2. binyıl başlarında Amoritler'in ortaya çıkışı MÖ 3. binyılda Kuzey Suriye'de başlayarak kesintisiz devam etmiş bir sürecin devamı olmalıdır.[207] Bu yüzden OTÇ'nin siyasi ve ekonomik manzarasının tasvir edileceği bu bölüme ETÇ ile başlamak faydalı olacaktır.[208]

Erken Tunç Çağı

Mezopotamya'da kronolojik olarak yaklaşık MÖ 3000 ile 1200 yılları arasına tarihlenen Tunç Çağlarının ilk bin yılı ETÇ'yi kapsamaktadır. Bu dönemde Suriye, özellikle Matthiae'nin Ebla kazılarının sonuçlarını duyurduğu 1960'lı yılların ortalarına kadar şehircilik ve yazılı kültür açısından gelişkin Güney Mezopotamya ve Mısır'ın artalanı olarak düşünülmekteydi.[209] Ebla ve daha sonra bölgede başka yerleşimlerde yapılan araştırmaların sonuçları bu algıyı tamamen değiştirmiştir.[210] Arkeolojik bulgular ETÇ'de Kuzey ve Orta Suriye ile Fırat bölgesinde yoğun bir yerleşime ve ilerleyen bir kentleşme sürecine işaret etmektedir. Ebla, Hama ve Mari gibi merkezlerde yeni siyasi yapılanmalar ortaya çıkmış, bu yapılar Suriye'nin artan nüfusu ile bölgesel devletler haline gelmiştir.

---

[206] Özyar 2014.
[207] Burke 2014, 404.
[208] Klengel 1992, 16.
[209] Bryce 2014, 11.
[210] Akkermans ve Schwartz 2003, 235.

Ebla arşivlerinde adı geçen yüzlerce yer ismi de göstermektedir ki bölge yoğun bir şekilde yerleşime sahne olmuştur.[211]

Kuzey Suriye ile ilgili ilk yazılı kayıtlar Fırat'ın batı kıyısındaki Jebel Aruda'dan gelmektedir. MÖ 4. binyılın sonlarına tarihlenen bu belgelerde bölgenin siyasi durumu hakkında bilgi yoktur. Belgeler Mezopotamya'dan bilinen ölçü sistemlerinin kullanıldığı ekonomik kayıtları içermektedir.[212] Suriye ETÇ'sinin siyasi ve ticari görünümü ile ilgili geniş kapsamlı yazılı kayıtlar MÖ 24. yüzyıla tarihlenen Ebla G Sarayı ve Tell Beydar arşivlerinden gelmektedir. Yerel Semitik bir lehçe ile yazılmış, Ebla kralları ve saray görevlilerinin işlerini ve siyasi meselelerini belgeleyen binlerce çivi yazılı tabletten oluşan Ebla G Sarayı arşivleri, Suriye'nin düşünülenin aksine Mezopotamya ve Mısır gibi yazı kullanan, merkezileşmiş, bürokratikleşmiş devlet kurumları ve rekabet halindeki kentlere sahip bir toplum olduğunu göstermektedir.[213]

Bu dönemde Sami ve Hurri kültürü bölgenin kültürel ve politik görünümünde baskın iki ana grubu oluşturmaktadır. Sami kültürü daha çok Ebla ve Mari çevresinde etkili olmuş ve Güney Mezopotamya şehirleriyle yakın ilişki halindedir.[214] Ebla krallarının bu yerlerdeki topluluklarla ticari ortaklıklar, siyasi ittifaklar ya da fetihler aracılığıyla ilişkiye girdiği anlaşılmaktadır.[215]

Ebla metinlerinde birçok şehir, kasaba ve bölgeden bahsedilir. Bu dönemde ekonomik ve siyasi çekişmenin, Fırat nehri çevresini kapsayan bölgede nüfuz sahasını genişletmek isteyen Mari ile Ebla politik birimleri arasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu rekabete ilişkin bilgiler Ebla arşivleri arasında bulunan Mari kralı Enna-Dagan tarafından yazılmış bir mektupta açıkça ifade edilir. Mektupta anlatılan olaylar MÖ 24. yüzyılın başlarında yaşamış olan üç Ebla hükümdarının saltanatı sırasında gerçekleşmiş gibi görünmektedir. Mari krallığı ilk önce Habur bölgesini kontrol altına alarak Kuzey Mezopotamya'ya

---

[211] Klengel 1992, 25.
[212] Akkermans ve Schwartz 2003, 195; Postgate 1994, 67.
[213] Milano 1995, 1227.
[214] Akkermans ve Schwartz 2003, 235.
[215] Milano 1995, 1227.

başarılı bir şekilde seferler yürütmüş ve Fırat Nehri boyunca birçok yerleşimi fethetmiştir. Bu sırada Ebla, Mari'ye haraç vermek zorunda kalmıştır. Bu durum Ebla'nın gücünü yeniden kuvvetlendiren kral Irkab-Damu döneminde tersine çevrilmiştir.[216] Kish ve Nagar (Tell Brak) ile müttefik olan Ebla'nın bu rekabette üstün geldiği, siyasi ve ekonomik gücünün Suriye'nin batısının geniş bir bölümünü etkisi altına aldığı görülmektedir.[217]

Ebla yazılı belgeleri ETÇ Suriye'sindeki yönetim sisteminin, kral, kraliyet yetkilileri ve muhtemelen kraliyet kurumlarıyla bütünleşmiş önemli ailelerin temsilcileri olan yaşlıların oluşturduğu üç taraflı bir siyasi yapıyla desteklenen şehir devletlerine işaret etmektedir. Bu üçlü yapının siyasi gücü, erken Suriye devletlerinde hem akraba hem de sınıf temelinde kurumsallaşmış iktidarın birlikteliğini kanıtlamaktadır.[218] Belgeler Güney Mezopotamya ile önemli ilişkilerin kurulduğunu göstermektedir.[219]

Ebla, son kralları Irkab-Damu ve Ishar-Damu'nun yönetimi altında, batıda Amik Ovası'ndan, doğuda Fırat'a ve güneyde Hama'ya kadar olan bir bölgeyi kontrol ederken, Mari'den haraç olarak yüksek miktarlarda gümüş ve altın almıştır. İdari belgeler, sarayla bağlantılı binlerce resmi görevli, zanaatkâr ve işçiye işaret etmektedir. Bu belgelerde ekonomik girdilerin çok detaylı işlendiği görülmektedir. İşçilere verilen gıda maddelerinin listelenmesi, yün ve tekstil ürünlerinin dağıtımının sarayın kontrolünde olduğunun belirtilmesi ve sahip olunan koyun sürülerinden bahsedilmesi ekonomik kontrolün sıkı bir biçimde düzenlendiğini göstermektedir.[220]

Ebla yönetiminin ekonomik ve politik gücü, yazılı belgeler dışında, G Sarayındaki buluntulardan yola çıkılarak da değerlendirilebilmektedir. Sarayını idari alanındaki bir oda tabanında 22 kg işlenmemiş lapis lazuli bulunmuştur. Bu taş, 3000 km uzakta Doğu

---

[216] Cooper L. 2006, 6364.
[217] Astour 2002, 60; Klengel 1992, 24; Postgate 1994, 67; Wossink 2009, 29.
[218] Bryce 2014, 15.
[219] Milano 1995, 1227.
[220] Akkermans ve Schwartz, 2003, 239; Bryce 2014, 14.

Afganistan'daki Badakhshan'dan[221], Güney Mezopotamya ile Suriye arasındaki, stratejik bir noktada bulunan Mari'ye ulaşmış ve oradan da Ebla'ya gelmiş olmalıdır. Lapis lazulinin getirildiği bölgenin uzak oluşu ve masraflar göz önüne alındığında, bu yarı-değerli taşın ticaretinde Ebla sarayının tekel olması pek olası görünmemektedir. Yine de bu hammaddenin Afganistan'dan yapılan ithalinde ve çevre bölgeler ile Mısır'a yapılan ihracatında Ebla'nın merkezi bir konumunda olduğu ileri sürülmüştür.[222]

Suriye kıyılarındaki liman şehirlerinin ETÇ'de Mısır ile ticari ilişki içerisinde olduğu bilinmektedir. Biblos'ta, 2. Hanedanlık'ın (MÖ yak. 2890–2686) sonları ile 6. Hanedanlık dönemleri (MÖ yak. 2345–2181) arasına tarihlenen çok sayıda Mısır yazılı belgesinin bulunmuş olması, Biblos ve Mısır arasındaki ekonomik ilişkinin boyutunu göstermektedir. Yaklaşık olarak MÖ 1900'e gelindiğinde, Mısır ve Levant arasında deniz ve kara ticareti canlanmış ve bu durum iki bölge arasında güçlü bir kültürel hareketliliğe neden olmuştur.[223] MÖ 2. binyılın hemen başında, III. Mentuhotep (MÖ 1995-1983), Mısır'daki deniz ticaretini yeniden canlandırdığını söylemektedir ve Biblos da bu ticari faaliyetlerin odak noktalarından birisidir.[224] Ticareti yapılan mallar arasında sedir ve yağ gibi kereste yan ürünleri vardır. Taş çapalar, üzerlerinde gemi tasvirleri olan silindir mühürler ile ahşap, yağ, reçine, merhem ve şarap gibi tarım ve bahçecilik ürünlerine ilişkin kanıtlar bu ticaretin boyutunu göstermektedir.[225] Bunlara ek olarak Mısır Eski Krallık (MÖ yak. 2686-2181) kaynaklarında ayrıca Biblos şehrinden bahsedilmektedir.[226] Biblos'ta bulunmuş olan 42 objenin üzerinde Mısır hiyeroglifi ile yazılmış kral ve Mısır idari görevli isimlerinin saptanmış olması 4. Hanedanlıktan (MÖ yak. 2613–2494) itibaren bu ilişkilerin yoğunlaştığını göstermektedir. Bu durum Akdeniz kenarındaki ormanlık bir alan olan Nahr İbrahim vadisinde bulunmuş olan Mısır tipi (4. Hanedanlık)

[221] Ebla'da Kraliyet Mezarlığı'nda kalay ile birlikte altın ve lapis lazuli de bulunmuştur. Bu üç malzemenin de Afganistan kaynaklı olduğu ve hepsinin Mezopotamya'ya (ve Kuzey Suriye'ye) İran üzerinden karayoluyla getirildiği düşünülmektedir (Muhly 1985, 281).
[222] Akkermans ve Schwartz 2003, 239; Biga 2014, 99; Pettinato 1991, 113.
[223] Burke 2014, 223.
[224] Nigro 2007, 374.
[225] Burke 2014, 223.
[226] Genz 2014, 305.

bir baltanın varlığı ile kanıtlanmıştır. Hem bu balta hem de 5. ve 6. hanedanlar dönemindeki (MÖ 2475-2195) yazılı belgeler, Mısır etkisinin Levant kıyılarına doğru genişlediğine kanıt oluşturur.[227] Mısır'ın Levant kıyılarına ilgi göstermesinin en önemli nedeninin ahşap ve değerli taş ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır. Yazılı belgeler Mısır'ın, Biblos üzerinden kereste ithal ettiğini göstermektedir.[228] Mısır'ın kereste dışında lapis lazuliyi de Suriye'nin iç bölgelerindeki şehirler üzerinden elde etmiş olduğu da önerilmektedir. Tüm bu bulgular Biblos'un Mısır'ın Asya'ya açılan bir kapısı olarak yorumlanmasına neden olmuştur.[229]

MÖ 3. binyılın son çeyreği ve hemen öncesinde Suriye ve güneydeki bölgelerde yaşanan olaylar tartışmaları da beraberinde getirmiştir. ETÇ'den OTÇ'ye geçiş aşamasında siyasi ve kültürel alanda bir değişim ya da çöküş yaşandığı önerilmektedir. Günümüzde hala süren bu tartışmalar için, her biri bu sürecin tek bir etken aracılığıyla açıklanmaya çalışıldığı modeller oluşturulmuştur. Bu süreç yerleşim örüntülerindeki değişiklikler, yeni kültürel özelliklerin ortaya çıkması ve yerleşimlerin ani yıkımı ya da terk edilmesi gibi faklı modellerle açıklanmaya çalışılmaktadır.[230]

Genel anlamda "çöküş" olarak adlandırılan bu sürecin nedeni olarak iklim değişikliği,[231] yabancı istilası ya da yeni etnik grupların bölgeye girişi[232] ve sistemsel bozulma[233] gibi farklı öneriler getirilmiştir.

Çöküşü tetikleyen nedenler arasında iklimsel etkileri öne çıkaran görüşe göre, MÖ 2200 yıllarında yaşandığı iddia edilen sıcaklık artışı kuraklığa neden olmuş[234] ve buna bağlı

---

[227] Astour 2002, 61.
[228] Klengel 1992, 22-23,25.
[229] Aubet 2013, 237.
[230] Marro 2012, 14; Wossink 2009, 2.
[231] Riehl ve Deckers 2012, 1. Weiss ve arkadaşları, iklim değişikliğini yerleşim örüntüleri ile Yakın Doğu'daki politik oluşumlarda gözlemlenen farklılıkların bir açıklaması olarak önermişlerdir (Weiss vd. 1993).
[232] Alkım 1960; Kenyon 1973, 83.
[233] Butzer 1997, 247-249; Peltenburg 2000, 185-187; Yon 2006, 16.
[234] Yaklaşık MÖ 2200 ve 1900 arasında önemli iklim olaylarının meydana geldiği konusunda büyük ölçüde fikir birliği vardır. Kuzey yarımküredeki buz çekirdeklerinden, göl dipleri ve mağaralardan elde edilen çok

olarak tarımsal üretimde yüksek miktarda bir düşüş yaşanmıştır[235]. İklim koşullarının değişimi bölgede tarımsal üretim sisteminin bozulmasına neden olmuştur. Bu durum Kuzey Mezopotamya şehir nüfusunun beslenmesini engellemiş, oluşan kıtlık sonucunda kentlerin hızla terk edilmesiyle kentsel sistemin çökmesine neden olmuştur. Weiss ve meslektaşları bu dönemde volkanik faaliyet nedeniyle kuraklaşma, tozlanma ve mevsimsel sıcaklıkların düşmesiyle birlikte bölgesel, çevresel bir çöküş yaşandığını iddia etmişlerdir. Tell Leilan'ın arkeolojik verileriyle toprak analizlerinin sonuçlarını birlikte değerlendiren Weiss, MÖ 3. binyıl için iklim değişikliğini merkeze aldığı bir gelişim modeli önermektedir. Weiss'e göre MÖ yaklaşık 2600 yıllarında tarımsal üretimde artışın yaşandığı Tell Leilan'da yükselen kentleşmenin nedeni kısmen artan kuraklık olarak görülmektedir. Suriye bölgesinin Akkad İmparatorluğunun etki alanına girdiği, kuraklık karşısında tarımsal üretimin artırıldığı MÖ yaklaşık 2300 yıllarının ardından iklimsel bozulmanın doruk noktası olarak düşünülen MÖ 2200 yıllarında Habur bölgesi yerleşim sayısında keskin bir düşüş görülmektedir. Weiss bölgedeki yerleşik ve kırsal göçebe nüfusun Suriye'den güney Mezopotamya'ya göçünün bu evrede gerçekleştiğini söylemektedir.[236]

Bir başka görüş bu sürecin merkezine insan faaliyetlerinin neden olduğu çevresel bozulmaları koymaktadır. T. Wilkinson'a göre (1997, 67-106) ETÇ sonlarında Cezire Bölgesinde kentler büyümüş ve nüfus artmıştır. Kentlerin artan besin ihtiyacı tarımsal üretimde uygulanan geleneksel uygulamaların terkedilmesine neden olmuştur. Üretimi

---

sayıda kanıt, "Kuzey Atlantik Salınımı"ndaki anormalliklerin neden olduğu önemli ve uzun süreli bir kuraklığa işaret etmektedir (Greenberg 2019, 140).

[235] OTÇ boyunca toprak nemindeki iklimsel kaynaklı azalma, ormanlık alanların artan kullanımı, bitki yenilenme sürecinin bozulması ve bazı (örn. iki sıralı arpa) mahsullerin seri üretiminden kaynaklı olabilir. Yarı kurak ve kurak ortamlarda yapılan tarım, kuraklığın artmasından çok etkilenir ve uzun yıllar boyunca yaşanacak verim kaybına neden olur. Arkeobotanik ve karbon izotop analizlerinin de gösterdiği üzere, yaklaşık MÖ 2200'den sonra kuraklığın artması OTÇ mahsul üretimini baskı altında tutmuştur (Riehl ve Deckers 2012, 21).

[236] Weiss vd. 1993, 996-1002. Kültürel değişim ve iklimsel farklılaşmalar arasında kurulan doğrudan ilişkiler her zaman doğru sonuçlar vermeyebilir. Toplumların kaçınılmaz olarak elverişli iklim dönemlerinde zenginleşeceğini veya elverişsiz dönemlerde gerileyeceği veya çöküş yaşayacağını varsaymak bir genelleme olarak geçerli olmamaktadır. Bu sebeple, eski kültürel sistemlerdeki büyük değişimlerin kesinlikle iklimsel bir nedeni olduğu varsayılmamalıdır (Anderson vd. 2007, 13).

artırmak için toprağın nadasa bırakılması yerine sulama ve gübreleme yöntemleri daha yoğun kullanımı denenmiştir. Wilkinson, bunun sonucunda toprağın artan kuraklığa karşı savunmasız kaldığından zamanla tarımsal üretimde bir felaket yaşandığını ve gıda tedarikinde sorun yaşayan kentlerde sistemin çöküşünün hızlandığını öne sürmektedir.[237]

G.M. Schwartz söz konusu çöküşün analizinde kısıtlı bir coğrafya ya da zaman dilimine odaklanmanın sakıncalarını anlattığı makalesinde, MÖ 3000-1500 yılları arasında Suriye ve Kuzey Mezopotamya'da kentsel, yerleşik ya da siyasi istikrarsızlıkların normal ve yaygın olmadığını, bunun yerine bir döngü halinde genel bir sosyo-politik bütünleşme ve çözülme dönemleri yaşandığını söylemektedir. Fakat MÖ 3. binyılın ikinci yarısı ve 2. binyıl başlarında, tüm bölgelerde eş zamanlı olarak gerçekleşmemiş olsa da yerleşim sayısında azalma, yerleşim boyutlarında küçülme ve merkezileşmiş toplumlarda bir gerilemenin yaşandığını kabul etmektedir.[238]

L. Cooper (2006a) ise doğal çevrede meydana gelen bozulma ile birbiriyle siyasi ve ekonomik olarak bağlı sistemler ağının bir bölümünde meydana gelen değişiklikler veya aksamaların, bu ağın diğer bölümlerini de ciddi şekilde etkilemiş olduğunu söylemektedir.[239]

Farklı bir öneri, MÖ 3. binyılın sonlarında Suriye ve çevresinde yaşanan ani değişimin nedeninin yeni etnik grupların bölgeye girişi ile ilişkili olduğu yönündedir. Bu öneriye göre çöküşün ana nedeni bölgedeki göçebe olarak bilinen Amorit nüfus hareketleridir. Amorit terimi, Sümerce MAR.TU/MAR.DU, Akkadça'da ise Amurru olarak geçmekte ve "Batı" anlamına gelmektedir.[240] MAR.TU kelimesinin geçtiği en eski yazılı belge MÖ 2550'lere tarihlenen, Tell Farah (Shuruppak) 'dan ele geçen bir tablettir.[241] Daha sonra bu isme, iktidarının son yıllarında doğuda Elam, kuzeybatıda Amoritlerle mücadele eden

[237] Wilkinson 1997, 99-100.
[238] Schwartz 2007, 61-62.
[239] Cooper L. 2006a, 259.
[240] Schwartz 2013, 3.
[241] Gelb 1968, 39; Hallo1998, 399; Lönnqvist 2008, 196-197; Whiting 1995, 1233.

Akkad kralı Sharkali-sharri (MÖ 2217-2193) yıllıklarında rastlanır.[242] Amoritler özellikle Kuzey Suriye Çölü'nün Jebel Bishri bölgesi ile ilişkilendirilmektedir. Ancak Amorit adının daha genel bir anlamı vardır ve Kuzey Mezopotamya[243] ile Suriye'de bulunan birçok göçebe gurubu tanımlamak için kullanılmaktadır. Amorit dili ile ilgili bilgiler kısıtlıdır. Bununla birlikte Amorit şahıs isimlerinin, Akkadça'dan farklı olarak Batı Sami bir dile veya dillere ait olduğu tespit edilmiştir.[244] Amorit şahıs, yönetici, yer ve tanrı adları Mezopotamya, Ebla, Biblos, Kültepe/Kaniş[245] ve Ugarit arşivlerinde bulunmuş olan çivi yazılı tabletlerde karşımıza çıkar.[246]

MÖ 24. yüzyılda Mari arşivlerindeki Amorit isimlerinden anlaşıldığı kadarıyla, bu grubun bazı üyeleri Ebla'ya taşınmış ve yerleşmiştir. Ebla'nın sunduğu güvenli, zengin ve kültürel açıdan gelişkin ortam, bu geleneksel göçebe-çoban grupların yaşam tarzlarını değiştirmek için teşvik edici olmuş olmalıdır. Benzer durum daha güneydeki Katna ve Hama gibi kentlerde de görülmektedir.[247]

---

[242] Oates J. 2015, 39. Mezopotamya kaynaklarında Sümer MAR.TU miti, özellikle şehirli Sümerlerin göçebe MAR.TU halkına karşı tutumunu gösterir. MAR.TU Efsanesi, Amoritlerin görünürdeki isimsiz tanrısını, bir silah taşıyan ve dağın eteğinde yer mantarı kazıyan, bir çadırda yaşayan, ölü arkadaşlarını gömmeyen ve şehir hayatına aşina olmayan bir dağcı olarak tanımlar. Efsaneye göre şehirli Sümer kadını bu göçebeyle evlenmemelidir. Ancak yerleşik hayata geçtikten ve tarıma başladıktan sonra MAR.TU'nun yaşamı iyileşir ve gelişmeye başlar.
Suriye'de Deir-ez-Zor ile Rakka arasında Fırat kıyısına 100 km'den fazla paralellik gösteren dağlık Jebel Bishri bölgesi Amoritlerin eski yaşam alanı olarak önerilmektedir. Drehem metinlerinde kuzular tanrı MAR.TU'ya ve tanrılaştırılmış Jebel Bishri dağına kurban edilirdi. Amoritlerin bu dağı veya bozkırından Sümer Gudea yazıtlarında da bahsedilir. Gudea Heykeli B, Amoritlerin dağı Basalla'yı, Gudea'nın Mezopotamya'daki inşaat projeleri için taşınacak büyük taşların kaynağı olarak tanımlar. Bir başka Gudea yazıtı, Silindir A, mermer / kaymaktaşı kaynağı olarak Tidnum dağından bahseder. Mermer özellikle Jebel Bishri'de bilinmektedir (Lönnqvist 2010, 115-116).

[243]'Kuzey Mezopotamya' terimi burada, Fırat ve Dicle havzalarının üst kısımları ile Toros Dağları'nın etekleri de arasındaki topraklar için kullanılmıştır. Bu nedenle, büyük ölçüde, modern Bağdat'ın kuzeyinde ve Torosların güneyinde yer alan Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki bölgeyi tanımlamak için kullanılan Cezire Bölgesi ile eş anlamlıdır (Wossink, 2009).

[244] Gelb 1961, 30,36; 1968, 42-44; Pettinato 1991, 134; Schwartz 2006, 252-53.

[245]Kültepe / Kaniş belgelerinde Ebla tüccarlarının adı geçerken Yamhad veya Halep'e (Halpa) dair hiçbir referans bulunmaz. Bu durum Ebla'nın MÖ yirminci yüzyıl boyunca kuzey Levant'ın iç kesimlerinde hala egemenlik ısrarının devam ettiğini göstermektedir (Burke 2014, 175).

[246] Lönnqvist 2008, 205).

[247] Bryce 2014, 17.

Amoritlerle ilgili olarak Güney Mezopotamya kaynakları da bilgi vermektedir. Shu-Sin saltanatı sırasında (MÖ 2037-2027) Amoritlerin, özellikle Tidnum[248] kabilesi tarafından yapılan toprak ihlalleriyle III. Ur Hanedanlığı için büyük bir sorun haline geldiği ve bu nedenle devletin gerilemesinde bir faktör olarak rol oynadığı açıktır.[249] Ur krallarının, "*Tidnum'u uzak tutan duvar"*[250] olarak ifade ettikleri bir savunma duvarı inşa etmeleri Amoritleri bir dış tehdit olarak algıladıklarını göstermektedir.[251] Tidnum en önemli Amorit gruplarından biridir.[252] Diğer yandan birçok Amoritli Mezopotamya'nın yerleşik topluluklarına karışmış ve bu topluluklarda çeşitli roller üstlenmişlerdir. III. Ur Hanedanlığının çöküşüyle birlikte, Amoritli gruplar bazı Mezopotamya şehirleri üzerinde hakimiyet kurmuştur. Bütün bulgular bazı Amoritli grupların kentli, yerleşik Mezopotamya toplumları içinde faaliyet gösterdiklerine işaret etmektedir.[253] Yerleşik hayata uyum sağlayan bu gruplar artık çölden gelen göçebelerin liderleri değillerdi. Bunların arasında hemen hemen tüm Kuzey Mezopotamya'yı kapsayan bir devlet

---

[248] Tidnum Dağı ile Gudea metinlerinde bahsedilen Jebel Bishri özdeşleştirilmektedir. Di-da-a-nu, Tidnum veya Tidanum genellikle Batı Semitik topluluklarda bir yer veya atalardan kalma bir göçebe kabilenin adı ile bağlantılı olarak kullanılmıştır (Lönnqvist 2010, 124).

[249] Burke 2016, 119.

[250] Ur kral listelerindeki açıklama şöyledir: *Ur kralı Shu-Sin amurru (Amorit) duvarını inşa etti 'Muriq Tidnim / Tidanum'u geride tutarak* (Burke 2008, 10; Spring 2015, 39). Bu büyük projenin teknik danışmanlarından birisi tarafından yazılan bir mektupta duvarın "26 çift saat" uzunluğunda (270 km kadar) olacağı ve hem Dicle hem de Fırat kıyısını keseceği ifade edilmektedir (Oates J. 2015, 53). Sharrum-bani'den Shu-Sin'e yazılan bir mektupta, duvarın inşasının devamı ile ilgilenmek için takviye talep edildiği de şu şekilde anlatılmaktadır:

"*Kralım Šu-sin ile konuşun: hizmetkarınız vali Šarrum-bani'yi (sözlerini) söyleyerek: Beni "Muriq-Tidnim"in büyük surlarının inşasını yapmakla görevlendirdiniz ve görüşlerinizi bana şu şekilde sundunuz: "Amoritler defalarca sınır bölgelerine baskın düzenlediler. Bana surları yeniden inşa etmemi, girişlerini kesmemi ve böylece Dicle ile Fırat arasındaki (savunmalarda) bir yarık yoluyla tarlaları tekrar tekrar ezmelerini önlememi emrettin. ...Daha sonra 26 danna uzunluğundaki surlar üzerinde çalışırken, iki dağ arasında (bölgeye) ulaştıktan sonra, dağlarda kamp kuran Amoritliler, dikkatini inşaat faaliyetlerime çevirdi. (Lideri) Simurum yardımına geldi ve bana karşı Ebih dağları arasına savaş yapmak için ortaya çıktı. Bu nedenle, angarya işçilerini (savaş için) ayıramasam da savaşta onunla yüzleşmek için dışarı çıktım*." (Lönnqvist 2010, 277).

[251] Mısır'daki "Prens Duvarı" da kente sızan göçebeleri uzak tutmak için aynı zaman diliminde inşa edilmiştir (Lönnqvist 2008, 197-198; Lönnqvist 2010, 197; Leick 2003b, 30).

[252] Schwartz 2013, 3.

[253] D.E. Fleming (2009, 228, 236), Zimri-Lim'in krallığında göçebelerin, yerleşik toplumlarla yalnızca karşılıklı bağımlı bir ilişki halinde olmadıklarını, bu iki kategorinin toplumsal bir birliği oluşturan unsurlar olduğunu söylemektedir.

oluşturan ve soyunun 'çadırlarda yaşayan' atalarından yani göçebelerden geldiği söylenen I. Şamsi-Adad ve Babilli Hammurabi[254] vardır.[255] Bazen bu krallar, diğer Amorit yöneticileriyle olan akrabalıklarına da açıkça atıfta bulunmuşlardır. Örneğin Hammurabi, I. Şamsi-Adad ile aynı soydan geldiğini iddia etmiştir.[256] Hammurabi, bazen kendisinden "*tüm Amorit topraklarının kralı*" (lugal da-ga-an kurmar-du) olarak bahsederken Larsa'lı Kudurmabuk ise kendisini "*Amoritlerin babası*" olarak adlandırmıştır.[257]

Suriye'de bu dönemde meydana gelen iklimsel bozulmaya dayalı kriz bölgesel ekonomik ve siyasi ağların başarısız olmasına ve devletlerin daha küçük siyasi varlıklar şeklinde parçalanmasına neden olmuştur. Kurumların ve sosyal grupların karmaşık toplumlara entegrasyonu büyük ölçüde politik yapılar aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Siyasi bir üstyapının sağladığı bütünleştirici etkinin kaybından sonra, kentsel karmaşıklığı oluşturan temel kurumlar farklı bağımsızlık ve uyum dereceleriyle hayatta kalabilmektedirler. Yerel olarak istikrarlı toplumlarda yaşanan bu tür bir gerileme karmaşıklığın yeniden canlandırılması için bir temel sağlayabilmektedir.[258]

MÖ 3. binyılın sonlarında Kuzey Mezopotamya'da önemli bir güç olan Akkad Devleti'nin bölgedeki denetiminin zayıflamaya başladığı görülmektedir.[259] MÖ 2200 civarında Habur bölgesindeki yerleşim yerlerinin çoğunun terk edilişiyle bölgedeki

---

[254] Hammurabi ismi Amorit dilindeki 'hammu' (aile) ve Akkadça 'rabi' (büyük) sıfatından oluşmaktadır. Başka bir görüşte ise kelimenin tamamen Amorit dilinde "akraba iyileştiren (*the kinsman heals*)" anlamına gelen "Ammurapi" kelimesinden geldiği iddia edilmektedir (Mieroop 2005, 2-3).

[255] Schwartz 2006, 253.

[256] Akkermans ve Schwartz 2003, 288.

[257] Schwartz 2013, 3.

[258] Nichols ve Weber 2006, 38.

[259] Riehl ve Deckers 2012, 11.

Akkad kralı Sargon güney Mezopotamya'daki bir dizi fetihten sonra Fırat'a doğru da seferler düzenlemiş, aralarında Mari ve Ebla gibi önemli devletler de olmak üzere birçok şehri fethetmiştir. Seferlerini, kuzeybatıya yönelerek "Sedir Ormanı ve Gümüş Dağ"a (Amanos ve Toros sıraları) kadar devam ettirmiş ve muhtemelen daha sonraki efsanelerin iddia ettiği gibi Anadolu'ya doğru ilerlemiştir. Bununla birlikte, büyük olasılıkla Ebla'nın batısındaki bölgeler üzerinde kalıcı bir kontrol sağlayamamıştır. Fakat Sargon yukarı Fırat Nehri boyunca kereste, gümüş ve diğer metallerin güney Mezopotamya'ya serbestçe hareket edebileceği ticaret yollarını sağlamlaştırmıştır (Stiebing Jr. ve Helft 2018).

Akkad varlığının sona erişinin eşzamanlı gerçekleştiği öne sürülmektedir.[260] Cezire Bölgesinde de MÖ 2200-1900 civarında (Tell Brak ve Tell Mozan dışında) yerleşim sayılarında önemli bir azalma tespit edilmiştir. Bunun sonucu olarak daha güvenilir tarım arazileri ve otlaklar arayan toplulukların, Fırat Vadisi yoluyla Güney Mezopotamya'ya doğru büyük ölçekli bir göç hareketi gerçekleştirdiği önerilmektedir.[261] Bu göç hareketiyle bağlantılı olarak, Emar ve Mari arasındaki bölge yerleşimlerinin önemli ölçüde büyüdüğü görülmüştür.[262] Yazılı metinlerin azaldığı bu dönem güneydeki Amorit ve kuzeydeki Hurri nüfus hareketleriyle ilişkilendirilmektedir.[263] Başka bir görüş ise bu yerleşimlerde yaşayan çok sayıda insanın kır hayatına adapte olduğu şeklindedir.[264]

Suriye'de yukarıda yaşandığı iddia edilen çöküş ile ilgili modellere farklı itirazlar geliştirilmiştir. Bu itirazlara göre çöküşün izleri bölgeden bölgeye değişmektedir. Bu süreci açıklamaya yönelik iki farklı karşı öneri öne sürülmüştür. İlk öneriye göre yerleşmelerin ve bazı durumlarda tüm alt bölgelerin, tamamen olmasa da kısmen terk edilmiş olduğudur. Tell Beydar yerleşimi ve çevresi bu durumun en belirgin örneğidir. İkincisi ise yerleşimlerin dönüşüm geçirerek yeni koşullara uyum sağladığı şeklindedir. İkinci öneriye göre bölgedeki şehirlerin tümünün bu çöküşten etkilenmediği düşünülmektedir.[265] Yukardaki itirazlara göre MÖ. 3. binyılın sonlarında yaşanan kriz kent kültürünün yok olmasına neden olmamıştır. Kentsel merkezler bu krizden farklı derecelerde etkilenmiş olup, bazıları kentsel yapılarının çözülmesi, bazıları ise adaptasyon ve kademeli sosyal veya ekonomik değişim yoluyla sürece tepki vermiştir.[266] Bu öneriye göre, MÖ 3. binyılın sonunda ve 2. binyıl başlarında kentsel sistemdeki değişimin en etkili itici güçlerinden biri olan sosyo-politik organizasyon, sistemin hayatta

---

[260] Ur 2012, 25-26.

[261] Weiss ve Courty 1993, 144. Burke (2016, 72), Cezire Bölgesi'nde toplam yerleşim alanı yaklaşık 1100 hektara ulaşan 5 hektardan büyük yerleşim yerlerinin 60 hektarın altına düştüğünü ve hektar başına 100 kişinin bu yerleşimlerde yaşadığı tahminiyle, 100.000'nin üzerindeki nüfusun 6.000'e kadar gerilediğini iddia etmektedir.

[262] Burke 2016, 74.

[263] Matthews 1997, 2.

[264] Cooper L. 2006, 258-259; Peltenburg 2000, 80.

[265] Oates ve Oates 2001, 388; Pfälzner 2012, 74-75.

[266] Pfälzner 2017, 163.

kalmasını, yeni durumlara adapte olmasını, gelişmesini ve çöküşünü engelleyen şey olmuştur.[267]

MÖ 3. binyılın sonlarında yaşanan siyasi ve ekonomik krizin izleri Anadolu, Levant ve Mısır'da da görülmektedir. Mısır'da Eski Krallık'ın sona ermesiyle siyasi bir parçalanmanın yaşandığı bu evre "Birinci Ara Dönem" olarak tanımlanmıştır. Filistin'de Ürdün Nehri'nin batısındaki pek çok alanda, MÖ 2300'lerin başlarında, ETÇ III kent merkezleri tahrip edilmiş veya terk edilmiş böylece tarım, zanaat ve ticarete dayalı istikrarlı üretim sistemleri sona ermiştir. Biblos'ta nedeni başlarda 'istilacı' Amorit grupları olarak düşünülen ve ETÇ III'ün sonlarına tarihlenen büyük bir yıkım tabakası tespit edilmiştir.[268] Lübnan ve çevresindeki yerleşimlerde ETÇ III sonuna işaret eden benzer yıkım tabakaları tespit edilmediği için bu öneri sorgulanmış, bunun yerine ani iklim değişikliği sonucu azalan besin kaynakları için oluşan yoğun rekabetin, yaşanan "kentsel çöküşün" olası sebebi olduğu düşünülmüştür.[269] Anadolu'nun batı ve iç kesimlerinde de birçok geç ETÇ yerleşiminde tespit edilen yıkım ve yangın tabakalarının nedeni olarak bu bozulan iklim koşulları önerilmiştir.[270]

Orta Tunç Çağı

III. Ur Hanedanlığının çöküşü[271] ve Levant Bölgesi'nde Mısır etkisinin zayıflamasıyla birlikte MÖ 2. binyılın başlarında Yakındoğu'da farklı kültürel ve siyasi aktörler güçlenerek tarih sahnesine çıkmıştır.[272] Bunlar Mezopotamya'nın güneyinde İsin-Larsa, kuzey ve kuzeybatısında ise çeşitli Amorit krallıkları ve kabileleridir. Mezopotamya ve çevresi için bir başka siyasi güç ise güneybatı İran'daki Elam'dır.[273] Söz konusu siyasi ve çevresel değişimler bu göçebe grupların farklı sosyal gruplarla yoğun bir etkileşime

[267] Pfälzner 2012, 77.
[268] Chapman 2009, 2; Ristvet 2012, 37.
[269] Genz 2014, 304-5.
[270] Massa 2014, 99.
[271] III. Ur dönemi yazılı belgelerinde çevre birimlerle ilişkilerini düzenlemeye çalışan bir yönetim biçimiyle ilgili ifadeler yer almaktadır. Amoritler, bu politik ekonomide, devlet için paralı asker ve memurlar olarak yer işgal etmişlerdir (Burke 2016, 71).
[272] Klengel 1992, 39.
[273] Leick 2003b, 31-32; Liverani 2014, 229.

girmesiyle giderek daha görünür olmasına neden olmuştur. Bu yeni sosyal ortam Mezopotamya, Levant ve Mısır toplumlarının çeperlerinde, daha önce yabancı olarak görülen grupların sosyal ve politik statüsünde değişimler yaratacak ortamı geliştirmiştir. Bu ilişkiler sonucunda göçebe topluluklar kentli toplumsal gruplar içinde yeni roller elde etmeye başlamıştır.[274]

Ebla'nın yıkımından sonra, Kuzey Suriye ve Levant'ta MÖ 3. bin yılın son yüzyıllarına ait tarihi kaynaklar tamamen eksiktir.[275] MÖ 19. yüzyıl sonları ve 18. yüzyıl başlarına tarihlenen Mari belgelerinden Amorit yayılımının arttığı ve Amoritli liderlerin siyasi yönetimleri ele geçirdiği anlaşılmaktadır[276]. Bu durum yazılı kaynaklar açısından Suriye'de elverişsiz bir durum yaratmıştır. Bu açıdan bakıldığında, MÖ 2. binyılın ilk iki yüzyılını Suriye için 'karanlık çağ' olarak adlandıran görüşler vardır.[277] MÖ 17. yüzyıl Mari metinleri (OTÇ II'nin başları) özellikle kuzeydeki ülkeler için Amorit devletlerinden krallık olarak bahsetmektedir. Mari metinlerinde OTÇ II başlarında Yamhad (başkent Halpa ile birlikte), Ugarit, Katna ve Hazor, Suriye'nin önde gelen krallıkları arasındadır. Metinler OTÇ I'in sonunda Suriye'de Halep'ten Aşkelon'a kadar Amorit krallıklarının egemen olduğuna işaret.[278]

Amorit kültürünün yayılması hakkında önceleri askeri istila veya ekonomik sömürgecilik olarak özetlenebilecek öneriler getirilmiştir. K. Kenyon'un 'Amorit Hipotezi'[279] olarak

---

[274] Burke 2016, 70.

[275] Burke 2016, 140.

[276] Ishbi-Erra'nın önderliğindeki Isin III. Ur Hanedanlığının çöküşüyle oluşan boşluğu değerlendirirken, küçük bir Amoritli lider grubu, uzun süredir üyesi oldukları toplulukların kontrolünü ele geçirmeye başlamıştır. Nüfusun %10'undan daha azının Amorit olduğu bir ortamda bu grupları siyasi yükselişini sağlayan şey eski III. Ur Hanedanlığındaki pozisyonlarıdır. MÖ yirminci yüzyılın sonunda en büyük Mezopotamya şehir devletlerinin çoğunda Amoritli askeri figürlerin siyasi ve askeri güçlerinde kademeli bir artış görülmektedir (Burke 2016, 153).

[277] Klengel 1992, 39).

[278] Burke 2014, 405.

[279] Kenyon (1960, 58-61) tarafından ileri sürülen istilacı "Amorite Hipotezi"ne göre Suriye Amoritlerin ana vatanıydı ve Suriye üzerinden Filistin'i istila edip daha sonra MÖ 23. yy'dan itibaren Mısır'a ilerleyerek 'Birinci Karanlık Çağ' ya da 'İlk Orta Çağ'ın başlamasına neden olmuşlardır. Bu konuda farklı öneriler de getirilmiştir. Dever (1976, 14) ikinci bir "Amoritli" grubunun kuzeyden ve / veya doğudan Levant bölgesine göç etiğini öne sürer.1950'lerden itibaren Amorit göçleri konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Jean-Robert Kupper (1982, 31), Amoritlerin bozkır ve çöllerden bir nehir gibi yayıldığını önererek daha ılımlı

tanınan bu görüşüne göre, ETÇ IV'ün başlangıcında ve sonunda iki göçebe savaşçı dalgasının Kuzey Suriye bozkırlarından girdiği ve güneye hareket ederken Ugarit, Biblos ve Ebla gibi büyük yerleşim bölgelerini tahrip ettiği iddia edilmektedir.[280] Ancak, daha yeni modellerde, OTÇ boyunca Levant'ın farklı bölgelerinde Amorit kültürünün MÖ yaklaşık 1900'den 1700'e kadar geçekleşen yayılımının farklı sosyal ve ekonomik nedenlerden kaynaklandığı öne sürülmektedir. Farklılıklarına rağmen bu görüşler, Amoritler'le ilişkili OTÇ I materyal kültürünün kökeninin Kuzey Suriye ve Levant'a kadar uzandığını kabul etmektedir.[281]

Diğer yandan, Amoritlerin Suriye ve Mezopotamya gibi geniş bir bölgede kendilerini siyasal olarak kabul ettirmiş olmaları kültürel alanda keskin bir dönüşüme işaret etmemektedir[282]. Güney Mezopotamya kültürünün Suriye yönetimleri için hala prestijli bir model ve referans olarak hizmet ettiği görülmektedir. Büyük ölçüde kendilerinden önce bölgede baskın olan kültürleri benimseyen Amoritler, kayıtlarını her zaman Mezopotamya'da geleneksel olarak kullanılan Akkad dilinde tutmuştur.[283]

Suriye OTÇ'de kısa süreli bir siyasal dengesizlik döneminden hemen sonra artık tamamen kentleşmiş bir kültürün egemenliğindedir. Bu dönemde şehir merkezleri aynı zamanda küçük devletlerin çekirdeğini oluşturmaktadır. Siyasi örgütlenme çoğu zaman şehir devleti sistemi olarak tanımlanmıştır. Halep kentinin MÖ 2. binyılın başlarındaki yükselişi MÖ 1800'lerde kente hâkim olan bir Amorit hanedanı ile başlamaktadır. Bu evrede Yamhad Suriye-Filistin ve Mezopotamya krallıkları arasında giderek daha güçlü

---

bir yaklaşım sunmuştur. Kay Prag kademeli bir sızma teorisi öne sürerken, 1960'lı yıllardan bu yana Michael B. Rowton, 'dimorfik' devlet ve ilişkili göçebeler fikrini, özellikle Orta Tunç Çağı'nda Suriye'de Mari devleti ile çevresindeki göçebeler arasındaki ilişkileri tanımlayan sosyo-politik bir model olarak sunmuştur. 1990'larda, Giorgio Buccellati Amoritlerin kökenleri ve doğası üzerine yaptığı çalışmalarda onları göçebe köylüler olarak tanımladığı yeni ve barışçıl bir teori dile getirmiştir (Lönnqvist 2008, 197-199).

[280] Burke 2016, 360.

[281] Burke 2014, 405.

[282] Suriye'nin güneyinde tamamen kentsel ETÇ IV ile OTÇ I kültürü arasında gözlenen keskin karşıtlığın Kuzey Suriye bölgelerinde aynı ölçüde tanımlanabilmesi zordur (Burke 2014, 404).

[283] De Zorzi 2015, 137.

konuma geldi.[284] Başkenti Halpa (Halep) olan Yamhad Krallığı, ETÇ'deki Ebla Krallığı[285] gibi OTÇ'de (MÖ 1800-1600), özellikle Kuzey Suriye'nin büyük bir kısmını birleştirmiştir.[286] Mari'de bulunmuş MÖ 18. yüzyıla tarihlenmiş bir mektupta 'Yamhad kralı Yarim-Lim'i takip eden yirmi kral" sayılırken, "diğer kralların daha az vasalı olduğu" söylenmektedir.[287] Bu belge, Yamhad krallarının o dönemde Suriye'nin bir dizi küçük kral ve aşiret liderlerinin de yöneticisi olduğunu göstermektedir.[288] Bununla birlikte bu siyasal üstünlük arkeolojik kayıtlara kısmen yansımıştır.[289]

Yamhad Krallığı'nın nüfus alanı, batıda Mukiş krallığı, doğuda ise Fırat'ın kıyısında bulunan Emar'a (Meskene) kadar olan bölgeyi kapsamaktadır. Yamhad kralları bu coğrafyada kuzey-güney ve doğu-batı yönündeki ticaret yollarını sıkı biçimde kontrol ediyordu.[290] Bununla birlikte bütün Suriye şehirleri Yamhad devletine bağlı değildi. Bağımsız kentler arasında, Halep'in kuzeydoğusunda Fırat Nehri kıyısında bulunan

---

[284] Nigro 1999.

[285] Ebla'nın bu dönemi, sorumluluğunu Akkad kralı Naram-Sin'in üstlendiği fakat aslında kesinlikle dedesi Sargon'un düzenlediği bir askerî harekâtla son bulmuştur. Akkad İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından Ebla, MardikIIB2 evresinde daha küçük bir yerleşim olarak yeniden kurulmuştur. Bu evrenin en önemli binası "Arkaik Saray" olarak adlandırılan yapıdır. Bu dönemde Ebla yöneticileri III. Ur krallarına bağlı değilse de muhtemelen onlarla iş birliği halindedir. Ancak bu yeni şehir de kısa süre ayakta kalmış, III. Ur Hanedanlığının yaklaşık olarak MÖ 2000 yılında son bulmasıyla birlikte benzer nedenlerle yeniden tahrip edilmiştir (Bryce 2014, 16).

[286] Lemche 2006, 1201.

[287] Mari'nin son kralı (yaklaşık MÖ 1775-1760) Zimri-Lim'e, kralın Nahur şehrinde temsilcisi olan Itur-Asdu tarafından yazılmış, OTÇ Suriye'sinin siyasi durumunu tasvir etmek için sıklıkla kullanılan bu mektupta Suriyedeki siyasi durum şu şekilde tasfir edilmektedir*: "...tek başına güçlü olan krallık yoktur. On (ila) on beş krallık, Babil'in hükümdarı olan Hammurabi'nin vasallarıdır; Larsa'nın hükümdarı Rim-Sin de öyle; Eşnunna'nın hükümdarı İbal-pi-el de öyle; aynı şekilde, Katna'nın hükümdarı Amut-pi-el; (ve) yirmi krallık, Yamhad hükümdarı Yarim-Lim'in tebaası. . . ."* (Koppen 2007, 370). Itur-Asdu'nun raporu, bu bölgede Mari de dahil olmak üzere altı orta büyüklükte güçten oluşan çok kutuplu bir sistem ortaya koymaktadır. Bahsettiği son iki krallık, Katna ve Yamhad, Suriye'dedir. Yamhad, o sırada altı krallığın en güçlüsü gibi görünüyor. Genel olarak Zimri-Lim'in yazışmalarına da yansıyan bir durumdur bu. Bir kalay sevkiyatının envanterinde aynı krallıklardan dördü yeniden görünürken, bu krallıkların uzak doğu ucunda yer alan Eşnunna ve Larsa'nın yerini güneyve güney batıdaki batı ucunda Ugarit ve Hazor almıştır. Hazor, Kuzey Filistin'de, Mari'nin ticari alanı içinde olmasına rağmen, görünüşe göre Mari'nin olağan siyasi etkisinin uzağındadır, Katna'nın güneyindedir (Malamat 1985, 47-48).

[288] Dalley 1984, 44.

[289] Nigro 1999.

[290] Akkermans ve Schwartz 2003, 297.

Karkamış ve güneyde Katna (Tell Mishrife) vardır. Aynı bölgedeki Mari'ye bağlı on beş vasal devlet olduğu bilinmektedir. Mari arşivlerinde Katna, Suriye'de politik bir merkez olarak tasvir edilmektedir. Katna'nın kuzey Mezopotamya krallıkları ile güçlü ilişkileri vardı ve Mari'ye doğrudan ticaret yolu ile bağlıydı. Böylece Suriye'nin güneybatı kısmına giden ticaret kervanları Yamhad'ın bu ticaret yollarındaki gücünü azaltmıştır.[291]

Assur kralı I. Şamsi-Adad döneminde, Mari ile Katna arasındaki ilişkiler, Katna Kralı, Ishkhi-Adad'ın kızını I. Şamsi-Adad'ın oğlu Mari kralı Yasmakh-Adad ile evlendirdiği zaman resmiyet kazanmıştır. Katna, Kuzey Mezopotamya'ya giden/satılan atlar için ana tedarikçi olmuştur. Hatta Katna kralı, I. Şamsi-Adad'ın Akdeniz civarına bir stelinin dikilmesine ve O'nun böylece 'Batı Denizi'ne' ulaştığını iddia etmesine izin vermiştir. I. Şamsi-Adad'ın ölümü ve oğlunun Mari'den çıkarılmasından sonra Mari'nin yeni kralı Zimri-Lim,[292] Katna ile olan ilişkileri yenilerken Yamhad ile Katna arasında bir ittifak oluşturmayı da başarmıştır. Böylece, Mari Krallığı'nın ve Babil'de yükselen Hammurabi'nin iktidarını dizginleyebilmesi için Kuzey ve Orta Suriye'de politik olarak istikrarlı bir ortam geliştirilmiş oldu.[293] I. Şamshi-Adad'ın iktidarı haricinde Mari, MÖ 2. binyıl başlarında Suriye Cezire Bölgesi'nde egemen güç olarak kalmıştır. Kent Güney Mezopotamya, Batı ve Güney Suriye arasındaki ticaret yollarının bağlantı noktasındaki stratejik konumu nedeniyle, önceki dönemlerde olduğu gibi zenginleşmeye devam etmiştir. Kendisi de Amorit kökenli olan Mari kralı, çobanların efendisi olarak göçebe soydaşlarının kaynaklarını ve emeğini kent yararına kullanmaktaydı.[294] Bu göçebe gruplardan bazıları önceki binyılda olduğu gibi merkezi güçlerin müdahalesinden muaf olmak istemişlerdir. Bu yüzden Suriye krallarıyla zaman zaman sorunlar yaşamışlardır. Mari belgeleri bu toplulukların bazılarının devlet tarafından idare edilmesi kolay bazılarının da, örneğin Banu-Yamina kabilesi ya da kabile koalisyonu gibi aşırı derecede

[291] Lemche 2006, 1203.
[292] Babil'deki III. hanedanın yıkılmasından sonra, Mari bağımsızlaşmış ve krallarını adlarının bir parçası olarak tanrısal / ilahi anlamına gelen Lim adını seçtikleri bir hanedan tarafından yönetilmiştir (Gelb 1961, 30, 36).
[293] Lemche 2006, 1203.
[294] Akkermans ve Schwartz 2003, 313.

asi gruplar olduğunu göstermektedir.[295] Mari kralı Yahdun-Lim, bu isyancı kabile liderlerinden yedisini bastırmış ve Dur-Yahdun-Lim adlı yeni bir kale inşa etmenin yanı sıra Mari ve Terqa sur duvarlarını yeniden inşa ederek saltanatına başlamıştır.[296] Daha sonra batıya doğru genişleyip Akdeniz'e ulaştığında Tuttul'da bulunan Banu-Yamina göçebeleri tarafından başlatılan bir isyanla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Göçebeler yeni kurulan Yahdun-Lim ve Eshnunna ittifakı yüzünden çıkarları tehdit altında olan Yamhad kralı Sumu-epuh tarafından desteklenmiştir. Yahdun-Lim, Yamina'yı yenmiş ancak Yamhad ile açık bir savaştan da kaçınmıştır.[297]

Güney Mezopotamya'da bu dönemde hüküm süren Hammurabi (yak. MÖ 1792-1750), Sumu-Abum tarafından kurulan bir Amorit hanedanlığının Babil'deki altıncı kralıdır. Tahta çıktığında, krallığı nispeten küçük bir bölgeyle sınırlıydı. Olasılıkla bu krallık Babil şehri ile eski kent merkezleri Kish, Sippar ve Borsippa'dan oluşmaktaydı. Politik hayatının başlarında I. Şamsi-Adad ve Rim Sin'in otoritesini kabul eden Hammurabi, bu kralların askeri seferlerine katılarak krallığının ekonomik temelini geliştirmeye çalışmıştır. Durum, I. Şamsi- Adad'ın MÖ 1781'deki ölümünden sonra değişmiştir. I. Şamsi-Adad'ın oğullarından hiçbiri babaları kadar akıllı ve sert olamamıştır. Bu dönemde Mari, Zimri-Lim liderliğinde bağımsızlığını yeniden kazanır. Zimri-Lim kendisini Mari ve Hana ülkesinin kralı, ülkesini de göçebe çobanların ülkesi olarak tanımlamaktadır.[298] Hammurabi bu dönemde, I. Şamsi-Adad'ın ölümünden kazanç elde etmek için hazır bekleyen Elam'dan gelen tehlikeyi önleme çabasıyla Mari ile ilişki kurmuştur.[299] Hammurabi, krallığının yirmi dokuzuncu yılında Elam liderliğindeki bir doğu koalisyonunu yenerek, Doğu Dicle bölgesi üzerinde kontrol sağladı. Üç yıl sonra Larsa'ya saldırdı ve şehri ele geçirdi, iki yıl sonra eski müttefiki Mari'ye yöneldi ve şehri yıkarak Mezopotamya'nın büyük bir bölümünü ele geçirmiş oldu. Sadece batıda,

---

[295] Liverani 2014, 226. Bu metinlerde, çoğu zaman Hanaeans, Sim'alites, "*solun oğulları* (= kuzey)" veya Yaminites, "*sağın oğulları* (= güney)" olarak adlandırılan çok sayıda Amorit göçebe grubu Cezire ve çevresindeki meralık alanlarda göç halinde tasvir edilmektedir (Akkermans ve Schwartz 2003, 311).
[296] Frayne 1990, 603.
[297] Bryce, 2009, 451.
[298] Fleming 2009, 230-31.
[299] Klengel 2019, 51).

Halep'te hüküm süren Yamhad krallığı büyük bir rakip olarak bağımsızlığını korumuştur.[300] Bu süreçte Yamhad ve Hana güçlü Amorit krallıkları olarak görülmektedir. Bu devletlerin dışında, Orta Fırat yakınındaki Terqa çevresinde yeni bir Amorit krallığı, Mari'nin ardından bölgesel bir güç haline gelmiştir. Hammurabi'nin krallığı çok uzun sürmemiştir. Babil'in bu ilk hanedanlığını, MÖ 1595 yılında sona erdiren Hitit kralı I. Murşili olmuştur.[301] Bu esnada Babil kralı olan Samsu-ditana I. Murşili'ye karşı ciddi bir direnç gösterememiş, tahtını ve muhtemelen hayatını kaybetmiştir. Böylece, Babil'de Hammurabi'nin de mensubu olduğu ilk hanedanlık sona ermiştir.[302]

Suriye ETÇ'nin ikinci yarısı hakkında yazılı kaynaklar ağırlıklı olarak Ebla arşivindeki çivi yazılı metinlerden gelirken, MÖ 1800'den hemen sonra durum değişmektedir. Suriye tarihinde OTÇ'de 200 yıllık bir zaman diliminde önemli siyasal değişimlerin anlaşılmasına olanak sağlayan metinler Mari, Alalah ve Boğazköy / Hattuşa arşivlerinden gelmektedir.[303] OTÇ'de Suriye'ye ait yazılı kaynaklar arasında Mari arşivlerindeki çivi yazılı tabletler özel bir öneme sahiptir. Mari şehri Orta Fırat üzerinde, Fırat'ın Habur Nehri ile birleştiği noktadan güneyde (ve Suriye ile Irak arasındaki günümüz sınırına yakın bir alanda), günümüzde Tell Hariri şehrinin olduğu yerdedir. Her ne kadar, Ebla metinlerinden de anlaşıldığı üzere Mari MÖ 3. binyıldan itibaren önemli bir şehirse de genelde literatürde kullanılan "Mari Çağı" terimiyle MÖ 1810-1760 arasındaki devir, yani Mari arşivinin kapsadığı, Babil kralı Hammurabi'nin (MÖ 1792-1750) şehri yerle bir etmesinden hemen önceki dönem kastedilir.[304] Sayısı 15000 ile 20000 arasında olan bu tabletler Shakkanakku (MÖ yak. 2266-1920), Yahdun-Lim ve Sumuyamam (MÖ 19. yüzyıl sonları) kralları, Assur dönemi (I. Şamsi-Adad, Yasmah-Adad, MÖ 1776'ya kadar) ve Zimri-Lim saltanatı (MÖ 1762'ye kadar) dönemlerinden gelmektedir. Tabletler yaklaşık beş yüzyıllık bir süreyi kapsamasına rağmen, çoğu MÖ 19. yüzyıl sonları ile 18.

[300] Leick 2003b, 34-35; Lönnqvist 2008, 206.
[301] Klengel 2019, 62.
[302] Leick 2003b, 37-42.
[303] Klengel 1992, 45.
[304] De Zorzi 2015, 133.

yüzyılın ilk yarısına aittir.[305] Mari arşivleri, Amorit kökenli bir hanedan tarafından yönetilen en önemli krallıklardan birinin iç yapısını ve dış ilişkilerini son derece ayrıntılı bir şekilde belgeler ve özellikle bereketli, tarıma elverişli toprakların sınırında yaşayan yarı göçebe çobanlarla kentsel toplumlar ve merkezi yönetim arasındaki sıkı ilişkilere ışık tutmaktadır.[306]

Suriye'nin OTÇ dönemine yönelik diğer yazılı belgeler Alalah (Tell Açana) gibi bölge için daha az önemli merkezlerden gelmektedir.[307] Bu az sayıdaki metinlerden biri MÖ 3. binyıl sonu ve 2. binyıl başlarına tarihlenen Ebla akropolünde bulunmuş heykel kaidesi üzerinde yer almaktadır. Burada İgrish-hepa'nın oğlu İbbit (Yibbit)-Lim'den bahsedilmektedir. Ayrıca Ugarit arşivlerinde alfabetik çivi yazısı ile yazılmış ve tanrısal-krallar listesi içeren bir tablet bulunmaktadır. Bu listedeki krallardan ilki, MÖ 14. ve 13. yüzyılda kullanılan bir mühür yazıtında adı geçen Yaqarum'dur. Mühür üzerindeki yazıta Yaqarum, Ugarit'in kralı Niqmadu'nun oğludur. Bazı Mısır hiyeroglifleri ve mühürlerinde, açıkça Amoritli olan ve MÖ 19-16. yüzyıllar arası bir zaman dilimini kapsayan Biblos yöneticilerinin isimleri bulunmaktadır. Bu yöneticiler Mısır'ın 12. ve 13. Hanedanları ile çağdaştır.[308]

Alalah VII evresinde Akkadça yazılmış, çoğunlukla Alalah ve Mukiş bölgesine ait olmakla beraber Suriye'de Yamhad Krallığı'nın diğer merkezleri, özellikle Halep hakkında da bilgi içeren yazılı belgeler bulunmuştur. Bu metinler MÖ 18. yüzyılın ikinci yarısı ve 17. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Bu metinlerde ismi geçen ilk yöneticiler Halpalı Abba'el ve Alalah kralı Yarim-Lim'in, Zimri-Lim'in çağdaşlarından biri olan ve Mari arşivlerinde ismi geçen Hammurapi'nin oğulları olduğu düşünülmektedir. Alalah arşivleri kesin olarak tarihlenmemişse de yaklaşık olarak Hititler'in Suriye'yi işgal edip Alalah'ı fethettikleri tarihe denk düşmektedir. I.

[305] Koppen 2007, 367.
[306] Klengel 1992, 45.
[307] Lemche 2006, 1196.
[308] Klengel 1992, 39-40.

Hattuşili'nin çift dilli yıllığında belirtilen Alalah zaferi Alalah VII evresinin sona erdiren yıkıma neden olmuştur (yak. MÖ 1650).[309]

Assur Ticaret Kolonileri döneminde, özellikle Orta Anadolu'daki Kültepe/Kaniş (MÖ 2. bin yılın başları) metinlerinde, Urshu, Ebla, Tadmur / Palmira ve Sam'al (Zincirli) gibi bazı Suriye şehirlerinin vatandaşlarından söz edilmektedir. Urshu'da bir ayrıca bir karum vardır.[310] Kültepe / Karum II (MÖ 1930-1836) ve Mardikh IIIA1 evrelerine tarihlenen Ebla stili mühür baskısı Kaniş'teki bir tablet üzerinde bulunmuştur.[311] Yine yazılı belgelerden anlaşıldığı kadarıyla Kültepe'de Eblalı tüccarların varlığı görülmektedir.[312] Bu belgelerde Eblalılar'ın 4 mina gümüş ödemesi ve 'ölü Eblalılar' ifadeleri okunmuştur.[313]

Yazılı belgeler MÖ 2100-1850 tarihleri arasında bir karışıklık, MÖ 1850-1625 yılları arasında ise daha istikrarlı bir dönem yaşandığına işaret etmektedir. Bu dönemde özellikle Suriye'nin kuzeyinde Yamhad sülalesi bölge ilişkileri açısından önemli bir rol oynamış ve feodal bir sistem yaratmıştır. Bu sistem I. Hattuşili'nin dolayısıyla Hititler'in bölgeye yaptığı askeri seferler sonucunda kesintiye uğramıştır.[314]

İgrish-hepa'nın oğlu İbbit-Lim'in yazıtı MÖ 2. binyıl başları Suriye siyasi tarihi açısından önemli bilgiler içermese de Ebla'da Amoritli bir yöneticinin varlığına işaret etmesi açısından önemlidir. Bu yazıta göre İbbit-Lim Ebla'yı güçsüz düştüğü bir dönemden sonra yeniden ayağa kaldırmış gibi görünmektedir[315]. Eblalıların Assur karumu olan

---

[309] Klengel 1992, 44.
[310] Barjamovic 2011, 200.
[311] Bonacossi 2014, 414.
[312] Larsen 2015, 148.
[313] Pettinato 1991, 35.
[314] Lemche 2006, 1196. OTÇ'nda Suriye'nin en güçlü merkezi olan Halep'in (Halpa) bu dönemi araştırılamamıştır (Sasson 1966, 161).
[315] Ebla'dan bahseden başka merkezlerde bulunmuş yazılı belgeler de vardır. Mezopotamya'dan bir Orta Assur mektubunda Eblalı bir temsilciden bahsedilmektedir (MÖ yaklaşık 1400). Aynı döneme ait bir tanrılar listesinde, Ibbit-Lim heykelinin adandığı Ebla tanrıçasına atıfta bulunulmaktadır. Bu dönemden sonra Ebla'nın adı Assur ve Babil belgelerinde geçmektedir. Alalah arşivlerinde iki farklı dönemde Ebla'dan bahsedilmektedir: birincisi yaklaşık MÖ 1700'e, ikincisi yaklaşık MÖ 1400 yıllarına tarihlenen bu belgelerden eski olanlarında, Alalah kralı veya elçilerinin Ebla'ya yaptığı geziler, bu iki krallık

Urshu ya da Kaniş'e yolculuk ettikleri düşünülürse bu şehrin en azından ekonomik anlamda hala önemli olduğu görülmektedir.[316]

Geç Eski Krallık döneminin merkezi yönetiminin çöküşü sonrasında 'İlk Ara Dönem' (MÖ 2190–1991) boyunca oluşan siyasi ve sosyal koşullar, Mısır'da *'Amu (ʿ3mw)*' olarak tanımlanan Asyalılar'ın giderek daha fazla göze çarpmasına ve daha sonra Orta Krallık sırasında edebi kaynaklar içinde önemli aktörler olarak yer almalarına neden olmuştur.[317] Mısır'da bulunan ve MÖ 2. binyıl başları ile ilgili olan iki edebi metinde (*Ipu-wer'in Öğütleri*[318] ve *Sinuhe Masalı*[319]) Mısır'ın Nil vadisine komşu bölgelerin halklarıyla olan ilişkiler yansıtılmaktadır. 12. ve 13. Hanedanların (Orta Krallık: yak. MÖ 1994-1650) "*Execration*" (lanetleme) metinleri[320] Mısır'ın Suriye ve Filistin üzerindeki etkisini güçlendirmek için yazılmıştır.[321] Büyü amacıyla figürinler ve çanak çömlek parçaları üzerine yazılmış bu hiyeroglif yazıtlarda bir dizi insan, yer ve kabile ismi geçmekte ve Mısır'ın olası düşmanlarından bahsedilmektedir.[322] Bunların yanı sıra Suriye'de Biblos,

---

arasındaki yakın ilişkilere işaret etmektedir. Başka bir metinde, Alalah prensi ile bir Ebla prensesi arasındaki bir hanedan evliliğinden bahsedilmektedir: *"(Alalah'ın) kralı Ammitaku, oğlu için (eş olarak) Ebal kralının kızını seçti*". İkinci dönem Alalah belgelerinde ise, Ebla'dan Alalah'a gelen bir Eblalı'dan bahsedilmektedir. Emar'da ise yaklaşık MÖ 1300 tarihli bir metninde, Eblalı bir şahsa atıfta bulunulmaktadır. Anadolu kaynaklı hem Hitit hem de Hurri metinlerinde Ebla kenti geçmektedir. Mısır'da Karnak'taki büyük coğrafi listede Ebla'nın da ismi yer almaktadır (III. Thutmose, MÖ 1490-1435), (Pettinato 1991, 36-37). Boğazköy'de bulunmuş ve bir Hurri ayininin anlatıldığı tablette, Halpa ve Ebla şehirleri yan yana yazılmıştır (Matthiae 1981, 62).

[316] Klengel 1992, 41.

[317] Burke 2016, 71.

[318] Mısır'ın I. Ara Dönemi'ni bir felaketler dönemi olduğu görüşüne dayanak olarak kabul edilen bu metinde İpu-wer Mısır'da o dönem yaşanan korkunç bir durumun tasvirini yapmaktadır (Mieroop 2019, 92-93; Rice 2003, 218-219).

[319] Çoğu 85,5 cm yüksekliğindeki kireçtaşı parçasına 130 satır halinde yazılan bu metinde Mısır'ın Orta Krallık Dönemi yerleşik toplumuyla Filistin'de çoğu göçebe hayat süren insanların yaşam tarzları arasındaki farkların konu edinilmiştir. Hikâyede Sinuhe isimli bir devlet görevlisinin dönemin yaşlı kralının ölümünden korkup Sina Yarımadası'na gidişi, orada neredeyse susuzluktan ölecek hale gelişi, kendisini kurtaran Filistinli göçebelerle beraber Filistin'in kuzeyindeki bölgelerde yaşadığı fakat göçebe hayata bir türlü alışamadığı için yeni kralın çağırmasıyla Mısır'a dönüşü gibi olaylar anlatılmaktadır (Bard 2007, 175).

[320] Ayinle kırılan, seramik nesneler üzerine yazılmış, Mısır Orta Krallık Döneminde yabancıların yok edilmesi gereken düşmanlar olarak tasvir edildiği bu metinlerde Suriye, Libya ve Nübye'de kişi ve yer adları ile söz konusu bu bölgeler hakkında coğrafi bilgiler verilmektedir (Mieroop 2019, 106).

[321] Burke 2014, 403.

[322] Mumford 2014, 73.

Ugarit, Ebla, Katna, Tell Hizzin ve Neirab gibi yerleşimlerde Mısır heykelleri, sfenksler ve üzerinde yazı olan bazı nesneler bulunmuştur.[323]

Eski Krallığın dağılmasından sonra Mısır metinleri Suriye ile ticari ilişkilerin bozulduğuna işaret etmektedir. "*İpu-wer Öğütleri*"nde '*Bugün kimsenin kuzeye, Biblos'a yelken açmıyor, mumyalarımız için, sedir ağaçları için ne yapalım?'* ifadesi geçmektedir.[324] Orta Krallığın başlarında bu ilişkinin yeniden güçlendiğine dair arkeolojik kanıtlar mevcuttur. "*Sinuhe'nin Masalı*"nda deltanın doğusunda ve Suriye'nin güneyindeki kabile gruplarının güçlü varlığı yansıtılmaktadır.[325] Bu biyografik metinde kentlileşmiş Orta ve Kuzey Suriye bölgeleri konu edilmemektedir.[326] Ayrıca Nil Nehri kenarındaki Beni Hasan'da açığa çıkarılmış mezar resimlerinde eşeklerle Mısır'a mal taşıyan insanların, silahları ve saç kesimleri dikkate alınarak Levant kökenli oldukları kabul edilmektedir.[327] "*Execration*" metinlerinde ismi geçen yer isimlerinin hepsinin Suriye'nin güney bölgelerine ait olması Kuzey Suriye'nin, Mısır kökenli nesneler burada bulunuyor olsa da Mısır'ın etki alanının ötesinde olduğunu göstermektedir.[328] Yukarda ismi geçen metinler genellikle Suriye'nin güneyi ile ilişkilidir.[329]

---

[323] Klengel 1992, 40.

[324] Posener ve Bottéro Kenyon 1971, 4; Burke 2016, 140.

[325] Broodbank 2017, 360-361.

[326] Wilson 2011, 5-10.

[327] Broodbank 2017, 361. Bu duvar resminde II. Knumhotep'e verilen bir notta "*Efendi Horus'un 6. yılında, İki Ülke'ye rehberlik eden, Yukarı ve Aşağı Mısır Kralı, Hakheperra (II. Senusret): Valinin oğlu Knumhotep'in göz makyajı için getirdiği Asyalıların sayısı 37 idi*." yazmaktadır (Mieroop 2019, 113).

[328] Klengel 1992, 42.

[329] Burke 2014, 403. Mari arşivi dışında başka yazılı bulgular da vardır. Ebla'da bulunan kısa hiyeroglif yazıtlar MÖ 19. yüzyıl sonlarında Abishemu ile başlayan Ebla ve çevresindeki prens isimlerini vermektedir. Örneğin, Abishemu'nun oğlu Mısır fravunu IV. Amenehet döneminde krallık yapmıştır. Ugarit'in GTÇ arşivinde Eski Suriye dönemine atıfta bulunan Amorit dilinde tanrılaştırılmış bir krallar listesi bulunmaktadır. Burada ismi bulunan Puruqqu'nun tarihlemesi belirsizliğini korumaktadır ve Ugarit prensi olduğuna dair bir kanıt yoktur. Ebla'da ETÇ "G Sarayı" kalıntılarının üstünde bulunan, ekonomik bir mesele ile ilgili Eski Babil mektubunda Ishme-Dagan (gönderen) ve Hirkam-nishutiya (muhatap) ve ayrıca Baliya (Hurri adı) adları geçmektedir. Ebla'da Eski Suriye dönemine tarihlenen bir mezardaki Mısır kökenli nesneler arasında, Mısır'ın 13. hanedanlık firavunlarından Hotepibre (Sehetepibre) adının yazılı olduğu bir tören asası bulunmuştur (Klengel 1992, 45).

Suriye'nin kıyı bölgelerinde Girit ve Kıbrıs'ın ekonomik faaliyetlerinin artışı bulgularla da desteklenmektedir. Kıbrıs, Girit Sarayı ve Levant arasında MÖ 3. binyıl sonlarına doğru gelişen ilişkilere, MÖ 19. yüzyılın sonlarından itibaren Mari metinlerinde adı geçen bakır ticareti ile katılmıştır. MÖ 2000 civarında hem Suriye'de bir devlet örgütlenmesinin olmaması hem de Mısır'ın bölgede etkisinin azalmış olmasının yanı sıra III. Ur Hanedanlığının da çökmesi Girit'in Suriye'deki ticari faaliyetlerde etkisinin artması için uygun ortam sağlamıştır.[330]

Suriye MÖ 2. binyılın ilk yarısında Mezopotamya'dan (ve daha doğudan) gelen ve Ege'ye ulaşan ticaret ağının kesişme noktasıdır. Özellikle Suriye'nin kuzey-kuzeybatısı stratejik bir noktadadır. Kuzeyinde Anadolu, batısında Akdeniz, güneydoğusunda Mezopotamya ile ticari bağlantıların kurulmasında avantaj sağlayan bu konum, Mısır etkilerine de açık bir durum teşkil etmektedir. Bu konuda özellikle Mari arşivi önemli bilgiler vermektedir. Minos Sarayları etkin olarak ticarete katılmıştır. Bu durum Ege Bölgesi'nin dışında, başta seramik ve mühür olmak üzere; Mısır ve Suriye-Filistin'deki merkezlerde bulunmuş olan Minos kökenli buluntulardan anlaşılmaktadır. Fildişinin Orta Minos IA evresinden itibaren Mısır ve Levant bölgesinden Girit'e deniz yoluyla gönderildiği ve mühür yapımında kullanıldığı anlaşılmaktadır.[331]

Yahdun-Lim'in Akdeniz kıyısına yaptığı askeri sefer belgelerde şu sözlerle anlatılır: *"Eski günlerden beri, Tanrı Mari'yi inşa ettiğinde, Mari'de yaşayan hiçbir kral denize ulaşmamıştı (*Ama*) Yaggid-Lim'un oğlu Yahdun-Lim, krallar arasında vahşi bir öküz, denizin kıyısına karşı konulamaz bir güçle ulaştı. Denize kurbanlar sundu ve birliklerini ve kendisini suyla temizledi"*.[332] Mari arşivlerindeki bir tablet, kalay ticareti ile ilgili bilgi vermektedir. Mari kralı Zimri-Lim dönemine (M.Ö. 18. yüzyılın başı) tarihlendirilen bu tablette Belucistan ve Afganistan'dan getirilerek Mari'de toplanan kalayın (annakum) Katna, Hazor ve Laish/Dan'a sevkedildiği anlaşılmaktadır. Bu şehirlerden de Ugarit'te yaşadığı anlaşılan Kaphtor isimli Giritli tüccara ulaşan kalayın, Girit Adası olduğu

[330] Klengel 1992, 43.
[331] Branigan 1989, 65-66.
[332] Malamat 1998, 412.

düşünülen Kaptorite'ye gittiği öne sürülmektedir.[333] Girit ile ilgili bölüm şöyledir: *Kaptorite için 1+ x / 3 mina kalay, Ugarit'teki Kaptoritli tüccarların şefinin tercümanı için 1/3 mina kalay*.[334] Burada Girit olduğu düşünülen Kaptorite ile Mari arasındaki kalay ticaretinin varlığı açıkça görülmektedir. Ayrıca Ugarit limanının da bu ticari faaliyetteki önemi açıkça görülmektedir. En başta Ugarit ve Biblos olmak üzere Mari ve Akdeniz kıyı kentleri arasında önemli bir meta takası vardır. Bu envanterlerde belirtilen Girit malları ise Mari'ye gönderilen lüks eşyalardır. Başka bir Mari metninde kabzası altın ve lapis lazuli kakmalı bir Kaphtor silahından bahsetmektedir. Ayrıca Mari metinlerinde Girit'ten gelen seramik ve metal kaplar da listelenmiştir. Sonuç olarak, MÖ 2. binyılın başlarında, doğu Akdeniz ile Mari arasında yaygın bir ilişki olduğu açıktır. OTÇ'nin ticari faaliyetlerinde kalay, Mari'den Girit'e (bronz üretimi için) gönderilen en büyük mal çeşidi olmuştur; Ege bölgesi ise ağırlıklı olarak Minos üretimi lüks ürünleri Mari Sarayı'na ihraç etmiş görünmektedir.[335]

OTÇ'de Katna ve Yamhad krallıkları arasında sürekli bir rekabet yaşanmıştır. Yamhad krallığının başkenti Halpa gibi Katna da yeterli yağış alan geniş ve verimli topraklarda ve farklı bölgeler ile iletişim kurabileceği yolları içine alan bir bölgede yer almaktadır. Katna ayrıca güney Levant'ı kuzey ile bağlayan ana ve doğu-batı yollarının karşılaştığı bir kavşak noktasındaydı ve Akdeniz kıyılarına doğrudan ulaşım sağlayan yolları da kontrol altında tutabiliyordu. Dağlar ve çöller, Yakın Doğu'da hemen hemen her yerde doğu-batı geçişini engellemektedir. Ancak Palmira vahasından geçen çölün kenarı boyunca uzanan bir yol, Orta Fırat'a doğrudan ulaşım sağlamaktadır. Akdeniz ile Mezopotamya ovası arasındaki mal akışının bir diğer önemli yolu, kuzey kıyısındaki Ugarit'ten Fırat'taki Emar limanına kadar, Halep'in kontrolü altındaki bölgelerden geçiyordu. Mari ve Katna, Levant-Mezopotamya ticaretinin akışına Palmira yolu ile ortak bir ilgi duydular ve bu

[333] Betancourt 2002, 2099; Muhly 1985, 282; Sasson 1966, 162.
[334] Malamat 1998, 414.
[335] Malamat 1998, 416-418.

ticari çıkarlar Mari'nin neden Katna ve zaman zaman Halep'le çatışma ya da ittifak yaptığını açıklamaktadır.[336]

Şamsi-Adad'ın halefi Zimri-Lim zamanında, Suriye huzurlu bir dönem geçiriyordu. Mari'nin kuzeyindeki bazı yerel kralları kendine bağladı. İç dengeler açısından bakıldığında ise Zimri-Lim'in Mari arşivleri, "göçebe" olarak kabul edilen nüfusun yerleşim temelli krallıkları içeren politik bir ağa uyum sağlayabileceği ve bir krala bağlanabileceğini göstermesi açısından önemlidir.[337] Katna ve Halep arasındaki rekabet ikincisinin lehine sonuçlanmıştır ve Katna'nın yeni kralı II.Amud-pi-El, bir krallık olan Halep'in Yarim-Lim'in liderliğini kabul eden birçok kraldan birisi olmuştur.[338]

OTÇ'nin sonu, bölgede bir askeri olayla ilişkilidir. MÖ yaklaşık 1600'lerde Halep ve Alalah'ı yok ederek Yamhad'a saldıran ve sonra Babil'e yaptığı olağanüstü baskınla başka bir Amorit hanedanlığına son veren bu yıkıcı askeri seferin arkasındaki gücün Ebla'nın yakılmasından da sorumlu olması muhtemeldir. Cezire Bölgesi'nde OTÇ sonunda bu şiddette bir olay yaşanmamıştır.[339]

Suriye, MÖ 17. yüzyılda Orta Anadolu'da merkezi bir devlet kuran Hititler'in ilk kralı Hattuşili döneminde bu devletin ilgi alanına girmiştir. Hattuşili ilk olarak anavatanı ile Doğu Akdeniz kıyıları arasında bulunan bölge devlet ve şehirleri zapt etmiş daha sonra Suriye üzerine fetihlere çıkmıştır. Krallığını uluslararası sahnede büyük bir güç haline getirmek isteyen Hattuşili Suriye üzerinde kontrol veya etkide bulunmak istiyordu. Suriye pazarına girmiş uluslararası mallara sınırsız erişim, uluslararası bir güç iddiasında bulunan her krallık için önemli bir konu olmuştur. Hitit topraklarına giren birçok mal gibi kalayın da büyük bölümü İran ve Afganistan gibi doğu toprakları dışında muhtemelen Suriye'den geçerek gelmektedir. I. Hattuşili'yi bu seferlere zorlayan sebeplerden biri de

[336] Koppen 2007, 369.
[337] Fleming 2009, 236.
[338] Koppen 2007, 370.
[339] Akkermans ve Schwartz 2003, 326.

Kuzey Mezopotamya'dan Kuzey Suriye ve Doğu Anadolu'ya doğru genişleyen ve sonunda Hititler'i tehdit eden Hurri yayılımına karşı savunma ihtiyacıdır.[340]

Hattuşili'nin Kuzey Suriye topraklarına düzenlediği ilk seferler Hurrilere değil, Alalah arşivlerinde adları geçen Karkamış, Urshu, Hassu, Ugarit, Emar, Ebla, Tunip ve Alalah gibi Yamhad Krallığı'nın müttefikleri üzerine olmuştur. Hattuşili'nin temel stratejisi vasal devletleri fethederek Yamhad Krallığı'nın güçsüz bırakmaktır. Bu yüzden ilk seferini ticari açıdan önemli bir konumda olan Alalah kenti üzerine düzenlemiştir. Bu kentin tahribi ve yağmalanması karşısında Yarim-Lim'den bir askeri cevap gelmemiştir. Hattusili buradan Halep'e değil kuzey doğuya ilerleyerek bir dizi Yamhad müttefiki şehre saldırmıştır. Böylece Yamhad Krallığı'nın askeri ve mali kaynaklarını azaltmış oldu. Halep'in fethi ve Yamhad Devleti'nin yıkılması dedesinin askeri ve siyasi hedefleri doğrultusunda hareket eden I. Murşili'nin Suriye seferleri sonucunda gerçekleşmiştir. Halep'in fethinden hemen sonra Murşili Fırat Nehri boyunca 800 km güneye ilerleyerek Babil'i yağmalayarak (MÖ 1595) Hammurabi hanedanlığına son vermiştir.[341]

1982 ve 1985 yıllarında Boğazköy'de keşfedilen ve "*Salıverme Destanı*" olarak adlandırılan çift dilli Hitit-Hurri edebi metni, Ebla'nın Kumme tanrısı Teshub ve Ninive kralı Pizikarra tarafından yok edilmesinin efsanevi-tarihsel kutlamasını konu almaktadır. Matthiea, Ebla'nın da son yıkımı olacak olan bu tahribat anlatısının OTÇ II'nin sonuna atıf yaptığını söylemektedir.[342]

Hitit kralı I. Hattusili Toros geçitleri ve Kilikya üzerinden gelerek Alalah / Tell Açana'yı yakıp yıkmış ve Karkamış'a kadar olan bölge Hitit hakimiyetine geçmiştir. [343] Kral Mursili Dönemi'nde de Halpa / Halep'i zaptedilmiştir.[344] Hititler'in Kuzey Suriye'de askeri seferlerle başlayan, daha sonra politik düzenlemelerle devam eden faaliyetleri ve buna paralel olarak Mısır'ın artan ilgisi bölgede daha güçlü dış devletlerin /

[340] Bryce 2014, 27.
[341] Devecchi 2015, 174-76.
[342] Matthiae 2013b, 63, 165-168.
[343] Bryce 2019, 107-111.
[344] Bryce 2019, 144-148.

imparatorlukların söz sahibi olduğu yeni bir döneme işaret etmektedir. Materyal kültür açısından bölgede OTÇ ve GTÇ tabakaları arasında yumuşak bir geçiş görülse de sosyo-politik durum açısından MÖ 1500'lere gelindiğinde artık yeni bir politik ve etnik düzen yürürlüktedir.[345]

3.3. Konut ve Kentleşme Tarihi

> *"Kutsal bir ev, kutsal bir yerdeki tanrıların evi henüz inşa edilmemişti, sazlar henüz büyümemiş, henüz bir ağaç yaratılmamışta,*
>
> *Henüz bir tuğla yerleştirilmemiş, bir tuğla kalıbı yapılmamıştı,*
>
> *Bir ev inşa edilmemiş, bir kent henüz kurulmamıştı,*
>
> *Bir kent oluşturulmamış, (içine) bir canlı yaratık yerleştirilmemişti.*
>
> *(...)*
>
> *Tüm topraklar denizden oluşuyordu,*
>
> *Denizin kaynağı bir su borusu idi.*
>
> *Sonra Eridu kuruldu, Esagila inşa edildi.*
>
> *Esagila'nın temellerini Lugaldukuga Apsu'nun içine attı.*
>
> *(...)*
>
> *Annunnaki aynı zamanda tanrıları yarattı.*
>
> *Gönüllerine göre olan kutsal kente bu ismi verdiler.*
>
> *Marduk suların yüzeyinde sazdan bir çerçeve oluşturdu.*

[345] Akkermans ve Schwartz 2003, 326.

Toprağı yarattı ve bu sazdan çerçevenin içine döktü.

Tanrıları (kendi) gönüllerine göre olan yere yerleştirmek için İnsanlığı yarattı."

Yukarıdaki anlatı Babil literatüründe varoluş hakkında açıklamalar getiren metinlerden (1882'de Sippar antik kenti kalıntıları arasında keşfedilmiş ve muhtemelen Basra Körfezi'nin ağzında bulunan Eridu şehrinde ortaya çıkarılmıştır), Yeni Babil döneminde (MÖ 6. yy) yazıldığı düşünülen iki dilli bir hikayede geçmektedir.[346] Uygar yaşamın tüm ögelerinden yoksun olunduğu yaratılış öncesi dünyada tanrıların, toprak ve suyu oluşturduktan hemen sonra, kendilerinin de yeryüzüne inip, içinde yaşayacakları meskenleri olan kenti inşa etmiş olmaları, Mezopotamya halkları arasında kent olgusunun kutsallığı kadar uygarlıkla ilgili her şeyin öncülü olduğu düşüncesine de dayanıyor olmalıdır. Kentin kapsamlı ve üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanımına yönelik herhangi bir çıkarımın peşi sıra itirazlara neden olduğu görülmektedir. Kentsel olguların biçimleri, türleri ve yönlerinin değişmesi kentin keskin ve net bir tanımına ulaşılabilmesini engellemektedir.[347] Kentler ve kentleşme üzerine yapılan çalışmaların genellikle bütüncül bir girişimin sınırlarının farkında olarak yürütüldüğünü ifade eden Z. Herzog (1997, 2) bu çalışmaları dört kategori altında toplamaktadır: ideal tipte dikotomik[348] yaklaşım, evrimsel bakış açısı, bölgesel bütünleştirici yaklaşım ve güç ilişkisi perspektifi.

Kent hayatının incelenmesine yönelik geliştirilen dikotomik yaklaşım kenti kırsallık ve hayvancılığın karşıtı olarak ikili bir şekilde algılar. Bu bakış açısına göre kent, uygarlıkla eşdeğerdir[349] ve sosyal yaşamın en üst seviyesi olarak kabul edilmektedir. Kökenleri

---

[346] Heidel 1951, 61-62.

[347] Cowgill 2004, 526.

[348] "Dikotomi: Genel olarak, şeylerin, nesnelerin, özelliklerin birbirinden çok temelli bir biçimde ve birbirlerine indirgenemezcesine farklı oldukları düşünülen iki temel parçaya bölünmesi." (Cevizci 1999, 234).

[349] Şehirlerin, endemik hastalıkların, yoğunlaşan sosyal çatışmanın, suya erişimin zor olduğu ve sürekli kirliliğin olduğu kalabalık yerleşimler olduğu ve sakinleri genellikle ekilebilir araziden mahrum kaldığı, zenginliğin eşit olarak dağıtılmadığı katı bir hiyerarşik düzene sahip olduğu gibi olguların kentsel yaşamın avantajları olarak görülen, daha geniş bir mal ve hizmet yelpazesine erişim, zanaat uzmanlarını destekleyebilecek bir ekonomi gibi avantajları karşısında baskın olduğunu söyleyen T. Matney (2012, 560),

antropolog Morgan'ın[350] insan kültürünün ilerlemesindeki aşamaları formüle ettiği çalışmalarına dayanan evrimsel yaklaşımda, kent kültürü kırsal toplumun zıttı olarak değil, insanlığın kültürel evriminde ileri bir aşama olarak görülmektedir. Gordon Childe'ın Yakın Doğu kentleşmesi üzerine geliştirdiği "kentsel devrim" teorisi bu evrimsel paradigma içinde oluşmuştur. Childe, uygarlığa doğru devrimci süreçlerle ilerleyen bir dizi gelişim aşamasını tasvir etmiştir. Bunlardan birincisi, tarımsal ürün ve evcil hayvan yetiştiriciliğiyle başlayan, gıda arzını artıran ve kalıcı köy yerleşimleriyle sonuçlanan tarım devrimidir.[351] İkincisi ise yalnızca kentlerde bulunan özelliklerin bir listesini sunarak ve böylece onu önceki kentsel olmayan yerleşim yerlerinden ayırarak formüle ettiği kentsel devrimdir.[352]

---

vb.), kentsel yaşamın mal ve hizmetlere duyulan arzunun sonucu olarak ortaya çıktığı görüşüne katılmaz. Matney'e göre Neolitik dönemdeki erken nüfus yoğunlaşmaları öncelikle kültsel veya sosyal işlevler nedeniyle gerçekleşti. Bu ilk merkezler, halka açık ritüeller için kullanılmış olan daha önceki geçici bölgesel buluşma yerlerinin devamıydı. Zamanla, bu yerler bölgede sabit odak noktaları haline geldi ve diğer unsurlara (politik, ekonomik ve teknolojik) ve yanı sıra kalıcı bir nüfusa sahip oldu. Bu durumda kent, insan pratiği ve fikir birliği ile bir buluşma noktasına dönüştürülen bir bağlantı noktası oluşturan fiziksel bir mekân haline gelmiştir. Matney kentlerin bazı durumlarda doğal nüfus artışıyla mekânsal olarak birbirine bağlı, sıkı bir şekilde kümelenmiş köylerin kaynaşarak ortaya çıktığını, bazen de şehirlerin siyasi bir karar sonucu yeni yerler olarak inşa edildiğini söylemektedir.

[350] Lewis H. Morgan'ın (1987) 1877 yılında kaleme aldığı çalışmasında, teknik ve toplumsal ilerleme koşut ve bağlantılı süreçler olarak ele alınmakta, teknolojik evrimin buluş ve ödünç almalarla ilerleyen sıçramalı, toplumsal evrimin ise istikrarlı ilerleyen tedrici bir süreç olduğu savunulurken, insanlık tarihinin her birini teknik buluşlarla bir sonrakine yol açtığı 3 ana evreden oluştuğu iddia edilmiştir. Morgan'ın bu ana 3 evresi "*yabanıllık*", "*barbarlık*" ve "*uygarlık*"tır. Yabanıllar avcı ve toplayıcılardır, barbarlar tarım ile birlikte düşünülmekte ve uygarlık devletin ortaya çıkması ve kentleşmeyle ilişkilidir (Eriksen ve Nielsen 2010, 35-36).

[351] Childe 2009, 63-66.

[352] Childe (1979, 12-17), şehircilik için on kriterden oluşan bir liste oluşturmuştur. Bu kriterlerle Mezopotamya erken kentleri, önceki köy yerleşimlerinden ayrılabilmekte ve bunlar arkeolojik kanıtlarla doğrulanabilir olmaktadır. Childe'ın kentsel yaşam tarzını belirleme kriterleri şunlardır:

1. 7000 ile 20.000 nüfuslu büyük ve yoğun olarak iskân edilmiş yerleşimler.
2. Zanaatkar ve yöneticilerin tam zamanlı çalışması (uzmanlaşma).
3. Anamalın merkezi bir otorite tarafından toplanması.
4. Önemli bir emek yatırımı ile anıtsal kamu yapıları.
5. Dini, siyasi ve askeri liderlerden oluşan bir yönetici sınıf.
6. Toplumsal kontrolün sağlanabilmesi için yazı ve muhasebe yöntemi.
7. Mühendislik projelerini ve tarımsal üretimi kontrol etmek için kullanılan aritmetik, geometrik ve astronomik tekniklerin geliştirilmesi.
8. Standartlaştırılmış bir sanat tarzı.

Childe'ın kentsel kriterleri bir dizi eleştiriye konu olmuştur. Bu kriterlerden her birinin kent tanımı için eşit ağırlıkta olmadığını öne süren fakat evrimci yaklaşımı kabul eden Charles L. Redman (1978, 218-219) listeyi birincil ve ikincil özellikler olarak yeniden düzenlemiş ve birincil özelliklerin demografik ve ekonomik açıdan toplumsal organizasyonda temel teşkil ettiğini, ikincil özelliklerin ise yalnızca sosyal değişimi vurguladığını iddia etmiştir. G. Emberling (2015, 254), Childe'ın açtığı yoldan gidildiğinde kentin geniş anlamda, hanelerin tükettiklerinin çoğunu üretmeyen toplulukların yaşadığı yer olarak tanımlanabileceği yargısına ulaşılacağını söylemektedir.

Bu evrimci yaklaşıma daha temel bir eleştiri kentsel ve kırsal topluluklar ile göçebe grupların toplumun bütünleşmiş parçaları olduğu karmaşık bir sosyal sistem tasvirine sahip bölgesel bütünleştirici yaklaşım tarafından yapılmıştır. Buna göre dikotomik ve evrimsel yaklaşımların temel eksikliklerinden biri, sanki iki ayrı ekonomik ve sosyal sisteme aitmiş gibi kent ile kırsal bölge arasında zıt kutuplar yaratmaları olmuştur.[353] Kent ve kırsal bölgenin karşılıklı ilişkileri içinde bölgesel bir bütünün parçaları olarak incelenmesi için coğrafyacılar tarafından geliştirilen "merkezi yer" teorisinden[354] yararlanılmıştır. Böylece bir bölgedeki yerleşimler arasındaki ilişkilerin hiyerarşik düzeni analiz edilmekte ve bu yerleşim yerlerindeki merkezi kurumların hizmet ve işlevlerine göre merkezi konumu belirlenmektedir. Crumley (1976, 67), "gerçek" kentin nitelikleri ve işlevleriyle ilgili anlaşmazlık noktaları üzerinde durmaktansa, merkezi yer teorisiyle komşu yerleşimler ile ekonomik olarak birbirine bağlı bir ilişki içinde bulunan daha yüksek dereceli bir merkezin tanımlanabilmesinin arkeolojik araştırmalarda daha avantajlı olduğunu ifade etmektedir.

---

9. Uzak mesafeli ticaretin kurulması.
10. Devlet düzeyinde siyasi örgütlenme.

[353] Herzog 1997, 5-6.

[354] Merkezi yer teorisi, bir bölgedeki yerleşimlerinin sayısını, büyüklüğünü ve konumunu açıklamaya çalışan coğrafi bir teoridir. Kentlerin bölgeye göre mekânsal dağılımını açıklamak için 1933'te ileri sürülen bu teori ilk olarak yerleşim yerlerinin çevre bölgelere hizmet sağlayan 'merkezi yerler' olarak işlev gördüğünü iddia eden Alman coğrafyacı Walter Christaller tarafından kullanılmıştır (Shaw ve Jameson, 1999, 143.

Merkezi yer teorisi farklı yerleşim türleri arasındaki etkileşimi ele alırken, güç ilişkisi yaklaşımı farklı sosyal sınıflar arasındaki ilişkileri öne çıkarmaktadır. Kentlerin inşası ve büyümesinde önemli bir unsur olarak siyasi boyutu vurgulayan bu yaklaşımda[355] şehircilik, iktidar yoğunlaşmasının, siyasi değişim ile bürokrasi ve bürokratik devletin ortaya çıkışının bir yansıması olarak görülmüştür.[356] R. G. Fox (1977, 24) daha ileri giderek, kent ile devlet aygıtının organik bağına vurgu yaparak, devlet örgütlenmesinin şehirleşmenin kaçınılmaz bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir. Şehirciliğin güç ilişkileri perspektifiyle yapılan tanımı, onun bir fenomen değil, bir süreç olduğu görüşünü desteklemektedir. Kent, belirli bir elit grubun siyasi ve ekonomik güç kazanmadaki başarılarının somut göstergesi, seçkinlerin toplumdaki güçlü statüsünü kullanmaları için bir sahne ve iletişim aracıdır.[357] Kent yapılanmasının ilk aşamalarından, köklü değişimlerin yaşandığı MÖ 2. binyıl ortalarına kadar yaşanan süreç, kendi içinde farklı ve ekonomik fayda sağlayan kurumları ortaya çıkarmıştır. Kentleşmenin bu şekilde evrimi, zenginliğin ve siyasi otoritenin seçkinlerin elinde toplanması sonucunu ortaya çıkarmıştır.[358]

Mezopotamya kentleşme sürecini araştırmak için üç ana veri kaynağı vardır. İlki, kent olarak tanımlanan yerleşmelerde gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmalarını içermektedir. İkinci kaynak yazılı belgeler, üçüncüsü ise, R. M. Adams (1973; 1972; 1972) ve meslektaşları tarafından Güney Mezopotamya'da gerçekleştirilen bölgesel arkeolojik araştırmalar ve bunların yanı sıra eşsiz bir kaynak olan Nippur şehrinin planını veren kil tablettir (Resim 64).[359] Üçüncü yöntemde, Mezopotamya'da yerleşim

[355] Siyasi iradenin "büyük olasılıkla", kentsel olgunun kökeninden sorumlu olan faktörlerden biri olduğunu kabul eden G. Buccaletti (1977), kentleşme sürecinde, kentsel boyutlara odaklanıldığında, araştırmaların yerleşimin sınırlı bir topografik, mimari, sosyal ve ekonomik analizi ile yetinileceğini ve siyasi çıkarımların ihmal edileceğini ileri sürmektedir. Siyasi yöne odaklanıldığında ise yerleşimlerin sadece yeni başlayan şehirciliğin değil, aynı zamanda yeni bir siyasi düzenin, bürokratik devletin de kanıtı olduğunun ortaya çıkacağını söylemektedir. Böylece bu siyasi boyutun kentin büyümesini ve hatta kökenini destekleyen faktörlerden biri haline geleceğini öne iddia etmektedir.

[356] Buccellati 1977, 34-35.

[357] Herzog 1997, 7.

[358] Emberling 2015, 255.

[359] Emberling 2015, 257-258.

arkeolojisi çalışmaları küçük alanların derinlemesine incelenmesi yerine, geniş alanların daha kapsamlı araştırılması üzerine yoğunlaşılmıştır. Bu yaklaşım, barındırdığı birçok soruna rağmen elde edilen yerleşim örüntüsü verileri bölgesel ve zamansal yerleşim eğilimleriyle ilgili çok değerli bilgiler sunmaktadır.[360]

MÖ 5. binyılın sonunda Güney Mezopotamya, Dicle ve Fırat Nehirleri'nin Suriye'de oluşturduğu vadilerin yukarı bölgeleriyle, Türkiye'nin güneydoğusunda ilk büyük ve karmaşık yerleşimler ortaya çıkmıştır. Söz konusu bölgelerdeki çoğu yerleşim, nüfus artışı ile yoğunlaşma, anıtsal kamu binaları, mal üretiminde uzmanlaşma ve belirgin sosyal hiyerarşileri ile kentsel bir toplumun en eski özelliklerini yansıtmaktadır. MÖ 4. binyıl ortalarında kentleşme sürecinin bir parçası olarak ortaya çıkan dünyanın ilk kenti Uruk, Fırat ve Dicle nehirlerinin sulu tarıma olanak sağladığı Güney Mezopotamya coğrafyasında bulunmaktadır.[361]

Bilim insanları, Güney Mezopotamya'da MÖ. 5. binyıl sonu ve 4. binyıl boyunca görülen hızlı kentleşme ve devletin gelişimini açıklamak için birçok farklı öneri getirmişlerdir. Bu konudaki ilk çalışmalarda, Mezopotamya'da sulu tarım için gerekli işgücü kontrol sistemlerine[362] ve tarımsal üretimdeki uzmanlaşma ile bunun yol açtığı değişim ihtiyaçlarına odaklanılmıştır.[363] R. Adams ve H. Nissen, kentin Güney Mezopotamya'daki ekolojik bölgelerin (sulanan tarım arazileri, otlaklar ve bataklık) kesişme noktasındaki konumuna dikkat çekerek, elde edilen ürünlerin yeniden dağıtım aşamasında kentli seçkinlerin bu ürünlerin değişimini koordine etmesini sağlayacak bir merkez olarak ortaya çıktığını öne sürmüşlerdir.[364] P. Wheatley, erken kentlerin tapınaklar etrafında inşa edildiğini önermektedir. Ubaid dönemi kent öncesi Mezopotamya yerleşimlerinde tapınakların varlığını kabul ederek, rahiplerin dini

[360] Pollock 1999, 45.
[361] Mieroop 1997, 1.
[362] Wittfogel 1957.
[363] Adams R. M. 1973. Adams, güney Mezopotamya'nın sulanan tarım arazileri, mera ve bataklıklar gibi ekolojik bölgelerin kesiştiği noktalara yoğunlaşmış ve kentin burada, yeniden dağıtımı kentli bir elit tarafından yönetilen ürünlerin pazar merkezi olarak ortaya çıktığını önermiştir.
[364] Adams ve Nissen 1972, 85-86.

otoritesinin, yeniden dağıtım ekonomisinin gelişimini teşvik ettiğini, daha sonra nüfusun bu tören kompleksleri etrafında büyüdüğünü ve tapınakların erken kentlerde baskın kurum haline geldiğini ifade etmektedir.[365]

J. Forest, Wheatley'in kentleşme adımlarının atılmasında Ubaid tapınakların rolünü abarttığını, bu sözde tapınakların erken Mezopotamya kentlerinde önemli bir kurum olarak kabul edilen "bilgeler" toplantısı için buluşma yerleri olabileceğini belirterek, Lagash arşivinde bir tapınağın sahip olduğu arazi oranının çarpıcı biçimde abartıldığını ve ayrıca söz konusu tapınağın Lagash kraliçeleri tarafından denetlendiğini göstermiştir.[366] C. Maisels de, tapınağın bu konudaki biçimlendirici rolünün reddedilemeyeceğini kabul etmekle birlikte, tapınak eşittir kent oluşumu vurgusunun da dikkatli kullanılması gerektiğini belirtmiştir.[367] Son dönemlerde ise tartışmalar genellikle ekolojik argümanlara odaklanmaktadır. Buna göre güney Mezopotamya'nın ekolojik koşullarının bu süreçte önemli bir rol oynadığı ve çok farklı mikro-çevresel ortamlarda kentin bir değişim bağlantı noktası olarak rol üstlendiği düşünülmektedir.[368]

Güney Mezopotamya'da Ubaid (MÖ 5000-4000), Uruk (MÖ 4000-3100) ve Jemdet Nasr dönemleri (MÖ 3100-2900) boyunca nüfus önceki evrelere kıyasla çok daha hızlı artmış[369] ve Güney Mezopotamya'da birçok yeni yerleşim merkezi ortaya çıkmıştır. Bu hızlı büyümeyi açıklayacak tek bir model üzerinde fikir birliği bulunmamakla birlikte, farklı bölgelerden gelen nüfus akışı ve eski göçebe grupların yerleşikleşmesi gibi faktörler yerleşim yoğunluğunun hızla artmasına katkıda bulunmuş olabileceği

---

[365] Wheatley 1971, 302-305; 2008, 225-227.
[366] Forest 1999.
[367] Maisels 1993, 148.
[368] Liverani 2006, IX.
[369] Paleolitik Dönem boyunca nüfus artışının sıfıra yakın, istikrarlı bir dengede olduğu ve yüksek doğurganlığın sonucunun hastalık ve yetersiz beslenmeden kaynaklanan çok yüksek ölüm oranıyla birleştiği düşünülmektedir. Neolitik Dönem toplumlarında bulaşıcı hastalıklar ve beslenme yetersizliklerinden kaynaklı ölümlerde azalma değil, artış yaşanmasına karşın Neolitik ölüm modeli (çok genç ve çok yaşlı), avcı-toplayıcılar arasındaki (esas olarak üreticileri etkileyen) zoonotik hastalık paterni kadar sosyal veya üreme açısından yıkıcı değildir (Armelagos ve Goodman, Jacobs 1991, 20.

önerilmektedir.[370] Yeni köyler oluşmaya devam ederken, artan nüfus kasabalarda ve küçük kent merkezlerinde yoğunlaşmıştır. Kasabalar (en az 1000 ile 2000 nüfuslu) genellikle köylerden dört veya beş kat daha büyüktür. Küçük bir kentsel alan (en az 5000 kişi içeren) normal bir kasabadan ve çoğu köyden yirmi kat daha büyüktür[371]. Yapılan arkeolojik çalışmalar, Uruk ve Jemdet Nasr Dönemlerinde, Güney Mezopotamya'daki köy sayısının 17'den 124'e, kasabaların 3'ten 20'ye ve küçük kent merkezlerinin de 1'den 20'ye yükseldiğini göstermektedir.[372]

Mezopotamya'da kentleşme denince ilk akla gelen yerleşim olan ve MÖ 4. binyıl boyunca büyüyen Uruk, Erken Uruk döneminde 70 hektar ve Geç Uruk döneminde 100 hektarlık bir büyüklüğe ulaşmış[373], Erken Hanedanlar Döneminde ise 400 hektarlık boyutlarıyla ve 9 km'lik sur duvarıyla büyük bir kent görünümü kazanmıştır.[374] Yerleşimin boyutlarının büyümesine koşut olarak MÖ 4. binyıl sonlarında Uruk'taki yerleşik nüfusun yaklaşık 10.000'den 25.000-50.000 aralığına yükselmiş olabileceği düşünülmektedir.[375] Ancak yüksek nüfus yoğunluğu kentleşme için tek başına yeterli bir

---

[370] Algaze 2013, 74. Susan Pollock (2001, 182), Mezopotamya'da MÖ 4. binyıl gelişmelerini açıklamaya çalışan birçok genel senaryonun, güney alüvyon ovalarının ekonomi politiği hakkında yeniden değerlendirme gerektiren varsayımlara dayandığını öne sürmektedir. Güney Mezopotamya'da Nippur-Adab bölgeleri ile Uruk-Warka şehrinin bulunduğu bölge arasında ekonomik organizasyon açısında önemli farklılıklar olduğunu iddia Pollock, Nippur-Adab alt bölgesinin nispeten özerk yönetimlerin bir toplamı ile karakterize edildiğini ve aslında Uruk bölgesinden daha istikrarlı olduğunu, ancak daha az bütünleşmiş ve daha az 'karmaşık' bir ekonomik sisteme sahip olduğunu öne sürmektedir. Uruk bölgesinin, baskıcı yöntemlerle haraç alınmasına daha çok eğilimli ve tek bir güçlü merkezin, yani Uruk şehri tarafından yönetilmiş olacağını söyleyerek bölgedeki demografik eğilimlerin değerlendirilmesiyle ilgili verileri yeniden yorumlamış ve sonuçların, Nippur-Adab bölgesi nüfusunun önemli bir bölümünün Geç Uruk döneminde Warka bölgesine taşındığına yönelik yaygın kabul edilen senaryo ile çeliştiğini göstermiştir.

[371] Creekmore'a göre (20014, 37) kenti fiziksel olarak tanımlayan unsurlar arasında; a) sur duvarları ve sektörler veya mahalleleri ayıran bölme duvarları (bazı durumlarda), kent kapıları, sokaklar, su ve kanalizasyon sistemleri; b) saraylar, tapınaklar ve bunlarla ilişkili depolama, yaşam ve destek tesislerini içeren kurumsal yapılar; c) mahalleler; d) sanayi veya zanaat üretim tesisleri; e) açık alanlar; ve f) gömü alanları vardır.

[372] Adams ve Nissen 1972, 18.

[373] Liverani 2006, 25.

[374] Postgate 1994, 74-75; Maisels 1993, 134).

[375] Çevik 2005, 27.

kriter değildir.[376] Uruk bu dönemlerde yüksek nüfusun yanı sıra anıtsal tapınaklar, kamu binaları ve yazı gibi diğer kentsel unsurları da içermektedir. Bu durum tarımsal artı ürüne, zenginliğin küçük birimlerde toplanmasına ve güçlü bir liderlik ya da devlet organizasyonuna işaret etmektedir. Seri üretim seramik ve özenle bezenmiş taş vazolar ve heykeller gibi özel ürünler, ekonominin çeşitli sektörlere ayrılarak tam zamanlı uzmanlaşmanın daha da belirginleştiğini göstermektedir. Arkeolojik bulgular daha sonraki dönemlerde olduğu gibi bu evrede de ekonominin tarımsal ve yünlü dokuma üretimine dayalı olduğuna işaret eder. Geç Uruk dönemine tarihlenen Mezopotamya arkaik metinlerinde koyun sürülerine yapılan atıflar, bunların MÖ 4. binyıldan itibaren Uruk ekonomisinin ana odak noktası haline geldiğini göstermektedir.[377] Algaze (2008, 26), MÖ 4. binyılın üçüncü çeyreğinde (Uruk dönemi) Sümer medeniyetinin "yükselişinde" anahtar faktör olarak keten bezinden, "itici bir endüstri" olarak adlandırdığı yünün hâkim olduğu bir tekstil endüstrisine geçişi önermiştir. Uruk, bu malları ihraç ederken karşılığında metal, değerli taş ve kereste gibi diğer hammaddeleri ithal etmektedir. Ayrıca, Uruk bu dönemde, daha sonraki şehirlerin de karakteristik bir özelliği olan, bölgesel bir ekonomik sistemin merkezi gibi görünmektedir.[378] Uruk'un kentsel boyutları artarken, hinterlandındaki küçük köylerin çoğu terk edilmiştir. Bu da Uruk'un büyümesinin esas olarak kırsal nüfusun şehre göç etmesinden kaynaklandığını düşündürmektedir. Öte yandan, biraz daha uzaktaki köyler ve kasabalar, ekonomik (ve muhtemelen politik) olarak Uruk ile bağlantılı hale gelmiştir. Benzer gelişmeler Eridu,

---

[376] Mieroop 2006, 41. Kent yalnızca son altı veya yedi bin yılın genç bir sosyal oluşumu değil, aynı zamanda yakın zamana kadar nüfusun yalnızca küçük bir azınlığını içeren bir ürün olarak görülmektedir. 1988'de yapılmış bir çalışmaya göre gelişmiş ülkelerde nüfusun %65'i kentlerde yaşamaktadır (Bairoch 1988, 513). Bununla birlikte düşük kentsel nüfus düzeyine rağmen, kentlerin toplum üzerindeki etkisinin orantısal büyüklüğünden çok daha güçlü olduğu açıktır (Herzog 1997, 1). Lewis Munford'un (2007, 383-384) verdiği bilgilere göre, Avrupa'da Orta Çağ kentlerinin nüfusu birkaç binden MS XV. yüzyıl Londra'sının nüfusu olan kırk bine kadar değişiklik göstermektedir. Daha önce Paris, Venedik, Milano ve Floransa'nın ulaştığı yüz binden fazla nüfus sayısı ise MS XVII. yüzyıla kadar bir istisnadır. Büyüklük ve sosyopolitik karmaşıklık tek başına şehircilik için yeterli kriterler olmasa da birkaç yüzden fazla yaşayanı olmayan yerleşim yerleri veya toplumlar, kentsel olarak düşünmeye alışık olduğumuz uzmanlaşma derecelerini ve sosyopolitik gücü sürdüremezler. En az birkaç bin kişilik nüfus, bir yerleşim yeri veya bir toplumun kentli olması için yeterli değilse de gerekli görünmektedir (Cowgill 2004, 527).

[377] Wright G. R. H. 2013, 396.

[378] Mieroop 2006, 42.

Ur, Umma, Shuruppak ve Nippur gibi diğer Mezopotamya yerleşimlerinde daha küçük ölçekte gerçekleşmiştir. Bu şehirler büyüdükçe, eski ya da yeni köy ve kasabalar şehir devletleri olarak adlandırılan, kent merkezli ekonomik ve politik komplekslere dönüşmüşlerdir.[379]

Kentlerin gelişimiyle bağlantılı olarak kırsal yerleşimlerin bu değişimin içindeki yeri de tartışılmaya başlamıştır. Kırsal ve kentsel yerleşimler arasında nüfus, ekonomik ve sosyal faaliyetler açısından çizilen zıtlık kent tanımının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.[380] Fakat geleneksel olarak, köylerle kentler arasındaki 'güç dengesizliği' olduğuna yönelik yaygın görüş, küçük yerleşimlerin boyutlarından beklenmeyecek maddi kültür kalıntıları, kentlerdeki üretimden geri kalmayan ekonomik çeşitlilik ve karmaşık bir kaynak kümesine sahip olabildiği göz önünde bulundurulduğunda sorgulanır olmaktadır.[381] Örneğin dikey bir yerleşim planına sahip olan, Fırat'ın batı kıyısında Mari'nin güneyinde yer alan Harradum (Khirbet ed-Diniyeh) küçük bir kasaba niteliğinde bir yerleşimdir. Esas olarak OTÇ'nin ikinci yarısına tarihlenen yerleşimde bilinçli bir planlama görülebilmektedir. Yerleşimde ortaya çıkarılan belgelere göre Adad ve İştar'a adanmış olabilecek iki dik eksenli tapınak vardır. Özel evler ve tapınaklarla ilişkilendirilen bu metinler bir karumdan bahsetmektedir ve yerleşimde yaşayanların 'tahıl, hurma, ahşap, sığır, susam yağı, koyun, yün ve deri' gibi materyallerin yanı sıra 'kalay, aromatik bitki ve köle' gibi kuzey ve güneylerindeki göçebe ve yerleşik toplulukları birbirine bağlayan malların ticaretiyle uğraştıklarına işaret etmektedir. Bu durum geniş değişim ağları içinde küçük yerleşimlerin önemini göstermesi açısında dikkate değerdir.[382] Tüketici kent nüfusunu besleyen basit kırsal tarım toplulukları modeli tartışılır durumdadır. Ayrıca Mezopotamya, Suriye ve Anadolu'da kentlerin gelişimi üzerine yapılan araştırmaların

---

[379] Algaze 2008, 102-103; Çevik 2005, 33.

[380] Herzog 1997, 3.

[381] Schwartz (2015b, 633-634), MÖ 3. binyıl Orta Habur Bölgesi kırsal yerleşimlerinde ortaya çıkan tahıl ambarlarının depolama kapasitelerinin, yerel sakinlerin ihtiyaçlarını aşan boyutta olduğunu, buralardaki ürün fazlasının üretimi ve işlenmesinin daha büyük merkezlerdeki elitlerin gözetimi altında ve onların finans sistemi içinde yürütüldüğünü iddia ederek, kırsal yerleşimlerle kentler arasında tek yönlü olmayan daha karmaşık bir ilişki olduğuna işaret etmektedir.

[382] Burke 2016, 228-230.

çoğunun, anıtsal mimari, sanatsal eserler ve yazılı belgelerin bulunma şansının, küçük yerleşimlere göre daha fazla olduğu büyük kent merkezlerinde yoğunlaşması, Yakın Doğu'daki kentsel gelişimin tüm boyutları ile anlaşılmasına engel olmaktadır[383]. Çünkü kent bu toplumların sadece bir bileşenidir ve tam olarak belgelenmemiş olsalar da küçük yerleşimler nüfusun çoğunluğu değilse de büyük bir kesiminin yaşadığı yerlerdir.[384] Bu nedenlerle kentler, kırsal yerleşimler ve bunların art alanları arasındaki karmaşık ilişkiyi değerlendirme olanağı, elde edilen verilerin büyük yerleşimler lehine oluşturduğu ağırlıktan dolayı sınırlı kalmaktadır. Şehirler kırsal yerleşimlerle kıyaslandığında yoğun bir şekilde incelenmiştir ancak küçük yerleşimlerde bilimsel araştırmalar nadiren yapılmaktadır. Çevre ağlarının karmaşıklığı da sadece kısmen yüzey araştırmalarında ele alınmaktadır.[385]

Mezopotamya'da MÖ 4. Binyılda Kentleşme

Uruk Dönemi'nde, güney Mezopotamya'nın günümüzden çok daha nemli olduğu bilinmektedir. Bölgedeki Ur, Eridu ve Lagaş gibi yerleşimlerin çoğu birbirlerine ve Körfez'e tekneyle erişim sağlayan, taşımacılığa uygun nehir yollarına sahiptir.[386] Uruk, tarımsal artı ürünün birikimi ve ticaretin kontrolü yoluyla karmaşık bir topluma dönüşebilecek en uygun yerde konumlanmıştır.[387] Ubaid kültürü gibi Uruk kent kültürü de Güney Mezopotamya sınırlarının ötesine doğru yayılım göstermiştir. Geç Uruk Dönemi'nin karakteristik çanak çömleği, mimari ve diğer unsurları Kuzeybatı İran, Türkiye'nin güneydoğusu ve Mısır gibi uzak bölgelerde bulunmuştur. G. Algaze (1993 s. 109-111), söz konusu bölgelerde Uruk kültürüne ait diğer unsurların yanı sıra çok sayıda devrik ağızlı kaselerin bulunmasını, Uruk'a özgü yeniden dağıtıma dayalı ekonomik

[383] Kırsal yerleşimlerin tekdüze ve sosyal tabakalaşmayı yansıtacak mimari olguları içermediği fikrine karşı, Elizabeth Stone'un güney Mezopotamya'da uzaktan algılama yöntemiyle yaptığı araştırmasında, en küçük yerleşimlerde bile (0,5 hektardan az) anıtsal yapılar tanımlamış, küçük yerleşim birimlerinin inşa ortamının basit evlerden daha fazlasını içerdiğini göstermiştir (Stone 2007, 231).
[384] Schwartz 2015a, 1.
[385] McMahon 2019, 295-296.
[386] Pournelle 2013, 28.
[387] Algaze 2008, 117.

sistemin bu bölgelere de yayıldığı şeklinde yorumlamıştır.[388] Türkiye'nin güneydoğusunda Karkamış, Samsat ve Hassek Höyük; Suriye'de Habuba Kabira ve yakın yerleşimler; kuzey Mezopotamya'da Tell Brak, Ninive; İran'ın kuzeybatısında Godin Tepe ve bunların çevresindeki diğer yerleşimler muhtemelen güney Mezopotamyalı nüfusun yaşadığı yerleşimlerdir. Bu Uruk "kolonilerinin" birçoğu, çoğunlukla ana toprak üzerine (Habuba Kabira) kurulmuş veya daha önceki yerleşimcilerin kalıntılarının tamamen yerini almış en az 5000 kişiyi içeren kentlerdir (Tell Brak). Buluntu repertuarları genellikle Uruk tarzını yansıtırken yerel kültürün kolonistler üzerindeki etkisi zayıftır. Bazı bölgelerde Uruk nüfusu halihazırda var olan yerel toplulukların (Godin Tepe, Hacınebi) yanına yerleşmiştir.[389] Uruk kolonistleri yerleşik topluluklarla kültürel farklılıklarını korumak için, [390] Kuzey İran'daki Godin Tepe'de kendi yerleşim alanlarını ayırmak için bir duvar inşa etmiştir.[391]

Uruk Kültürü'nün İran ve Yukarı Fırat bölgesine doğru yayılımı MÖ 3600 civarında başlamış ve Geç Uruk Dönemi'nin bitiminden önce aniden sona ermiştir. Geç Uruk Dönemi'nde (yak. MÖ 3400) koloniler kurulmuş ve bunlar iki yüzyıldan daha az bir süre ayakta kalmışlardır. Genel olarak kolonilerin yerleştiği alanlarda eski kültürel uygulamalar sanki bu kesinti hiç gerçekleşmemiş gibi sürdürülmüştür. Uruk kültürünün ardından Suriye, Kuzey Mezopotamya ve Anadolu'da yazının kullanılmadığı, anıtsal mimari, uzun mesafeli ticaret ve seçkin sanat eserleri gibi karmaşıklığın göstergelerinden yoksun, daha ziyade yerel özelliklerin ön plana çıktığı bir bölgeselleşme görülmektedir.[392]

---

[388] Uruk kültürünün arkasındaki mekanizmaları açıklamak için çok çeşitli yorumlar, modeller ve hipotezler ortaya atılmıştır. Bunlar, "eşitlik-uzaklık modeli ve ticari diaspora", "göç", "politik ve ekonomik genişleme", "kültürel etkileşim, rekabet ve melezleşme", "tarımsal fırsatlar, ticaret ve finansman", "sosyal ideolojiler", "politik çöküş ve parçalanma", "ekolojik felaket" ve çekirdek / çevre modeline dayalı "Uruk dünya sistemi" gibi başlıklarda özetlenebilecek modellerden oluşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Adams ve Nissen, 1972; Algaze 2008; Algaze 2013; Frangipane 2002; Ur 2010; Stein 1999; Wright 2001).

[389] Stein 1999, 157; Nissen 2015.

[390] Weiss ve Young Jr. 1975, 13-14.

[391] Söz konusu yapının hakkındaki farklı görüşler için bkz. (Desset 2014; Rothman 2013).

[392] Abay 2006, 225; Matney 2012, 561.

Uruk ve Eridu'daki örneklerle karakterize olan Uruk Dönemi tapınakları, Ubaid Dönemi örneklerinden etkilenerek inşa edilmiştir. Bu yapılar genellikle bir altar ve sunak masası içeren uzun bir merkezi odadan oluşmaktadır. Tapınakların dış kısımlarında girinti-çıkıntılı bir görüntü etkisi yaratan çok sayıda payanda vardır. Genellikle bu yüzeyler boyalı kil konilerle oluşturulmuş mozaiklerle süslenmiştir. Daha eski tapınaklar alçak tuğla veya taş platformlar üzerine inşa edilmiştir. Aynı bölgede yeni bir tapınak inşa edildiğinde, bu tapınağın platformunda genellikle bir öncekinin kalıntıları bulunmaktadır. Jemdet Nasr Dönemi'nde bu tapınak platformları kendi başlarına önemli anıtlar haline gelmiştir.[393] Bu süreç Erken Hanedanlar Dönemi'ne kadar devam etmiş ve Mezopotamya tapınaklarının üzerinde duracağı, ziguratlar olarak bilinen basamaklı, piramidal yapılara yol açmıştır.[394]

MÖ 4. binyıl sonlarındaki Kuzey Mezopotamya kentlerin tümü, daha önceki eski yerleşimler üzerine kurularak gelişmişler, çoğu durumda, eski merkezin etrafında daha alçak ve geniş bir yerleşim alanı oluşturarak genişlemiştir. Arkeolojik araştırmalar yerleşimlerin bu alt bölgelerinde dar sokaklar ve sokaklar boyunca yoğun evlerin bulunduğu yerleşim planlarını ortaya çıkarmıştır.[395] Jeofizik araştırmalar, bu şehirlerin birçoğunun radyal planda yapılandığını göstermektedir; geniş sokaklar merkezden dışarıya, dış şehir surlarındaki kapılara doğru uzamaktadır.[396]

Mezopotamya'da MÖ 3. Binyılda Kentleşme

Jemdet Nasr (MÖ 3100-2900) ve Erken Hanedanlar (MÖ 2900-2350) dönemlerinde nüfusu büyük oranda Sümerce konuşan Güney Mezopotamya, iktidar için rekabet eden ve bölgesel hegemonya amacıyla birbirleriyle askeri çatışmalar yaşayan kent devletleri arasında bölünmüş görünmektedir. Akkadça ve Sami dillerin diğer lehçeleriyle bazı başka dillerinin konuşulduğu Kuzey Mezopotamya'nın, Uruk yayılımından sonra Güney Mezopotamya ile kültürel ve siyasi ilişkileri önemli ölçüde zayıflamıştır. Bu ilişki MÖ

[393] Mallowan 1965, 39, Fig. 29.
[394] Leick 2003a, 246.
[395] Ur 2010, 30; Wilkinson 2000, 235.
[396] Gondet ve Castel 2004, 108-109; Matney ve Algaze 1995, 36-44; Meyer, 2007.

2600'den başlayarak güney Mezopotamya'nın çivi yazısı ve diğer kültürel formları kullanılarak yeniden inşa edilmiştir.[397] Kuzey Mezopotamya'da kentler etrafında gelişen kent-devletlerinin büyüklükleri, değişken olmakla beraber Creekmore'un, J. Ur'un (2004, 273) Tell Brak çalışmasına dayanarak ürettiği tahminle, yaklaşık 1.000 km^{2}''lik çekirdek bölge ve 5.000 ile 10.000 km^{2} arasında değişen siyasal etki alanlarına sahiptir. En büyük kent merkezleri 35-125 hektardı ve 10.000-25.000 kişiyi barındırmaktaydı.[398]

Erken Hanedanlar I Dönemi'nin başlangıcına kadar (MÖ 2900-2600) bölgede kentler büyük ölçüde Güney Mezopotamya ve Elam ile sınırlıydı. Ancak bu dönemle beraber Mezopotamya'da yerleşimlerin daha eşit dağıldığı görülmektedir. Bağdat'ın kuzeydoğusundaki Diyala Havzası'nda aralarında Eshnunna, Tutub (Khafaje) ve Tell Agrab'da olmak üzere on yeni kent merkezi ile 19 kasaba ve 67 köy niteliğinde yerleşim tespit edilmiştir. Kuzey Mezopotamya'da Assur, Tell Taya, Tell Chuera ve Mari orta büyüklükte kentler haline gelmiştir. Erken Hanedanlar Dönemi'nin ikinci evresinde, Güney Mezopotamya nüfusunun yaklaşık %80'inin 100 dönümden büyük kentlerde yaşadığı düşünülmektedir. Uruk'un 40.000 ile 50.000 arasında düşünülen nüfusu MÖ 3.binyılın başları için benzersiz görünse de MÖ 2500 yıllarına doğru Mezopotamya kentlerinin çoğu en az 20.000 ile 30.000 arası nüfus barındırmış olmalıdır.[399]

Kuzey Mezopotamya'nın, çoğunlukla kuru tarım yapılan bölgelerinde de Uruk ile hemen hemen çağdaş başka kentlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bölgede kentleşme süreci ilk olarak Habuba Kabira, Jebel Aruda,[400] Tell Brak ve Tell Hamoukar[401] gibi yerleşimlerde

---

[397] Emberling 2015, 257.

[398] Creekmore 20014, 32. Nüfus tahminleri etnografik verilere dayanmaktadır ve genellikle hektar başına 100 ila 200 kişi düştüğü varsayılmaktadır (Adams 1973, 69). Nüfuz tahmininde iki unsur temel alınmaktadır: genel olarak kentsel yerleşim alanı ya da tahmini veya gerçek konut miktarının değerlendirmesi, makro düzeyde bütün kent ya da mikro düzeyde konut başına düşen nüfuz yoğunluğu. III. Ur Hanedanlık döneminde konut başına düşen insan sayısı için 3.5 ile 8 arasında değişen tahminler yürütülmüştür (Adams 1981, 144, 349-50). Konut bazlı tahminler için güvenilir veriler her zaman mümkün olmadığı gibi kentsel düzeyde de bu yerel faktörlerin göz ardı edilmesi tahminleri hataya açık hale getirebilmektedir (Modelski, 1997).

[399] Stiebing Jr. ve Helft, 2018).

[400] Algaze 1993, 29.

[401] Schwartz 2001, 247.

yürütülen araştırmalarda izlenmektedir. Tell Brak'ın MÖ 3500'den önce büyük bir kent merkezi olma yönünde önemli dönüşümler geçirdiği öne sürülmektedir. Yerleşimin, bu dönemde yaklaşık 130 hektarlık bir alanı kapladığı[402] ve yakın çeperinde yerleşim alanları ile seramik ve taş atölyelerinin bulunduğu bölgelere sahip olduğu görülmektedir.[403] Yüzey araştırmaları Tell Hamoukar'un Erken Uruk Döneminde (MÖ 4000-3800) ana höyük dışını da içeren 270 hektarlık bir alana yayıldığına işaret etmektedir. Bu dönemde söz konusu geniş alanın bir kent yerleşiminden ziyade düşük yoğunluklu, kent öncesi bir yerleşimler dizisi olduğu düşünülmektedir.[404] Orta Uruk ve Geç Uruk Dönemi'nde yerleşim, yaklaşık 13 hektarlık bir kent haline gelirken, höyük en büyük boyutlarına (103 hektar) MÖ 3. binyılın sonlarında (MÖ 2400-2000) ulaşmıştır.[405] Bölgede MÖ 3. binyılda şehirleşme yolunda büyük adımlar atıldığı görülmekle birlikte söz konusu bu ilk kentlerin çağdaşı olabilecek yerleşim sayısı yine de çok azdır. Kuzey Mezopotamya kentlerinin kendi iç dinamikleri ile mi geliştiği, yoksa Güney Mezopotamya kentlerinden etkilenip etkilenmediği üzerine birçok tartışma yürütülmüştür. Kuzey Mezopotamya kentlerinin yapısı Güney Mezopotamya kentleri ile oldukça uyumludur. Her iki bölgede de büyük kentler, nispeten küçük bir bölgeyi yöneten bir devlet yönetimine ev sahipliği yapan kent devletleri olarak karakterize olmaktadır. Daha küçük kentler de kentsel niteliklere sahiptir fakat politik ve ekonomik olarak bölgedeki bir çekirdek merkezle bağlantılıdır. Hem küçük hem de büyük ölçekli kentler genellikle sur duvarları ile korunan konutlar, saraylar, tapınaklar ve atölyelerden oluşan sıkı bir düzen ve sınırlı bir sur dışı yerleşmeden oluşmaktadır.[406]

Kuzey Mezopotamya'da hem yerel dinamiklerin hem de güney Mezopotamya etkisiyle artan toplumsal karmaşıklık MÖ 4. binyılın sonunda büyük oranda ortadan kalkmıştır. Kuzey Mezopotamya, Güney Mezopotamya toplumlarının kentleşme anlamında

---

[402] Bu büyüklüğe MÖ 5. binyıl ve özellikle MÖ 4. binyılda ulaşılan yerleşim Akkad sonrası dönemlerde belirgin bir küçülme yaşamıştır (Ur 2004, 31).
[403] Frangipane 2002, 267.
[404] Ur 2002, 18.
[405] Gibson ve Maktash 2000, 447.
[406] Fisher ve Creekmore 2014, 10-11.

zirvesine ulaştığı MÖ 3. binyılın başında bir gerileme dönemine girmiş görünmektedir.[407] Tell Brak'taki aşağı kent terk edilmiştir. Ovalar ve nehir vadilerindeki yerleşim şemasını köyler karakterize etmektedir.[408] Kuzey Mezopotamya'da Habur Bölgesi MÖ 3. binyılın erken evrelerinde, 15-25 hektarlık küçük kasaba ile dağınık küçük birimlerinden oluşan bir görünüm sergilemektedir.[409] Bölgedeki arkeolojik kazılar, bu dönemde ekonomik ve kültürel bir gerileme olduğunu göstermektedir. Ekonomi ve yönetim organizasyonunu gösteren token ve *bulla* kullanımı ortadan kalkmış ve bilinen yerleşimlerde yazılı belgelere rastlanmamıştır. Bununla birlikte silindir mühürlerin kullanımı devam etmiştir.[410] Mimaride anıtsallık ortadan kalkmış, konutların iç mimari unsurlar ve boyutları bakımından daha az farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Örneğin Tell al-Raqa'i'nin doğu ve batı yarısındaki evler, buluntu miktarı açısından farklılık gösterse de (bu durumun konutlar arasında bir statü farklılığına işaret etmesine karşın) bir veya iki odalı küçük yapılar şeklindedir.[411] Habur Nehri'nin orta bölümünde MÖ 3. binyılın başlarına tarihlenen birçok küçük yerleşim yeri bulunmaktadır. Bu yerleşimlerin çoğunda tahılların yerleşimlerin ihtiyacının üzerinde üretildiği görülmektedir. Bu yüksek üretimin ve bunların depolamasının nedenleri tartışmalı olsa da bu durum erken ETÇ topluluklarının basit, birbirinden bağımsız köylerden oluşmadığını göstermektedir.[412]

Yukarı Fırat Bölgesi'nde Uruk varlığı MÖ 3. binyıl sonlarında son bulduktan sonra bölgeye Kafkasya'dan yeni grupların geldiği anlaşılmaktadır. Bu göç dalgası özellikle Uruk genişlemesinin kuzey ucunda bulunan Arslantepe'de belirgindir. Yukarı Dicle bölgesindeki yerleşimlerin boyutları genellikle küçüktür ama Habur Bölgesi yerleşimlerine oranla sosyal karmaşıklığın belirtileri burada daha güçlüdür. Örneğin, Tell es-Sweyhat yakınlarındaki Hajji Ibrahim küçük bir yerleşimdir, buna karşın karmaşık tarımsal bir ekonomik sistem bağlamında özel tahıl depolama işlevlerine sahiptir.[413]

---

[407] Schwartz 1994, 154.
[408] Ur 2004, 23.
[409] Matthews 2003a, 133.
[410] Oates ve Oates 1993, 181-182.
[411] Schwartz ve Klucas 1988, 206.
[412] Matney 2012, 562.
[413] Danti ve Zettler 2007, 165.

Anıtsal mimari bu bölgede yaygındır ve birçok küçük yerleşim sur duvarıyla güçlendirilmiştir.[414] Dicle üzerindeki Gre Virike anıtsal kerpiç bir platform üzerine kurulmuş gibi görünmekte ve bölgesel bir kült işlevine sahip olduğu düşünülmektedir.[415] Bu dönemde bölgede yerleşim yerlerinde dini yapıların küçük ve tek odalı olduğu da görülmektedir.[416]

Kuzey Mezopotamya MÖ yaklaşık 2700 yıllarından itibaren tekrar hızlı bir kentleşme süreci içine girmiştir. Bu sürecin en belirgin göstergesi yerleşilen alanların genişlemesidir. Kentleşme atılım, Yukarı Habur Bölgesi'nin iyi sulanan alüvyal ovalarında ve Kuzey Irak'a komşu bölgelerde kendini göstermektedir.[417] Tell Leilan, Tell Mozan ve Tell Hamoukar bir yüzyıl içinde yaklaşık 15 hektardan 90-120 hektara kadar büyürken, Tell Brak'ın yaklaşık 65-70 hektarlık boyutlara ulaştığı görülmektedir. Titriş Höyük ve Tell Beydar gibi bir dizi küçük yerleşimin boyutları 25-45 hektar arasındadır. Fırat Nehri ve Batı Suriye'nin komşu bölgelerinde, Ebla, Tell Hadidi, Tell es-Sweyhat ve Tell Banat'ta kentsel alanların genişlemesi daha düşük oranda gerçekleşmiş ve 50-65 hektarı geçmemektedir.[418] Tell es-Sweyhat ETÇ ortalarında 15 hektar iken ETÇ sonlarında 42 hektarlık bir boyuta ulaşmıştır. Bu büyüme OTÇ ile son bulmuş ve yerleşimin boyutu küçülmüştür.[419] Bu kentleşme döneminde yerleşimler bozkır içlerine kadar genişlemiştir. Örneğin Habur ve Balih Nehirleri arasında kalan, ana tarımsal 'çekirdek' bölgenin dışındaki bozkırda dairesel sur duvarlı "*Kranzhügel*"[420] yerleşimler

---

[414] Cooper L. 2006a, 71-73.
[415] Ökse 2007, 94-95.
[416] Cooper L. 2006a, 143.
[417] Matney, 2012, 563.
[418] Cooper L. 2006a, 49-50.
[419] Wilkinson vd. 2014, 72.
[420] Geleneksel olarak MÖ 3. binyılda Balih ve Habur Nehirleri arasındaki yarı-kurak bölgelerde (ekim için çok verimli olmayan bu bölge, hayvancılık için geniş otlaklar sağlamaktadır) bulunan eş merkezli çift sur duvarına sahip büyük yerleşim alanlarını tanımlamak için kullanılan "*Kranzhügel*" ifadesini (Meyer 2007, 129; Wilkinson vd. 2014, 80), Lyonnet (2009, 181-182) çağdaş diğer yerleşimlerden ayırmak için üç kriter önerilmiştir. Buna göre *Kranzhügel* tip yerleşimler; 1) yerleşimin boyutları da dahil olmak üzere mimari bir benzerlik (bölgedeki çoğu çağdaş yerleşimden daha büyüktürler) göstermeli, 2) daha önce yerleşmenin nadir olduğu sadece Kuzey Mezopotamya'da bulunmalı, 3) Ninive 5 seramiğinin yayılım alanı dışında olmalıdır.

bulunmaktadır.[421] Söz konusu bölge, doğusu ve batısındaki verimli nehir vadilerinin aksine MÖ 4. binyıldan 2. binyılın ilk çeyreğine kadar daha seyrek bir yerleşim dokusuna sahiptir. Bu yüzden MÖ 3. binyıl başlarında yerleşik nüfusta gözlemlenen artışın kökeninde yerel kaynakların etkisinin zayıf olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bu dönemin '*Kranzhügel'* veya 'kale şehirleri' olarak adlandırılan büyük yerleşimleri, MÖ. 4 binyıl göçebe halklarından beklenebileceğinden daha büyük bir sosyal ve altyapı karmaşıklığı sergilemektedir.[422]

Orta Fırat Bölgesinde Titriş Höyük ve Kurban Höyüğün bulunduğu alan MÖ 4. binyıl ve 3. binyıllarda iki kentleşme dönemi yaşamıştır. İlki Geç Kalkolitik Dönemde Samsat Höyük merkezli iken, ikincisi ETÇ ortalarında Titriş Höyük merkezli bir kentsel büyüme dönemidir. İkinci dönemde, özellikle Orta ve Geç ETÇ'de Samsat yerleşmesinin genişlemediği, Titriş Höyük'ün ise aşağı şehirle beraber yaklaşık 5 ile 40 hektarlık bir büyüme gösterdiği görülmektedir.[423] ETÇ sonunda hem Titriş hem de bölgenin diğer orta boyutlu höyüklerinde tekrar bir daralma yaşanmış ve küçük yerleşimlerin sayısı artmıştır.[424]

Ur (2010, 44), MÖ 4. ve 3. binyıl sonunda Kuzey Mezopotamya uygarlığının kentleşme, siyasi merkezileşme, kurumların büyümesi ve ekonomik organizasyonun çeşitli yönleri açısından yaşadığı gelgitleri genişleme ve daralma döngüleri olarak modellemiştir. Ur'a göre, MÖ 4. binyıldaki kentleşme coğrafi olarak düzensiz ve kademeli bir gelişme gösterirken, nüfus yoğunlaşması Yukarı Habur Bölgesi ve çevredeki ovalarla sınırlı kalmıştır. Tell Brak (55 hektar) ve Khirbat al-Fakhar (300 hektar) gibi büyük yerleşimler,

---

Tell Chuera, Tell al-Rawda, Tell Beydar ve Tell Sheir'at'ta yapılan jeofizik araştırmaları ve bu yerleşimler arasında ortak özellikler tespit edilebilmiştir. Örneğin, Tell Beydar ve Tell Chuera'daki kazılar platform-tapınak ve saray ya da merkezi bir şehir meydanına sahip bir akropolün varlığını ortaya koymaktadır (Ristvet 2005, 68). Mari, MÖ 3. binyıl başlarında kurulmuş ve orta ETÇ'de yaklaşık 100 hektar kadar genişlemiştir, genel formu Kranzhügel'e benzemektedir (Matney 2012, 563).

[421] Akkermans ve Schwartz 2003, 256-259.

[422] Wilkinson vd. 2014, 80-81.

[423] Algaze ve Mısır, Wilkinson 1992.

[424] Algaze ve Pournelle 2003, 108-109.

kendileri ile komşu köy ya da mezralar arasında, yerleşim hiyerarşisi açısından ara büyüklükte yerleşimler bulundurmayan izole merkezlerdir.[425]

MÖ 3. binyılın başlarındaki kentleşme sürecinde yaşanan gerilemenin ardından Kuzey Mezopotamya'da kentler MÖ 2500 civarında yeniden görülmeye başlamıştır. Yerleşimlerin merkezileştiği ve yoğun bir şekilde iskân edildiği ve bazen sur duvarlarıyla çevrili oldukları görülmektedir. Ayrıca yerleşim için seçilen bölgeler geniş ovalarla sınırlı kalmamış, nehir vadilerinde ve hatta bozkırların içlerinde, daha küçük ölçekte ve daha az sıklıkta da olsa yerleşilmiştir. Bu yeniden kentleşme süreci hızlı ve coğrafi olarak geniş bir bölgede gerçekleşmiştir. Arkeolojik verilere dayalı olarak kentlerin çoğunlukla eşzamanlı (en fazla iki yüzyıl içinde) bir şekilde oluştukları görülmektedir.[426]

Frangipane (2007, 138-139), Güney Mezopotamya'nın şehircilik ve siyasi merkezileşmenin odağı olarak görülme eğilimine karşın Kuzey Mezopotamya'nın bu başlıklarda güney bölgelerinden güçlü etkilenmeler göstermesine rağmen büyük ölçüde kendi yörüngesinde geliştiğini söylemektedir. Kuzey bölgelerdeki büyük yerleşimler Uruk yayılımından daha önce de vardı ve çöküşünden sonra bu kültürün etkisinin çok azını korumuşlardır.[427] Bununla birlikte, Güney Mezopotamya'nın nehir taşımacılığıyla sağladığı kolaylıklar ve bunun kentlere sunduğu imkanlar karşısında Kuzey Mezopotamya ovalarının kara taşımacılığına özgü zorlukları, bu şehirlerin iklim açısından elverişli zamanlarda ulaşabilecekleri büyüklük eşiğine ve iklimsel bozulmaları başarılı bir şekilde aşma esnekliğine önemli sınırlar getirdiği de görülmektedir.[428]

MÖ 3. binyılın ikinci yarısı (yak. MÖ 2500-2000) Suriye'de kentsel büyüme ve devlet kurumlarının oluşumu ile karakterize edilmektedir. Güneyde Mari'den batıda Ebla'ya, doğuda Nagar'a kadar Kuzey Suriye'de birkaç güçlü bölgesel birlik ortaya çıkmıştır. Daha zayıf şehirler bu güçlü kent merkezlerinin oluşturduğu ekonomik ve politik ilişkiler ağına dahil olmuştur. Ebla, Suriye'nin batısındaki baskın güç olarak görülürken Ebla ve

[425] Ur 2010, 44.
[426] Ur 2010, 45.
[427] Stein 2004, 72.
[428] Wilkinson 1994, 483.

Mari arasındaki rekabet bu zayıf şehir birliklerinin zaman zaman bağlılıklarının değişmesine neden olmuştur.[429]

Mezopotamya'da MÖ 3. binyılın sonunda kentsel uygarlıklar açısından bir tür düşüş yaşandığı görülmektedir. Güney Mezopotamya'da bu dönemde iki büyük devlet art arda son bulmuştur. Güney Mezopotamya'da rakip şehir devletleri üzerindeki siyasi kontrolünü pekiştiren ve Eski Yakın Doğu'nun geniş bir alanı üzerinde ticaret ağı kuran ilk imparatorluk gücü Akkad Devleti MÖ 2150 civarında sona ererken bundan kısa bir süre sonra, son derece merkezi bir bürokrasi ve ekonomiye sahip III. Ur Hanedanlığı da MÖ 2000 civarında hızla çökmüştür.[430]

Dicle-Fırat Bölgesi'nin kuzeyi, Kuzey Mezopotamya'nın Cezire Bölgesi, kuzeydoğu Suriye'nin Habur Bölgesi ile Kuzey Irak'ın Sincar Ovası'nı kapsayan alanların MÖ 3. binyılın sonlarına doğru yaşanan bu kriz ortamının dışında olmadığı görülmektedir. MÖ 3. binyıl boyunca büyüyen kentsel yerleşimlerin artan ihtiyaçlarını karşılamak için yürütülen tarımsal üretimi artırma çabalarında, MÖ 2200 civarında keskin bir düşüş yaşanmıştır.[431] Bu durum bölgede Akkad Devleti'nin kontrolünün zayıflamaya başlamasıyla hemen hemen aynı zamanda olmuştur. Tell Brak ve Tell Mozan gibi bazı kentsel yerleşimlerin bu süreç sonrasında ayakta kaldığı belirlense de[432] genel olarak yerleşim alanların sayısında bir azalma olduğu görülmektedir.[433] Balih bölgesi, Hammam et-Turkman gibi birkaç büyük merkez ve küçük yerleşimlerden oluşan bir bölgesel modele sahiptir. Hammam et-Turkman'de MÖ 3. binyıl sonu ile 2. binyılın başları arasında yerleşimde bir kesinti olduğu ve daha sonra yukarı kentte küçük boyutlu bir konut inşa edildiği görülmektedir. MÖ 19. yüzyılda ise aynı bölgede pişmiş toprak borularla döşenmiş bir atık su sistemine sahip, büyük ölçekli bir idari yapı inşa edilmiştir.[434]

---

[429] De Zorzi 2015, 138-140.
[430] Yoffee 1988, 45-51.
[431] Wilkinson 1994, 492-493.
[432] Oates ve Oates, McDonald 2001, 393.
[433] Weiss ve Courty 1993, 141.
[434] Akkermans ve Schwartz 2003, 296.

Batı Suriye'de, şehircilik Akkad Devleti'nin dağılmasının ardından bir veya iki yüzyıl boyunca hız kesmeden devam etmiştir. Ancak MÖ 3. bin yılın sonunda bazı Fırat Bölgesi yerleşimleri ya tamamen ya da kısmen terkedilmiştir. Terk edilmeyen çok sayıda yerleşimin de bu süreçten etkilendiği görülmektedir.[435] Yerleşim büyüklüklerinde önemli bir düşüş görülürken kamu binaları ile sur duvarları işlevini yitirmiş ve yangınların neden olduğu tahribat izleri tespit edilmiştir.[436] ETÇ sonlarında Kuzey Fırat Bölgesi yerleşim sistemini simgeleyen şehir devletlerinin dağılma sürecine girdiği görülürken, kent merkezleri ve bağlı kırsal topluluklar arasındaki ekonomik ilişkilerle oluşan bölgesel birlikler dağılmıştır. Bunun sonucunda bölge kendi kendine yeten küçük köy büyüklüğündeki yerleşim yerlerinden oluşan kırsal bir görünüme bürünmüştür. Kent merkezlerinin kontrolü altında olmayan ve şehir devletlerinin ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalmayan, çok basit bir politik ve ekonomik örgütlenme düzeyine sahip yerleşmelerin bölgede ağırlık kazandığı görülmektedir.[437]

Bu genel eğilimin dışında kalan bölgeler de vardır. Diyarbakır yakınlarında Pir-Hüseyin'de Dicle nehri üzerinde yapılan son araştırmalar, kentsel geleneklerin MÖ 3. binyılın sonları ve 2. binyıla geçiş dönemine kadar canlı olduğunu göstermektedir.[438] Yukarı Fırat bölgesinde Titriş Höyük'ün bu dönemde terk edilmiş olmasına rağmen daha güneydeki diğer birçok kent terk edilmemiştir. Örneğin Mari ve Tell Bi'a'da bu dönemde anıtsal yapılar inşa edilmiştir. Fırat Nehri üzerindeki Tell es-Sweyhat, ETÇ'nin ortalarından sonlarına kadar genişleyerek MÖ 3. binyılın son yüzyıllarında 45 hektarlık büyüklüğe ulaşmıştır. Karkamış MÖ 3. binyılın en sonunda bu merkezlerle karşılaştırılabilir büyüklükte bir kent olarak ortaya çıkmıştır.[439]

Kuzey Suriye ve Güney Doğu Anadolu'da MÖ 2. Binyıl

[435] Nichols ve Weber 2006, 40-41.
[436] Cooper L. 2006b, 20-21.
[437] Cooper L. 2006b, 25.
[438] Peasnall ve Algaze 2010, 170.
[439] Matney 2012, 564.

MÖ 3. binyıl sonlarında Mezopotamya'da kentler üzerinde yıkıcı bir etkisinin olduğu görülen sürecin nedenleri yukarıda tartışılmıştır (Bkz. Bölüm III.2). Bu çöküş ya da gerilemenin sonunda, OTÇ'nin başlarında kuzey Mezopotamya, Suriye ve Filistin'in tüm bölgeleri yoğun bir şekilde tekrar iskân edilmiştir. Yerleşimler Habur Ovası'nda olduğu gibi yeniden düzenlenerek ve farklı bölgesel ilişkiler içinde yer almaya başlamıştır.[440]

Güney Mezopotamya ile daha da güçlü bir bağı olan Mari'de, *shakkanaku* hükümdarları döneminde (yak. MÖ 2250-1900) hem anıtsal kamu binaların hem de daha küçük ölçekli konut ve üretim alanlarını inşası kesintisiz biçimde devam etmiştir. Bu durum MÖ 3. binyılın sonlarında kentsel toplumların parçalanması sürecine bir istisna oluşturmaktadır.[441] Suriye'nin iç kesimlerinde (Örn. Ebla), yerleşimlerin boyutları küçülürken önemleri de azalmıştır. Batı Suriye'de Ebla'nın IIB2 (ETC IVB) evresi kentleşme sürecinin gerilediği MÖ yaklaşık 2000 yıllarına karşılık gelmektedir. Fakat IIB2 evresinden hemen sonra IIIA evresinde kentin tekrar belirgin bir güç ve öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu evrenin başlarında, kenti çevreleyen, 22 m yüksekliğe ve 4,5 m kalınlığa sahip bir istinat duvarı ile büyük bir kerpiç sur inşa edilmiştir.[442] Ebla, Tell Qannas, Tell Sweyhat ve Selenkahiye gibi yerleşimlerde yıkım izleri görülürken, bunlardan bazıları (Selenkahiye, Sweyhat) küçülerek köy boyutlarında yerleşimlere dönüşmüş ve tamamen ya da kısmen terk edilmişlerdir (Kannas, Ahmar, Hammam et-Turkman, Hadidi).[443]

OTÇ I Evresi

MÖ 2. binyılın başlarında Kuzey Fırat Bölgesi'nde kentleşme adımları yeniden hız kazanmıştır. MÖ 3. binyıldan kısa bir süre sonra bölgede bir kez daha Fırat kıyıları

---

[440] Staubwasser ve Weiss 2006, 382.

[441] Akkermans ve Schwartz 2003, 286.

[442] Matthiae 1981, 54-55; Peyronel 2007, 403. Frances Pinnock (2001, 33), OTÇ I'in başında Ebla'da ortaya çıkarılan kentsel yapının, Sargon'un yerleşimi yıktıktan sonra Ebla'dan kaçanların yerini dolduran göçebe gruplar tarafından oluşturulamayacak bir gelişmiş kentsel kültürü yansıttığını ileri sürerek bu evrenin Erken Suriye kültürünün doğrudan mirasçıları olduğunu söylemektedir. Matthiae (1981, 112) ise Ebla IIB1-2 ile IIIA-B kültürü arasında açık bir kopukluk olduğunu, III A tabakasında kenti yeniden inşa edenlerin IIB1'de yıkıma neden olanlar olması gerektiğini söylemektedir.

[443] Akkermans ve Schwartz 2003, 283.

boyunca dizilmiş, her biri kuzeyden güneye nehri takip eden ve karada doğudan batıya uzanan ticaret ağının içine dahil olmuş büyük yerleşimler ortaya çıkmıştır. Ayrıca bölgede, MÖ 3. binyılla 2. binyılı birbirinden ayıran söz konusu gerileme dönemine rağmen, ETÇ'den OTÇ'ye kadar materyal kültürün birçok yönüyle kültürel bir süreklilik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra arkeolojik bulgular ve yazılı kaynaklar bu yeni kentlerin yönetim ve ekonomik yapılarının ETÇ'de inşa edilmiş politik geleneğe bağlı kalarak oluştuğuna işaret etmektedir.[444]

ETÇ sonunda yerleşimlerde kamu binaları, yönetici mezarları, üretim alanları ve sur duvarlarının boyutlarında gözlenen küçülmelere rağmen, bazı yerleşimlerin tamamen tahrip edildiğine veya terk edildiğine dair hiçbir bulgu yoktur. Tell Amarna, Shiyukh Tahtani, Tell Ahmar, Qara Quzaq, Tell Kabir, Tell es-Sweyhat, Tell Hadidi, Munbaqa, Halawa, Habuba Kabira ve Emar gibi merkezler ETÇ'den sonra OTÇ boyunca da kesintisiz bir şekilde yerleşim görmüştür. Halawa gibi kimi yerleşimlerde OTÇ yapılarının ETÇ yapı temelleri üzerine inşa edildiği anlaşılmıştır. Bu durum kesinti döneminin kısalığına işaret etmektedir.[445] Tell es-Sweyhat'ın MÖ 3. binyıl boyunca kentsel büyüme dönemi yaşadığı ve ardından MÖ 3. binyılın sonunda yerleşimde keskin bir düşüş dönemine girdiği görülmektedir. Bu durum, höyüğün "Alan IV" olarak adlandırılan bölümünde belirgindir. C14 tarihlerine göre yaklaşık MÖ 2300-2100 yılları arasına tarihlendirilen alanda, bir sur duvarının iç tarafına inşa edilmiş, birkaç odalı büyük bir kamu binası açığa çıkarılmıştır. Bu yapının var olduğu dönemde, yerleşim 35 hektar büyüklüğe ulaşmıştır. Sonraki dönemde ise yerleşim alanının yalnızca yaklaşık 4 veya 5 hektara kadar küçüldüğü görülmektedir. Bu evrede yerleşim konutlarla karakterize olmakta ve büyük ölçekli sur ve kamu yapıları barındırmamaktadır.[446] Halawa'nın ETÇ evreleri "3c" ve "3b" olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde kent, çakıl döşeli sokaklarla ayrılmış, düzenli aralıklı evlerden oluşan oldukça büyük bir yerleşim olarak görülmektedir. Bu yerleşim bölgesinin güneyinde, bir "*antis*" planlı tapınak yapısı ve

[444] Cooper L. 2006b, 25.
[445] Cooper L. 2006b, 26.
[446] Cooper E. N.1998, 278.

yapıyla ilişkili çalışma ve depolardan oluşan bir dini kompleks vardır. Tüm yerleşim bir sur duvarı ile çevrilidir. MÖ 3. binyılın son evresi olan 3a'da yerleşim büyük bir değişikliğe uğramıştır. Bu dönemde sur duvarı ve tapınak kullanımdan çıkmış, höyükteki yerleşim alanı küçük bir bölgeye sıkışmıştır.[447] "6." ve "9." evreleri MÖ 2. binyılın ilk yarısına tarihlenen (8. ve 9. evreler MÖ 2. binyılın ilk yüzyılı, OTÇ I) Shiyukh Tahtani'nin "CD" alanında OTÇ'ye ait bir tabakanın altında bulunan ETÇ'nin çeşitli katmaları, ETÇ OTC arasında bir sürekliliğe işaret etmektedir. "8." evredeki bir yapının yıkım tarihi için, kalibre edilmiş radyo karbon analizleri MÖ 2130-1880 aralığını vermektedir.[448] Habuba Kabira'da, hem ETÇ sonu hem de OTÇ başlarına tarihlenen yerleşim evrelerinde kullanılan bazı kerpiç duvarların varlığı, Munbaqa yerleşimindeki, OTÇ ve GTÇ boyunca kullanılan uzun odalı "*temple in antis*" yapısının (Steinbau 1) orijinal temellerinin ETÇ'de inşa edilmiş olması bu merkezlerdeki yerleşim ve mimari devamlılığın derecesini göstermektedir.[449] Tell Bi'a ETÇ yerleşimi, büyük kamu binaları, iyi planlanmış konut ve üretim alanları ile kapsamlı bir savunma sistemi içermektedir. Yerleşimdeki OTÇ ile ETÇ arasındaki dönemde fırınlar, zemine açılmış depo birimleri ve bunlarla ilişkili kerpiç duvarlarla tanımlanan bir ara evre vardır. Bu evrenin çanak çömleği önceki ETÇ IV seramik buluntuları ve sonraki OTÇ çanak çömlek formları ile yakın benzerliklere sahip olduğu için bu ara dönem, ETÇ-OTÇ geçiş evresi olarak kabul edilmiştir.[450]

MÖ 19. yüzyılın başlarında, Orta Anadolu'daki Kültepe'den (Kaniş) gelen yazılı kaynaklar, bu bölge ile Kuzey Irak'taki Assur arasında gelişen bir ticaretin varlığını ortaya koymaktadır. Fırat Nehri'nin kuzey bölgeleri, OTÇ I evresinde Assurlu tüccarlar tarafından Orta Anadolu'daki büyük ticari merkezlere ulaşmak için bir ticaret rotası haline gelmiştir. Bu durum Fırat Vadisi boyunca yerleşim modellerinin gelişiminde itici bir güç olmuştur. Arkeolojik veriler bölgede, büyük merkezler (Karkamış, Samsat), orta büyüklükteki yerleşimler (Lidar Höyük) ve küçük merkezlerden (Zeytinlibahçe Höyük,

[447] Orthmann 1989, 54-55.
[448] Falsone ve Sconzo 2010, 171-173.
[449] Cooper L. 2006b, 27.
[450] Cooper E. N.1998, 279.

Şaraga Höyük, Horum Höyük) oluşan bir yerleşim hiyerarşisine işaret etmektedir.[451] Zalpa gibi, Suriye'nin Cezire bölgesine lokalize edilen bazı yerleşimler Assurlu tüccarların uğrak noktaları olarak gösterilse de Suriye'de Assur ticaret kolonilerinin (karum) arkeolojik kanıtları henüz tespit edilmemiştir. Yine de Anadolu yerleşimlerinde bulunan mühürlerdeki OTÇ I Suriye motifleri Assur ticaretiyle oluşmuş ortak bir kültürel ortama işaret etmektedir.[452]

Halep ile Fırat Vadisi arasında yer alan Cabbul Ovası'nda yapılan yüzey araştırmaları, 47 ETÇ yerleşiminden 25'inin OTÇ I döneminde terk edildiğini göstermektedir.[453] Seramik bulgular aynı dönemde ovanın merkezi yerleşimi olan Umm el-Marra'nın kısa bir süreliğine tamamen terk edilmiş olduğuna işaret etmektedir. Bu kısa boşluktan sonra OTÇ I'in diğer evresinde yerleşimin, yukarı kentinin batı ve kuzey kesimlerinde devam ettiği görülmektedir.[454] MÖ 18.yy'da Yamhad bölgesel yönetimi altındaki Umm el-Marra, Cabbul Ovası'nı kontrol ederken, çevrede yerleşim sayısı arttığı anlaşılmaktadır. Umm el-Marra'nın, ovada artan yerleşim sayısıyla oluşan bölgesel hiyerarşinin tepesinde olduğu görülmektedir.[455] Halep'in kuzeyinde, Kilis Ovası'nda yapılan yüzey araştırmalarında ETÇ IV evresinde yerleşim sayısının en üst noktaya ulaştığı ve OTÇ I ile OTÇ II dönemlerinde kademeli olarak düştüğü görülmektedir.[456] ETÇ'nin geç evrelerindeki 44 yerleşimden 9'unun ETÇ'den sonra terkedildiği görülmektedir. Bölgedeki bu düşüşe rağmen, ovanın merkezi yerleşimi konumunda olan, Oylum Höyük'ün kuzey batı alanında bir bölümü ortaya çıkarılan, OTÇ I'e (Oylum VIc) tarihlenen (kalibre edilmiş C14 tarihleri MÖ 1900-1745)[457] geniş duvarlı, çok katlı saray yapısı, Kilis ovasında OTÇ'nin hemen başlarında güçlü biçimde merkezileşmiş bir yerleşime işaret etmektedir. OTÇ II evresinde Oylum Höyük'teki yerleşim höyük dışındaki düzlüklere doğru genişlemiştir. Çevre bölgelerdeki yerleşim sayısındaki düşüş,

[451] Laneri ve Mark 2011, 339.
[452] Akkermans ve Schwartz 2003, 297.
[453] Schwartz vd. 2000, 420.
[454] Nichols ve Weber 2006, 46.
[455] Schwartz vd. 2000, 451.
[456] Engin ve Helwing 2012, 101, Fig. 5.
[457] Engin 2022, 53.

olasılıkla Oylum Höyük'teki merkezileşmenin sonucu olmalıdır. Gaziantep'in yaklaşık 20 km güneydoğusundaki Sacır Nehri vadisinde yer alan Tilbeşar, iki aşağı kent yerleşimi ile birlikte 56 hektarlık bir alana sahiptir. Bu büyüklüğü nedeniyle yerleşim OTÇ kent devletlerinden birinin merkezi olarak düşünülmektedir. Tilbeşar'da ilk büyük kentsel gelişim ETÇ'de yaşanmıştır (MÖ 2700-2100). OTÇ'nin başlarında 30 hektara kadar küçülen kent, OTÇ II'de (MÖ 1800-1600) eski sınırlarına yeniden kavuşmuştur.[458] Bu dönemde aşağı kentte planlı sokaklar, atık su sistemleri ve mezarların bulunduğu açık alanlarla konutlar ortaya çıkarılmıştır. ETÇ ve OTÇ evreleri arasında net bir kültürel süreklilik gösteren aşağı kentte üretim alanlarına da rastlanmaktadır.[459] Halep'in 55 km güneyinde, Tell Afis ve çevresindeki araştırmalar da ETÇ ile OTÇ'nin erken evreleri arasındaki boşluğu dolduracak seramik buluntular vermektedir.[460]

Yukarı Fırat Bölgesi'nde yaklaşık olarak MÖ 2100-1900 yıllarına tarihlenen ETÇ-OTÇ geçiş döneminde bölgenin kuzeyine dağılmış bir dizi küçük köy büyüklüğünde yerleşim tespit edilmiştir. Bölgede kentsel merkez olarak sınıflandırılabilecek herhangi bir yerleşimin olmaması, bu yerleşimlerin tüm bölgeyi kontrol eden daha büyük bir şehir devletinin bileşeni olma olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Yerleşimlerin kendi içinde yüksek düzeyde katmanlaşma ve merkezileşme taşıdığına dair çok az veri vardır. Mimari unsurlar ve diğer materyaller bir seçkin sınıfın varlığına işaret etmemektedir. Buna karşılık, gıda üretimi ve depolama ile ilgili yapıların yanı sıra konut mimarisi ile karakterize edilen bu yerleşimler çevre bölgelerin çiftçilik faaliyetleriyle mütevazı bir ölçekte, küçük bağımsız topluluklar olarak ayakta kalmışlardır.[461] Bu durum güçlü ve kesintisiz bir kültürel sürekliliğe ve birkaç yüzyıllık kentsel gerileme ve yenilenme boyunca sosyal ve politik yapıların kalıcılığına işaret etmektedir. Ayrıca süreklilik tüm Filistin ve kuzeydoğu Suriye'nin Habur Bölgesi'nde olduğu gibi, Yakın Doğu'nun diğer

[458] Morandi Bonacossi 2014, 82.
[459] Laneri ve Mark 2011, 339.
[460] Mazzoni 2013, 209.
[461] Cooper E. N.1998, 279.

bölgelerinde ciddi ve uzun süreli yerleşim boşluklarının ve kültürel kesintilerin yaşandığı bir dönemde gerçekleşmiştir.[462]

OTÇ yerleşimlerinde farklı etnik grupların öne çıkmasıyla ilişkilendirilen bir düzenlemenin olduğu görülmektedir[463]. Örneğin Tell Beydar çevresinde yapılan araştırmalar, 62 hektarlık kentin terk edildiği ve 4 hektarlık Tell Sekar Foqani'nin Beydar yakınlarındaki tek kalıcı OTÇ yerleşimi olduğunu göstermektedir. Bu da söz konusu bölgede yerleşim büyüklüğü açısından sert bir düşüş olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ur ve Wilkinson (2008, 308) bu yüzden Habur Bölgesi'nin batısında bu dönemde hayvancılık yapan toplulukların yaşadığını öne sürmüştür. Ancak Chagar Bazar gibi sur duvarı olan ve yoğun yapılaşması olan bir yerleşim, bölgede aynı dönemde varlığını sürdürmektedir. Habur bölgesinin doğusu, özellikle Jaghjagh ve Jarrah Vadileri, yoğun bir şekilde yerleşim görmüştür. Orta ve batı Habur Bölgesi genel olarak seyrek ve düzensiz bir yerleşime işaret etmektedir. Yerleşim boşlukları en çok Tell Beydar çevresi ile Chagar Bazar'ın hem kuzeyi hem de güneyindeki alanlarda görünmektedir.[464]

Mari ve Chagar Bazar'da bulunmuş olan yazılı belgeler bölgedeki önemli bir göçebe nüfusa atıfta bulunmaktadır. Bu yüzden yerleşimlerin az olduğu bölgeler, otlak alanları geçici ağıllar ve barınaklar, yollar, sulama alanları ve kuyular gibi hayvancılık yapan toplulukların faaliyet izlerini taşıyor görünmektedir. MÖ 2. binyılın başlarında Yukarı Habur'un doğu ve orta-batı alt bölgeleri arasında yerleşim yoğunluğu açısından güçlü bir karşıtlık ortaya çıkmaktadır. Doğu Habur karmaşık bir kasaba ve köy hiyerarşisiyle çevrili büyük yerleşimlere (Tell Muhammed Diyab 43 hektar, Tell Leilan 90 hektar) sahiptir. Yerleşim sayıları ve toplam yerleşik alanların büyüklüğü MÖ 3. binyılın sonlarından itibaren artmıştır.[465] Chagar Bazar OTÇ'nin erken evrelerindeki 10 hektarlık büyüklüğüyle bir kasaba ya da köy görünümündedir. Yerleşimdeki OTÇ'nin erken evrelerine tarihlenen saray yapısından dolayı bazı kentsel işlevlerin daha küçük

[462] Cooper L. 2006b, 29.
[463] Göçebe Amorit halkları için bkz. Bölüm 2.2.
[464] McMahon 2009, 220.
[465] McMahon 2009, 221.

merkezlere aktarılmış olabileceği, büyük kentlerin olmadığı bölgelerde dahi kentsel geleneğin canlı kalabileceği düşünülmüştür.[466]

MÖ 19. yüzyılda okur yazar bürokrasilere sahip kent merkezlerinin Suriye topraklarında yeniden ortaya çıktığı yazılı belgeler aracılığıyla da görülmektedir. Bu kentlerin birçoğu, önceki ETÇ IV kentlerinin üzerine kurulmuştur. OTÇ'de yeniden ortaya çıkan bu kentleşmeyi çevre bölgelerden gelen teknolojik yenilik veya kültürel aktarımla ilişkilendiren kanıtlara rastlanmamıştır. Mısır veya Mezopotamya gibi diğer karmaşık toplumlardan gelen ithal öğeler bu süreci tetikleyecek ağırlığa sahip değildir. OTÇ'de görülen yeni bir durum, ETÇ kayıtlarında daha çok göçebelikle beraber anılan bir etnik grubun bölgede yaygın bir biçimde iktidar kazanmasıdır.[467] Yazılı belgeler göre, yeni şehirlerin ve daha büyük siyasi oluşumların çoğu Amorit halklarına mensup olduklarını iddia eden gruplar tarafından yönetilmektedir. Bu dönemde Suriye ve Mezopotamya'nın Amorit etnik ilişkilerine dayanan ticaret ağları altında birleştiği düşünülmektedir. Amoritlerin yönettiği bu yeni merkezler, hızlı bir şekilde metal, taş ve kereste gibi değerli malların arayışına girmişler ve bu malların değişiminin gerçekleştiği ticaret yollarını canlandırmışlardır. Fırat Nehri, kuzeyde Toroslar'ın zengin kaynaklarına ve batıda Akdeniz'in aktif limanlarına erişim sağlayan bu rotaların en önemlilerinden biridir. Bu açıdan bakıldığında, Fırat Nehri'nin kuzeyindeki yerleşimlerin yeniden ortaya çıkışı ile ticaretin tekrar başlaması arasında ilişki kurulabilmektedir. OTÇ yeni kentlerinin bu ticaretten çeşitli biçimlerde aldıkları pay, artan zenginliklerinin ve yerleşim yerlerinin boyutlarında ve karmaşıklığındaki büyümenin nedeni olarak düşünülmektedir.[468]

OTÇ II Evresi

MÖ 2. binyılın ikinci çeyreğine gelindiğinde, Mari, Alalah ve Tell Leilan gibi yerleşimlerden gelen yazılı belgeler bu dönemde kentsel bürokrasilere sahip bölgesel devletlere işaret etmektedir. Büyük kentler bölgesel bir krallığın merkezi olarak daha

[466] Matney 2012, 565.
[467] Nichols ve Weber 2006, 41-42.
[468] Cooper L. 2006b, 34-36.

geniş alanları kontrol etmeye başlamışlardır.[469] Bu yeni bölgesel güçler arasında batıda Yamhad ve Katna, doğuda kısa ömürlü Assur Devleti ve güneyde Mari yer alıyordu (bkz. bölüm: III.2). Mari'nin MÖ yaklaşık 1760'ta Hammurabi tarafından işgalinden sonra Aşağı Fırat Bölgesi'ndeki ticari ve siyasi güç, OTÇ II döneminde, merkezinde Terga kentinin olduğu Hana Krallığı'na geçmiştir. MÖ 2. binyılın ikinci çeyreğine tarihlenen kentin "F Alanı"nda açığa çıkarılan bir binada, çivi yazılı tabletler içeren bir arşiv bulunmuştur. Bina, Mari'nin Amorit hanedanları dönemiyle stratigrafik bir süreklilik göstermektedir. "C Alanı"nda Ninkarrak Tapınağı ile içinde arazi satış sözleşmeleri arşivi olan Puzurum Evi vardır. "E Alanı"nda ise idari yapıyla çağdaş, geniş bir yapı (saray?) açığa çıkarılmıştır.[470]

Batı Suriye'de bu yükselen kentleşme dönemi arkeolojik olarak Ebla IIIB dönemiyle çağdaş OTÇ II (yak. 1800-1600) evresiyle ile ilişkilendirilmiştir. Bölgede Ebla, Katna ve Biblos gibi eski yerleşimler MÖ 3. binyıla kıyasla çok az değişmiştir. Bu kentlerdeki daha önceki mimari unsurlar, özellikle de surlar büyümelerinin sınırlarını belirlemiştir.[471] Ebla'da OTÇ II döneminde kent büyük dış surları ve aşağı kentin anıtsal yapılarıyla çevrili, içinde saray ve tapınaklar bulunan bir merkezi yukarı kent görünümündedir. Bu dönemde içlerinde çoğu kraliyet ve dini görevlilere ait olduğu düşünülen bir dizi anıtsal dini yapı yardır. Buna karşın aynı dönemde idari ve dini olmayan konut yapısı son derece azdır.[472]

Suriye'nin kuzeybatısındaki iç kesimlerde, Yamhad Krallığı'na bağlı Tell Tuqan, Tell Afis, Ebu Danne ve Umm el-Marra ve daha kuzeyde Tilmen Höyük gibi yerleşimler kente girişi sağlayan odalı giriş kapıları, sur duvarları, toprak rampalar, dairesel kuleler gibi savunma sistemine yönelik unsurları içeren kent planları vermektedir. Umm el-Marra ve Hama H3-1 evrelerinde sivil konut mimarisine yönelik detaylar da ortaya çıkarılmıştır. Yamhad Krallığı'nın başkenti Halpa'da ise OTÇ dönemi daha geç yapılaşma nedeniyle

[469] Akkermans ve Schwartz 2003, 297.
[470] Buccellati ve Kelly-Buccellati 1997, 188-189.
[471] Burke 2016, 231.
[472] Akkermans ve Schwartz 2003, 302.

geniş alanlarda incelenememiştir.[473] OTÇ'de Yamhad Krallığı'na bağlı bir diğer önemli kent Antakya Amik Ovası'ndaki Alalah yerleşimidir. OTÇ II evresi için önemli yazılı belgelerin bulunduğu VII. yapı katı aynı zamanda "Yarim-Lim" sarayıyla bilinmektedir. Buradaki yazılı belgeler Alalah'ın Yamhad Krallığı'na bağlı vasal bir devlet olan Mukiş'in başkenti olduğunu göstermektedir. Bu yerleşim VII. ve IV. tabakalarındaki saraylar ve savunma duvarlarıyla merkezileşmiş bir kent görünümü vermesinin yanı sıra farklı bölgelerle güçlü bir etkileşime örnek olacak seramik ve duvar resimleri gibi bulguları da içermektedir.[474] Suriye'nin Akdeniz kıyısında bulunan Ugarit'in, mimari kalıntılarına henüz rastlanmayan OTÇ I dönemine ait bilgiler büyük toplu mezarlardan gelmektedir. Ugarit'te MÖ 18 yy.la beraber yerleşim boyutları genişlemiş, kent bir sur duvarıyla çevrelenmiştir.[475] Ugarit gibi, Anadolu'dan Filistin ve Mısır'a uzanan kuzey-güney yönlü ticaret yolunun kesişme noktasındaki bir diğer önemli kent, Asi vadisinin doğu tarafındaki Katna'dır.[476] Mısır'ın XII. Hanedanlığının ilk kralı I. Sesostris dönemine tarihlenen *"Sinuhe Masalı"*nda (bkz. bölüm: 3.2) Katna bir kent merkezi ve bir krallık olarak belirtilmiştir. OTÇ başlarına tarihlenen metnin geçtiği dönemde, Katna 25 hektarlık bir ETÇ yerleşiminden, korunmuş yüksekliği 18 m ve tabanında 60 ile 80/90 m genişliğindeki, dört ana şehir kapısı bulunan, anıtsal bir sur ile güçlendirilmiş 110 hektarlık büyük, dörtgen planlı bir kente dönüşmüştür.[477]

OTÇ I evresinde ticaret ağlarının da etkisiyle 3 kademeli bir yerleşim modelinin görüldüğü Güneydoğu Anadolu'da OTÇ II sırasında, Assur Ticaret Koloniler sisteminin çöküşünden sonra kent devletlerinin gücünün arttığı görülmektedir. Mari ve Tell Leilan arşivlerinden anlaşıldığı kadarıyla Halep'in, Anadolu krallarıyla ittifak içinde olduğu ve Fırat bölgesiyle çevresinde, OTÇ'nin en önde gelen şehir devletinin Karkamış olduğu,

[473] Akkermans ve Schwartz 2003, 304.
[474] Yener 2005, 101; Yener ve Akar 2014, 95-99.
[475] Yon 2006, 16.
[476] Al-Maqdissi ve Bonacossi 2005, 33.
[477] Bonacossi 2007, 221.

Alalah ve Hassum'un ikincil öneme sahip kraliyet merkezleri olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır.[478]

Değerlendirme

OTÇ'de Suriye'de yeniden canlanan kentsel toplumlara ilişkin bölgesel veriler, içinde kentlerin, kasabaların ve köylerin olduğu, çok katmanlı bir yerleşim hiyerarşisine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra birçok bölge de seyrek bir yerleşim dokusuna sahiptir. Kentler genellikle ETÇ yerleşimleri üzerine kurulmuştur. Fakat OTÇ dönemi yapılaşma faaliyetleri yerleşimlerin biçimsel bir değişimine neden olmuştur. Bölgeden bölgeye değişen bir kentleşme ölçeği görülmektedir. Jabbul veya Yukarı Balih merkezleri 25 hektardan küçükken, Tell Bi'a (Tuttul) yaklaşık 35-40 hektar, Ebla 55 hektar, Tell Leilan 90 hektar ve Mari 100 hektarın üzerinde bir büyüklüğe ulaşmıştır. Yukarı ve aşağı şehirler toprak ya da taştan yapılmış rampa ya da şevlerle güçlendirilmiş taş temelli kerpiç surlarla çevrelenmiştir. Bu surlar genel olarak iki odalı kent kapılarını da barındırmaktadır (Katna doğu ve batı kapıları, Tell Touqan, Karkamış, Ebla doğu ve güneybatı kapısı, Alalah VII yapı katı). Güçlü sur duvarları, mezarlarda yaygın olarak bulunan bronz silahlarla beraber değerlendirildiğinde krallıklar arası çatışmaların yaygınlığı ortaya çıkmaktadır. OTÇ Suriye şehirciliğinde sivil mimari kamusal yapılar kadar iyi araştırılmamıştır. Bilinen yapıların sürekli yenilenmesi ve tekrar inşa süreçleri yerleşimlerde yoğunlaşmaya ya da toprak mülkiyetindeki yenilenen paylaşımlara işaret etmektedir. ETÇ'nın bindirme tekniğiyle yapılmış tonoz sistemi yerine radyal tonoz kullanımı giderek artmıştır. Cezire Bölgesi'nde özelikle saray ve özel konutlarda pişmiş tuğla kullanımı artmış ve bu yapılarda iyi düzenlenmiş drenaj sistemleri kullanılmıştır.[479] ETÇ'den sonra Suriye ve G.D. Anadolu Bölgesi'nde OTÇ boyunca az sayıda kentin ve çok sayıda küçük, dağınık yerleşim yerlerinin bulunduğu bir yerleşim modeli hâkim olmuştur.[480]

[478] Laneri ve Mark 2011, 340.
[479] Akkermans ve Schwartz 2003, 321-322.
[480] Peltenburg 2000, 184.

Kuzey Mezopotamya OTÇ kentleşme sürecinin MÖ 4. ve 3. binyıllar için tanımlanan döngüsel kalıplara uymadığı görülmektedir. Katmanlı yerleşim hiyerarşileri, siyasi merkezileşme, sosyal tabakalaşma, bölgesel genişleme ve diğer kentsel özellikler açısından değerlendirildiğinde, kent örüntüleri Kuzey Mezopotamya'da MÖ 2. binyıldan Demir Çağı'nın başlarına kadar tutarlı bir gelişim göstermiştir. Tüm MÖ 2. binyıl kentlerinin sürekli yerleşim görmediği bilinse de kentler arasındaki siyasi ve ekonomik refahın mekânsal değişimlerine rağmen bir bütün olarak, Orta ve Geç Tunç Çağları boyunca istikrarlı bir kentsel gelenek devam etmiştir. Kalkolitik Dönem ve ETÇ'nı kent yaşamı için gerekli olan iktidar yoğunlaşması ve bununla bağlantılı kurumların ilk kez oluştuğu ve Kuzey Mezopotamya kültüründe de güçlü biçimde temsil edildiği "kentsel kuruluş" dönemleri olarak nitelendirmek gerekirse, Matney'in (2012, 559) ifade ettiği şekliyle, OTÇ şehirciliğini de "kentsel olgunlaşma" dönemi olarak tanımlamak doğru olacaktır.

4. OYLUM HÖYÜK

4.1. Coğrafi Konum

Oylum Höyük[481], Gaziantep'i Kilis'e[482] bağlayan 60 km'lik asfalt karayolunun 53. km'sinde, yolun hemen solunda aynı adı taşıyan mahallenin[483] yanında yer almaktadır. Batıdan 750 m yükseltideki kalker yapılı tepelikler, kuzeyden ise 950-1000 m yükseltideki, Anadolu Platosu ile Kuzey Suriye düzlüğünü birbirinden ayıran Toroslar'ın bir uzantısı olan, bazalt örtülü Resulosman ve Avar (Kefiz) Dağları'yla çevrili, doğu-batı

[481] 'Oylum' adı antik bir yer ismi gibi görünmemektedir. Türkçe kökenli 'oylum' kelimesini 'çukur, oyuk' ve 'bir cismin uzayda kapladığı boşluk, hacim' gibi anlamları vardır. Bu isim olasılıkla Osmanlı Dönemi'nde, toprak alımı sonucu höyüğün batı ve kuzeydoğu yamaçlarında oluşan büyük oyuklardan ya da höyüğün büyük boyutları nedeniyle verilmiş olmalıdır (Engin 2014, 129).

[482] Osmanlı Dönemi'nde Halep eyaletine bağlı olan Kilis (Kesici 1995, 265; Sezen 2006, 312), Cumhuriyet Döneminde Gaziantep ilinin bir ilçesi iken, Bakanlar Kurulu'nun çıkardığı 550 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 06.06.1995 tarihinde il statüsüne kavuşturulmuş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 79. ili olmuştur (http: / / www.kilis.gov.tr / tarihce).

[483] Eski yayınlarda köy olarak adı geçen Oylum yerleşim birimi daha sonra Kilis İli'nin bir mahallesi olmuştur (Engin 2011, 19).

yönünde uzanan Kilis Ovası'na[484] hakim bir konumdadır.[485] Bölgenin batısındaki Karasu ve Afrin Çayları güneybatı yönünde akarak, Asi kemerinin hemen yakınlarında, kurutulmadan önceki Amik Gölü'ne suyunu boşaltırken günümüzde bu iki su birleşerek Asi Nehri'ne karışmaktadır. Doğuda, Sajur ve Kerzin Vadileri güneydoğuda Fırat'a doğru uzanmaktadır. Bu ikisi arasında kaynağını Kilis Ovası'ndaki çok sayıda küçük pınarlardan toplayan Halep (Qoueiq) Nehri (antik ismiyle *Chalos*),[486] Tell Rif'at üzerinden güneyde Halep'in içinden geçerek burada el-Matah bataklığının drenajsız havzasında son bulur. Halep Nehri'ne paralel olarak Kuzey Suriye ovasına akan başka küçük çay ve dereler de vardır. Bunlardan birisi olan Akpınar Deresi,[487] Resul Osman Dağı'ndan doğarak Kilis Ovası üzerinden güneye doğru akar. Günümüzde yağmurlu mevsimler dışında neredeyse kurumuş durumdaki dere, Oylum Höyük'ün batı eteklerinden ilerleyerek ve güneyde Halep Nehri ile birleşmektedir.[488]

Bölgenin Akdeniz ve Doğu Toroslara olan yakınlığı, yağışın artmasına ve bunun sonucu olarak ılıman bir iklime neden olmaktadır. Verimli *terra rossa* topraklarına sahip bölge bugün de tarım amaçlı olarak yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Kilis çevresinde Antep fıstığı ve zeytin ve üzüm tarımı yapılan alanlar geniş bir yer tutmaktadır.[489]

Kuzey-güney yönünde uzanan höyük, 22 m (kuzey) ve 37 m'lik (güney) iki yükselti ile bunları bağlayan bir boyundan oluşmaktadır. Yaklaşık 460 m uzunluğunda ve 370 m genişliğindeki höyüğün kuzey ve batı yamaçları daha dik olup, güney yamaç ve eteği ile güneydoğu yamacının bir kısmı bugün Oylum Mahallesi (köyü) sahası altındadır.[490] Höyüğün kuzeyinden gelen toprak bir yol, iki yükselti arasından geçerek güneydeki

---

[484] Kesici 1995, 247.
[485] Özgen ve Helwing 2003, 61.
[486] İslam kaynaklarında, Halep nehrinin başlangıç yeri olarak genellikle Dâbık'a 11 km uzaklıktaki Sünyâb isimli köy verilmektedir (Alkan 2021).
[487] Yapılan araştırmalarda Cezire, Toroslar'ın güney etekleri ve Levant'ta, MÖ 5. ve erken 4. binyılda bugün genellikle kurumuş vadilerdeki su akışının daha kalıcı ve uzun ömürlü olduğu tespit edilmiştir (Kuzucuoğlu 2007, 470.
[488] Akkermans ve Schwartz 2003, 4; Engin 2014, 129; Özgen ve Helwing, Tekin 1997, 40; Özgen 1987a, 5.
[489] Özgen ve Helwing, Tekin 1997, 44.
[490] Özgen 1987b, 241.

modern köye ulaşmaktadır. Kuzeydeki bu giriş alanında muhtemelen eski bir şehir kapısına işaret edebilecek yüzey kalıntıları vardır. Tepenin kuzey ve batı eteğinde eski kiklopik sur duvarlarının bazı bölümleri ayakta kalmıştır.[491] Yerleşim Orta Tunç Çağı, Roma Dönemi ve Orta Çağ'da Höyük dışına, höyüğün yaklaşık 300 m güney ve güney-batısına kadar yayılmıştır.[492] Oylum Höyük 17 hektarı aşan boyutlarıyla, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük yerleşimlerinden biridir. Toroslar'ın eteklerinde, Suriye ovası ile Anadolu yaylaları arasındaki sınır bölgesinde, biri güneyden Halep üzerinden gelen, diğeri doğu-batı yönünde uzanan iki yolun kavşağında bulunan yerleşim, diğer çevre yerleşimler gibi Suriye, Anadolu ve Mezopotamya kültürlerinin ilgi alanları arasında kalmıştır.[493]

4.2. Araştırma Tarihçesi

Suriye ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde ilk önemli arkeolojik kazı Zincirli'de (antik Sam'al) yapılmıştır. Felix von Luschan 1888'de, höyük üzerinde kısmen açığa çıkmış bazı heykellerin keşfinin ardından Demir Çağı'na (yak. MÖ 1200-535) ait önemli bir şehir yerleşimini ortaya çıkarmıştır. Zincirli'deki nispeten metodolojik kazılar kentin yerleşim planı ortaya çıkarmıştır.[494] Ernest Renan başkanlığında bir ekip, 1860 yılında Biblos, Sidon ve Tire gibi Fenike kentlerinde araştırmalar yapmıştır.[495] M. von Oppenheim tarafından 1899'da Habur'un kaynağına yakın bölgedeki büyük boyutlu bir höyük olan Tell Halaf'ta yaptığı kazılar, Suriye arkeolojisi açısından bu yıllarda önemli bir gelişme olmuştur.[496] Zincirli ve Tell Halaf'taki keşifler Assur ve Arami mimarisi arasındaki kültürel ilişkiler üzerine tartışmalar yaratmışsa da bölgenin Assur etkisi altında kalmış, ilkel görünümüne dair inanç devam etmiştir.[497] I. Dünya Savaşı sonrasında, 1920-1922 yılları arasında Fransız araştırmacılar, batı tarihi ve İncil anlatılarıyla ilişki

[491] Özgen, Helwing ve Tekin 1997, 44.
[492] Helenistik ve Roma Dönemlerinde Oylum Höyük ana yerleşmesi Akpınar deresinin kaynağında yer alan bugünkü Akpınar Höyüğü'ne taşınmıştır (Engin 2014, 130).
[493] Özgen ve Helwing 2001, 61.
[494] Pucci 2020, 67.
[495] Nash 2011, 71.
[496] Oppenheim 1933, 1-3.
[497] Matthiae 1981, 16.

kurdukları Sidon, Tire ve Biblos gibi Doğu Akdeniz kıyı yerleşimlerinde kazılara yeniden başlamıştır. Suriye'nin iç bölgelerinde, Humus yakınlarında Tell Mişrife'de 1926'da R. du Mesnil du Buisson tarafından başlatılan ve dört sezon devam eden kazılar, antik Katna'nın keşfiyle sonuçlanmıştır.[498] 1930'lu yıllarda Til Barsip, Arslan Taş ve Tell Ahmar'da yapılan araştırmalar, Karkamış'taki kabartmalarla kültürel ve sanatsal bağlantılar sağlayan, Geç Hitit ve Yeni / Geç Assur etkili buluntular ortaya çıkarmıştır. 1930[499] sonlarına kadar süren ilk dönem Ugarit kazıları MÖ 14. ve 13. yüzyıllara tarihlenen yeni bir alfabe ve GTÇ merkezinin keşfiyle sonuçlanmıştır.[500]

A. Parrot tarafından 1933'te başlayan Mari kazıları büyük bir kent ve OTÇ Mezopotamya ve Suriye'sinin tarihi açısından önemi büyük bir arşiv sağlamıştır. 1934-1937 yılları arasında M. Mallowan Yukarı Habur Bölgesi'nde Chagar Bazar'da prehistorik ve protohistorik dönemler için önemli bulgulara ulaşırken,[501] 'Habur Seramiği" olarak adlandırılan seramik kültürünün tarihsel bağlamını ve kronolojisini ortaya çıkarmıştır.[502] Mallowan'ın 1937-1938 yıllarında Tell Brak'ta yaptığı çalışmalarda, Uruk Dönemi ve MÖ 3. binyıl boyunca Güney Mezopotamya bağlantılı bir kültürel sürekliliği tespit etmiştir.[503]

İki dünya savaşı arasında F. Albright'ın Tell Beit Mirsim'de, MÖ 3. binyılın son yüzyıllarından itibaren Filistin bölgesinin arkeolojik kronolojisinin temellerini attığı çalışmaların[504] ardından stratigrafik araştırma tekniklerinin geliştirildiği, tabakaların ayrıntılı incelenmesi ve çanak-çömlek türlerindeki değişimlerin saptanmasına yönelik ilkeler, F. Petrie ve ardından K. Kenyon bilim insanları tarafından arkeolojik çalışmalarda uygulanmaya başlanmıştır. 1960'lı yıllarda, merkezinde Ugarit, Mari, Tell Chuera ve Tell Mardikh kazıları olan araştırmalar, MÖ 3. ve 2. binyıl tarihi açısından önemli sonuçlar

[498] Al-Maqdissi 2009, 214.
[499] Matthiae 1981, 16-39.
[500] Schniedewind ve Hunt 2007, 7-8, 31-32; Yon 2006, 7-8.
[501] Mallowan 1937, 91-92.
[502] Palmisano 2012, 1-3.
[503] Matthews 2003b, 1-3.
[504] Albright 1964; 1965; 1966.

ortaya çıkarmıştır.[505] C. F. A. Schaeffer ve H. de Contenson, Ugarit'te Neolitik Dönem'den MÖ 3. binyıla uzanan bir stratigrafi oluştururken,[506] A. Parrot Mari'de MÖ 2. binyıl tabakalarını araştırmış,[507] A. Moortgat Tell Chuera'da Hurri kültürünün etkisi altında, önemli bir MÖ 3. binyıl merkezini[508] ve P. Matthiae Tell Mardikh'te MÖ 3. binyıldan MÖ 2. binyıl ortalarına uzanan Ebla kentini ve bu kente ait MÖ 24. yüzyıla tarihlenen bir arşiv ortaya çıkarmıştır.[509] Tell Selenkahiye (M. N. van Loon), Tell el-Abd (A. Bounni), Tell Halawa (W. Orthmann), Tell Sweyhat (T. A. Holland) ve Tell Hadidi (R. Dornemann) gibi yerleşimlerde özellikle MÖ 3. binyılın son yüzyılları için önemli verilere ulaşılmıştır.[510] Habuba Kabira'da, E. Strommenger yönetimindeki çalışmalar Geç Uruk Dönemine (MÖ 4. binyıl ortaları) tarihlenen ve Güney Mezopotamya mimari ve kültürel geleneğini yansıtan tek evreli bir yerleşim açığa çıkarmıştır.[511]

MÖ 2. binyılın başkentlerinden biri olan Halep modern kentinin altında kaldığı için sınırlı alanlarda arkeolojik kazılar yapmak mümkün olmuştur.[512] Bu kazılarda Halep'in Fırtına Tanrısı'nın tapınağı ortaya çıkarılmıştır.[513] K. Kohlmeyer tarafından yönetilen ve Alman araştırma ağı TOPOI (Research Group A-I: "Central Places and Their Environment") tarafından desteklenen 'Archaeological and Geoarchaelogical Investigation of the Aleppo Hinterlands Project' kapsamında 2008-2012 yılları arasında yürütülen araştırmalarda, Halep çevresinde yerleşim sisteminin gelişimi, çevre şartları ve ekonomik temeller, görsel referanslar ve yol sistemleri ile yazılı kaynakların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma çevresi olarak Halep'le 30-35 km kuzey batısında Türkiye sınırı arasında kalan bölge seçilmiştir.[514]

---

[505] Matthiae 1981, 16-39.
[506] De Contenson 1964, 4-5.
[507] Parrot 1935, 140.
[508] Mallowan 1966, 89-90.
[509] Matthiae 2021, 1-18.
[510] Matthiae 1981, 16-39.
[511] Strommenger 1980, 7-9.
[512] Nigro 2000b, 42.
[513] Lauinger 2015, 5-7.
[514] Knitter vd. 2014, 107.

MÖ 1. binyılın Suriye ve GDA Bölgesi'ndeki üç büyük merkezinden biri olan Karkamış, 1876 yılında G. Smith tarafından tespit edilmiş ve 1908'de D. G. Hogarth ve L. Woolley tarafından yerleşimde kazılara başlanmıştır. 1920'de yeniden başlayan kazıların sonunda esas olarak Geç Hitit dönemine ait çok sayıda kabartma ortaya çıkarılmıştır.[515] Gaziantep'te 2003 yılından itibaren OTÇ ve GTÇ dönemlerini kapsayan Tilmen Höyük ve Taşlıgeçit höyüklerinde yaptığı çalışmaların ardından 2011'de, N. Marchetti başkanlığındaki Türk-İtalyan ekip, Karkamış'ta yerleşimin kentsel düzeni ve kültürel tabakalanmasını ortaya çıkarmak amacıyla yeniden bilimsel kazılara başlamıştır.[516]

Oylum Höyük'ün güneyinde Halep el-Bab ve Azaz kentleri arasındaki bölge, 1970'lerin sonunda John Matters başkanlığındaki Londra Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü'nden bir ekip tarafından incelenmiştir. Proje kapsamında, 1956 ve 1964 yılları arasında Tell Rıfat kazısı yapılmış ve ardından Quweiq Ovası'nda yerleşim düzenleri araştırılmıştır. Saha araştırmalarının çoğu 1977'de yapılmıştır.[517] 1978 ve 1979'da Quweiq Nehri boyunca uzanan alan incelenmiştir. Yüzey araştırmalarında altmış iki yerleşim tespit edilmiştir. Bölgede toplanan çanak çömleklere göre, yerleşimler Neolitik Dönem'den Memlük Dönemi'ne (MS 14-16. yüzyıllar) kadar farklı evrelere göre sınıflandırılmıştır.[518]

Amik Ovası'ndaki arkeolojik araştırmalar L. Woolley'in Tell Açana'da (Alalah) 1936 yılında başlattığı kazı ile başlamıştır. Woolley bu kazıya 1939'da ara vermiş ve II. Dünya savaşı sonrasında 1939-1949 yılları arasında devam etmiştir.[519] Kazıda ortaya çıkardığı bulgular Alalah'ın VII. evresinde Yamhad Krallığı'na bağlı vasal bir krallık olduğunu göstermiştir.[520] Alalah, Ugarit ile birlikte OTÇ ve GTÇ Suriye'si hakkındaki önemli bir bilgi kaynağı olmuştur.[521] 1933 yılında, R. J. Braidwood'un Chicago Üniversitesi Doğu Enstitüsü işbirliğiyle yaptığı Amik Ovası yüzey araştırmaları bu dönemin kapsamlı

[515] Gilibert 2011, 19-20; Marchetti 2007b, 249-253.
[516] Marchetti 2012b, 131-132.
[517] Mantellini 2013, 251.
[518] Giovanna Biga ve Karbotly 2020, 42-43.
[519] Woolley 1955, 1-2.
[520] Klengel 1992, 49-83.
[521] Lauinger 2015, 36-37.

çalışmalarından birisidir. 1936 yılında başlayan yüzey araştırmalarında toplanan çanak çömleklerin tanımlanmasında Çatal Höyük, Tell Tayinat ve Tell al-Judaidah gibi üç büyük yerleşimin seramik dizisi kullanılmış ve Amik Ovası'nda Neolitik'ten İslami Dönem'e kadar uzanan 178 yerleşim tespit edilmiştir.[522] Bu yerleşimlerin kapsamlı bir kaydı tutulmuş ve çoğu topografik haritalarda kaydedilerek yerinde incelenmiştir. Braidwood'un araştırmaları zamanına göre kavram ve teknik açıdan ön açıcı olmuş ve Önasya arkeolojisinde sonraki araştırmalar için bir model ve metodoloji oluşturmuştur.[523] Braidwood bu çalışmaların sonunda Anadolu, Doğu Akdeniz ve Önasya arkeolojisinde hala geçerliliğini koruyan, harf sistemine göre kodlandırılan ve ağırlıklı olarak sondaj nitelikli kazılardan elde edilen Amik kronolojisini oluşturmuştur. K. Aslıhan Yener başkanlığında 1995 yılından beri devam eden Amik Ovası Bölgesel Yüzey Araştırması[524] kapsamında ise ovada tespit edilen yerleşim sayısı 400'e ulaşmış, Tell Kurdu, Tell Açana ve Tell Tayinat gibi merkezlerde gerçekleştirilen yeni dönem arkeolojik kazılarla birlikte Amik Ovası'nın Kalkolitik Dönem'den Demir Çağı'nın sonuna kadar olan zaman dilimi sistematik araştırmaların odak noktası olmuştur.[525]

Gaziantep Müzesi Müdürlüğü ve C. Kepinski'nin Gaziantep Sajur vadisinde 1994 yılında yaptığı yüzey araştırmasının ardından bölge araştırmaları 1995 yılında sondajlarla, 1996'dan 2000 yılına kadar ise arkeolojik kazılarla devam etmiştir. Yüzey araştırmaları ve yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler Tilbeşar'ın Kalkolitik Çağ'dan OTÇ'ye kadar düzensiz aralıklarla iskân edildiğini göstermiş, MÖ 3. binyılın ilk çeyreğinde bir aşağı kent ile birlikte hızla büyümüş ve OTÇ'nin sonunda terk edilmiştir.[526] Tilbeşar Höyük'te, 2015 yılında Doğanpınar Barajı kurtarma çalışmaları kapsamında üç sezon devam eden kazılar 2018 yılana kadar sürdürülmüştür. Höyüğün su altında kalma tehlikesi taşıyan eteklerinde yapılan çalışmalarda zayıf bir OTÇ yerleşim izi tespit edilmiştir.[527]

---

[522] Mantellini 2013, 240.
[523] Yener 2005, 4-5.
[524] Yener ve Akar, Bulu 2017, 551-552.
[525] Akar ve Bulu 2018, 3-4.
[526] Kepinski 2005, 152.
[527] Genç 2017, 159-162.

Oylum Höyük'ün içinde bulunduğu Gaziantep / İslâhiye bölgesindeki ilk arkeolojik araştırma ve kazılar 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında Zincirli, Sakçagözü ve Karkamış yerleşmelerinde gerçekleştirilmişlerdir. Zincirli Höyük ve çevresindeki Alman kazı ve yüzey araştırmalarının ardından, 1949 yılında İngiliz Arkeoloji Enstitüsü tarafından Coba Höyük'te sınırlı bir yüzey araştırması yapılmıştır.[528] İngiliz ekibin Sakçagözü çevresini kapsayan araştırmalarında 16 yerleşim tespit edilmiştir. Araştırmada toplanan çanak çömlekler Kalkolitik Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar uzanan bir tarihe işaret etmektedir. 1955-1972 yılları arasında U. Bahadır Alkım bölge arkeolojisini gün ışığına çıkartmak amacıyla İslâhiye Bölgesinde sırasıyla Yesemek, Tilmen Höyük ve Gedikli-Karahöyük'te daha sistematik bilimsel araştırmalar yapmıştır.[529] Alkım'ın 1955'te başladığı İslâhiye Bölgesi kazı ve yüzey araştırmaları,[530] 1972 yılına kadar başında bulunduğu bir ekip tarafından sürdürülmüştür. Yüzey araştırmalarının amacı Amanos Dağları'nın orta bölümleri ve doğusundaki dar ovaların araştırılması olarak belirlenmiştir. Alkım'ın araştırmasının odak noktasını bölgedeki arkeolojik yerleşimlerle, batıda Amanos Dağları ile doğuda Kurt Dağı boyunca uzanan antik yollar ve geçitler oluşturmuştur. Daha önce Kilikya ile Suriye'yi birbirine bağlayan Arslanlıbel geçidi gibi alanlar incelenmemiştir. Alkım ve ekibi bu çalışmalarında çoğu MÖ 3. binyıla, bazıları MÖ 2. binyıla ve daha çok da MÖ 1. binyıla tarihlenen yerleşim yeri tespit etmiştir. Alkım bu araştırma kapsamında yayımladığı 1969 yılı raporunda, Oylum Höyük'ten bahsetmektedir. Oylum Höyük'ün 'Kuzey Suriye'den (Halep) gelen ve bir taraftan kuzeye dönerek Gaziantep'e, bir taraftan da kuzey-batıya yönelerek İslâhiye, Tilmen Höyük ve Zincirli (Sam'al) bölgesine giden tarihi yolun kavşak noktasında olduğu için önemli bir coğrafî ve stratejik konumu olduğunu' ve 'Kilis bölgesinin en büyük höyüğü ve eski devirlerde krali bir merkez olabileceğini' ifade etmiştir.[531]

---

[528] du Plat ve Williams, Waechter 1950, 59-61.
[529] Mantellini 2013, 239-240; Özgen 1988, 95.
[530] Alkım 1960, 7.
[531] Alkım 1969a, 400; Özgen ve Helwing 2003, 62. Alkım (1969a, 400) bu raporunda, ilerleyen yıllarda Oylum Höyük'te arkeolojik kazı çalışmaları da yapmayı planladığını söylemektedir.

1968 yılında Alfonso Archi, Paolo Emilio Pecorella ve Miıjo Salvini İtalyan bir heyetin Gaziantep ilinde gerçekleştirdiği yüzey araştırmaları, bölgedeki eski yerleşim yerlerinin ilk sistematik kaydını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalarda 216'dan fazla yerleşim kaydedilmiş ve Oylum Höyük ile Tilbeşar'ın (Til Barship) bölgenin en büyük höyükleri olduğu belirtilmiştir.[532] 1980'lerde Oylum yakınlarındaki Leylit Höyük'te, Gaziantep Müzesi tarafından gerçekleştirilen ve yedi ETÇ oda mezarının tespit edildiği bir kurtarma kazısı,[533] 1980'lerin sonlarına kadar bölgedeki tek arkeolojik kazı çalışması olarak kalmıştır.[534]

E. Özgen (1986, 239-248), 1989 yılında başlatacağı Oylum Höyük çalışmalarına hazırlık olarak 1984-1985 yıllarında Gaziantep ve Kilis'te, Oylum Höyük merkez seçilerek, yüzey araştırmalarına başlamıştır. Özgen, amacının höyükte başlangıcı en az 50 yıl öncesine dayanan ve hala devam eden tahribatı gözler önüne sermek ve höyüğün stratejik konumu ve görkemliliği nedeniyle, çok az araştırılmış bölge arkeolojisinin aydınlatılmasına olabilecek katkılarını saptamak olduğunu belirtmiştir.[535] 1986 yılında köylülerin höyüğün yamacına ETÇ'ye ait bir oda mezarı açtıklarının öğrenilmesi üzerine, 1987-1988 yıllarında Gaziantep Müzesi işbirliğiyle höyükte yapılan incelemelerin ardından, 1987 yılında ETÇ sonlarına tarihlenen oda mezarda çalışmalar yapılmıştır. Sistematik kazılar 1989 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi adına E. Özgen başkanlığında başlatılmıştır. Çalışmalara 1988-1990 yıllarında California Üniversitesi'nden E. Carter, 1993'te de Lethbridge Üniversitesi'nden W. Aufrecht dahil olmuş ve höyüğün kuzeydoğu alanındaki ETÇ tabakaları ve mezarları üzerine yoğunlaşılmıştır.[536] 1995 yılından 2002 yılına kadar kazı, Hacettepe Üniversitesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Bölümü işbirliğiyle sürdürülmüş,[537] bu yıllar arasında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden Dr. Barbara Helwing ve Liverpool

[532] Archi ve Pecorella, Salvini 1971, 10, 15, 29, 87-88, 109.
[533] Temizsoy, 1989, 17.
[534] Özgen ve Helwing, Tekin 1997, 42.
[535] Özgen 1986, 241.
[536] Engin 2022, 48.
[537] Özgen ve Tekin, Helwing 1997, 42.

Üniversitesinden Dr. Alan Greaves proje ortağı olarak katılmışlardır.1995-2002 yılları arasında saha sorumlusu olarak çalışan Helwing, Oylum Höyük'ün kuzeydoğu ve batı yamaçlarında özellikle Kalkolitik tabakalara odaklanarak yerleşim stratigrafisi üzerine önemli araştırmalar yürütmüştür.[538] Kazılar 2012-2017 yılları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi adına, 2018 yılından itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Gaziantep Üniversitesi adına Prof. Dr. Atilla Engin'in başkanlığında bir ekip tarafından sürdürülmektedir.

Oylum Höyük kuzeybatı alanında yapılan çalışmalarda, farklı yıllarda bulunan hiyeroglif yazılı mühür ve mühür baskıları ile çivi yazılı tabletler yerleşimin MÖ 2. binyıldaki ismi için çeşitli öneriler getirilmiştir. 2009 yılında K21 plan karesinde GTÇ'ye tarihlenen bir moloz tabakasında, Karkamış kralı İni-Teşub'a ait bir *bulla* ele geçmiştir.[539] Bu krala ait mühür baskıları, Ugarit ve Emar'dan da bilinmektedir.[540] 2010 yılında OTÇ II tabakalarında tamamen çivi yazılı silindir bir mühür bulunmuştur.[541] Mühür lapis lazuliden yapılmış ve 10 satırlık bir çiviyazısı içermektedir. V. Donbaz, mühürdeki kitabede serbest çeviri ile '*Tanrıça Beltu'nun sevgili kölesi, kralın temsilcisi (üst düzey bir yetkili), (Tanrı) Enlil'in rahibi Bitna'nın (katı bir maddeden yapılmış) mührü'* ifadesinin geçtiğini söylemektedir.[542] Mührün Bitna adında bir yöneticiye ait olduğu anlaşılmaktadır. 2011 yılında erken OTÇ II kül tabakasında bulunan çivi yazılı kil tablet,[543] V. Donbaz'a göre Eski Babil dilinde yazılmış ve iki tarım işçisi ile ilgili bir hüküm içermektedir. Donbaz, tablette faizle ödenecek "paribas" işlemi/objesine karşı, işleyen faizinin iki orak işçisinin gücüyle ödeneceğinden söz edildiğini fakat tarih, eponim, şehir adı, kral adı gibi açıklayıcı bilgilerin olmadığını söylerken, metinde geçen *"Iŝrata.. Kralı.."* ifadesinden, başlangıcının kırık olması nedeniyle *"İrrita"* çıkarımı

[538] Engin 2022, 48.
[539] Özgen vd. 2012, 507.
[540] Engin 2019a, 120, Çiz., 1-2, Res. 1-2.
[541] Özgen vd. 2012, 507, Res. 14.
[542] Donbaz 2011, 99.
[543] Özgen vd. 2013, 324, Res.2.

yapılmasının erken bir varsayım olacağını belirtmektedir.[544] Tablet üzerinde, *"10 paribas'ın ödenmesi için faiz olarak 1 qa (litre) faiz hesabiyle iki orak işçisi verecektir (çalıştırılacaktır)"* şeklinde tercüme edilen not Oylum Höyük'te söz konusu dönemde idari kayıtlar tutulduğunu göstermektedir. 2012 yılında L 21 plan karesinde GTÇ tabakasında çivi yazılı bir kil tablet parçası bulunmuştur.[545] A. Ünal, tabletin "genel yapısı ve en önemlisi, yemin tanrılarının bir listesinin metnin sonuna (ters) dahil edilmesi" gibi nedenlerle bir anlaşma metni olması gerektiğini söylemektedir. Ünal metinde "*N[uhasse ülkesinin kralları (hepiniz)*" ifadesine dikkat çekerken, anlaşmanın içeriğinde, antlaşma ortağı/ortaklarının, birlikleri ve arabacıları ile birlikte sadakat yemini ettirileceği, düşman saldırısı durumunda Büyük Kralın yardımına gelmeleri beklendiği ve kaçakların teslimi gibi tipik antlaşma hükümleri ve "*bir şeyin zorla alınmasına*" karşı bir yasak hüküm içerdiğini söylemektedir.[546] Bu yazılı bulgular ve özellikle OTÇ I dönemi Saray yapısı gibi mimari unsurlar Oylum Höyüğün MÖ 2. binyılda bir krallık merkezi olduğu düşüncesini güçlendirirken, Oylum Höyük için lokalizasyon önerilerine de yol açmıştır[547].

Ünal, Hitit tabletindeki bir ifadeyi *"Ir-ri-ta"* olarak okuduğu için, 2012 yılında Agade posta listesi aracılığıyla Oylum Höyük'ün antik "*Irrita"* kenti olduğunu önermiş fakat bu önerisini 2015 yılı yayınında bu kelimeyi "*ka-ra-ta"* olarak okuyarak düzeltmiş ve geri çekmiştir.[548] A. Engin 2014 yılında yayınladığı makalesinde tartıştığı bir dizi gerekçeyle Oylum Höyük'ün Akkad metinlerindeki (Naram-Sin seferi) Ulisum / Ullis, Alalah metinlerindeki (İdrimi yazıtı) Ullaza, Hitit kaynaklarında Nuhaşşe ülkesi kenti Ukulzat /

---

[544] Donbaz 2014, 109.
[545] Özgen vd. 2014, 161-162, Res. 5.
[546] Ünal 2015, 23-24.
[547] N. Marchetti (2010, 370), Oylum Höyük'te yukarıda bahsedilen yazılı bulguların ortaya çıkarılmasından önce, Tilmen Höyük'ün antik isminin Zalbar olabileceğini iddia ettiği raporunda, buna bağlı olarak Eski Hitit kaynaklarındaki Puruna nehrinin Pyramos / Ceyhan değil de Afrin olması durumunda *Khaššum*'unda Oylum Höyük olabileceğini iddia etmektedir.
[548] Ünal 2015, 25. E. Özgen 1986 yılı araştırma raporunda, Assur kralı I. Tiglatpileser dönemine tarihlenen Ninive'de bulunmuş bir çivi yazılı mektupta geçen "*Ki-li-zi kenti…..dan (Assur) krala*" ifadesindeki Kilizi'nin bugünkü Kilis olabileceğini yazmıştır (Özgen 1986, 240).

Kuilzila olduğu önerisini getirmiştir.[549] Ünal söz konusu makalesinde Oylum Höyük'ün boyutları ve Halep'e olan yakınlığı gibi gerekçelerle Hitit kralı I. Hattuşili'nin Suriye seferleri sırasında yakıp yıktığını söylediği Hassu(wa) kenti olabileceğini ileri sürmüştür.[550]

4.3. Stratigrafi

Oylum Höyük'te Geç Kalkolitik Dönem'den (GKD) günümüze kadar süren kesintisiz bir tabakalaşma vardır. Yüzey malzemesi, höyükteki en erken yerleşimin Çanak Çömlek Öncesi Neolitik B'de (PPNB) başladığına işaret etmektedir.[551] 1987-2002 yılları arasında çalışılan kuzeydoğu yamaçta ve GKD, ETÇ, OTÇ, GTÇ, DÇ, Helenistik ve Roma Dönemleri'ne ait tabakalar tespit edilmiştir. GKD I evresine tarihlenen taş temelli evin tabanı altına gömülü çömlek mezarlar bulunmuş, sonraki tabakada, içinde Geç Uruk Dönemi seramiklerin bulunduğu, bir odasının beyaz kireç sıvalı olan iki odalı bir yapı ortaya çıkarılmıştır. GKD-ETÇ geçiş evresine tarihlenen bu tabakanın ardından alan ETÇ III-IV ve OTÇ I evrelerinde mezarlık olarak kullanılmıştır.[552] Oylum Höyük'ün X41 ve Y42 plan karelerini kapsayan güney ucundaki kazılarda Orta Çağ Bizans Mezarı ve daha alt seviyelerde ise GDÇ'ye tarihlenen silolar ile GTÇ mimari kalıntıları ortaya çıkarılmıştır.[553]

Kuzeydoğu yamacındaki kazılar, bu alanın OTÇ II ve GTÇ'de yoğun bir şekilde iskân edildiğini göstermiştir. 1997-2000 yılları arasında X9, Y9, Y10 ve Z11 açmalarında gerçekleştirilen kazılarda ETÇ III-IV-OTÇ I mezarlığı üzerinde OTÇ II'ye tarihlenen yenilenme evreleri olan yangın izlerine sahip ve bir sokak boyunca konumlanan iki evreli yapılar açığa çıkarılmıştır.[554] GTÇ tabakası zayıf bir mimariyle temsil olurken DÇ'de yuvarlak tahıl siloları tarafından tahrip edilmiş yapılar ortaya çıkarılmıştır.[555]

---

[549] Engin 2014.
[550] Ünal 2015, 32.
[551] Engin 2022, 48.
[552] Engin 2022, 50-51.
[553] Özgen ve Helwing 2001, 96-99.
[554] Özgen ve Helwing 2001, 61-75.
[555] Engin 2022, 50-51.

Oylum Höyük'ün Kuzeybatı Alanı, 1989, 1991, 1993, 2002 ve 2004 kazı sezonları ve 2007'den bu yana aralıksız devam eden arkeolojik kazılarla yerleşimdeki en uzun süreli ve en geniş alanda yapılan kazıya konu olmuştur (Plan 1). Şimdiye kadar bu alanda yapılan kazılar, OTÇ I'den Orta Çağ'a kadar kesintisiz bir yerleşimin varlığını ortaya koymuştur.[556]

VIc Tabakası (OTÇ I):

OTÇ I'e tarihlenen VIc tabakası, Kuzeydoğu Alanı'ndaki açmalarda karşılaşılan en erken tabakadır. Bu tabakada kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan, 1060 m^2 yüzölçümüne sahip büyük bir sarayın kalıntılarını ortaya çıkarmıştır (Plan 2).[557] Yapının içinde bulunan karbonize zeytin çekirdekleri üzerinde yapılan kalibre edilmiş radyokarbon sonuçları, yapının MÖ 1900 ile 1745 yılları arasına tarihlemektedir.

Arkeolojik buluntular sarayın MÖ 18. yüzyılda bir yangın sonucu tahrip olduğunu göstermektedir. Oda 2 haricindeki odalarda çok sınırlı miktarda malzeme bulunması, yapının bu felaket öncesinde veya sırasında boşaltıldığını veya yağmalandığına işaret etmektedir.[558]

VIb Tabakası (Erken OTÇ II):

Alanda iki Erken OTÇ II tabakası tespit edilmiştir: VIa ve VIb. VIb tabakası da iki evrelidir. BU tabakanın erken evresi olan VIb1 tabakasında (Erken OTÇ II) (VIb Tabakası), alan çöplük olarak kullanılmış ve saray kalıntılarının üzerinde kalın bir kül tabakası birikmiştir.[559] Kül tabakasında çok sayıda çanak çömlek parçası, hayvan kemikleri, insan ve hayvan kil figürinleri bulunmuştur. Bu tabakanın daha geç evresinde

---

[556] Engin vd. 2014; Engin vd. 2016; Engin vd. 2017; Engin vd. 2018; Engin vd. 2019; Engin vd. 2020; Özgen ve Tekin, Ensert 1994, 96; Özgen vd. 2004a, 340-341; Özgen 2006, 367-368; Özgen ve Engin, Eser, 2009; Özgen vd. 2011; Özgen vd. 2013a; Özgen vd. 2013b.

[557] Engin 2019b; Engin vd. 2014, 241-242, Res. 9-11; Engin vd. 2016, 189; Engin vd. 2017, 556, 558-560, Res. 2, 5-6; Engin vd. 2019, 274, Res. 4; Engin vd. 2020, 250-251; Özgen ve Engin, Eser, 2009, Res. 6; Özgen vd. 2011, 59, Res. 6; Özgen vd 2013a, 500-501, Res. 5; Özgen vd. 2013b, 324, Res. 3; Engin vd. 2014, 166-167, Res. 12-14.

[558] Engin 2019b, 241, 246; Özgen vd. 2014, 166-167, Res. 12-14.

[559] Engin vd. 2020, 248, Res. 10; Özgen vd 2013b, 324, Res. 5-6; Özgen vd 2014, 163.

çöplük katmanlarının üzerine, metal ve seramik fırınları inşa edilmiştir. Alan aynı zamanda mezarlık olarak da kullanılmıştır.[560] VIb2 tabakasında fırınlar terkedildikten sonra alanın doğusunda evler inşa edilmeye başlanmıştır. Bu yapılar tek mekânlı olabildiği gibi 6-7 odan oluşan evler de vardır. Hepsi kuzeybatı-güney doğu yönlü bu yapıların batısında aynı yönlü bir sokak bulunmaktadır.[561] Ölülerin evlerin arasına ve tabanlarının altına gömülmesi uygulaması bu evrede yaygındır. Bazı odalarda ocaklar bulunurken, kireç harcıyla sıvanmış taş platformlar sadece birkaç evde görülmüştür. Bu evrenin evleri bir yangınla tahrip olmuş ve daha sonra aynı plan şemasına göre ve çoğu durumda aynı taş temel duvarları üzerine yeniden inşa edilmiştir.

Çivi yazılı lapis lazuliden yapılmış bir silindir mühür ve küçük bir çivi yazılı tablet Vb tabakasının en önemli buluntularıdır (Resim 1a-b). Her iki yazılı belge de Oylum Höyük'ün OTÇ II döneminde idari bir merkez olduğunu ortaya koymaktadır.

VIa Tabakası (Geç OTÇ II):

Çok odalı, bazen avlulu ve taş temeller üzerine kerpiçle inşa edilmiş ev geleneği, VIb (Erken OTÇ II) tabakasının üzerinde yer alan VIa (Geç OTÇ II) tabakasında devam etmiştir.[562] Geç OTÇ II yerleşim katı da bir yangın sonucu tahrip olmuştur. K23, L23 ve M23 plankarelerinde, bu tabaka GTÇ II yerleşimi tarafından neredeyse tamamen tahrip edilmiştir. Korunmuş evler genellikle tek sıralı ve taş temelli olmakla beraber nadiren taş temelsiz binalar da inşa edilmiştir. [563] Evler, genellikle aynı yerleşim planı izlenerek ve genellikle aynı taş temeller yeniden kullanılarak yenilenirken çoğu ev yeniden inşa sırasında ek mekânlarla genişletilmiştir.[564]

V. Tabaka (GTÇ I-II):

---

[560] Özgen vd. 2014, 163, Res. 12-13.
[561] Engin vd. 2014, 451, Res. 8; 2017, 566-7, Res. 12-13; 2018, 478-9; 2019, 276; Özgen vd. 2013a, 499, Res. 4; 2013b, 327, Res. 11; 2014, 164-6, Res. 10.
[562] Engin 2011; Engin vd. 2011; 2014, 449-57, Res. 7; 2017, 562-5, Res. 9-11; 2018; 2019, 272- 5; Özgen vd. 2010, 8-10, Res. 11; 2011, 56-61, Res. 3; 2013a, 499-509, Res. 6-9; 2014, 162-5, Res. 7-11.
[563] Özgen vd. 2010, 8-10, Res. 11.
[564] Özgen vd. 2014, 163, 450.

Kuzeydoğu yamacının dik eğimi, GTÇ I (MÖ 1600-1400) ve GTÇ II (MÖ 1400-1200) olmak üzere iki tabakada (Vb, Va) bulunan GTÇ mimari kalıntılarının tahrip olmasına neden olmuştur. GTÇ I'e tarihlenen Vb tabakasında, bazıları avlulu olan küçük kerpiç evlerin kalıntıları, üst tabakaların neden olduğu yoğun tahribat nedeniyle kötü korunmuştur. Korunan mimari unsurlar, taş temelli ya da temelsiz inşa edilmiş, çok odalı ve avlulu evlere işaret etmektedir.[565] Bazı evlerde at nalı şeklindeki fırınlar bulunmaktadır.

Kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan ve yaklaşık 15 m'lik kısmı tespit edilen bir yapıya ait kalıntılar, K23, L21, L22, M21 ve M23 açmalarında GTÇ II'ye tarihlenen Va tabakasında açığa çıkarılmış. Yapının güneybatı kısmındaki duvarlar (yak. 1 m genişliğinde) düzenli aralıklarla payandalarla desteklenmiştir. Bir yangın sonucu tahrip olan bu yapının kerpiç duvarlarında yatay ahşap hatıl izlerine rastlanmıştır. Yapının batısında, taş bloklardan yapılmış ve üzeri yassı taşlarla örtülmüş bir atık su kanalının bulunduğu geniş bir avlu ve iki fırın ortaya çıkarılmıştır.[566] Yapının taş temelinin altında iki minyatür kâseden oluşan temel adak objeleri, bir odada mobilya süslemesinde kullanılan fildişi plaklar ve avluda altın bir aplike bulunmuştur. Yaklaşık 2 m çapında ve 2 m derinliğindeki L22 açmasında bu seviyede ortaya çıkarılan büyük silo çukurları muhtemelen evle ilişkilidir. Bu yapının etrafındaki dolguda çivi yazılı bir Hitit tableti (Resim 1c), biri Karkamış Kralı İni-Teşup'a ait olmak üzere iki konik *bulla* (Resim 2) ve Hitit yöneticilerine ait biri gümüş, diğeri mermerden iki damga mühür daha bulunmuştur (Resim 2a-b). Buluntular yapının önemli bir Hitit idari binası olabileceğini düşündürmektedir.[567]

IVc Tabakası (EDÇ):

---

[565] Engin vd. 2014, 240; 2016, 450, Res. 7; 2019, Res. 2; Özgen vd. 2010, 4, 7, Res. 8-9; 2013a, 498, 508, Res. 15; 2014, 164.

[566] Engin 2016, 189, 191-2, Çiz.1, fig. 4-5; Engin vd. 2014, 447-8, fig. 4-5; Özgen vd. 2013a, 507, fig. 12; 2013b, 326, fig. 9.

[567] Dinçol ve Dinçol 2011; Engin 2016, 190-1, Res. 2: b, 3: a-c; 2019b; Özgen vd. 2013a, 502, 507; 2013b, 326, Res. 10; 2014, 162, Res. 5.

EDÇ'ye tarihlenen IVc tabakasında her ikisinde de yangın izleri görülen iki yerleşim evresi vardır. Bu tabakanın geç yerleşim evresinde, tek renkli ve açık renkli zemin üzerine geometrik motiflerle boyanmış iki farklı çanak çömlek türü görülürken, erken evrede GTÇ kap formlarının devam ettiği monokrom kaplar yaygındır. IVc tabakası Orta ve Geç Demir Çağı silo çukurları tarafından büyük ölçüde tahrip edilmiş olsa da J22, K20, K23, K24, L21, L22, L23, M23 ve M24 açmalarında çok odalı kerpiç evler açığa çıkarılmıştır.[568] Evlerin taş temelleri düzenli değildir ve bazı duvarların taş temelleri yoktur. Yuvarlak ya da at nalı şeklindeki fırınlar bu evrede ortaya çıkmış ve bazıları sıkıştırılmış toprak zeminli mekânlarda yer almaktadır. Fırınların tabanlarına çanak çömlek parçaları serilmiş ve bunlar daha sonra sıvanmıştır. M23 açmasındaki bir avluda kerpiçten yapılmış neredeyse kare bir seramik fırını ortaya çıkarılmıştır.[569]

IVb Tabakası (ODÇ):

ODÇ IVb tabakasında, kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan yaklaşık 3 m genişliğindeki bir sokağın her iki yanında sıralanan çok odalı kerpiç evler açığa çıkarılmıştır. Farklı evrelerde kullanılmaya devam eden çok sayıda yuvarlak silo çukuru da bu evrede inşa edilmiştir.[570] IVb tabakası erken ve geç evre olarak ikiye ayrılmıştır. Sokak her iki evrede de kullanılmıştır. Yuvarlak siloların sayısı da geç evrede önemli ölçüde artmış, bu da mimari kalıntılara ve erken evrenin alt tabakalarını tahrip etmiştir.[571] Öte yandan, GDÇ silo çukurları da ODÇ tabakalarına zarar vermiştir. Evler genellikle taş temellere sahiptir, ancak L22 ve M22 açmalarında ortaya çıkarılan dikdörtgen kerpiç binalar böyle değildir.[572]

IVa Tabakası (Geç Demir Çağı):

---

[568] Engin vd. 2014, 237, 240, Res. 5; 2016, 446; Res. 2-3; 2020, 245, 247, Res. 5-6, 9; Özgen vd. 2011, 60, 62; 2013a, 506.
[569] Engin vd. 2016, 446, Res. 3.
[570] Engin vd. 2014, 237-8; 2016, 456; 2019, 279-81, Res. 9-11; 2020, 244-7; Özgen vd. 2011, 59, 61,63, Res. 10, 12; 2014, 161, Res. 2, 4.
[571] Engin vd. 2014, 236, 240, Res. 5; Özgen vd. 2013a, 506.
[572] Özgen vd. 2011, 61, 63, Res. 10, 12.

GDÇ'ye tarihlenen ve batı yamacının aşınması nedeniyle çok az korunmuş olan IVa tabakası üç yapı evresine sahiptir. IVb tabakasına ait yaklaşık 3 m genişliğindeki sokak, IVa tabakasının en erken iki evresinde kullanılmaya devam etmiştir. Sokağın her iki yanında birkaç odalı kerpiç evler ve çok sayıda yuvarlak silo çukuru ortaya çıkarılmıştır.[573] Evlerin bazı mekânlarında fırınlar, tandırlar ve kısmen tabana gömülü depolama küpleri yaygındır. Yuvarlak silolardan daha az olmakla birlikte dikdörtgen kerpiç silolar da kerpiç teraslar üzerine yerleştirilmiştir.[574] IVa tabakasının en son katında, muhtemelen Akamenid Dönem'e tarihlenen, masif kerpiç duvarlı ve kerpiç teraslı büyük bir yapı yer almaktadır. Standart, kare kerpiçler kullanılarak inşa edilen büyük yapının duvarları 1,80 metre genişliğindedir.[575] Anıtsal yapının derin temel hendekleri, daha önceki GTÇ tabakalarını büyük ölçüde tahrip etmiştir.

III. Tabaka (Helenistik Çağ):

Helenistik Çağ'a tarihlenen III. tabaka, birkaç odalı binalar ve yuvarlak silo çukurları gibi kötü korunmuş mimari kalıntılar vardır.[576] Roma Dönemi'ne tarihlenen II. tabakada Geç Demir Çağı'na ait anıtsal kerpiç yapının kullanımının devam ettiği düşünülmektedir.[577] Kuzeydoğu ve kuzeybatı bölgelerinde yapılan kazılar, Oylum Höyük'ün Roma Dönemi'nde büyük bir yerleşim olma özelliğini kaybederek küçüldüğünü ve üzerine büyük olasılıkla askeri bir yapının inşa edildiğini göstermektedir.[578] M23 açmasında Helenistik Çağ'a tarihlenen dikdörtgen bir fırın bulunmuştur.[579] 1989 yılı kazılarında bu tabakada bir çömlek içinde 133 adet Helenistik gümüş sikke ele geçmiştir.[580].

II. Tabaka (Roma Dönemi):

---

[573] Engin vd. 2014, 160-1, 165; 2019, 278; 2020, 246-7, Res. 6-8; Özgen vd. 2009, 140, 142, 143, Res. 2-12; 2010, 2-4, 11-2, Res. 2-5; 2011, 57, 63, Res. 2-3; 2013a, 506.
[574] Engin vd. 2018, 479-83, Res. 8-12; 2019, 280, Res. 12-13.
[575] Greaves 2002, 4; Özgen vd. 1994, 96; 2004a, 340-1, Res. 4-5.; 2009, 140, 141, Res. 4; 2011, 57; 2010, Res. 6; 2014, 161.
[576] Özgen vd. 2014, 160.
[577] Özgen vd. 2004, 238-239.
[578] Engin vd. 2014, 238-239.
[579] Özgen vd. 2014, 160, Res. 1.
[580] Özgen 1990b, 24, Res. 5-7; Özgen ve Davasne, 1994.

Roma Dönemi'ne tarihlenen II. tabakadan elde edilen kanıtlar, Geç Demir Çağı'na ait anıtsal kerpiç yapının kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir. Geç evreye ait kanal ile avluda MS 4. yüzyıla tarihlenen Roma sikkeleri ve *terra sigillata* çanak çömlek parçaları bulunmuştur.[581] Roma Dönemi'nde yenilendiği anlaşılan anıtsal kerpiç yapının batı yamacı kerpiç bir terasla çevrilidir. Güneyde, aynı döneme ait ikinci bir yapı da benzer kalınlıkta kerpiç duvarlara sahip olup, ayrıca beyaz kireç harcı ve ahşap hatıllarla kaplanmıştır.[582] Yapının inşası sırasında, temel açmalarının altındaki Geç Demir Çağı silo çukurları içerdikleri külden arındırılmış, temizlenmiş ve temelleri güçlendirmek için harç ve taşla doldurulmuştur. Kuzeydoğu ve kuzeybatı alanlarında yapılan kazılar, Oylum Höyük'ün Roma Dönemi'nde büyük bir yerleşim olma özelliğini kaybederek küçüldüğünü ve üzerine büyük olasılıkla askeri bir yapı inşa edildiğini göstermektedir.[583]

I. Tabaka (Orta Çağ):

Oylum Höyük'teki Ortaçağ yerleşimine ait yüzey malzemesi çoğunlukla höyüğün güney ve güneydoğu yamaçlarında ve güneydeki düzlüklerde belgelenmiştir. Ancak höyüğün güneybatı kesimindeki büyük bazilika kilise yapısı, Bizans Dönemi'ndeki yerleşimin o kadar da küçük olmadığına işaret etmektedir. Güney yamaçtaki X41a ve Y42 açmalarında 2000 yılında ortaya çıkarılan Bizans mezarları, höyüğün üst kısmının bu dönemde mezarlık olarak kullanıldığını göstermektedir.[584] Kuzeybatı Alan'da sadece 2010 yılında açılan L21 açmasında, bazı yuvarlak çukurlarda Ortaçağ'a ait yeşil sırlı çanak çömlek parçaları gibi Ortaçağ kalıntılarına rastlanmıştır. Ortaya çıkarılan çukurların işlevi belirsizdir. [585]

5. OYLUM HÖYÜK ORTA TUNÇ ÇAĞI I MİMARİSİ (OYLUM VIc TABAKASI)

[581] Özgen vd. 2004a, Res. 5; 2006, 367-8, Res. 1-2.
[582] Engin vd. 2014, 238-9, Res. 8-9; 2018, 480, 481, Res. 6-8; Özgen vd. 2009, 140, 141, Res. 4; 2011, 57; 2010, Res. 6.
[583] Engin 2022, 59.
[584] Özgen ve Helwing 2001, 95-6, fig. 29; 2003, 70; Özgen vd. 2002a, 17-8, Res. 8.
[585] Özgen vd. 2013a, 506.

5.1. Anıtsal Yapı (Saray)

Oylum Höyük'ün kuzeybatısındaki H22, I21, I22, J21, J22, J23, K21, K22, K23, K24, L21, L22, L23 ve L24 plankarelerinde yürütülen arkeolojik çalışmalar 2007 yılında başlamış ve halen devam etmektedir. Bu alanda ortaya çıkarılan en erken mimari kalıntılar MÖ 2. binyıl başlarına (OTÇ I) tarihlenen 'Oylum VIc Tabakası'na aittir. Söz konusu alanda bir dış avlu ve teras bölümüyle birlikte tespit edilen anıtsal kerpiç yapı bu evrenin tek mimari unsurunu oluşturmaktadır (Plan 2, Plan *3*). Yapıda bulunmuş olan zeytin çekirdeklerinden elde edilen kalibre edilmiş radyokarbon tarihleri MÖ 1900-1745 tarih aralığına işaret etmektedir.[586] Yapı, MÖ 18. yüzyılda bir yangın tahribatı ile yıkılmıştır. Oylum Höyük Kuzeybatı Alan ve 2007 öncesi diğer kazı alanlarında 'VIc tabakasına' ait bu yapı dışında bir mimari unsur henüz tespit edilmemiştir.

Söz konusu anıtsal yapı; açığa çıkarılmış olan bölümlerin planı, 1,80-1,85 m genişliğindeki duvarları, kapladığı alan ve içerdiği buluntular nedeniyle saray olarak değerlendirilmektedir.[587] Kuzeydoğu-güneybatı yönünde inşa edilmiş olan yapının tamamı açığa çıkarılamamış olmakla birlikte, 2023 yılı çalışmaları güneydoğu yönünde devam ettiğini göstermiştir. Saray, doğusunda bir avlu ve batısında terasla sınırlanmış olup, açığa çıkarılan kısmı yaklaşık 1060 m^2'dir. Doğu cephesinde, avlu üzerinde yapının duvarlarına yaslanan 3 odalı (8, 9 ve 10 no'lu odalar) ek bir bina inşa edilmiştir.[588] Yapının ana iskeletini oluşturan duvar kalınlıkları 1,80 ve 1,85 m arasında değişirken odaları bölen bazı ara duvar (2, 3, 12 ve 13 no'lu odalar) ve doğu cephesindeki ek binanın duvar kalınlığı yaklaşık 50 cm'dir. Duvarlar yaklaşık 3-4 m yüksekliğe kadar korunmuş olsa da üzerlerinde pencere açıklıkları tespit edilmemiştir. Avludaki odaların büyüklüğü yaklaşık 8-10 m^2 arasında değişirken yapının odaları -5 no'lu merdiven odası hariç (10 m^2)- 25 ile 45 m^2 arasında değişkenlik göstermektedir. Yapının 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 12 ve 14 no'lu odalarının tabanları avlu seviyesinin yaklaşık 2 m altındadır. Bu odaların içerdiği

---

[586] Engin 2019b, 238. Beta Analytic; 3500 + / – 30 BP, Cal BP 3850 to 3695 (sa. 1900–1745 BC) (Tablo 9, 1 no'lu sonuç).

[587] Engin 2019b, 240.

[588] Yapının odaları kuzeyden güneye doğru numaralandırılmıştır. Çalışmamızda odalar bu numaralar altında, yapıyı sınırlayan unsurlar ise 'avlu' ve 'teras' başlığı altında değerlendirilmiştir.

sınırlı buluntu topluluğunun niteliği ile birlikte odaların avlu tabanının altında oluşu yapının daha çok kuzey kısmını oluşturan mekânların birer mahzen, depo, atölye ve mutfak olarak kullanıldığını göstermektedir. Güneyde açığa çıkarılan 15 no'lu odanın tabanı ise avlu seviyesinin üstündedir. 13 no'lu odanın K23 planlaresinde kalan kuzey bölümünün duvarları ortaya çıkarılmış fakat tabanına henüz ulaşılmamıştır. 15 no'lu oda ile yan yana oluşu ve ayakta kalan duvarlarının yüksekliği bu oda tabanının da avlu seviyesinin üstünde olduğunu göstermektedir. Daha güneydeki 16 ve 17 no'lu odaların duvarlarının tamamı henüz açığa çıkarılamamıştır. Yapının açığa çıkarılan kısmında, 15 ve 13 no'lu odalardan itibaren güneye doğru oda tabanlarının avlu seviyesinin üstünde olduğu düşünülmektedir. Binanın doğu cephesindeki 3 odalı ek yapıya 8 no'lu odanın doğu duvarındaki kapı aralığından girilmektedir. Yapıya ana girişi sağlayan kapı aralığı 15 no'lu odanın doğusunda, avluya bakan kısa kenardadır. Yaklaşık 85 cm genişliğindeki kapı aralığının tabanı ile avlu tabanı arasındaki bağlantıyı sağlayacak bir basamak sistemi tespit edilmemiştir. 5 no'lu oda diğer odalara kıyasla daha dar ve kısa olup, yapının kuzey kısmındaki odalara üst kattan ulaşım sağlayan merdiven odasıdır.

2, 3, 12 ve 13 no'lu (13 no'lu odanın tamamı kazılmamıştır) odalar 50 cm genişliğindeki kerpiç duvarlarla bölünerek, odaların batı kısmında ana mekânlardan daha küçük depolama amaçlı alanlar oluşturulmuştur. Bu mekânlara geçiş, bölme duvarlarının kuzey uçlarında yer alan kapı aralıklarından sağlanmaktadır. 2 ve 3 no'lu odalardaki bu küçük mekânların zemin seviyesi oda tabanlarından daha yüksektir. 3 no'lu odada depo odasına geçiş sağlayan kapı aralığının önünde bazalttan yapılmış bir eşik taşı vardır.

Sarayın batı bölümü höyüğün dik bir eğim yaptığı yamaca bakmaktadır. Bu nedenle, yapıyı erozyon etkisinden korumak amacıyla doğu cephesine bir teras inşa edilmiştir. Doğu duvarına dik olarak bağlanan, iki kalın kerpiç duvarın arasının moloz ve çamurla doldurulup yüzeyinin kerpiçle kaplanarak oluşturulduğu belirlenen teras, yamacın daha dik olduğu güney tarafında daha fazla tahrip olmuştur. Binanın kuzeyinde bir eğim olması nedeniyle, bu bölümde bir kerpiç teras olması beklenebilir. 1 no'lu mekân yamaç erozyonu ve OTÇ II dönemi inşa faaliyetleri nedeniyle tahrip olmuştur. Fakat bu alandaki kerpiç blokları bu bölümün yapının kuzey terası olma olasılığını güçlendirmektedir. Yapının doğusunda yer alan avlu, üzerinde küçük taşlar ve seramik parçalarının yer aldığı

sıkıştırılmış toprakla oluşturulmuştur. Avlunun tamamı henüz ortaya çıkarılmamıştır. Yapının açığa çıkarlan kısmı bu alanın bir dış avlu olduğuna işaret etmektedir.

Yapının duvarlarında ve terasta, 40 x 40 x 12 cm ile 60/65 x 35/40 x 12 boyutlarında iki farklı kerpiç kullanıldığı belirlenmiştir. Birinci tip yaygın olarak, ikinci tip ise kısıtlı alanlarda oluşan boşlukları doldurmak için kullanılmıştır. Bu kerpiçler yapımlarında kullanılan farklı toprak ve katkı malzemelerinden dolayı üç farklı renktedir: koyu yeşilimsi gri, açık kırmızı ve beyaz kireçli. Kerpiç duvarlar orta boy, işlenmemiş ve bir/iki sıradan oluşan taş temel ya da doğrudan toprak zemin üzerine inşa edilmiştir.

5.1.1. Oda ve Mekânlar

5.1.1.1. 2 No'lu Oda

Yapının kuzeybatı ucunda yer alan bu oda (Plan 2). Dikdörtgen formunda, yaklaşık olarak 8 x 4,4 m boyutlarında ve 35,2 m^2'lik büyüklüğe sahiptir. Oda dolgusu yanmış moloz ve ahşap parçaları içermektedir. Odanın kuzey, güney ve doğu duvarlarında beyaz kireç sıva izleri vardır c, Resim 11).

Oda 60 cm genişliğindeki bir kerpiç duvarla ikiye bölünmüştür. Bölme duvarının kuzeyinde, mekânlar arasında geçişi sağlayan bir kapı boşluğu yer almaktadır. Duvarın bu kısmı tek sıra yüksekliğinde çift sıra orta boy taş temellidir. Duvarın batısındaki alan 2 x 4,6 m boyutlarıyla yaklaşık 9 m^2 iken doğusundaki daha geniş mekân 5,3 x 4,4 m ebatlarında ve yaklaşık 23,3 m^2 büyüklüğündedir. Geniş mekânda iki ve küçük mekânda ise bir adet olmak üzere kısmen oda tabanı üzerine yerleştirilmiş üç adet kübik bazalt blok bulunmaktadır (Resim 7). Doğu batı aksında oda tabanına yerleştirilmiş bu bazalt bloklar üst yapıyı taşıyan ahşap direk altlıklarıdır. Boyutları yaklaşık 30 x 40 cm ebatlarında olan bu bloklar küçük taşlar ve seramik parçalarıyla desteklenerek zemine sabitlenmişlerdir (Plan 3). Batıdaki mekânın tabanı diğerinden 40 cm kadar daha yüksektedir. Odanın korunan duvarları yaklaşık 3 m yüksekliğindedir. Odanın güney duvarında güneydoğu köşeye yakın konumda 3 no'lu odaya geçiş sağlayan, 80 cm genişliğinde ve tabandan 60 cm yükseklikte bir kapı aralığı vardır. Kapının eşik kısmı tek sıra iki kerpiç bloktan oluşurken üst kısmı çöktüğü için taşıyıcı bölüm tespit edilememiştir (Resim 8). Oda içinde kapı aralığının önünde, hemen doğusunda bulunan kapı mil taşı, olasılıkla tek

kanatlı olan kapının içeri ve doğuya doğru açıldığını göstermektedir. Kapıyla oda tabanı arasında bir basamak sistemi olup olmadığı belli değildir (Plan 4).

Odanın kuzeydoğu köşesinde 2 x 1,20 m genişliğinde ve 40 cm yüksekliğinde bir seki vardır. Sekinin batı tarafı yan yana 3 taş ve ince bir kerpiç hatla sınırlandırılmış, üzeri kireçli bir harçla sıvanmıştır. Seki üzerinde bir çömleğe ait ağız parçası bulunmaktadır (Plan 2, Resim 5).

Sekinin güneyinde, odanın güney duvarla bitişik ve bu duvardaki kapı boşluğunun hemen batısında bir kil platform üzerinde biri küçük, diğeri büyük iki adet ocak kalıntısı vardır.[589] Yukarı doğru daralan silindirik biçimli, kille biçimlendirilmiş olan ocaklar parçalanarak dağılmıştır. Kalıntılar ocağın formunu belirlemek için yeterli değildir. Platformun yüksekliği zeminden yaklaşık 50 cm kadardır. Platform üzerinde, ocakta gerçekleştirilen pişirme işleminden geriye kalan kül birikintileri tespit edilmiştir. Ocakların, üzerine yerleştirildiği kil sekinin yüzeyi çanak-çömlek parçaları ile kaplanmıştır. Bu sayede sert ve düz bir zemin elde edilirken ısı yalıtımı da sağlamış olmaktadır. Ocakların önündeki iki adet bazalt taşla elde edilen düzlem ocakta yapılan işler için oluşturulmuş bir çalışma alanı olmalıdır (Plan 2, Resim 9). Ocağın kuzeybatısında yaklaşık 70 cm çapında ve 1,5 cm kalınlığında düz yüzeyli yuvarlak bir ahşap tespit edilmiştir. Yanarak külleşmiş bu ahşap olasılıkla bir tepsi olarak kullanılmış olmalıdır (Plan 3, Resim 4, Resim 12).

Odanın tabanı, kuzeyi ve batısındaki teras düzleminden yaklaşık 2,50 m kadar aşağıdadır. Bu durum odaya ait duvarların üst bölümlerinin yukardaki kata ait olduğunu göstermektedir. Odanın zemini sıkıştırılmış topraktan yapılmıştır. Tabanda kırılmış ve dağılmış çok sayıda çanak-çömlek parçası ile ağız çapları yaklaşık 25 cm boyutlarında iki adet taş kap ve dokuz adet öğütme taşı bulunmuştur. Taş kaplar tahılların ezilerek un haline getirilmesi için kullanılmış olmalıdır. Odanın batısındaki kilerde de yerinde

[589] Özgen vd. 2014, 167.

kırılarak dağılmış seramik parçaları ve çok sayıda zeytin çekirdeği tespit edilmiştir (Plan 3).

Platform üzerindeki yan yana iki ocak, olasılıkla tahıl depolamada kullanılan tekne biçimli platform ile mekân içine dağılmış bazalt öğütme taşları, ezme taşları ile daha çok çömlek ve çanaklara ait pişmiş toprak kap parçaları, ana mekânın bir mutfak, bölmenin işe mutfağa ait bir kiler olduğunu göstermektedir (Resim 6).

Mekân içerisindeki yanık kırmızı kerpiç molozu,[590] yapının bir yangın sonucu yıkıldığını göstermektedir. Kiler bölümünün önünde ana mekân tabanında iki kadın iskeleti açığa çıkarılmıştır (Plan 5, Resim 13). Bu iki kadının ölümüne neden olan gelişme yapının yanması veya yanmasına neden olan bir saldırı olmalıdır. [591] Bireyler yangın sırasında çıkan dumandan dolayı boğularak ölmüşlerdir.[592]

5.1.1.2. 3 No'lu Oda

J22 plankaresi içinde yer almaktadır. Dikdörtgen formlu oda yaklaşık olarak 7,70 x 4,60 m boyutlarında ve 35,40 m^2 büyüklüğündedir. 3 no'lu oda da 2 no'lu oda gibi yaklaşık 60-65 cm genişliğinde bir kerpiç duvarla bölünmüştür. Duvar birkaç sıra yüksekliğinde korunmuştur. Duvarın böldüğü mekânlardan batıdaki yaklaşık 4,50 x 2,50 m ebatlarında ve 11,20 m^2 genişliğindeyken doğudaki daha büyük mekân kare formlu, yaklaşık 4,40 x 4,40 m boyutlarında ve 19 m^2 büyüklüğündedir (Plan 2, Plan *6*). Batıdaki küçük odanın tabanı (2 no'lu odada olduğu gibi) doğudaki mekândan yaklaşık 30 cm daha yüksektir. İki mekân arasındaki geçiş bölme duvarının kuzeyindeki 80 cm'lik kapı açıklığından sağlanmaktadır. İki mekân arasındaki kot farkından dolayı kapı aralığının doğusuna 2 adet, biri 50 x 55 cm diğeri 20 x 50 cm boyutlarında dikdörtgen formlu kesme kireçtaşı bloktan basamak yerleştirilmiştir (Resim 14). Odanın kuzey duvarında 2 no'lu odaya, güney duvarında 11 no'lu odaya ve doğu duvarında 6 no'lu odaya açılan kapı aralıkları

---

[590] Kerpiç yapımında kullanılan toprak içindeki demir oksit parçaları 500°C'lik bir ısıda oksitlenmeye başlayarak kerpiç bloğunun kırmızı renge bürünmesine yol açmaktadır (Stevanović 1997, 366). Daha koyu kırmızı renk ise 800°C'den yüksek bir ısıya işaret etmektedir (Quiles 2022, 443-444; Stevanović 1997, 366).
[591] Engin 2024, 59-60; Özgen vd. 2014, 166-167. Antropolog Prof. Dr. Ayşen Açıkkol
[592] Antropolog Prof. Dr. Ayşen Açıkkol ile kişsel görüşme.

vardır. Odanın batısında sarayın kerpiç teras bölümü bulunmaktadır. Terasın desteklediği batı duvarı yaklaşık 3 m yüksekliğinde korunmuştur. Yapının, kuzeybatı-güneydoğu yönlü batı duvarının dış yüzeyi, kalın beyaz sıvalıdır (Resim 55). Odanın iç duvarlarında bu beyaz sıva çok az korunmuştur. Mekân tabanları sıkıştırılmış killi topraktan oluşturulmuştur. Doğudaki mekânın tabanı üzerinde, kesme bazalt taştan yaklaşık 40 x 40 cm boyutlarında bir ahşap direk altlığı vardır. Bu direk altlığının hemen güneydoğusunda, mekân tabanı üzerindeki parçalanmış pitos dışında odada *in-situ* durumda bir buluntu yoktur. Oda tabanı üzerindeki dolgu içinde bulunan 3 adet taş boncuk ve biri küpe diğeri iğne 2 adet tunç eşya 3 no'lu odanın yapı içindeki fonksiyonu açısından yeterli bilgi vermemekle birlikte (Plan 6), plan ve büyüklük açısından 2 no'lu oda ile yakın benzerliği ve taban üzerindeki pitos odanın kiler ve depolama amaçlı kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir.

5.1.1.3. 4 No'lu Oda

J21 ve K21 plankareleri içinde yer almaktadır. Yapının avlu tarafında, kuzeydoğu ucundadır (Plan 2). 'L' biçimli bir plana sahiptir. Odanın kuzeyinde teras olarak nitelendirilen 1 no'lu mekân yer almaktadır. Kuzey duvarı erken OTÇ II evresi çukurları ve fırını (VIb1 tabakası, 1 no'lu) tarafından tahrip edilmiştir.

Odanın dar dikdörtgen biçimli ana mekânı yaklaşık 8 x 3 m boyutlarındadır. Yaklaşık 25 m^2 büyüklüğündeki odanın doğusunda güneye girinti yapan, uzunluğu 135 cm, eni 60 cm olan bir mekân vardır. Bu alanda açığa çıkarılan taş döşeme tahrip olmuş bir platformun temeline ait olmalıdır. Oda tabanından yaklaşık 1 m yüksekliğindeki platformda kireçten bir zemin tespit edilmiştir. Ana mekânın güney duvarı boyunca uzanan bir başka kerpiç platform 40 cm genişliğinde ve 40 cm yüksekliğindedir. Platformun dış hattı içe doğru oval biçimlidir ve genişliği 60 ile 30 cm arasında değişmektedir. Odanın kuzey duvarına bitişik 1,50 x 0,60 m ebatlarında kerpiç bloklardan yapılmış platform çevresinde tahrip olmuş bir fırına ait kalıntılar açığa çıkarılmıştır. Diğer odalarla bağlantı sağlayacak bir kapı geçidi tespit edilmemiştir (Plan 7). Sıkıştırılmış topraktan oluşturulmuş oda tabanı avludan yaklaşık 1 m aşağıdadır. 4 no'lu odada silindir mühür baskılı bir *bulla*, 2 adet havaneli ve bir taş kap parçası (Plan 7) dışında buluntu yoktur. Seki ve fırın kalıntıları odanın yapının mutfak mekânlarından biri olduğunu göstermektedir.

5.1.1.4. 5 No'lu Oda

K21 plankaresi içindedir (Plan 2). Yapının diğer odalarına göre küçük olan 5 no'lu oda yaklaşık 5 x 2 m boyutlarında ve 10 m²'lik bir alan kaplamaktadır. Kuzeyinde ve güneyinde simetrik iki 'L' biçimli odanın arasında kalmaktadır. Sıkıştırılmış toprak olan tabanı, kuzeyindeki 4 no'lu odadan 1 m, avludan ise yaklaşık 2 m daha aşağıdadır. Odanın kerpiç duvarları 2,5 m'ye kadar korunmuştur. Duvarlarda diğer odalara geçiş sağlayacak bir kapı aralığı tespit edilmemiştir. Oda tabanında *in-situ* durumda hiçbir buluntuya rastlanılmamıştır. Mekânın merdiven odası olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Plan 8, Resim 18).[593]

5.1.1.5. 6 No'lu Oda

K21 ve K22 plankareleri içindedir. 4 No'lu oda gibi 'L' planlıdır ve bu odaya simetrik biçimde konumlandırılmıştır (Plan 2). 5 No'lu oda bu iki oda arasında kalan boşluğu doldurmaktadır. Odanın ana mekânı 2,80 x 8 m boyutlarındadır. Yaklaşık 3 x 1,5 m ebatlarındaki yüksek tabanlı bölme odanın kuzeydoğu bölümünde kuzeye doğru girinti yapan mekândır (Resim 20). Beyaz kireçli sıkıştırılmış toprak tabanlı bu bölme, oda tabanından yaklaşık 1,20 m yüksektir. Bölme ile birlikte odanın yaklaşık alanı 27 m^2'dir (Plan 9). Bölme üzerinde birkaç seramik parçası dışında buluntuya rastlanmamıştır. Avludan yaklaşık 1,85 m aşağıda bulunan sıkıştırılmış toprak oda tabanında iki farklı pitosa ait ağız ve üst kısımları korunmuş kap parçaları ve 2 adet kapı mil taşı bulunmuştur. Mil taşları 3 ve 7 no'lu odalara açılan kapılara ait olmalıdır (Resim 21). Odanın doğu tarafında olasılıkla tavan örtüsünde kullanılmış ahşap kalıntılarına rastlanmıştır. İki taban seviyesi tespit edilmiştir. Kapı aralıkları diğer odalarda olduğu gibi yaklaşık 80 cm genişliğindedir. Odada üç adet ezme taşı bulunmuştur (Plan 9).

5.1.1.6. 7 No'lu Oda

K22 ve L22 plankareleri içinde yer almaktadır (Plan 2). Dikdörtgen planlı oda yaklaşık 4 x 8 m ebatlarında ve 32 m^2 büyüklüğündedir (Plan 10). Odanın tabanı avlu tabanından

[593] Engin 2019b, 242.

yaklaşık 2,30 m aşağıdadır ve duvarlar 2,85 m'ye kadar korunmuştur (Resim 22). Biri kuzey duvarının orta bölümünde, yaklaşık 1,30 m genişliğinde ve 6 no'lu oda ile geçiş sağlayan (Resim 28) diğeri güney duvarının batısına yakın kısmında 14 no'lu odaya geçiş sağlayan (Resim 30) 2 kapı bulunmaktadır. Kuzey duvardaki kapının batı köşesinde tabanda bir kapı mil taşı bulunmaktadır. *In-situ* durumdaki bu mil taşı kapının içeri ve batıya doğru açıldığını göstermektedir. Odanın kuzey ve doğu duvarlarında korunmuş kireç sıva izleri bulunmaktadır. Sıvanın daha iyi korunduğu doğu duvarında sıva kalınlığı 1 cm civarındadır (Resim 25). Mekânın güneybatı köşesinde dikdörtgen bir niş bulunmaktadır.

Mekân tabanı sıkıştırılmış topraktır ve taş temellerden yaklaşık 20-30 cm kadar daha alttadır (Resim 26). Doğu duvarının güneyinde yaklaşık 1,50 m yüksekliğinde, 1,30 m genişliğinde ve 40 cm kadar duvar içine giren bir niş yer almaktadır. Oda içinde iki toprak seki açığa çıkarılmıştır. Mekânın kuzeydoğusunda bulunan seki 1,60 x 2,60 m kuzeybatıdaki ise 1 x 2,75 m boyutlarındadır (Resim 23, Resim 24). Kuzeybatı taraftaki sekinin üzerinde 60 cm uzunluğunda kırık bir bazalt öğütme taşı ve parçaları ile bir perdah taşı bulunmaktadır (Plan 10). Sekinin önünde 3 sıra orta boy taşlardan oluşma bir alt düzlem oluşturulmuştur. Bu düzlem üzerinde de öğütme taşı parçaları ile birer adet havaneli ve ezgi taşı yer alır (Resim 23). Düzlem ile buluntular arasındaki toprak dolgu bunların seki üzerinden düştüğünü düşündürmektedir. Kuzeydoğudaki daha alçak sekinin batı kısmında korunmuş küçük taş ve kum döşeme, sekinin kullanım düzlemini güçlendirmek için yapılmış olmalıdır. Seki üzerinde bir çömleğe ait ağız ve gövde parçaları dağılmış durumda açığa çıkarılmıştır (Resim 24). Kuzey duvarındaki kapı aralığı bu iki sekinin arasında yer almaktadır. Oda tabanı üzerinde 95 cm çaplı ve 20 cm yüksekliğinde, yuvarlak düzleştirilmiş ve ocak altlığı olarak kullanılan bazalt bir blok bulunmaktadır. Mekânın yaklaşık olarak orta bölümünde bulunan bazalt blok kırıktır. Blokun alt çevresindeki küçük taşlar zemini düzlemek için kullanılmıştır. Bazalt bloğun üzerinde bütünlüğü bozulmuş, bir öğütme taşı parçası, ocak parçaları ile yer yer kül kalıntıları vardır. At nalı biçimli olduğu belirlenen ocağın yakıt girişi yapılan bölümü kuzeye bakmaktadır. Çevresindeki toprak taban ocak ısısı nedeniyle kırmızımsı bir renk alarak serleşmiştir. Tabanın farklı bölümlerinde de kül haline gelmiş ahşap kalıntıları gözlemlenmiştir. Ocağın hemen güney batısında, tahrip olmuş, küçük taş plakalar ve

seramik parçalarıyla oluşturulmuş düzlem ocakla ilgili bir çalışma alanı olmalıdır (Resim 27).

Odanın dolgusu içinde, tabandan yaklaşık 85 cm yukarıda üst kattan düşmüş bir bazalt heykel başı bulunmuştur (Resim 29, Plan 10). Kabaca işlenmiş heykel başı yaklaşık 25 cm yüksekliğinde ve 20 cm genişliğinde, 17 cm kalınlığındadır. Yüzü kabaca işlenmiş, düz yuvarlık bir hat olarak belirtilmiş heykel başının kısa boyun çıkıntısı mevcuttur. Saç biçimi, Kuzey Suriye stilinde kadın tasvirine işaret etmektedir. Başlık tipi ve sakal çıkıntısının bulunmaması nedeniyle şematik başın bir kadın heykeline ait olması yüksek olasılıktır. Yüz üstten ve yanlardan halka biçiminde bir saç şeridi ile çevrelenmiştir. Alın üzerindeki belirgin hat bir başlık çıkıntısı gibi görünmektedir. Küçük yuvarlak yüzünde kırılmış olsa da burun çıkıntısı belirgin iken, göz ve ağız hatları net değildir. Kulaklar belirtilmemiştir. Başın üst kısmı düzdür. Heykelin boyun çıkıntısı, bir gövdeye sabitlenerek kullanıldığını göstermektedir. Boyun altında ise küçük bir oyuk bulunmaktadır. Heykel başının, stel biçiminde bir alt gövdeye yerleştirilerek kullanılmış olması muhtemeldir.

Odanın doğu duvarından düşen duvar sıvası ve kerpiç parçalarının iç kısmında bazalt bir heykelcik bulunmuştur (Plan 10). Duvar içerisine kült amaçlı olarak yerleştirildiği düşünülen heykelcik, şematik olarak biçimlendirilmiştir. 13,5 cm yüksekliğinde ve 8,5 cm genişliğinde olan bazalt heykelcik dikdörtgen prizma gövdelidir. Yuvarlak baş çıkıntısı üzerinde dikdörtgen burun çıkıntısı ve göz çukurları belirgindir. Oda tabanında ve dolgusunda yapının diğer mekânlarında olduğu gibi gövde kısımları korunmamış depolama amaçlı pişmiş toprak kap parçaları ile taş ağırlık, öğütme taşları, havanelleri, perdah taşları, hayvan ve insan figürinleri, bronz kesici, kemik spatula ve delici parçaları (Plan 10). Kerpiç sekiler, ocak, erzak kabı parçaları ve öğütme taşları ile havanelleri mekânın mutfak işlevine işaret etmektedir.

5.1.1.7. 8-9-10 No'lu Odalar

Sarayın batısındaki avlu üzerine inşa edilmiş 3 odalı ek bina (8-9-10 no'lu odalar) yaklaşık 4,5 x 11 m boyutlarında ve 49,5 m^2'lik bir alanı kapsamakta ve höyüğün L21-22 plankareleri içinde yer almaktadır (Plan 2). Dikdörtgen planlı odaları olan kuzeybatı-

güneydoğu yönlü yapının duvar kalınlıkları 60-80 cm arasında değişmektedir. 9 ve 10 no'lu odaların kerpiç duvarlarının taş temelleri tek sıra orta boy taşlardan oluşurken kuzeydeki 8 no'lu odanın temelinde küçük taşlar kullanılmıştır (Resim 31). Odalar doğrudan sarayın doğu duvarına yaslanmaktadır. 9 ve 10 no'lu odanın taş temellerinin kerpiç gövdenin doğusuna ve kuzeyine doğru bir taş sıra daha genişlerken ayrı bir hat oluşturması ve 8 no'lu odanın temelinde farklı taş boylarının kullanımı, 8 no'lu odanın da bu iki odaya daha sonra eklendiğini düşündürmektedir (Resim 32). Dış duvarların temellerinde kullanılan taşların boyutu ortadaki 9 no'lu odaya doğru büyümektedir. Bunun nedeni avlunun bu bölümündeki çöküntü olmalıdır. Avludan 8 no'lu odaya giriş tespit edilebilmişken bu odadan 9 no'lu odaya geçişi sağlayacak kapı geçidi tespit edilmemiştir. 9 ve 10 numaralı odalar arasında da bir geçiş vardır.

8 No'lu Oda

Avludaki 3 odanın en kuzeyde olanıdır (Plan 12). Yaklaşık 3,40 x 2,50 m ebatlarında ve 8,5 m^2 genişliğe sahip odanın taban avlu tabanında yaklaşık 20 cm daha aşağıdadır. Korunan duvarların tabandan yüksekliği 30 ile 40 cm arasında değişmektedir. Doğu duvarının temelinde ince küçük taşlar kullanılmıştır. Taban sıkıştırılmış topraktan oluşturulmuştur. Oda içerisinde bir taş kap parçası dışında buluntu ele geçmemiştir (Plan 11). Oda tabanının tahrip olduğu doğu bölümde taban altına döşenmiş küçük taş döşeme görülebilmektedir (Resim 33). Yalıtım ve koruma amacıyla tabanın bu şekilde güçlendirilmesi odanın bozulma ihtimali olan ürünlerin depolanması amacıyla kullanıldığını göstermektedir. Odanın doğu duvarının kuzeyinde tespit edilen taş basamak, avlu ile bağlantının sağlandığı kapının bulunduğu yere işaret etmektedir. Diğer odalara açılan bir kapı aralığı tespit edilmemiştir.

9 No'lu Oda

2,90 x 3,80 m boyutlarındaki oda yaklaşık 11 m^2 büyüklüğündedir (Plan 13). 8 no'lu oda gibi tabanı avlu tabanından yaklaşık 20 cm kadar daha aşağıdadır. Duvarların korunan yüksekliği 60 ile 80 cm arasında değişmektedir. Yer yer kireç taban parçalarının korunduğu taban üzerinde, biri büyük diğeri küçük iki çömleğe ait dağılmış seramik parçaları ortaya çıkarılmıştır (Resim 34). Odanın güneybatı köşesinde yaklaşık 1.70 x

2,20 m boyutlarında dikdörtgen bir çukur yer almaktadır. Oda tabanından 15-20 cm daha derinde olan çukurun tabanı ve çeperi kireç sıvalıdır. Nem, kemirgen ve böcek gibi zararlılardan depolanan ürünün korunmasını sağlayan kireç sıva mekânın bir tahıl deposu olarak kullanıldığına işaret etmektedir (Resim 35). Deponun hemen kuzeyinde yaklaşık 10 cm yüksekliğinde ve doğu bölümü tahrip olmuş, üzerinde beyaz sıva izleri bulunan bir seki yer almaktadır. Odanın 10 no'lu oda ile bağlantısını sağlayan kapı aralığı güney duvarı üzerindeki izlerden tespit edilmiştir.

10 No'lu Oda

Avlu üzerindeki 3 odanın en kuzeyindeki 10 no'lu oda 3 x 3,40 m boyutlarında ve yaklaşık 10 m^2'lik bir alanı kaplamaktadır (Plan 14). Sıkıştırılmış toprak tabanı avlu tabanından yaklaşık 40 cm altında olan odanın güneydoğu köşesinde yaklaşık 70 x 150 cm boyutlarında kerpiç bir seki yer almaktadır. Oda tabanı üzerinde bir çömleğe ait ağız parçası dışında başka bir buluntu yoktur (Resim 36).

5.1.1.8. 11 No'lu Oda

J22-23 ve K22-23 plankareleri arasında kalan odanın ebatları 3,70 x 7,70 m'dir (Plan 2). Kapladığı alan yaklaşık 28,50 m^2 olan odanın tabanı avlu tabanından 1,70 m daha aşağıdadır. Odanın terasa bakan batı duvarının korunan yüksekliği yaklaşık 4,80 m'yi bulmaktadır. Odada, kuzeyindeki odalarda olduğu gibi bir bölme duvarı yoktur (Resim 37). Kuzey duvarında 3 no'lu odayla bağlantı sağlayan kapı aralığı kayan kerpiçlerle dolmuştur. Güney duvarda 12 no'lu odaya geçişi sağlayan ikinci bir kapı geçidi tespit edilmiştir. Mekânın batı duvarının hemen önünde küçük çay taşlarıyla kaplanmış, yaklaşık 1,30 x 0,70 m boyutlarında bir seki vardır (Plan 15, Resim 39). Seki tabandan yaklaşık 15 cm yukardadır. Üzerinde küçük bir çömleğin (Plan 15) *in-situ* durumda olduğu sekinin üzerine üst katın krem renkli tabanı çökmüş ve kırılan kap parçalarıyla birlikte odanın batısına doğru yayılmıştır. Odanın batısında da tabandan yaklaşık 80 cm yükseklikte üst kata ait krem-beyaz renkli taban parçaları seramik parçalarıyla birlikte bulunmaktadır. Odanın sıkıştırılmış toprak tabanı üzerinde yangın izleri mevcuttur (Resim 38). Oda tabanında iki bazalt öğütme taşı ile ezgi taşları bulunmuştur (Plan 15).

5.1.1.9. 12 No'lu Oda

J23 ve K23 plankareleri içinde yer alan 12 no'lu oda yaklaşık 7,90 x 4 m boyutlarında ve 31,6 m^2 genişliğindedir (Plan 2). Korunan duvar yükseklikleri tabandan 2,35 m ile 3,30 m yükseklik aralığında değişmektedir. Oda tabanı avludan yaklaşık 2 m aşağıdadır. Batı duvarı terasa yaslanan oda 40 cm genişliğinde kerpiç bir bölme duvarıyla iki mekâna ayrılmıştır. Yapının diğer bölmeli odalarında büyük mekân doğuda ve kiler ya da depo amaçlı küçük mekân batıda konumlandırılmışken 12 no'lu odada büyük mekân batıda, küçük olanı doğudadır. Doğudaki mekânın tabanı batıdakinden 20 cm daha aşağıdadır. Batıdaki büyük mekân 4 x 5,40 m, doğudaki küçük mekân yaklaşık 2 x 4 m ebatlarındadır. 11 no'lu oda ile bağlantı sağlayan kapı aralığının önünde kapı mil taşı bulunmuştur. Mil taşı tabana yakın bir yükseklikte olsa da yer değiştirdiği anlaşılmıştır (Plan 17). İçeri doğru açıldığı anlaşılan kapı kanadının bu yüzden ne tarafa döndüğü bilinmemektedir. Doğudaki küçük mekânda da kapı mil taşı bulunmaktadır. Mekânın yaklaşık olarak ortasında yer alan mil taşı olasılıkla bölme duvarının güney ucu ile odanın güney duvarı arasındaki, iki mekânı bağlayan kapıya ait olmalıdır (Resim 42). Güney duvarının batısında 13 no'lu odaya açılan bir kapı aralığı vardır. Yaklaşık 80-85 cm genişliğindeki kapı boşluğu güney duvarının üst sınırından 60-70 cm aşağıya uzanırken tabandan yaklaşık 2 m yukarıdadır. Bu 2 m'lik alanda başka bir kapı boşluğu yoktur. 13 no'lu odanın duvarları kısmen tespit edilmiş fakat mekân henüz açılmamıştır. Söz konusu kapı 12 no'lu odanın üst katı ile 13 no'lu odayı bağlamaktadır (Resim 41, Resim 43). Odayı ikiye bölen duvarın kuzeybatı tarafında kireç sıvalı yüksek bir seki bulunmaktadır. Sekinin güney ve doğu kısımları tahrip olduğu için tam boyutları hakkında kesin bilgi elde edilememiştir. Sekinin tabanında düz yüzeyli bir taş ve ters dönmüş iki adet ezgi taşı bulunmaktadır. Ancak sekinin tabanı altında kerpiç bir dolgu gözlemlenmemiştir (Plan 17, Resim 40). Odanın kuzeybatı ve güneydoğu bölümlerinde, yapı molozu içinde üst kat taban örgüsünde kullanılmış yanmış ahşap kalıntıları yer almaktadır (Resim 44). Doğu mekânda bu ahşap kalıntılarıyla beraber üst yapıya ait yanmış taban parçaları ve kırık ezgi taşları bulunmuştur. Ayrıca, boşluklar küçük hayvan figürleri ve bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Oda tabanı üzerinde herhangi bir *in-situ* buluntu ele geçirilmemiştir.

5.1.1.10. 13 No'lu Oda

K23 ve K24 plankareleri içinde yer alan oda (Plan 2) tahminen 8 x 5 m ölçülerinde ve 40 m^2 büyüklüğündedir (Plan 18). Odanın K23 plankaresi içinde kalan bölümünde mekân sınırları tespit edilmiş fakat mekân içi henüz kazılmamıştır. K24 plankaresinde ise odanın batı duvarı tespit edilmiştir. Bu duvar K24 plankaresinin güney kesitine kadar devam etmektedir. Oda dolgusu üzerinde GTÇ I evresine (Oylum Vb) tarihlenen mimari unsurlar vardır. Höyüğün yüksekliğinin arttığı bu bölümde OTÇ I sarayının korunan duvarlarına daha üst kotlarda ulaşılmaktadır. Höyüğün dik olan batı yamacı boyunca uzanan bu duvar sonraki dönemlerde yerleşimi erozyondan korumak için bir istinat duvarı olarak kullanılmış olmalıdır. Odanın güney duvarı, diğer odaların büyüklüğü ve mimari formu ile kıyaslanarak plana eklenmiştir. 12 no'lu oda ile bağlantı sağlayan kapı aralığının hemen doğusunda tek sıra kerpiçten oluşan 40 cm genişliğinde bir bölme duvarı plankarenin güney kesitine doğru uzamaktadır (Resim 46). Bölme duvarının batısındaki mekân diğerinden daha küçüktür. Sarayın bölmeli diğer odalarında olduğu gibi 3 x 5 m boyutlarındaki bu küçük mekân da kiler/depo olarak kullanılmış olmalıdır. Kuzey duvardaki kapı aralığı 12 no'lu odanın çöken üst katına açılmaktadır. Doğu batı doğrultusunda aynı hatta olan 15 no'lu odanın tabanı avlu seviyesinin üstündedir. Bu iki durum kazısı tamamlanmamış 13 no'lu oda tabanının da avlu seviyesinin üstünde olduğunu düşündürmektedir.

5.1.1.11. 14 No'lu Oda

K22-23 ve L22-23 plankareleri arasında kalan 14 no'lu oda (Plan 2) yaklaşık 4 x 8 m boyutlarında ve 32 m^2'lik bir alan kaplamaktadır (Plan 19). OTÇ I Sarayı yıkıldıktan sonra mekân içine OTÇ II'nin erken evresinde (Oylum VIb) yaklaşık 3,5 m çapında kerpiç bir seramik fırını inşa edilmiştir (bkz. bölüm: 6.1). Fırının küllük ve ağız kısmı güneydoğuya açılmaktadır. Fırın 14 no'lu odanın mekân içini, kısmen kuzey duvarını ve güney duvarının batı tarafını ise tamamen tahrip etmiştir. Odanın tabanı kuzeyindeki diğer odalar gibi avlu seviyesinin altındadır. Kuzey duvarının orta kısmında 7 no'lu odaya açılan bir kapı aralığı varken 15 no'lu odaya açılan kapı, güney duvarın seramik fırınının küllük bölümünün üzerine geldiği batı bölümünde olmalıdır. 15 no'lu oda tabanının avlu seviyesinin üstünde olmasından dolayı bu kapı da 14 no'lu odanın üst katına açılıyor

olmalıdır. Olasılıkla bu oda da söz konusu diğer odalar gibi mutfak ya da depo olarak kullanılmıştır.

5.1.1.12. 15 No'lu Oda

K23 plankaresi içindeki 15 no'lu oda (Plan 2) 6 x 8,80 m boyutları ve yaklaşık 52 m^2'lik kapladığı alan ile sarayın şimdiye kadar açığa çıkarılmış en geniş mekânıdır (Plan 20). Odanın kuzey duvarının batı kısmı, 14 no'lu odada açığa çıkarılan OTÇ II'nin erken evresine (Oylum VIb) tarihlenen seramik fırını yapılırken kaldırılmıştır. Güney duvarının üzerindeki yarım daire biçimli tahribat GTÇ I evresi (Oylum Vb) çukuruna aittir. Yapının kuzey, doğu ve güney duvarlarında çamur sıva üzerinde kireç sıva izleri bulunmaktadır. Odanın doğu duvarının orta bölümündeki, yaklaşık 85 cm genişliğindeki aralık avluya açılan bir kapı geçididir (Plan 21, Resim 49). Bu kapı aralığının iç taraftaki köşeleri yuvarlatılmıştır. Doğu duvarındaki kireç sıva kapının iç yüzeylerinde de devam etmektedir. Bu duvarda düzenli devam etmemekle beraber iki sıra yüksekliğinde, orta boy taşlardan oluşan bir taş temel görülmektedir. Doğu duvarındaki kapının alt sınırı avlu ve oda tabanından 1 m kadar yukarıdadır. Hem oda içinde hem de avluda kapıya ulaşımı sağlayacak bir basamak yoktur. Bu kapı sarayın açığa çıkarılan kısmında avlu ile bağlantının sağlandığı tek geçiştir (Plan 21, Resim 49).

Mekân içinde kuzey duvarının orta bölümünden güneye doğru uzanan 60 cm genişliğinde ve yaklaşık 3,90 m uzunluğundaki düz duvarın güney ucundan çeyrek daire şeklinde kuzeye uzanan diğer duvar oda içinde bir seki oluşturmaktadır (Resim 48). Taban seviyesinden 30 cm yukarıdaki bu seki üzerinde iki çömleğe ait parçalar dışında herhangi bir buluntu yoktur. Burası bir işlik alan olarak kullanılmış olmalıdır. Mekânın güney doğusunda, güney duvarının hemen önünde tabandan yaklaşık 60 cm yukarıda üst kata ait moloz içinde yanmış ahşap hatıl kalıntıları taban parçalarıyla beraber tespit edilmiştir (Resim 51). Söz konusu alanda kırılarak dağılmış pişmiş toprak kaplara ait parçalar yer almaktadır. Sekinin batı sınırı ile odanın batı duvarının oluşturduğu koridor 14 no'lu odaya açılan OTÇ II fırınının tahribat alanındaki kapıya uzanmalıdır Kuzey, güney ve özellikle batı duvarlarında korunmuş kireç sıva kalıntıları bulunmaktadır (Resim 50). Odanın tabanı avlu tabanından yaklaşık 10 cm, taş temellerden de 15-20 cm kadar daha

aşağıdadır. Sıkıştırılmış toprak tabanın tahrip olduğu alanlarda daha erken bir evreye ait taş duvar kalıntıları tespit edilmiştir. Taban üzerinde *in-situ* durumda bir buluntu yoktur.

5.1.1.13. Teras ve 1 No'lu Alan

Sarayın batı duvarı höyüğün batı yamacı boyunca ilerlemektedir. Eğimin dik olduğu bu alanda yapıyı desteklemek için güçlü duvarlarla tahkim edilmiş bir teras inşa edilmiştir. I22 ve H22 plankarelerinde geniş bir alanda tespit edilebilmişken H23 plankaresinde sadece sarayın batı duvarına paralel uzanan kısmı korunmuştur (Plan 22, Resim 52). Terasta sarayda da kullanılan yaklaşık 40 x 40 x 12 cm boyutlarındaki kırmızı, gri ve sert kireç katkılı beyaz renk kerpiçler ve bunların molozu kullanılmıştır. Teras yapısı iki duvar sisteminden oluşmaktadır: Kuzeybatı-güneydoğu yönlü yapının batı duvarına yaslanan yaklaşık 2 m genişliğindeki kerpiç duvar (T3) ve bu duvara dik olarak yaslanan, aralarında 4,50 m olan iki duvar (T1, T2). Yapıya dik olarak uzanan bu iki duvardan kuzeyde olanı (T1) 2 m ve güneydeki ise (T2) 3,60 m genişliğindedir (Plan 23). Bu iki duvarın uzunluğu yaklaşık 13 m kadardır. Her iki duvarın da bir sıra taş temelleri vardır. Duvarlar yamaç eğiminden dolayı tahrip olmuştur. Temeller beyaz kireçli bir harçla kaplanmıştır. Bu temellerden itibaren duvarların korunan yüksekliği yaklaşık 4,50 m'yi bulmaktadır. Taş temel üzerine kerpiçlerle yükseltilen duvarların arası önce sert killi ve açık kahverengi toprakla ardından kerpiç molozlarıyla doldurulduktan sonra üzeri yine kerpiçle örtülerek bir düzlem yaratılmıştır. Terasın sadece kuzeybatı-güneydoğu yönlü duvarının güney devamının tespit edildiği J23 plankaresindeki kısmı (Resim 56), H22 plankaresindeki düzlemden 2,20 m daha yüksektedir. Bu durum terasın yapıyla beraber güneye doğru yükseldiğini ya da H22 plankaresinde tespit edilen düzlemin, daha yüksek olan terasın tahrip edilmiş parçası olduğunu göstermektedir.

Sarayın batı duvarıyla bu duvara bitişik ve paralel uzanan yaklaşık 1,90 m genişliğindeki teras duvarı arasında, H22 plankaresinde net olarak görülen ve güneye doğru uzandığı plankarenin güney kesitinde gözlemlenen 3 cm kalınlığında beyaz kireç bir sıva vardır (Resim 55). Saray dış duvarının sıvanmış olması terasın daha sonra yapıldığını göstermektedir.

2 ve 4 no'lu odaların kuzeyinde I21, J21 ve K21 plankareleri içinde kalan 1 no'lu alan GTÇ siloları ve OTÇ II yapılarının yoğun tahribatına maruz kalmıştır. Alanın doğusu ve kuzeydoğusunda yapıyı sınırlandıran duvarlar vardır. Alan içinde de kerpiç blok parçaları tespit edilmiştir. Yaklaşık 18 x 4 m boyutlarındaki bu alan güneyindeki odalar gibi tabanı avlu seviyesinin altında kalan bir mekân değildir (Plan 2). Yapının kuzeyindeki yamaç sarayın kuzeye doğru uzanmadığına işaret etmektedir.1 no'lu alan yapıyla yamaç arasında ikinci bir teras ya da tabanı avlu seviyesinin üzerinde olan bir odanın kalıntıları olmalıdır.

5.1.1.14. Avlu

Yapının doğusunda L21 ve L22 plankarelerinde açığa çıkarılmış bir avlu bölümü yer almaktadır (Plan 2). Sıkıştırılmış toprak tabanlı avlu yüzeyinde küçük taşlar ve seramik parçaları bulunmaktadır (Resim 57).[594] Avlu ve yapının kazılan kısmı alanın bir iç ya da dış avlu olup olmadığı konusunda yeterli bilgi vermemektedir. 15 no'lu odanın avluya açılan doğu tarafında henüz avlu seviyesine inilmemiştir. Avlunun kuzeybatısında, sarayın doğu dış duvarının hemen yanında ve avlu tabanının üzerindeki dolguda bulunan seramik parçaları yapının üst katına aittir (Resim 58).

5.1.1.15. 16-17 No'lu Odalar

Bu iki odanın sınırları 2023 kazı yılı sonunda henüz tam olarak ortaya çıkarılmamıştır. 11 no'lu odanın batı duvarı K24 plankaresinin güney kesitine kadar ilerlemekte ve 16 no'lu odanın batı duvarını oluşturmaktadır. K24 plankaresinin güney kesiti önünde uzanan güneybatı- kuzeydoğu yönlü kerpiç duvar parçası da bu odanın güney duvarına aittir. 15 no'lu odanın doğu duvarının da güneye doğru devam ettiği düşünülmektedir (Plan 2). Biri batıda açığa çıkarılmış diğeri doğuda devam ettiği düşünülen duvarları güneydeki duvar parçası sınırlamaktadır. Saray planında yan yana dikdörtgen planlı iki oda kullanımı bu sınırlı alanda iki odanın daha olduğuna işaret etmektedir (Resim 44). Oylum Höyük'te yapılacak bilimsel kazılar bu iki ya da daha fazla odayı gün ışığına çıkararak sarayın tam planını anlamamızı sağlayacaktır.

---

[594] Engin vd. 2016, 455.

5.1.2. Saray Planı

Kuzeybatı-güneydoğu yönünde genişleyen yapının (Plan 1) açığa çıkarılan kısmı yaklaşık 46 x 22 m boyutlarında olup, yana yana konumlanmış dikdörtgen planlı iki oda biçiminde ilerleyen bir plana sahiptir. Yapının batısı teras, doğusu bir avluyla sınırlanmıştır. Höyüğün topografyası saray planının yönünün tercihinde belirleyici olmuştur.[595] Yapının inşa edildiği alanda höyük yükseltisi batıdan doğuya ve kuzeyden güneye doğru artmaktadır. Kuzey-güney yönlü yükselti farkının sarayın kat planlamasında belirleyici olduğu açıktır. Yükseltinin azaldığı kuzey kısımdaki 2, 3, 4, 5, 6, 7, 12 ve 14 no'lu mekânlar tabanları avlu seviyesinden yaklaşık 2 m kadar aşağıda olan bodrum katı odalarıdır. 15 no'lu oda ile birlikte güneydeki odaların tabanlarının avlu seviyesinde olduğu görülmektedir (Plan 3, Plan *24*a). 12 no'lu oda ile 13 no'lu oda arasındaki kapı aralığı 12 no'lu oda tabanının 2 m kadar üstündedir. Bu durum söz konusu geçişin 12 no'lu odanın üst katı ile bağlantı sağladığını göstermektedir. 12 no'lu odanın güney duvarında taban üzerinde başka bir kapı aralığı yoktur.

Sarayın inşasında avlu ile birlikte geniş bir alan tesviye edilmiştir. 15 no'lu odadan güneye doğru yapının taban kotunun yükselmesi, söz konusu alanda tesviyesi yapılacak toprak hacminin artışından tasarruf edilmek istenmesinin sonucu olmalıdır.

Avlunun kesin sınırları bilinmemekle beraber doğuya doğru genişlediği plankare kesitlerinden anlaşılmaktadır. Yapının 30-40 m kuzeydoğusunda, höyüğün iki tepesinin arasında ova seviyesine kadar uzanan alanın yüzeyinde büyük taşlar bulunmaktadır. Boyutları itibariyle bu taşlar yerleşime girişi düzenleyen büyük bir yapıya ait olmalıdır. Buradan kentin içine, güneye doğru uzanan bir yol avlunun doğusunu sınırlıyor olmalıdır (Resim 61).[596] Sarayın açığa çıkarılan kısmı avlunun bir dış avlu olduğuna işaret etmektedir.

Yapının batısında yapıya paralel uzanan teras bölümü vardır. Sarayın batı duvarının dış yüzeyinin kalın bir beyaz kireçle sıvanmış olmasın terasın yapıya sonradan eklendiğini

[595] Oylum Höyük Kuzeybatı alanında daha geç dönemlerde de yapı planlarında bu yön tercih edilmiştir.
[596] Engin vd. 2020, 250.

göstermektedir. Sarayın batı duvarına bitişik ve paralel uzanan bir duvar ve bu duvara dik olarak dayanan duvarların arasının doldurulup, üzerinin kerpiç bloklarla kaplanmasıyla elde edilen teras düzlemi yapıdan batıya doğru genişleyen 12-13 m uzunluğunda bir mekân yaratmıştır. Dik uzanan duvarların ikisi açığa çıkarılmıştır. Aralarındaki uzaklığın yaklaşık 4,5 m olduğu bu duvarların sarayın batı hattı boyunca güneye doğru tekrar etmesi beklenebilir. Terasın inşasının temel nedeni yapıyı batısındaki dik yamacın yıkıcı etkilerinden korumak olmalıdır. 1 no'lu alan üst katmanların yoğun tahribatına maruz kalmıştır. Bu alanda açığa çıkarılan kerpiç bloklar bir oda düzeni oluşturmamakla birlikte mekânın en kuzeyinde yapıyı sınırlandıran bir duvar parçası tespit edilmiştir. Bu duvarla 2 ve 4 no'lu odalar arasında kalan 1 no'lu mekânın tabanı avlu seviyesinin üstündedir. Mekân içindeki kerpiç blok kalıntıları, yapının batısındaki terasta olduğu gibi aralarının molozla doldurulduğu duvar kalıntılarıdır. Mekân bu durumda yapının kuzeyinde açık bir teras ya da kapalı bir iç avlu olmalıdır.

Yapının doğusunda avlu üzerinde 3 odalı bir yapı saraya bitişik olarak inşa edilmiştir. Duvar kalınlıklarının saray duvarlarından daha küçük (40-50 cm) olması yapıya daha sonra eklendiğini göstermektedir. Odalar da saray odalarından daha küçüktür (8-11 m^2). Dar duvarlar ve odalarda üst katlara ait bulguların olmaması bu yapının tek katlı bir plana sahip olduğunu göstermektedir. Yapıya 8 no'lu odadan girilmektedir. 8 no'lu oda ile ortadaki 9 no'lu oda arasında bir geçiş sistemi tespit edilmemiştir. 10 no'lu oda ile kapı bağlantısı duvar kalıntısı üzerinden zayıf biçimde görülebilen bu odanın 8 no'lu oda ile de bağlantısı olmalıdır. Duvar yükseklikleri çok az korunmuş yapının sarayla arasında içerden bir geçiş yoktur.

Saraya mevcut giriş avlu üzerinden, 15 no'lu odanın doğu duvarındaki 85 cm genişliğe sahip kapı boşluğu ile sağlanmaktadır. 15 no'lu odanın kuzey duvarında erken OTÇ II dönemi fırınının tahrip ettiği alanda bir kapı olmalıdır. Bu kapı bodrum katı olan 14 no'lu odanın üst katına açılıyor olmalıdır. Güney duvarda GTÇ I çukurunun neden olduğu bir tahribat varsa da duvarın sağlam kalan kısmında bir kapı aralığı tespit edilmemiştir. Doğu duvarda da kapı boşluğu görünmemektedir. Üst katmanların duvarlar üzerinde oluşturduğu tahribat sonucu kapı boşlukları kapanarak tanımlanamaz duruma gelmediyse 15 no'lu oda sadece 14 no'lu odaya açılmaktadır. Bu durumda 15 no'lu oda yapı içinde

her yöne servis sağlayan bir mekân niteliği taşımayacaktır. Oda içindeki seki ve depolama kapları, odanın yapıya giriş işlevinin ikincil sırada olduğuna işaret etmektedir. Olasılıkla sarayın açığa çıkarılmamış güney bölümünde bir giriş daha vardır.

15 no'lu oda tabanı açığa çıkarılmış avlu seviyesindeki tek mekândır. Odanın kuzeyindeki tüm mekânlar bodrum katındadır. 5 no'lu küçük oda üst kattan bodrum odalarına ulaşımın sağlandığı merdiven odasıdır. Bu oda içindeki dikey duvar odayı ikiye ayırmamaktadır. Bu duvar odadaki platformun batı sınırını oluşturmaktadır.

Merdiven odasının uzunluğunun kuzeyi ve güneyindeki 4 ve 6 no'lu odalardan kısa oluşu, bu odalara girinti biçimindeki platformların eklenmesiyle 'L' formu kazandırmıştır. Bu iki oda simetrik konumlanmıştır. 5 no'lu odanın kuzey ve güney duvarlarında kapı geçitleri tespit edilememiştir. Fakat diğer odalar arasındaki kapı aralıkları mevcuttur. Kapıların oda içindeki konumları açısından belli bir düzen yoktur. İkiye bölünmüş 2, 3 ve 12 no'lu odalardaki kapılar büyük mekânlarda bulunmaktadır. Kiler işlevi taşıyan küçük mekânlara geçiş sağlayan kapı aralıkları 2 ve 3 no'lu odalarda kuzeyde iken 12 ve olasılıkla 13 no'lu odada güneydedir.

Saray odaları yaklaşık olarak benzer boyutlardadır. Alanları 30 ile 40 m^2 arasında değişmektedir. 15 no'lu oda 52 m^2'lik alanıyla bu odalardan faklı, sarayın açığa çıkarılan en büyük odasıdır.

2, 3 ve 7 no'lu odalarda bazalttan ahşap direk altlıkları vardır. 2 no'lu odada, bir aks üzerinde biri kilerde ikisi büyük mekânda olmak üzere üç bazalt direk altlığı varken 3 no'lu odanın büyük mekânında bir adet direk altlığı vardır. 7 no'lu odanın merkezine yakın bir yerde, işlenmiş bazalttan yuvarlak formlu bir direk altlığı açığa çıkarılmıştır.

Sarayın kuzeyindeki bodrum katında, yan yana konumlanmış iki dikdörtgen biçimli odalardan oluşan planın güneyde henüz tamamı açığa çıkarılmamış üst katta da devam ettirildiği görülmektedir. Avludaki 3 odalı ek yapı ve teras dışında sarayın ana yapısının tek bir plan dahilinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

5.1.3. Malzeme ve Teknik

5.1.3.1. Kerpiç

Sarayın inşasında kullanılan ana yapı malzemesi kerpiçtir. Saman ve ot gibi organik maddelerin toprak ve su ile karıştırılmasıyla elde edilen çamurun kalıplara dökülerek güneşte kurutulması yoluyla üretilen bu kerpiçler genellikle 40 x 40 x 12 cm boyutlarında kare biçimlidir. 40 x 20 x 12 cm'lik kerpiçlerin yanı sıra bunların kırılarak daha küçük ebatlar halinde boşluklarda kullanıldığı da görülebilmektedir. Kerpiçler çamur harçla birbirine tutturulurken kil yoğunluklu harçların bazı alanlarda dolgu olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. 40 x 40 x 12 cm boyutlu kerpiçler üretimde bir standardizasyona işaret etmektedir.[597] Günümüzde kullanılmaya devam edilen dörtgen formlu, üstü ve altı açık ahşap kalıplar bu standardizasyonu sağlayan üretim materyali olmalıdır.[598] Yapıda kullanılan kerpiçler farklı renklerdedir. İçerdikleri materyaller ve bu materyallerin ateşe verdikleri tepkime sonucunda aldıkları yeşilimsi gri, kımızı ve beyazımsı renklerde kerpiçler bulunmaktadır (Resim 62). Organik katkısı yoğun ve daha kalitesiz kilden üretilen kerpiçler yeşilimsi gri renkte olup oldukça dayanıksız yapıdadırlar.[599] Saman dışında çok fazla katkı içermeyen kerpiçler maruz kaldıkları yangın sunucu olarak kırmızı bir renk almışlardır. Beyazımsısı renkteki kerpiçler ise bu rengi içerdikleri kireç katkısından almaktadırlar ve daha sağlamdırlar.[600]

Yapı malzemesi olarak taşın az tercih edilmesi -bir/iki sıra yüksekliğindeki temellerde ve mekân içlerindeki sekiler ile direk altlıklarında taş kullanılmıştır- yerleşim çevresinde kil kaynaklarının bol olması nedeniyledir. Düz sayılabilecek Kilis Ovası'nda höyüğün hemen batısından akan Akpınar Suyu'nun oluşturduğu yataklar hem kil kaynağı

---

[597] Wright'ın (1985, 356-358) kerpiç blokların uzunluk, genişlik ve kalınlık oranları üzerine geliştirdiği formüle göre dikdörtgen formlu bir kerpicin 6:3:1, kare formlu kerpicin ise 4:1 oranında olması gereklidir. Oylum Sarayında kullanılan kerpiçlerin oranı bu formüle yakındır.

[598] Sarayın açığa çıkarılan odalarının restorasyonu ve korunması için kullanılan kerpiçler için 40 x 40 x 12 cm'lik ölçünün yarısı olarak, 40 x 20 x 12 cm ebatlarında kalıplar kullanılmıştır.

[599] Engin vd. 2018, 484.

[600] Genellikle tepe yamaçlarında, toprakların süpürülerek uzaklaştırıldığı yerlerde görülen ve beyaz renkleriyle uzaktan tanınan kireç toprakları Kilis ili çevresinde sınırlı bir yayılım alanına sahiptir (Kesici 1995, 49). Oylum Höyüğün 6-7 km kuzeyinde Resul Osman Dağı eteklerinde günümüzde halen beyaz kireçli toprak çıkarılan yataklar vardır (Resim 63). Oylum Höyük Sarayı'nın koruma çalışmalarında da bu bölgeden alınan toprak kullanılmıştır (Engin vd. 2016, 486).

oluşturmuş hem de kerpiç yapımı için gerekli suyun temin edilmesini kolaylaştırmıştır.[601] Höyük yakın çevresinde bazalt kaynaklarının varlığına rağmen[602] yapılarda tercihen kerpiç kullanımının nedeni bu yapı malzemesinin kolay şekillendirilebilmesi ve büyük miktarlarda üretiminin uzun zaman almamasıdır. Hem zamansal hem de mali açıdan kerpiç daha ekonomiktir. Ayrıca taş işçiliğinin öğrenimi ve aktarım sürecinin uzun bir uzmanlık süreci gerektirmesi, bir toplulukta kollektif bilgi aktarımı daha kolay olan kerpiç üretimi ve kullanımının tercih edilmesinde bir başka neden olmalıdır.[603] Taş yapılara kıyasla kerpiç yapılar soğuk ve sıcaktan korunmada daha etkili malzemelerdir.

Yağmur ve güneşin yıpratıcı etkilerine karşı düzenli olarak korunması gerekliliği kerpiç yapıların olumsuz tarafıdır. Sarayın iyi korunmuş duvarlarında kerpiçlerin üzeri katmanlar halinde ince saman katkılı çamurla sıvanmıştır.[604] 2 no'lu odanın güney ve doğu duvarları (Resim 10,Resim 11), 7 no'lu odanın doğu duvarı (Resim 25, Resim 26) ile 15 no'lu odanın kuzey, güney ve doğu duvarlarında (Resim 50) çamur sıvanın üzerine ince bir beyaz kireç sıva yapıldığı görülmektedir. Yapının batı duvarının terasla arasında kalan dış yüzeyinde ise kalınlığı 2-3 cm'yi bulan yoğun beyaz kireç katkılı sıva duvar boyunca izlenebilmektedir.

5.1.3.2. Taş

Sarayın 1,80-1,85 m genişliğindeki duvarlarının temellerinde taş kullanılmıştır. Bu temellerde genellikle bir-iki sıra yüksekliğinde, orta boy işlenmemiş taşlar tercih edilmiştir. Bazalt ya da kireç taşı gibi faklı taşların beraber kullanıldığı görülmektedir. Bu orta büyüklükteki taşların arası küçük taşlarla doldurularak temel güçlendirilmiş ve

---

[601] Mezopotamya'da kerpiç üretim alanları genellikle bir kanal ya da nehir kenarındaki ekili bir tarlanın içinde ya da bitişiğinde bulunmaktadır (Moorey 1994, 305). Kerpiç toprağına eklenmesi gereken su miktarı üç ölçü toprağa bir ölçü su biçimindedir. Bu bol miktarda su demektir (Wright G. R. H. 1985, 94; 2005, 107). Akpınar Suyu bu ihtiyacı karşılamak için yeterlidir.

[602] Kilis İlinde Afrin Vadisi'ni doğusunda, Kilis Ovası ve daha doğuda Yavuzlu Köyü çevresindeki düzlükler ile Balık ve Sinnep Suları arasındaki dar alanlı düzlükler dışında sahanın tamamını kil, kum ve çakıl örtüsünün altındaki bazalt platoları kaplamaktadır (Kesici 1995, 6-10).

[603] Delougaz 1933, 6-7.

[604] Duvarların sıvanmasında kullanılan harç kerpiçlerde kullanılandan daha ince saman katkılı olmalı ve çatlamayı önlemesi için katkının miktarı daha fazla olmalıdır (Wright G. R. H. 2005, 94).

üzerine yerleştirilecek kerpiç bloklar için düz bir yüzey oluşturulmuştur. Kerpiç duvarla taş temel arasına çamur dolgu dışında başka bir malzeme yerleştirilmemiştir (Resim 25). Temellerde kullanılan 30-40 cm büyüklüğündeki taşlar, Oylum Höyük çevresindeki düzlük alanlarda yeteri kadar bulunmaktadır.

Sarayın kuzey bölümünde odaların avlu seviyesinin altında olması duvarlar için çukurlar kazıldığını ve duvarların bu çukurlar içine inşa edildiğini göstermektedir. Daha sonra duvarların arasındaki toprak boşaltılarak bodrum katı odaları oluşturulmuştur. Avlu düzeyindeki odalardan sadece 15 no'lu odanın tabanı ve temeli ortaya çıkarılmıştır. Bu odanın doğu duvarının iç kısmında duvar altında görülen taş temelin avlu seviyesinde olduğu görülmektedir (Resim 18b, Plan 21). Avlu üzerindeki 8, 9 ve 10 no'lu odaların temellerinde de taş kullanıldığı görülmektedir. Bu odalarda da taş temelin duvarların bütün bölümlerinde kullanılmadığı anlaşılmaktadır (Resim 32). Burada 9 no'lu odanın doğu duvarının kuzey köşesinden başlayan taş temel 10 no'lu odanın ortalarına doğru, taş boyutları küçülerek uzamakta ve yapının daha güneyinde görülmemektedir. 8 no'lu odada ise yer yer küçük taşlardan oluşan bir temel seviyesi bulunmaktadır.

Taş temelin en açık görülebildiği yer terasın doğu-batı yönlü duvarlarının batı uçlarıdır (Resim 53). Duvar genişliğinde, tek sıra orta boy taşlardan oluşan temelde küçük taşlarla yapılan dolgu beyaz kireçli bir harçla kaplanarak sert ve düz bir zemin elde edilmek istenmiştir.

Odaların iç donanımlarında da taş kullanılmıştır. 2 ve 3 ve odalarda üst yapı örgüsünü taşıyan ahşap direk altlıkları vardır (Resim 7, Resim 14). Bunlar üst yüzeyleri düzleştirilirmiş, yaklaşık 30 x 40 cm ebatlarında kübik formlu bazalt taşlardır. 7 no'lu odadaki ocak altlığı olarak kullanılan, 95 cm çapında ve 20 cm yüksekliğindeki işlenmiş tambur formlu bazalt taş devşirmedir (Resim 27).

Oda içlerindeki platform ve sekileri yüzey sınırlarının pekiştirilmesi amacıyla küçük boy çay taşlarının kullanıldığı görülmektedir. 2 no'lu odanın kuzey doğusundaki sekinin batı tarafı 3 sıra taşla sınırlanmıştır (Resim 11). Aynı odanın güney duvarı önündeki ocağın üzerine oturduğu platform yüzeyinin ön kısmına da küçük taşlar döşenmiştir (Resim 9).

7 no'lu odanın kuzeydoğusundaki platformum üzerinde dağınık biçimde görülen taşlar ve çakıl taşları sağlam bir yüzey elde edilmek için kullanılmıştır (Resim 23).

3 no'lu odanın bölme duvarının kuzey ucunun doğu tarafında iki bazalt kesme taş vardır. 40 x 40 x 20 cm ebatlarındaki bu taşlar tabandan daha yüksekteki kapı aralığına ulaşım için basamak olarak kullanılmışlardır (Resim 14).

Oda içi dolgularda üst kat taban parçalarıyla birlikte çakıl taşı döşemeler tespit edilmiştir. 11 no'lu odanın doğusundaki kil taban ve üzerindeki çakıl taşı döşeme üst kata ait bir çöküntüdür (Plan 15). Çakıl taşları ile taban üzerinde olasılıkla daha steril bir zemin elde edilmiştir.

5.1.3.3. Ahşap

Sarayın moloz yıkıntı dolgusu içinde ve bazı duvarlarda ahşap izleri görülebilmektedir. Yapı bir yangınla son bulduğu için ahşapların ya izleri ve kömürleşmiş kalıntıları ya da bunlarla birlikte toprak içinde bıraktıkları boşluklar tespit edilmiştir. Oda tabanlarındaki bazalt direk altlıkları ahşap direkler için kullanılmıştır.

2 no'lu odada yanmış ahşap kalıntıları dağınık biçimde tespit edilmiştir. Bu odada ayrıca yuvarlak, düz yüzeyli bir tepsinin izleri açığa çıkarılmıştır (Resim 12). 12 no'lu oda molozunun altında, seramik parçaları ve yangın izlerinin yanı sıra özellikle doğudaki bölmede yapının üst katının taşıyıcı ahşap kalıntıları görülmektedir (Resim 44). 15 no'lu odanın güney duvarı önünde ve taban üzerinde kalın ahşap hatıl izleri bulunmaktadır (Resim 51). Oda tabanlarında ve üst kat yıkıntıları arasında bulunan kapı mil taşları, kapılara bağlanan ahşap direklerin ve ahşap kapı kanatlarının olduğunu göstermekle birlikte bu kapı kanatlarına ait bir ize rastlanmamıştır.

5.1.4. Yapının Mimari Ögeleri

5.1.4.1. Temel

Temeller mühendislik terminolojisinde doğal ya da yapay olarak ikiye ayrılmaktadır. İlki üstündeki binanın yükünü taşıması gereken toprak veya kaya oluşumları iken, ikincisi binanın üst bölümünün yükü göz önünde bulundurularak özel bir biçim verilen zemin

seviyesindeki veya altındaki yapılar olarak kabul edilmektedir.[605] Oylum Sarayının duvarları avlu seviyesinin 2 m altına kadar kazılmış temel çukurlarına inşa edilmiştir. Yapının tüm mekânlarında taş temel görünmese de düzensiz olmakla beraber kerpiç duvarlardan önce taş temeller oluşturulmuştur. 2 ve 15 no'lu oda tabanlarının tahrip olmuş kısımlarında daha erken dönemlere ait yapıların taş temelleri görülebilmektedir. Erken evrenin yıkım seviyesi saray inşası için olasılıkla yeterli sertlikte bir zemin sağlamış ve bu zeminin yumuşak yerleri taş temellerle kuvvetlendirilmiştir. Duvarların kalınlığı da düzensiz taş temellerin yaratabileceği olumsuz etkiyi giderecek genişliktedir (1,80–1,85 m). Fakat sarayın batı duvarına bitişik ve yaklaşık yarı genişliğinde bir teras yapısının inşa edilmesi olasılıkla bu yamaç bölümünde saray duvarlarının stabilitesinde sorunlar yaşandığı için olmalıdır. Yukarıda açıklandığı üzere teras saraydan daha sonra inşa edilmiştir. Yapının ayakta kalan kısımlarında bir yenileme evresi tespit edilmemiş olsa da saray duvarlarından daha kalın duvarlarla inşa edilen terasın birincil işlevi yapıyı korumak olmalıdır. Terasın yapıya dik biçimde bağlanan duvarları, daha sağlam bir temel düzlemi yaratmak amacıyla saray temellerinden 1,5-2 m kadar daha aşağıya uzanmaktadır (Plan 24a). Ayrıca teras duvarının temelinde kullanılan taşların arasının kireçli bir çamur harçla doldurulması (bu uygulama sarayın temellerinde görülmez) daha sağlam bir yapı arayışına işaret etmektedir. Bazı oda tabanlarının taş temellerin 20 cm kadar altında olması olasılıkla yapının ilk planlanması sürecinde olmamıştır. Yapıya terasın eklenmesi ile stabilite sağlanmış ve sonra da odalarda duyulan ihtiyaca göre taban daha aşağıya çekilmiş olmalıdır.

Avlu üzerindeki 3 odalı bitişik yapı 40 -50 cm genişliğindeki duvarları ve mekân içlerinde üst katlara ait bir taban parçası bulunmaması nedeniyle tek katlıdır. Odaların temeli doğrudan avlu üzerine inşa edilmiş fakat avlunun yumuşak yapısı ve su toplama riskine önlem olarak bir sıra taş temelle güçlendirilmiştir. Taş temellerin bazı bölümleri çakıl taşlarından oluşmaktadır.

[605] Wright G. R. H. 1985, 380.

Oylum sarayında sarayın inşa edileceği alan avlu seviyesinde tesviye edildikten sonra duvarlar için temel çukurları açılmıştır. Bu çukurlar yapının kuzey tarafında bodrum katları oluşturacak derinliklerde kazılmış ve olasılıkla daha erken evreler ait daha sert bir zemin araştırılmıştır.

5.1.4.2. Duvar

Sarayın duvarları, özellikle terasla desteklendiği batı tarafında 2-3 m yükseklikte korunmuştur. Duvar kalınlıkları 1,80-1,85 m arasında ölçülmüştür. Yapının iç duvarlarıyla avlu ve terasa bakan doğu ve batı duvarları arasında, oda içindeki bölme duvarları, avlu üzerindeki üç odalı yapının duvarları ve terasın saraya dik uzanan duvarları dışında genişlik bakımından fark yoktur. Terasta sarayın batı duvarına paralel inşa edilen duvar yaklaşık 2 m genişliğindeyken bu duvara dik uzanan iki duvardan kuzeyde olanı 2 m ve güneydeki ise 3,60 m genişliğindedir. Avludaki yapının duvar kalınlıkları ise 60 ile 80 cm arasında değişmektedir.

Yapının kuzey kısmında duvarların örüleceği alanlara avlu seviyesinden itibaren temel çukuru kazılmış ve bu çukurlarda zeminin yumuşak olduğu yerler bir-iki sıra orta boy taş dizisiyle güçlendirilmiştir. Bu taşların arası moloz taşları ve kerpiç çamuruyla doldurularak üzeri düzlenmiştir. Temel taşları genellikle biçimlendirilmeden kullanılan 20-25 cm büyüklüğündeki bazalt ve kireç taşlardan oluşmaktadır. Taş temel kalınlığı 1,80 m genişliğindeki duvar kalınlığını aşmamaktadır. Mekân tabanının taş temel seviyesinin altında olduğu odalarda taş örgünün dış yüzeyleri de çamurla sıvanmıştır (Resim 49, Resim 50). Teras duvarlarında kerpiç gövde tek sıra taş temel üzerine oturtulmuştur. Bu taş temeller de duvar kalınlığındadır. Dış hatları iki sıra orta büyüklükteki taşlarla yükseltilerek bir tekne şekli verilen temel, kerpiç duvarın yatay salınımlara karşı korunmasını sağlamıştır. Küçük taş ve kireç harcıyla güçlendirilen taş temelle hem kerpiç duvarın su ve nemin olumsuz etkilerine karşı yalıtımı sağlanmış hem de duvarın oturduğu zemin güçlendirilmiştir (Resim 54). Avludaki yapıda ise çok daha küçük taşlarla inşa edilen taş temel, kerpiç duvarlardan -özellikle yapının doğu cephesinde- yarım boy dışarıya taşacak biçimde geniş tutulmuştur (Plan 11).

Yapıda çoğunlukla 40 x 40 x 12 cm ebatlarındaki kerpiçler kullanılmıştır. Bununla birlikte 40 x 20 x 12 cm ebatlarında ya da genellikle boşlukları doldurmak üzere kırılan kerpiçlerden uyarlanarak kullanılan daha küçük parçalar da görülmektedir. Saray duvarlarında, her bir üst sıra kerpicin alttaki kerpice göre yarım boy kaydırılmasıyla elde edilen örgü tekniği kullanılmıştır (Resim 8, Plan 4). Böylece birbirine dik duvarların kenetlenmesi de sağlanmıştır. Bu örgü tekniği her zaman düzenli olarak uygulanmamıştır; kerpiçlerin üst üste kaydırılmadan konulduğu ya da kaydırma aralıklarının azaldığı durumlar da vardır (Plan 16). 40 x 20 x 12 cm boyundaki kerpiçler duvarların stabilitesini artırmak için zaman zaman yüzeylere dik olarak kullanılmış ve bu durumun yaratacağı boşluklar uygun biçimde kırılarak düzeltilen kerpiç parçalarıyla doldurulmuştur. Kerpiçle doldurulamayacak kadar küçük alanlara ise kil dolgu uygulanmıştır. Yapıda farklı renkte kerpiçler kullanılmıştır: grimsi yeşil, kırmızı ve beyaz. Bu kerpiçler belli bir düzen içinde kullanılmamıştır; simetrik ya da aritmetik bir şablon yoktur. Ayrı toprak ve katkılarla üretilmiş olsalar da aynı duvarda aynı kerpiç sırasında beraber kullanılmışlardır. Kerpiçler ince organik katkılı çamur harçlarla birbirine tutturulmuştur. Derz kalınlıkları genellikle 1-2 cm civarındayken 4-5 cm genişliğinde derz aralıkları da vardır. Taş temel uygulamasındaki farklılığa rağmen saraydan sonra inşa edilmiş olsa da terasta da aynı boy kerpiçler ve duvar örme tekniği kullanılmıştır. Saraya sonradan eklenen avlu üzerindeki yapı tek katlı planlandığı için 60- 80 cm genişliğinde duvar kalınlıkları yeterli olmuştur. Yapının duvarları iyi korunmadığından dolayı kerpiç örgüsünün belirlenmesi zor olsa da özellikle batı duvarında yan yana üç kerpiç dizisi tespit edilebilmektedir. İç sıradaki kerpiçler dikdörtgen biçimliyken diğer iki sırada sarayda kullanılan kare biçimli kerpiçler vardır (Resim 31, Resim 32).

Kerpiç duvarlar saman katkılı çamurla sıvanmıştır. 15 no'lu oda duvarlarında olduğu gibi bazen yenilendiği görülebilmektedir. Çamur sıvanın üzerinin, 2, 6, 7 ve 15 no'lu oda duvarlarında ortaya çıkarılan örneklerde olduğu gibi beyaz kireçle sıvandığı görülmektedir (Resim 10, Resim 11, Resim 25, Resim 26, Resim 50).

5.1.4.3. Taban

Yapının taban seviyesi ortaya çıkarılmış tüm odalarında zemin sıkıştırılmış toprak yapısındadır. 6 no'lu odada iki taban seviyesi tespit edilmiştir. 8 no'lu odada tabanın

tahrip olmuş kısımlarında kısmen görünen çakıl taşları tabanın altına döşenmiş bir katman olarak düşünülebilir (Resim 33). 9 no'lu odada beyaz kireç sıvalı seki ve tekne biçimli depolama ünitelerinin yanında yine beyaz kireç taban parçaları bulunmaktadır (Plan 9). Bu örneğin tekrarlandığı başka bir oda tabanı yoktur. Saray odalarının tabanları taş temellerden ortalama 20 cm kadar aşağıdadır. Olasılıkla ilk taban seviyesi kazılarak taban daha aşağıya çekilmiştir.[606] Teras yapısının üst kısmı tahrip olduğu için zemin yapısını net biçimde tanımlamak zordur. Fakat bir dış mekân olarak terasta daha korunaklı ve sert bir taban gerekliliği, teras yüzeyinin kerpiçle bloklarla kaplandığına işaret etmektedir. Teras duvarlarının arası toprak ve kerpiç molozuyla doldurulduktan sonra tüm yüzey kerpiç bloklarla kaplanmış olmalıdır. Avlu tabanında bir sıkıştırma işlemi tespit edilmemiş fakat bir tesviye düzlemi olduğu, üzerindeki seramik parçalarından dolayı anlaşılmaktadır (Resim 57).

5.1.4.4. Tavan

Sarayın tavan ve çatı gibi üst yapı birimleri çökerek moloz haline gelmiştir. Mekân içlerinde üst yapıya ait taban ya da tavan parçaları tespit edilmiştir. Özellikle 11 no'lu odanın batı tarafında tespit edilen üst yapıya ait taban parçası taban üzerinde küçük çakıl taşları döşendiğini göstermektedir (Resim 39). 15 no'lu oda tabanı üzerindeki yanık moloz dolgu içinde izleri tespit edilen kuzey-güney yönlü kalın ahşaplar (Resim 51), oda tavanlarında ya da çatı kaplamasında kullanılmış olmalıdır. Dikdörtgen biçimli saray odaları doğu-batı yönlüdür. Söz konusu kalaslar oda duvarları üzerine kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilirmiştir. 12 no'lu odada tespit edilen kalınlıkları 5-10 cm civarında olan yanmış ahşap kalıntıları (Resim 44) kalasların arasının örülmesi için kullanılmış olabilir. Daha sonra bu örgü saman katkılı çamurla doldurularak kapatılmıştır.

5.1.4.5. Kapı

Ayakta kalan saray duvarlarında odaları birbirine bağlayan geçiş boşlukları tespit edilmiştir. Yapı yıkıntısının tahrip ederek doldurduğu bu boşluklar 80 ile 100 cm

[606] Engin vd 2017, 558.

genişliğinde ölçülmüş olmakla birlikte geniş olanlar yıkıntının sebep olduğu tahribat sonucu genişlemişlerdir. Bu boşlukların bazılarının önünde, taban üzerinde kapı mil taşları bulunmaktadır. Mil taşları kanadı olan kapılara işaret etmektedir. Kapıların yapıldığı materyal için bir kanıt olmamakla birlikte yapının çatı ve tavanlarında ağaç kullanılıyor olması ahşap olasılığına işaret etmektedir. Kapı kanadı bir direk aracılığıyla mil taşı üzerinde hareket etmektedir. Bu düzeneğin düzgün çalışabilmesi ve kapının üstündeki kerpiç örgünün çökmemesi için kapı boşluğuna bir ahşap çerçeve yerleştirilmesi gereklidir. Bölünmüş odalarda (2, 3 ve 12 no'lu odalar) bölme duvarı üzerinde ana mekân ile kiler/depo arasında geçiş sağlayan aralıklar vardır. 80-100 cm genişliğindeki bu aralıkların kapı için mi yoksa kapısız bir geçiş için mi bırakıldığı açık değildir. 15 no'lu odanın doğu duvarında, saraya avludan giriş sağlayan, avlu ve oda tabanından yaklaşık 1 m yukarıda bir kapı geçidi vardır. Yapının en iyi korunmuş bu kapı geçidinde, odanın doğu duvarının beyaz kerpiç sıvasının kapı aralığının iç yüzeylerinde de devam ettiği görülmektedir.

5.1.4.6. Kiler ve Depo

Sarayın bazı odaları (2, 3, 12, 13 ve 15 no'lu odalar) 50-60 cm genişliğindeki ince duvarlarla ikiye ayrılmıştır. Bu odalardan 13 no'lu mekân tabanına kadar açığa çıkarılmadığı için oda içi düzen net değildir. 2 ve 3 no'lu odalar aynı boyutlarda ve düzendedir. Bu kilerlere bölme duvarının kuzeyindeki aralıktan girilmektedir. Kiler olarak kullanılan küçük mekânlar odaların batı tarafındadır ve her iki odada da bu mekânlar tabandan 30 cm kadar yüksektedir. 2 no'lu odanın kiler tabanında parçalanmış çömlek parçaları tespit edilmiş iken, 3 no'lu odanın kileri boşaltılmış gibi görünmektedir. 12 no'lu odanın kiler bölümü odanın doğusunda yer alırken büyüklüğü aynıdır. 9 no'lu odanın güney batısında tabanı ve tahrip olmuş duvarları beyaz kireç sıvalı tekne biçimli depo olasılıkla tahıl saklamak için kullanılıyordu. 15 no'lu odadaki, batısında düz bir duvar ve bu duvarın güney ucundan, odanın kuzey duvarına uzanan çeyrek çember şekilli duvar arasında kalan bölüm kiler olarak kullanılmış olmalıdır. Bu mekân tabanında parçalanmış çömlek parçaları bulunmaktadır. Bu birimlerde kap tipi olarak çömleklere ait parçaların ele geçmesi ürün depolama işlemine işaret etmektedir.

5.1.4.7. Basamak ve Merdiven

Oylum Höyük Sarayı'ndaki kapı geçitlerinin hepsi oda tabanından 20-30 cm daha yüksektedir. Bu yükseklik 15 no'lu odadaki avluya açılan kapıda 1 m'ye yaklaşmaktadır. Odaların ikiye bölündüğü 2, 3 ve 12 no'lu odalardaki kiler/depo odaları da ana mekânlardan yaklaşık 30 cm kadar yüksektedir. Mekânda bazalttan bir direk altlığı bulunmaktadır. 3 no'lu odada ana mekân üstünde, bölme duvarındaki kapı aralığının üzerinde yan yana duran, kesme kireçtaşından kübik formlu iki taş *in situ* durumda bulunmaktadır (Resim 14). Yapıda tespit edilen tek basamak budur. Kapı ile mekân arasındaki kot farkını gidermekten çok kerpiç formundaki geçiş alanının daha az tahrip olması amacıyla kapı eşiği olarak kullanılmış olmalıdır. Diğer kapı geçişlerinde basamaklar kerpiçten yapılmışlarsa olasılıkla tahrip olmuşlardır. Bu basamaklarda taş kullanıldı ise sarayın yıkımından sonra sökülerek başka yapılara taşınmış da olabilirler. 15 no'lu odadaki kapı ile taban arasındaki 1 m'lik kot farkı hem oda içinde hem de avlu tarafında kapıya uzanan birkaç basamaklı bir merdiven sistemini gerektirmektedir. Fakat sarayın tahribinden ilk etkilenen yer de bu mekân olmalıdır. 5 no'lu mekân sarayın merdiven odası olarak tanımlanmıştır.[607] Olasılıkla kerpiç bloklarla inşa edilen merdiven sistemi tamamen tahrip olmuştur. Odanın boyutları itibariyle sarayın diğer odalarından küçük olması ve çağdaş Suriye saraylarında böyle mekânların merdiven odası olarak kullanılmış olması mekânın merdiven odası olarak tanımlanmasının temel nedenidir (Resim 18).

5.1.4.8. Platform / Seki

Oylum Höyük Sarayı'nın açığa çıkarılan mekânları, 1 ve 15 no'lu odalar dışında tabanları avlunun 2 m kadar altında olan bodrum katı odalarıdır. Mutfak, işlik alanları, depo ve kiler gibi işlevleri olan bu odalarda çeşitli gündelik işlerin gerçekleştirildiği platform biçiminde yükseltilmiş düzlemler bulunmaktadır. Tüm platformlar killi toprakla inşa edilmişlerdir. Üstlerinde iç bükey ezme taşları ve alt kısmı düz, uzun–oval öğütme taşları bulunan, 2 no'lu odanın kuzeydoğusunda ve 7 no'lu odanın kuzeydoğu ve kuzeybatısında yer alan platformlar, tahıl öğütmek için kullanılan çalışma tezgahlarıdır. 2 no'lu odanın

[607] Engin 2019b, 238; Engin 2024, 53.

güneyindeki platformun üzerinde dağılmış ocak parçaları bulunmaktadır. Ocağın önünde bir sıra taşla bir çalışma alanı oluşturulmuştur. Kuzeydoğudaki tezgâh olarak kullanılan platformun dış kenarları ince bir kerpiç hatla sınırlandırılmış ve kireçli bir harçla sıvanmıştır. 'L' biçimli odaların (4 ve 6 no'lu odalar) girinti yapan bölümlerinde platformlar bulunmaktadır. Bunlardan 6 no'lu odadaki platform sağlam kalmıştır. Tabandan 120 cm yüksekteki bu platformun üzeri beyaz kireç tabanlıdır. Üzerinde *in situ* buluntu olmayan bu platformlar olasılıkla yüksekte korunması gereken ürünler için kullanılmıştır. 4 no'lu odanın güney duvarı boyunca uzanan dar platform (40 cm) bir çalışma alanından ziyade üzerinde kaplarla ürün saklanan bir tezgâh olarak kullanılmış olabilir. 10 no'lu odanın kuzeybatısındaki dikdörtgen biçimli yükselti olasılıkla daha yüksek bir platformun tahrip olmuş kalan kısmıdır.

5.1.4.9. Ocaklar

Mekanların mutfak işlevine işaret eden ocaklar 2 ve 7 no'lu odalarda tespit edilmiştir. Ocaklar yüksek birer platform üzerindedir. 2 no'lu odanın güney duvarına bitişik yüksek bir kil platform üzerinde, biri büyük, diğeri küçük olan yan yana iki kil ocak bulunmaktadır (Resim 4). At nalı biçimli ocaklar yukarı doğru daralan formdadır. 7 no'lu mutfaktaki ocak ise 95 cm çapında ve 20 cm yüksekliğinde düzgün yuvarlak bir bazalt sütun altlığının üzerine yerleştirilmiştir (Resim 27).

5.1.4.10. Direk Altlığı

Sarayın 2 ve 3 no'lu odalarında üst yapı örgüsünü taşımak amacıyla üzerlerine ahşap direklerin yerleştirildiği bazalt direk altlıkları vardır. Ortalama boyutları 40 x 45 cm civarında olan bazalt taşların üst yüzeyleri iyi düzeltilmişken kalan kısımları kabaca şekillendirilmiştir. Tabana yerleştikleri noktalarda zemin üzerinde düz durabilmeleri için çevreleri küçük taşlarla desteklenmiştir. 2 no'lu oda tabanında biri kiler bölümünde ikisi mutfak alanında olmak üzere 3 bazalt direk altlığı bulunmaktadır (Resim 7). Bunlar bir aks üzerinde yerleştirilmiştir. 3 no'lu odadaki kesme bazalttan direk altlığı odanın yaklaşık olarak ortasındadır (Resim 14).

5.1.5. Buluntular

Oylum sarayı bir saldırı ve yangın sonucu yıkılmıştır. Olasılıkla bu tahribat esnasında ve sonrasında yağmalanmıştır. Sarayın açığa çıkarılan mekânları yapının mutfak, depo ve kiler olarak kullanılan odalarıdır. Mekânların fonksiyonu buluntuların niteliğini belirlerken olası yağma da bunların bir kısmı saraydan taşınmış olmalıdır. 2 no'lu oda, olasılıkla yapının en kuzey ucunda ve bodrum katında olmasından dolayı buluntuların daha çok korunduğu mekândır. Bu odada bazalt öğütme ve ezme taşları ile taş kap ve çanak çömlek parçaları buluntuların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Özellikle 2 ve 7 no'lu odalarda açığa çıkarılan ve bu mekânların mutfak işlevine işaret eden öğütme taşları ile havanelleri çoğunlukla kil platformlar üzerinde bulunmuştur. İçbükey öğütme levhaları ve uzun, oval biçimli öğütme taşları, OTÇ döneminde bölgeyle ilişkilendirilen tahıl öğütmede kullanılan formları yansıtmaktadır.[608] Ebla G Sarayı'nda Büyük Anıtsal Merdiven'in kuzeyindeki alanlarda çeşitli biçimlerdeki alçak kil sekilerin üzerinde, birçoğunda havanelleri ile birlikte *in situ* biçimde duran bazalt öğütme taşları ve öğütülmüş unu toplamak için kullanılan kaplar bulunmuştur.[609] Ebla Batı Sarayının kuzey-batı kanadındaki dört rampalı merkezi bir merdivenin her iki yanında uzanan, iki uzun paralel oda, yemek hazırlama alanı olarak değerlendirilmiştir. Bu odaların en doğusundakinde üzerinde dikdörtgen havaneli, 16 bazalt öğütme taşı bulunan at nalı şeklinde uzun bir seki görülmektedir.[610] Batı Sur yapısının güney kanadındaki bir odada üç ayaklı taş kaplar havanelleri, depolama kapları ve bazalt öğütme taşlarıyla beraber bulunmuştur.[611] Katna Doğu Sarayında içinde iki küçük fırın ya da ocağın bulunduğu P odasındaki iki platformun üzerinde, çoğunluğunu bazalt öğütme taşlarının oluşturduğu taş aletler bulunmaktadır.[612]

7 no'lu odada bazalt öğütme taşları dışında biri mekâna üst katlardan düşmüş bazalt heykel başı diğeri odanın doğu duvarı içinde bulunan küçük bazalt heykel olmak üzere iki heykeltraşlık eseri vardır.

---

[608] Merluzzi 2000.
[609] Matthiae 2021, 48-50, Fig. 4.5.
[610] Matthiae2021, 344.
[611] Peyronel ve Spreaico 2008, 219, Fig. 9.
[612] Morandi Bonacossi ve Iamoni 2009, 71, Fig. 7.

7 no'lu odada bulunan bazalt heykel başına (Resim 29, Plan 10)[613] benzer örneklere Güneydoğu Anadolu ve Suriye Bölgeleri'nde MÖ 3. binyıldan itibaren rastlanmaktadır. Benzer bir heykel başı, Ebla ETÇ IV evresiyle çağdaş Atereb yerleşiminde bulunmuştur. Bu heykel başının bir yöneticiyi temsil ettiği düşünülmektedir.[614] Tell Mohammed Diyab yerleşmesinin MÖ 3. binyılın sonlarına tarihlenen Alan 2'nin 6B-7 tabakasında[615] ve Katna'da bulunan bir taş heykel başı da Oylum Höyük örneğiyle yakın benzerlikler taşımaktadır.[616] Ayrıca Katna'da bu başların üzerine oturtulduğu gövde bölümleri bulunmaktadır. Katna J Alanında, GTÇ I çöplüğünde bazı bazalt mimari parçalarla birlikte bulunan taş heykel sağ elinde bir adak kabıyla bir tahtta oturur şekilde şekillendirilmiştir.[617] Katna'da OTÇ tabakalarında açığa çıkarılan diğer örnekler gibi[618] dolerit taşından yapılmış bu kral heykelinin de başı yoktur. Tanrılaştırılmış bir Katna kralına ait bu adak heykeli, Suriye'nin iç bölgelerinin büyük OTÇ kent merkezlerinde üretilen heykel ve mühürlerindeki kraliyet ikonografisine özgü bir unsur olan, kenarları kıvrılmış tipik Suriye mantosu giymektedir. Stilistik ve ikonografik özelliklerine dayanarak, heykelin geç dönem bir Eski Suriye kraliyet atölyesinin eseri olduğu düşünülebilir. Bu heykel ve yanındaki diğer buluntuların, GTÇ I çöplüğünün yanındaki OTÇ I anıtsal yapısından alınmış olduğu düşünülmektedir.[619] Baş, orijinal olarak başla aynı taş bloktan yontulmuş bir zıvana ya da boynun tabanında 3 cm çapında 3 cm derinliğinde yuvarlak bir deliğin varlığından da anlaşılacağı üzere metal bir çubuk vasıtasıyla heykelin gövdesine tutturulmuş olmalıdır.[620] Oylum heykelinin boyun altındaki oyuk da başın bir sıvana aracılığıyla bir gövdeye sabitlenmesi için yapılmış

[613] Engin 2019b.
[614] Pinnock 2016, 402, Fig.6.
[615] Nicolle 2012, Fig.8.
[616] Al-Maqdissi ve Bonacossi, 2005, 31.
[617] Ebla aşağı şehirdeki İştar Tapınağı'nda MÖ 19-18. yüzyıla tarihlenen bazalttan yapılmış, tahta oturmuş kral heykeli Katna örneğiyle yakın benzerlik taşımaktadır (Matthiae 2021, Fig. 11.1)
[618] Morandi Bonacossi 2006, Fig. 2.
[619] Morandi Bonacossi 2008, 89-91.
[620] Morandi Bonacossi 2006, 57.

olmalıdır (Bu heykellerde yüz detaylarının kabaca işlenmiş olmalarının nedeni yüzeylerinin metal bir kaplamayla örtülmesidir).

Diğer bazalt heykel 13,5 cm yüksekliğinde, 8,9 cm genişliğinde ve 7 cm kalınlığındadır. Heykelin küçük yuvarlak çıkıntılı bir başı vardır. Keskin omuzlu, alta doğru hafif daralan dikdörtgen gövdelidir. Altı düzdür. Oldukça şematik yapılmıştır. Göz çukurları belirsizken, burun uzun dikdörtgen bir kabartma ile belirtilmiştir. Ağız, kulak, kol, bacak gibi vücut detayları işlenmemiştir. Ön yüzünde, bazaltın yapısından kaynaklanan büyük bir gözenek mevcuttur.[621]

Genellikle "*spirit stones*" olarak isimlendirilen insan görünümlü bu heykellerin erken örnekleri MÖ 3. binyıla tarihlenmekte olup, 2. binyılda da geniş bir alanda kullanım görmüştür. T.H. Carter (1970, 40) bunların birincil işlevinin doğurganlık/üreme temsili olmadığını, tapınak, şehir, ev kapılarında, ata ve saray mabetlerinde ev sahibi olan koruyucu ruhlar olarak işlev gördüğünü söylemiştir. Heykeller ne kadar çok ayrıntılı ise figür o kadar güçlü olmaktadır. Çoğunlukla bir kaide üzerinde duran, kabaca şekillendirilmiş baş ve yüz hatları olan, uzuvları şekillendirilmemiş ya da sadece ima edilmiş levha veya kısa taş bloklardır. Carter'ın (1970, 23) yaptığı mekânsal analizde, bu heykel tarzının Doğu Akdeniz'de Megiddo'dan, kuzeyde Alalah ve doğuda Tell Brak'a kadar Bereketli Hilal'in batı ve kuzeyinde tespit edildiği görülmektedir. Bu heykellerin en erken örnekleri Tell Munbaqa,[622] Tell Selenkahiye,[623] Wreide,[624] Tell Halawa A[625],

[621] Oylum Höyük'te GTÇ'ye tarihlenen bir evin taş temelinde ikincil kullanımda bazalt bir heykel stel bulunmuştur. 47 cm yüksekliğinde, 24,3 cm genişliğinde ve 6,9-14,2 cm arasında değişen kalınlıktaki heykelin kaba olan alt yüzeyi düzeltilmemiş, üst kısmın ön yüzünde alçak kabartma tekniğinde şematik, sakallı bir erkek figürü tasvir edilmiştir (Ay Şafak 2014, 29, Res. 1; Çiz. 1).

[622] Czichon 1998, Taf. 53, Nr.131,132,133. Munbaqa GTÇ'ye tarihlenen boyları 9 cm civarında üç heykelcik '*spirit stone'* formundadır (Czichon 1998, 22, Taf. 54, Nr. 133, 134, 137).

[623] Van Sold 2001, 458-459, Plt. 9.9d, 9.11a-b, 9.11c-d, 9.12a-b, 9.12c-d.

[624] Orthmann 1991, Abb. 30, 31, 32, 33, 34. Selenkahiye'nin güneyindeki Wreide köyünde MÖ 3. binyıla ait mezarlık alanında bulunmuşlardır (Orthmann 1991, 7).

[625] Orthmann 1989, 79, Abb.51.

Tell Brak'ta[626] ve Tall Bi'a[627] gibi yerleşimlerin MÖ 3. binyıl tabakalarında görülmektedir. Girnavaz[628] ve Siirt Türbe Höyük'teki[629] örnekler, OTÇ ve GTÇ'de bu heykel geleneğinin Yukarı Dicle Bölgesi'ne uzandığını göstermektedir. Ebla[630] ve Tell Afis[631] gibi kuzeybatı Suriye; Tell Sabi Abyad[632] gibi Kuzey Suriye, Sidon,[633] Katna[634]

[626] McDonald 1997, 105. Tell Brak 8. tabakadan OTÇ'ye (Eski Babil Dönemi) tarihlenen kireçtaşı erkek (McDonald 1997, Fig. 136: 95) ve GTÇ'ye (Mitanni Dönemi) tarihlenen 4. tabakadan kireçtaşı erkek ve bazalt kadın heykelleri (McDonald 1997, Fig. 136: 93-94) "*spirit stone*" olarak değerlendirilmektedir.

[627] Strommenger 1989, Abb. 16.

[628] Erkanal 1988, Res. 12. Girnavaz'da MÖ 7. yüzyıla tarihlenen bir tabakada duvar dolgusu içinde bulunan taş heykel daha eski bir tabakaya ait olmalıdır (Erkanal 1984, 127).

[629] Sağlamtimur 2012, Res. 14. Siirt Türbe Höyük'te yangınla tahrip olmuş depo küplerinin arasında bulunan siyah bazalttan yapılmış bir "*spirit stones*" OTÇ ikinci inşa evresine tarihlenmektedir (Sağlamtimur ve Ozan 2012, 411).

[630] Matthiae 2013b, Pl. 149a-b.

[631] Mazzoni 2008, Fig. 30. Heykel Tell Afis'in Demir Çağ Ic evresinde, avlulu ve podyumlu bir dikdörtgen yapıda bulunmuştur (Mazzoni 2008, 23). Elinde lotus çiçeği ya da kadeh tutan oturmuş bir figürün kireçtaşından yapılmış heykelciğinin yüz hatları kabaca kazınmış ve çizilmiş, kulaklar ve sağ kol kabartma olarak oyulmuştur (Mazzoni 1998, 203, Fig. 4).

[632] GTÇ tabakasındaki geniş duvarlı kale yapısının 6 no'lu odasında olasılıkla bir erkeği temsil eden kaba biçimli bir heykelcik bulunmuştur. Yukarı bakan üçgen biçimli bir saplama başa sahiptir. Geniş burun en baskın yüz özelliğidir ve kaş çıkıntısının bir uzantısı gibi görünmektedir. Gözler ve ağız hafif kesiklerle temsil edilmiştir. Başın arkasındaki kabartı saçları gösteriyor olabilir. Hafif kabartma şeklinde kesilmiş kollar belirgin, yuvarlak omuzlardan çıkar; dirseklerden keskin bir şekilde içeri ve hemen ardından yukarı doğru bükülürler. Sağ elin göğüs üzerindeki parmakları açılmış ve tam olarak tasvir edilmiştir. Gövdenin alt kısmında keskin bir çıkıntının altında, derin bir çukurla birbirinden ayrılmış bacaklar gösterilmiştir. Heykelciğin gerçek bir kaidesi yoktur ve tek başına duramaz; görünüşe göre orijinal olarak bir tür temelin içine yerleştirilmiştir (Akkermans ve Limpens 1993, 24-25, Fig. 22).

[633] Lübnan'da Antik Sidon kentinde biri ETÇ IIb, diğeri OTÇ IIb evresinde bulunan (Doumet-Serhal 2011/12, 4) iki heykel *spirit stone* olarak değerlendirilmiştir. Kireçtaşından yapılmış OTÇ IIb heykelinin yüksekliği 9,4 cm, genişliği 5,3 cm ve kalınlığı 2,6 cm'dir. Geniş yuvarlak omuzları, üçgen biçimli bir başı, sivri bir çenesi, derin kesilmiş gözleri, kalın yarım daire biçimli kaşlar ve tek bir yumrudan şekillendirilmiş keskin bir burnu vardır. Ağız iyi tanımlanmıştır (Doumet-Serhal 2011/12, 2, fig. 2).

[634]Katna GTÇ tabakasında bulunan bazalt heykelcik kollarını kucağına dayamış ve arkasına yaslanmış bir figürü temsil etmektedir. Başın duruşu ve gövdenin hacmi figürün genç olmadığını göstermektedir. Dikdörtgen baş tıraş edilmiş ve elmacık kemikleri çıkık kulaklarla vurgulanmıştır. Yüz hatları kabaca belirtilmiş, sadece kaşlar ve üst dudak net biçimde işlenmiştir (Al-Maqdissi 2009, 217, Fig. 127)

gibi Doğu Akdeniz ve Alalah[635] ile Toprakhisar Höyük[636] gibi GDA'nın batısındaki yerleşimlerin OTÇ ve GTÇ tabakalarında görülmektedir.

Yapının bir diğer önemli buluntusu 4 no'lu odadaki silindir mühür baskılı kapı *bulla*sıdır. (Resim 17). Yüksekliği 5,3 cm, genişliği 6 cm ve kalınlığı 4,1 cm olan at ayağı biçimdeki *bulla*nın üzerinde aynı silindir mühre ait iki baskı bulunmaktadır. Olasılıkla bir kapının mühürlenmesinde kullanılmıştır. *Bulla* yangın etkisiyle sertleşmiştir. İçindeki izlerden, *bulla*nın muhtemelen 3,5 cm genişliğinde yuvarlak ahşap bir sürgüye tutturulduğu anlaşılmaktadır. İsli gri-kahverengi alacalı renktedir. Üçe bölünmüş mühür baskı yüzeyinde, düşmanı hançerleyen tanrı, tapınan figür, diz çöken çıplak kahraman, aslan ve keçi figürleri ile saç örgüsü motifi ve dikey bir çivi yazılı lejant kısmı yer almaktadır.[637] 12 no'lu odada sarayın tek silindir mührü bulunmuştur. Kireçtaşından yapılmış olan bu mühür, geleneksel Suriye üslubundadır.[638] Mühür baskılı *bulla* ve silindir mührün benzerleri çağdaş Suriye ve GDA yerleşimlerinde tespit edilmektedir. Alkım (1969, 286) Tilmen Höyük II. tabaka sarayında bulunan mühür baskılı *bulla*nın, üzerindeki çivi yazısı işaretlerinin biçimi, giyoşun şekli ve stratigrafik bağlamdan dolayı, MÖ 18. yüzyıla tarihlenmesini önermektedir. Sarayla bağlantılı kalenin üst kat çöküntüsü içinde 18 kil

---

[635]Alalah'ta GTÇ tabakasında, 44.79 numaralı plankarede, bir sokaktaki hendeğe atılmış olarak bulunan antropomorfik bir taş heykel (A04-R277) 155 x 127 x 71 mm ölçülerinde ve 2,5 kg ağırlığındadır. Heykel kireçtaşından yapılmıştır ve ön yüzünde kadın cinsel organı gibi görünen kabartma oymalar vardır. Baş olabileceği üst kenarın bir kısmı eksiktir, kollar ve bacaklar ise kıstırılmış bir gövdeden çıkan kısa çıkıntılar olarak gösterilmiştir (Yener 2010, 101, 257).

[636] Hatay İlinin güneyindeki Toprakhisar höyükte bulunan taş heykelcik kumtaşından yapılmıştır. OTÇ II evresine tarihlenen bir çukurda tespit edilen heykelin yüksekliği 7,8 cm ve baştan kalçaya kadar üst gövde kaba bir üslupla erkek figürünü temsil edecek şekilde oyulmuştur. Uzatılmış başı çevreleyen silik bir kazıma çizgi bir başlığı ya da saçı tanımlamaktadır. Heykelciğin sırtı büyük ölçüde düzken, baş, boyun ve başlık çıkıntılarla vurgulanmıştır. Gözler kabaca oyulmuştur; sol gözbebeği alçak kabartma iken sağ göz oyularak vurgulanmıştır. Burun alçak kabartmalıdır ve üçgen bir çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Üçgenin alt çizgisi ağzı tanımlarken çenede küçük bir çentik vardır. Eller yıpranmış ve ayırt edilemez durumdadır. Göbek deliği belirtilmemiştir. Kalçanın alt kenarı yuvarlatılmıştır (Akar 2020, 87-90, Fig. 11-12; Akar ve Kara, 2022, 21, Fig. 4).

[637] Engin vd. 2014, 452; Engin 2019b, 244.

[638] Engin 2024, 56. 'Eski Suriye Üslubu' silindir mühürler OTÇ'ye tarihlenmektedir ve örnekler çoğunlukla Suriye ve Anadolu'dan gelmektedir. Toplumun elit olmayan üyelerine ait oldukları düşünülmektedir: bu mühürlerin en önemli özelliği, dönemin daha prestijli mühürlerinde kullanıldığı gibi hematitten (demir oksit) değil, ağırlıklı olarak klorit veya talktan (sabuntaşı) oyulmuş olmalarıdır (Porter 2015, 143).

mühür ve mühür baskısı bulunmuştur. Bunlardan 10 tanesi erken Eski Babil, Eski Suriye ve şematik tarzda silindir mühür baskıları taşımaktadır.[639] Alalah'ta OTÇ başlarına tarihlenen apsidal yapıya bitişik kerpiç bir platformda kilden yapılmış ve üzerinde çubuk izleri olan damga mühürlerin yanı sıra üstünde ikisi damga, biri silindir mühür baskısı olan üç *bulla* bulunmuştur. Ebla Batı Suru'nda yapının idari işlevine işaret eden taş ağırlık, oyulmuş kemik tabut parçaları, taş aletler, teşhir silahlarının üretimi için kullanılan bir kalıbın bazı parçaları ve silindir mühürlerin yanı sıra silindir mühür baskılı kil *bulla*lar bulunmaktadır.[640] Katna Kraliyet Sarayı'nda, bir kısmı N Odasında bazıları koridordaki malzeme odasında ve kraliyet mezarında yaklaşık 400 mühür baskısı bulunmuştur. Bunların çoğu kapı eşiklerinde tespit edilmiştir. Mühürlerin çoğunluğu stilistik açıdan Eski Suriye Dönemi'nin ikinci yarısına tarihlendirilmektedir. Sadece birkaç örnek bu dönemden öncesine, daha büyük bir kısmı ise Orta Suriye Dönemi'nin başlarına tarihlenmektedir.[641] Mühürlerin üzerinde işlenen motifler hem Eski hem de Orta Suriye Döneminin karakteristik unsurlarını yansıtmaktadır. Bu da sarayın ömrünün Eski Suriye Dönemi'nin ortalarından Orta Suriye Dönemi'nin başlarına ya da ortalarına kadar uzandığını göstermektedir.[642] Hem malların hem de odaların mühürlenmesi sarayın ekonomik işlevi ve sosyo-politik rolüne işaret etmektedir.[643] Acemhöyük'ün çivi yazılı etiketleri ve silindir mühür baskılı *bulla*larının hemen hemen hepsi Sarıkaya Sarayının 6 no'lu odasında bulunmuştur.[644]

Saray buluntuları arasında tekstil üretiminde kullanılan aletler de vardır. İki adet kemik bız, üç adet dokuma ağırlığı ve bir adet ağırşak yapının mutfak odalarında bulunmuştur. Bu durum, eğer ileride sarayın açığa çıkarılacak odalarında özel bir üretim alanı tespit edilmezse tekstil üretiminin küçük boyutlu ve kişisel bir faaliyet olduğuna işaret etmektedir. Tunç Çağı saraylarında saray mekânlarında tekstil üretimi yapıldığı

[639] Marchetti 2010, 370, Fig. 5; Yener ve Akar 2012, 3.
[640] Pinnock 2001, 32.
[641] Novák 2004, 311, Fig. 11.
[642] Novák ve Pfälzner 2022, 96-97, Fig. 88.
[643] Elsen-Novák 2002, 273-274.
[644] Özgüç 2015, 5.

bilinmektedir. Ebla'da ETÇ IV evresi G Sarayının kabul salonunun (audience courtyard) köşesinde yarım küre şeklinde hematitten yapılmış 3 adet tezgâh ağırlığı bir arada bulunmuştur. Sarayın tüm mekânlarında tespit edilen tekstil üretim aletlerinin 30'u ağırşak ve 26'sı da kemik alettir. Tekstil aletlerinin depolarda ve tahılların öğütülmesiyle ilgili mekânlarda bulunması Oylum sarayı buluntu alanlarıyla uyumlu görünmektedir.[645] Ebla'da 1964 ve 2006 yılları arasında yapılan kazılarda OTÇ tabakalarında bulunan 60 ağırşağın 42'si Aşağı Şehir'den gelmiştir; bunların 25'i Doğu B Bölgesi'ndeki evlerde, saray yapılarında (Kuzey Sarayı P ve Batı Sarayı Q), kült yapılarında (Tapınak HH ve Güney P Bölgesi'ndeki kutsal alan) ve kraliyet mezarlarında (Batı Sarayı'nın altındaki hypogea) bulunmuştur.[646] Tell Kabri OTÇ sarayının 703 no'lu iç avlusunda bulunan ağırşaklar, bu mekânın kısmen iplik eğirmek için kullanıldığı şeklinde yorumlanmasına neden olmuştur. Olasılıkla üst kattan düşmüş ve 1434 no'lu salonun giriş bölümünde, 690 no'lu odada (yirmi altı dokuma tezgâhı ağırlığı ve dört ağırşak) ve bu odanın güneyindeki merdiven boşluğunda bulunan tezgâh ağırlıkları ve ağırşaklar Tell Kabri sarayındaki tekstil üretimine işaret eden diğer bulgulardır.[647]

5.1.6. Yapının Yıkımı ve Sonrası

Oylum Höyük Sarayı MÖ 18. yüzyılda çıkan bir yangın sonucu yıkılarak son bulmuştur. 2 ve kısmen 7 no'lu odalardaki birkaç *in-situ* malzeme dışında yapının mekânlarında buluntu olmaması sarayın felaket sırasında ya da öncesinde boşaltıldığına veya yağmalandığına işaret etmektedir. Odalarda bulunan kap parçaları erzak çömlekleri ve

[645] Peyronel 2014, 127, 129, Fig. 8.1.

[646] Andersson vd. 2010, 161. Ebla'daki OTÇ ağırşaklarının sayısı çok fazla değildir (55 adet) ve oldukça homojen bir tip ve malzeme grubu oluşturmaktadır (Peyronel 2004, 261). Bu ağırşakların çoğu taştan (steatit veya bazalt, daha azı kireçtaşı), bazıları kemikten ve ikisi yeniden kullanılmış parçalardan yapılmış olan az sayıda kilden yapılmıştır. Bu son örnekler, Ebla'da bu kategorinin çok yaygın olmadığını doğrulamaktadır. Kemik ağırşaklar OTÇ'de Ebla'da oldukça fazla sayıda görülmeye başlamıştır ve piramidal, kesik ve silindirik ağırşaklar da mevcut olmasına rağmen çoğunlukla düz ve kubbe şeklindedir (Peyronel 2016, 191).

[647] Yasur-Landau ve Cline 2019, 183. Tezgâh ağırlığı sayısı, sarayda yalnızca bir ya da iki tezgâhın aktif olduğunu ve bunun bir saray endüstrisinden ziyade ev içi bir üretim olduğunu göstermektedir (Goshen, Yasur-Landau ve Cline 2013, 51-52).

küplerine aittir.[648] Bu büyük depolama kaplarının alt kısımları yoktur (Plan 9, Resim 4, Resim 5, Resim 11, Resim 19).[649] Mutfak ve kiler odalarında bulunan bu kaplar olasılıkla içerdikleri malzemeler nedeniyle taşınmış olmalıdır. Bu esnada kırılan kap parçalarının içinde yiyecek olan kısımları alınmış, üst gövde parçaları ise bırakılmış olmalıdır.[650] Kapların durumu ile birlikte 2 no'lu odada yetişkin iki kadına ait iskeletlerdeki (Resim 13) yanma izleri[651] yıkımın nedeninin bir saldırı ve yağma olduğunu düşündürmektedir.[652] Ayrıca 2, 12, 15 no'lu odalarda bulunan yanık ahşap kalıntıları yapının saldırı sonucunda yangın geçirdiğine işaret etmektedir (Resim 44). Olasılıkla 2 no'lu oda sarayın ulaşılması en zor, kuzey ucunda bulunduğu için yağmalanmamıştır.

Saray tahrip edildikten sonra yenilenmemiş ve terk edilmiştir. Kuzeybatı Alanında yıkımdan sonra merkezi bir kamusal yapının olmaması ve diğer arkeolojik veriler siyasi otoritenin bir süre zayıfladığına işaret etmektedir.[653] Yıkıntının oluşturduğu molozun üzeri Erken OTÇ II'nin başında çöplük olarak kullanılmıştır (Oylum VIb1).[654] Yapının duvarları sarayın dış hatlarından içe doğru bir meyille çöktüğü için (Resim 65) çöplük tabakasını oluşturan kül katmanı yapının orta bölümlerinde yoğunlaşarak yaklaşık 2,50 m'yi bulan bir dolgu oluşturmuştur (Resim 66).[655] Kalın kül tabakası içinde seramik parçaları, hayvan kemikleri ve pişmiş topraktan insan ve hayvan figürinleri bulunmuştur.[656]

Erken OTÇ II'nin daha geç bir evresinde (Oylum VIb2), saray kalıntılarının doğu kısmına evler inşa edilmeye başlamıştır. Alan bu evlerle birlikte mezarlık ve piroteknik üretim

[648] Engin vd. 2017, 558.
[649] Engin 2019b, 246.
[650] Engin 2024, 57.
[651] Engin 2024, 60.
[652] Engin vd. 2014, 451-458, Res.13; Engin vd. 2017, 556-557, Res.3.
[653] Engin 2024, 63.
[654] Engin vd. 2017, 557; Engin vd. 2019, 275-277; Engin vd. 2020, 248; Engin vd. 2020, 248; Engin vd. ve 2022, 170, 172-174.
[655] Özgen vd. 2013, 324.
[656] (Özgen vd 2013, 324; Engin 2019b, 246.

faaliyetleri için kullanılmıştır. Oylum Höyük'ün bu tabakaları "Bölüm VI" da incelenecektir.

5.2. Sur

Oylum Höyük'ün batı ve kuzey eteklerinde kiklopik bazalt taş temelleri ayakta kalan sur duvarına ait bölümler görülebilmektedir (Plan 1). Höyüğün doğu ve güney kısımlarındaki modern köy yerleşimi olasılıkla sur duvarının bu bölgedeki uzantısını yok etmiştir. Sur duvarından söküldüğü anlaşılan taşlar köy evlerinin temelleri ve bahçe duvarlarında yoğun olarak kullanılmıştır (Resim 60). Höyüğün batı yamacı boyunca uzanan ve höyükten yaklaşık 50 m uzakta bulunan sur duvarına ait taş temeller Akpınar Suyu ile höyük arasında yaklaşık 300 m devam etmektedir (Resim 59). Kuzey eteklerde tarla tahribatı nedeniyle 6 m uzunluğundaki parçası ayakta kalabilmiştir. Korunan kısım höyüğün 1,5 km uzunluğundaki çevresinin yaklaşık %20'si kadardır. Temelde kullanılan taşlar büyük düzensiz bazalt bloklardan oluşmaktadır. Bazı bölümlerinin 2,5-4 m civarında korunduğu taş temeller[657] dışında sur duvarının kerpiç üst yapısı ile kule, rampa ve giriş kapısı gibi mimari ögeleri söz konusu tahribat nedeniyle tespit edilememiştir. Sur duvarı herhangi tarihlenebilir arkeolojik katmanla ilişkili olmamakla beraber, kiklopik duvarlı yapım tekniği nedeniyle Tunç Çağı'na tarihlenmektedir.[658] Sur OTÇ I'de kullanılmaya devam etmiş olmalıdır. Fakat OTÇ II'de yerleşimin sur dışına doğru genişlemesi ve OTÇ I Sarayının yıkımı sonrası oluşan siyasi boşluk, yapının işlevini bu dönemde yitirdiğini düşündürmektedir.

5.3. Değerlendirme

MÖ 2. binyıl boyunca Suriye'de farklı büyüklüklerde bir dizi bölgesel devlet hüküm sürmüştür. Kuzey Suriye'de Yamhad Devleti, bu devletler arasında MÖ 2. binyılın ilk yarısında bölgesel bir yönetim merkezi olarak öne çıkmaktadır. Bu devletlerin çoğunun merkezinde güç ve kaynakları kontrol eden bir saray sistemi bulunmaktadır (Bkz. Bölüm

[657] Engin 2014, 130.
[658] Engin ve Helwing 2012,. 94.

III.2).[659] Bu dönem Suriye ve Mezopotamya sarayları kraliyet ailesinin yaşam ve yönetim merkezi olmalarının yanı sıra ekonomik ve kültürel merkezler haline gelmiştir. Dolayısıyla saraylar devletlerin siyasi örgütlenmesinin tüm yönleriyle bir yansıması ve sembolik bir güç göstergesi olmuştur.[660] Mari,[661] Ebla,[662] Alalah,[663] Katna,[664] Tall Biʿa[665] ve Tilmen Höyük[666] OTÇ sarayları bu anlayışa göre inşa edilmiş karmaşık yapılardır (Harita 1).[667] Bu merkezlerdeki MÖ 2. binyıl sarayları, MÖ 3. binyılın büyük boyutlu

[659] Pfälzner 2019b, 117.

[660] Engin 2019b, 248; Pfälzner 2019b,117.

[661] Mari / Tell Hariri, MÖ 2950 ile MÖ 1760 'a kadar var olan ve kalıntıları Suriye ile Irak arasındaki sınırda, modern Ebu Kemal kasabasından yaklaşık on kilometre uzaklıkta, Suriye'nin Fırat vadisinde yer almaktadır. Kuzeybatıdan güneydoğuya 1,3 km ve kuzeydoğudan güneybatıya 1 km uzanana höyüğün ova seviyesinde yüksekliği 14,50 m'dir (Margueron 2014, 1).

[662] Ebla / Tell Mardikh, Suriye'nin Halep kentinin yaklaşık elli beş kilometre güneybatısında yer almaktadır. 'Akropolis' olarak adlandırılan, yaklaşık 170 metre çapında bir tepe ile bu tepeyi çevreleyen düz bir çöküntü görünümündeki 'Aşağı Şehir' den oluşan yerleşim deniz seviyesinden 431 m yükseklikte ve 60 hektarlık bir alanı kapsamaktadır (Matthiae 1981, 40, 42; 2021, 10). ETÇ'den GTÇ'ye kadar yerleşim gören Ebla'nın Mardikh IIIA ve IIIB evreleri OTÇ I ve II dönemlerine tarihlenmektedir (Matthiae 2021, 18).

[663] Tell Açana / Alalah, Hatay ilinde, Amik Ovası'nda Asi nehrinin kenarında yer almaktadır. 750 x 325 m boyutları, 9 m yüksekliği ve 22 hektarlık genişliğiyle OTÇ ve GTÇ'de bölgenin en büyük yerleşimi olan höyük MÖ 2. binyılda bölgesel bir krallık olan Mukiş'in başkentidir (Yener 2013, 142-143). XVII tabakanın tespit edildiği yerleşimde OTÇ ve GTÇ arşivleri VII ve IV. tabakalarda ortaya çıkarılmıştır (Woolley 1955, 91,110). VII ve XVII. tabakalar OTÇ'ye tarihlenmektedir.

[664] Katna / Tell Mishrife, Suriye'nin Humus kentinin 18 km doğusunda yer almaktadır. 110 hektarlık alana sahip yerleşimin kuzeyi, yaklaşık 70 hektarlık aşağı kentle çevrilidir (Novák 2004, 299). Katna'da tespit edilen en erken yerleşim tabakaları MÖ 3. binyıla (ETÇ IV-III, yaklaşık MÖ 2600-2000) tarihlenmektedir. OTÇ'de (yaklaşık MÖ 2000-1600) Katna, Yamhad ve Mari ile birlikte önemli bir Suriye krallığı ve ticaret merkezi olmuştur. Katna'nın bölgeden geçen ana ticaret yollarının kavşağındaki konumu, ticari, stratejik ve siyasi öneminin temelini oluşturmaktadır. Katna'nın en kapsamlı araştırılmış dönemi GTÇ'dir (yaklaşık MÖ 1600-1200). Katna GTÇ'de, Mısır, Mitanni Krallığı ve Hititler'in askeri ve siyasi güçlerinin çekiştiği sınır bölgesinde yer alan yerel bir krallıktır (Al-Maqdissi ve Bonacossi 2005, 32-33).

[665] Suriye'nin Rakka şehrinin iki kilometre doğusunda yer alan Tall Bi'a 35-40 hektar büyüklüğünde olup doğudan batıya 750 metre, kuzeyden güneye 650 metre uzunluğundadır. MÖ 4. binyılın ortalarından MÖ 2. binyıl sonlarına kadar yerleşim görmüştür (Strommenger ve Kohlmeyer 1998, 9-10)

[666] Tilmen Höyük, Gaziantep ilinin İslâhiye ilçesinin 10 km doğusunda yer almaktadır. Roma / Bizans ve İslami dönemlere ait kalıntıların altında GTÇ'den GKÇ'ye uzanan bir tabaklanma gösteren höyüğün evreleri şu şekilde tarihlenmiştir: DÇ (Ia-b), GTÇ (?) – OTÇ III (IIa), OTÇ II (IIb-c), OTÇ I (IIIa-b), ETÇ III (IIIc-f), ETÇ II (IIIg-h), ETÇ II / I (IIIi), ETÇ II / I (IIIi), ETÇ I (IIIj-k), GKÇ (IVa-d) (Duru 2013, 37).

[667] Çalışmanın coğrafi kapsamını oluşturan Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye Bölgeleri'nin dışında kalan Orta Anadolu'daki Acemhöyük Sarıkaya, Kültepe Warşama ile Güney Levant'taki Tel Kabri Sarayları OTÇ'ye tarihlenmektedir. Oylum Höyük'ün içinde bulunduğu bölgeyle OTÇ'de farklı derecelerde etkileşim içinde olan bu yerleşimlerdeki saraylar da bu bölüm kapsamında değerlendirilecektir.

ama kısmen açığa çıkarılmış Ebla G Sarayı, Tell Khuera F Sarayı ve Tall Biʿa B Sarayı gibi yapılarla bir mimari geleneği paylaşmakla birlikte[668] OTÇ I'in erken evrelerinde dini yapılar, sur sistemleri ve konut tipleri gibi diğer mimari unsurlar birlikte nispeten özgün bir mimari gelenek oluşturmaya başlamıştır.[669] Bu durumun OTÇ'de Amorit hanedanlıklarının yükselişiyle de ilişkili olduğu ileri sürülmektedir.[670] Aşağıda Oylum Höyük Sarayı ile çevre bölgelerdeki OTÇ sarayları kronolojik ve mimari açıdan karşılaştırılarak Oylum Sarayının bu mimari gelenek içindeki benzerlik ve farklılıkları tartışılacaktır.[671]

Oylum Höyük Kuzeybatı alanında, OTÇ I dönemine tarihlenen "VIc Tabakası" 1060 m^2'lik kısmı açığa çıkarılmış saray yapısıyla temsil edilmektedir. Yapının güneydoğuya doğru devam ettiği anlaşılmaktadır. 1,80-1,85 m genişliğinde kerpiç duvarları olan, yan yana iki aks üzerinde konumlanmış odalardan oluşan bu yapı kuzeybatı güneydoğu yönlüdür. Yapı, doğusunda bir avluya açılırken batısında bir teras sistemiyle

---

Kayserinin 20 km kuzeydoğusunda yer alan Kültepe, 550 m çapındaki dairesel bir yukarı şehirle, höyüğü kuzey, doğu ve güneyden çevreleyen bir aşağı şehirden oluşmaktadır. En erkeni ETÇ III'e tarihlenen 18 yapı katından 6-10. yapı katları Assur Ticaret Kolonileri dönemini kapsamaktadır (Özgüç T. 1999, 4-5). Bu yapı katlarıyla çağdaş Kaniş / Karum I-IV yapı katlarından II ve Ia-b tabakaları OTÇ ile çağdaştır (Kulakoglu 2011, 40-41). Acemhöyük Aksaray'ın 14 km kuzeybatısındadır (Özgüç 2015, 1). 700 x 650 m ölçülerindeki höyüğün kenarlarına yakın kısımlarda değişik yüksekliklerde dört tepe ve bunların arasında geniş iki düzlük bulunmaktadır (Öztan 2003, 39). Höyükte MÖ 3. binyıldan itibaren yerleşilmiş, Assur Ticaret Kolonileri devrinin sonunda tamamen terk edilmiştir. Höyük bundan sonra, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde yerleşilmiştir (Özgüç N. 1996, 3-4). Höyüğün tepe kısmında tespit edilen 12 tabakadan VI-I. katlar Assur Ticaret Kolonileri Çağı'na tarihlenmektedir (Türker 2008, 13). İsrail'in batısındaki Celile'de, Nahariya'nın beş kilometre doğusunda yer alan 34 hektar büyüklüğündeki Tel Kabri'nin (Kempinski 2002, 1) D Alanı 3 ve 4. tabakalarında bulunan saray, OTÇ II evresine tarihlenmektedir (Oren 2002, 55).

[668] Matthiae 2019, 94. Bu tür saraylarda yer alan ve merkezi bir avluya açılan kabul odaları, OTÇ saraylarında da görülmeye devam etmiştir. Matthiae ve Pinnock bu avluları ritüel ve tören alanları olarak tanımlamıştır (Matthiae 2010, 353; Pinnock 2015, 110-117). Iamoni ise kabul odalarına ilişkin bazı benzerlikleri kabul etmekle birlikte Tell Bi'a ve Tell Chuera saraylarında, Ebla G Sarayı'nda görülmeyen özgün bir Mezopotamya geleneğinin yaygınlığına işaret etmektedir (Iamoni 2020, 266).

[669] Matthiae 2019, 95.

[670] Iamoni 2020, 245.

[671] OTÇ'de Güney Levant Bölgesindeki saraylar şunlardır: Aphek, el-'Ajjul, Hazor, Kabri, Lachish, Megiddo, Sera ve Shechem. Bunların çoğu, OTÇ başından ziyade dönemin sonuna, yani OTÇ II-III'e tarihlenmektedir; sadece Aphek, OTÇ I'de birden fazla saray evresine dair sağlam kanıtlar sunmaktadır. Suriye sarayları genellikle Güney Levant Bölgesi saraylarından daha erken bir tarihte ortaya çıkmakta ve çok daha büyük ve karmaşık bir yapı sergilemektedir (Herzog 1997, 114).

desteklenmektedir. Avlu üzerindeki üç oda ile terasın yapıya sonradan eklendiği anlaşılmıştır. Sarayın kuzey kısmı bir bodrum kat oluşturacak biçimde höyük katmanlarının içine oturtulmuştur. Geniş duvarları merdiven odası ve mekanlarda tespit edilen üst katlara ait taban parçaları bodrum kat dahil, sarayın iki ya da üç katlı olduğunu göstermektedir. Bir tahribat sonucu son bulan yapı daha sonra terkedilmiştir.

Tell Açana'nın kuzeydoğu alanında açığa çıkarılan saray (Yarimlim Sarayı) höyüğün, OTÇ II'nin sonlarına tarihlenen Alalah VII. evresinde bulunmaktadır (Plan 25).[672] Hitit belgelerinde, I. Hattuşili'nin Kuzey Suriye seferlerinde Alalah'ın yakılıp yıkıldığından bahsedilmektedir. Yerleşimde tespit edilen yangın tabakasının bu seferle ilgili olduğu ama yıkımın I. Murşili dönemine de tarihlenebileceği düşünülmektedir.[673] Yapının 11 numaralı odası ve güneybatısındaki tapınağın *cella*'sında bulunan metinler, sarayın tarihsel kronolojisi ile ilgili bilgiler içermektedir.[674] Tilmen Höyük saray alanında (Plan 26) üç tabaka (IIc-a) tespit edilmiştir: IIc tabakası, sarayın kendisi (A) tarafından temsil edilirken, Ilb kuzeyindeki bir bina (C) ve IIa sarayın yeniden inşası ile temsil edilmektedir. OTÇ sonuna tarihlenen IIc tabakasında ise saray yıkılmıştır. Binanın yıkımının I. Hattusili'nin seferleriyle ilişkili olduğu düşünülürken, yeni bulgular IIb-a tabakalarının GTÇ I'e tarihlendiğini göstermektedir.[675]

Katna'nın G Alanı'nda açığa çıkarılan Kraliyet Sarayı (Royal Palace), OTÇ II A'da (yak. MÖ 1800-1700/1650) inşa edilmiştir (Plan 27). Birbirini takip eden iki inşaat evresi (G 9b ve G 9a), bu döneme tarihlenmektedir. Saray, MÖ 18. yüzyılda tamamlanmasından sonra, OTÇ II'den (G 8 Evresi) yapının MÖ 1340 civarında yıkıldığı GTÇ IIA'ya (G 7

[672] Woolley 1955, 90-106.
[673] Akar ve Yener 2013, 5.
[674] Bilinen ilk Alalah kralı (Yamhadlı Abba'el'in kardeşi Yarim-lim) aynı zamanda muhtemelen sarayı da inşa eden yöneticidir. Bu krala Urfa bölgesindeki topraklarını kaybettikten sonra Alalakh krallığı verilmiştir. Yarim-lim'in ve oğlu Ammi-taqumma'nın uzun hükümdarlığı, Abba'el'den III. Yarim-lim'e kadar, Yamhad Devletinin tamamını kapsamaktadır (Frayne 1990, 800-802).
[675] Marchetti 2006, 277.

Evresi) kadar kesintisiz olarak kullanılmıştır.[676] Bu da yapının 400 yıldan fazla bir süre boyunca kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir.[677] Katna Doğu Sarayı (Eastern Palace), Kraliyet Sarayı'nın (Royal Palace) doğusunda T1 ve T2 Alanları'nda açığa çıkarılmıştır. Doğu Sarayı daha önce var olan kuzey ve güney binalarının (Plan 28) birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir yapıdır (Plan 29).[678] Yapının bulunduğu alandaki stratigrafik dizilime göre; kuzey ve güney binaları OTÇ I-OTÇ II geçiş evresine tarihlenen T16-15 tabakalarında, saray ise OTÇ II'ye tarihlenen T14-13 tabakalarında açığa çıkarılmıştır. OTÇ II'nin geç evrelerinde terkedilen saray, OTÇ III'e tarihlenen T12, GTÇ I'e tarihlenen T10-9 ve GTÇ II'ye tarihlenen T9 (?) tabakalarında metalürji atölyesi olarak kullanılmaya devam etmiştir.[679]

Ebla kentinin kuzeyindeki P Alanı'nda ortaya çıkarılan Arkaik Saray (Archaic Palace), Erken Suriye kentinin son evrelerinde, MÖ 2300-2000 yılları arasında, ETÇ IVB döneminde inşa edilmiş ve OTÇ I'in büyük bölümünde kullanılmış bir yapıdır (Plan 30). Yapının sadece kuzey çevre kısmı açığa çıkarılabilmiştir. Kalan üçte ikilik bölümü Kuzey Sarayının (P) altında kalmaktadır.[680] Saray, muhtemelen OTÇ IA'nın sonunda, artık işlevsel olmadığı için terk edilmiştir.[681] Ebla Batı Sarayı (Q) (Western Palace), Aşağı Şehrin en büyük sarayıdır (Plan 31). 7.500 m^2'lik bir alanı kaplayan yapı Q Alanında, kireçtaşı bir tepenin batı uzantısı olan kayalık bir yükselti üzerinde yer almaktadır.[682] Saray OTÇ I'e tarihlenen Mardikh IIIA tabakasında, yaklaşık MÖ 1900 yıllarında inşa edilmiş ve MÖ 1600'de son bulmuştur.[683] Ebla Kuzey Sarayı (P) (Northern Palace), Aşağı

---

[676] Pfälzner 2007a, 37, Fig. 10. Şiddetli bir yangınla yıkılan binanın yıkım tarihin, Hitit Kralı I. Şuppiluliuma (yaklaşık MÖ 1355-1320) dönemine ve bu kralın Suriye seferine bağlanmaktadır (Pfälzner 2007a, 42).
[677] Pfälzner 2019a, 236.
[678] Iamoni 2015, 452.
[679] Iamoni 2020, 251.
[680] Matthiae 2006, 87.
[681] Matthiae 2021, 305-306**.** Arkaik Saray, binanın IV. Evresinde muhtemelen MÖ 1800'lerden kısa bir süre önce, yapının üzerine inşa edildiği doğal mağaralar açısından zengin yeraltı kireçtaşı tabakasında yaşanan çökmelere neden olan bir depremin sonucunda, OTÇ I'in sonunda terk edilmiştir (Matthiae 1995, 671-672).
[682] Matthiae 1984, 19.
[683] Matthiae 2021, 341, 346**.**

Şehir'de, İştar Kutsal Alanı'nın kuzeyinde, P alanında bulunmaktadır (Plan 32). Yaklaşık 3.500 m^2'lik bir alanı kaplayan Kuzey Sarayı (P), OTÇ II'ye tarihlenen Mardikh IIIB evresinde, MÖ 1775 ile 1750 yılları arasında inşa edilmiş, kentin yıkıldığı MÖ 1600'lü yıllarda yağmalanarak son bulmuştur.[684] Ebla'da Aşağı Şehrin güney bölgesinde (FF Alanı) bulunan Güney Sarayı (Southern Palace), OTÇ I evresine tarihlenen Mardikh IIIA tabakasında açığa çıkarılmıştır. Yapı OTÇ II döneminde yenilenerek genişlemiş ve 1200 m^2'lik bir büyüklüğe ulaşmıştır (Plan 33).[685] Saray OTÇ II'de tahrip edilmiş fakat yapının bazı bölümleri daha sonra da kullanılmıştır.[686] Ebla Kraliyet Sarayı (E), (Royal Palace), Yukarı Şehrin kuzeyinde, E Bölgesi'nde bulunmaktadır (Plan 34). Yapı OTÇ II dönemine tarihlenen Mardikh IIIB tabakasına tarihlenmektedir.[687] Bu yapı da kentinin tüm kamu binaları gibi, MÖ 1600 civarında, OTÇ II'nin sonunda yağmalanarak tahrip edilmiştir.[688]

Mari Zimri-Lim Sarayı (Great Royal Palace) dikdörtgen planlı ve 200 x 120 m boyutlarındadır (Plan 35). Kentin kuzeyinde, güneybatısındaki İştar tapınağı ile doğusundaki Ninni-zaza tapınağı ve ziggurat arasında yer almaktadır.[689] Bina Mari hükümdarı Zimri-Lim tarafından inşa edilmemiş olsa da son krallarından biri tarafından inşa edilmiştir. Mimari veriler ve Şakkanakku'nun hanedan sıralaması, binanın inşasının yaklaşık MÖ 2000 yılında hüküm süren Hanun-Dagan'a dayandığını göstermektedir. Şehrin son yıkımı yaklaşık MÖ 1760 yılında Babilli Hammurabi'ye atfedildiğinden, bina iki buçuk yüzyıl boyunca kullanılmış olmalıdır[690].

Tall Biʿa/Tuttul'da Erken Hanedanlık döneminin sonuna tarihlenen (FD IIIb) B Saray'ı Akkad saldırıları sonucunda yıkıldıktan sonra üzerine OTÇ I döneminde (İsin-Larsa) A

[684] Matthiae 2021, 341, 352, 356.
[685] Matthiae 2021, 347.
[686] Matthiae 2013, 155, Dip Not. 2.
[687] Matthiae 1981, 48.
[688] Matthiae 2021, 341.
[689] Al-Khalesi 1978, 3.
[690] Margueron 2014, 113.

Saray'ı inşa edilmiştir (Plan 36).[691] Yaklaşık 50 yıl kullanılan yapının yıkımı Babil kralı Hammurabi'nin kuzey seferi ile ilişkilendirilmektedir (MÖ 1759).[692]

Tel Kabri Sarayı yerleşimin D Alanında, OTÇ IIB'ye tarihlenen 3. Tabaka'da açığa çıkarılmıştır (Plan 37). Yaklaşık 2000 m^2'lik bir alana yayılan yapı OTÇ IIB'nin sonunda terkedilmiştir.[693]

Radyokarbon sonuçlarına göre Oylum Sarayı MÖ 19-18. yüzyıllara (OTÇ I) tarihlenmektedir (Bkz. Bölüm 5.1.). Ebla Arkaik Sarayın inşası MÖ 3. binyıl sonuna tarihlenmekle birlikte OTÇ IA (Mardikh IIIA1) döneminde de (MÖ 2000-1900) kullanılmıştır. Olasılıkla Oylum Sarayı inşa edilirken terkedilmiştir. MÖ 2. binyıl başında inşası başlayan Mari Zimri-Lim Sarayı, Tall Biʿa A Sarayı ve Ebla Batı Q Sarayı, Oylum Höyük Sarayı ile çağdaştır. Bölgedeki diğer saraylar yaklaşık olarak OTÇ II döneminde inşa edilmişlerdir. Mari Zimri-Lim Sarayı ve Tall Biʿa A Sarayı, Babil kralı Hammurabi'nin kuzey seferi sonucunda yıkılarak OTÇ I'in geç evrelerinde son bulmuşlardır. Ebla Batı Q Sarayı ise OTÇ II döneminde, yaklaşık MÖ 1600'lere kadar ayakta kalmıştır. Orta Anadolu'daki Acemhöyük Sarıkaya (Plan 38) ve Hatipler Sarayı MÖ 2. binyıl başları ile MÖ 17. yüzyıl başları arasına tarihlenmektedir.[694] Kültepe Warşama Sarayı (Geç Saray) Kaniş / Karum Ib tabakasında (OTÇ II) inşa edilmiştir (Plan 39).[695] Acemhöyük sarayları Kültepe Kaniş'in Ib tabakası ile çağdaştır.[696]

MÖ 18-17. yüzyıla tarihlendirilmiş Alalah (Yarimlim) ve Tilmen Sarayları'nın tahribi Hitit Kralı I. Hattuşili'nin Suriye seferine ilişkilendirilmektedir.[697] Oylum Sarayı,

---

[691] Miglus 2019, 139.
[692] Miglus 2019, 149.
[693] Oren 2002, 70.
[694] Marchetti 2006, 285-287; Özgüç N. 2015, 13-17. I. Kuniholm'un, Acemhöyük saraydan elde ettiği ahşap kalıntılarının karbon C14 sonuçları Sarıkaya Sarayı için MÖ 1791± 3 7 tarihini vermektedir (Kuniholm 1996. 402).
[695] Kültepe / Kaniş 10. ve 9. tabakalar ile Karum IV. ve III. tabakalar çağdaştır (Kulakoğlu vd. 2023, 45).
[696] Özgüç T. 1999, 65.
[697] Alkım 1962, 466; Woolley 1955, 92. Marchetti, Tilmen Sarayı'nın yıkımını daha geç bir tarihe, GTÇ I'e tarihlemeyi önermektedir (Marchetti 2006, 277).

muhtemelen bu iki saraydan biraz daha eskidir.[698] Katna Kraliyet Sarayı ve Tilmen Sarayı A binası GTÇ I'de hala ayaktayken bölgenin diğer sarayları OTÇ II'nin sonunda tahribatla son bulmuşlardır (Tel Kabri sarayı bu dönemde terkedilmiştir) (Tablo 6).[699]

Matthiae, OTÇ I-II dönemi 'Eski Suriye Sarayları'nın planlarında tekrarlanan üç ana mimari ilke öne sürmüştür. Bunlardan ilki, merkezi bir konumda yer alan kabul odasının planıdır. Bu mekân, üçlü bir şemaya sahiptir: kabul salonu, iki ya da üç küçük odadan oluşan iki yan kanatla çevrili, bir tarafında eğik eksenli bir giriş ve diğer tarafında ise depo işlevi gören uzun bir oda. Ebla Kuzey Sarayı'nda (P), batı-doğu yönündeki büyük merkezi salonun (L.4038) kuzey tarafında üç küçük depo oda (L.4150, L.4027, L.4115) ve güney tarafında iki küçük oda (L.4176 ve L.4160) ile salona açılan bir kapısı olan, büyük bir odası (L.4164) vardır (Plan 32).[700] Ebla Güney Sarayı'nda (FF) kabul odasını, kare şeklinde bir giriş (L.8517) ve kabul mekânı olan dikdörtgen oda (L.8505) oluşturmaktadır (Plan 33). Eski Suriye Saraylarında kabul odalarına giriş odanın yan tarafından gerçekleşmektedir. Ebla Batı Sarayı'nda merkezi kabul salonunun (L.3038) bir giriş ve iki yan kanadı olan dikdörtgen bir iç kabul mekânı vardır.[701] İkinci kural, merkezi kabul odası ile binaların dış duvarlarına bitişik çevre odaları arasında uzanan ve bu odalara erişim sağlayan uzun, yarı-çevresel bir rotanın varlığıdır. Bu güzergâh, bir tarafta kabul süitine ve bazı durumlarda merkezi odalara, diğer tarafta ise yapının çevre kanatlarına açılan küçük odalar ve küçük avlulardan oluşan düzensiz bir diziden oluşmaktadır. Batı Sarayı'nda avludan girilerek doğu kanadı boyunca kuzeye ilerleyen ve binanın kuzeyinde batıya yönelen, birbirine bağlanan odalar biçiminde bir güzergâh vardır.[702] Üçüncüsü ise, yan kanatlardaki odaların binanın çevre duvarlarına dik uzanmasıdır (Plan 31, Plan *32*).[703]

---

[698] Engin 2019b, 247.
[699] Marchetti 2006, 287.
[700] Matthiae 2019, 83-84, Fig. 4.
[701] Matthiae 2019, 84.
[702] Matthiae 2019, 85.
[703] Matthiae 2019, 86.

Ebla'da OTÇ IA-B döneminde mevcut olan 'Eski Suriye' saray geleneğinin bu üç ana mimari ilkesi Mezopotamya saray mimarisinin alışılmış Eski Babil kurallarından tamamen farklıdır.[704] Ebla saraylarındaki kabul odasının şekli, Alalah Kraliyet Sarayı ve biraz farkla, Tilmen Höyük Sarayı'nda da açıkça görülebilmektedir. Ebla'nın Batı Sarayı ve Alalah Kraliyet Sarayı'na özgü kabul odası modelinin ve binanın uzunlamasına gelişimi gibi çeşitli unsurlar Suriye'nin saray mimarisinin ortak özelliğidir.[705]

Pfälzner'in Katna Kraliyet Sarayı ve diğer çağdaş sarayların planlarının karşılaştırmalı bir çalışmasına dayanarak, Suriye ve Mezopotamya'daki OTÇ saraylarının mimari düzenleri için geliştirdiği sınıflama önerisinin merkezinde, sarayların biçimsel özellikleri, kat planları ve binaların merkezi temsil birimlerinin düzenlenmesi yer almaktadır.[706] Bu sınıflamalardan ilki '*İkili Salon Tasarımı*'dır. Buna göre söz konusu mekanlar, Katna Kraliyet Sarayı, Ebla Sarayları, Tell Bi'a A Sarayı ve Tilmen Höyük Saray'larında örnekleri görülen, biri siyasi diğeri ritüel ve kült işlevlerine hizmet eden iki farklı odası olan, birbirine paralel ve bitişik olarak düzenlenmiş iki büyük dikdörtgen odadan oluşmaktadır. [707] İkincisi '*Ön Salon- Merkezi Salon Tasarımı*'dır; ilk küçük oda, merkezi salonu olan sarayın üçlü kanadında bir ön-salon olarak yer almaktadır. İsin-Larsa ve Eski Babil dönemlerinde Mezopotamya'daki baskın saray tasarımıdır.[708] Üçüncü sınıflandırma Kuzey-Batı Suriye saraylarındaki '*Kabul Odası Tasarımı*'na göre yapılmıştır. Pfälzner bu tasarımın sadece Ebla Batı Sarayı (Q) ve Alalah Kraliyet Sarayı'nda görüldüğünü, bu nedenle OTÇ'ye ait bir Kuzeybatı-Suriye saray tasarımı olarak kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir.[709]

---

[704] Avlular saray ve tapınaklarda içi dışa bağlayan bir geçiş mekânı olarak işlev görmektedirler. Fakat sadece bir mimari birim değil , aynı zamanda güvenli bir buluşma yeri, iş birliği yapma ve ortak kimliği pekiştirme ortamı olarak sosyal bir mekandırlar (Eran 2024,464). Mezopotamya saray düzeninde odalar büyük kare avlular etrafında düzenlenmektedir. Katna Kraliyet Sarayı örneğinin gösterdiği gibi, bu gelenek yine de Batı Suriye mimarisi üzerinde güçlü bir etki yaratmıştır (Iamoni 2015, 462).
[705] Matthiae 2019, 94.
[706] Pfälzner 2019a, 248.
[707] Pfälzner 2019a, 249.
[708] Pfälzner 2019a, 251.
[709] Pfälzner 2019a, 254.

Katna Doğu Sarayı, 27 odadan oluşan kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu uzun bir dikdörtgen yapıdır. Matthiae'nin yukarda bahsedilen üç ana ayırt edici unsuru bu sarayda görülebilmektedir: iç avlulara dik tek yapı birimleri, uzun avlular ve koridorlar aracılığıyla dolaşım ve kabul salonu (Plan 18), giriş mekânı ile sarayın 'taht odası' olabilecek AL ve M Odaları.[710] Katna Doğu Sarayı'nın kabul salonu, Ebla Kuzey Sarayı'ndaki tek bir uzun odadan oluşan şemadan farklı olarak, diğer örnekleri Ebla Batı Sarayı'ndaki L. 3038, Ebla Güney Sarayı'ndaki L. 8517-8505 ve Alalah Kraliyet Sarayı'ndaki Oda 5 ve 5A'da görülen çift odalı tipe uygundur.[711] Katna Doğu Sarayı'nı Suriye saray mimarisi geleneğinin içine yerleştiren bir unsur da ana avlunun yapı içindeki periferik konumudur. Bu da yapıyı MÖ 2. binyıl Mezopotamya saraylarından ayıran bir başka mimari düzenlemedir.[712]

Tel Kabri sarayının batı kısmı Alalah Kraliyet Sarayı'nın kuzey tören kanadına benzemektedir. Sarayın 703 no'lu avlusu bu kanada ulaşılan merkezi avlu, 611 no'lu salon ise tören alanı olarak kullanılmış olmalıdır. 690 no'lu oda muhtemelen tören kanadı ile Alalah'taki ile benzer bir konumda bulunan merdiven arasında bir bağlantı birimi olarak hizmet vermiştir.[713]

OTÇ Suriye saraylarının boyutları büyük farklılıklar göstermektedir (Plan 40). Ebla Kraliyet Sarayı (E),[714] Katna Kraliyet Sarayı ve Mari Zimri-Lim Sarayı sırasıyla 15000 m^2, 18000 m^2 ve 23400 m^2 büyüklüğünde alan kapsamaktadır.[715] Ebla Batı Sarayı (Q) 7500 m^2 iken[716] diğer sarayların büyüklüğü 3500 m^2'yi aşmamaktadır. Tilmen Sarayı 800 m^2, Alalah Sarayı 3200 m^2, Ebla Kuzey 3500 m^2, Ebla Güney Sarayı (FF) 2000/2500 m^2, Tall Bi'a A Sarayı yaklaşık 2500 m^2 ve Tell Kabri Sarayı yaklaşık 2000 m^2 büyüklüğündedir.[717] Ebla Arkaik Sarayı ile Katna Doğu Sarayı bütünüyle açığa

[710] Iamoni 2015, 461.
[711] Iamoni 2015, 462.
[712] Iamoni 2015, 463.
[713] Oren 2002, 70.
[714] 15000 m^2'ye yayılan saray alanın 1400 m^2'si kazılmıştır (Matthiae 2019, 87).
[715] Margueron 2014, 113; Matthiae 2021, 339; Pfälzner 2019a.
[716] Matthiae 2021, 341.
[717] Marchetti 2006, 287; Matthiae 2006, 86; Matthiae 2021, 341; Oren 2002, 68.

çıkarılmamıştır. Doğu Sarayı[718] 1560 m^2 iken Ebla Arkaik Sarayı'nın planlardan tespit edilen alanı yaklaşık 300/355 m^2 civarındadır (Plan 29, Plan *30*). Oylum Sarayı'nın açığa çıkarılan kısmı 1060 m^2'dir (Bkz. Bölüm 5.1.). Bina kapladığı alan açısından şimdilik Tilmen ve Alalah Sarayları arasında yer almaktadır.

Tilmen Höyük Sarayı'nın duvar kalınlıkları 2,40-1,50 m arasında değişmekle birlikte, çoğunlukla 1,85 m civarındadır.[719] Acemhöyük Sarıkaya Sarayı'nda duvar kalınlıkları 1,5-2 m arasında tespit edilmiştir.[720] Hatipler ve Sarıkaya saraylarında duvarlardaki kerpiç üst örgü, iri taş temeller üzerine yerleştirilmiş yatay ve dikey ahşap hatılların üzerine inşa edilmiştir.[721] Kültepe Güney Teras Sarayı'nın duvar kalınlığı 1 m, II. Tabaka Sarayı ve Warsama Sarayı'nın duvarları ise 2 m'dir.[722] Tall Bi'a A Sarayı'nın duvarları yan yana dizilmiş dört ya da beş kerpiçten oluşmaktadır ve buna göre yaklaşık 1,70-1,75 m yada 2,15-2,20 m genişliğindedir.[723] Tel Kabri Sarayı'nın kare planlı merkezi salonun duvarlarının genişlikleri 2-3 m arasında değişmektedir. Binanın duvar kalınlıkları ise 160-180 cm arasında değişmektedir. [724] Katna Kraliyet Sarayı'nın duvarları 0,8 ile 1 m genişliğindedir.[725] Ebla Batı Sarayı'nın çevre duvarları 3,20 m iken Arkaik Saray'ın ana duvarları 1,5-2,5 m, bölme duvarları ise 1,20 m civarındadır.[726] Mari Sarayı'nın duvarları oldukça geniştir. Dış duvar kalınlığı 12 m'ye kadar ulaşırken sarayın iç kısmında duvar kalınlıkları 3,5 m civarındadır.[727]

Oylum Höyük Sarayının taş temel ya da kerpiç üst örgüsünde ahşap kullanımı yoktur. Yakın bölgedeki Alalah Yarimlim Sarayı[728] ve Tilmen Höyük Sarayı'nda[729] ahşap hatıllar

---

[718] Iamoni 2020, 218.
[719] Alkım 1962, 460-461.
[720] Özgüç N. 1977, 357.
[721] Özgüç N. 1977, 357.
[722] Özgüç T. 1964, 43; 1987, 42.
[723] Miglus ve Strommenger 2007, 6.
[724] Oren 2002, 58.
[725] Pfälzner 2007a, 35.
[726] Matthiae 2021, 342.
[727] Parrot 1958, 7.
[728] Naumann 1975, 105-106.
[729] Alkım 1962, 460-461.

bağlayıcı öge olarak kullanılmıştır. Kültepe II. Tabaka Sarayı ve Warşama Sarayı'nda ise ahşap hatılların yapının hem taş temelleri üzerinde hem de dış duvarlarındaki destek payandalarında kullanıldığı tespit edilmiştir.[730] Benzer uygulama Mari Zimrimlim Sarayı duvarlarında da görülmektedir.[731]

Oylum Sarayı'nın duvarlarında ve terasta 40 x 40 x 12 cm ebatlarında koyu yeşilimsi gri, açık kırmızı ve beyaz kireçli kerpiçler kullanılmıştır. Kötü işçiliğe sahip, az samanlı gri kerpiçler muhtemelen nehir yatağından taşınan kilden yapılmıştır. Doğu Akdeniz'de Megiddo, Pello ve Dan gibi merkezlerdeki çağdaş anıtsal yapılarda da üç ya da dört farklı renkte kerpiç kullanılmıştır.[732]

Oylum Sarayı'nda ortaya çıkarılan mutfak ve depoların en dikkat çekici mimari unsurlarından biri de platform ve sekilerdir. 2 ve 7 no'lu odalardaki platform ya da sekilerde ortaya çıkarılan öğütme taşları ve havanlar, bu platformların özellikle tahıl öğütme amacıyla çalışma tezgâhı olarak kullanıldığını göstermektedir. Ebla'da MÖ 3. binyılda inşa edilen G Sarayı'nda olduğu gibi, MÖ 2. binyılda inşa edilen Batı Sarayı (Q) ve Kuzey Sarayı'nın (P) odalarında da çok sayıda havan, öğütme taşı, el taşı ve havaneli bulunmuştur.[733] Oylum Sarayı'ndaki 4 numaralı odanın güney duvarı boyunca uzanan dar sekilere benzer sekilerin Ebla Batı Sarayı'nda da (Q) var olduğu bilinirken, bu sarayın bir odasında yan yana dizilmiş çok sayıda bazalt havaneli ve bir sekinin üzerinde öğütme taşları ortaya çıkarılmıştır.[734]

6. OYLUM HÖYÜK ORTA TUNÇ ÇAĞI II MİMARİSİ

6.1. OYLUM VIb1 TABAKASI

VIb tabakası VIb1 ve VIb2 olmak üzere iki evrelidir. OTÇ I dönemine tarihlenen VIc tabakasındaki saray yapısı yıkıldıktan sonra bina yenilenmemiş ve Kuzeybatı Alanı OTÇ II'nin erken evresine tarihlenen VIb1 tabakasının en erken evresinde çöplük olarak

730 Özgüç T. 1987, 42.
731 Parrot 1958, 144.
732 Homsher 2012, 11-12.
733 Merluzzi 2000, 1068-1069, Tab. 1-2.
734 Matthiae 1985, pl. 68.

kullanılmıştır.[735] Bu evrede saray kalıntılarının üzerinde kalın bir kül tabakası birikmiştir.[736] Kül katmanının içinde çok sayıda çanak çömlek parçası, hayvan kemiği, insan ve hayvan pişmiş toprak figürin bulunmaktadır.[737] Bu kül katmanı güneyden kuzeye ve doğudan batıya doğru bir eğimle üst üste ince katmanlar hâlinde uzanmakta ve katmanın kalınlığı 2,50 m'yi bulmaktadır (Plan 44a-b).[738]

Söz konusu kül tabakası içerisinde K21 ve K22 plankarelerinde yaklaşık 5 m çapında, içerisinde yoğun cam üretim artığı içeren bir alan tespit edilmiştir (Plan 48, Resim 69). Bu alan, kül katmanı içerisinde yaklaşık 50 cm yüksekliğinde bir tümsek oluşturmaktadır. "Çöplük" olarak değerlendirilen kül katmanı içerisinde bulunan cam üretim artıkları, Geç OTÇ II evresine ait VIa-Ev.2 binasındaki cam üretim alanından ve Erken OTÇ II evresindeki, içinde cam cürufları bulunan 1 no'lu fırından daha eski bir evrede de cam üretimi yapılmış olduğunu göstermektedir.[739]

6.1.1. Evler

6.1.1.1. VIb1-Ev.1

Kuzeybatı Alanı'nın kuzeyinde, 3 no'lu fırınının kuzeybatısında yer alan yapı OTÇ I Sarayı'nın duvarları ve molozu üzerine inşa edilmiştir (Plan 48). Yapının duvarları kısmen konulmuştur. Yaklaşık 11,40 x 5 m boyutlarında, dikdörtgen planlı yapının iç mekânı 57 m^2'dir. Tek mekânlı binanın kerpiç duvarlarının belirli bölümleri tek sıra taş temellidir. Taş temelde çamur harç kullanılmıştır. Yapının doğusundaki duvarın korunan bölümlerinde 35 x 35 cm ebatlarında kare kerpiçler kullanılmıştır. Duvarların korunan kısımlarının kalınlığı yaklaşık 80 cm civarındadır. Temelde, duvarların dışa bakan kesimlerine orta büyüklükte taş sıraları yerleştirilmiş, ortasına ise küçük taşlar, seramik parçaları ve çamur harç doldurulmuştur. Yapının tabanı korunmamıştır. Taş temel

[735] Engin 2022, 54.
[736] Engin vd. 2014, 241, 243, 453-455; Engin 2017, 561; Engin 2020, 248; Özgen vd. 2013a, 59; Özgen vd. 2013b, 324; Özgen vd. 2014, 162, 163.
[737] Engin vd. 2018, 478; Engin vd. 2022, 171; Özgen, Engin, Uysal ve Ay Şafak 2011, 59.
[738] Engin 2004, 60-61; Özgen vd. 2013b, 325; Engin vd. 2022, 170.
[739] Özgen vd. 2013b, 325.

seviyesinde açığa çıkan kırık bir söve taşı, yapının kapı geçidinin doğuda olabileceğini göstermektedir.

6.1.2. Avlular

VIb1 tabakasında avlu tespit edilmemiştir.

6.1.3. Fırınlar / Ocaklar

Oylum Höyük Kuzeybatı Alanı'nda saray kalıntılarının üzeri kül katmanıyla doldurulup mezarlık olarak kullanıldığı evrenin daha geç bir döneminde aynı alana metal, cam ve seramik fırınlarının da inşa edildiği görülmektedir. Bu evrede farklı form ve işlevlere sahip dört fırın açığa çıkarılmıştır. Dört fırının da üst yapıları korunmamıştır. Alanın kuzeyinde, K21 plankaresindeki 1 no'lu fırın ile kuzeybatısında, M22 plankaresindeki 2 no'lu fırın oval formludur. Alanın güneydoğusunda, L23 plankaresindeki 3 no'lu küçük fırın yamuk, armudi planlı iken bu fırının 9 m kadar batısında L23 ve L22 plankareleri arasında kalan 4 no'lu büyük fırın yuvarlak planlıdır. 2 no'lu fırın dışında diğer fırınlar ya saray duvarlarının doğrudan üzerine ya da saray üzerindeki çöplük tabakasının içine inşa edilmişlerdir. Dikdörtgen planlı ve tek mekânlı VIb1-Ev.1 bu evrenin tek binasıdır. 3 no'lu fırınla aynı yaşam düzeyinde inşa edilmiştir ve olasılıkla bu fırınla ilişkilidir. Yapı 4 no'lu fırının üzerine inşa edildiği için 3 no'lu fırın, 4 no'lu fırından daha sonra kullanılmaya başlanmış olmalıdır.

6.1.3.1. 1 No'lu Fırın

Kuzey-güney doğrultulu ve oval planlı fırın yaklaşık 3,5 x 1,5 m ölçülerindedir (Plan 48, Plan 49c). Erken OTÇ II'ye tarihlenen Oylum Höyük VIb1 Tabakası'nda açığa çıkarılan fırının üst yapısı OTÇ II evresi mezarları tarafından kısmen tahrip edilmiştir (Resim 70a).[740] Fırının taban seviyesine yakın yerde kerpiç parçaları, yoğun kül ve cüruf parçalarının olduğu gözlenmiştir (Resim 70b). Fırının ateşlik kısmının her iki tarafında kerpiç sırasına rastlanmıştır. Kuzeye doğru eğimli uzanan ateşlik bölümü iki yandan

[740] Özgen vd. 2014 164.

kerpiç sıraları ile sınırlandırılmıştır (Plan 49a-b, d-e). Fırının güney kısmı üzerinde ateşlik kısmına açılan küçük bir giriş boşluğu tespit edilmiştir.[741]

6.1.3.2. 2 No'lu Fırın

Fırın kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu, yaklaşık 3,30 x 1,30 m boyutlarında ve oval görünümlüdür (Plan 48a, Plan *50*a, Resim 71). Fırında, yaşam seviyesinin altına açılan bir çukur ile yanma odası vardır. Güneydoğuya bakan fırının ağız kısmının oldukça tahrip olduğu anlaşılmaktadır. Fırının yaklaşık 15 cm kalınlığındaki kil duvarları ateşlik kısmına ait olup, yoğun ateşe maruz kaldığı için. Fırının içinde bulunan çok miktardaki bronz/bakır cürufu, metal ergitme işlemlerinde kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca fırının içindeki kerpiç parçalarından dolayı üst yapının olasılıkla tonoz şeklinde yapılmış olduğu düşünülmektedir (Plan 48b-c). Fırının güney iç duvarı üzerinde erimiş metal cürufları belirgin olarak görülmektedir. Muhtemelen hava girişinin sağlandığı güney ucu, DÇ silo çukuru ve yakın zamandaki bir porsuk yuvası tarafından tahrip edilmiştir.[742]

6.1.3.3. 3 No'lu Fırın

L22 ve L23 plankareleri arasında yer alan fırın kabaca doğu-batı doğrultusunda konumlanmıştır (Plan 48). Üst kısmı hafif yamuk ve armudi bir görünümde olan fırının taban uzunluğu 2 m, taban genişliği ise 1,20 m'dir (Plan 51a, Resim 72a). Fırın yaklaşık 30 cm kalınlığında kerpiç duvarlara sahiptir.[743] Üst yapı örgüsü tamamen tahrip olmuştur. Fırının üstünde Geç OTÇ II evresine ait bir mezar tespit edilmiştir. Ovale yakın planı kubbeli bir üst örgüye sahip olduğuna işaret etmektedir. Ateşliğin hava açıklığının fırının batı tarafında olduğu tespit edilmiştir. Fırının yanma odası, yaşam seviyesinin altına kazılarak oluşturulmuştur. Üst kısmı ise kerpiçle yükseltilmiştir. Bu kerpiçlerin çok azı korunmuştur. Dış kısımda sarımsı renkte olan kerpiçler, iç taraflara doğru ısının şiddetinden dolayı kızıllaşmıştır. Fırının kuzey kenarının doğu köşesi tamamen tahrip olmuş durumdadır. Geriye kalan kısımda ise kuzey kenar duvarının sadece iç yüzü

[741] Engin vd. 2016, 451.
[742] Engin vd. 2017, 567.
[743] Engin vd. 2022, 170.

korunabilmiştir. Güney kenarında iç taraftan yaklaşık 1m, dış tarafta ise taban seviyesinden 30-40 cm kadar yükseltisi tespit edilmiştir. Fırının tabanı batıdan itibaren doğuya doğru eğim yaparak ve genişleyerek devam etmektedir.

OTÇ I saray duvarının üzerine inşa edilen (Plan 51b-c) bu fırının içinden elde edilen bulgular, fonksiyonel açıdan farklı amaçlar için kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Planı (Resim 72b) ve içerisinde ele geçen yüksek ısıya uğramış cüruflar (Resim 73) nedeniyle ana işlevinin metalürjik işler olduğu anlaşılan fırının, içerisinde ele geçen çok sayıda seramik parçaları ve birkaç tüm kap nedeniyle seramik pişirmede de kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Ele geçen damla şeklinde, oldukça parlak küçük cüruf parçaları ise cam üretimi ile ilgili olmalıdır.

Fırın içerisinde çok yoğun miktarda ele geçen cürufların dışında, 2 tüm kap, 4 tüme yakın çanak ve çok sayıda seramik ele geçmiştir. Isının şiddeti nedeniyle deforme olmuş bir yonca ağızlı testi, fırın dolgusunun üst seviyelerinde ve ağız kısmına yakın bir yerde bulunmuştur. Testi gövdesinin bir cüruf tabakası ile kaplandığı görülmektedir (Resim 74). Cüruflaşmaya yüz tutmuş olan testi, gri renkli ve oldukça sert bir özellik almıştır. Aynı yerde çok küçük bir yığın halinde tüme yakın çanaklar ve çoğunluğunu amorf parçaların oluşturduğu seramikler bir arada ele geçmiştir.[744]

6.1.3.4. 4 No'lu Fırın

3 no'lu fırının yaklaşık 8 m batısında yer alan 4 no'lu fırın üst yapısı ve kuzey kenarı haricinde mimarisi genel olarak iyi korunmuş halde açığa çıkarılmıştır. Yaklaşık 3,60 m çapında yuvarlak bir plana sahiptir (Plan 48, Plan *52*a, Resim 75). Saray yıkıntılarının üzerine oturtulan fırın, pişme odası, yanma odası ve küllük kısmından oluşmaktadır (Plan 52b). Ağız kısmı güneydoğuya bakan fırının uzunluğu küllük kısmıyla birlikte yaklaşık 6 m'dir.[745]

[744] Ezer ve Bozkurt 2024.
[745] Engin vd. 2022, 171, 179; Engin vd. 2023,220; Ezer 2024; Ezer ve Bozkurt 2024.

Pişme odasının üstünü örten kubbeye ait kerpiç duvar örgüsü 40-50 cm yüksekliğe kadar korunmuş durumdadır. Pişme odasının duvar kalınlığı 30 cm'dir. En iyi korunmuş yerde üst üste 5 sıra kerpiç tespit edilmiştir. Söz konusu kerpiç kalınlıkları 10 cm olup, genişlikleri ise farklılık göstermektedir. Fırının inşasında 20 x 16 cm boyutlarında kerpiçlerin yanında, 41 x 41 cm boyutlarında kerpiçler de kullanılmıştır. Yuvarlak planı sağlamak amacıyla bazı kerpiçler dışta daha geniş, iç kısımda ise biraz daha dar tutulmuştur. Bundan dolayı kerpiç formları hafif yamuk prizma biçimindedir. En belirgin yamuk prizma kerpiç 42 x 30 cm'dir. Kerpiçler iç taraftan kalın bir kil harç (4 -7 cm) ile sıvanmıştır. Yangının şiddeti ile sıva tabakası sarı, yeşilimsi sarı renklerdedir. Sıvanın döküldüğü kısımlarda ise kerpiçlerin kızıl bir renk aldığı gözlenmektedir.

Pişme odası yaklaşık 3 m çapındadır. Pişme odası duvarının iç yüzeyindeki sıva tüm tabanı kaplamaktadır. Pişme odası tabanını merkeze doğru eğimli biçimde sıvanmıştır. Taban üzerinde yanma odası ile pişme odası arasındaki bağlantıyı sağlayan 17 adet ısı aktarım kanalına ait delik bulunmaktadır. Fırının kuzeyindeki eksik kısımla birlikte söz konusu ısı aktarım kanalı sayısının en az 18 adet olması gerektiği düşünülmektedir (Plan 52a, Resim 76). Söz konusu ısı aktarım kanallarının ağızları kare, yuvarlak veya oval biçimlidir. Ölçülen en geniş ağızlı kanallardan kare olanlar 14 x 14 cm, oval olanlar 12 x 10 cm, yuvarlak ağızlılar ise yaklaşık 9 cm çapındadır.[746]

Yanma odası, zemine açılan yaklaşık 2 m derinliğindeki ateş yakma çukuru ve onu örten kerpiçlerle oluşturulmuş tonozlu bir yapıdan oluşmaktadır (Plan 52c). Zemine açılan oval biçimli çukur, yaklaşık 255 cm uzunluğunda ve 85 cm genişliğindedir. Yanma odasının tabanı ile tonozun en üst noktası arasındaki yükseklik 155 cm'dir (Plan 52b, Resim 77a-b).

Yanma odasının kenar duvarları kerpiçlerle örülmüş ve sıvanmıştır (Plan 52b). Söz konusu sıva ve kerpiçlerin dış yüzeyi, yanmanın şiddeti ile cüruflaşmış, gri renkli parlak bir görünüm almıştır. Isıdan daha az etkilenen kısımlar ise kızıldan siyaha kadar değişen renklerdedir. Bazı yerlerdeki kerpiçler ise sarı, yeşilimsi mavi tonlardadır (Resim 77c-d).

[746] Ezer 2024.

Yanma odasının kerpiçleri tespit edilebilen yerlerde 40 cm uzunluğunda ve 8-9 cm kalınlığında ölçülmüştür. Kerpiçler 2 cm'lik bir derz ile birbirine sabitlenmiştir. Yanma odası, fırının ağız hizasından yaklaşık olarak 85 cm güneye taşmıştır.

Tonozlu üst yapının tepe noktasında dönüşü sağlamak ve sağlamlığı artırmak için kerpiçlerin dikine kullanıldığı görülmüştür (Resim 78). Tonozun iç yüzeyindeki kızıl renkli kerpiç doku belirgindir. Tonozun dış kısmı ise kireç ve taşçık katkılı bir harç ile oldukça sert bir hale getirilmiştir. Bu harç, fırının ağız kısmında da görülmektedir. Tonoz üzerinde yer alan ve yanma odası ile pişme odası arasındaki bağlantıyı sağlayan ısı aktarım kanallarının uzunlukları, orta kısımlarda dikine 30 cm, kenarlara doğru ise hafif yatay şekilde 50 cm'ye kadar ulaşmaktadır. Böylelikle tonoz yapısının duvar kalınlığı yaklaşık 30 cm'yi bulmaktadır.

Fırının ağız bölümü güneydoğuya bakmaktadır. Küllük kısmı, yaşam seviyesinden 50-60 cm aşağıda ve fırının ağzına doğru eğim yapmaktadır. Oval bir forma sahip olan küllük alanı 1,50 m uzunluğunda, 1,20 m genişliğindedir. Fırın ağzının iki yanından itibaren küllüğü sınırlayan bazı kerpiçler saptanmıştır. Batı kenardaki kerpiçler daha düzenli bir sıra oluştururken, doğu taraftakiler biraz daha düzensizdir. Söz konusu kerpiçler fırının ağzından başlayarak yaklaşık 1,20 m güneye uzamaktadır. Küllük kısmı ve çevresinde koyu siyah renkli küllü yüzeylerle karşılaşılmıştır. Küllük kısmının etrafında yer alan yaşam alanı, muhtemelen üzerindeki yoğun faaliyetlerden dolayı oldukça sıkışmış ve sert bir zemin halini almıştır.

Fırının birçok seramik fırınında olduğu gibi yanma odası ve kubbeli pişme odasından oluşmaktadır. Üst üste dikey konumda yerleştirilmiş olan yanma odası ile pişme odası arasındaki bağlantı, ısı aktarım kanallarıyla sağlanmıştır.

Fırın yapılırken zemine açılan 2 m derinliğinde bir çukurun içine kerpiçlerle tonozlu bir yapı oturtulmuştur. Fırının ağız kısmına denk gelen kerpiç sıralarının altında bir taş temel vardır. Muhtemelen tonozu oluşturan kerpiç duvarların temelinde de taş kullanılmış olmalıdır. Tonozun tavan kısmındaki kerpiçler dikine kullanılmıştır. Böylelikle çökme ihtimali düşük, statik açıdan daha dayanıklı bir yanma odası inşa edilmiştir. Enerji tasarrufu sağlayacak olan ısı yalıtımı, kerpiçlerle örülmüş ve sıvanmış derin yanma odası

ile elde edilmiştir. Bu sayede yanma odasının kısa zamanda ısınması, ısı seviyesinin daha uzun süre istenilen derecede kalması sağlanmıştır. Bu durum yanma odasındaki ısı kontrolünü kolaylaştırmıştır. Söz konusu teknik sayesinde çok önemli ve belki de tedariki zor olan yakıttan tasarruf edilmiştir. Tonozun ağız ve üst tarafı taşçık katkılı bir harç ile kaplanarak kerpiç malzemenin daha uzun ömürlü olması sağlanmıştır. Yanma odasının 85 cm uzunluğunda ve 90 cm genişliğindeki ağızdan dışarıya taşan kısmı sayesinde istenildiğinde yanma odasına girilebilmekte veya dışarıdan rahatlıkla müdahale edilebilmektedir.

Yanma odasındaki bazı ısı aktarım kanalları doğrudan pişme odasına bağlanırken, diğerleri dolaylı yoldan pişme odasına açılmaktadır. Pişme odasının ağız kısmına yakın olan ilk 3 adet ısı aktarım kanalı ile tonozun üst merkezine denk gelen ortadaki 2 sıra (6 adet) ısı aktarım kanalı doğrudan yanma odasına açılmaktadır. Pişme odasının kenarlarına yerleştirilen ve merkezdeki ısı aktarım kanalları ile aynı aks üzerinde olan ısı aktarım kanalları ise merkeze doğru eğim yaparak ek bir uzantı ile yanma odasına bağlanmaktadır. Yanma odasından pişme odasına dik bir şekilde, 40 cm uzanan ısı aktarım kanalı pişme odasının tabanına yakın yerden iki farklı bağlantıya sahiptir. Bir tanesi doğrudan pişme odasına bağlanırken, diğeri fırın tabanının altından yaklaşık 50 cm devam eden bir başka ısı aktarım kanalı ile pişme odasının kenarına açılmaktadır (Plan 52c). Fırının doğu ve batı kenarlarında söz konusu kanallardan 6 tanesi net bir şekilde açığa çıkarılmıştır. Fırının tahrip olmuş kuzey kenarında 2 adet daha olması gerektiği düşünülmektedir. Fırının pişme odası tabanının altından hafif eğimli ve yatay ilerleyen kanallar çökmeye karşı çamur harç ve seramik kırıkları ile desteklenmiştir. Isı aktarım kanalları için yapılmış olan bu destekler pişme odasının tabanı altına karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Söz konusu desteklerden 7 tanesi tespit edilmiştir. Desteklerin arası toprakla doldurulduktan sonra üzerleri kalın bir kil harç ile sıvanarak pişme odasının tabanı oluşturulmuştur.

Pişme odasının yuvarlak planlı olması ve tonozlu yanma odası, üst yapının kubbe şeklinde olma ihtimalini arttırmaktadır (Plan 52b-c).[747] Kubbe şeklindeki üst yapı ısının pişme odasındaki sirkülasyonunu kolaylaştırmaktadır. Bu sayede ısının tüm yönlere homojen bir şekilde dağılması sağlanmıştır. Kubbenin tepe noktasında küçük bir baca veya boşluk olması muhtemeldir. Böylelikle üstten çekiş sayesinde pişme odasında biriken dumanın dışarıya tahliyesi sağlanarak daha verimli bir ısı elde edilmiş olmalıdır. Pişme odasının korunmuş duvarlarında herhangi bir kapı veya ağız boşluğuna rastlanmamıştır. Ancak kapların pişme odasına rahatlıkla yerleştirilebilmesi için bir boşluğun olması gerekmektedir. Bundan dolayı, söz konusu boşluğun pişme odası tabanından biraz daha yukarıda olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu boşluğun her pişirme öncesinde kapatılarak yenilendiği düşünülmektedir.[748]

Karşılaştırma

Oylum Höyük Kuzeybatı Alanı'nda VIb1 tabakasında dört adet seramik ve metal üretiminde kullanılan fırın tespit edilmiştir. Bu fırınlardan oval planlı olanlarının içinde ve çevresinde ele geçen bakır cürufları bu fırınların metal üretiminde kullanıldığını göstermektedir. Arkeolojik veriler cam üretiminin metal üretimi ile ilişkili olduğunu ve bu tip fırınların farklı amaçlar için de (metal, cam, seramik) kullanılmış olabileceği belirtilmiştir.[749]

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Şaraga Höyük'te OTÇ II'ye ait 2 adet seramik fırını tespit edilmiştir.[750] Biri büyük, diğeri küçük olan bu iki seramik fırını teknolojik açıdan birbiri ile benzer özellikler göstermektedir. Oylum Höyük 4 no'lu seramik fırını da çalışma prensibi açısından Şaraga Höyük'te bulunmuş olan 2 adet seramik fırını ile aynıdır. Ancak Oylum Höyük seramik fırını bazı tipolojik ve teknolojik farklılıklar gösterir. Şaraga Höyük'teki fırınların yanma ve pişme odaları ile ısı aktarım kanallarını oluşu Oylum Höyük 4 no'lu fırını ile benzerlik gösterir. Oylum Höyük seramik fırının

[747] Engin vd. 2023, 220.
[748] Ezer 2024.
[749] Engin, Atik ve Özer 2021, 46.
[750] Ezer 2013.

yuvarlak planı, kerpiçle örülmüş tonozlu yanma odası ve bazı ısı aktarım kanallarının işleyiş sistemi Şaraga Höyük fırınlarından farklıdır. Şaraga Höyük seramik fırınlarındaki ısı aktarım kanalları tek gözlü olup doğrudan pişme odasına bağlanmaktadır. Oylum Höyük seramik fırınının bazı ısı aktarım kanalları ise, iki farklı ısı aktarım kanalının yanma odasına yakın yerde birleşmesiyle tek gözlü olacak şekilde tasarlanmıştır.

Samsat Höyük'te, OTÇ tabakasında bulunmuş olan ve sadece taban seviyesine yakın kısmı tespit edilen, oval biçimli, tek sıra taş temelli, tabanı çakıl döşeli fırının işlevi konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak söz konusu tabakada bulunmuş olan bir çömlekçi çarkına ait mil taşı burada seramik üretimi yapıldığına işaret etmektedir.[751]

Suriye'nin batısında OTÇ'ye tarihlendirilen seramik fırınları tespit edilmiştir. Tell Katna J alanında OTÇ'ye tarihlendirilen J 17-10 (J17 OTÇ I, J14-10 OTÇ II) tabakalarında çok sayıda seramik fırını bulunmuştur.[752] Burada, OTÇ I'e tarihlendirilen J17 evresi fırınları 3 tip altında incelenmiştir. Bunlar içerisinde en yaygın olan ve özellikle OTÇ II'nin erken evresinden itibaren daha da çok tercih edilen fırın, Tip 3 olarak sınıflandırılmıştır.[753] Oylum Höyük seramik fırını, Katna'nın daha çok OTÇ II'nin erken evresine tarihlendirilen J14 evresindeki 1295 numaralı Tip 4 fırını ile karşılaştırılabilir. Katna'daki bir test açmasında bulunmuş olan Tip 4 fırının belirtilmiş olan teknik ve tipolojik bazı özellikleri Oylum Höyük fırını ile benzerlik gösterir. Her iki fırın, çalışma prensipleri açısından aynıdır. Ancak Katna fırınının pişme ve yanma odası arasındaki bağlantı ve özellikle ısı aktarım kanalları hakkında yeterli bilgi yoktur. Oylum Höyük 4 no'lu fırını Katna fırınından daha büyük ve yanma odası daha derinde olup, ısı aktarım kanallarının tasarımı ve tonozlu yapısı ile farklı teknik ve tipolojik özellikler göstermektedir.

Gazze'nin yaklaşık 25 km doğusunda yer alan Tell El Hesi'nin City II olarak isimlendirilen tabakasında M olarak kodlanan fırının seramik üretiminde kullanılmış olabileceği söylenmektedir.[754] Fırının bulunduğu City II tabakası MÖ 1500'e, söz konusu

[751] Özgüç N. 2009, 68, Res. 317.
[752] Bonacossi 2003, 102; Iamoni 2015, 187-189.
[753] Bonacossi 2003, 102.
[754] Bliss 1898, 45-51.

fırın ise MÖ 1500-1400 aralığına tarihlendirilmiştir.[755] Söz konusu fırın mimari, teknik ve tipolojik açıdan Oylum Höyük 4 no'lu fırını ile yakın benzerlikler taşımaktadır. Tell el-Hesi M fırını yuvarlak planlı ve iki bölümden oluşmaktadır. Ayrıca ısı aktarım kanalları da Oylum Höyük fırını ile benzerlik taşımaktadır. Oylum Höyük 4 no'lu seramik fırınında olduğu gibi Tell El Hesi fırınında da ısı aktarım kanallarının bazıları çatallaşarak ikiye ayrılmaktadır.

Levant Bölgesi'nde Tell Michal, Ramat Aviv ve Ben-Nun'da yapılmış olan çalışmalarda, yerleşimlerin OTÇ tabakalarında seramik fırınları açığa çıkarılmıştır.[756] Tell Michal'de L.446 ve L.481 no'lu fırınlar OTÇ II'ye tarihlendirilmektedir. Bu fırınların pişme odaları ve ağız kısımları tam olarak saptanamamıştır.[757] Çalışma prensibi olarak her iki fırın Oylum Höyük ile aynıdır. Bu fırınlar oval formlu olmalarından dolayı biçimsel olarak Oylum Höyük 4 no'lu fırından farklıdırlar. Oylum Höyük VIb1 tabakasındaki diğer fırınlar ise oval formludur.

Ramat Aviv'de 808 ve 123 olarak numaralandırılmış iki adet fırın bulunmuştur. 808 no'lu fırın, tipolojik ve teknik açıdan Oylum Höyük fırını ile oldukça benzerlik gösterir. 808 no'lu fırının pişme odası tabanının tahrip olduğu ve sadece pişme tabanını taşımaya yarayan 9 adet destek ayaklarının tespit edildiği belirtilmektedir. Tespit edilen baca şeklindeki deliklerin, fırındaki oksijen akışı, soğuk hava girişi ve sıcak havanın tahliyesi için yapıldığı belirtilmektedir.[758]

Kuzey Suriye ve Kuzey Mezopotamya'da Tell Barri ve Tell Brak OTÇ'ye tarihlendirilmiş seramik fırınları tespit edilmiştir. Tell Barri'de OTÇ ve OTÇ-GTÇ geçiş tabakalarında 2'şer adet seramik fırını tespit edilmiştir.[759] İyi korunmamış bu oval biçimli fırınların form olarak Oylum Höyük 4 no'lu fırından farklı olduğu anlaşılmaktadır.

---

[755] Bliss 1898, 47, 132, 138.
[756] Kletter ve Gorzalczany 2001.
[757] Kletter ve Gorzalczany 2001, 96-98, Fig. 2-3.
[758] Kletter ve Gorzalczany 2001; Kletter 2006, 94.
[759] D'Agostino 2018, 422-425, Fig. 2-4.

Tell Brak'taki A4 plankaresinde OTÇ'ye tarihlendirilen fırın yuvarlak planlı ve yan duvarları ile üst zemininin kerpiçle örüldüğü bildirilmektedir.[760] Yuvarlak planlı oluşu nedeniyle Tell Brak fırını ile Oylum Höyük 4 no'lu biçimsel bir benzerlik kurulabilir.

6.1.4. Mezarlar

VIb1 tabakasının daha geç evresinde çöplük tabakası mezarlık ve farklı işlevlere sahip fırınların olduğu işlik alanı olarak kullanılmıştır. Çöplük tabakasının dolgusu fırınlara ait atık malzemeleri de içermektedir. Bu evreye ait, yapı enkazı ve duvarları içerisine yerleştirilmiş çok sayıda çömlek, basit toprak ve kuyu mezarlar açığa çıkartılmıştır (Plan 45).[761] Tespit edilen 94 mezarın üçü küp, ikisi çömlek, beşi kuyu ve seksen üçü basit toprak mezardır.

Höyüğün kuzeydoğu yamacı OTÇ I sırasında mezarlık alanı olarak kullanılırken, OTÇ II'nin VIa ve VIb tabakalarında ölüler yerleşim içine, evlerin tabanlarının altına ya da evlerin arasına gömülmeye başlanmıştır. Bu mezarlar farklı yaş ve cinsiyette bireyler içermekte olup çoğunlukla basit toprak mezarlardan oluşmaktadır. Daha seyrek olmakla birlikte, çömlek mezarlar, küp mezarlar, kuyu mezarlar ve oda mezarlar da vardır. Ölü bireyler *hocker* pozisyonunda gömülmüştür. Mezarlarda bir yön birliği yoktur.[762] Bebekler çoğunlukla mezar çukuruna dik ya da eğik olarak yerleştirilmiş küplere gömülmüş, küplerin ağızları da bir kâse, kap parçası ya da taş levha ile örtülmüştür. Bazı mezarlar birden fazla gömü için kullanılmıştır; yeni birey gömülmeden önce bir önceki bireyin kemikleri bir köşeye itilmiştir. Bu gibi çoklu gömüler aileler tarafından uzun süre kullanılmıştır. VIb2-Ev.5 yapısının ön mekânına yerleştirilmiş 3 x 2 metrelik bir alanda dört yetişkin ve bir çocuk iskeleti vardır (Resim 68).[763] Mezarlar genel olarak mezar hediyeleri açısından fakirdir. Bazı mezarlarda hiç mezar eşyası bulunmazken, bazılarında birkaç fayans kap, dilimli başlı iğne ve boncuk gibi süs eşyaları bulunmaktadır. Birkaç

[760] Oates, Oates ve McDonald 1997, 21-22, Fig. 37-39.
[761] Engin vd. 2019, 283; Ay Şafak 2015, 246-247.
[762] Engin vd. 2015, 243.
[763] Özgen vd. 2013b, 244. Erken OTÇ II yapı katının taş temel seviyesinde, iki yapı arasındaki boşlukta açığa çıkartılmıştır. Yaklaşık 3x2 m boyutlarında olan mezarın kuzeyini bir evin duvarı sınırlandırmış olup, doğusu ve güneyi taş temelli kerpiç duvarla kapatılmıştır (Ay Şafak 2015, 301).

mezarda da fayans kaplar, mermer şişeler, kil figürinler, kemik iğneler ve süs eşyaları bulunmuştur.[764] Kaplar zaman zaman ölünün başının yanına bırakılmıştır. Mezarlara yiyecek de bırakıldığı, mezarlara bırakılan kaplarda bulunan karbonlaşmış zeytin çekirdekleri, tahıl ve üzüm çekirdekleri ile koyun / keçi kemiklerinden anlaşılmaktadır.[765]

6.2. OYLUM VIb2 TABAKASI

Oylum Höyük VIb2 tabakasında, VIb1 evresinin sonunda piroteknik faaliyetler için kullanılan Kuzeybatı Alanı'nda evler inşa edilmeye başlamıştır (Plan 54). Tespit edilen 8 mimari unsur ağırlıklı olarak saray kalıntıların doğusunda yer almaktadır. Kuzeybatı Alanı'nın güneyinde yer alan ve ikiden daha fazla odaya sahip olması gereken VIb2-Ev.9 yapısı, VIb2-Ev.1 yapısının üzerine inşa edilmiştir. Doğudaki VIb2-Ev.5 ve VIb2-Ev.7 yapıları çok odalı bir plana sahipken VIb2-Ev.5 yapısının güney duvarını ortak kullanan VIb2-Ev.6 yapısı tek odalıdır. En kuzey batıdaki VIb2-Teras ise kerpiç döşeli bir teras görünümündedir. Kuzeydeki VIb2-Ev.4 yapısı duvarları DÇ ve GTÇ siloları tarafından tahrip edilmiş tek odalı bir binadır. VIb2-Ev.8 yapısı alanın güneyinde yer almaktadır ve ikiden daha fazla mekâna sahip olmalıdır. Alanın batısındaki yapı kalıntıları (VIb2-Ev.2, VIb2-Ev.3) üst tabakalar tarafından yoğun biçimde tahrip edilmiş, doğudaki yapılara oranla daha dar duvarlara sahip kulübe tarzındaki evlere ait olmalıdır. Tüm yapılar bir meydana bakmaktadır.

6.2.1. Evler

6.2.1.1. VIb2-Ev.1

VIb2-Ev.8 yapısı Kuzeybatı Alanı'nın güney kanadında, K23 ve L23 plankareleri içinde yer almaktadır (Plan 54). Kuzeydoğu-güneybatı yönlü yapı dikdörtgen planlıdır. GTÇ II evresindeki masif binanın (Plan 82) batısındaki avlu alanı altında kalan yapı, bu evre ve Geç OTÇ II evresi tarafından tahrip edilmiştir. Bina, VIb1 evresinin çöplük tabakasının

[764] Özgen vd. 2011, 58, Res. 9; Özgen vd. 2013a, 164; Engin vd. 2014, 243, Res.14; Engin vd. 2016, 458, Res.14-15; Engin vd. 2022, 180, Res.15.
[765] Engin vd. 2016, 458.

içine yerleştirilmiştir. Yapının ayakta kalan taş temelleri dört mekânı sınırlamaktadır (Plan 69, Resim 94a).

Yapının duvarlarının kerpiç üst yapısı korunmamıştır. Korunan taş temeller 65-85 cm genişliğindedir. 2 no'lu odanın batı duvarında, mekânın kuzeybatısında bir kapı aralığı vardır (Resim 94b). Yapıya giriş bu aralıktan gerçekleşmektedir. Yapının diğer mekânları arasındaki geçişleri sağlayacak kapı aralıkları korunan taş temeller üzerinde tespit edilmemiştir.

Kuzey ve güney tarafı tahrip olmuş yapının sıkıştırılmış toprak tabanları 2 ve 3 no'lu odalarda tespit edilmiştir. 3 no'lu odanın güneyinde ayrıca taş temel seviyesinden 20 ile 30 cm kadar aşağıda, orta boy yayvan taşların düz tarafları üste gelecek şekilde zemine yerleştirilerek oluşturulan taş döşemeli bir bölüm bulunmaktadır (Resim 94c). 2 no'lu odada ise sıkıştırılmış toprak taban vardır.

6.2.1.2. VIb2-Ev.2

Kuzeybatı alanın batısında, I21 plankaresinde açığa çıkarılan yapının duvarları kısmen korunmuştur (Plan 54, Plan *55*). Dikdörtgen planlı yapıda, korunan bir duvar kuzeybatı-güneydoğu ve diğer iki duvar kuzeydoğu-güneybatı yönlüdür. Yapının batısı yamaç erozyonu, diğer bölümleri ise OTÇ II'nin geç evresindeki yapılar ile DÇ ve GTÇ siloları tarafından tahrip edilmiştir. Korunan kerpiç duvarlar yaklaşık 50 cm genişliğindedir. Bu kerpiç duvar parçaları en az 3 farklı mekânı sınırlandırmaktadır. Yapının kuzey doğusundaki kuzeydoğu-güneybatı yönlü kerpiç duvar ve bu duvarı, duvarın güneybatısında dik olarak kesen kuzeybatı-güneydoğu yönlü kerpiç duvarların kesiştiği 1 no'lu mekânda bir ocağa işaret eden, mekân tabanı üzerine döşenmiş seramik parçaları bulunmaktadır (Resim 81). 1 no'lu mekânda tespit edilen bu tabanın 2 no'lu mekân ve bunun kuzeyine doğru uzandığı tespit edilmiştir. Yapı duvarlarının tahrip olduğu kuzey taraftaki kireçli taban ve üzerindeki seramik döşeme, 1 no'lu mekânın kuzeyindeki GTÇ II siloları tarafından tahrip edilmiştir. Kuzeydoğu-güneybatı yönlü kerpiç duvarın üzerindeki bir çömleğe ait alt gövde parçası Geç OTÇ II evresine aittir. 3 no'lu mekânın güney doğusunda, taş döşeme vardır. Bu taş döşemenin üzerindeki taban katmanı

korunmamıştır. Taş döşemenin altında "yapı adak eşyası" olarak değerlendirilen bronzdan bir iğne ve bir hançer bulunmuştur (Plan 55).

6.2.1.3. VIb2-Ev.3

Kuzeybatı Alanı'nın güneybatısında, J23 plankaresinin kuzey bölümünde yer almaktadır (Plan 54). GTÇ ve Geç OTÇ II yapılarının altında açığa çıkarılmıştır.[766] Bu tabakalar tarafından büyük ölçüde tahrip olan yapının batı bölümü de yamaç erozyonu sonucu yok olmuştur. Binanın kuzeybatı-güneydoğu yönlü bir kerpiç duvarı ile bu duvarın batısı ve doğusunda yer alan kısmen korunmuş sıkıştırılmış toprak tabanı olan iki odası korunmuştur. Kerpiç duvar yaklaşık 50 cm genişliğindedir ve taş temeli yoktur. Duvar güney ucunda batıya doğru köşe yapmaktadır (Plan 56).

Duvarın doğusundaki mekânda taban üzerinde bulunan kırılmış bir çömleğin dip kısmı dışında her iki mekânda da *in situ* bir buluntuya rastlanmamıştır (Resim 82).

6.2.1.4. VIb2-Ev.4

Kuzeybatı-güneydoğu yönlü yapı, Kuzeybatı Alanın kuzeyinde, K20 ve L20 plankareleri arasında yer almaktadır (Plan 54). GTÇ siloları ve üzerine inşa edilen Geç OTÇ II yapısının tahrip ettiği kuzeydoğu-güneybatı yönlü bina, tek odalı ve kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Taş temelli yapının, kerpiç üst yapısı korunmamıştır. Temel bütünlüğü yapının doğu duvarının güney kısmında korunmuştur. Taş temellerde çamur harç kullanılmıştır. İç ve dış tarafları orta boy taşlarla, araları küçük taşlarla doldurularak örülen bu taş temelin güney ucunu kapatan enlemesine yerleştirilmiş taş, burada bir kapı aralığına işaret etmektedir. Yapının güneydoğusundaki bu kapı aralığı 50 cm genişliğindedir (Plan 58, Resim 84).

Açmanın orta bölümünde açığa çıkan *in situ* biçimde korunmuş pişmiş toprak künk parçaları, yapının daha erken evresinde atık su sisteminin kullanıldığını göstermektedir (Resim 85).

---

[766] Engin vd. 2019.

6.2.1.5. VIb2-Ev.5

VIb2-Ev.5 yapısı, Oylum Höyük VIb2 tabakasının oda sayısı en fazla olan yapısıdır. Kuzeybatı alanın doğusunda, L20/21 ve M20/21 plankareleri içinde yer alan binanın 6 odası ve 1 ön mekânı vardır (Plan 54, Plan *59*). Yaklaşık kare planlı yapı iki evrelidir. Yapı kuzeybatı-güneydoğu yönlüdür (Resim 86). 3 no'lu odadaki erken evreye ait duvar kalıntısı, geç evrede yapının genişletildiğini göstermektedir. Yapının kuzey odalarında (1, 2 ve 3 no'lu odalar) şiddetli yangın izleri tespit edilmiştir. Yangın dolgusu içindeki kalıntılar arasında bulunan üst kata ait taban parçaları ve buluntular ile dar ve dikdörtgen planlı merdiven odası (7 no'lu mekân), yapının iki katlı olduğuna işaret etmektedir. Yaklaşık kare planlı bina genellikle taş temel üzerine kerpiç örgüye sahiptir (Resim 86). Yapının bazı duvarları taş temel olmadan sadece kerpiç ile yükseltilmiştir (Resim 87). Yapının kuzeydoğu duvarı büyük ölçüde Oylum Höyük VIa tabakasının geç evrelerindeki inşaat faaliyetleri ve GTÇ silosu tarafından tahrip edilmiştir. GTÇ siloları kuzeybatı duvarı, 4 no'lu oda ve güneybatı duvarı üzerinde de tahribata neden olmuştur.

Yapının kerpiç duvar kalınlıkları 45-70 cm arasında değişmektedir. 4 no'lu odanın güneybatı duvarında kullanılan kerpiç ebatları 45 x 65 cm, 35 x 65 cm ve 23 x 65 cm ölçülerindedir. Taş temellerin genişliği ise genellikle 70 ile 100 cm arasında değişmektedir. Yapının güneydoğusundaki duvarın 55 cm genişliğinde taş temeli bulunmaktadır. Temellerde tek ya da üst üste yerleştirilmiş iki sıra taş kullanılmıştır. Taş temel örgüsünde farklı tekniklerin bir arada kullanıldığı görülmektedir. 4 no'lu odanın kuzeydoğu duvarı iki sıra taş yüksekliğindedir. Alt sırada orta boy taşlar kullanılırken üst sırada yüzeyleri daha düz taşlar tercih edilerek düz bir yüzey elde edilmiştir. Bu taşların arası çamur harç ve küçük taşlarla doldurularak temel yüzeyi güçlendirilmiştir (Plan 63). Tek sıra taş yüksekliğindeki 5 no'lu odanın kuzeybatısındaki duvar ve 6 no'lu odanın duvarlarında iki sıra büyük boy taşların arasına küçük taşlarla dolgu yapılmıştır (Plan 64, Plan 65). 1, 2 ve 3 no'lu odaların güneydoğusundaki duvarda ise tüm taş temel örgüsü küçük boy taşlardan oluşmaktadır (Plan 59). Bu duvarın taş temel seviyelerinde kesintili olarak kot farkı bulunmaktadır. Söz konusu duvarın 2 no'lu odanın güneyindeki parçası kuzeydoğusu ve güneybatısındaki bölümlerinden yaklaşık 30 cm kadar daha aşağıdadır (Resim 87).

Binanın kuzey kanadındaki 1, 2 ve 3 no'lu odaların planları benzerlik taşımaktadır. 1 no'lu (Plan 60), 2 no'lu (Plan 61) ve 3 no'lu odaların (Plan 62) kareye yakın planları vardır. Güney kanadındaki 3 oda ise farklı plan ve boyutlardadır. 4 no'lu oda ve (Plan 63) 5 no'lu oda (Plan 64) dikdörtgen planlıdır. Yapının güneybatısındaki 6 no'lu odada (Plan 65) bulunan fırın, buranın küçük bir üretim alanı olduğunu göstermektedir. 7 no'lu mekân, binanın batı cephesinden yapıya girilen bir ön mekân niteliğindedir (Plan 66).

Yapıya giriş olasılıkla 5 no'lu odaya 7 no'lu mekândan üzerinden olmaktadır. 5 no'lu odanın kuzey duvarının önünde bulunan kapı mil taşı, 5 no'lu odanın doğu duvarının tahrip olmuş kuzey ucunda 4 no'lu odaya geçiş sağlayan bir kapı aralığına işaret etmektedir. Yapının kuzey kanadındaki 1 ile 2 no'lu oda arasındaki geçiş, 2 no'lu odanın güney batı köşesinde açığa çıkarılan kapı mil taşından dolayı bu iki odayı ayıran duvarın güney ucunda yer almalıdır. 2 no'lu oda ile 3 no'lu oda arasındaki duvarın taş temelinin güneyindeki 70 cm genişliğindeki bölüm bu iki odayı bağlayan kapı aralığıdır. Bu bölüm kuzeyi ve güneyindeki taş temel uzantısından düz bir hat olarak daha aşağı kotta yer almaktadır. Yapının kuzey ve güney kanatları arasındaki geçişleri sağlayacak olan kapı aralıkları tespit edilmemiştir (Plan 59, Resim 86).

Yapının kuzey kanadındaki odaların (1, 2, 3 no'lu odalar) taban seviyesi güney kanadındaki odalardan (4, 5, 6 no'lu odalar) 40-50 cm daha aşağıdadır. Bu odaların tabanları taş temel seviyesinin de aynı ölçülerde altındadır. 3 no'lu oda dışında tüm odaların tabanları sıkıştırılmış toprak ile oluşturulmuştur. 3 no'lu odanın tabanı ise taş döşemelidir (Plan 62, Resim 89).

Yapı şiddetli bir yangınla son bulmuştur. Yangının izleri yapının özellikle kuzey kanadında belirgindir. Güney kanadı odalarında (4, 5, 6 no'lu odalar) buluntuya rastlanılmamıştır. 1, 2 ve 3 no'lu odalarda taban üzerindeki moloz dolgu içinde yoğun kül ve üst yapı örgüsüne ait yanmış ahşap kalıntıları ile üst kata ait taban parçası tespit edilmiştir (Resim 90a, c-d). Bu odaların tabanlarında kırılarak dağılmış seramik parçaları bulunmaktadır. Odalardaki moloz dolgu içinde ele geçen buluntular üst kata aittir. 1 no'lu odada bazalt bir ağırlık, ezme taşları, bir adet taş boncuk, kırılmış bir çömlek içindeki sayı taşları ve bronz bir keski, pişmiş toprak bir minyatür kap ile pişmiş topraktan büyük bir tekneye ait parçalar açığa çıkarılmıştır (Resim 90b). 2 no'lu odada bazalttan iki adet

ezme taşı, kırık bir taş ile pişmiş toprak kadın figürini parçası bulunmuştur. 3 no'lu oda buluntuları arasında ise bir adet bazalt ezme taşı ve bir pişmiş topraktan kapak yer almaktadır. Güney kanadındaki 6 no'lu odanın kuzey köşesinde üst kısmı tahrip olmuş kil bir tandır bulunmaktadır (Plan 65, Resim 91).

Taban parçası ve buluntular yapının kuzey kanadının iki katlı olduğuna işaret etmektedir. Yapının güney kanadındaki 5 no'lu dar dikdörtgen merdiven odasından üstteki terasa, buradan da kuzey kanadının üstündeki mekânlara giriş sağlanıyor olmalıdır. Yapının alt katının kuzey kanadı depo ve kiler olarak kullanılırken üst kata ait buluntular günlük üretim işlerinin ikinci katta gerçekleştirildiğine işaret etmektedir. 6 no'lu odadaki tandır odanın ekmek ya da diğer besin pişirme işlerinde kullanıldığını göstermektedir (Resim 92).

6.2.1.6. VIb2-Ev.6

Kuzeybatı alanın doğusunda, M21 plankaresi ve M22 plankaresinin kuzey yarısında (güney yarısında OTÇ tabakalarına inilmemiştir) açığa çıkarılan yapının iki mekânı tespit edilmiştir (Plan 54).[767] Bu mekânları sınırlayan duvarlar GTÇ siloları ve yapıları tarafından tahrip edilmiştir. Binanın kuzeybatı-güneydoğu yönlü kuzeydoğu duvarının güneydoğu uzantısı alanın doğu kesitine uzanmaktadır. Yapının güneyindeki 2 no'lu mekânın güney ve batı duvarları olasılıkla M22 plankaresinin güney yarısı içinde kalmaktadır. 1 no'lu mekânın planı duvar kalıntılarından çıkarılabilirken, 2 no'lu mekânın tam planını çıkarmak mümkün değildir. Yapı kuzeyde VIb2-Ev.5 binasının güney duvarına yaslanmaktadır. İki yapının aynı dış duvarı kullanmasına rağmen VIb2-Ev.6'nın aksı VIb2-Ev.5 binasından farklıdır. Bu fark 1 no'lu odanın planının yamuk dörtgen şekilli olmasına neden olmuştur (Plan 67).

1 no'lu odanın güney ve batı duvarlarında korunan kerpiç bölümler vardır. 1 ve 2 no'lu odanın, güneyden kuzeye doğru eğimle uzanan doğu duvarının taş temel seviyesi açığa çıkarılmıştır (Resim 93). Temel iki sıra orta boy taş yüksekliğindedir. Duvar için açılan

[767] Bu plankarelerin batısındaki alanın kazısına 2024 yılında başlanmıştır ve 2024 yılı itibariyle DÇ tabakaları açığa çıkarılmaktadır.

temel çukuru ile taş temelin batı tarafının arası, duvarın orta kısmında taşlarla doldurularak temel güçlendirilmiştir. İki mekânı ayıran kuzeydoğu-güneybatı yönlü duvarın korunan kerpiç bölümleri yaklaşık 70 cm genişliğinde iken taş temellerin genişliği 80-85 cm arasındadır. Duvarlarda kullanılan kerpiç blokları tahrip olduğu için ebatları tespit edilememiştir. Çamur harç kullanılan taş temeller iki sıra orta boy taşların arası küçük taşlarla doldurularak örülmüş ve iki sıra yüksekliğindedir.

Yapıya giriş 1 no'lu odanın kuzeybatı ve güneybatı duvarları arasında kalan tahrip edilmiş bölümden gerçekleştiriliyor olmalıdır. 1 no'lu mekânın güney duvarının orta kısmında, taban üzerinde bulunan kapı mil taşı, duvarın bu bölümünde iki mekân arasında geçiş sağlaya bir kapı aralığına işaret etmektedir. 1 no'lu mekânda taş temel seviyesinden 30-40 cm kadar aşağıda sıkıştırılmış toprak taban tespit edilirken 2 no'lu odanın tabanını olasılıkla M22 ve M23 plankarelerindeki GTÇ II evresine tarihlenen masif yapı tahrip etmiştir (Plan 82).[768] 1 no'lu oda tabanı üzerinde ve 2 no'lu odada herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır.

6.2.1.7. VIb2-Ev.7

M21 plankaresinin doğusunda, aksları birbirinden kısmen farklı, kuzeybatı-güneydoğu yönlü iki duvar ve bu iki duvarı birbirine bağlayan kuzeydoğu-güneybatı yönlü bir duvar açığa çıkarılmıştır (Plan 54, Plan *68*). VIb2-Ev.5 ve VIb2-Ev.6 yapılarının hemen doğusunda yer alan bu duvarlar, küçük bir kısmı M21 plankaresi içinde kalan iki mekânı sınırlamaktadır. Duvarların doğusundaki bu mekânların devamı doğudaki açılmamış plankarelerin altında kalmaktadır. Kuzeydeki kerpiç duvarın kuzey ucu GTÇ silosu tarafından tahrip edilmiştir. Yığma kerpiç biçimindeki duvarın taş temeli yoktur. Güneydeki duvar, plankarenin güneydoğu köşesinden kuzey batıya doğru yaklaşık 4,5 m uzanmaktadır. Bu duvarın, batı tarafının büyük boy taşlarla, doğu tarafının ise orta boy taşlarla döşenmiş taş temeli vardır. Duvar kuzeyde doğuya köşe yaparak plankarenin doğu kesitine ulaşmaktadır. Duvarın bu kısmında çift sıra büyük taşlar kullanılmıştır. Yapının mekânlarında taban tespit edilmemişken yapının batısı ile VIb2-Ev.5 ve VIb2-

[768] Özgen vd. 2013a, 509, Res. 15; Özgen vd. 2013b, 328.

Ev.6 yapılarının doğusu arasında kalan dar sokak küçük taş ve yoğun seramik parçalarının bulunduğu evler arası boşluk görünümündedir.

6.2.1.8. Teras

M20 plankaresinin doğu bölümünde yer alan kerpiç döşeli teras, kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanmaktadır (Plan 54, Plan *57*). DÇ çukurları tarafından kısmen tahrip edilen terasın kırmızı, gri ve bej renkli kerpiçleri belirgindir (Resim 83). Erken OTÇ II'nin erken yerleşim evresine ait olan teras, 40 x 40 cm boyutlarında kare kerpiçlerle inşa edilmiştir. Kerpiçlerin bu boyutu, OTÇ I'e tarihlenen saray yapısının duvarlarında ve terasında kullanılan kerpiç boyutları ile aynıdır. Terasın, batısındaki VIb2-Ev.5 yapısı ile mimari bir bağlantısı yoktur. Olasılıkla doğusundaki bir yapıya ait mekân olmalıdır.

6.2.2. Avlular

Oylum Höyük VIb2 tabakası, Geç OTÇ II evresine tarihlenen VIa tabakası ve GTÇ'ye tarihlenen Va-b tabakaları tarafından büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Açığa çıkarılan yapılara ait duvar ve mekânlar Kuzeybatı Alanı'nın özellikle doğu kanadında yoğunlaşmakla birlikte kuzey, güney ve batı taraflarında da yapılaşma görülmektedir. Alanın orta kısmında yapılaşma yoktur. Erken OTÇ II'nin erken evresinde (VIb1 Tabakası) bu bölge OTÇ I saray yapısının yıkıntılarının üzerinin doldurulduğu çöplük alanı olarak kullanılmıştır. Bu durum aynı zamanda söz konusu alanda yeniden yapılaşma için bir tesviye işlemi olmuştur. Çöplük tabakasının yumuşak yapısı duvarlarda çökme ve kaymalara ya da bu risklerden kaçınmak için daha kalın duvar ve taş temel gibi maliyetlere neden olacağı için bina inşaatı için bu alanın çevresinin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Fiziki koşullar bu boş alanın, VIa tabakasında daha belirgin hale gelerek ortak bir avlu yada meydan olarak kullanılmasında etkili olmuştur (Plan 54).

6.2.3. Yapı Planları ve Mimari Unsurlar

6.2.3.1. Planlar

Oylum Höyük OTÇ II evresi yapılarının planlarının eksiksiz bir biçimde sınıflandırılmasının önünde, evler üst tabakalar tarafından genellikle yoğun biçimde tahrip edildiğinden dolayı bazı zorluklar vardır. Bununla birlikte, Kuzeybatı Alanı'nın doğusunda açığa çıkarılan yapılar arasında planları anlaşılabilir olanlar konu hakkında

bilgi vermektedir. VIb2 tabakasında açığa çıkarılan yedi yapıdan dördü (VIb2-Ev.1, VIb2-Ev.4, VIb2-Ev.5, VIb2-Ev.6) belirgin bir plana sahip iken, üç yapının (VIb2-Ev.2, VIb2-Ev.3, VIb2-Ev.7) birden fazla mekânı sınırlayan duvar kalıntıları yapı planları hakkında kesin bilgi vermemektedir.

Dikdörtgen bir plana sahip VIb2-Ev.1 yapısı, 15,40 x 10 m ölçülerindedir. Kuzeydoğu-güneybatı yönlü yapının dört odası ve 154 m^2'lik bir alanı kaplamaktadır. Dikdörtgen planlı VIb2-Ev.4 yapısı kuzeydoğu-güneybatı yönlü ve 6,30 x 5,40 m boyutlarındadır. Tek odalı yapı yaklaşık 34 m^2'dir. VIb2-Ev.5 kuzeydoğu-güneybatı yönlü ve yaklaşık kare planlıdır. Altı oda ve bir ön mekândan oluşan yapı 144 m^2'dir. Yapının kuzey kanadı iki katlıdır. Bir odası ve bu odanın güneyinde duvarların sınırladığı bir mekânı tespit edilen VIb2-Ev.6 yapısının kuzeybatısı VIb2-Ev.5'in güney dış duvarına dayanmakla[769] birlikte yapıların aksları arasındaki fark bu binanın doğu duvarının kuzey duvarına dik uzanmamasına neden olmuştur. Kuzeydoğu-güneybatı yönlü yapının açığa çıkarılan kısmı bu nedenle yamuk dörtgen bir plana işaret etmektedir. Tell Bi'a'da B Alanı'nda da Ia tabakasında açığa çıkarılan binanın kuzey ve batı duvarları arasındaki dik olmayan açı, yapının yamuk dörtgen planlı ilerlemesine neden olmuştur.[770]

Yapı planlarında görülen ilk ortak özellik yönleridir. Bu evrede tüm yapılar kuzeybatı-güneydoğu yönlüdür. VIb2-Ev.1 ve VIb2-Ev.5'in birbirine yakın büyüklükleri varken ikinci yapının oda sayısı daha fazladır. VIb2-Ev.1 no'lu yapıya binanın batı cephesinde, 2 no'lu odanın kuzeybatı köşesinden girilmektedir. VIb2-Ev.4 no'lu yapının girişi binanın güneydoğu köşesindedir. VIb2-Ev.5 no'lu yapının girişi batı cephesinde, 7 no'lu ön mekânın kuzey köşesindeki kapı aralığındadır. Buradan doğrudan dar dikdörtgen merdiven odasına (5 no'lu oda) girilmektedir. Merdiven kalıntılarına rastlanmamasına rağmen odanın formu, bulunduğu yer merdiven odası olarak yorumunu da beraberinde getirmektedir. Bu oda hem üst kata hem de alt katın diğer odalarına ulaşımı da

[769] Kültepe / Kaniş / Karum'u U-V-Y / 21, 22, 23 plankarelerindeki iki evin uzun ve dar cepheleri birbirinden çift duvarla ayrılmamıştır. Bunun nedeni olarak yer darlığı önerilmiştir (Özgüç T.1959, 11, Res.13).

[770] Miglus ve Strommenger, 2002, 25-26, Taf.35.

sağlamaktadır. VIb2-Ev.6 no'lu yapıya giriş de binanın kuzey batı köşesinden gerçekleşmektedir. Bu yapıların tamamında giriş mekânların köşelerindeki kapı aralıklarından gerçekleşmekte ve VIb2-Ev.4 no'lu yapı hariç batıya açılmaktadır.

Karşılaştırma:

VIb2-Ev.4 yapısı gibi tek odalı binalar Anadolu, Suriye'nin kuzeyi ve Kuzey Mezopotamya'da farklı OTÇ yerleşimlerinde görülebilmektedir. Taşlı Geçit Höyük L Alanında OTÇ Ib evresine tarihlenen, çakıl taşı ve seramik parçalarıyla döşeli bir sokağın[771] kuzeyinde, iç bölmeleri olan, geniş ve tek odalı bir ev bulunmaktadır.[772] Tek odalı evlere Yukarı Dicle Vadisi'ndeki Hirbemerdon Tepe[773] A Alanı (OTÇ), Katna T Alanı, Orta Asi Vadisi'nde Hama'da[774] H4 tabakasında ve Suriye Cezire Bölgesi'ndeki Tell Chagar Bazar'da[775] A Alanı II. evre ve G Alanı G II/2 evresinde ve Tell Barri'de[776] G Alanı 34c tabakası ve M evresi 32. tabakada tespit edilmiştir. Bu örneklerde evlerin büyüklükleri 7-10 m^2 arasında değişirken Oylum Höyük VIb2-Ev.4 yapısı bu binaların üç katı büyüklüğündedir. Tell Ahmar/Til Barsip'te höyüğün tepesindeki M Alanı'nda, OTÇ II'ye tarihlenen bir yapı grubu açığa çıkarılmıştır. Oylum Höyük VIb2 tabakasının tek odalı yapılarından farklı olarak idari işlevleri olan bu yapı kompleksi, her biri yan yana düzenlenmiş birer odaya sahip beş mimari birimden oluşmaktadır. En batıdaki M8 yapısı tek odadan oluşuyor görünmektedir. Tüm kompleks bir yay oluşturacak şekilde hafif bir yön değişikliği ile yan yana inşa edilmiştir. Bu yapılara erişim güneyden

---

[771] Marchetti 2011, 300, Fig.12-13.

[772] Marchetti 2012a, 534, Fig.15.

[773] Hirbemerdon Tepe, Diyarbakır İli Bismil İlçesi'nin yaklaşık 40 km doğusunda, Yukarı Dicle Vadisi ile Raman Dağı arasında, Batman Çayı ile Dicle Nehri'nin birleştiği bölgede, Dicle'nin batı kıyısında yer alan bir höyüktür. Yerleşme, 4 hektarlık yüksek bir höyük, kuzeybatı tarafta 3,5 hektarlık bir alana yayılmış bir dış şehir ve 3 hektara yayılmış aşağı şehirden oluşmaktadır (Laneri vd. 2009, 216).

[774] Hama, Suriye'nin kuzeyi ve güneyini birbirine bağlayan antik yol ile Asi Nehri'nin bir kıvrımının kesiştiği noktada bulunmaktadır. Yaklaşık 400 x 330 m boyutlarındaki yerleşim ova seviyesinden 46 m kadar yüksekliktedir (Fugmann 1958, 3).

[775] 12 hektar büyüklüğünde ve ovadan 21 m yükseklikte olan Chagar Bazar, Suriye'nin kuzeydoğusundaki Habur Nehri'nin bir kolu olan Wadi Khanzir'in batısında yer almaktadır (Colantoni ve McMahon 2009, 15).

[776] Tell Barri (Kahat), Suriye'nin kuzeydoğusundaki Hasake ve Kamışlı arasındaki yolun yaklaşık olarak ortasında, Tell Brak'ın 10 km kuzeyinde, Habur Nehri'nin bir kolu olan Wadi Jaghjagh'ın kıyısında yer almaktadır. 37 hektar büyüklüğündeki höyük 30 m'den daha yüksektir (Sołtysiak 2008, 67).

sağlanmaktadır.[777] Kültepe/Kaniş/Karum Ib katı evleri arasındaki en basit ev tipini tek odalı dikdörtgen planlı yapıların (4,30 x 3,30 m) duvarları birbirine dik bağlanmadığı için planları eğri bir şekil almıştır.[778] Acemhöyük II. yapı katında 2-3 odalı evlerin yanı sıra tek odalı evler de görülmektedir.[779]

Hirbemerdon Tepe A Alanı'nda OTÇ'ye tarihlenen yapı kompleksi içinde, bir sokağın batı ucunda dikdörtgen planlı ve tek odalı N yapısı bulunmaktadır.[780] Tell Chagar Bazar'da MÖ 2. binyıl başlarına tarihlenen G Alanı II/2 evresinde açığa çıkarılan, alanın kuzeyindeki G1 VE G2 yapıları dikdörtgen planlı ve olasılıkla tek odalıdır. İki yapının da girişi doğu cephesindeki sokağa açılmaktadır. G Alanı'nda sokağın doğusundaki dikdörtgen planlı BDG2 ve BDG1 yapıları iki mekânlıdır A Alanı'nda II. evre yapılarından G1'in girişi doğu cephesinde olup, tek odalı ve dikdörtgen planlıdır.[781] Aynı bölgede Tell Barri G Alanı'nda Erken OTÇ I'e tarihlenen O evresinin 35b tabakasında zanaat ve evsel faaliyetler için kullanılan küçük yapılar inşa edilmiştir. Alanın kuzeyindeki 1014 no'lu yapı ve bunun güneyindeki 772 no'lu yapı kare planlı ve tek odalıdır. 772 no'lu yapının girişi kuzey köşededir.[782] N evresindeki 34c katmanın küçük boyutlu at nalı şeklindeki 989 no'lu yapı ile OTÇ II'ye tarihlenen M evresi 32b tabakasında, alanın merkezinde yan yana duran 633 ve 604 no'lu yapılar ve bunların kuzeybatısındaki bitişik 874 no'lu mahzen tek mekânlıdır.[783] Katna yukarı şehirdeki T Alanı'nda, OTÇ II'ye (MÖ 1800-1600/1550) tarihlenen 14-16. tabakalarda açığa çıkarılan yapıların konut olarak kullanıldığı belirtilmektedir.[784] Bu alandaki T.8 yapısı, girişi güney doğu köşede olan tek odalı dikdörtgen bir yapıdır. Giriş kapıları tespit edilememiş T.6 ve T.7 yapıları da kare planlı, tek odalı yapılardır.[785] OTÇ'ye tarihlenen

[777] Bunnens 2022, 59, Fig.87.
[778] Özgüç T. 1959, 7, Plan 2.
[779] Özgüç N. 1966, 4.
[780] Laneri , Schwartz ve Valentini 2012,141, Fig.2.
[781] McMahon 2009, 31, Fig. 9.
[782] Pecorella 2003, 11-12.
[783] Pecorella 2003, 15, 18.
[784] Kanhoush 2015, 444.
[785] Kanhoush 2018, Fig.7.

Hama H evresinin 5.tabakasında H10/11, I10/11 plankarelerini kapsayan alanın kuzeydoğu ve güneybatısında dağınık düzende tek odalı evler bulunmaktadır.[786] Yerleşimin 4. tabakasında, aynı alanın doğusunda, kuzeyden güneye doğru sıralanmış bir dizi kerpiç duvarlı siloya paralel, olasılıkla tek odalı yapılar açığa çıkarılmıştır. Silo dizisinin batısında aynı yönde bir sokak uzanmaktadır. Yapılar sokağa bakmakla beraber girişleri binaların arasındaki boşluklara açılıyor görünmektedir.[787]

Oylum Höyük VIb2 tabakasındaki diğer ev modeli yapıya küçük bir odadan girilen ve bu odadan diğer odalar geçiş yapılan, çok odalı yapılardır. VIb2.Ev.1 ve VIb2.Ev.5'e batı cephesindeki bir odadan girilmektedir. VIb2.Ev.1'in kuzey ve güneyindeki geniş mekânlara ve doğudaki odaya olasılıkla bu giriş odasından ulaşım sağlanmaktadır. VIb2.Ev.5'in giriş odasının önündeki açık ön mekân bir istisna olarak görünmektedir.

Katna T Alanı'ndaki T5 ve T2 yapıları daha az odalı ve boyutlarının küçük olmasına rağmen beraber bu plana yakındır.[788] Hirbemerdon Tepe A Alanı'nda sokağın kuzeyindeki bitişik çift duvar düzenli yapılar, uzun dikdörtgen planlıdır (C, D, E, F, J, K Binaları). Üretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bu yapıların girişleri, küçük bir oda aracılığıyla güneydeki sokağa açılmaktadır. Giriş odasının arkasında genellikle üç ya da iki oda bulunmaktadır.[789]

Orta Fırat Bölgesi'ndeki Tell Halawa A'nın[790] Q alanında 2. tabakada açığa çıkarılan 80 konut arasında, 25-30 m^2'lik alana sahip küçük evler ile 36-40 m^2'lik daha geniş evler tespit edilmiştir. Sokaktan doğrudan erişilebilen alanlardaki bu yapıların, her zaman evlerin en büyük bölümünü kaplayan bir avlusu vardır. Avlunun arkasında genellikle iki

[786] Fugmann 1958, Fig. 108.
[787] Fugmann 1958, 96, Fig. 116.
[788] Kanhoush 2018, Fig.7.
[789] Laneri, Schwartz ve Valentini 2012, 130-140, Fig.2.
[790] Tell Halawa, Suriye'de Emar / Meskene'nin kuzeyinde, Fırat'ın doğu kıyısında, Selenkahiye'nin karşısında yer yer almaktadır. Tell Halawa yerleşiminin bir vadi ile birbirinden ayrılan A ve B bölgeleri vardır (Orthmann 1981, 3-4).

küçük oda, nadiren de bir veya üç oda bulunmaktadır.[791] Tell Banat[792] A Alanı'nın OTÇ'ye tarihlenen O evresinde, kuzeydoğu-güneybatı yönlü dar bir sokağın her iki yanın da ikişer yapı açığa çıkarılmıştır. Sokağın batısındaki yapılardan kuzeyde olanı (B1), Oylum Höyük VIb2-Ev.5 yapısıyla planları bakımından benzerlik göstermektedir.[793] Her iki ev de kare planlı iken Tell Banat'taki ev büyüklük ve oda sayısı açısından Oylum Höyük örneğinden daha küçüktür.

Tell Chagar Bazar'da A Alanı II. evresindeki 3 no'lu yapının iki ön odası ve bunların arkasındaki merkezi geniş bir odası vardır. Yapıya giriş doğudaki küçük odalardan güneyde olanındadır ve diğer odalara buradan geçilmektedir.[794] Tell Bi'a yerleşimini B Bölgesi'nin güney alanında, II. tabakada açığa çıkarılan beş konuttan B2 evinin[795] -kuzey ve güney sınırları kesinlik taşımasa da- uzun dikdörtgen planı Oylum Höyük VIb2-Ev.1 planıyla benzerlik taşımaktadır. Tell Bi'a evinin girişi kuzey ya da güneydeki kısa tarafta olduğu düşünülmektedir. Oylum Höyük evinin girişi ise uzun taraftadır. Bu yüzden odaların yapı içinde konumlanışları farklılık göstermektedir.

Ebla (Tell Mardikh) A, B ve Z Alanlarında, her ikisi de OTÇ II'ye tarihlenen bitişik düzende konutlar açığa çıkarılmıştır. B Alanı'nın merkezinde kuzey, güney ve batı cephesi sokaklara bakan iki girişli, bir merkezi avlulu ve on odalı yapı iki kanatlıdır. Olasılıkla erken evresinde iki ayrı ev olan bu yapı aradaki duvar üzerinde bir kapı açılarak birleştirilmiştir.[796] Oda sayısı daha fazla olsa da çift kanatlı bu yapı altı odalı Oylum Höyük VIb2-Ev.5 yapısıyla benzerlik göstermektedir.[797]

---

[791] Orthmann 1989, 14, Abb. 6-8.

[792] Suriye'de Tişrin Barajı'nın suları altında kalan Tell Banat, Fırat Nehri'nin sol kıyısında yer alan önemli bir MÖ 3. binyıl yerleşimidir. Alan, büyük bir tepe olan Jebel Bazi'den kuzeye, taşkın ovasına doğru uzanan doğal bir burun boyunca uzanmaktadır (bkz. Tall Bazi). Tell Banat'ın kuzeyinde yaklaşık 22 m yüksekliğinde ve 100 m çapında uzun konik bir höyük yer almaktadır (McClellan ve Porter 2016, 107).

[793] Porter 2018, 208, Fig.7.

[794] McMahon 2009, 31, Fig. 9.

[795] Miglus ve Strommenger, 2002, 40-41, Taf. 34, Beialge 8.

[796] Matthiae 2021, 360.

[797] Matthiae 2021, Fig. 14.44.

Mari'nin K alanında kentin III. evresine (Shakkanakku ve Amorit Dönemi, MÖ 2200-1760)[798] tarihlenen 'Tablet Evleri' tam plan vermeyen iki konuttan oluşmaktadır[799] Güneydeki konut, batıda küçük bir giriş odası ve olasılıkla art arda odalardan oluşan kanatlı planıyla Oylum Höyük VIb2-Ev.5 ile benzerlik taşımaktadır. Terqa[800] C Alanı'nda içlerinde orta büyüklükte bir tapınağın olduğu yapılar arasında beş ya da daha fazla odalı evler bulunmaktadır. Kuzey-güney yönlü sokağın kuzeybatısındaki evin girişi sokağa bakan yan yana konumlandırılmış iki odadan güneyde olandadır.[801] Bu yapılardaki çoklu oda düzeni Oylum Höyük VIb2 evresinin evleriyle oda sayısı açısından benzerlik taşımaktadır.

Kültepe/Kaniş 1b katı evlerinin çok odalı ve karışık planlı yapılar oluşturmaktadır. Evlerin esas planını dikdörtgendir. Dikdörtgen plan yan yana veya arka arkaya düzenlenen odalar halinde düzenlenmiştir. Ib ve II. kat evlerinin planlarını belirleyen uzun koridorlara (Örn. U-V/18-19, C-D/7-8 plankarelerindeki evler) Oylum Höyük OTÇ II yapılarında rastlanmaz.[802]

6.2.3.2. Mekânlar

VIb2 tabakasında 8 yapıya ait duvarların sınırladığı 21 mekân tespit edilmiştir. Çoğunluğu dikdörtgen planlı olan bu mekânların alanları 7 m^2 ile 43 m^2 arasında değişiklik göstermektedir. VIb2-Ev.6'nın 1 no'lu odası yamuk dörtgen planlı iken VIb2-Ev.1'in 3 no'lu odası ile VIb2-Ev.4'ün tek odası ve VIb2-Ev.5'in 2 ve 3 no'lu odalarının planları kareye yakındır. Tüm odaların tabanları VIb2-Ev.1'in 3 no'lu odası ve VIb2-Ev.5'in 3 no'lu odaları dışında sıkıştırılmış topraktadır. Bu odaların tabanlarının güney kısımlarında taş döşemeler vardır.

---

[798] Margueron 2014, 32.
[799] Margueron 2014, 81, Fig.78.
[800] Terqa, Mari'nin yaklaşık 60 kilometre kuzeyinde, Habur ve Fırat nehirlerinin birleştiği noktada yer almaktadır (Buccellati ve Kelly-Buccellati 1985, 217).
[801] Rouault, 1984, Fig. 1; Buccellati 1988, 48, Fig. 3.
[802] Özgüç T. 1959, 7-8.

Bu mekânların en büyük boyutluları olan VIb2-Ev.1'e ait 1 (43,5 m^2) ve 4 no'lu (26,7 m^2) odaları sınırlayan duvarlar büyük ölçüde tahrip olduğu için bu mekânların birden fazla odalı olma ihtimalleri de vardır. Tabanlarında taş ya da seramik parçalı döşeme bulunmamış olması üstü açık mekânlar olma ihtimalini azaltmaktadır. 1 ve 4 no'lu odalar büyük ölçüde tahrip olduğu için bu geniş mekânların daha küçük odalardan oluşma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Bu yapının 2 no'lu mekânı (14,7 m^2) giriş odası ve doğudaki kapı aralığı tespit edilemeyen 3 no'lu mekânın (21,2 m^2) güneyindeki dağıtılmış taş döşeme üzerinde bulunan parçalanmış çömlek parçaları mekânın bir yaşam alanı olmasının yanı sıra depo işlevi taşıdığına da işaret etmektedir. Söz konusu taban üzerinde ayrıca bazalt iki adet öğütme taşı ve kırık bir tezgâh ağırlığı ile kalker taşından bir silindir mühür[803] ve ip delikli taş bir ağırlık[804] bulunmuştur. 2 no'lu oda da ise bir adet firit boncuk bulunmuştur. 1 no'lu odanın doğusundaki taş temelde bazalttan yapılmış şematik bir insan (tanrı?) heykelciği bulunmuştur. Taş temel duvarı içerisine yerleştirilmiş olan bazalt heykelcik, yapı adak eşyası olmalıdır (Plan 69). [805]

[803] Dikey ip delikli, büyük silindir mühür (K.N: OY17-530), (Plan 69). Üzerinde dağ keçisine saldıran aslan ve savaşçı figürlerinden oluşan iki sahne bulunmaktadır. İki sahneyi tanrısal bir alem ve penis benzeri bir uzuv ayırmaktadır. Aslan figürünün arkasında, aslan figürüne dönük, ileriye uzattığı sağ elinde dik bir mızrak, aşağıya indirdiği sol elinde Kenan tipi bir savaş baltası tutan, ileriye uzattığı bir ayağını açıkta bırakan uzun kıyafetli ve başlıklı bir erkek figürü tasvir edilmiştir. Bu figürün arakasında ise sağa doğru yönelmiş birbirinin benzeri olan sivri külahlı, kısa etekli üç erkek figürü (savaşçı?) ile öndeki iki figürün ayakları altında bacak benzeri insan uzuvları (?) gösterilmiştir. Sarı kalker taşından yapılmış olan mührün üst kenarında küçük kırıklar bulunmaktadır.

[804] Yuvarlak halka biçimli taş ağırlık (K.N: OY17-527), (Plan 69). Ortasında geniş bir ip deliği bulunmaktadır.

[805] Yassı, idol biçimli şematik insan heykelciği (K.N: OY16-5317), (Plan 69). Gövdesi yaklaşık dikdörtgen biçimlidir. Başı yuvarlak olarak belirtilmiştir. Başında iki dikey oval göz çukuru belirtilmiştir. Gövdesi üzerinde kolları yukarı doğru kıvrılmış olarak, bacakları ise iki dikey kabartma ile belirtilmiştir.
J21 plankaresinin GTÇ'ye tarihlenen 7. yapı evresindeki taş temel duvarı içinde, ikincil kullanımda bazalt bir stel bulunmuştur. Stel 47 cm yüksekliğinde, 24,3 cm genişliğinde ve 6,9-14,2 cm arasında değişen kalınlıktadır. Kabaca düzeltilmiş ve bir yüzüne alçak kabartma tekniğiyle şematik bir erkek figürü işlenmiştir. Hatları çok belirgin olmamakla birlikte, baş, kaşlar, göz çukurları, burun ve çene altındaki sakal uzantısı seçilebilmektedir. Vücuda paralel olarak uzanan kollar, dirsekten kırılarak gövde üzerinde birleştirilmiştir. El ve parmaklar gösterilmemiştir. Bacak ve ayaklar tasvir edilmemiş, gövdenin alt kısmı aşağıya doğru hafifçe genişleyen bir etek şeklinde yapılmıştır (Özgen vd. 2013a, 498, Res. 2).

VIb2-Ev.2'ye ait mekânların sınırları bilinmemektedir. 1 no'lu mekânda güney köşede yer alan bir ocak tabanına ait seramik parçalı döşeme ve bu mekânda bulunan bronz ok ucu mekânın işlik özelliğine, 3 no'lu mekânın doğu tarafında bulunan yüksek, taş döşemeli platform da mekânın mutfak olarak kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir.

VIb2-Ev.3 no'lu yapıya ait duvarın bir mekânı sınırladığı görülmektedir. Duvarın batısında tespit edilen sıkıştırılmış toprak tabanın üzerinde *in situ* bir buluntu yoktur.

Tek odalı ve dikdörtgen planlı VIb2-Ev.4'ün iç mekânı 16,3 m^2'dir. GTÇ siloları yapının mekân tabanını tahrip etmiştir.

VIb2-Ev.5'in altı iç odası ve yapıya giriş bölümünde bir ön oda vardır. Yapının diğer odalarına geçiş 6,20 x 1,60 m boyutlarındaki dikdörtgen bir ön odadan gerçekleşmektedir. Yaklaşık 10 m^2'lik bu oda doğusundaki 4 no'lu odaya açılırken dar uzun planı yapının üst katına ulaşım sağlayan bir merdiven odası olduğuna da işaret etmektedir. Mekânın doğu duvarı boyunca uzanan kerpiç parçası olasılıkla tek rampalı merdivene ait olmalıdır. Bu dar odadan 6 no'lu odaya mekânın güneybatısındaki tahrip olmuş kısmından giriliyorsa, merdiven yapısı odanın 1,60 m'lik genişliğinden daha dar olmalıdır. 4 no'lu oda 6,20 x 2,90 m boyutlarındaki oda 18 m^2'dir. Mekân büyük ölçüde iki adet GTÇ silosu tarafından tahrip edilmiştir. Bu ve 5 no'lu odada *in situ* buluntu yoktur. 6 no'lu oda daha küçüktür. 3,30 x 2,45 boyutlarında ve 8,1 m^2'lik bir alanı vardır. Mekânın korunmuş kuzeybatı kısmında sıkıştırılmış toprak taban tespit edilmiştir. Odada *in situ* buluntu yoktur. Mekânın kuzeydoğu köşesinde bulunan fırın/tandır, odanın besin üretimiyle ilgili bir mekân olduğunu göstermektedir. 6 no'lu odaya, olasılıkla kapı aralığı olarak kullanılan, odanın kuzeydoğu duvarının kuzeybatı ucundaki yana konumlanmış iki yayvan büyük taşla oluşturulan yaklaşık 75 cm genişliğindeki kapı aralığı üzerinden de geçiş sağlanmıştır. Fakat bu kapının önündeki fırın, kapının daha sonra kullanımdan çıktığını göstermektedir.

Güneybatı-kuzeydoğu aksında sıralanmış 1, 2 ve 3 no'lu odalarda şiddetli yangın izleri görülmektedir. Odaların kuzeybatı kısımları üst tabakalar tarafından tahrip edilmiştir. Bu odaların tabanları güney kanadındaki odaların tabanlarından ve taş temellerden 30-40 cm kadar daha aşağıdadır. 3 odayı birbirine bağlayan kapı aralıkları bulunurken bu odalar ile

yapının güney kanadındaki odaların bağlantısını sağlayacak kapı aralıkları tespit edilememiştir. 1 no'lu oda 4 x 2,80 m boyutlarında ve yaklaşık 11 m^2'lik dikdörtgen planlı bir mekândır. Sıkıştırılmış toprak tabanın üzerindeki dolguda yoğun yangın izleri ve üst kata ait taban parçaları bulunmaktadır. Odada bulunan taş kap ve havanlar mekânın mutfak işlevine işaret etmektedir. 2 no'lu oda 3,60 x 3,50 ebatlarıyla kareye yakın bir plana sahip ve yaklaşık 12,60 m^2 büyüklüğündedir. 1 no'lu odadaki yangın izlerinin devam ettiği görülen oda bulunan ezme taşları ve taş kap 1 no'lu oda gibi bu odanın da mutfak olarak kullanıldığını göstermektedir. 3 no'lu oda 3,60 x 3,50 m boyutlarıyla kareye yakın planlı ve yaklaşık 12,60 m^2 büyüklüğündedir. Tabanın kuzey tarafı tahrip olmuştur. Güney tarafı taş döşelidir. Döşemede kullanılan orta boy taşların araları küçük boy taşlar ve kil harçla doldurularak neme ve kemirgen hayvanlara karşı koruma sağlanmıştır. Taş döşeme üzerinde bulunan, parçalanmış bir depo kabına ait seramik parçaları odanın depo/kiler olarak kullanıldığını göstermektedir. Odanın batı duvarı boyunca uzanan taş temel yapının erken evresine aittir. 7 no'lu mekân binanın batı cephesindeki 1 ve 6 no'lu odaların arasından 2,40 m genişliğinde içeriye doğru, 1 no'lu odadan 5 m ve 6 no'lu odadan ise 3 m civarında girinti yapılarak elde edilmiş bir ön mekân niteliğindedir. 7 no'lu mekânın taban altında yaklaşık 3 x 2 m'lik bir alanda yerleşim içi mezar ortaya çıkarılmıştır (Resim 68). Mezarda 4'ü yetişkin ve 1'i çocuk olmak üzere 5 bireye ait iskeletler açığa çıkarılmıştır. 3 yetişkin ve 1 çocuğun aynı anda yan yana gömüldüğü, üst seviyede yer alan 1 yetişkin bireyin ise daha sonra gömüldüğü anlaşılmıştır. Ölülerin tamamı *hocker* pozisyonda büzülmüş olarak yan yatırılmıştır. İlk gömülen yetişkinlerden ikisinin başı doğu, güneydeki bir yetişkin ve bir çocuğun başı ise batı yöndedir. İlk gömülen bireyler sağ tarafları üzerine yan yatırılırken, daha sonra gömülen yetişkin birey sol tarafı üzerine, başı doğu yönde mezara yerleştirilmiştir (Plan 66). Mezar, eşya bakımından oldukça fakirdir. Bireylerden sadece biri ile bağlantılı olarak 3 mezar eşyası ele geçirilmiştir. İlk gömülen bireylerden biri olan bir yetişkine ait iskeletin başı arkasında pişmiş topraktan küçük bir testi ve göğsü üzerinde bronz bir iğne

ile kavkı bir kolye ucu ele geçirilmiştir. Diğer bir yetişkin iskeletinin ağzı hizasına yerleştirilen küçükbaş hayvan çene kemiği ölü yemeği ile ilişkili olmalıdır. [806]

Kuzeybatı Alanı'nın kuzeydoğu köşesinde açığa çıkarılan kerpiç döşeli teras parçasının mimari bağlamı henüz tespit edilememiştir. Olasılıkla daha kuzeydeki bir yapının dış alanı ile ilişkili olmalıdır. Yukarı Dicle Bölgesi'ndeki Giricano'da OTÇ'nin ikinci yapı katında açığa çıkarılan B Yapısı'nın doğusunda kerpiç bir teras açığa çıkarılmıştır. Terasın, kullanılmayan ve muhtemelen kısmen erozyona uğramış bir alanı düzlemek ve A Binası ile ilişkili odalar için düz bir alt yapı hazırlamak üzere inşa edildiği düşünülmektedir.[807]

6.2.3.3. Duvarlar/Temeller

VIb2 tabakası yapılarının duvar örgüsünde genellikle taş temel üzerine kerpiç kullanılmıştır. VIb2-Ev.5'in 1 no'lu odası ile 2 no'lu odasını ayıran duvarda taş temel kullanılmamış olması istisnai bir durumdur. Giricano'nun kuzey yamacındaki, OTÇ tabakasında açığa çıkarılan C yapısının bazı duvarlarının taş temelleri varken, C-2 Odası'nda olduğu gibi bazılarının da yoktur. Taş temelli olanların temelleri, kısmen aşınmış önceki binadan kaynaklı (A Binası) çöküntülere önlem amaçlı inşa edildiği düşünülmektedir.[808] Oylum Höyük'ün bu tabakasında temelin iç ve dış taraflarına orta boy taşlar dizilerek aralarının küçük taşlar ve çamurla harç edilmesi yöntemi temel örgüsünde kullanılan ana tekniktir. Bunula birlikte VIb2-Ev.5'in 1 no'lu odasının güneydoğu ve kuzeybatı duvarları ile 3 no'lu odasının güneydoğu duvarında temelde küçük boy taşlar da kullanılmıştır. Taş temeller genellikle tek sıra taş yüksekliğindedir. Çift sıra taş örgüsü de kullanılmış olmakla birlikte daha yüksek taş temel görülmemektedir. Çift sıra taş temel, yapının belli bölümlerinde, olasılıkla eğimli alanlarda ya da yumuşak zeminlerde tercih edilmiştir. Taş temel genişliği, üzerinde kerpiç örgünün korunduğu örneklerde üst yapının genişliğiyle genellikle aynıdır. Taş temelin,

[806] Engin vd. 2014, 244.
[807] Bartl 2012, 183-184.
[808] Bartl 2012, 180.

kerpiç blokların üzerine oturacağı yüzeyleri bu küçük taşlar ve çamur harçla düzleştirilmiştir. Bu düzleme işlemi dışında taş temelle kerpiç üst yapı arasında, ahşap hatıl yerleştirilmesi gibi başka bir uygulama yoktur. Giricano D yapısında bazı duvarlarda taş temelin üzerinde ince bir kamış ve ahşap tabakası vardır.[809] Bu uygulamanın benzeri Salattepe'de de görülmektedir.[810] Acemhöyük OTÇ'ye tarihlenen II. tabakasında taş temel hemen hemen hiç görülmezken kerpiç duvarların temelinde yatay ahşap direkler kullanılmıştır.[811]

Oylum Höyük yapılarında duvar kalınlıkları 50 ile 100 cm arasında değişmektedir (Tablo 7). Alanın batısındaki VIb2-Ev.2 ve VIb2-Ev.2 küçük yapıların 50 cm genişliğinde duvarları vardır. Batıdaki yapılar da iç duvarlar daha darken dış duvar genişlikleri 100 cm'ye ulaşabilmektedir. VIb2-Ev.5'in 100 cm kalınlığındaki duvarları binanın iki katlı olan kuzey kanadını taşıyacak genişliktedir.

Kerpiç boyutları, VIb2-Ev.5'in 5 no'lu odasının kuzeydoğu duvarındaki ve terastaki kerpiç bloklarda tespit edilebilmektedir. İlk duvarda 45 x 65 cm, 35 x 65 cm ve 23 x 65 cm boyutlarında dikdörtgen tek sıra kerpiçler kullanılırken terasta kullanılan kerpiçler 40 x 40 cm ebatlarıyla daha standarttır. Kerpiç üst örgünün korunduğu diğer duvarlarda, tahribat taş temelin üzerindeki kerpiçleri erittiği için bu duvarlardaki kerpiç blokların boyutları bilinmemektedir (Tablo 7).

Suriye ve Kuzey Mezopotamya'da OTÇ'de dikdörtgen ebatlı kerpiçler varsa da ağırlıklı olarak kare kerpiçler kullanılmıştır. Bu kültür bölgelerinde kare kerpiç boyutları 4:4:1 ve 3:3:1 oranlarındadır. Oylum Höyük OTÇ tabakaları, Kinet Höyük OTÇ II evresi, Zeytinli Bahçe OTÇ tabakası, Hama'nın H evresi (OTÇ), Tell Bi'a B'nin güneyindeki alanın I. tabakasında ve Güney Levant Bölgesinde ağırlıklı olarak yaklaşık 4:4:1 oranında, 40 x 40 cm kare kerpiçlerin kullanıldığı görülmektedir.

---

[809] Bartl 2012.

[810] Salat Tepe Diyarbakır ili, Bismil ilçesinin yaklaşık 25 km doğusunda yer almaktadır. Höyük yaklaşık 2,5 hektar genişliğinde ve çevresindeki araziden yaklaşık 24 m, deniz seviyesinden ise 554,00 m yüksekliğindedir (Ökse ve Görmüş 2006, 167, 187).

[811] Özgüç N. 1966, 4.

Kinet Höyük'te,[812] OTÇ II'ye tarihlenen Yanık Yapı Kompleksi'nde de benzer boyutlarda kerpiçler (40 x 40 x 12 cm) kullanılmıştır.[813] Toprakhisar Höyük'ün[814] 3. evredeki 2 no'lu binada kerpiç ölçüleri 45 x 45 x 9 cm olarak ölçülmüştür.[815] Kültepe/Karum II ve Ib katındaki mahallede konutlarda farklı boyutlarda dikdörtgen formlu kerpiçler kullanılmıştır.[816] Acemhöyük II. tabakada 40 x 35/36 ebatlarında dikdörtgen kerpiçler kullanılmıştır.[817] Zeytinli Bahçe'nin OTÇ'ye tarihlenen VII. yapı katında açığa çıkarılan kale benzeri yapıda da 40 x 40 x 15 cm ebatlarında kare kerpiçler kullanılmıştır.[818] Giricano'nun OTÇ tabakasında açığa çıkarılan A ve C yapılarında kullanılan kare kerpiçleri boyutu 34 x 34 x 8 cm'dir.[819] Benzer boyutlarda kerpiçler Salat Tepe'de tespit edilmiştir. Salat Tepe'nin OTÇ tabakalarından 2. evrede açığa çıkarılan anıtsal kerpiç yapıda standart kerpiç ölçüsü 35 x 34 x 8 cm'dir.[820]

Tell Momammed Diyab'ta höyüğün güneyindeki OTÇ II sonlarına tarihlenen beş evde kullanılan kerpiçlerin boyutları 37 x 37 x 7-8 cm ile 39 x 39 x 9 cm arasında değişmektedir.[821] Ebla B Alanı'ndaki evlerdeki kullanılan kare kerpiçler 31/32 x 31/32 x 12 cm (3:3:1) ebatlarıyla daha küçüktür.[822] Tell Bi'a'da B'nin güneyindeki alanın I. tabakasında açığa çıkarılan yapılarda 44/47 x 44/47 ve 40/42 x 40/42 cm kare formlu kerpiçler kullanılırken II. tabakada 40/43 x 30/34 cm ebatlarında dikdörtgen kerpiçler kullanılmıştır.[823] Tell Tuqan OTÇ evlerinde iki tip kerpiç kullanıldığı tespit edilmiştir. Dikdörtgen formlu kerpiçler 35/38 x 40/60 x 10/12 cm, kare formlular 34/35/38/40 x

---

[812] Kinet Höyük Hatay İli'nde, İskenderun Körfezi'nin doğu kıyısında yer almaktadır. Höyük 3,3 hektar büyüklüğünde ve 26 m yüksekliğindedir (Gates 2000, 79).
[813] Akar 2006, 6, Fig. 2.5.
[814] Toprakhisar Höyük, Hatay'ın Altınözü ilçesinde, Asi Nehri'nin bir kolu olan Beyaz Çay üzerine inşa edilen Yarseli Barajı'nın güneybatısında yer almaktadır (Akar ve Kara 2018, 241).
[815] Akar ve Kara 2018, 90, Dip Not: 32.
[816] Özgüç T. 1959, 6; Özgüç T. 1986, 1-7.
[817] Özgüç N. 1966, 5.
[818] Balossi, Di Nocera ve Frangipane 2007, 367.
[819] Bartl 2012, 177, 181.
[820] Ökse ve Görmüş 2006, 187.
[821] Castel-Lyon 1996, 275.
[822] Peyronel 2008, 25, 35-36.
[823] Miglus ve Strommenger 2002, 35-36, 48.

9/10/12 cm ebatlarında değişkenlik göstermektedir.[824] Hama'nın H evresi OTÇ'ye tarihlenmektedir.[825] 4 tabakalı bu evre yapılarında standart olarak 40 x 40 x 10 cm ebatlarında kerpiçler kullanılmıştır.[826] Bu evrenin ilk tabakasında alanda tespit edilen çok sayıdaki yuvarlak silonun kerpiç duvar kalınlıkları da bir kerpiç genişliği olan 40 cm'dir.[827] Tell Brak HN plankaresinin OTÇ'ye tarihlenen 4. tabakasında açığa çıkarılan beş mekâna ait duvarlarda 35 x 35 x 10 cm ebatlarında kerpiçler kullanılmıştır.[828] Hammam et-Turkman B Alanı'nın OTÇ'ye tarihlenen VII. tabakasındaki teras ya da kerpiç podyumda 35 x 35 cm boyutlarında kare kerpiç kullanılmıştır.[829] Tell Shiyukh Tahtani CD Alanı'nın OTÇ tabakalarında 38 x 38 cm boyutlu kerpiçler standarttır.[830] Homsher'in (2013, 166-173), Güney Levant Bölgesi OTÇ yerleşimlerinde kerpiç kullanımını değerlendirdiği çalışması ETÇ'ye oranla OTÇ'de kare kerpiçlerin daha çok kullanıldığını belgelemiştir. En, boy ve kalınlık oranlarıyla değerlendirildiğinde 4:4:1 ve 3:3:1 oranlı kerpiçler, sayısal olarak hem ETÇ'ye oranla OTÇ'de Daha fazladır. OTÇ'de farklı oranlardaki kerpiçler arasında da sözkonusu oranlara sahip kerpiçler ağırlık taşımaktadır.[831] Homsher'in kare biçimli kerpiçlerin boyutlarından çıkardığı ortalama ise ağırlığın, 4:4:1 oranıyla, 40 x 40 x 10/9 cm tercihi yönünde olduğunu göstermektedir.

Kuzey Mezopotamya, Anadolu ve Suriye'nin kuzeyindeki bölgelerde, OTÇ yerleşimlerinde iki katlı evler yaygındır. Duvarların çok katlı yapıları taşıyacak genişlikte örülmediği durumlarda, kerpiç duvarlar yüksek taş temellerin üzerinde yükseltilmiş ya da kerpiç duvarlar ahşap hatıllarla desteklenmiştir. Oylum Höyük VIb2 tabakasında duvar kalınlıkları yapıların işlevleri ve kat planlarına göre farklılıklar göstermektedir. Batıdaki VIb2-Ev.2 ve VIb2-Ev.3 gibi olasılıkla küçük ve tek katlı yapıların 50 cm genişliğinde duvarları vardır. VIb2-Ev.1 ve VIb2-Ev.5 gibi çok odalı ve büyük yapılarda (VIb2-Ev.5

[824] Quarta, Marchiorp ve Melica 2014, 520.
[825] Fugmann 1958, 110.
[826] Fugmann 1958, 86.
[827] Fugmann 1958, 92.
[828] McDonald ve Jackson 2003, 272.
[829] Meijer 1988, 80.
[830] Sconzo 2007, 287.
[831] Homsher 2012, 4-5.

iki katlıdır) duvarların kalınlıkları 65 ile 100 cm arasında değişmektedir. Bu yapıların iç bölümleme duvarları daha incedir. VIb2-Ev.5 ve VIb2-Ev.6'da taş temeller kerpiç üst yapıdan daha geniş inşa edilmiştir (Tablo 7). [832] Geniş taş temel üst yapının ağırlığını dağıtarak duvarların statik direncini artırmaktadır.

Oylum Höyük OTÇ yapılarında duvarlar birbirine çoğunlukla dik açıyla bağlanmaktadır. Bu durum yapı inşa edilecek alanların planlanarak kullanıldığı ya da yapı inşa edilecek alanların geniş olması şeklinde açıklanabilir. VIb2-Ev.6 no'lu evin kuzey duvarı ile VIb2-Ev.6 no'lu evin kuzey duvarı ortak olduğu için bu iki ev arasındaki aks farkı, VIb2-Ev.6'nın 1 no'lu odasının kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarının dik açılı olmasını engellemiştir. VIb2-Ev.7'nin kısmen açığa çıkarılan duvarları, batısındaki yönleri kısmen farklı VIb2-Ev.5 ve VIb2-Ev.6 yapılarına paralel inşa edilmeye çalışıldığı için birbirine dik değildir.

Ebla B Alanı'ndaki evlerde (OTÇ II) duvar kalınlıkları 80 cm'yi geçmemekte ve ağırlıklı olarak 70 ile 40 cm arasında değişmektedir.[833] Tell Bi'a'da B Alanı'nın güneyindeki II. tabaka evlerinde 1.40 ile 1.50 m arasında kalınlıkları olan nispeten geniş duvarlar kullanılmıştır.[834] B Bölgesi'nin merkezi alanındaki bitişik beş yapıda ise duvarlar 90-100 cm arası genişliklerdedir.[835] Toprakhisar Höyük 3. evredeki 2 no'lu binanın duvar kalınlıkları 1,00-1,30 m arasındadır. Geniş duvarlar nedeniyle bu yapının iki katlı olduğu önerilmiştir.[836] Kinet Höyük'te OTÇ II'ye tarihlenen Yanmış Bina'nın dış duvarları yaklaşık 1 m genişliğindedir. Duvarlar her 2,5 ile 3,5 metrede bir aralıklarla yerleştirilmiş payandalarla içeriden güçlendirilmiştir.[837] Bu uygulama Kültepe/Karum II. kat yapılarında da görülmektedir. Taş temellerin iç ve dış kenarlarına birbirine paralel yerleştirilen yatay ağaç dikmelerin üstüne dikey ağaç dikmeler yerleştirilmiştir.[838]

---

[832] Bu durumun tersi Tell Ahmar'ın A Alanı'nda, OTÇ'nin sonuna tarihlen tabakasındaki A14 evinde görülmektedir. Bu evin duvarlarının taş temelleri kerpiç üst yapıdan daha küçüktür (Bunnens 2022, 75).
[833] Peyronel 2008, 182; Matthiae 1981, 125.
[834] Miglus ve Strommenger 2002, 25-26.
[835] Miglus ve Strommenger 2002, 49-50.
[836] Akar ve Kara 2018, 91.
[837] Akar 2006, 8.
[838] Özgüç T. 2005, 53.

Acemhöyük I ve II. tabakalarda görülmeyen bu uygulama III. tabakada tespit edilmektedir.[839] Duvarlardaki ahşap payanda desteği Oylum Höyük OTÇ yapılarında görülmeyen bir uygulamadır. Acemhöyük'te OTÇ'ye tarihlenen III. tabakada duvar genişliği 60 cm'dir.[840] Giricano OTÇ evlerinde duvar kalınlıkları, A yapısında bir buçuk kerpiç sırası (yak. 50 cm) ile dört sıra kerpiç genişliği (yak. 1,40 m); C yapısında üç buçuk kerpiç genişliği (yak. 1,20 m); D yapısında ise dört buçuk kerpiç genişliği (yak. 1,50 m) arasında değişkenlik göstermektedir.[841] Bu geniş duvarlar yapıların anıtsallığı ve çok katlı oluşlarıyla ilişkilidir. Tell Halawa A'nın Q Alanında OTÇ I'in sonuna tarihlenen 1. yapı katındaki yapıların iç duvar kalınlıkları 50 cm, dış duvarlar isi 70 cm olarak tespit edilmiştir.[842] Tell Tuqan N Alanı'nda OTÇ I'e tarihlenen (Tuqan IIIA-B) açığa çıkarılan 2 no'lu eve ait duvarın kalınlığı 50 cm olarak tespit edilmiştir.[843] Hama'nın H evresi evlerinin taş temelli duvar kalınlıkları 60 ile 70 cm arasındadır.[844] Tel Brak HN plankaresinin OTÇ'ye tarihlenen 4. tabakasındaki duvarlar bir buçuk kerpiç kalınlığında, 52 cm'dir.[845] Tell Ali al-Hajj'da OTÇ'ye tarihlenen VIII. tabakada kazı alanın doğusunda bulunan ve sur duvarı olarak nitelendirilen kerpiç duvar 90-120 cm kalınlığındadır. Bu duvarın batısındaki bitişik yapının duvarı 60-70 cm genişliğindedir. Alanın VII. tabakasında 6 oda tespit edilmiştir. Bu odalardaki ortalama duvar kalınlığı 60 cm'dir. [846] Tell Ahmar'da höyüğün üst kısmındaki M Alanı'nın OTÇ II tabakasında açığa çıkarılan, yan yana dizili odalardan oluşan beş idari konutun duvar kalınlıkları 1 m ile 1,60 m arasında değişmektedir.[847] Tell Shiyukh Tahtani CD Alanı'nın OTÇ tarihlenen 8. evre yapısının duvarları 1 m'den daha geniştir.[848]

[839] Özgüç N. 1966, 8.
[840] Özgüç N. 1966, 8.
[841] Bartl 2012, 177-183.
[842] Meyer 1981, 13-31.
[843] Ascalone 2008, 81.
[844] Fugmann 1958, 102.
[845] McDonald ve Jackson 2003, 272.
[846] Ishida, Tsumura ve Tsumoto 2014, 33-35, Fig. 4.6.
[847] Bunnens 2022, 59-62, Fig. 87.
[848] Sconzo 2007, 287, Fig. 17b.

6.2.3.4. Tabanlar

VIb2 tabakası evlerinde tespit edilen mekân tabanlarının, VIb2-Ev.5 yapısının 3 no'lu odasındaki taş döşemeli zemin dışında tamamı sıkıştırılmış topraktandır. VIb2-Ev.2'deki 1 no'lu odasında yer alan ocak çevresinde seramik parçalarından oluşan kısmi bir döşeme ocakta yürütülen faaliyetleriyle ilişkili bir durumdur. Bu mekânın geri kalanında açığa çıkarılan beyazımsı bir kil taban bu evrenin tek örneğini oluşturmaktadır. VIb2-Ev.3 binasının sıkıştırılmış toprak tabanı üzerinde yer yer beyaz taban parçaları tespit edilmiştir.

VIb2-Ev.5'in 3 no'lu odasındaki taş döşemeli taban Anadolu ve Mezopotamya yerleşimlerinde depo/kiler, mutfak ve üretim birimleri gibi mekânlar ile hayvanların kapatıldığı alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Umm el-Marra'da[849] yukarı şehrin doğusundaki, OTÇ'nin erken tabakasında açığa çıkarılan yapının 3 no'lu odasının tabanı taş döşelidir.[850] Tell Ahmar/Til Barsip'te höyüğün güneydoğu kesiminde bulunan A Alanı'nın OTÇ'nin başlarına (MÖ 2000-1800) tarihlenen A+S/15 tabakasında tespit edilen, altı ayrı oda veya mekândan oluşan yapının 4 no'lu küçük odasının tabanı taş döşemelidir.[851] Assur Ticaret Kolonileri Dönemi'ne tarihlenen Kültepe/Kaniş Karum II-Ib evlerinde mutfak, oturma ve yatak odalarının tabanları üstü sıvalı sıkıştırılmış toprak olmasına rağmen,[852] rutubete maruz kalan dar ve uzun koridorlar veya merkezi salonun yarısı ise taş döşelidir. Bu alanlar evlerin su kullanımının yoğun olduğu mekânlar olarak bildirilmiştir.[853] Karum II. kat dikdörtgen planlı çok odalı büyük evlerinden (*Alahum* Evi) birisinin taş döşeli odası (no.7) atölye olarak değerlendirilmiştir.[854] Ib katında V-Y/21 plankarelerindeki evin ilk odasının yarısı, C-D/7-8 plankaresindeki, Ib katında yenilenen evin küçük mekânlarından, 4 no'lu odası, U-V/22-23 plankarelerindeki 142 m2'lik evin

[849] Tell Umm el-Marra, Halep ile Fırat vadisi arasında yer alan Batı Suriye'nin Jabbul ovasındaki en büyük Tunç Çağı yerleşimidir. Yaklaşık 20 hektarlık bir alana yayılan yerleşim muhtemelen Ebla (Tell Mardikh) ve Halep gibi daha büyük güçlere bağlı bölgesel bir merkezdir (Schwartz 2016, 127).
[850] Curvers, Schwartz ve Dunham 1997, 213, Fig.10.
[851] Bunnens 2022, 52, Fig.70-71.
[852] Özgüç T. 1959, 5.
[853] Özgüç T. 2005, 55.
[854] Özgüç T. 2005, 61.

ikinci işlik odasının yarısı yassı, düzenli taşlarla döşelidir.[855] Acemhöyük OTÇ'ye tarihlenen I. tabakada taş döşeli bir taban açığa çıkarıldığı yazılmıştır.[856] Tell Ali al-Hajj'da, VIIc tabakasında açığa çıkarılan 13 odadan ahır olduğu düşünülen 1 ve 2 no'lu odaların tabanları kısmen taş döşelidir.[857] Vb tabakasındaki doğu alanında, içinde bir fırının bulunduğu 1 no'lu odanın güneybatı köşesi ve 3, 4 ile 9 no'lu odaların tabanlarının tamamı taş döşenmiştir.[858]

6.2.3.5. Platformlar/Sekiler

Ev içi faaliyetlerde bir çalışma birimi ve bazen depo kaplarının istiflendiği alan ya da fırınlara alt yükselti olarak kullanılan platform/sekiler genellikle kerpiç ve taş örgüler biçiminde inşa edilmektedirler. Kamusal yapılarda ve evlerde, üretim faaliyetlerinde farklılaşan ihtiyaçlara cevap veren bu mimari ögeler OTÇ'de yaygın olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Oylum Höyük VIb2 tabakasında, VIb2-Ev.2'nin 3 no'lu mekânındaki platform/seki olduğu düşünülen taş yükselti, mekânın doğu köşesinde yer almakta olup, bu evredeki tek örnektir. Olasılıkla güneybatıya doğru uzanan platform/seki yamaç erozyonu nedeniyle tahrip olmuş durumdadır. VIb2-Ev.1'nin 3 no'lu mekânın doğu tarafında yüksek, taş döşemeli bir platform bulunmaktadır. Bu seki ya da platformların üzerinde işlevlerini gösterecek buluntu yoktur.

Toprakhisar Höyük'ün OTÇ'ye tarihlenen, 3. evresindeki 2 no'lu binanın 4 no'lu odasının doğu kenarı, 1 no'lu avlunun batı ve doğu duvarları, 2 no'lu avlunun doğu, batı ve güney duvarları boyunca uzanan platform ya da sekiler bulunmaktadır. 4 no'lu odadaki platform mekânın küçük boyutlu olduğunu ve muhtemelen bir kiler olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Avlulardaki platformların üzerinde çömlek yerleştirmek için kullanılan çukurlar bulunmaktadır.[859] Kinet Höyük'te OTÇ II'ye tarihlenen Yanmış

[855] Özgüç T. 1959, 7-12, Plan 2, Res.14.
[856] Özgüç N. 1966, 4. Lev. 2,1.
[857] Ishida, Tsumura ve Tsumoto 2014, 37, Fig. 4.10.
[858] Ishida, Tsumura ve Tsumoto 2014, 51-52. Fig. 4.25.
[859] Akar ve Kara 2018, 92-93, Fig. 7, 11.

Bina'nın Batı kanadı işlev bakımından yapının diğer bölümlerinden farklıdır. Batı kanadının kuzeydoğu köşesinde ortaya çıkarılan üzerinde üç bazalt öğütme taşı bulunan kerpiçten örülmüş tezgâh, burada tahıl işlendiğine işaret etmektedir.[860] Tarsus Gözlükule'nin OTÇ tabaklarında açığa çıkarılan odalardan 15 no'lu odadaki kil platform at nalı şeklinde bir ocağın zemini olarak kullanılmıştır. Platformun bir tarafında bir havaneli diğer tarafında ise öğütme taşı bulunmaktadır.[861] Assur Ticaret Kolonileri Dönemi'ne tarihlenen Kültepe/Kaniş Karum II-Ib katı evlerinin çoğunda çamurdan veya kerpiçten örülmüş sekiler bulunmaktadır.[862] II. katın Y-Z/28 plankaresinde yer alan evin çanak çömleği duvar boyunca, üzeri hasırla örtülü bir seki üzerine konulmuştur.[863] Çalışma alanı olarak platform kullanımı, Acemhöyük'ün Assur Ticaret Kolonileri dönemine tarihlenen III. yapı katında yaygındır. Dört köşeli ve yerden yüksekliği 20 cm olan bu platformlar genellikle geniş mutfaklarda görülmektedir.[864]Giricano'da[865] OTÇ'nin ikinci yapı katında açığa çıkarılan C Yapısı'nın avlusunun kuzeybatı ucundaki iki küçük mekândan C-5 odasında, her iki ucunda birer niş bulunan 40 cm yüksekliğinde bir seki bulunmaktadır.[866] Hirbemerdon Tepe, A Alanı'nda, OTÇ'ye tarihlenen bir yapı grubu açığa çıkarılmıştır. Kuzeydoğu-güneybatı yönlü bir sokağın kuzey ve güneyinde bitişik düzende evler bulunmaktadır. Sokağın kuzeyindeki evler çalışma alanları olarak tanımlanmaktadır. Bu evlerin sokağa bakan tüm odalarında, duvarın içine inşa edilmiş dikey ve yatay kanallarla bağlantılı bir dizi taş seki bulunmaktadır.[867] Cezire Bölgesi'ndeki Tell Mohammed Diyab[868] Alan 1'in 1-8B tabakasındaki 5180 no'lu odada

---

[860] Akar 2006, 11.
[861] Goldman 1956, 41, Fig.134.
[862] Özgüç T. 2005, 55.
[863] Özgüç N. 1953, 299, Fig.1-4, plan Nr.1.
[864] Özgüç N. 1966, 8.
[865] Giricano, Dicle nehrinin kuzeyinde, Diyarbakır ilinin Bismil ilçesinin yaklaşık 11 km güneydoğusunda yer almaktadır. Höyük 170 x 120 m boyutlarında ve 25 m yüksekliğindedir (Schachner 2002, 10).
[866] Bartl 2012, 180, Fig. 2.
[867] Laneri, Schwartz ve Valentini 2012, 140, Fig.2.
[868] Tell Mohammed Diyab, Suriye'de Cezire Bölgesi'nin doğusunda, Kamışlı'nın 33 km güneydoğusunda, Habur Nehri'nin ana kollarından biri olan Djarrah Vadisi'ne dökülen Wadi Abbas'ın sol kıyısında yer almaktadır. Höyüğün doğu kısmı (C höyüğü), 140 x 110 metreye kadar uzanan ve çevresindeki ova seviyesinden 13 metre kadar yükselen bir platodan oluşmaktadır. Ortada 15 metre yüksekliğinde daha

höyüğün tepesindeki geniş sırtlardan birinde, yaklaşık 1500 m^2'lik bir alanı kaplayan bir grup evden kuzeydeki yapının 1662 no'lu odasın[869] alçak sekilerin olduğu kaydedilmiştir.[870] Tell Brak'ta, yerleşimin kuzey tarafındaki HN Plankareleri'nde OTÇ'ye tarihlenen 4. tabakada açığa çıkarılan üç odadan 3 no'lu odanın duvarları boyunca uzanan alçak ve geniş sekiler bulunmaktadır. Sekiler beyaz sıvalıdır ve üzerlerinde bazalt öğütme taşı ve bileği taşı bulunmuştur.[871] 10 odalı bir yapının açığa çıkarıldığı 2. Evrenin 2c tabakasında, 6/7 no'lu odada diz boyunda bir seki ve 8/9 no'lu odada A214 duvarının yanında seki/bank olduğu düşünülen bir ker kerpiç hat bulunmaktadır.[872] Tell Bi'a'nın B Bölgesi'nin güney alanında, II. tabakada açığa çıkarılan B1 evinin C odasında, mekânın güneydoğu duvarına dayanan kerpiç bloklarla yapılmış dikdörtgen bir platform vardır. Bu platformun üst yüzeyine, büyük bir kabın koyulabilmesi için uygun olabilecek bir kavis verilmiştir.[873] Aynı alandaki B4 evinin P odasında, kuzeydoğu dış duvarının önüne, enine ve uzunlamasına dikdörtgen kerpiçlerle örülmüş seki ya da platform inşa edilmiştir.[874] Tell Bi'a'nın B Bölgesi'nin merkezi alanındaki c odasının ortasında dokuz adet 35 x 35 boyutlarındaki kerpiçlerle inşa edilen platform bir ocak için zemin olarak kullanılmıştır.[875]Tell Tuqan[876] N Alanı'nın 4. tabakasında açığa çıkarılan N2 evinde, yiyecek hazırlama ve pişirme ile bağlantılı bir mekânda, 3 sıra kerpiçle yapılmış bir platform/tezgâh bulunmaktadır.[877] Katna T Alanı'nda Doğu Sarayının odaları altında yapılan kazlılarda bazı evlere ait odalar kazılmıştır. E Odasında açığa çıkarılan çok sayıdaki tandır mekânın pişirme faaliyeti ile

---

küçük bir höyük olan B (50 x 40 metre) yer almaktadır. Höyüğün batı ucuna (A höyüğü), zirvesi 25 metreye ulaşan dik bir tepe hakimdir (Nicolle 2016, 194).

[869] Castel 2002, 241.

[870] Nicolle 2012, 125.

[871] McDonald ve Jackson 2003, 272-273, Fig. 7.2-7.3.

[872] McDonald ve Jackson 2003, 276-278, Fig. 7.7.

[873] Miglus ve Strommenger 2002, 38, Taf. 34, Beialge 8.

[874] Miglus ve Strommenger 2002, 46, Taf. 34, Beialge 8.

[875] Miglus ve Strommenger 2002, 49, Beialge 9.

[876] Tell Tuqan, Halep'in yaklaşık 45 km güneydoğusunda, kuzey-güney doğrultusundaki Şam-Halep güzergâhından çöle doğru uzanan yol üzerinde yer almaktadır. Yerleşim 16 hektar büyüklüğündedir (Baffi 2016, 197).

[877] Ascalone 2008, 81, Fig.12.

ilgili olduğunu göstermiştir. Bu mekânın en erken tabakasında (VII. Evre 6), kazılan alanın batı tarafında kerpiç bir seki ile iki tandır bulunmaktadır.[878] Tell Banat'ın A Alanı'nın OTÇ'ye tarihlenen O evresinde B1 evinin 1 no'lu odasında duvarlar boyunca seki vardır.[879] Tell Ali al-Hajj'ın[880] OTÇ'ye tarihlenen VIII-V. tabakalarında açığa çıkarılan evlerin odalarında yüksek platformların olduğu kaydedilmiştir.[881] Yerleşimin merkezi kazı alanında OTÇ'ye tarihlenen VIII.tabakadaki sur duvarının karşısında, üst yüzeyi taban gibi olan yamuk formlu bir platform bulunmaktadır. Platformun kenarları yükseltilmiş toprak ve kerpiç ile çevrelenmiş, yüzeyi ise ince bir alçı sıva ile kaplanmıştır. VIIc tabakasında, 2 no'lu odanın doğu köşesinde yer alan, çakıl ve kil kaplı 8 cm yüksekliğindeki alçak bir platform dikdörtgen şekillidir.[882] VI. tabakada kuzey oda kompleksi içindeki 11 no'lu odanın doğu duvarı boyunca 5 cm yüksekliğinde 2,1 m uzunluğunda ve 60 cm genişliğinde bir platform uzanmaktadır. Platform üzerinde iki öğütme taşı önünde ise bazı ev modeli parçaları bulunmuştur.[883] Hammam et-Turkmen[884] C Alanında OTÇ'ye tarihlenen VII tabakada C duvarının kuzeyinde, dış çamur sıvanmış, *pise* tekniğiyle bir seki inşa edilmiştir.[885] Tell Ahmar/Til Barsip'te höyüğün güneydoğu kesiminde bulunan A Alanı'nın A+S/15 tabakasında tespit edilen, OTÇ II'ye tarihlenen dört oda ve bir açık alandan oluşan S3 yapısının mutfak olarak değerlendirilen 3 no'lu odasında, bir tandır ve bazalt öğütme taşının yanı sıra, odanın bir bölümünü sınırlayan ve

[878] Bonacossi vd. 2009, 63.
[879] Porter 2018, 207.
[880] Tell Ali al-Hajj Kuzey Suriye'de, Halep'in yaklaşık 70 km doğusunda ve modern Suriye-Türkiye sınırının yaklaşık 50 km güneyinde yer almaktadır. Höyüğün bulunduğu bölge Tabka rezervuarının en kuzey kısmını temsil etmektedir. Höyük yaklaşık 150 m çapındadır ve çevresindeki düzlükten 10 m yükseklikte durmaktadır (Ishida, Tsumura ve Tsumoto 2014, 9; Kazuya 2018, 628).
[881] Kazuya 2018, 630-631, Fig.4.
[882] Ishida, Tsumura ve Tsumoto 2014, 33, 37, Fig. 4.6, 4.10.
[883] Ishida, Tsumura ve Tsumoto 2014, 49, Fig. 4.15.
[884] Tell Hammam al-Turkman, kuzey Suriye'de Fırat'ın bir kolu olan yukarı Balih üzerinde yer almaktadır. Höyük 500 x 500 m boyutlarında ve çevresindeki düzlükten yaklaşık 45 m yükselmektedir (Meijer 2016, 188.
[885] Meijer 1988, 86, Pl.39b.

seki olduğu düşünülen bir kerpiç blok bulunmaktadır.[886] Tell Shiyukh Tahtani[887] CD Alanı'nın OTÇ I'e tarihlenen 8. tabakasında açığa çıkarılan iki odadan, batıdakinin güneybatı köşesinde yaklaşık 1,5 m genişliğinde bir seki bulunmaktadır.[888]

6.2.3.6. Kapı ve Pencereler

Oylum Höyük VIb2 tabakasındaki konutların kapıları duvarlardaki kesintiler, taş temellerdeki yayvan geniş taş döşemeler ya da duvar kenarlarında, mekân üzerinde bulunan kapı mil taşlarından tespit edilmiştir. Duvarlar genellikle taş temel seviyesinde korunduğu için kapıların çerçeve ve lento gibi bileşenlerinin nasıl olduğu bilinmemektedir. Kapı aralıklarının tespit edilebildiği VIb2-Ev.1'de kapı genişliği 90 cm, VIb2-Ev.4'de 50 cm, VIb2-Ev.5'de 70 cm'dir. VIb2-Ev.1 de kapının güneyinde taban üzerinde bulunan mil taşı, kapının içe ve güneye doğru açıldığını göstermektedir. VIb2-Ev.5'te 5 ve 2 no'lu odada ve VIb2-Ev.6'da 1 no'lu odada mekân tabanı üzerinde bulunan mil taşları kapı aralıklarına işaret etmektedir.

Anadolu, Kuzey Mezopotamya ve Suriye'nin kuzey bölgelerinde OTÇ evlerinde pencereler genellikle korunmamıştır. Pencerelerin varlığı ve biçimine dair öneriler pişmiş toprak ev modellerindeki tasvirler üzerinden geliştirilmektedir. Bu modellerde pencereler duvarların tavana yakın kısımlarında dar dikdörtgen boşluklar halinde gösterilmiştir. Kültepe/Kaniş Karum alanındaki evler arasında pencere, N-O/18-19 plankaresindeki evin sokağa bakan taş duvarı üzerinde tespit edilmiştir.[889] Kültepe'de kapıların yanı sıra II. Kat U-V/22 plankaresindeki evde 3 ve 4 no'lu odalar, Y-Z/21- 22 plankarelerindeki evin avlu ile 3 no'lu oda arasındaki açıklıklar gibi kapısız geçitler de kullanılmıştır. Bu geçitlerde hasır veya kilim örtüler kullanılmış olabileceği belirtilmiştir.[890] Karum'un II.

---

[886] Bunnens 2022, 55, Fig.75.

[887] Tell Shiyukh Tahtani, Ayn el-Arab / Kobane bölgesindeki Suriye-Türkiye sınırının hemen güneyinde, Fırat Nehri'nin sol kıyısında uzanan, geniş bir ovanın ortasında yer almaktadır. Yerleşim yeri, yaklaşık 6 hektar büyüklüğünde düz bir aşağı şehirle çevrili, 17 metre yüksekliğinde, konik şekilli küçük bir höyüktür (Falsone ve Sconzo 2016, 277).

[888] Sconzo 2007, 289, 17b.

[889] Özgüç T. 1959, 24, Res. 28.

[890] Özgüç T. 1959, 27.

katında I. mahalle içindeki 2. eve giriş kapısının her iki tarafında taş söveler *in situ* biçimde korumuştur. 3. mahallede 1. binanın giriş kapısı taş örgü bir duvar üzerindeki 60 cm genişliğinde bir aralıktan gerçekleşmektedir.[891]

Ebla B Alanı'ndaki evlerde kapı aralıkları 1 m civarındadır.[892] Tell Bi'a'da B Bölgesi'nin güneyindeki evlerin girişleri tespit edilememişken, B Bölgesi'nin merkezi alanındaki bitişik düzenli beş yapıda, odalar arasındaki kapı aralıkları 80-90 cm genişliğindedir.[893] Bu alanlardaki B2 evinin H odasında ve B4 evinin P ve R odaları arasındaki kapılarda kerpiç eşik kullanılmıştır. [894] Tel Brak HN plankaresinin OTÇ'ye tarihlenen 2c tabakasında açığa çıkarılan on odadan, 6/7 no'lu odada biri 1 m diğeri 1,20 m genişliğinde iki kapı aralığı vardır. İkinci kapının her iki yanında yüzeyinde mil çukurları bulunan bazalt söveler ve girişte kerpiçten eşik bulunmaktadır.[895] Tell Ali al-Hajj'da OTÇ'ye tarihlenen VII. tabakasındaki 6 odadaki kapı aralıklarının genişliği 40 ile 80 cm arasında değişmektedir. Bu genişlik VI. tabakada 90-100 cm, V. tabakada 80-130 cm arasındadır.[896] Suriye'de Tell Qarassa (Sweida)[897] S11-1'de açığa çıkarılan, büyük bir yapıya ait bir duvarda 70 cm genişliğinde bir kapı aralığı tespit edilmiştir. Vb tabakasında 8 no'lu odanın doğu duvarında ve Va tabakasındaki 1 no'lu odanın güney duvarındaki kapının iç tarafında kapı mil taşı bulunmaktadır.[898]

6.2.3.7. Merdiven Boşlukları

VIb2-Ev.6'nın yangın geçirmiş kuzey kanadında üst kata ait taban parçaları bulunmuştur. 2. kata yapının tek katlı güney kanadının damına açılan uzun ve dar planlı 5 no'lu odası

---

[891] Özgüç T. 1986, 2.
[892] Peyronel 2008, 182.
[893] Miglus ve Strommenger 2002, 49-50.
[894] Miglus ve Strommenger 2002, 40,45.
[895] McDonald ve Jackson 2003, 275-276.
[896] Ishida, Tsumura ve Tsumoto 2014, 35-56.
[897] Tell Qarassa, Leja bölgesinin güneyinde, Sweida şehrinin 20 km batısında, farklı dönemlere (Natufyan, PPNB, PN, Bronz ve Demir Çağları) ait arkeolojik alanlarla çevrili kuru bir gölün yanında yer almaktadır (Braemer 2016, 35).
[898] Braemer vd. 2011.

aracılığıyla ulaşılmaktadır. Odada kerpiç ya da ahşap merdiven kalıntısı bulunmamakla birlikte boyutları bu işleve uygundur.

Tell Ahmar/Til Barsip'te höyüğün güneydoğu kesiminde bulunan A Alanı'nın A+S/15 tabakasında tespit edilen OTÇ II'ye tarihlenen dört oda ve bir açık alandan oluşan S3 yapısının 5 no'lu odası bir bölme duvarı ile batıda Oda 5a ve doğuda Oda 5b olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Oda 5b'de taş döşeli bir yüzey sıvalı bir zeminle kaplanmıştır. Oda 5a'da ise işlevi olası bir üst kata çıkan merdivenleri desteklemek olabilecek sağlam bir kerpiç kütlesi vardır.[899] Höyüğün tepesindeki M Alanı'nda, OTÇ II'ye tarihlenen bir yapı grubu içinde bulunan 1. bloktaki, diğer odalarla bağlantısı sonradan engellenmiş 3 no'lu odada bir merdiven veya merdivene ait olabilecek ahşap kalıntılar bulunmuştur.[900] Kültepe/Kaniş II. tabaka evlerinde sıklıkla kullanılan duvar kenarlarındaki dikey ağaç dikmeler, ikinci kata işaret ederken bazı odalarda tespit edilen ağaç merdivenlerin dayandığı yerler bu öneriyi doğrulamaktadır.[901]

6.2.3.8. Ahşap Sütun/Sütun Altlıkları

VIb2-Ev.4'ün sıkıştırılmış toprak tabanı üzerinde mekânın ortasında yer alan taş, ahşap direk altlığı olarak kullanılmıştır. Ahşap direğin oturacağı üst yüzey düz, altı ise kabaca oval olan taşta düzeltme işlemi görülmemektedir. Oval alt taraf taban içine gömülmüş durumdaki taş, olasılıkla çatı örgüsünü desteklemek için kullanılmıştır.

Kültepe/Kaniş Karum'da yapılarda üst yapıyı desteklemek için farklı mimari uygulamalar geliştirilmiştir. Kültepe/Kaniş Karum Ib yapılarında duvar içlerinde düzenli aralıklarla iyi işlenmiş taş blokların üst üste konulmasıyla elde edilen sütunlar görünmektedir. II. kat evlerinde ise tavanı tutan ağaç direkler için iri ve şekillendirilmiş taş kaideler duvar diplerinde ve taban üzerinde kullanılmıştır.[902] U-V/23-25

[899] Bunnens 2022, 55, Fig.75.
[900] Bunnens 2022, 59, Fig.87.
[901] Özgüç T. 1959, 6.
[902] Özgüç T. 1959, 5-6, Lev. VI, Res.5.

plankarelerindeki dikdörtgen evin 5 no'lu odasının duvar dibinde ahşap direk kaidesi Oylum Höyük örneğiyle benzerlik göstermektedir.[903]

6.2.3.9. Ocaklar/Fırınlar

Oylum Höyük VIb2 evresinde yapı içlerinde sadece bir ocak ve bir fırın açığa çıkarılmıştır. Açık alanlarda fırın veya ocağa rastlanılmamıştır. VIb2-Ev.2'nin 1 no'lu mekânının kuzey köşesindeki, seramik parçalarının yerleştirildiği yaklaşık 80 cm çapındaki yuvarlak alan bir ocağın alt döşemesidir. Seramik parçaları ve çevresindeki küllü toprak bu öneriyi desteklemektedir. VIb2-Ev.5'in 6 no'lu odasının kuzey köşesinde ağız çapı 25 cm, taban üzerinde 80 cm genişliğe ulaşan kil fırın/tandır bulunmaktadır. Parçalanarak üst gövdesi iç içe geçen tandır/fırının korunan yüksekliği 30-40 cm kadardır. Her iki ocak/fırın da odaların köşesine konumlandırılmıştır. Ocak ve fırınların kapalı mekânlarda ve bu mekânların köşelerinde bulunması diğer OTÇ yerleşimlerindeki tercihlerle uyumlu görünmektedir.[904]

6.2.3.10. Çatı Örtüsü

VIb2 tabakası yapılarında çatı örtüsünün tanımlanabilmesi için zayıf veriler vardır. VIb2-Ev.5'in kuzey kanadında, özelikle 1 ve 2 no'lu odalarda yoğunlaşan yangın geçirmiş kalıntılar arasında kömürleşmiş ahşap izleri bulunmaktadır. Bu kalıntılar yapının düz damında yatay olarak kullanılan ahşap hatıllara ait olmalıdır ve yangının şiddetini arttırmışlardır.

6.3. OYLUM HÖYÜK VIa TABAKASI (GEÇ OTÇ II)

Oylum Höyük VIb2 tabakası yapılarının çoğunda tespit edilen yangın izleri bu evre binalarının bir yangınla tahrip olduğunu göstermektedir.[905] Bu yangının bir saldırı

---

[903] Özgüç T. 1959, 7.

[904] Kazuya 2018, Fig. 4; Porter 2018, Fig.7; McDonald ve Jackson 2003, Fig. 7.2, 7,7; Matthiae 2021, Fig. 14.43; Pecorella 2003, 12, 15; Fugmann 1958, Fig. 119,123,126a; Orthmann 1981, Taf. 7; Orthmann 1989, Beilage 4; Akar ve Kara 2018, Şek. 7; Miglus ve Strommenger 2002, Taf. 34, Beilage 6, 8-9; Margueron 2014, Fig. 78; Özgüç T. 2005, Res. 26; Özgüç T. 1959, Res. 8-11, 24-25, 34.

[905] Özgen vd. 2011, 327; Özgen vd. 2014, 162; Engin vd. 2017, 565.

sonucunda mı yoksa doğal yollarla mı gerçekleştiği net olarak saptanamamıştır. VIb2 tabakasında yapılaşmanın Batı Alanı'nın doğu tarafında yoğunlaştığı görülürken, bu evrenin üzerindeki Geç OTÇ II dönemine tarihlenen VIa tabakasında evlerin alanın tümüne yayıldığı ve yapıların birbirine daha yakın konumlandırıldığı anlaşılmaktadır (Plan 70). Alanın doğu kanadı GTÇ I dönemine tarihlenen Vb tabakasının yoğun tahribatına maruz kaldığı için VIb2 tabakasındaki evlerin gelişimi bu alanda tespit edilememektedir. Doğudaki yeni plankarelerde yapılacak araştırmalar söz konusu alanda, VIa tabakasının mimari düzenini anlamamızı sağlayacaktır.

Bu evrede yapıların yenilendiği görülmektedir. Yenilenen yapıların genişlediği ve çekirdek yapıya yeni odalar eklendiği tespit edilmiştir. Yapıların kapladığı alanın büyümesi VIb2 tabasındaki avlu niteliğindeki merkezi olanın küçülmesine neden olmuştur. Avlunun batı ve doğu tarafında kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve 1,5-2 m genişliğinde iki sokak açığa çıkarılmıştır. Yerleşim planında sokakların ortaya çıkması artan konutlar arasında ulaşımın düzenlenmesi ihtiyacının sonucu olmalıdır. VIb1 tabakasında mezarlık ve seramik/metal üretim yeri olarak kullanılan Kuzeybatı Alan'da işlik alanları VIa tabakasında evlere bağlı mekânlara taşınmıştır.

6.3.1. Evler

6.3.1.1. VIa-Ev.1

Kuzeybatı Alanı'nın batı tarafında, J21/22/23 ve K22 plankareleri içinde yer alan yapı iki evrelidir (Plan 70). Her iki yapı evresinde de yangın izi takip edilmekle birlikte, mekânlarda *in situ* buluntulara rastlanmamıştır. Bu durum yapıların sahipleri tarafından boşaltıldığına işaret etmektedir. VIa tabakasının erken evresindeki 3 odalı yapı (Plan 71), yenilendiği geç evrede kuzey ve güneyine yeni mekânlar eklenerek genişletilmiştir (Plan 72). Geç evre yapısının kuzeydoğu duvarları erken evre yapı duvarlarının üzerine oturtulmuşken yapının diğer duvarları erken evre duvarlarından dışa doğru genişletilerek inşa edilmiştir (Resim 97). Yapı geç evresinde yaklaşık 3 katı genişlemiştir. Yapıya yeni eklemelerin yapılması, aile bireylerinin sayısındaki artış ya da daha fazla depolama alanına ihtiyaç duyulması anlamına gelebilir. Erken evredeki kuzeydoğu-güneybatı yönlü ve dikdörtgen planlı yapı geç evre yapısının çekirdeğini oluşturmaktadır. Yapının genişlemesi çekirdek yapının kuzeybatı ve güneydoğusuna aynı planla eklenen mekânlar

sayesinde olmuştur. Ayrıca geç evrede çekirdek yapının kendisi de genişletilmiştir. Çekirdek yapı üç kanatlı geç evre yapısının ortasındaki mekânları kapsamaktadır. Erken evre yapısı 3 mekânlı iken geç evrede çekirdek yapının batısındaki iki mekân birleştirilerek iki odalı olmuştur. Yapının her iki evresinde de duvarlar taş temellidir. Yapıya giriş olasılıkla binanın doğu cephesindedir. Binanın doğusunda, yapıya paralel uzanan ve kuzeybatı-güneydoğu yönlü, 1,5-2 m genişliğinde sokak zemini bulunmaktadır. Küçük çakıl taşı ve seramik parçalarının 20 cm'lik bir dolgu oluşturduğu sokağın kuzey ve güney uzantıları takip edilememektedir.

Kuzeydoğu-güneybatı yönlü erken evre yapısı dikdörtgen planlı ve üç odalıdır (Plan 71, Resim 95). Yapının 1 no'lu odasının kuzey duvarı ve doğu duvarının bir kısmı ile 3 no'lu odanın batı ve güney duvarının önemli bir bölümü geç evre yapısı tarafından tahrip edilmiştir. 1 no'lu odanın kuzey duvarı temel çukuru seviyesinde tespit edilmiştir. 3 no'lu odanın batı duvarının batı ve güney bölümlerinin bir kısmı yamaç erozyonu nedeniyle yok olmuştur. 3 ve 2 no'lu odaları ayıran kerpiç duvar dışında binanın duvarları taş temel seviyesinde korunmuştur. Söz konusu duvarda kullanılan kerpiç bloklar 40 x 40 cm boyutlarındadır. Olasılıkla yapıya daha sonra yeni bir iç düzenleme ihtiyacı sonucu eklenerek binanın mekân sayısı üçe çıkarılmıştır. Taş duvarların genişliği 80-90 cm arasında değişirken 1 ve 2 no'lu odayı ayıran taş temel 70 cm genişliğindedir. 2 no'lu odanın güney duvarı dışında taş temellerde iki sıra orta boy taş kullanılmıştır. Doğu duvarlarında taş temel iki sıra taş yüksekliğindeyken binanın diğer bölümlerinde genellik tek sıra taş yüksekliğinde temeller kullanılmıştır. Taş temeller kuzeydoğu doğru eğimle ilerlemektedir. Yapının dışarıya açılan kapı aralığı olasılıkla doğu duvarının tahrip edilmiş kısmında olmalıdır. 2 ve 3 no'lu odalar arasındaki geçiş, bölme duvarının orta kısmının hemen doğusunda, 2 no'lu oda zemininde bulunan kapı mil taşından dolayı duvarın orta kısmında olmalıdır. 1 ve 2 no'lu odayı ayıran duvarın geç evresinde tespit edilen kapı aralığı olasılıkla erken evrede de kullanılmış olmalıdır. Yangın geçirmiş yapının sıkıştırılmış toprak tabanı üzerinde *in situ* buluntuya rastlanılmamıştır. Yapının bu erken evrede de çok katlı olduğuna işaret eden üst kat taban parçaları gibi bulgular yoktur. Binada biri 2 no'lu odanın tabanının altına gömülen bronz balta (Plan 71, Resim

98a)[906] diğeri kuzey duvarının taş temelinin altına yerleştirilmiş bronz tanrı heykelciği (Plan 71, Resim 98b)[907] olmak üzere iki yapı adak eşyası bulunmuştur.[908]

VIa-Ev.1yapısının geç evresinde hem erken evre yapısı genişletilmiş hem de bu yapının kuzeybatısı ve güneydoğusuna yeni mekânlar eklenmiştir (Plan 72). Erken evre yapısı 42,75 m^2 iken geç evrede yapının çekirdek kısmı (4ve 5 no'lu mekânalar) yaklaşık 56 m^2 olmuştur. Dikdörtgen planlı yapının çekirdek kısmında oda sayısı geç evrede ikiye düşürülmüştür. Yapının toplam 7 odası bulunmaktadır. Binanın kuzey cephesine orta boy taşların döşenmesiyle oluşturulmuş bir işlik/platform eklenmiştir. Binanın kuzeyindeki mekânlar ve duvarları DÇ silo ve yapıları (Resim 99a), güneydeki mekânların içi ise GTÇ yapısının tahribatına maruz kalmıştır (Resim 99b). Duvarların genişliği 40 ile 100 cm arasında değişmektedir. Binanın taş temellerinin genellikle iki orta boy taş sırasının arası küçük taşlar ve kil harç doldurularak yapıldığı görülmektedir. Fakat 1 no'lu odanın doğu duvarı, 6 ve 7 no'lu odaları ayıran taş temel ile 2 no'lu ve 5 no'lu odanın kuzey kerpiç duvarının geç evresinde temellerde küçük boy taşlar kullanılmıştır. 1no'lu odanın doğusundaki taş temelin dış hattı temelin alt seviyelerinde bir taş sırası genişletilmiştir. Aynı uygulama 2 ve 3 no'lu odaların kuzey duvarının iç kısmında da görülmektedir. 3no'lu odanın kuzeydoğusundaki taş grubu odanın batı duvarındaki tahribatın sonucu dağılan taşlardır.

---

[906] Bronz balta (Envanter No: Oy 08-024) 11 cm uzunluğunda, 2,2-3,9 cm genişliğinde ve 0,8 cm kalınlığındadır. Kesici uca doğru genişleyen uzun-yassı biçimlidir. Oldukça iyi korunmuştur. Bronzdan yapılmış olması ve kesici ucunun küt oluşu baltanın işlevsel amaçlı üretimden ziyade ritüel amaçlı üretildiğine işaret etmektedir (Engin 2011, 19-20). Yapıların tabanları altına metal eşyaların konulması Hitit metinlerinde: *Ne zaman ki yeni bir tapınak veya evler el değmemiş bir yerde inşa edilirse, temeller atıldığı zaman temel taşlarının altına şunlar yerleştirtilir: 1 mina dannuuant bakırı, 4 bronz çivi / kazık ve demirden küçük bir çekiç……* şeklinde ifade edilmiştir (Savaş 2006, 46).

[907] Uzunluğu 10,5 cm, genişliği 2,4 cm ve kalınlığı 1,05 cm olan heykelcik (K.N.: Oy 07-1105) sivri serpuşlu, iri kulaklı, iri burunlu, bacak kısmı düz ve yassı olarak belirtilmiş bir tanrı figürüdür. Hitit üslubunda yapılmıştır. Gözler çukurla belirtilmiştir. Figür kollarını öne doğru bükerek ellerini yere paralel tutmaktadır. Belinde çift şeritli bir kemer bulunmaktadır. İki parçadan oluşmaktadır. Kaybolan bal mumu yöntemiyle döküm tekniğinde yapılmıştır (Özgen, Engin ve Eser, 2009, 146; Engin 2011, 19-20).

[908] Özgen, Engin ve Eser 2009, 146; Özgen ve Engin 2010, 9; Engin 2011, 19.

6 no'lu odanın doğu duvarının dış cephesinin güneyinde, sokak dolgusu üzerinde kapı mil taşı bulunmaktadır. Yapıya giriş olasılıkla duvarın bu bölümünden gerçekleşmektedir. 1 ve 2 no'lu oda arasındaki duvarın güney ucuna yakın kısmında 85 cm genişliğinde bir kapı aralığı vardır. Kapı aralığı üç geniş sal taşı ve aralarındaki küçük taşlardan oluşmaktadır (Plan 72, Resim 100). 4 ve 5 no'lu oda arasındaki kapı aralığı da odaları ayıran duvarın güney ucuna yakın konumlanmıştır (Plan 72, Resim 96). Yapının güney ve kuzey kanatları arasındaki kapı boşlukları tespit edilememiştir. 2 ve 3 no'lu odalar ile 6 ve 7 no'lu odaları ayıran duvarlar büyük oranda tahrip edildiğinden kapı aralıkları tespit edilememektedir.

Yapıdaki odaların sıkıştırılmış toprak tabanları vardır. Güney mekânlarının tabanları (1, 2 ve 3 no'lu odalar) GTÇ I yapısı tarafından tahrip edilmiştir. 5 no'lu odanın batısına yakın bölümde ahşap direk altlığı vardır. Yapının erken evresinde üç mekânlı olan binanın 2 ve 3 no'lu odaları geç evrede birleştirilerek tek mekâna dönüştürülmüştür. Geç evrenin genişleyen 5 no'lu odasında üst yapıyı taşıyan duvar sayısının azalması sonucu söz konusu ahşap direk altlığı eklenmiş olmalıdır. 5 no'lu odanın doğusunda, doğu duvarının önünde bir ocak bulunmaktadır. Yapının 6 ve 7 no'lu odalarının tabanları ve taban üzerindeki kırılarak dağılan çömlek parçaları üzerinde yangın izleri vardır.7 no'lu odanın güneydoğusunda bulunan kemik obje[909] ve pişmiş toprak ağırlık[910] (Plan 72) dışında oda tabanları üzerinde *in situ* buluntu yoktur. Yapı mekânlarındaki çöküntü dolgu içinde 1 ve 2 no'lu odalarda birer öğütme taşı, 5 no'lu odada altı öğütme taşı, 4 no'lu odada bir ağırşak, üç öğütme taşı ile bir perdah taşı ve 6 no'lu odanın güneydoğusunda yangın izlerinin olduğu küllü alanda iki bazalt öğütme taşı ile içinde çakıl taşları olan üst kata ait taban parçaları bulunmuştur. Bu taban parçaları ve 5 no'lu odadaki direk altlığı yapının kuzey ve orta kanadının iki katlı olduğuna işaret etmektedir. 7 no'lu mekân güneydoğusunda, taban altında iki yapı adak eşyası bulunmuştur. Birbirine yakın bir

[909] Bir ucu sivri, hafif yassı, oval biçimli perdahlanmış kemik obje. Bir yüzeyinde yan yana üç düzgün delik açılmıştır (K.N: Oy 07-778).

[910] Pişmiş toprak ağırlığın sivrilen uç kısmı çıkıntılı yapılmış ve alt bölümlerinde kırıklar vardır. Devetüyü-gri alacalı renklidir (K.N: Oy 07-780).

alana gömülen bu iki tunç heykelcik (Resim 98c-d)[911] erken yapı evresine ait tanrı heykelciğinden 55 cm daha üst seviyede ele geçmiştir.

Yapının doğu cephesi 1,5-2 m genişliğinde ve 20 cm derinliğinde çakıl taşı ve seramik parçaları içeren bir sokak dolgusu ve bir avlu/meydana bakmaktadır. Olasılıkla yapıya giriş de bu cephede olmalıdır.

6.3.1.2. VIa-Ev.2

Kuzeybatı Alanı'nın kuzeyinde, J21 ve K21 plankareleri içinde yer alan yapı iki evrelidir (Plan 70). Binanın geç yapı evresi erken evresinin güney temeli üzerine yeniden inşa edilmiş olmakla birlikte, geç evrede plan değiştirilerek mekân sayısı artırılmıştır. Kuzeybatı-güneydoğu yönlü yapının erken evresinde iki mekânlı yapının bir mekânı oda ve bu odanın güneyindeki diğer mekân kulübe tarzında,[912] taş döşeli bir işlik alanıdır (Plan 73, Resim 101). Kulübenin kuzeyi yapının güney duvarına yaslanmaktadır. Geç evrenin erken döneminde işlik mekânı iki odaya bölünmüş ve genişletilmiştir. Bu evrede işlik bölümünün kuzeyindeki duvarlar 3 mekânı sınırlandırmaktadır. Bu geç evrede yapı planı tekrar değiştirilmiştir. Yapıyla işlik alanını ayıran duvar güneye kaydırılarak iç mekânlar genişletilmiş ve iki odalı işlik mekânlarının alanı daraltılmıştır. Yapının her iki evresinde de tespit edilen yanık kerpiç molozu her iki evrede de binanın bir yangın sonucu tahrip olarak yıkıldığını göstermektedir.

---

[911] Kuzeydeki heykelcik (K.N: Oy 07-747) 15,4 cm uzunluğunda, 2,03 cm genişliğinde ve 1,6 cm kalınlığındadır. Heykelcik sivri serpuşlu, iri kulaklı, iri burunlu, kısa etekli ve sivri çarıklı bir tanrı figürüdür. Hitit üslubunda yapılmıştır. Gözler çukurla belirtilmiştir. Figür kollarını öne doğru bükerek yumruklarını yere paralel tutmaktadır. Ayağının altında, bir yere ya da eşyaya sabitlenmesini sağlayan sivri kısım yer almaktadır (Engin 2011, 20-21). Güneydeki heykelcik (K.N: OY07-749) 14,5 cm uzunluğunda, 3,03 cm genişliğinde ve 1,58 cm kalınlığındadır. Üç boğumlu sivri serpuşlu, iri kulaklı, iri burunlu tanrıça figürini. Gözleri yuvarlak biçimde, göz irisleri birer küçük çukurcukla gösterilmiştir. Belinde kemeri vardır ve göğüsleri belirtilmiştir. Tanrıça, kollarını ileriye doğru bükerek uzatmış ve yumruklarını yere paralel tutacak şekilde biçimlendirilmiştir. Birleştirilmiş bacakları uzun ve yassı olarak belirtilmiştir. Kulaklarında ve yumruk yapmış ellerinde birer delik bulunmaktadır. Sağ elindeki delik açıkken, sol elindeki delik kapalıdır. Ayağının altında, bir yere ya da bir eşyaya sabitlenmesini sağlayan bükülmüş sivri-uzun kısım yer almaktadır. Eser, oksitlenme nedeniyle kısmen tahrip olmuştur (Engin 2011, 20).

[912] Özgen vd. 2013a, 503.

Yapı erken evresinde bir oda (1 no'lu oda) ve bu odanın güneyindeki kapalı bir işlik alanından (2 no'lu oda) oluşmaktadır. Kuzeybatı-güneydoğu yönlü yapının uzunluğu işlik bölümü ile birlikte yaklaşık 8 m'dir. Genişliği 5,20 m olan yapının işlik alanının doğu ve batı sınırları geç evre tarafından tahrip edildiği için tespit edilememektedir. 1 no'lu oda kare planlı bir mekândır. Odanın güney duvarının doğusunda 2 no'lu odaya açılan bir kapı aralığı vardır. Ayrıca odanın güneybatısında, batı duvarın tahrip olduğu alanda bulunan bir kapı mil taşı yapıya bu alandan bir girişin daha olduğuna işaret etmektedir. Duvarlar taş temel seviyesinde korunmuştur. Oda DÇ ve GTÇ siloları ile yapının yenileme evresinde kısmen tahrip olmuştur. Odanın sıkıştırılmış toprak tabanı taş temel seviyesinin 40-50 cm kadar altındadır. Tabanın kuzeydoğusunda, batı tarafı tahrip olmuş, kil bir fırın ve fırının hemen güney batı önünde bir işlik bölümü vardır. Odanın orta bölümündeki taş, ahşap direk altlığıdır. Odanın doğusunda, taban üzerindeki taş grubu doğu duvarından düşen taşlardır. Yapının geç evresinde oda içine açılan mezar çukurları mekân tabanında tahribata neden olmuştur (Resim 103a).

1 no'lu oda buluntuları havanelleri, ezme taşları ve dokuma ağırlıklarından oluşmaktadır. Buluntular fırın etrafında yoğunlaşmaktadır. Mekân içinde bulunan cüruflar arasında maden ve cam cürufları bulunmaktadır.[913] Dokuma ağırlıkları hane halkı düzeyinde bir tekstil üretimine işaret etmektedir.

1 no'lu odanın güneyindeki kapı aralığından girilen 2 no'lu odanın uzunluğu yaklaşık 2,70 m civarındadır. Mekân geç evrede genişletilerek kullanıldığı için odanın genişliği tespit edilememekle birlikte olasılıkla 1 no'lu odanın genişliğiyle (5,20 m) aynı olmalıdır. Mekânı güneyden sınırlayan duvar tek sıra düzensiz orta boy taşlardan oluşmaktadır. Bu zayıf ve dar duvar yapısı 2 no'lu odanın kulübe tarzında inşa edildiğini göstermektedir. 1 ve 2 no'lu odalar arasındaki kapı aralığının önünde olasılıkla kapı kanadı olarak kullanılmış yanmış, geniş ağaç kalıntıları bulunmaktadır. Mekânın batısında küçük çay taşlarının üzerine kireçli beyaz bir harç sıvanarak oluşturulan döşemenin doğusu, yapının geç evresinde mekânı ikiye bölen duvar tarafından tahrip edilmiştir. Odanın sıkıştırılmış

[913] Özgen vd. 2013a, 504; Engin, Atik ve Özer Ali 2021, 42.

toprak tabanında iki adet direk çukuru bulunmaktadır. Bunların kuzeydoğuda olanı erken evrede kullanılmıştır. Geç evrede duvar altında kalan bu direk çukuru kullanımdan çıkmıştır. Odada gövde altı taban altına gömülmüş bir erzak küpü bulunmaktadır (Resim 102a). Erzak küpünün içinde bir adet pişmiş toprak meyvelik bulunmuştur (Resim 102b). 2 no'lu odanın tabanı yapının geç evresinde taban altına açılan mezar çukurları tarafından tahrip edilmiştir (Resim 103b).

VIa-Ev.2 yapısının geç evresinde binanın planı değiştirilmiştir (Plan 74). Yaklaşık kare planlı geç evre yapısı, erken evre yapısının 1 no'lu odasının güney duvarının, doğu ve batı yönlerinde uzatılması ve yapının güneyine yeni odalar eklenmesi ile büyütülmüştür. Bu duvarın kuzeyinde tespit edilen duvarlar, üç mekânı sınırlandırırken güneyindeki işlik alanı da doğu-batı yönünde genişletilmiş ve bir duvarla bölünerek iki mekân oluşturulmuştur. Kulübe tarzındaki bu işlik alanını güneyde sınırlayan tek sıra düzensiz taşlardan oluşan duvar geç evrede de bu niteliğini korumuştur. Geç evre yapısını sınırlayan duvar ve mekânlar önemli ölçüde tahrip olmuştur (Resim 104a). Binanın 1 no'lu odasının kuzeyi ile 3 ve 5 no'lu odanın doğusu tamamen tahrip olduğundan yapının kuzey ve doğu sınırı belirsizdir. Yapıda 2 ve 4 no'lu odaların DÇ ve GTÇ siloları özellikle 2 ve 3 no'lu odaların içine açıldığı için bu odaların *in situ* buluntusu yapının kulübe odalarına (4 ve 5 no'lu odalar) göre azdır. 2 ve 4 no'lu odaların dikdörtgen planlıdır.

Erken evrede 1 ve 2 no'lu oda arasında kullanılan kapı aralığının geç evrede de kullanılmaya devam ettiği görülmektedir. Geç evre yapısının 2 no'lu odasının güneydoğu duvarının doğusunda, duvar önünde buluna kapı mil taşı 4 no'lu odaya geçiş sağlayan ile bir kapı aralığına işaret etmektedir.

Duvar kalınlıkları 90 cm ile 60 cm arasında değişkenlik göstermektedir. Yapının 90 cm genişliğindeki batı duvarının taş temeli yoktur. Mekânları bölen duvarların genişliği yaklaşık 60 cm'dir. 4 ve 5 no'lu kulübe odalarını sınırlayan güney duvarı tek sıra taşlardan oluşmakta ve düz bir hat izlememektedir.

Evin 2 ve 3 no'lu odalarındaki sıkıştırılmış toprak taban üzerinde yer yer beyaz kireç sıva izleri korunmuştur. Evin güneybatı köşesinde taban altına açılmış yaklaşık 50 cm çapında yan yana iki sığ çukur açılmış ve içlerine küçükbaş hayvanlara ait kemikler

yerleştirilmiştir. Bu durum, söz konusu birimlerin "kurban/sunu çukuru" olduğuna işaret etmektedir (Resim 106e).

4 ve 5 no'lu mekânların tabanları da sıkıştırılmış topraktır. 4 no'lu odada erken evredeki taş döşemeli alan kullanılmaya devam etmiştir (Resim 105). Taban seviyesi bitişik bulunduğu evin tabanından daha aşağıdadır. 5 no'lu odanın tabanı üzerinde yanarak karbonlaşmış ahşap hatıllar ortaya çıkarılmıştır (Resim 106b). Bu yangın tahribatının ardından yapı, ev ile kulübeyi ayıran duvarın 50-60 cm kadar güneye kaydırılması dışında aynı planla bir kez daha yenilenmiştir (Resim 104b). Bu yenilemeyle ev odaları genişlerken kulübe mekânları daraltılmıştır. Bu kesimdeki tabanın bir bölümünün altına, zeminin güçlendirmek amacıyla taşlar yerleştirilmiştir. Bu bölümde ayrıca ateşe maruz kalmış kilden ocak parçaları da tespit edilmiştir.

Yapının biri 4 no'lu oda diğeri 5 no'lu odasının güney duvarına bitişik durumda, büyük bir kısmı tabana gömülmüş olan iki küp açığa çıkarılmıştır (Resim 106d). 4 no'lu oda içinde yer alan küpün ağız kısmı sağlamdır. Doğudaki 5 no'lu odada yer alan küpün ağız kısmı korunmamıştır. Bu küpler, ilk yerleştirildiklerinde erzak depolama amaçlı işleve sahip olmalıdır. Batıdaki mekânda (5 no'lu oda) yer alan küpün içinde herhangi bir kalıntıya rastlanmazken, doğudaki mekânda (4 no'lu oda) yer alan küpün içinde anatomik düzende olmayan insan kemikleri açığa çıkarılmıştır. Söz konusu küpün, olasılıkla üst kısmı kırıldıktan sonra, ikincil kullanımında mezar kabı olmuştur.[914]

Yapının geç evresinde 2 ve 3 no'lu odalarda taş sütun altlığı. 4 no'lu odada direk çukuru bulunmaktadır (Plan 74).

4 ve 5 no'lu odalarda açığa çıkarılan buluntular ağırlıklı olarak havanelleri, ezme taşları, dibekler ve maden zenginleştirme taşlarından oluşmaktadır (Plan 74). Bu mekânlarda bulunan dibek taşları (Resim 106c) ve bazalt havanelinde cam üretiminde kullanılan ana hammadde olan kuvars tozu tespit edilmiştir.[915] Bu mekânlarda bulunan cüruf ve kuvars

[914] Özgen 2013a, 502.
[915] Smirniou ve Rehren 2011, 60; Özgen vd. 2013a, 504; Engin, Atik ve Özer Ali 2021, 42.

parçaları (Resim 106f) ile maden zenginleştirmede kullanılan taş âletler, yapının geç evresinde de bir "atölye" olarak kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir.

VIa-Ev.2 yapısı ve çevresinde geç OTÇ II'ye ait 14 yerleşim içi basit toprak mezar tespit edilmiştir. Mekân tabanları altına yerleştirilen mezarların bir kısmı erken, bir kısmı geç evre yerleşimine aittir. Mezar çukurları, alttaki erken OTÇ II'nin kalın çöp katmanı (VIb1) ile OTÇ I evresi (VIc) saray molozu içerisine girmiştir. Ölüler basit oval biçimli çukurlara *hocker* pozisyonda yatırılmıştır.[916]

6.3.1.3. VIa-Ev.3

Yapı höyüğün kuzeybatı yamacında, I21ve J/K20 plankareleri içinde yer almaktadır (Plan 70). Yapı, erken evresinde kuzeybatı-güneydoğu yönlü ve iki mekânlı iken bir yangın tahribatı sonrası yenilendiği geç evrede, güneybatı-kuzeydoğu yönlü ve üç mekânlı bir planla yenilenmiştir. Geç evre yapısının en batıdaki odası iki mekânlıdır. Yapının her iki evresinde de güneyindeki VIa-Ev.3 yapısıyla arasında 20 ile 80 cm kadar bir boşluk bırakılmıştır. Kuzeybatı Alanı'nın kuzeyine doğru höyük katmalarının arasındaki mesafenin azalması ve Akamenid dönemine tarihlenen masif kerpiç yapının derin temel çukurları (Resim 111) ile DÇ ve GTÇ'ye tarihlenen silolar (Plan 75, Plan *76*, Resim 109) bu alanda OTÇ II yapılarının tahribatını artırmıştır. Binanın batısı ise büyük ölçüde höyük yamacındaki erozyon nedeniyle yok olmuştur.

Bina, erken evresinde 2 odalıdır (Plan 75, Resim 109). Yaklaşık 9 x 5,90 m boyutlarındaki bina 53 m^2'dir. Kuzeydeki 1 no'lu oda yaklaşık kare planlıyken, güneydeki oda dar dikdörtgen planlıdır. 70 ile 100 cm arasında duvar kalınlıkları olan yapının 1 no'lu odasının batı ve güney duvarlarının bazı kısımları kerpiç seviyesinde açığa çıkarılmıştır. Kerpiç blokların boyutları tespit edilememektedir. Taş temeller, iki sıra orta boy çay taşlarının arasının küçük taşlarla doldurulmasıyla inşa edilmiş ve tek sıra taş yüksekliğindedir. Yapının kuzey kısmının bir bölümü höyüğün kazısı yapılmayan plankareleri içinde kalmaktadır.

[916] Özgen vd. 2014 164.

Yapının açığa çıkarılan duvarları üzerinde binaya dışardan giriş sağlayacak bir kapı aralığı tespit edilememiştir. İki mekân arasındaki geçiş ise bu iki odayı ayıran duvarın batısındaki derin DÇ silosunun tahribat alanında olmalıdır.

Yapı erken evre mekânları üzerindeki yanık moloz dolgu binanın yangın sonucu tahrip olarak yıkıldığına işaret etmektedir.

Dikdörtgen planlı daha küçük 2 no'lu oda tabanın kuzey doğusunda bir fırının seramik parçalarıyla döşenmiş tabanı ve bu fırının çevresine yayılmış kül bulunmaktadır (Resim 108).

Binanın geç evresinde planının değiştiği görülmektedir (Plan 76). Erken evre yapısı kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda genişlerken geç evrede yapı kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanmaktadır. Geç evre yapısının 1 no'lu odası kısmen erken evre yapısının 1 no'lu odasının üzerine inşa edilmiştir. Geç evre yapısı yan yana eklenmiş üç odadan oluşmaktadır. Kuzeybatı uçtaki odanın iki mekânı vardır (Resim 109, Resim *110*).

Kuzeydeki 1 no'lu oda kare planlıdır. Mekânın sıkıştırılmış toprak tabanı üzerinde *in situ* korunan herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır.

Geç evre yapısı yaklaşık dikdörtgen planlıdır. Yapının 1 ve 2 no'lu odası kare planlıdır. Kuzeybatı uçtaki 3 no'lu küçük oda dikdörtgen, 4 no'lu oda kare planlıdır.

Yapının geç evresindeki tahribat erken evresine oranla daha yüksektir. Açığa çıkarılan tüm duvarlar taş temel seviyesinde korunmuştur. 1 no'lu odanın kuzeyi ve 2 no'lu odanın kuzeybatısı I21 ve J21 plankaresinin kazılmayan kuzey yarısının altında kalmaktadır.

1 no'lu odanın güney duvarı ve batı duvarının kuzey kısmındaki temel taşları üst tabakalar tarafından dağıtılmıştır. Doğu duvarı 80 cm kadarken batı duvarının korunan kısımlarında temel kalınlığı 110 cm'yi bulmaktadır. Batı duvarının temelinde düz yüzeyli geniş taşlar iç ve dış kısımlarda kullanılmıştır. Araları ise küçük taşlarla ve çamur harçla doldurulmuştur.

2 no'lu odada sıkıştırılmış topraktan oluşan iki taban seviyesi tespit edilmiştir. Mekânın kuzeyinde bir fırın bulunmaktadır (Resim 109).

3 no'lu oda boyutları itibarıyla bir kiler olmalıdır. Yamaç erozyonu yapının bu bölümünü tamamen tahrip etmiştir. 3 ve 4 no'lu mekânları ayıran duvarın korunan taş temelinin güney ucunda, duvara dik yerleştirilen uzun bir taş ve bu taşın 60 cm güneydoğusunda 4 no'lu odanın tabanı üzerinde bulunan kapı mil taşı burada bir kapı aralığına işaret etmektedir. Duvarların güneydoğusunda bu iki duvarın sınırladığı mekânda kısmen zemin altına yerleştirilmiş bir erzak küpünün alt yarısı ile sıkıştırılmış toprak zemin üzerinde bir ocak ortaya çıkarılmıştır (Resim 110). Erzak küpü içinde çok sayıda öğütme taşı bulunmaktadır.

6.3.1.4. VIa-Ev.4

İki evreli VIa-Ev.4 yapısı Kuzeybatı Alanı'nın kuzeyinde, K20 ve L21 plankareleri içinde yer almaktadır (Plan 70). Yapının erken evresinde, kuzey ucunda batıya dönüş yapan bir taş temel korunmuştur (Plan 77). Bir mimari plan vermeyen bu erken evre duvarının ardından bina, biri daha küçük boyutlarda iki odadan oluşan bir yapı olarak yenilenmiştir (Plan 78).

Erken evrede tespit edilen tek duvar, kuzeybatı-güneydoğu yönlü, 5,40 m'lik kısmı korunmuş taş temeldir. Duvarın kuzey tarafı ve kuzey ucunda batıya doğru dönüş yaptığı kısım DÇ siloları tarafından tahrip edilmiştir. Kuzeye doğru devam eden kısmı plankarenin kuzey kesiti içinde kalmaktadır. Yapı bütünlüğünün korunduğu bölümlerinde, taş temelin iki sıra orta boy işlenmemiş taşların arasının küçük taşlarla doldurulması ile inşa edildiği görünmektedir. Duvarın güneyini geç evre kerpiç duvarı kesmektedir. Taş temelin güney ucundaki aralık bir kapı geçididir (Resim 112).

Yapının geç evresi yamuk dörtgen planlıdır ve iki mekândan oluşmaktadır (Plan 78). Yapının taş temeli üzerinde kerpiç bölüm korunmakla beraber kerpiçlerin boyutları tespit edilememektedir. Duvarlar yaklaşık 80 cm genişliğindedir. Taş temel üzerine kerpiçle inşa edilen duvarlar ile yapının mekân içleri, büyük oranda DÇ ve GTÇ siloları tarafından tahrip edilmiştir. Doğu duvarının güneyindeki silo tahribatı sonucu açığa çıkan taş temelde küçük boy taşların kullanıldığı görülmektedir. Yapının kuzey kısmı ise L20 plankaresinin kazısı yapılmamış kuzey kısmında kalmaktadır. Binanın kuzeybatı duvarı VIa-Ev.4 yapısının doğu duvarına dayanmaktadır.

İki mekânlı yapının doğudaki 1 no'lu odası yamuk dörtgen planlıdır. Batıdaki 2 no'lu oda ise dar dikdörtgen planlıdır. 1 no'lu odanın sıkıştırılmış toprak tabanı üzerinde bulunan 2 adet taş tezgâh ağırlığı yapıda tekstil üretimi yapıldığına işaret etmektedir. 2 no'lu odanın kuzey duvarının önünde, etrafında seramik parçaları bulunan bir fırın bulunmaktadır. Bu dar dikdörtgen oda besin üretimi ve depolanması için kullanılmış olmalıdır. 2 no'lu odanın kuzeybatı köşesini tahrip eden 1,20 m çapındaki GTÇ silosunun tabanında, yapının güneybatı-kuzeydoğu yönlü duvarına paralel duran ve binanın daha erken evrelerine ait bir pişmiş toprak künk parçası tespit edilmiştir (Resim 113).[917]

6.3.1.5. VIa-Ev.5

Kuzeybatı Alanı'nın güneyinde, L22/23 ve K22/23 plankareleri içinde yer alan yapı iki evrelidir (Plan 70). Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan yapı taş temel üzerine kerpiç olarak inşa edilmiştir. Binanın geç evresi üç odadan oluşan dikdörtgen bir plan vermektedir. Yapının erken evresinde geç evre yapısının kuzey tarafında korunmuş taş temeller vardır. Bu duvarlar erken evre yapısının planı için yeterli veri oluşturmamaktadır.

Geç evre yapısının kuzey duvarının dış cephesini takip eden erken evre duvarı taş temel seviyesinde korunmuştur. Güneybatı-kuzeydoğu yönlü bu taş temel kuzeydoğu yönünde 3,5 m uzandıktan sonra güneye köşe yapıp kuzeydoğuya doğru 1,35 m daha ilerlemektedir. Duvarın her iki ucu geç tabakalar tarafından tahrip edilmiştir. Orta boy işlenmemiş taşlardan oluşan bu temele dik uzanan, 50 cm genişliğinde ve 1 m'lik kısmı korunmuş, küçük taşlarla inşa edilmiş iki temel uzantısı erken evre yapısının kuzeyinde bir mekâna aittir. Bu mekân erken evre yapısına dayanmaktadır. Yer yer üzerinde seramik parçaları ve küçük taşlar bulunan sıkıştırılmış toprak tabanlı mekânın kuzey köşesinde devrilerek kırılmış bir erzak küpü bulunmaktadır (Resim 114).

[917] Atık su sistemine işaret eden pişmiş toprak künkler Acemhöyük kazısından da bilinmektedir. Acemhöyük'ün Assur Ticaret Kolonileri Çağı'na tarihlenen I. tabakasında çok sayıda pişmiş toprak künk parçası bir drenaj sisteminin parçası olarak değerlendirilmiştir (Öztan 2003, 40).

Erken evre duvarının planı izlenerek bu duvarın güneyine bitişik olarak yeniden inşa edilen geç evre yapısı dikdörtgen planlıdır. Yapının kuzeyinde iki, güneyinde bir oda bulunmaktadır. Erken evrede tespit edilen binanın kuzeyindeki ek mekân bu evrede kullanılmamıştır. Binanın kuzeyindeki 1 ve 2 no'lu odaları dikdörtgen planlıdır. Bu odaların kuzeyindeki oda ise uzun dikdörtgen planlıdır.

1 no'lu odanın batı ve güneyinde korunmuş kerpiç duvarlar yaklaşık 1,20 m genişliğindedir. 1 no'lu odanın kuzeyi ve bu oda ile 2 no'lu odayı ayıran duvar ile 2 no'lu odanın kuzey ve doğusundaki duvarlar taş temel seviyesinde korunmuştur. Taş temeller iki sıra orta boy taşlarla inşa edilmiştir. Bu taşların arası küçük taşlar ve çamur harç ile doldurulmuştur. Taş temeller korunan kerpiç duvarlardan daha dar ve 75-80 cm arasında bir genişliği vardır.

Yapının kuzey kısmı DÇ ve GTÇ silolarının tahribatına maruz kalırken güney tarafı GTÇ'ye tarihlenen kuzeybatı-güneydoğu yönlü masif yapının (Plan 82) batısındaki geniş avlunun tahribat alanında kaldığı için bazı taş temel parçaları temel çukurları dışında tamamen yok olmuştur.[918] Bu alanda yer alan uzun dikdörtgen planlı 3 no'lu odanın iki mekândan oluşması da olasıdır. 1 ve 2 no'lu odaların sıkıştırılmış toprak tabanları vardır. 2 no'lu odanın batısında bir ocak bulunmaktadır. Seramik parçalarıyla oluşturulan döşeme ısının kontrolünü güçlendirmektedir. 2 no'lu odada üzeri taşlarla kaplı ve bütünlüğü bozulmuş bir seki bulunmaktadır. Olasılıkla odanın güney duvarına kadar uzanan sekinin güney kısmı tahrip olmuştur. Seki odanın mutfak işlevine işaret etmektedir. Yapının 2 no'lu odası ve bu odanın tahribat alanında bulunan taş kap parçası ve iki adet havaneli, odada günlük hayata yönelik faaliyetlerin gerçekleştirildiğini göstermektedir (Plan 80). Bu odanın kuzey duvarının önünde bir DÇ silosunun altında tamamen çivi yazılı, lapis lazuliden bir silindir mühür bulunmuştur.[919] Yapının batısındaki alanda ise yoğun seramik parçalı ve taşlı dolgu, bir sokağa işaret etmektedir.

---

[918] Engin vd. 2017, 562.

[919] V. Donbaz (2011), 10 satırlık bu çivi yazılı mührü, Orta Babil Devri'ne tarihlemektedir. Donbaz'ın çevirisi şöyledir:

6.3.1.6. VIa-Ev.6

Yapı höyüğün doğu yamacında Y11-Y10-Y9 ve X9 plankareleri içinde açığa çıkarılmıştır (Plan 81).[920] Yapı iki evrelidir. Yapı açığa çıkarılan kısımlarıyla uzun dikdörtgen planlıdır. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan 6 mekândan oluşmaktadır. Bina ETÇ'ye tarihlenen mezarların üzerine inşa edilmiştir. İki evreli yapıda bazı dönüştürme ve genişletme işlemleri uygulanmış olsa da genel olarak bina planında çok az şey değiştirilmiştir. Yapının iki katlı olduğu düşünülmektedir.[921] Yapının doğu cephesi yamaç erozyonu nedeniyle büyük oranda tahrip olmuştur. Her iki evrede de yapı, höyüğün doğu yamacına paralel konumlandırılmış ve güneyden kuzeye hafifçe yükselen bir sokağın doğusunda yer almaktadır. Bu sokak kuzeyde bir kerpiç duvarla sona ermektedir. Sokak küçük çakıl parçaları ve seramik kırıklarıyla döşenmiştir. Sokak, kuzey ucunda ve doğusundaki evin giriş alanında daha özenli yerleştirilmiş bazalt taşlarla döşenmiştir. Sokaktaki çakıl birikimi yolun uzun süreli kullanıldığını göstermektedir.

Binanın batı dış duvarı çakıltaşı ile doldurulmuş bir temel çukuru üzerine, işlenmemiş bazalt bloklarla inşa edilmiştir. Bu duvarın bazı bölümlerinin önüne bir sıra bazalt taş yerleştirilmiştir (Resim 115). binanın içindeki suyu sokağa tahliye etmek içn duvarlara dik açılarla uzanan künkler yerleştirilmiştir.[922]

Yapının iç mekânları inşa edildiği arazinin eğiminden dolayı farklı kotlardadır. Bu yükseklik farkından dolayı bir mekândan diğerine basamaklarla ulaşılabilmektedir.[923] Mekânları ayıran duvarlar dış duvara kenetlenmeden yaslanmaktadır. Odaların doğu

---

1-6) Bitna'nın (katı bir maddeden yapılmış madeni?) mührü. (Tanrı) Enlil'in rahibi, kralın temsilcisi (üst düzey bir yetkili)
7-10) Tanrıça Beltu'nun kölesi, tanrıça Beltu'nun gözdesi.
Donbaz daha serbest bir çeviri ile metni "Tanrıça Beltu'nun sevgili kölesi, kralın temsilcisi (üst düzey bir yetkili), (Tanrı) Enlil'in rahibi Bitna'nın (katı bir maddeden yapılmış) mührü" olarak çevirmektedir. Mührün "Bitna" adında bir yöneticiye ait olması, OTÇ I sonundaki yıkımın ardından Oylum Höyük'te siyasi otoritenin tekrar kurulduğuna işaret etmektedir (Özgen vd. 2013a, 508).

[920] Özgen, Helwing ve Engin 2001, 223-224; Özgen ve Helwing 2001, 65.
[921] Özgen, Tekin ve Ensert 1996, 185.
[922] Özgen ve Helwing 2003, 67.
[923] Özgen, Helwing ve Engin 2001, 225.

tarafı yamaç eğiminden dolayı korunmamıştır. Mekân tabanları sıkıştırılmış topraktan ya da bazen ince çakıllarla karıştırılmış kireçli toprak harçla yapılmıştır. 5 ve 6 no'lu odaların tabanı sıkıştırılmış topraktandır. 5 no'lu odanın kuzeybatı köşesinde büyük oval bir çukurda, küp parçalarından oluşan bir örtü altında sola dönük bir şekilde duran yetişkin bir insan gömütü bulunmaktadır (Resim 117).

5 no'lu odanın hemen kuzeyindeki 4 no'lu odanın tabanı ince çakıl taşlı kireç harçlıdır. Bu kireç harçlı zeminler sıvıların işlendiği odalar için kullanılmıştır. Odanın kuzey duvarının tabana oturan bir taş temeli vardır.

Daha yüksek bir kottaki 3 no'lu odanın 4 no'lu oda ile doğrudan bir bağlantısı tespit edilmemiştir. Duvarlarında bir sıra büyük, dikdörtgen kerpiç blok kullanılmıştır. Kireç harçlı zeminde birkaç çanak-çömlek parçası ve mekânın kuzeybatı köşesinde zemin altına gömülmüş bir küp bulunmaktadır.

Mutfak özelliği taşıyan 3 no'lu odanın kuzeyindeki 2 no'lu mekân yaklaşık kare planlı bir avludur. Avlunun, güneyde 3 no'lu mekânın kuzey kerpiç duvarına dayanan kendi duvarı vardır. Avluya mekânın kuzeybatısında ve kuzeyinde yer alan iki kapıdan girilebilmektedir. Daha sonraki bir kullanım evresinde kuzeybatı kapısı kerpiç bir duvarla kapatılmıştır.[924] Avlunun kuzey üçte birlik kısmı büyük, işlenmemiş bazalt bloklarla döşenmiştir. Bu döşemenin üzerinde kabaca yontulmuş kireçtaşından bir tekne yer almaktadır. Avlunun bazalt blok döşenmemiş alanında, ortası çukurlaştırılmış büyük düz bir kireçtaşı levha bulunmaktadır. Levhanın güneyinde yuvarlak bir ocak bulunmaktadır. Bu ocağın hemen yanında, hafifçe düzeltilmiş ve görünüşe göre şematik bir figürini temsil eden konik bir bazalt taş bulunmuştur. Arka tarafı düzleştirilmiş heykelciğin ön tarafında muhtemelen bir insan burnuna işaret eden dikey, uzun ve dar bir çıkıntı bulunmaktadır (Resim 118).[925] 2 no'lu mekânın kuzeyinde bir kapı daha vardır. Ayakta duran bazalt bir blok kapının girişini oluşturmaktadır. Olasılıkla doğu tarafındaki ikinci

[924] Özgen, Helwing ve Tekin 1997, 55.

[925] Tell Brak'ın kuzeyindeki HN plankaresinin OTÇ'ye tarihlenen, 2c tabakasındaki 6 / 7 no'lu odada bulunan bazalt heykel Oylum Höyük heykeli ile benzerlik göstermektedir (Oates, Oates ve McDonald 1997, Fig. 228.95).

bir söve taşı yamaç erozyonu nedeniyle korunmamıştır. Bu kapıdan girilen 1 no'lu oda bazalt bloklarla döşeli diğer avludur.

6.3.1.7. VIa-Ev.7

Yapı höyüğün doğu yamacında Y11-Y10-Y9 ve X9 plankareleri içinde açığa yer alır (Plan 81). VIa-Ev.6'nın batısındaki sokağın diğer tarafında yer alan yapı iki evrelidir. Kare bir planlı yapının geç evresinde dış duvarın iki tarafına bazalt taşlar yerleştirilmiş ve bunların arasındaki geniş boşluk el büyüklüğündeki taşlarla doldurulmuştur. İki taş kat yüksekliğindeki bu taş temelin üzerine kerpiç duvar örülmüştür. Dış duvarın ayakta kalan parçasında herhangi bir kapı aralığı bulunmamıştır. Evin içi dar bir duvarla iki odaya bölünmüştür.

Erken yapı katında binanın kuzeyde dış duvarı olduğuna dair herhangi bir kanıt yoktur. 1 no'lu mekânın kuzeyindeki bir sıra taş dizisi doğu-batı yönlü olup bu uzun dikdörtgen odayı sınırlandırmaktadır (Resim 119). Kuzeybatı köşesindeki dar bir geçit tek girişi oluşturmaktadır. 2 no'lu oda ile bağlantısı üst tabaka silosu tarafından yok edilmiştir. Yapının erken evresinde mekân tabanı küçük taşlarla döşenip üzeri kireçli bir harçla örtülmüştür. Bazalt taş duvarlar bu taban üzerine oturtulmuştur. Bu tür bir taban uygulaması mekânın banyo ya da mutfak işlevi olabileceğini düşündürmekle beraber yapıda, bu nitelikli yapılarda görülebilecek bir atık su sistemi bulunmamıştır. Yapının geç evresinde bu oda on sekiz kişinin gömüldüğü küçük bir mezarlık olarak kullanılmıştır.[926] Odada iskelet bütünlüğü korunmamış uzun kemikler ile on altı kafatası ve kafatası parçası bulunmuştur. Kemiklerin odanın doğusunda daha kalın bir tabaka oluşturmasından dolayı kemiklerin batıdan odaya atıldığı anlaşılmaktadır.[927] Dar dikdörtgen planlı 2 no'lu odanın

[926] VIa-Ev.6, VIa-Ev.7 ve VIa-Ev.8 yapılarının tabanlarının altında toplam 30 gömüt bulunmuştur. Bunlar çoğunlukla basit toprak mezarlara ya da kaplara gömülmüş çocuk gömüleridir. Yetişkinler genellikle pithos parçalarından yapılmış örtülerin altında çömelmiş bir pozisyonda yatmaktadır. Düzenli bir yönelim tespit edilememiştir (Özgen, Helwing ve Engin 2001, 224-225).
[927] Özgen, Helwing ve Tekin 1997, 55.

kuzeyde 1 no'lu odanın güney duvarına paralel ilerleyen ve doğu ucunda güney doğru köşe yapan kerpiç bir duvarı vardır. Bu duvarın önünde kerpiç bir seki bulunmaktadır.[928]

6.3.1.8. VIa-Ev.8

VIa-Ev.7 yapısının hemen güneyindeki, tek odalı VIa-Ev.8 yangınla son bulmuş bir yapıdır (Plan 81). Kare planlı yapının mekân içinde, duvarlar boyunca uzanan, küçük çakıl taşlarından yapılmış bir seki vardır. Tabanda bulunan sekiz adet küp olasılıkla sekilerin üzerinde durmaktadır. Duvarları kerpiç olan bu kiler odasının tabanı temel seviyesinden yaklaşık 1 m kadar aşağıdadır (Resim 120).[929]

6.3.2. Platformlar / Sekiler

Kuzeybatı Alanı'nın doğu kanadında kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan GTÇ I evresine tarihlenen masif yapı, kuzeye doğru bir eğimle uzanmakta ve söz konusu duvarın batısında yapının avlusu ile bir su kanalı bulunmaktadır. Bu yapı Oylum Höyük VIa tabakasının bu alandaki mimarisini, ayakta kalan üç taş platform dışında tamamen tahrip etmiştir. L23, M23 ve M22 plankareleri içinde tespit edilen bu platformların mimari bağlamları ayakta kalmamıştır. Platformların üzeri orta boy taşlarla kaplanmış ve araları küçük taş ve kil harçla doldurularak düz bir zemin elde edilmiştir (Plan 83).

6.3.3. Avlular / Sokaklar

VIa-Ev.1, VIa-Ev.2 ve VIa-Ev.5 yapıları arasında kalan alan ortak bir avlu olarak kullanılmış olmalıdır (Plan 70). Avlunun batı kısmında kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan sokağın doğusunda, GTÇ II yapısının tamamen tahrip ettiği alandaki VIa tabakası yapıları (?) da olasılıkla bu avluya bakıyor olmalıdır. Avlunun batısında, yine kuzeybatı-güneydoğu yönlü bir sokak VIa-Ev.1 ve VIa-Ev.5 yapılarının köşe yaptığı yerden kuzeybatıya doğru VIa-Ev.2'nin batısından ilerleyerek VIa-Ev.3'ün güneyinden batıya doğru yönelmektedir. VIa-Ev.2'nin erken ve geç evresi ile VIa-Ev.5'in erken evresinde bu yapıların avluya bakan kısımlarında işlik olarak kullanılan mekânlar vardır. Höyüğün

[928] Özgen, Helwing ve Tekin 1997, 67.
[929] Özgen, Helwing ve Engin 2001, 224-225.

doğu yamacında açığa çıkarılan kuzeybatı-güneydoğu yönlü VIa-Ev.6 aynı yönde uzanan bir sokağın doğusunda yer almaktadır. Batı tarafında VIa-Ev.7 ve VIa-Ev.8'in bulunduğu sokak, küçük çakıl taşı ve çanak çömlek parçaları ile döşenmiştir. Sokağın kuzey ucunda, VIa-Ev.6'nın 2 no'lu odasındaki kapının önünde bazalt moloz taşlarla bir alan bulunmaktadır. Sokaktaki çakıllı dolgunun kalınlığı yolun uzun bir süre kullanıldığına işaret etmektedir.[930]

6.3.4. Yapı Planları ve Mimari Unsurlar

6.3.4.1. Planlar

Oylum Höyük Kuzeybatı Alanı'nda VIa tabakasında açığa çıkarılan beş yapı ile höyüğün doğusundaki üç yapı istinasız iki evrelidir. Yapılar yenilendikleri geç evrede genellikle daha geniş inşa edilmişlerdir. Tek odalı yapılar yoktur. Özellikle geç evre yapıları 3-7 mekânlı çok odalı yapılar halinde düzenlenmişlerdir.

Kuzeybatı Alanı'nı batısında yer alan VIa-Ev.1'in erken evresindeki dikdörtgen yapı geç evre yapısının çekirdeğini oluşturmaktadır. Yapı erken evresinde 9,50 x 4,50 m boyutlarıyla 42,75 m^2'lik bir alanı kaplamaktadır. Bu evrede kuzeydoğu-güneybatı yönlü yapı üç odalıdır. Yapıya giriş geç evrede olduğu gibi olasılıkla doğu cephesindedir. 2 ve 3no'lu odayı bölen tek sıra kerpiç duvarın tapının diğer duvarlarının aksine taş temeli yoktur. Bu durum 1 no'lu odanın güneybatısındaki mekânın olasılıkla daha sonra iki oda olarak düzenlendiğine işaret etmektedir. 2 no'lu odanın güneybatısındaki kerpiç duvarın orta bölümünde taban üzerinde duran kapı mil taşı, 2 ve 3 no'lu oda arasındaki kapı aralığının duvarın bu bölümünde olduğunu göstermektedir.

Geç evre yapısı erken evre yapısını merkez alarak inşa edilmiştir. Erken evre yapısının duvarları üzerine kısmen genişletilerek inşa edilen bina, kuzey ve güney tarafına yeni odalar eklenerek 10 x 13,90 m'lik boyutlarıyla, yaklaşık üç katı genişleyerek 139 m^2'lik bir alana sahip olmuştur. Yapının odalarındaki yangın sonucu çöken moloz dolgusu içinde üst kata ait taban parçaları bulunmuştur. 5 no'lu odadaki direk altlığı ve taban

[930] Özgen ve Helwing 2001, 65.

parçaları yapının iki katlı olduğunu göstermektedir. Yedi odalı ve dikdörtgen planlı bu yapı geç evrede kuzeybatı-güneydoğu yönünde genişlemiştir. Yapının batısı ve kuzeyi yamaç erozyonu nedeniyle kısmen tahrip olmuştur. Binaya giriş, doğu cephesindeki üç mekândan, ortadaki 4 no'lu oda üzerinden gerçekleşmelidir. Bu odanın doğusunda, sokağa bakan tarafında kapı mil taşı bulunmaktadır. Bu evrede yapının 4 ve 5 no'lu odalardan oluşan çekirdek kısmı tekrar iki odalı güney kanadı üç odalı, kuzey kanadı ise iki odalı olarak düzenlemiştir. 1 ve 2 no'lu odalar ile 4 ve 5 no'lu odalar arasındaki kapı geçişleri belirginken, yapının kanatları arasındaki geçişler için kapı aralığı tespit edilememiştir. Binanın güney cephesinde, 1 no'lu odanın doğu köşesinden başlayarak güneydoğuya doğru ilerleyen, olasılıkla bir platforma ait taş sıraları binanın hemen güneyine inşa edilen VIa-Ev.5 yapısının altında kalarak kullanımdan çıkmıştır.

VIa-Ev.2, aralarında bir sokağın uzandığı VIa-Ev.1'in kuzey doğusuna inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı erken evre yapısı bir oda ve bu oda güneyindeki kulübe benzeri bir mekândan oluşmaktadır. Kuzeybatı-güneydoğu yönlü erken evre yapısı, 8 x 5,20 m boyutlarında ve 45 m^2'lik bir alana sahiptir. 1 no'lu odanın batı duvarının önünde mekân tabanı üzerinde bulunan kapı mil taşı yapıya girişin bu alandan olduğuna işaret ederken 1 ve 2 no'lu oda arasındaki duvarın doğu tarafında bir kapı aralığı bulunmaktadır.

Yapı geç evresinde, erken evre yapısının iki odasını ayıran duvarı üzerinde genişletilerek yenilenmiştir. Geç evre yapısının yönü değişmemiştir. Oda sayısının beşe çıkarıldığı yaklaşık kare planlı yapının boyutları 12 x 12,60 m ve alanı 150 m^2'dir. Binanın kuzeyindeki 4 ve 5 no'lu odalar, erken evre yapısının güney mekânı gibi kulübe tazında inşa edilmişlerdir. Bu iki odanın güney tek sıra taş duvarı erken evre duvarında da kullanılmıştır. Yapıya giriş tespit edilememiştir. 2 no'lu odanın güney duvarının doğu tarafında bulunan kapı mil taşı 4 no'lu kulübe mekânına geçişin bu kısımda olduğuna işaret etmektedir. 4 no'lu odadan 5 no'lu kulübe mekânına geçiş, aradaki duvarın batı kısmından gerçekleşmektedir. Yapının kuzeyindeki dar ve uzun dikdörtgen oda, VIa-Ev.3 binasının erken evre yapısının güney odası üzerine inşa edilmiştir.

VIa-Ev.3 binası, VIa-Ev.2'nin kuzeybatısında bulunan iki evreli bir yapıdır. Erken evre yapısı kuzeybatı-güneydoğu yönlü iki odalı bir binadır. Bu evrede yapı 9 x 5,90 m boyutlarında ve 53 m^2'dir. Geç evre yapısının 1 no'lu odası, erken evre yapısının 1 no'lu

oda duvarlarının 50-60 cm kadar kuzey ve batısına aynı yönde inşa edilmiştir. Fakat geç evre yapısının diğer odaları 1 no'lu odanın güneybatısına doğru düzenlenmiş ve yapı kuzeydoğu-güneybatı yönlü dikdörtgen plan almıştır. Bu evrede yapı 17,25 x 6,75 m boyutlarında ve 116,40 m^2'lik bir alanı kapsamaktadır. Yapıya giriş kapısı ile 1 ve 2 no'lu oda arasındaki kapı aralığı tespit edilmemiştir. 2 no'lu odadan 4 no'lu odaya ve 4 no'lu odadan 3 no'lu odaya geçilmektedir. Yapının 3 ve 4 no'lu odalarını kapsayan güneybatı kanadının uzunluğu diğer odalardan 40-50 cm kadar daha fazladır. VIa-Ev.3 yapısının kuzey tarafı alanın kazısı yapılmamış plankarekerinde kalmaktadır. Diğer yapıların kuzeybatı-güneydoğu yönlü ve çok odalı planları göz önünde bulundurulduğunda VIa-Ev.3'ün kuzeybatısında başka odaları da olabilir.

VIa-Ev.4 binası VIa-Ev.2'nin doğusunda yer almaktadır. Yapının erken evresinden bir mekânı sınırlayan duvar parçası korunmuştur. Kuzeybatı-güneydoğu yönlü 5,40 m uzunluğundaki bu duvar kuzeyde batıya doğru dirsek yapmaktadır. Duvarın güneyinde bir kapı aralığı bulunmaktadır. Geç evrede bina iki odalı ve yamuk dörtgen planlı olarak yeniden inşa edilmiştir. Yaklaşık 10 x 6,60 m boyutlarındaki geç evre yapısı 66 m^2'lik bir alanı kapsamaktadır. Yapının batı duvarı VIa-Ev.2'nin doğu duvarına dayanmaktadır. Bu plan olasılıkla iki farklı yapının arasında kalan bir alana uyarlanmış düzenlemenin sonucu oluşmuştur.[931]

VIa-Ev.5, Kuzeybatı Alanı'nın güneyinde bulunmaktadır. Yapı iki evrelidir. Binanın erken evresine ait korunan duvarlar yapının kuzeyinde bulunmaktadır. Korunan duvarlardan kuzeybatı yönünde uzanan iki dar taş temel, VIa-Ev.2'nin güneyindeki işlik/atölye olarak kullanılan iki mekânlı kulübe yapısı gibi bir işlik alanını sınırlıyor olmalıdır. Geç Evre yapısı bu duvarların güneyine inşa edilmiştir. Üç odalı geç evre yapısı 11,30 x 15,6 m ebatlarında ve 176,30 m^2 genişliğinde bir alanı kapsamaktadır. Kuzeydoğu-güneybatı yönlü yapı dikdörtgen planlıdır. Binanın büyük oranda tahrip

[931] Binanın doğusundaki VIa tabakası yapıları GTÇ II'e tarihlenen masif yapı tarafından tamamen tahrip edilmiştir.

olduğu güney kısmındaki uzun dikdörtgen planlı, 3 no'lu odanın daha fazla mekâna bölünmüş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Oylum Höyük'ün doğu yamacında VIa tabakasında, bir sokağın doğusu ve batısına inşa edilmiş üç konut açığa çıkarılmıştır.

Sokağın doğusundaki VIa-Ev.5 no'lu yapı kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan altı mekândan oluşmaktadır. Kuzeyde bir avlu ile sonlanan yapının güneydeki 6 no'lu odasının tamamı ortaya çıkarılmamıştır. Yapının doğu duvarları da 2 no'lu avlunun doğusundaki duvar parçası dışında yamaç erozyonu nedeniyle tahrip olmuştur. Açığa çıkarılan kısmı ile yaklaşık 27 x 27 m boyutlarında ve 189 m^2'lik bir alana sahip olan yapı iki evrelidir. Binaya sokağa bakan batı cephesinden, 2 no'lu mekânın kuzeybatı köşesindeki kapıdan girilmektedir. Bu mekândan 1 no'lu mekâna, kapı yan söveleri ayakta kalmış bir kapı ile geçilmektedir. Yapının diğer odaları arasındaki geçişler tespit edilmemiştir.

VIa-Ev.7, sokağın batı tarafında, biri taş temelli diğeri kerpiç duvarlı iki dar dikdörtgen odadan oluşan kareye planlı bir yapıdır. 5,30 x 5,30 m ebatlarında ve 28 m^2'lik bir alana sahip binanın kuzey tarafı, kazısı yapılmamış plankareler içinde kalmaktadır.

VIa-Ev.8, VIa-Ev.7'nin hemen güneyine inşa edilmiş kerpiç duvarlı kare bir yapıdır. Güney tarafı açığa çıkarılmamış tek odalı yapı, yaklaşık 4,40 x 4,70 m boyutlarında ve 20,70 m^2'lik bir alana sahiptir.

Oylum Höyük VIa tabakası yapıları genellikle dikdörtgen planlı ve çok odalı evlerdir. Yapılar küçük bir avlu ya da avluya bağlanan sokak/sokaklar etrafında inşa edilmişlerdir.VIa-Ev.1 ve VIa-Ev.6'da olduğu gibi evlerin girişleri sokak veya avlu üzerinden olmalıdır. Katna T Alanı'ndaki T5 ve T2 yapıları[932] ve Hirbemerdon Tepe A Alanı'nda sokağın kuzeyindeki uzun dikdörtgen.[933] Orta Fırat Bölgesi'ndeki Tell Halawa A'nın Q alanında 2. tabakada açığa çıkarılan 36-40 m^2'lik evlerin bir avlusu ve genellikle

[932] Kanhoush 2018, Fig.7.
[933] Laneri, Schwartz ve Valentini 2012, 130-140, Fig.2.

iki küçük oda, nadiren de bir veya üç odası bulunmaktadır.[934] Tell Banat A Alanı'nın OTÇ'ye tarihlenen O evresinde B1 evi, Oylum Höyük VIba tabaksı çok odalı geniş yapılarıyla benzerlik göstermektedir.[935] Ebla (Tell Mardikh) B Alanı'nın merkezindeki on odalı ve kanatlı yapı ve Mari'nin K alanında III. evredeki güneydeki konut[936] planları VIa-Ev.1 ve VIa-Ev.2 ile benzerlik göstermektedir.[937] Terqa C Alanı'ndaki yapılar Oylum Höyük VIa evresinin evleri gibi çok odalıdır. [938] Kültepe/Kaniş 1b katı evleri de çok odalı ve esas olarak dikdörtgendir planlıdır.[939]

6.3.4.2. Mekânlar

VIa tabakasında açığa çıkarılan binalar iki evrelidir. Geç evre yapılarındaki mekân sayısı yapıların erken evrelerine göre daha fazladır. Açığa çıkarılan 8 yapının erken evresinde yedi mekân tespit edilmiştir. Geç evre mekânlarının bazılarının erken evrede de kullanılmış olabileceği ihtimali ya da yenilenen yapılarda erken evre mekânlarının tahrip edilmiş olması, oda sayısının tespit edilenden daha fazla olabileceğine işaret etmektedir. Buna rağmen yapılar yenilenirken mekânların büyütüldüğü ve oda sayılarının arttırıldığı açıktır. Geç evrede tespit edilen mekân sayısı 28'dir. Erken evre mekânları 18 ile 5 m^2 arasında değişen alanlara sahipse de ağırlıklı olarak 12 m^2'den küçüktürler. Geç evrede ise mekân alanları 3,4 ile 47,6 m^2 arasında değişmektedir. Mekânların işlev farklılıkları ve buna bağlı olarak büyüklüklerindeki değişkenlik artmıştır. Büyük mekânlar geniş avlular olarak tanımlanabileceği gibi, tahribatın yoğun olduğu bu birimlerin daha fazla mekândan oluşabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulursa, ortalama mekân alanı 20 ile 15 m^2 arasındadır (Tablo 8).

VIa-Ev.1, yapının erken evresinde 3 odalıdır. Oda tabanları üzerinde *in situ* buluntu yoktur. Kuzeydoğudaki 3,10 x 3,35 m boyutlarında ve 10,40 m^2'lik bir alana sahip 1 no'lu oda, yapının doğusundaki sokağa açılan giriş odasıdır. Bu odanın batısındaki, bir sıra

[934] Orthmann 1989, 14, Abb. 6-8.
[935] Porter 2018, 208, Fig.7.
[936] Margueron 2014, 81, Fig.78.
[937] Matthiae 2021, Fig. 14.44.
[938] Rouault, 1984, Fig. 1; Buccellati 1988, 48, Fig. 3.
[939] Özgüç T. 1959, 7-8.

kerpiç duvarla ayrılmış iki odadan doğudaki 7,5 m^2'lik 2 no'lu mekân 2,30 x 3,25 m boyutlarında bir yaşam odasıdır. En güneydeki 4,95m2'lik dar dikdörtgen planlı oda 1,65 x 3,00 m ebatlarındadır ve olasılıkla kiler/depo olarak kullanılmıştır.

Geç evrede yapı 7 odalıdır. 2,80 x 3,70 m ebatlarında ve 10,36 m^2'lik 4 no'lu oda (erken evre 1 no'lu oda) giriş özelliğini korumuştur. Bu odanın kuzeydoğu köşesinden sokağa açılan bir kapı ve güneybatı duvarında 5 no'lu odaya açılan kapı aralıkları vardır. Yapının kuzey ve güney kanatlarına açılan kapılar tespit edilmemiştir. Güney kanattaki 1 ve 2 no'lu oda arasındaki kapı aralığı duvarın güney tarafındadır. Erken evrenin 2 ve 3 no'lu odası birleştirilerek oluşturulan 5 no'lu mekân (5 x 3,75 m, 18,75 m^2), geniş bir yaşam odası olmuştur. Bu odanın kuzey doğusunda, 4 no'lu odaya açılan kapının kuzey tarafında, duvar önünde bir fırın bulunmaktadır. Üretim alanlarının yapının kuzey ve güney kantlarındaki odalara taşındığı bu evrede, fırının yapıyı ısıtmak için kullanıldığı düşünülebilir. Fırının batısında, mekânın ortasında bulunan dört taş, olasılıkla genişleyen bu odada üst yapıyı taşıyıcı direk altlığı olarak kullanılmıştır. Yapının kiler/depo veya mutfak fonksiyonlu mekânları, bu evrede güney kanadındaki dikdörtgen formlu 2 no'lu (1,55 x 3,30 m, 5,1 m^2) ve 3 no'lu (2,25 x 3,30 m, 7,4 m^2) odalar olmuştur. 3 no'lu odanın kuzey batısındaki taşlar dağıtılmış taş bir platforma ait olmalıdır. 6 (3,50 x 3,90 m, 13,65 m^2) ve 7 no'lu (3,90 x 3,55 m, 13,85 m^2) odalarda bulunan kırılarak dağılmış çömlek parçaları bu odaların da depo olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Söz konusu odalarda yoğun yangın izleri vardır. Yangının bu odalardaki şiddetini, yapının birinci ve ikinci kat tavanında kullanılan ahşap malzemenin yanı sıra olasılıkla oda içinde ağaçtan yapılmış raf benzeri mobilyaların arttırdığı düşünülebilir. Diğer odalarda yangın kalıntıları bu odalardaki kadar kuvvetli değildir.

VIa-Ev.2 erken evrede 2, geç evrede 5 odalıdır. Erken evre yapısının her iki odasında da şiddetli yangın izleri bulunmaktadır. Kare planlı, 5,00 x 5,20 m boyutlarında ve 12,60 m2'lik 1 no'lu odaya mekânın güneybatı köşesinden girilmektedir. Odanın kuzeydoğu köşesinde bir fırın ve bu fırının önünde iki düz yüzeyli taşla oluşturulan işlik bölümü bulunmaktadır. Mekânın ortasında, taban üzerindeki geniş ve düz taş, çatı örtüsünü taşıyan direk altlığıdır. Mekân içindeki tekstil üretimiyle ilişkili dokuma ağırlıkları ile besin ya da maden/cam üretiminde kullanılan havanelleri ve ezme taşları odanın yoğun

bir üretim faaliyeti için kullanıldığını göstermektedir. Buluntular fırın etrafında yoğunlaşmaktadır. Mekândaki moloz içinde maden ve cam cürufları bulunmaktadır. Bulunan cüruf örneklerinin analizi bakır üretimine işaret ederken, kulübede bulunan yuvarlak veya damla biçimli cam parçaları ve evin kuzeybatısındaki bir alanda tespit edilen bir çukurda depolanan çok sayıda kuvars parçası atölyede cam, frit ve fayans üretimi yapıldığını düşündürmektedir. Muhtemelen üretim artıkları olan parlak cam damlaları da daha geç bir döneme tarihlenen tabakadan çıkarılmıştır.[940] Dokuma ağırlıkları hane halkı düzeyinde bir tekstil üretimine işaret etmektedir.

1 no'lu odanın güney duvarı üzerindeki kapı aralığından 2 no'lu mekâna girilmektedir. 2 no'lu mekânı güneyde sınırlayan tek sıra taşlardan oluşturulmuş taş temel, odanın kulübe tarzında inşa edildiğini göstermektedir. Odanın doğu ve batı duvarları geç evre yapısının genişletme işlemi sırasında tahrip edilmiştir. Bu duvarın hemen önünde, odanın güneydoğu köşesine yakın bir yerde bir erzak küp kısmen taban altına gömülü olarak bulunmuştur. Biri mekânın ortasında diğeri kuzeybatısına yakın yerde, iki adet direk çukuru bulunmaktadır. Bu çukurların etrafı taşlarla güçlendirilmiştir. Olasılıkla mekânın kullanım alanını genişletmek için ilk direk çukuru iptal edilerek odanın daha kenarındaki ikinci çukur kullanılmıştır. Mekânın kuzeybatısında, üretim aşamalarında kullanılması için, nem ve sudan korunaklı taş döşeli bir alan oluşturulmuştur.

VIa-Ev.2 erken evre yapısı bir yangınla son bulduktan sonra kısmen bazı duvarlarının üzerine farklı bir planla, 5 odalı bir bina inşa edilmiştir. Geç evre yapısının kuzeydeki 1 no'lu odasının niteliği belirsizdir. Dikdörtgen planlı 2 no'lu (4,00 x 6,65 m, 26,6 m^2) ve 3 no'lu (3,00 x 4,50 m, 13,5 m^2) odaların tabanları büyük ölçüde üst tabaka siloları tarafından tahrip edilmiştir. Her iki mekânda da etrafı küçük taşlarla desteklenmiş direk altlıkları bulunmaktadır. 2 no'lu odadaki metal küpe dışında bu iki odada *in situ* buluntu yoktur. 2 no'lu odanın güneydoğu köşesine yakın bir alanda 4 no'lu odaya, 3 no'lu odanın güneybatı köşesine yakın bir kısımda ise 5 no'lu odaya açılan kapı aralıkları vardır. 4 ve 5 no'lu odalar yapının erken evresindeki 2 no'lu oda gibi kulübe tarzında inşa

[940] Engin, Atik ve Özer 2021, 42; Özgen vd. 2013a, 504.

edilmişlerdir. Erken evre mekânın güney duvarı geç evre mekânlarında da kullanılmaya devam etmiştir. 4 no'lu odanın doğu kısmında taş döşeli bir alan ve taş döşemenin güneyinde odanın doğu duvarına bitişik, etrafı küçük taşlarla güçlendirilmiş bir direk çukuru bulunmaktadır. Direk çukurunun 1 m kadar batısında, mekânın güney duvarının önünde, alt kısmı taban altına gömülmüş bir küp açığa çıkarılmıştır. 5 no'lu kulübe odası şiddetli yangın geçirmiştir. Odanın kuzeyindeki kalın, yanmış ahşaplar kuzeydeki kapının kapı kanadına ait olmalıdır. Mekânın kuzey tarafında, taban üzerinde yan yana duran iki dibek taşı bulunmaktadır. Batı duvarının önünde etrafı taşlarla çevrelenmiş bir direk çukuru ve bu çukurun yarım metre güneyinde odanın güneybatı köşesinde, alt kısmı tabana gömülü bir erzak küpü tespit edilmiştir. Kulübenin her iki odasında bulunan havaneli, dibek taşları, ezgi taşları ve maden zenginleştirme taşları mekânların erken evrede olduğu gibi maden/cam üretimi için kullanımının devam ettiğini göstermektedir. Kuzeydeki odalarda, geç evrede üretim yapıldığına dair bir iz bulunmamaktadır.

VIa-Ev.3 yapısı iki evrelidir. Binanın erken evresinde iki oda tespit edilirken geç evrede dört oda bulunmaktadır. Erken evre yapısının kuzeydeki, kareye yakın planlı 1 no'lu odası, 4,00 x 4,65 m boyutlarında ve 18,6 m^2 genişliğindedir. Dikdörtgen planlı 2 no'lu oda ise 4,40 x 2,50 m ebatlarında ve 11 m^2'lik alana sahiptir. 1 no'lu odanın ortasında, çevresi küçük taşlarla desteklenmiş taş bir direk altlığı dışında bir buluntu yoktur. Daha küçük 2 no'lu oda büyük orada DÇ siloları tarafında tahrip edilmiştir. Odanın kuzeydoğusunda bir ocağın seramik parçalarından alt döşemesi ve çevresinde geniş bir küllü alan bulunmaktadır. İki mekân arasındaki geçiş, olasılıkla duvar üzerindeki DÇ silosunun tahrip ettiği bölümdedir.

Yapının geç evresinin kuzeydoğudaki 1 no'lu odanın kuzey kısmı kazısı yapılmamış plankareler içinde kalmaktadır. Yaklaşık kare planlı bu oda 5,00 x 4,50 m boyutlarında ve 22,5 m^2'dir. 1 no'lu odanın güneybatısındaki 2 no'lu oda da 4,90 x4,90 m boyutlarıyla kare planlıdır. 24 m^2'lik bir alanı olan odanın kuzey köşesine yakın bir alanda fırın vardır. 2 no'lu odadan 4 no'lu odaya geçilmektedir. Odanın orta kısmında kuzeybatı duvarına daha yakın bir alanda bir fırın ve güneydoğu duvarının önünde üst tarafı kırık bir küp bulunmaktadır. Tabana gömülmüş küpün içinde öğütme taşları bulunmuştur. Bu odadan

dar dikdörtgen planlı, 1,50 x 3,90 m boyutlarındaki 3 no'lu odaya geçilmektedir. 5,85 m^2'lik bu oda boyutları itibarıyla kiler/depo olarak kullanılmış olmalıdır.

İki evreli VIa-Ev.4 yapısının erken evresine ait korunan duvarların bir mekânı sınırladığı görülmektedir. Mekânın boyutları bilinmemektedir. Yapı geç evrede iki odalıdır. Yapının her iki odası da büyük oranda geç tabak siloları tarafından tahrip edilmiştir. 6,90/4,75 x 5,80/7,50 m boyutlarındaki, yamuk dörtgen planlı 1 no'lu oda, yaklaşık 38,4 m^2'dir. Bu odada bazalt tezgâh ağırlıklar odada tekstil üretiminin yapıldığını göstermektedir. Dar dikdörtgen planlı, 1,60 x 4,00 m boyutlarında ve 6,4 m^2 alanı olan odanın kuzeyinde bir fırın bulunmaktadır.

VIa-Ev.5 yapısı iki evrelidir. Erken evreden ayakta kalan duvar parçaları bir yapının kuzeyine inşa edilmiş, olasılıkla kulübe tarzında bir mekâna işaret etmekle birlikte tahrip olduğu için mekânın sınırları bilinmemektedir. Bu mekân geç evrede kullanılmamıştır. Yapının geç evresi 3 odalıdır. Kuzeybatıdaki 1 no'lu oda 5,40 x 7,00 m ebatlarında ve yaklaşık 37,8 m^2'dir. Odanın kuzeydoğusundaki taşlar bütünlüğü bozulmuş bir platforma ait olmalıdır. 1 no'lu odanın doğusundaki dikdörtgen planlı 2 no'lu oda, 4,30 x 6,30 m boyutlarında ve 27 m^2'lik bir alana sahiptir. Odanın güneybatı duvarının önünde, bir ocağın tabanına döşenmiş seramik parçaları açığa çıkarılmıştır. Bu oda üst tabaka siloları tarafından tahrip edilmişken, 3 no'lu odanın büyük bir kısmı GTÇ çağı masif yapısının avlusundaki tahribata maruz kalmıştır. Bu mekândan ayakta kalan duvar parçaları 3,50 x 14,00 m boyutlarında ve 47,6 m^2 dikdörtgen bir odaya işaret etmektedir. Bu uzun odanın daha fazla mekânlı olma ihtimali de vardır.

VIa-Ev.6 kuzeybatı-güneydoğu yönünde art arda sıralanan altı mekânlı bir yapıdır. Yapının iç mekânları inşa edildiği arazinin eğiminden dolayı farklı kotlardadır. Bu yükseklik farkından dolayı bir mekândan diğerine basamaklarla ulaşılabilmektedir. 1 no'lu mekân bazalt bloklarla döşeli bir avludur. Mekânın doğusu tahrip olmuştur. Bu odanın güneyindeki kapıdan 2 no'lu mekâna girilmektedir. 2 no'lu mekânın kuzeybatısındaki kapı yapının batısındaki sokağa açılmaktadır. 5,20 x 5,80 m ebatlarındaki bu mekân da bir avludur. Avlunun üçte birlik kuzeyi kısmı büyük, işlenmemiş bazalt bloklarla döşenmiştir. Bu döşemenin üzerinde kabaca şekillendirilmiş 1,60 x 0,78 m ebatlarında kireçtaşından bir tekne yer almaktadır. Avlunun taş

döşenmemiş alanında, yaklaşık 1,38 x 1,05 m boyutlarında, ortası çukurlaştırılmış büyük düz bir kireçtaşı levha bulunmaktadır. Levhanın güneyinde, yaklaşık olarak avlunun ortasında, iri gözenekli bazalttan yapılmış yuvarlak bir ocak bulunmaktadır. Bu ocağın hemen yanında, sadece hafifçe düzeltilmiş ve görünüşe göre şematik bir figürini temsil eden konik bir bazalt taş açığa çıkarılmıştır. Arka tarafı düzleştirilmiş heykelciğin ön tarafında muhtemelen bir insan burnuna işaret eden dikey, uzun ve dar bir çıkıntı bulunmaktadır.[941] 2,70 m genişliğindeki 3 no'lu odanın doğu tarafı tahrip olmuştur. Kuzeydeki avluyla bir kapı bağlantısı tespit edilmemiştir. Yapının diğerler odalarından farklı olarak beyaz kireç ve ince çakıldan yapılmış bir tabanı vardır. Taban dikdörtgen kerpiçlerle çevrilidir. Bu kerpiçler duvar olabileceği gibi, odanın etrafında uzanan bir seki kalıntısı da olabilir. Tabanda büyük bir saklama kabı, ağzı görünecek şekilde zemine gömülmüştür. Zeminde, dağılmış durumda, muhtemelen bir mutfağa ait olan birkaç çanak çömlek parçası bulunmaktadır.[942] 4 no'lu oda, 3 no'lu odadan daha alt kottadır ve aralarında doğrudan bir bağlantı yoktur. Yaklaşık 1 m genişliğindeki bu dar dikdörtgen odanın tabanı ince çakıl taşlı ve kireç harçlıdır. Bu tür tabanlar sıvıların işlendiği odalarda kullanılmıştır. 5 ve 6 no'lu odaların tabanı sıkıştırılmış topraktandır. 5 no'lu odanın kuzeybatı köşesinde büyük oval bir çukurda, küp parçalarından oluşan bir örtü altında sola dönük bir şekilde duran yetişkin bir insan gömütü bulunmaktadır. 6 no'lu odanın büyük bir kısmı açığa çıkarılmamıştır.

VIa-Ev.7 iki odalıdır. Yapının erken evresinde 3,10 x 1,10 m boyutlarında ve3,4 m^2'lik bir alanı kaplayan 1 no'lu odanın tabanı, küçük taşlarla döşenip üzeri harçla örtülmüştür. Bu tür bir taban uygulaması mekânın banyo ya da mutfak olarak kullanıldığına işaret etmekle birlikte odada atık su sistemi bulunmamaktadır. Oda, yapının geç evresinde on sekiz kişinin gömüldüğü küçük bir mezarlık alanı olarak kullanılmıştır. Odada iskelet bütünlüğü korunmamış uzun kemikler ile on altı kafatası ve kafatası parçası bulunmuştur. Kemiklerin odanın doğusunda daha kalın bir tabaka oluşturmasından dolayı kemiklerin

[941] Tell Brak'ın kuzeyindeki HN plankaresinin OTÇ'ye tarihlenen, 2c tabakasındaki 6 / 7 no'lu odada bulunan bazalt heykel Oylum Höyük ile benzerlik göstermektedir (Oates, Oates ve McDonald 1997, Fig. 228.95).

[942] Özgen ve Helwing 2003, 68.

batıdan odaya atıldığı anlaşılmaktadır. Dar dikdörtgen planlı 2 no'lu oda, yaklaşık 3,95 x 1,10 m ebatlarındadır. Odanın güney duvarına paralel ilerleyen ve doğu ucunda güneye doğru köşe yapan kerpiç bir duvarı vardır. Bu duvarın önünde kerpiç bir seki bulunmaktadır.

Yaklaşık kare planlı VIa-Ev.8 tek odalıdır. 2,60 x 3,00 m boyutlarında ve 7,8 m^2'lik odanın içinde duvarlar boyunca uzanan, küçük çakıl taşlarından yapılmış bir seki vardır. Tabanda bulunan sekiz adet küp devrilmeden önce olasılıkla bu sekilerin üzerinde durmaktadır. Duvarları kerpiç olan bu kiler odasının tabanı temel seviyesinden yaklaşık 1 m kadar aşağıdadır. Odanın doğu ve kuzey tarafındaki taş duvarlar ile batı tarafındaki kerpiç duvar tamamen yıkılmıştır. Taşların arasında çok sayıda ahşap kiriş kalıntısına rastlanmıştır. Duvarların arkasında korunan profiller odanın yamacın içine kazılarak inşa edilen bir kiler/mahzen olduğunu göstermektedir.[943]

6.3.4.3. Duvarlar / Temeller

Oylum Höyük VIa tabakası yapılarının duvar örgüsünde genellikle taş temel üzerine kerpiç kullanılmıştır. Bazı odaların yeniden düzenlendiği evrelerde ayırma duvarları taş temelsiz kerpiç duvar biçiminde yükseltilmiştir. Ev.1'in erken evresinde 2 ve 3 no'lu odayı ayıran duvar ve Ev.2'nin erken evresindeki yaklaşık 90 cm genişliğindeki batı duvarında taş temel kullanılmamıştır. Taş temeller, iki sıra işlenmemiş orta boy taş sırasının arasının küçük taş ve çamur harçla doldurularak örülmektedir. Bu evrede taş temellerin iki sıra taş yüksekliğinde örülmesi ağırlık kazanmaktadır. Duvar kalınlıkları 40 ile 120 cm arasında değişmekle birlikte dar duvarlar sadece yapıların içindeki mekanlar arasında ya da kulübe benzeri yapı bölümlerinde kullanılmıştır. Genellikle duvarların 80-120 cm arasında genişliği vardır. Bu ölçülerin VIa tabakasında standartlaştığı görülmektedir. Duvarlarda kerpiç üst yapının korunduğu örnekler azdır (Tablo 8).

[943] Özgen, Helwing ve Engin 2001, 224-225.

Duvarların iç ve dış taraflarında orta boy taşlarla oluşturulan taş temel örgüsü, VIa-Ev.1'in erken evresinde yapının 2 ve 3 no'lu odalarının güneybatı duvarında değiştirilmiştir. Bu duvarda küçük taşlar duvarın her iki tarafına dizildikten sonra araları daha küçük taşlarla doldurulmuştur. Aynı uygulama VIa-Ev.1'in geç evresinde 1 no'lu odanın kuzeydoğu duvarı, 7 ve 6 no'lu odaları ayıran duvar ile VIa-Ev.4'in geç evresinde, 1 no'lu odanın doğu duvarında da görülmektedir. VIa-Ev.2'nin erken ve geç evresinde yapının güneyindeki kulübenin güney duvarının düzensiz tek sıra taşlarla oluşturulmuş taş temeli, VIa tabakasının diğer yapılarında görülmemektedir. VIa-Ev.5'in geç evresinde 1 no'lu odanın batısındaki duvarların genişliği 120 cm'ye kadar ulaşmaktadır.

VIa-Ev.1'in erken evre dış duvarları 80 cm genişliğindeyken geç evrede 90 cm'dir. VIa-Ev.3'ün erken ve geç evre duvarlarının genişliği 1 m'yi aşmaktadır. Bu yapıda korunan kerpiç duvar kalınlığı 80 cm iken duvarın taş temeli 110 cm'dir. VIa-Ev.4'ün her iki evresinde de duvarlar 80 cm genişliğindedir. VIa-Ev.6'nın 3 no'lu odası dışında tüm duvarları 110-120 cm genişliğindedir. 3 no'lu odayı çeviren kerpiç duvar 40 cm'dir. Bu duvar gibi yapı içinde kullanılan duvarların bazılarının geniş tutulması gerekmemiştir. VIa-Ev.1'in erken evredeki 2 ve 3 no'lu oda arasındaki duvar bir kerpiç kalınlığında, 40 cm'dir. VIa-Ev.1'in geç evre yapısının 7 ve 6 no'lu odaları ile 2 ve 3 no'lu odalarını ayıran duvarları le VIa-Ev.5'in erken evresinde yapının kuzey batı cephesinden kuzeye doğru uzanan duvarların genişliği de 40-45 cm kadardır.

Kerpiç örgünün korunduğu duvarların bazılarında kerpiç boyutları tespit edilebilmektedir. VIa-Ev.1'in erken evresinde 2 ve 3 no'lu odayı ayıran duvarda 40 x 40 cm ebatlarında kerpiç kullanılmıştır. VIa-Ev.7'nin 2 no'lu odasındaki kerpiçler de yaklaşık aynı boyutlardadır. VIa-Ev.6'nın 3 no'lu odasının çeviren duvarda (seki?) 38/54/60 x 30/34 cm ebatlarında kerpiçler kullanılmıştır. VIa-Ev.8'in kalın duvarında yine farklı ebatlarda kerpiçler birlikte kullanılmıştır. 42/50/54 x 29/20/32 cm boyutlarındaki bu kerpiçlerin parçalanarak kullanıldığı görülmektedir.

6.3.4.4. Tabanlar

Oylum Höyük VIa tabakasında korunan mekân tabanları genellikle sıkıştırılmış toprak olmakla birlikte kireçli bir harçla yapılan toprak ya da taş döşeli tabanlar da tespit edilmiştir.

VIa-Ev.2'in erken evresindeki 2 no'lu odanın batısında bir alan, küçük çay taşları döşendikten sonra üzeri kireçli bir toprak harçla sıvanmıştır. Bu taban yapının geç evresinde de kısmen kullanılmaya devam etmiştir. Atölye olarak kullanılan bu kulübe tarzındaki odada söz konusu taban, üretim materyallerinin nem ya da sudan korunacağı bir alan ihtiyacı üzerine inşa edilmiş olmalıdır. VIa-Ev.6'nın 3 ve 4no'lu odalarının tabanları da kireçli toprak harçla yapılmıştır. Kuzeydeki 3 no'lu odanın tabanı üzerinde kırılmış kap parçaları ve kuzeybatı köşesinde alt kısmı taban altında gömülmüş bir küp bulunmaktadır. Mutfak olarak kullanıldığı düşünülen bu odanın güneyindeki dar dikdörtgen 4 no'lu oda, 3no'lu oda ile ilişkili bir kiler olarak kullanılmış olmalıdır. Aynı alandaki iki odalı VIa-Ev.7'nin 1 no'lu odasının erken evre tabanı küçük taşlarla döşenip üzeri kireçli bir harçla örtülmüştür. Bazalt taş duvarlar bu taban üzerine oturtulmuştur. Bu tür bir taban uygulaması mekânın banyo ya da mutfak işlevi olabileceğini düşündürmekle beraber yapıda atık su sistemine yönelik bir mimari unsur bulunmamıştır. Bu oda daha sonra on sekiz kişinin gömüldüğü küçük bir mezar olarak kullanılmıştır. VIa-Ev.6'nın her ikisi de yapının avlusu olan, 1 no'lu mekân ile 2 no'lu mekânın üçte birlik kuzey kısmı büyük boy bazalt taşlarla döşenmiştir. Büyük bazalt taşlarının arasındaki boşluklar küçük taşlarla doldurularak güçlendirilmiştir. 2 no'lu mekânda bulunan tekne taş döşemenin üzerine yerleştirilmiştir.

Assur Ticaret Kolonileri Dönemi'ne tarihlenen Kültepe/Kaniş Karum II-Ib evlerinde rutubete maruz kalan dar ve uzun koridorlar veya merkezi salonun yarısı ise taş döşelidir. Üretim alanı olarak da kullanılan bu mekanların bazılarının bilinçli biçimde bazı bölümlerinin taş döşeli olması VIa-Ev.6'nın 2 no'lu avlusunun sadece kuzey yarısının taş döşeli olması benzer bir plan anlayışına işaret etmektedir. Tell Ali al-Hajj'da, VIIc tabakasındaki yapının 1 ve 2 no'lu odaları da kısmen taş döşelidir.[944]

[944] Ishida, Tsumura ve Tsumoto 2014, 37, Fig. 4.10.

6.3.4.5. Platformlar / Sekiler

Oylum Höyük VIa tabakasında taş platformların kullanımı artmıştır. VIa-Ev.1'in güneydoğu dış cephesinde, daha sonra VIa-Ev.5'in genişletildiği evrede bu yapının kuzeybatı kısmının altında kalarak kullanımdan çıkan taş döşeme olasılıkla dış alanda bir platform olarak kullanılmıştır. Orta boy taşlardan oluşan taş döşemeler batıya doğru dağıtılarak tahrip olmuştur. VIa-Ev.5'in geç evresinde yapının 2 no'lu odasında tabandan yaklaşık 40 cm yükseklikte üzeri taşlarla kaplı ve bütünlüğü bozulmuş bir seki/platform bulunmaktadır. Olasılıkla odanın güney duvarına kadar uzanan sekinin güney kısmı tahrip olmuştur. VIa-Ev.6'nın 3 no'lu odasının etrafını çevreleyen kerpiçler bir duvar olabileceği gibi bir sekiye de ait olabilir. VIa-Ev.7'nin kuzeydeki 2 no'lu odasının kuzey duvarı boyunca uzanan 40 cm genişliğinde bir seki bulunmaktadır. Tek odalı VIa-Ev.8'in duvarları boyunca uzanan seki çakıl taşları ve toprak harç ile inşa edilmiştir.

Kuzeybatı Alanı'nın GTÇ yapılarının tahrip ettiği güneydoğu bölgesinde mimari bağlamları tamamen yok edilmiş üç taş platform tespit edilmiştir. Bunlar işlenmemiş orta boy taşların düz yüzeyleri üste gelecek şekilde dizilip, aralarının küçük taşlarla doldurulmasıyla inşa edilmişleridir. Taşlar arasında çamur harç kullanıldığı görülmektedir.1 no'lu platform yaklaşık 5 m^2, 2 no'lu platform 9 m^2 ve 3 no'lu platform 3,5 m^2'lik bir alanı kapsamaktadır. Platformların korunmuş kısımları oval formlu olduklarına işaret etmektedir. 1 ve 2 no'lu platformlarda bulunan kapı mil taşları bunların bir yapı içinde işlik alanı olarak kullanıldığına işaret etmektedir. 1 no'lu platformda hemen doğusunda bulunan kapı mil taşı dışında *in situ* biçimde korunmuş bir buluntu yoktur (Resim 121a). 2 no'lu platformun üzerindeki kapı mil taşı ile bazalt havanlar ve öğütme el taşları, mutfak işlevli bir mekâna işaret etmektedir. Ayrıca söz konusu platformda minyatür bir taş balta bulunmuştur (Resim 121b). 3 x 2 m boyutlarında, kille kaplanmış 3 no'lu platformun üzerinde de herhangi bir buluntu açığa çıkarılmamıştır (Resim 121c).

Toprakhisar Höyük'ün OTÇ'ye tarihlenen, 3. evresindeki 2 no'lu binada,[945] Kinet Höyük'te OTÇ II'ye tarihlenen Yanmış Bina'nın Batı kanadında,[946] Tarsus Gözlükule'nin OTÇ tabaklarındaki 15 no'lu odada,[947] Assur Ticaret Kolonileri Dönemi'ne tarihlenen Kültepe/Kaniş Karum II-Ib katı evlerinin çoğunda[948] ve II. katın Y-Z/28 plankaresindeki evlerde platform ve sekiler.[949] Acemhöyük'ün Assur Ticaret Kolonileri dönemine tarihlenen III. yapı katında çalışma alanı olarak kullanılan platformlar yaygındır.[950] Giricano'da OTÇ'nin ikinci yapı katında açığa çıkarılan C Yapısı'nın C-5,[951] Hirbemerdon Tepe, A Alanı'nda, OTÇ tabakasındaki bir sokağın kuzeyinde yer alan evlerde de seki ve platformlar çalışma alanları olarak tanımlanmıştır.[952] Cezire Bölgesi'ndeki Tell Mohammed Diyab OTÇ tabakalarında evlerde alçak sekilerin olduğu kaydedilmiştir.[953] Tell Brak'ta, HN Plankareleri'nde 4. tabakada açığa çıkarılan 3 no'lu odanın duvarları boyunca uzanan alçak ve geniş sekiler bulunmaktadır.[954] Ayrıca aynı yerleşimin 2. evresinin 2c tabakasındaki 6/7 ve 8/9 no'lu odalarda,[955] Tell Bi'a'nın B Bölgesi II. tabakadaki B1 ve B4 evinde,[956] Tell Tuqan N Alanı'nın 4. tabakasındaki N2 evinde,[957] Katna T Alanı'nda E Odasında,[958] Tell Banat'ın A Alanı'nın OTÇ'ye tarihlenen O evresinde B1 evininde[959] ve Tell Ali al-Hajj'ın OTÇ'ye tarihlenen VIII-V. tabakalarındaki evlerde yüksek platform ve sekileri olduğu kaydedilmiştir.[960] Tell Ahmar/Til Barsip'te A Alanı'nın A+S/15 tabakasındaki S3

[945] Akar ve Kara 2018, 92-93, Fig. 7, 11.
[946] Akar 2006, 11.
[947] Goldman 1956, 41, Fig.134.
[948] Özgüç T. 2005, 55.
[949] Özgüç N. 1953, 299, Fig.1-4, plan Nr.1.
[950] Özgüç N. 1966, 8.
[951] Bartl 2012, 180, Fig. 2.
[952] Laneri, Schwartz ve Valentini 2012, 140, Fig.2.
[953] Castel 2002, 241; Nicolle 2012, 125.
[954] McDonald ve Jackson 2003, 272-273, Fig. 7.2-7.3.
[955] McDonald ve Jackson 2003, 276-278, Fig. 7.7.
[956] Miglus ve Strommenger 2002, 38, 46, Taf. 34, Beialge 8.
[957] Ascalone 2008, 81, Fig.12.
[958] Bonacossi vd. 2009, 63.
[959] Porter 2018, 207.
[960] Kazuya 2018, 630-631, Fig.4.

yapısının 3 no'lu odasında[961] ve Tell Shiyukh Tahtani CD Alanı'nın 8. tabakasındaki bir odada yaklaşık 1,5 m genişliğinde bir seki bulunmaktadır.[962]

6.3.4.6. Kapı ve Pencereler

Oylum Höyük VIa tabakasında tespit edilen kapı aralıklarından iki tanesi 100-105 cm genişliğindeyken, diğerleri 40 ile 80 cm genişliklerindedir (Tablo 8). VIa-Ev.1'in erken evresinde 2 ve 3 no'lu odayı ayıran kerpiç duvarın doğusunda, duvarın orta kısmının hemen önünde bulunan kapı mil taşı, 2 no'lu odaya doğru açılan bir kapıya işaret etmektedir. Yapının geç evresinde dışarıya açılan kapı aralığı doğu cephesinde olmalıdır. 4 no'lu odanın kuzeydoğusunda ve doğu cephesinde sokak üzerinde bulunan kapı mil taşı bir girişe işaret etmektedir. Bu kapı mil taşı başka bir yerden taşınmamışsa giriş kapısı dışarı ve kuzeye doğru açılmaktadır. Söz konusu giriş yapının erken evresinde de aynı alanda kullanılmış olmalıdır. Yapının 1 ve 2 no'lu odaları arasındaki kapı daha belirgindir. Bu odaları ayıran duvarın güneyine yakın bir kesimde, doğu tarafını iki, batı tarafını ise tek bir yayvan taşın oluşturduğu 85 cm genişliğinde bir kapı eşiği vardır. Eşiğin güney tarafında dikey bir söve taşı bulunmaktadır. Duvarın eşik taşından sonraki kuzey kısmı korunmamıştır. 4 ve 5 no'lu odayı ayıran duvarın güney tarafında bir kapı aralığı vardır. Taş temelin güney kısmında kot olarak kuzey ve güney taraflarından daha aşağıdaki 75 cm genişliğindeki alanda eşik taşı yoktur. Kapı aralığı küçük taşlarla döşenmiştir. VIa-Ev.2'nin erken evresindeki 1 no'lu odanın güneybatısında, duvarın tahrip olduğu alanda bulunan bir kapı mil taşı, yapıya bu alandaki bir kapıdan girildiğine işaret etmektedir. Bu odadan güneydeki 2 no'lu odaya, mekânın güney duvarının doğusundaki 65 cm genişliğindeki kapı aralığından girilmektedir. Bu kapı aralığının kenarlarına duvara dik olarak uzun taşlar yerleştirilmiştir. Bu kapı yapının geç evresinde de kullanılmıştır. Geç evre yapısının 2 no'lu odasının güneydoğu duvarının doğusunda, duvar önünde bulunan kapı mil taşı, 4 no'lu odaya geçiş sağlayan ile bir kapı aralığına işaret etmektedir. Erken evresinde kapı aralığı tespit edilemeyen VIa-Ev.3'ün geç

[961] Bunnens 2022, 55, Fig.75.
[962] Sconzo 2007, 289, 17b.

evresinde 2, 4 ve 3 no'lu odalar arasında kapı aralıkları açığa çıkarılmıştır. 2 ve 4 no'lu oda arasında büyük kısmı tahrip olmuş duvarın taş temeli üzerindeki 45 cm genişliğindeki açıklık bir kapı aralığına işaret etmektedir. 3 ve 4 no'lu odayı ayıran duvarının korunan taş temelinin güney ucunda, duvara dik yerleştirilen uzun bir taş ve bu duvarın güneydoğusundaki tahribat alanında bulunan kapı mil taşı da 60-65 cm genişliğinde bir kapı aralığına işaret etmektedir. VIa-Ev.4'ün erken evresindeki taş temelin güney ucunda, birbirine 50 cm uzaklıkta, duvara dik yerleştirilmiş iki uzun taşın oluşturduğu aralık bir kapı geçidi olmalıdır. Oylum Höyük Doğu Alanı'nda açığa çıkarılan üç yapıdan sadece VIa-Ev.6'nın avlu niteliğindeki 2 no'lu mekânında kapılar bulunmaktadır. İyi korunmuş bu iki kapıdan, biri avlunun kuzeybatı köşesindedir. 180 cm genişliğindeki bu kapı, düzeltilmiş dört uzun dikdörtgen bazalt bloktan oluşmaktadır. Paralel olarak dizilmiş iki blok eşiği oluştururken, diğer iki blok kapı açıklığı olarak kapı kenarlarında durmaktadır. Avlunun kuzey duvarında yine bir avlu olan 2 no'lu mekâna açılan diğer kapının doğu tarafında dik kesilmiş bazalt taş bulunmaktadır. 100 cm civarında bir genişliği olan kapının batı tarafı korunamamıştır.

VIa tabakasındaki yapılarda da pencereler korunmamıştır.

6.3.4.7. Merdiven Boşlukları

Oylum Höyük VIa tabakasında iki katlı olduğu düşünülen VIa-Ev.1, VIa-Ev.2 ve VIa-Ev.6 gibi yapılar olmasına karşın bu yapılarda üst kata açılan bir merdiven odası tespit edilmemiştir.

6.3.4.8. Ahşap Sütun / Sütun Altlıkları

VIa tabakasında, iki katlı yapılarda ya da yapıların geniş odalarında ve zayıf duvarları olan kulübe benzeri odalarda, çatı örtüsünü desteklemek amacıyla ahşap direkler ve bunların altlıkları kullanılmıştır.

İki katlı olan VIa-Ev.1'in geç evresindeki geniş 5 no'lu odanın, kuzeybatı kısmına daha yakın bir yerde, taban üzerinde bitişik halde duran dört taş olasılıkla bir ahşap direk altlığıdır. VIa-Ev.2'nin erken evre 1 no'lu odasının ortasında direk altlığı olarak kullanılan, düz yüzeyli bir taş mekân tabanı üzerinde durmaktadır. Aynı yapının 2 no'lu odasında biri taş döşemenin güneyinde diğeri bunun 60 cm kuzeydoğusunda iki direk

çukuru bulunmaktadır. Çeperlerinin taşlarla güçlendirildiği bu çukurlardan kuzeydoğuda olanı erken evrede kullanılmıştır. Geç evrede duvar altında kalan bu direk çukuru kullanımdan çıkmıştır. Yapının geç evresinde 2 ve 3 no'lu odalarında, kısmen taban altında, çatıyı destekleyen ağaç dikmeler için birer geniş taş sütun altlığı tespit edilmiştir. Bunlar 2 no'lu odada kuzey duvarına yakınken 3 no'lu odada batı duvarının hemen önündedir. 4 no'lu odanın doğu duvarının önünde, etrafı küçük taşlarla doldurulmuş ahşap direk çukuru bulunmaktadır. Bu yapıda direk altlıkları ve çukurları mekân genişliğini bölmemek için duvar kenarlarında konumlandırılmıştır.

6.3.4.9. Ocaklar / Fırınlar

VIa tabakasında da ocak/fırınlar yapı içlerinde ve mekanların yaklaşık olarak ortasında bulunmaktadır.

VIa-Ev.1'in geç evresinde 5 no'lu odanın doğusunda, doğu duvarının önünde 60 cm çapında bir kil ocak bulunmaktadır. VIa-Ev.2 yapısının erken evresinde 1 no'lu odanın kuzeydoğusunda, batı tarafı tahrip olmuş, 50 cm çapında kil bir fırın ve fırının hemen güney batı önünde, bu fırına ait iki düz yüzeyli bazalt taştan bir işlik bölümü vardır. Bu yapının geç evresinin 4 ve 5 no'lu odalarında ateşe maruz kalmış kilden ocak parçaları da tespit edilmiştir. VIa-Ev.3'ün erken evresinde, 2 no'lu oda tabanının kuzey doğusunda, 80 cm çapında yuvarlak planlı bir fırının seramik parçalarıyla döşenmiş tabanı ortaya çıkarılmıştır. Evin geç evresinde 2 no'lu odanın kuzeyinde, duvar önünde 80 cm çapında bir fırın ve 4 no'lu odanın yaklaşık ortasında 40 cm çapında yuvarlak bir ocak bulunmaktadır. Ocak 25 cm yüksekliğinde, yukarıya doğru daralmakta ve dıştan üç kez sıvanmıştır. VIa-Ev.5'in geç evresindeki 2 no'lu odanın batısında iki GTÇ silosunun arasında bir ocağın seramik parçalarından oluşan 1,10 m çapında taban döşemesi bulunmaktadır. VIa-Ev.6'nın 2 no'lu mekânın ortasındaki iri gözenekli, yaklaşık 1 m çapındaki yuvarlak bazalt taş ocak olarak kullanılmıştır.

6.3.4.10. Çatı Örtüsü

VIa tabakası yapılarında çatı örgüsünü doğrudan tanımlayabilecek kanıtlar azdır. VIa-Ev.1'in geç evresinde 6 ve 7 no'lu odalarda yoğun yangın izleri bulunmaktadır. Bu

odaların moloz birikintisi içinde bulunan yanmış ahşap kalıntıları çatı ya da tavan örgüsünde kullanılmış hatıllar olmalıdır.

7. DEĞERLENDİRME

Yerleşimde OTC'ye ait dört mimari tabaka açığa çıkarılmıştır. Bu tabakalardan en erkeni olan VIc, OTÇ I (MÖ 1900-1800) evresine tarihlenmektedir. Oylum Höyük'te OTÇ II (MÖ 1800-1600) erken ve geç olmak üzere iki evrelidir. VIb1 ve VIb2 tabakaları OTÇ II'nin erken evresine, VIa tabakası ise geç evresine aittir.

VIc tabakasını bir teras, avlu ve 17 odası tespit edilmiş saray yapısı temsil etmektedir. Bu yapının yıkımının ardından VIb1 tabakasında alan, çöplük ve mezarlık olarak kullanılmıştır. Bu tabakanın geç evresinde aynı alan seramik ve metal üretimi için kullanılırken, VIb2 tabakası ile birlikte yeniden binalar inşa edilmeye başlamıştır. Bu tabakada ev tipindeki bu yapılar alanın doğusunda yoğunlaşırken batısındaki yapı kalıntıları küçük boyutlu binalara işaret etmektedir. VIa tabakasında ise evler alanın batısına doğru yayılırken doğusunda yapılaşma olmamasının nedeni GTÇ II'deki inşaat faaliyetleri olmalıdır.

Oylum Höyük'te OTÇ I'e tarihlendirilen tabaka, "VIc" olarak adlandırılmaktadır. Bu tabakada 22 x 46 m'lik bir kısmı açığa çıkarılmış bir saray yapısı bulunmaktadır. Yapının açığa çıkarılan kısmı 1060 m2'yi bulmaktadır (Plan 2). Saray höyüğün batı yamacına yakın inşa edilmiştir. Güneye doğru genişlediği anlaşılan bu kerpiç yapının tarihi için kalibre edilmiş radyokarbon sonuçları MÖ 1900-1800 yılları arasını vermektedir (Tablo 9). Bu tabakada söz konusu yapı dışında bir mimari buluntu yoktur.

Oylum Höyük Sarayı, doğu cephesi bir avluya bakan, batı tarafı ise bir terasla sınırlandırılmış, kuzeybatı-güneydoğu yönlü ve uzun dikdörtgen planlı bir yapıdır. Yapının kalın duvarları, üst kata ait taban izleri ve 5 no'lu merdiven odası, sarayın çok katlı olduğunu göstermektedir. Oylum Höyük Sarayı'nın doğu cephesine, avlu üzerinde bitişik düzende üç oda eklenmiştir. Saraya giriş doğu cephesinden, diğer mekânlardan daha geniş olan 15 no'lu oda üzerinden gerçekleşmektedir.

Oylum Höyük Sarayı temel inşaat malzemesi kerpiçtir. Yapının kerpiç duvarları yer yer 3,7 m'ye kadar korunmuş ve kalınlıkları 1,80-1,85 m arasındadır. Bazı odaların içindeki

bölme duvarları ve avludaki üç odada, 50 cm genişliğindeki duvarlar kullanılmıştır. Duvarlarda düzenli olmamakla birlikte taş temel kullanılmıştır. Oylum Höyük Sarayı'nın teras duvarındaki taş temel binadakilere oranla daha özenli inşa edilmiştir. Tespit edilen iki duvarın kalınlığı 2 ve 3,60 m'dir. Aynı genişlikteki taş temellerde iç ve dış taraflarına bazen iki sıra yüksekliğindeki orta boy işlenmemiş taşlar döşenmiş, bunların arası küçük taşlarla doldurulmuştur. Beyaz sert bir harçla kuvvetlendirilmiş taş temelin içi, dış sıralara oranla hafif oluklu bırakılarak, kerpiç üst örgünün kaymasına önlem alınmıştır. Bu özenin nedeni saray duvarlarının yamaçta batıya doğru kaymasını önlemek olmalıdır. Oylum Höyük Sarayı'nın temelleri ve duvarlarında Alalah Yarimlim Sarayı ve Tilmen Höyük Sarayı duvarlarında görülen ahşap hatıl kullanımı yoktur.

Yapıda kullanılan kerpiçlerin boyutu 40 x 40 x 12 cm'dir. Aynı ebattaki kare kerpiçler terasta da kullanılmıştır. Kerpiçler koyu yeşilimsi gri, açık kırmızı ve beyaz-kireçli olmak üzere üç farklı renkte üretilmiştir. Ebla Batı Sarayı'nın kuzey alanındaki odalarda da duvarlarda farklı renklerde kerpiçlerin geometrik bir düzende kullanıldığı belirtilmiştir. Kalitesiz kilden yapılmış koyu yeşilimsi gri kerpicin yapıda daha fazla kullanılmış olmasına rağmen geniş duvarlar ve diğer daha kaliteli kerpiçler duvarların direncinde azalma olmasını önlemiştir. 40 x 40 kare kerpiçler, Oylum Höyük'te daha sonra VIb2 tabakasındaki terasta ve VIa tabakasında VIa-Ev.1'in erken evresinde ve VIa-Ev.7'nin kuzey odasında da kullanılmaya devam etmiştir. Kinet Höyük OTÇ II evresi, Zeytinli Bahçe OTÇ tabakası, Hama'nın H evresi (OTÇ), Tell Bi'a B'nin güneyindeki alanın I. tabakasında ve Güney Levant Bölgesinde ağırlıklı olarak 40 x 40 cm kare kerpiçlerin kullanıldığı görülmektedir. Farklı ebatlardaki kare kerpiçler ise OTÇ'de daha geniş bir alanda kullanılmıştır (Bkz. Bölüm 6.2.3.3).

Sarayın açığa çıkarılan kısmının büyük bölümünü oluşturan kuzey tarafı ve batıdaki terasta yapı, höyük toprağının içine inşa edilmiştir. Bu bölümde odaların tabanları ve duvarları avlu seviyesinden 2 m kadar aşağıdadır. Buna göre binanın bu bölümü, höyüğün bu alanına kazılan derin çukur içerisine inşa edilmiş olabileceği gibi, kazılan derin temel çukurları içine duvarlar inşa edildikten sonra duvar aralarındaki toprak boşaltılarak da mekân tabanlarının düşürülmüş olması mümkündür. Masif yapı duvarlarının höyük katmanları içine oturtulduğu inşa tekniği, Doğu Akdeniz'de Kinet Höyük'te OTÇ II'ye

tarihlendirilen yanmış yapı kompleksi ve Katna Kraliyet Sarayı'nda da görülmektedir. Oylum Höyük Sarayı'ndan farklı olarak bu binaların duvarlarının oturtulduğu temel çukurları daha sonra doldurulmuştur (Plan 41).

Duvarlardaki sıva çok az korunmuştur. 2, 7 ve 15 no'lu odalarda tespit edilen kireçli sıva yaklaşık 1 cm kalınlığındadır. Yapının sonradan terasla desteklenen batı cephesinde de 3-4 cm kalınlığında beyaz sıva görülmektedir.

Sarayda açığa çıkarılmış tüm tabanlar sıkıştırılmış topraktandır. 6 no'lu odada iki taban seviyesi tespit edilmiştir. 8 no'lu odada tabanın altında çakıl taşlarından bir döşeme olduğu tespit edilmiştir. 9 no'lu odada yer yer kireç sıvalı taban parçaları bulunmaktadır (Plan 9). Mekân tabanları taş temellerden ortalama 20 cm kadar aşağıdadır. Olasılıkla ilk taban seviyeleri kazılarak, taban daha aşağıya çekilmiştir.

Sarayın bazı odalarında üst yapıya ait taban ya da tavan parçaları tespit edilmiştir. 11 no'lu odada tespit edilen üst yapıya ait taban parçasında, taban içine küçük çakıl taşları döşendiğini görülmektedir. 15 no'lu oda tabanı üzerindeki kuzey-güney yönlü kalın ahşap kalıntıları yapının üst örtüsü ile ilgili olmalıdır. 12 no'lu odadaki kalınlıkları 5-10 cm civarında olan yanmış ahşap kalıntıları tavanda kullanılan kalasların arasının örülmesi için kullanılmış olabilir. Mari Sarayı'nda 9 ve 23 no'lu odalar ile 65 no'lu 'Taht Salonu'nun zemininde bulunan bazı ahşap kiriş kalıntıları bu mekânların üzerinin düz damlı olabileceğini düşündürmüştür.

Sarayın tespit edilen 17 odası, yan yana iki aks üzerinde bulunan mekân dizilerinden oluşmaktadır. 1 no'lu mekân kerpiçle kaplanmıştır. Olasılıkla bir terastan ziyade, bodrum katı olmayan, birinci kat zemini için bir düzlem oluşturmak amacıyla kerpiç ve harçla doldurulmuş bir iç mekân olarak değerlendirilmelidir. Mekânın doğu duvarı korunmadığından uzunluğu kesin olarak bilinmemektedir.

Diğer odalar genellikle dikdörtgen planlıdır. Simetrik düzendeki 4 ve 6 no'lu odalar 'L' biçimlidir. Benzer simetrik mekânlar, aynı döneme ait olan Ebla Batı (Q) Sarayı'ndan da bilinmektedir. Sarayın batı kanadındaki 2, 3 ve 12 no'lu odalar ince bir duvarla bölünerek geniş mekândan 20 cm kadar daha yüksekte olan ikinci bir mekân oluşturulmuştur. Bu küçük mekânlardan 2 ve 3 no'lu odadakiler batıda, 12 no'lu odadaki doğudadır. 13 no'lu

odada tespit edilen dikey duvarın, mekân henüz tamamıyla açığa çıkarılmadığı için işlevi bilinmemektedir.

'L' biçimli simetrik düzendeki iki odanın arasında kalan küçük 5 no'lu mekân, merdiven odasıdır. Bu oda ile birlikte 2, 3, 4, 6, 7, 12 ve 14 no'lu odalarının tabanları avlu seviyesinin altındadır. Bu odalar yapının bodrum katını oluşturmaktadır. Merdiven odasından kuzeyde 4 no'lu odaya, güneyde ise 6 no'lu oda üzerinden 7 ve 14 no'lu odalara ulaşılabilmektedir. 7 no'lu odadan batıdaki 11 no'lu odaya ve buradan kuzeydeki 3 ve 2 no'lu odalara geçilmektedir. 8, 9 ve 10 no'lu odalar yapının doğu cephesine daha sonra eklenmiş küçük mekânlardır. Bu mekânların ve 15 no'lu odanın tabanları avlu seviyesindedir. Avludaki yapılara giriş 8 no'lu odadan gerçekleşmektedir. 13, 16 ve 17 no'lu odalar henüz tabanlarına kadar açılmamış olmakla birlikte olasılıkla zeminleri, 15 no'lu oda gibi avlu seviyesinde olmalıdır. Bu odaların altında bodrum katları yoktur. Bu durum sarayın üzerine inşa edildiği, güneye doğru yükselen araziye, kademeli bir tesviye işlemi uygulandığını göstermektedir (Plan 24). Ebla Kraliyet Sarayı'nın odaları da kuzeyden güneye alçalan teraslar üzerinde inşa edilmiştir.

Teras ile sarayın batı duvarı arasındaki kalın kireç sıva terasın yapıya eklendiğini göstermektedir. Teras höyüğün batı yamacındaki yapıyı, yamacın yıkıcı etkilerine karşı korumak için inşa edilmiş olmalıdır. Teras, sarayın batı cephesine dayandırılan kalın kerpiç duvarların arasının farklı yapıdaki toprak katmanları ile doldurulması ve üzerinin kerpiçle örtülmesi tekniğiyle inşa edilmiştir. Ebla E Sarayı'nda da benzer biçimde kerpiç bir teras bulunmaktadır. Sarayın doğu cephesindeki avlunun sınırları henüz bilenmemektedir. Avlu küçük taşlar içeren sıkıştırılmış toprak tabanlıdır.

Sarayın odalarının alanları 30 ile 40 m^2 arasında değişmektedir. 15 no'lu oda 52 m^2'lik alanıyla sarayın açığa çıkarılan en büyük odasıdır. 5 no'lu merdiven odasının (10 m^2) küçük tutulmasının nedeni içine inşa edilen kerpiç merdivenin dayandığı daha sağlam duvar oluşturma gerekliliği olmalıdır.

Sarayın duvarları üzerindeki izlerden tespit edilen kapı aralıklarını genişliği 80 ile 100 cm arasında değişmektedir. Kapıların çerçeve ve lentoları tespit edilmemiştir. Olasılıkla ahşaptan yapılan bu kapı ögeleri korunmamıştır. Bazı kapı önlerinde kapı mil taşları *in*

situ biçimde bulunmaktadır. Bu durum ve kapı aralıklarının dar olması, kapıların tek kanatlı olduğuna işaret etmektedir. Korunan kerpiç duvarlar üzerinde pencere açıklıkları tespit edilmemiştir.

Yapının kuzeyindeki bodrum kat odalarının seki/platform ve ocak/fırın gibi iç donanımları ve öğütme taşları, havanelleri ve depolama kapları gibi buluntuları bu mekânların mutfak ve depo / kiler olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu odalarda gündelik işlerin gerçekleştirildiği seki / platformlar bulunmaktadır. 2 ve 7 no'lu odalardaki platformların üzerinde bulunan öğütme taşları bu yükseltilerin tahıl öğütmek için kullanılan çalışma tezgâhları olduğunu göstermektedir. 2 no'lu odanın güneyindeki platformun üzerinde dağılmış ocak parçaları bulunmaktadır. 'L' biçimli 4 ve 6 no'lu odalarda, mekânın girinti yapan bölümlerinde platformlar bulunmaktadır. 6 no'lu odadaki platformun üzeri kireç sıvalıdır. 4 no'lu odadaki dar platform bir çalışma alanından ziyade üzerine seramik kapların konulduğu bir istifleme alanıdır. 10 no'lu odanın kuzeybatısındaki dikdörtgen biçimli yükselti olasılıkla tahrip olmuş daha yüksek bir platformun korunan kısmıdır. Sarayların gündelik üretim ve depolama ihtiyaçlarına yönelik bu donanımlar yapıların sadece idari fonksiyonlar taşıyan mekânlar içermediğini göstermektedir. Ebla Batı Sarayı'nın (Q) L.3135 no'lu odasında, mekânı çevreleyen sekiler üzerinde öğütme taşları bulunmaktadır. Ebla Kuzey Sarayı'nın (P) Kabul Odası'nın arkasında, üzerinde alçak sekiler bulunan iki uzun düzensiz odada (L.4031 ve L.4043), büyük depolama küpleri bulunmaktadır. Benzer bir donanım Kinet Höyük'teki Yanık Yapı Kompleksi'nin batı kanadında da görülmektedir. Katna Doğu Sarayı'nın E odasının doğu tarafında bulunan seki ise odada kült faaliyetleriyle ilişkilendirilmiştir. Tall Bi'a A Sarayı'nın mutfak olarak tanımlanan M odası birbiri ardına yerleştirilmiş ve kullanılmış üç fırın ve bitişiğindeki N odasında bir kil platform bulunmaktadır. Tel Kabri Sarayı'nda ise mutfak işlevi taşıyan donanımlara sahip bir mekân tespit edilmemiştir.

Sarayın 2 ve 3 no'lu odalarında üst yapı örgüsünü taşımak amacıyla üzerlerine ahşap direklerin yerleştirildiği, ortalama boyutları 40 x 45 cm civarında olan bazalt direk altlıkları vardır. Taşların üst yüzeyleri iyi düzeltilmişken kalan kısımları kabaca şekillendirilmiştir. 2 no'lu oda tabanında biri kiler bölümünde ikisi mutfak alanında olmak üzere 3 bazalt direk altlığı bulunmaktadır Bunlar yaklaşık aynı hat üzerine

yerleştirilmiştir. 3 no'lu odadaki kesme bazalttan direk altlığı odanın ortasındadır. Acemhöyük Sarıkaya Sarayı'nda taşıyıcı sütun kaideleri yapının dış duvarı boyunca yerleştirilmiştir. Bunların sarayın çatısını ya da üst katın balkon gibi uzantılarını taşıdığı düşünülmektedir.

Saray odalarında 2 no'lu oda dışında buluntu miktarı azdır. Yapının diğer odalarında az sayıda pişmiş toprak kap parçaları ve bazalt öğütme taşları bulunmuştur. 4 no'lu odada bulunan bir kapı *bullası* ile 7 no'lu odada bulunan bazalt heykeltıraşlık eserleri diğer buluntular arasında yer almaktadır. Özellikle 2 ve 7 no'lu odada platformlar üzerinde ele geçen bazalt öğütme taşları, havan ve havanelleri açığa çıkartılan mekânların mutfak işlevine işaret etmektedir.

Bulunan iç bükey havanlar ve alt kısmı düz, uzun-oval öğütme taşları, OTÇ'nin yaygın formları iken, mekânlardaki pişmiş toprak kap parçaları ise bölgede sık görülen monokrom seramik ve mutfak kabı türlerinden oluşmaktadır. 4 no'lu oda içinde bulunan kapı *bulla*sının üzerinde, Suriye üslubunda Eski Suriye gliptik geleneğini yansıtan bir silindir mühür baskısı bulunmaktadır. Benzer bullalar Katna Kraliyet Sarayı'nda da bulunmuştur. 7 no'lu odada bulunan bazalt heykel başının benzerleri Katna ve Alalah'tan bilinmekte olup, benzer yapım tekniğiyle biçimlendirilmişlerdir. Aynı odada duvar içinde bulunan bazalt heykelcik bir kült objesidir

Yapı bir yangınla tahrip olup yıkıldıktan sonra yenilenmemiştir. OTÇ II'nin en erken evresine tarihlenen Oylum Höyük VIb1 tabakasında saray kalıntılarının üzeri çöplük alanı olarak kullanılmıştır. Kalınlığı 2,50 m'yi bulan bu kül tabakası çok sayıda çanak çömlek parçası ve hayvan kemiği içermektedir. Aynı tabakanın daha geç bir evresinde söz konusu alan OTÇ II evresinin daha geç tabakalarının mezarlık alanı[963] ve üzerine fırınların inşa edildiği piroteknik üretim faaliyet bölgesi olarak kullanılmıştır. Bu tabakada üçü oval formlu, biri yuvarlak planlı dört fırın ile bu fırınlarla ilgili, yaklaşık 11,40 x 5 m boyutlarında, dikdörtgen planlı bir yapıya ait duvar kalıntıları bulunmaktadır. 1 no'lu oval

[963] Kültepe / Kaniş Karum II. tabaka yangınından sonra bazı alanlar terkedilmiş ve bu alanlar mezarlık olarak kullanılmıştır (Özgüç T. 2005, 12).

fırın 3,50 x 1,50 m, 2 no'lu oval fırın 3,30 x 1,30 m, 3 no'lu hafif yamuk, armudi planlı fırın yaklaşık 2 x 1,20 m ebatlarındadır. 3 no'lu fırın ile birlikte alanın kuzeyinde yer alan 4 no'lu fırın diğerlerinden farklı olarak 3,60 m çapında yuvarlak plana sahiptir. İlk üç fırında metal, cam ve seramik üretimiyle ilişkili kalıntılar varken 4 no'lu fırının sadece seramik üretiminde kullanıldığı görülmektedir. Kubbeli bir üst yapıya sahip olduğu düşünülen 4 no'lu fırın, yanma odası ve pişme odasından oluşmaktadır. Üst üste yerleştirilen bu odalar arasındaki bağlantı, ısı aktarım kanallarıyla sağlanmıştır.

Oylum Höyük VIb2 tabakasında Kuzeybatı Alanı'nda piroteknik faaliyetlerin devam etmediği, alanın doğusundan itibaren yerleşilmeye başlandığı görülmektedir. Bu tabakada iki evreli ve yenileme evresinde genişletildiği belirlenen sekiz yapıya ait kalıntılar açığa çıkarılmıştır. VIb2-Ev.2 ve VIb2-Ev.3 tahribat nedeniyle, VIb2-Ev.6 ile VIb2-Ev.7 ise yapıların tamamı henüz açığa çıkartılmadığı için planları net değildir. VIb2-Ev.1 dikdörtgen planlı 15,40 x 10 m boyutlarında 3 kanatlı ve 4 odalı bir yapıdır. VIb2-Ev.4 yaklaşık 6,30 x 5,40 m boyutlarında ve tek odalıdır. İki kanatlı ve 7 mekânlı VIb2-Ev.5, 12 x12 m boyutları ile kare planlı bir yapıdır. Alanın kuzeydoğu köşesindeki kerpiç teras henüz mimari bir bağlam vermemektedir. Taş temelli bu yapıların duvar kalınlıkları 50 ile 100 cm arasında değişiklik göstermektedir. Duvarların kerpiç üst örgüsü genellikle korunmamıştır. Tespit edilen kapı aralıkları 50-90 cm arasındadır. Kapı önlerinde bulunan kapı mil taşlarının tek olması kapıların tek kanatlı olduğunu göstermektedir. Genişlikleri bilinmeyen bazı kapı aralıkları, duvar önlerindeki *in situ* kapı mil taşlarından anlaşılmaktadır. VIb2-Ev.5 ve VIb2-Ev.6'nın girişleri bitişik düzendeki bu yapıların batısındaki sokağa açılmakla beraber diğer yapıların girişlerinde böyle bir tercih görülmemektedir. Mekân tabanları, VIb2-Ev.5 yapısının 3 no'lu odasındaki taş döşemeli zemin dışında sıkıştırılmış topraktandır. Mekânların kapladığı alan 7 ile 20 m2 arasındadır. Daha büyük boyutlu odaların içlerinde bölümlemeye gidilip gidilmediği tahribat nedeniyle anlaşılamamaktadır. VIb2-Ev.1 ve VIb2-Ev.2'nin 3 no'lu mekânlarında taş döşeli yüksek platformlar vardır. VIb2-Ev.6'nın iki katlı olduğuna yönelik bulgular, bu evin dar dikdörtgen planlı 5 no'lu mekânının merdiven odası olması gerektiğine işaret etmektedir. Bu evin şiddetli yangın geçirmiş kuzey kanadında bulunan kömürleşmiş ahşap hatıllar, düz damlı bir çatı örtüsüne işaret etmektedir. VIb2 tabakasında tespit edilen ocaklar mekân içlerindedir. Korunan ocaklardan birinin ağız

çapı 25 cm'dir. Açık alanda piroteknik faaliyetler yapılmamaktadır. Yaklaşık bir hat üzerinde bulunan VIb2-Ev.4, VIb2-Ev.5 ve VIb2-Ev.6 no'lu evlerle bu evlerin batısındaki VIb2-Ev.1 arasında, düzensiz bir hat izlemekle birlikte, bir sokak ve küçük bir meydan oluşumu gözlemlenmektedir. Bu tabaka yapıları bir yangınla son bulmuştur.

Oylum Höyük VIa tabakasında (Plan 70), VIb2 tabakasında alanın doğusunda başlayan yapılaşmanın batısına doğru genişlediği anlaşılmaktadır. Bu tabakada Kuzeybatı Alanı'nda beş, höyüğün doğu alanında ise üç yapı tespit edilmiştir. Kuzeybatı alanın doğusu masif GTÇ II yapısının geniş alan düzenlemesi sonucunda büyük oranda tahrip edilmiştir. Bu alanın güneyinde mimari bağlamı tespit edilemeyen üç adet taş platform ayakta kalmıştır. Yapılardaki yenileme evreleri bu tabakada daha iyi gözlemlenebilmektedir. VIa-Ev.1 erken evrede üç odalı 9,50 x 4,50 m ebatlarında bir yapı iken bir yangın sonucu tahrip olduktan sonra yenilendiği evrede, 10 x 13,90 m'lik boyutu ve 7 odalı planıyla yaklaşık üç katı genişletilmiştir. Benzer bir durum VIa-Ev.2 ve VIa-Ev.3 içinde geçerlidir. Her iki evinde geç evresinde oda sayısı artmış, kapladığı alan genişlemiştir. VIa-Ev.5'te ise erken evrede kullanılan bir mekân geç evrede kullanım dışı kalmıştır. Bu yapı geç evresinde, erken evre duvarlarının güneyine doğru çekilerek yeniden inşa edilmiştir. Oylum Höyük Doğu Alanı'ndaki VIa-Ev.6'nın, geç evrede hemen hemen aynı planda yenilendiği görülmektedir. VIa-Ev.7 no'lu küçük yapı planı değiştirilmeden geç evrede mezar olarak kullanılmıştır. Mekân genişlikleri 4 ile 47 m2 arasında değişmektedir. Küçük alanlı mekânlar genellikle kiler ve depo odaları olarak kullanılan bağımsız yapılar ya da bina içinde bu amaçla düzenlenmiş bölümlerdir. En geniş mekânlar ise bu evrede karşımıza çıkan avlular ve olasılıkla daha fazla mekâna sahip odalardır. Ortalama mekân genişliği ise 10 ile 20 m2 arasındadır. Bu evrede işlevi daha iyi tanımlanabilir mekânlar vardır. VIa-Ev.6'nın tamamı taş döşeli 1 no'lu mekânı ile kuzeyi taş döşeli 2 no'lu odası açıkça bir iç avludur. 2 no'lu mekânın kuzeyinde, (olasılıkla) şarap ya da zeytinyağı üretiminde kullanılan bir kireç taşı tekne, tahıl öğütmede kullanılan geniş bazalt bir levha ile mekânın ortasındaki ocak olarak kullanılan yuvarlak bazalt taş avlunun aynı zamanda bir üretim alanı olduğunu göstermektedir. Tabanı ince çakıl katkılı bir kille kaplanmış 3 no'lu oda bir mutfak mekânı iken kuzeyindeki 4 no'lu küçük oda bu mutfakla ilişkili bir kiler olmalıdır. Tek mekânlı VIa-Ev.8, duvarları boyunca uzanan kil seki ve olasılıkla bu sekiden düşmüş çömleklerin

işaret ettiği üzere bir depo / kiler odasıdır. Genellikle taş temel seviyesinde açığa çıkarılan duvarlarda kerpiç üst örgünün korunduğu örnekler azdır. VIa-Ev.1'in erken evresinde ve VIa-Ev.6'nın 3 no'lu odasında 40 x 40 cm boyutlarında kerpiçler kullanılmıştır. VIa tabakası evlerinin tabanları taş döşeli avlular ile çakıl döşeme üzerine kil sıvalı tabanlar dışında genellikle sıkıştırılmış topraktandır. VIa-Ev.8'deki sekinin yanı sıra VIa-Ev.5'in geç evresinde yapının 2 no'lu, VIa-Ev.6'nın 3 no'lu ve VIa-Ev.7'nin 2 no'lu odalarında da taş veya kil seki / platformlar bulunmaktadır. Kapı aralıklarının genişlikleri 40 ile 100 cm arasında değişmektedir. VIa-Ev.1'de geniş, düz yüzeyli taşlarla, VIa-Ev.6'da ise düzeltilmiş bazalt bloklardan yapılmış kapı eşikleri bulunmaktadır. VIa-Ev.1 ve VIa-Ev.6'da yapıların üst katlarına ait bulgular varsa da bir merdiven odası tespit edilmemiştir. VIa tabakasında ya iki katlı yapılarda ya da geniş mekanlarda yapıya destek olacak ahşap direkler için taş altlıklar kullanılmıştır. VIa-Ev.1 ve VIa-Ev.2'de bulunan direk altlıklarının yanı sıra VIa-Ev.2'de etrafı taşlarla desteklenmiş direk çukurları da tespit edilmiştir. Yapı içlerindeki ocakların çapları 40 ile 60 cm arasında değişmektedir. Üst yapısı korunmamış bazı ocaklara ait seramik parçaları ile oluşturulmuş taban döşemeleri açığa çıkarılmıştır. Yapıların çatılarının nasıl olduğunu ortaya çıkaracak veri çok azdır. Tavan ya da çatı örgüsünden çöken bazı ahşap kalıntıları çatının formu hakkında kesin bilgi vermemektedir. Mezopotamya, Suriye ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde OTÇ evlerinin düz damlı olduğunu, genellikle kazılarda ortaya çıkarılan pişmiş toprak ev modellerinden öğreniyoruz.[964] Oylum Höyük VIa tabakasında yapılar bir meydan etrafında konumlanmaktadır. Meydanın doğu ve batısında sokaklar vardır. Sokaklardaki 20 cm'yi bulan çakıl taşı ve seramik parçaları içeren dolgu, sokağın uzun süre kullanıldığına işaret etmektedir. Bu küçük meydanın doğu ve batısındaki evlerin arasından geçen sokaklar yerleşimin diğer bölgeleri ile ulaşımı düzenlemektedir.

[964] Schachner 2002, Abb. 29a; Bartl 2012, Fig. 2; Shimogama 2018, Fig. 4.6; Ishida 2014, Fig. 83-88. Bu modeller ayrıca evlerin dış cephelerinde pencere açıklıklarının da olduğunu belgelemektedir. Yine de bölgede 1 m'den fazla korunan duvarların alt seviyelerinde pencere açıklığına işaret eden bulgular azdır. Bu durum duvarların üst kısımlarına açılan pencerelerin daha yaygın bir uygulama olduğuna işaret etmektedir (Eran 2024, 304).

8. SONUÇ

‘Oylum Höyük Orta Tunç Çağı Mimarisi’ başlıklı doktora tezinde yerleşimin söz konusu döneme tarihlenen tüm tabakalarının mimarisi detaylarıyla incelenmiştir. Çalışmada höyüğün Kuzeybatı Alanı’nda 2007 ile 2023 yılları arasında ve Doğu Alanı’nda 1998 ile 2002 yılları arasında açığa çıkarılan mimari buluntular ele alınmıştır. Bu çalışmada Oylum Höyük OTÇ mimarisinin tanıtılması, mekânların işlevlerinin tespiti ve tabakalar arasındaki değişim ve sürekliliklerin anlaşılması hedeflenmiştir. Elde edilen bulgular çevre bölge yerleşimlerinin çağdaş tabakaları ile karşılaştırılarak Oylum Höyük OTÇ mimarisinin yeri tespit edilmiştir.

MÖ 2. binyılın ilk çeyreği (OTÇ I) tüm Yakın Doğu’ya güçlü bölgesel devletler ve onlara bağlı vasal krallıklar şeklinde bir siyasi örgütlenme hakimdir. Bu evre yakın ittifakların kurulduğu (ve yıkıldığı), özellikle uzak mesafe metal ve değerli taş ticaretinin merkezi otoritenin kontrolünde olduğu ve bölgesel devletler arasında siyasi rekabetin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Bu siyasi görünüm, GTÇ’de daha geniş toprakları kontrol eden ve imparatorluk / devlet yapılanmalarına doğru giden siyasi örüntünün ilk evresi olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, özellikle iyi korunan, anıtsal nitelikteki kamusal yapılar ve yazılı belgelerde kendini göstermektedir.

ETÇ sonlarında Mezopotamya ve Suriye’de farklı ölçeklerde yaşanan kentsel sistemlerdeki gerilmenin ardından OTÇ I’in başlarında, bölgede şehirlere hâkim olmaya başlayan Amorit hakimiyeti ile kentler yeniden gelişmeye başlamıştır. Oylum Höyük OTÇ I’e tarihlenen VIc tabakasındaki saray yapısı (Plan 2), yerleşimin bu sürecin dışında olmadığını göstermekle birlikte höyüğün Kuzeybatı Alanı ve diğer kazı alanlarında bu tabakaya ait mimari bulgulara henüz ulaşılamamıştır. Bu saraydan gelen C14 sonuçları MÖ 1900-1745 tarih aralığına aittir. Siyasi / ticari / dini otoriteyi temsil eden saray Mezopotamya ve Suriye kültür bölgesinin mimari anlamda bir yansımasıdır. Bu yansıma planlama, inşa tekniği ve buluntularda kendisini hissettirmektedir. 4 no’lu odada bulunmuş olan bulla sarayın kamu yapısı olarak tanımlanmasında önemli bir bulgu olarak değerlendirilmelidir. Bullanın kapı mühürlenmesinde kullanılmış olması bir otoriteye işaret etmekte, aynı zamanda silindir mührün iki kez bulla üzerine basılmış olması otoritenin oda içindeki mallara ve kendi otoritesine verdiği önemi göstermektedir. Yapı

yerleşmenin yamaç eğimi daha dik olan kuzeybatı bölümüne kuzeybatı-güneydoğu - Oylum Höyük'ün daha geç evrelerindeki yapılar da genellikle bu yöndedir- yönde inşa edilmiştir. Bu planlamada şehrin girişine ve Akpınar Suyu'na daha yakın olması ve iklimsel etkiler (rüzgâr yönü, vb.) düşünülmüş olsa da dik yamacın bir sorun oluşturduğu açıktır. Bu nedenle sarayı inşa ettiren siyasi elit eğimin yapıya vereceği zararı azaltmak için destek duvarlarından oluşan güçlü bir teras inşa ettirmiştir. Yapının ana gövdesi ve teras inşası için yeterli kaynağa ve iş gücüne sahip olunduğunu göstermektedir ki, bu öneri ETÇ'de inşa edildiği belirlenen ve OTÇ I'in bu evresinde de kullanıldığı düşünülen güçlü bir savunma sistemi ile de belgelenmektedir. Sarayın ana yapısının tek seferde planlanıp inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte avludaki tek katlı, üç odalı yapı yönetici sınıfın ihtiyaçlarının artması sonucunda yapıya sonradan eklenmiştir. Diğer merkezlerde görülen kamu yapılarının aynı alanda daha geç evrelerde de kullanılması ya da daha erken dönemlerde inşa edilip daha sonraki evrelerde de kullanımın devam etmesi (Mari ve Ebla Arkaik Saray bu konuda iyi bir örnektir) Oylum Höyük Sarayı için geçerli değildir. MÖ 2. binyıl başında inşası başlayan Mari Kraliyet Sarayı (Zimri-Lim Sarayı), Tall Biʿa A Sarayı, Ebla Batı Q Sarayı ve Acemhöyük Sarıkaya Sarayı, Oylum Höyük Sarayı ile çağdaştır. Bölgedeki diğer saraylar OTÇ II döneminde inşa edilmişlerdir. Ebla Batı Q Sarayı, Kültepe Warşama Sarayı (Geç Saray) Kaniş / Karum Ib tabakasında (OTÇ II) inşa edilmiştir. OTÇ II'ye tarihlendirilmiş Alalah (Yarimlim) ve Tilmen Sarayları'nın Hititlerin bölgeye artan ilgisi sonucunda yapılan askeri seferlerle tahrip edildiği bilinmektedir. Katna Kraliyet Sarayı ve Tilmen Sarayı A binasının kullanımı GTÇ I evresinde devam etmiştir. Oylum Höyük Sarayı yıkıldıktan sonra aynı alanda yeniden inşa edilmemesi kısa süre bir siyasi boşluğun yaşandığı ya da OTÇ'nin diğer evrelerinde kamu yapılarının höyüğün başka bir bölümüne inşa edilmiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Dikdörtgen formlu ve iki aks üzerindeki mekanların art arda eklendiği bir plana sahip olan sarayın çok katlı olduğu yapı içindeki üst kat(lar)a ait taban kalıntılarından anlaşılmaktadır. (Plan 84). Mezopotamya, Suriye (Mari, Katna) ile Orta Anadolu (Warşama Sarayı, Sarıkaya Sarayı) kültür bölgelerinde de sarayların birden fazla kata sahip olduğu bilinmektedir. Oylum Höyük Sarayı'nın kuzey bölümünde açığa çıkarılan mutfak, depo / kiler gibi işlevleri olan mekanlar avlu seviyesini altındaki bodrum katını

oluşturmaktadır. Yapının güneyinde avlu seviyesindeki giriş bölümü ve henüz kazısı yapılmamış diğer odalar sarayın üst katına ait mekanlardır. Sarayın idari işlerinin yürütüldüğü ve yöneticilerin yaşadığı mekanlar ise yapının üst katında olmalıdır. Oylum Höyük Sarayı'nda tespit edilen bodrum kat kullanımı bölgedeki çağdaş diğer saraylarda görülmemektedir.

Mezopotamya, Suriye kültür bölgelerinde bu tür kamu yapılarında görülen ve Mezopotamya ile Orta Anadolu saraylarının (Warşama ve Sarıkaya Sarayları) neredeyse ortak mimari özelliği olan iç avlu uygulaması Oylum Höyük Sarayı ve Alalah Yarimlim Sarayı ve Tilmen Höyük Sarayı'nda yoktur. Oylum Sarayı'nın temellerinin genellikle çok yüksek olmayan bir– iki sıra orta boy taşlardan oluşması ya da bazen taş temelin hiç kullanılmamasının yaratacağı dezavantajlar kalın duvarlarla giderilmek istenmiştir. Kalın duvarlar ayrıca yapının yük taşıma kapasitesini de artırmakta ve oluşabilecek herhangi bir sarsıntıda da yapının ayakta kalmasını sağlamaktadır. Kerpiç üst örgünün sıvandığı belirlenmiştir. Yer yer korunmuş olan kireç sıvanın üzerinde Mari ve Alalah saraylarında (ayrıca Ege Adaları'ndaki saraylarda) görülen duvar resmi uygulaması beyaz duvar sıvalarının tespit edildiği Oylum Höyük Sarayı'nda henüz görülmemektedir.

Yapı bloğu kuzeybatı-güneydoğu yönünde ilerlerken, odalar yapıya dik açı yapacak şekilde (kuzeydoğu-güneybatı) konumlandırılmıştır. Bazı odalar yapı temelinden daha ince (kullanılabilir alanı daraltmamak için) duvarlar ile iki mekâna bölünmüş ve farklı genişlikteki kapı boşlukları ile odalar arası geçiş sağlanmıştır. Mutfak olarak tanımlanan mekânlarındaki ocak, tandır gibi pişirme ile ilgili birimlerin üreteceği duman özellikle bodrum kat için bir sorun oluşturmuş olmalıdır. Bu sorun olasılıkla fırın /ocağı olan iki odanın üst katına açılan bir boşluk yoluyla ya da bodrum katının avlu seviyesinin üzerindeki duvar örgüsü üzerindeki açıklıklar aracılığıyla çözümlenmiş olabileceği düşünülmekle birlikte bu konuda yeterince kanıt yoktur. Dönemin karmaşık siyasi ortamının bir sonucu olan şehirlerin saldırı sonucunda yanması Oylum Höyük OTÇ I yerleşimi için de geçerlidir. Yapılan kazı çalışmaları sarayın yangın geçirdikten sonra içe doğru çöktüğünü göstermektedir. Bu da statik açıdan ahşabın kullanıldığı tavan ve tabanların öncelikle yanmasıyla ilgili bir sonuçtur. Üst kata ait moloz neredeyse bodrum kat odalarını doldurmuştur. Her ne kadar yapı ile bağlantılı bir yerleşim açığa

çıkarılmamış olsa da daha geç yapı katlarındaki yangın izleri bu kat (OTÇ I) yerleşiminin de yangın sonucunda tahrip olduğunu düşündürmektedir. Yapının taşıyıcı duvarlarının kalın olması büyük boyutlu yapılar için yeterli olmakla birlikte, oda büyüklükleri tavan ve üst katın yarattığı basıncı arttırmış olmalıdır. Bu durum üst yapının çökmesini engellemek için ahşap direklerin kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Yapıda kullanılan her türlü ahşap mimari eleman da yangının şiddetini arttırmıştır. Yangın izleri, kömürleşmiş ahşap kalıntıları ve renk değişikliğine uğramış kerpiç duvarlar ile tabanlarda rahatlıkla izlenmektedir. Aynı zamanda yapının ulaşılması en zor olan kuzeyindeki mutfak odasında, olasılıkla yangın sırasında boğularak ölen yapıda çalışan görevlilere ait iskeletler yangının bir düşman saldırısı sonucunda çıktığına işaret etmektedir. Mari Kraliyet Sarayı ve Tall Biʿa A Sarayı, Babil kralı Hammurabi'nin kuzey seferi sonucunda yıkılarak OTÇ I'in geç evrelerinde son bulmuşlardır. Yapı içinde ekonomik açıdan değerli metal buluntuların yokluğu yapının boşaltıldığı / yağmalandığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca hem taşıması zor hem de mali açıdan çok değerli olmayan taş aletler ve depolama küplerinin alt kısımlarının olmayıp sadece ağız kısımlarının yerinde bırakılmış olması yağmalamanın saldırı sırasında gerçekleştiğine ve yapının daha sonra yandığı / yakıldığına işaret etmektedir. Sarayda açığa çıkarılan buluntular genellikle bulundukları odaların işlevleriyle (depo, kiler, pişirme mekanları) uyumlu görünmektedir. 7 no'lu odaya üst kattan düşmüş olduğu belirlenen bazalt heykel başı sarayın ritüellerle ilişkili bir mekanına ait olmalıdır. Benzer örnekler 3. binyılın sonunda Atereb ve Tell Mohammed Diyab ve OTÇ'de Katna'da bulunmuştur. Aynı odanın doğu duvarı içinde bulunan ve literatürde "spirit stones" olarak isimlendirilen diğer bazalt heykelcik doğurganlık ile ilişkilendirilmiş olmakla birlikte, bulundukları alanın koruyucu ruhları olarak da yorumlanmıştır. Bu buluntular ve 12 no'lu odada bulunan geleneksel Suriye üslubundaki mühür, siyasi otoritenin ya da dönem insanının inanç sistemi ile ilgili de önemli bir kaynak oluşturmaktadır ki bu eserlerin ikonografik özellikleri Oylum Höyük yerleşiklerinin sanatsal ve inanç sistemi anlamında Mezopotamya-Suriye kültür bölgeleri ile bütünleştiğini göstermektedir. Yüzeyinde, tahtta oturan bir tanrı ve iki yardımcı tanrı önünde bir erkek figürü ile üst üste iki boğa ve bir kuş figürü Suriye üslubunu yansıtan bir kompozisyona işaret etmektedir. Yapıda bulunan pişmiş toprak kap ve kap parçaları ise OTÇ'de bölge için karakteristik olan standart monokrom seramik ve

mutfak kabı türlerinden oluşmakla birlikte, çömlek ve küp formunun yoğunluğu erzak depolamaya yöneliktir. Odaların sert toprak zemini de hem ürünlerin korunması anlamında hem de yoğun kullanılan bir alandaki bozulmaları önlemeye yöneliktir.

Bu yapı OTÇ'de Oylum Höyük'ün Kilis Ovası'nda olasılıkla Yamhad Devleti'ne bağlı vasal bir krallık merkezi olduğuna işaret etmektedir.

Yerleşimin VIb tabakası genel kronolojik dizilimde Erken OTÇ II'ye denk düşmektedir. Bu tabakadan alınan C14 örnekleri MÖ 1765-1630 tarihlerini vermektedir ki, bu tarih aralığı seramik ve diğer buluntuların stratigrafik bağlamı ile de doğrulanmaktadır. Oylum Höyük Erken OTÇ II'nin VIb1 tabakasında saray ve çevresinin hemen üzerindeki alan farklı bir görünümdedir (Plan 48). Saray bu evrede kullanım dışı kalmış, yerleşim sur duvarının dışına doğru genişlemiş ve bahse konu alan VIb1'in ilk aşamalarında çöp dökülen (kül, hayvan kemikleri, çanak çömlek parçaları ve kırık figürinler) bir yer haline gelmiştir. Daha sonra aynı alanın yapılaşmaya açılmadığı mezarlık olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Mezarlık (kuyu, basit toprak ve çömlek mezarlar vardır) tercihi iki şekilde açıklanabilir: birincisi alanın mimari açıdan boş olması, diğeri ise özellikle dikey ve derin olan kuyu mezarların kazılması için toprağın diğer alanlara göre daha yumuşak olmasıdır. Alanın bu tabakanın daha geç bir evresinde fırınlara ev sahipliği yapan bir açık hava atölyesi şeklinde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu bölgede yapılan kazılarda üçü oval, biri yuvarlak olmak üzere dört büyük fırın ortaya çıkarılmıştır. Çöplük alanının daha sonra atölye görünümüne bürünmesi, ekonomik ilerleme ve yer darlığına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra üretim sırasında çıkacak olan zehirli gazlar ve yangın riski de bu yer seçimde etkili olmuştur. Bu fırınların yerleşmenin ortak kullanımında mı, (varsa) merkezi otoritenin kontrolünde mi, yoksa bireysel üretime mi hizmet ettiği bu aşamada tam olarak belirlenemeyecek bir konu olmakla birlikte dönemin siyasi görünümü merkezi otoriteye işaret etmektedir. Hangi toplumsal gruba ait olursa olsun bu fırınlar, yerleşiklerin farklı hammaddeler üzerinden gerçekleştirdiği üretim çeşitliliğini ve hammaddeye ulaşım gücünü yansıtması açısından önemlidir. Oval biçimli fırınlardan elde edilen cüruflar metal ergitme işlemine yönelik kanıtlardır. Mimari kurguları da yüksek dereceli ısılara ulaşma ve ısıyı koruma anlamında yeterli görünmektedir. 2 no'lu oval fırında açığa çıkarılmış olan cam, frit veya fayans üretim artıkları ise lüks eşya

üretimi ve ticaretine yönelik bulgulardır. Dairesel formlu fırının ise çanak çömlek pişirmek için kullanıldığını belirlenmiştir. Hem üretim çeşitliliği (özellikle cam ve metal) hem de fırınların boyut ile teknik kapasiteleri orta büyüklükte bir şehrin (yerleşimin daha geniş alanlarda kazılacağını da göz önünde bulundurarak) gelişmişlik düzeyine atıf yapar niteliktedir. Fırınların çevresinde tek bir yapıya (VIb1Ev.1) ait kalıntılar açığa çıkarılmıştır. Olasılıkla bu yapı fırınlarda üretim yapan zanaatkarların çeşitli ihtiyaçlarına yönelik olarak inşa edilmiş olmalıdır. Bu yapının 4 no'lu seramik fırınının üzerine inşa edilmiş olması fırının belli bir aşamadan sonra kullanım dışı kaldığını da göstermektedir. Bu tabaka ile ilişkili olarak kazılan alanlarda yerleşim dokusuna ait fırınlar dışında çok fazla kalıntı yoktur. Fırınların sayısı, boyutları ve mimarilerinde kullanılan karmaşık mühendislik başarısının[965] yanı sıra gösterdiği üretim çeşitliliği ise Oylum Höyük'teki merkezi otoritenin (ve toplumun) bir önceki tabakadaki saldırıdan sonra ticari ve siyasi gücünü tekrar kazandığının önemli göstergeleridir.

Oylum Höyük VIb2 tabakasında (Plan 54) bir önceki evre (VIb1) fırınlarının kullanım dışı kaldığı görülmektedir. Bu durum üretim faaliyetlerinin yerleşimin başka bir bölümüne kaydırılması ve yeni bir yerleşim planlamasına gidildiğini göstermektedir. Ev inşası için alanın doğusunun tercih edildiği, alanının batısına ise daha küçük boyutlu yapılar inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu tercih, alanın daha önceleri çöplük olarak kullanılması ile ilgilidir. Çünkü dökülen çöpler alanın toprak yapısını (azımsanmayacak yükseklikte) yumuşak bir hale getirmiş ve inşaat için uygun olmayan bir zemin yaratmıştır. Bu evrenin bazı evleri Saray kompleksinin üzerine gelecek şekilde, aynı yönde ve boş bir alanı çevreleyecek düzende konumlandırılmıştır. Taş temellerin kerpiç ile yükseltildiği, düz damlı, bazılarının iki katlı olduğu saptanan evlerin kuzeybatı-güneydoğu yönlerinde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Tespit edilen evler açık bir alana bakmaktadır. VIb2-Ev.5 ile VIb2-Ev.5 ve VIb2-Ev.5 arasında bir sokak oluşumu

[965] Oylum Höyük evlerinde örneklerine rastlanmasa da, 4 no'lu fırının ateşlik bölümünde tespit edilen beşik tonoz, Chagar Bazar (McMahon 2009, 31), Tell Brak (Matthews 2003, 272) ve Tell Muhammed Diyab (Castel-Lyon 2002) gibi yerleşimlerin OTÇ tabakalarındaki konutlarda uygulandığı bilinen bu mimari yeniliğe Oylum Höyük'ü de dahil etmektedir.

gözlenmektedir. Sokağın kuzeyi evlerin arasındaki boş alana açılmaktadır. Bununla birlikte evlerin sokak çevresine simetrik biçimde inşa edilmediği ve gereksinim duyulduğunda eklemeler yapılarak genişletildiği belirlenmiştir. Evlerin dış duvarları (çok az örnek dışında) birbirine dik açı ile bağlanmaktadır. Küçük boyutlu evler tek odalı iken, büyük boyutlu olanalar dört veya daha fazla oda sayısına sahiptir. Ortak duvarlı VIb2-Ev.5 ve VIb2-Ev.6'nın girişleri batısındaki sokağa açılmaktadır. VIb2-Ev.4'ün girişi ise batısında bulunduğu sokak üzerinde değildir. Evlerde odalar ev planının dikine ya da ev planı ile paralel olacak şekilde yapılmıştır. Bazı evler (VIb2-Ev.5) iki dikdörtgen blokun yan yana getirilmesi ile bazıları da tek bir blok (VIb2-Ev.1) halinde inşa edilmiştir. Bazı evlerin (VIb2-Ev.5) içinde açığa çıkarılan kalıntılar yapının iki katlı olduğuna işaret etmektedir. Merdiven odası olarak değerlendirilen bir odadan üst kata geçiş sağlanmıştır. Yine bu evin bir odasında açığa çıkarılan fırın oda kullanım amaçları hakkında bilgi vermektedir. Bu evrede oda tabanları VIb2-Ev.5'in 3 no'lu odası dışında sıkıştırılmış topraktır. VIb2-Ev.5'in 3 no'lu odasının tabanı taş döşelidir. Taş döşeme Oylum Höyük yapılarında nem ve haşereler karşı bir önlem olarak kullanılmıştır. Evlerde açığa çıkarılan kapı mil taşları kapı kanatlarının ahşap olduğunu göstermektedir. Kapı aralıklarının genişliği tek kanatlı kapılar için uygundur. Bununla birlikte organik bir malzemeden (ahşap) kapı kanatları günümüze kadar ulaşmamıştır. Evlerin içinde çok fazla günlük hayatı yorumlamamıza yardımcı olacak buluntu yoktur. VIb2-Ev.2'nin 3 no'lu odasının taş döşemesinin altında bir iğne ve hançer yapı adak eşyası olarak ele geçmiştir. Bu ritüelin VIa tabakasındaki bazı evlerde de görülmesi kültürel ve inanç sistemindeki sürekliliğin de bir göstergesidir.

Bu evre ile ilgili kazılan alanlardaki ev sayısı ve büyüklükleri dikkate alındığında olasılıkla yerleşimin höyüğün batısına doğru genişlemek ve alan darlığının sık bir yapılaşmaya neden olduğu öngörülebilir. Bu öngörü doğruysa (evlerin yangın nedeniyle çöktüğünü de göz önünde bulundurarak) sık mimari doku yangının şiddetini ve kısa sürede yayılmasını da beraberinde getirmiş olmalıdır.

Oylum Höyük VIa tabakası arkeolojik kanıtlara dayanarak MÖ 17. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu tabaka höyüğün kuzeybatı ve doğusundaki açmalardaki mimari kalıntılar ile temsil edilmektedir (Plan 70). İki alan arasındaki mimari kalıntılar üzerinden

yapılan ölçüm sonucunda bu evre yerleşiminin kuzeydoğu-güneybatı aksındaki genişliği yaklaşık 170-180 m'dir. Yamaç erozyonu düşünüldüğünde ise genişliğin daha da büyük olması gerekmektedir. Bu aşamada Kuzeybatı Alanı'nın VIb2 tabakasında ev inşa edilmeyen batı tarafına doğru yerleşimin genişlediği görülmektedir. Bu durum olasılıkla nüfusun artması ile birlikte konut ihtiyacının da artmış olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Yeni evler alt tabaka evlerinin duvarları kullanılmadan inşa edilmişlerse de evlerin yönü, kullanılan inşaat malzemesi ve teknik uygulamalar eski evreler ile uyumludur. GTÇ yerleşiklerinin gerçekleştirdiği inşaat faaliyetleri alanın doğu kısmındaki yapıların bir kısmının tahrip olmasına neden olmuştur. Dikdörtgen ve kare planlı, düz damlı evlerin bir kısmı kuzeybatı-güneydoğu, bir kısmı da kuzeydoğu-güneybatı yönlüdür. Çok odalı olan bu evler bir meydan etrafında kümelenmiş ve bu meydana açılan iki sokak üzerinden yerleşimin farklı bölgelerine ulaşılmaktadır. VIa-Ev.1'in girişi doğusundaki sokağa açılmaktadır. Diğer evlerin girişleri de olasılıkla sokak ve meydana açılıyor olmalıdır. Bazı evlerin duvarlarının birbirine yaslandığı anlaşılmaktadır. Bu durum evlerin zamanla genişletildiğini göstermektedir. Evlerdeki yenileme ve genişletme evreleri de kazılan alanlarda rahatlıkla görülmektedir. Evlerin aralarında insan ya da hayvanların rahatlıkla yürüyebileceği (hatta arabaların geçebileceği) sokaklar yer almaktadır. Bu sokaklar bir önceki evrede gördüğümüz ancak bu evrede daha da daraldığını belirlediğimiz küçük bir meydana açılmaktadır. Çekirdek bir ailenin yaşam sürdürebileceği büyüklüğe (tek katlı oldukları düşünülse bile) sahip olan bu evlerin ayrıca mal depolama ya da farklı günlük aktivitelerin sürdürülebileceği alanlara da sahip oldukları görülmektedir. Bu evrede özellikle VIa-Ev.1 ile ilgili farklı bir uygulama vardır. Bu evin 2 no'lu odasının taban altında bronz bir balta ve kuzey duvarının altında bir tanrı heykelciği / adak çivisi, daha geç evresinde de 7 no'lu odada iki adet bronz tanrı heykelciği bulunmuştur. Tanrı heykelcikleri MÖ 2. binyıl başlarındaki Anadolu ve Suriye'nin ortak ikonografik özelliklerini sergilemektedir. Aynı zamanda bu heykelciklerin kaybolan modelli kalıpta (cire pérdue) şekillendirilmiş olması madencilik açısından gelinen seviyeye de ışık tutmaktadır. Yapıların taban veya duvarlarının altına bu tür adak eşyalarının bırakılması Mezopotamya'da ETÇ'den itibaren bilinmekte olup, Hitit metinlerinde de (GTÇ) anlatılan ritüel bir işlemdir. Tüm bu adak eşyaları evin sahibine yönelik soruları da beraberinde getirmektedir. Böyle bir ritüel işlem, ev sahibinin

toplum içindeki yeri, yapının özel bir statüsünün olup olmadığı ya da bu işlemin etnik bir farklılığa işaret edip etmediği gibi soruları da düşündürmektedir. Tüm bu soruların yanıtı bu evrenin daha geniş alanlarda araştırılması ile bulunacaktır. Höyüğün doğusunda da bu evreye tarihlenen kuzeybatı-güneydoğu yönlü birbirine eklenmiş odalar dizisi görünümünde dikdörtgen bir yapı (VIa-Ev.6) (Plan 81) ile bu yapının hemen batısında iki küçük yapının (VIa-Ev.7-8) taş temelleri açığa çıkarılmıştır. VIa-Ev.6 hem yapı planı hem de iç düzenlemeleri ile bu evrenin diğer evlerinden farklıdır. Plan genel olarak dikdörtgendir ve dar bir sokağın hemen yanına konumlandırılmıştır. Evin kapısı sokağa açılmaktadır. Kapıda bu tabakanın diğer yapılarında görülmeyen bir eşik taşı vardır. İki avlu arasındaki kapının doğusundaki uzun söve taşı da yapının inşasında gösterilen özeni de yansıtmaktadır. Bu tür bir söve taşı Oylum Höyüğün diğer tabakalarındaki yapılarda tespit edilmemiştir. Doğu tarafı yamaç erozyonu ile tahrip olmuş bu yapı büyük boyutlu taşlarla döşeli olan iki avlusu ile bu yapı Oylum Höyük yapıları için şu an tek örnektir. 2 no'lu avluda yer alan bir kireçtaşından tekne şarap ya da zeytinyağı üretiminde kullanılmış olmalıdır. Boyutları, plan özelliği, özenli giriş kapısı, taş döşeli avluları ve değerli sıvı üretim araçları ile Oylum Höyük yapıları içinde önemli bir yere sahiptir. Herhangi bir yazılı belge bulunmamasına rağmen yapı bu görünümü ile özel bir işleve sahip olmalıdır. Bu yapının batısındaki taş temelli, iki odalı VIa-Ev.7'de farklı bir uygulama vardır. Bu evin kuzeydeki odası önce yapının bir bölümü iken sonradan mezar olarak kullanılmıştır. Diğer OTÇ tabakalarında görülen yerleşimin yangın ile son bulması bu evre için de geçerlidir. Bu yangın sonucunda gerçekleşen yıkım sonrasında yerleşiklerin evlerini terk etmediği evlerde gerçekleştirilen yenilemeye yönelik inşaat faaliyetlerinden anlaşılmaktadır. Bu durum yangının bir saldırı sonucunda gerçekleşmediği ya da saldırı sonucunda olsa bile yerleşim sakinlerinin başka bir yere göç etmediği şeklinde de yorumlanabilir.

MÖ 2. binyılın ilk iki yüz yılına içinde kurulmuş ve gelişmiş olan VIc (OTÇ I) yerleşimi sur ile korumaya alınmış bir akropol görünümünde iken VIb ve VIa (OTÇ II) tabakalarında yerleşimin sur dışında güneybatıya doğru genişlediği anlaşılmaktadır. Her üç tabakada da yapı yönleri (istisnalar dışında), yapı malzemeleri ve çatı sistemleri süreklilik taşırken son iki tabakada sokaklarla bölümlenmiş ve sokakların açık alanlara yönlendirildiği yerleşim planlaması devam ettirilmiştir. Yapılarda kullanılan kerpiç

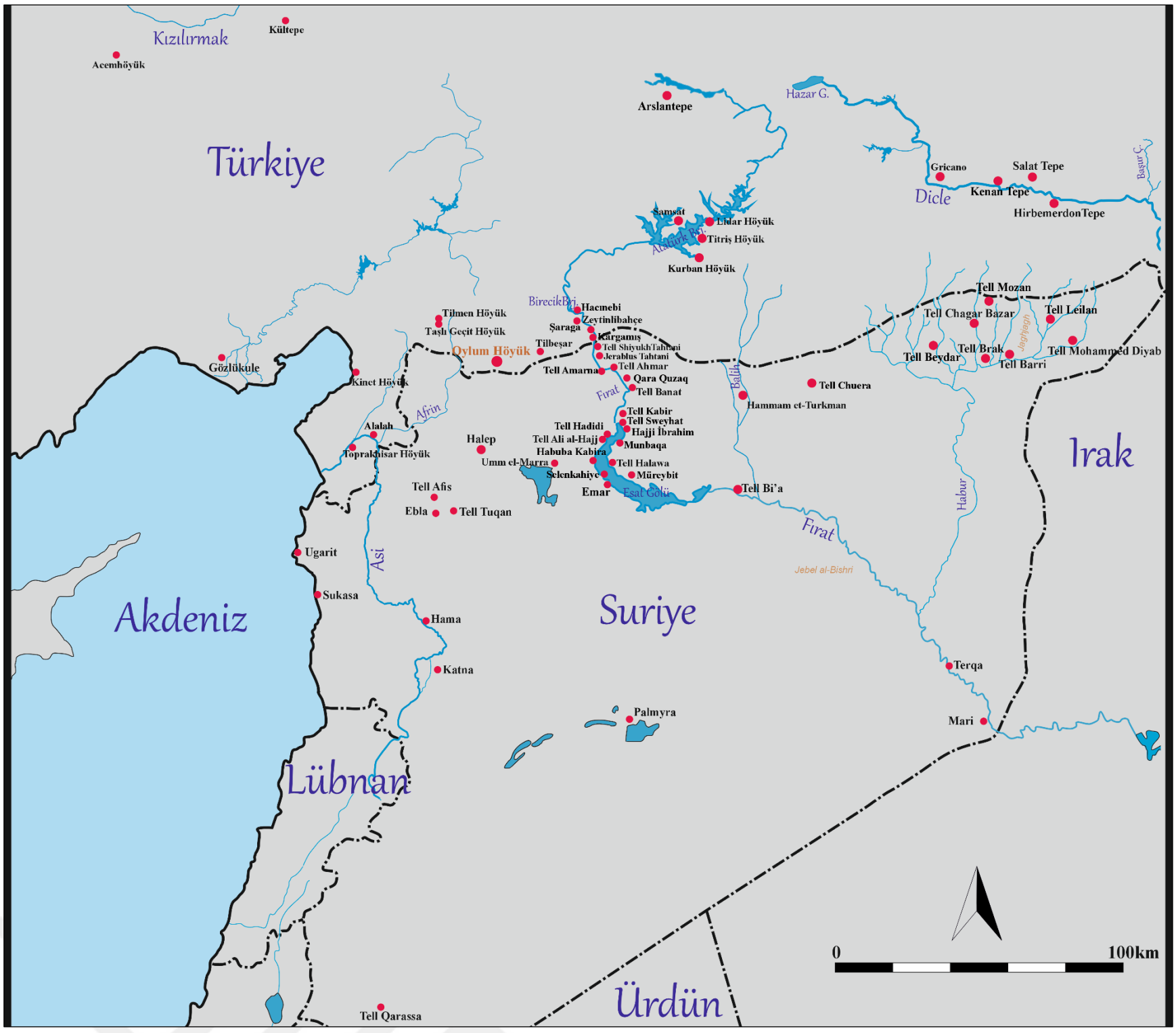
boyutları (40 x40 cm), mekanlarda seki / platform ve taşıyıcı mimari öge olarak odalarda direk altlıklarının kullanımı saray ve ev inşasında ortak bir geleneğin uzun bir süre devam ettiğini göstermektedir. Yapı malzemelerindeki değişmezlik ve yer yer ev planları günümüzde bir bölümü höyüğün üzerine yayılmış olan Oylum (Köyü) Mahallesi evlerinde de görülmekte olup, mimari geleneğin binlerce yıl değişmediğini göstermektedir. Kerpicin ana inşa malzemesi olduğu evlerde taş sadece temellerde ve ahşap direk altlığı olarak kullanılmıştır. Ahşap ise üst katları taşımak ve düz damların kapatılmasında kullanılmıştır. Bu kapatma işleminden sonra düz damın çamurla sıvandığı anlaşılmaktadır. VIa-Ev.2'deki kapı kanadına ait yanmış ahşap kalıntıları dışında kapılar günümüze ulaşmamış olmakla birlikte kapı mil taşları kapıların ahşap ve tek kanatlı olduğunu göstermektedir. Bazı yapıların iki katlı olduğu, ilk katlarında ocak, taş tekne gibi günlük ihtiyaçların karşılanmasında kullanılan yardımcı mimari elemanlar da ev mimarisinde önemli bir yer tutmuştur. Evlerin iç düzenlemelerinde ise ihtiyaçlar doğrultusunda farklı düzenlemeler yapıldığı ve evlere gerek duyulduğunda oda eklendiği de tespit edilmiştir. Düzeni tam olarak anlaşılamamış olsa da pişmiş toprak künk parçaları şehirleşme niteliği açısından önemli bir unsur olup, hijyen ve neme karşı önlem alma konusunda da şehir sakinlerinin yaklaşımına ışık tutmaktadır. Eldeki veriler tüm evreler için şehir nüfusuna yönelik bir çıkarım yapmak için yeterli değildir.

Oylum Höyük Kuzeybatı ve Doğu Alanları'nda OTÇ tabakalarında yapılan çalışmalar, alanın en erken tabakasında merkezi bir yönetim sembolü olarak saray yapısı, sonraki tabakalarda piroteknik üretim faaliyetlerinin göstergesi olarak fırınları ve en sonunda alanın doğusundan batısına doğru genişleyen gündelik hayatın yaşandığı bir mahalleyi ortaya çıkarmıştır. Söz konusu alanın kullanımındaki bu değişim, bir OTÇ kentini anlamlandırmamız için bir yerleşimde görülebilecek farklı mimari ögeleri bize sunmaktadır.

Oylum Höyük Geç Kalkolitik Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar olan uzun bir süreçte iskân görmüştür. Coğrafi konumu Mezopotamya-Suriye kültürleri ile ticari, siyasi ve kültürel ilişkiler kurmasında avantaj sağlamıştır. Aynı zamanda Anadolu'nun başka bölümleri ile de iletişim kurabilecek bir noktada yer almaktadır. Tarım alanlarına, su ve taş kaynaklarına olan yakınlık, uygun iklim koşulları höyüğe farklı dönemlerde yerleşen

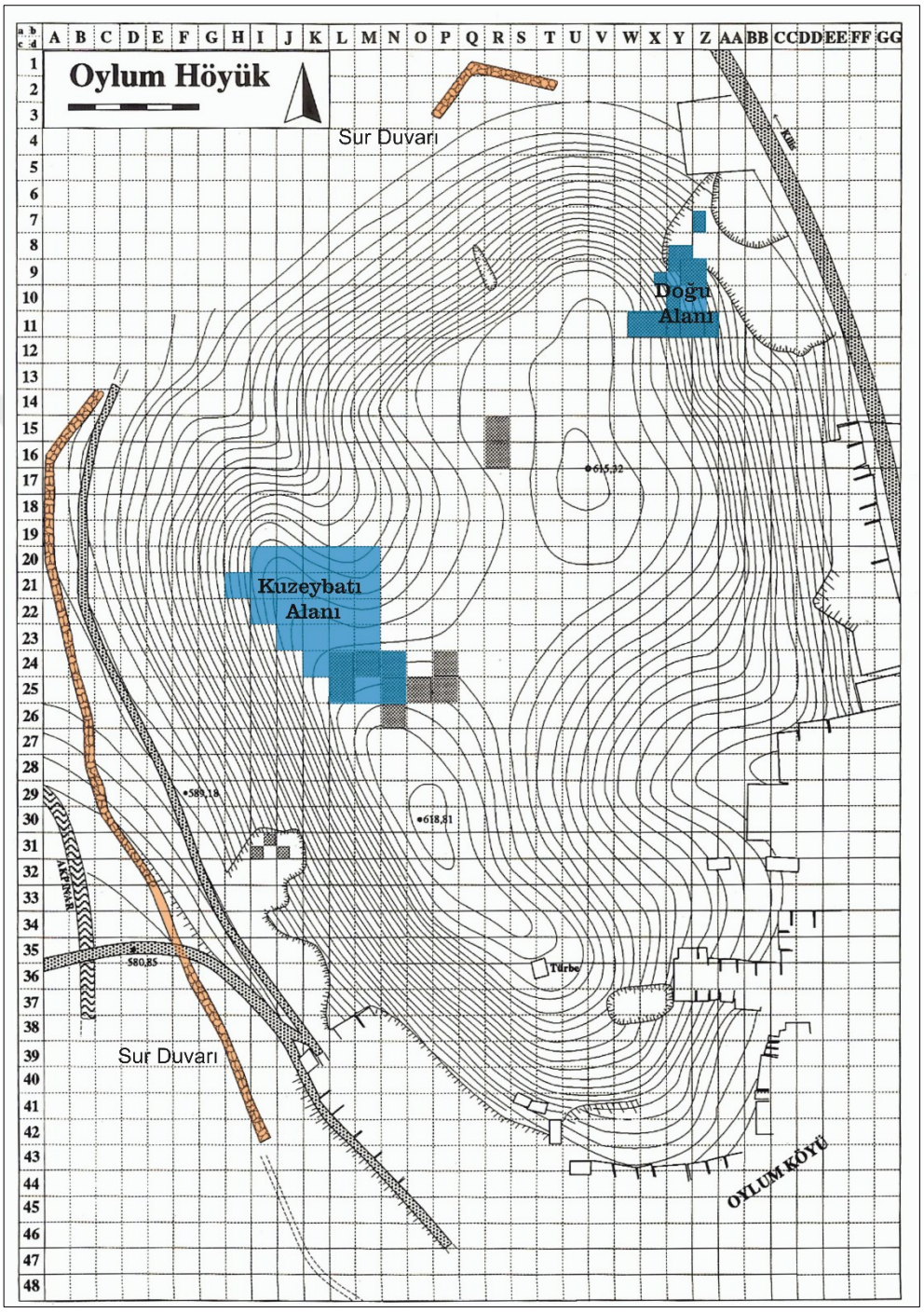
insanlar açısından çekici gelmiş olmalıdır. Bu uygun koşullar, MÖ 2. binyılın başlarında zenginleşme (kültürel ve ekonomik), kentleşme, farklı kültürler ile iletişim kurma, teknolojik gelişmeyi de beraberinde getirmiş olmalıdır. Tüm bu gelişmeler Mezopotamya-Suriye ve Anadolu'da orta ve büyük şehirlerde mimariye de yansımış, iyi korunan, ticari-siyasi kabiliyeti yüksek, anıtsal mimari yapılara sahip şehirler kurulmaya başlamıştır. Oylum Höyük OTÇ yerleşim planı, anıtsal yapıları (en azından OTÇ I), farklı kültür bölgeleri ile ilişkileri yansıtan buluntuları, OTÇ dönemindeki iskân sürekliliği, farklı işkollarına işaret eden yapı ve fırınları ile MÖ 2. binyılın ilk çeyreğinde orta büyüklükte bir şehir niteliğine kavuşmuştur.

Haritalar

Harita 1. Suriye ve G. D. Anadolu OTÇ Yerleşimleri (Bonacossi 2014, Fig. 28.1; Cooper L. 2006a, Fig. 1.1, 3.1; Peltenburg 2007, Fig. 1.1'den düzenlenmiştir).

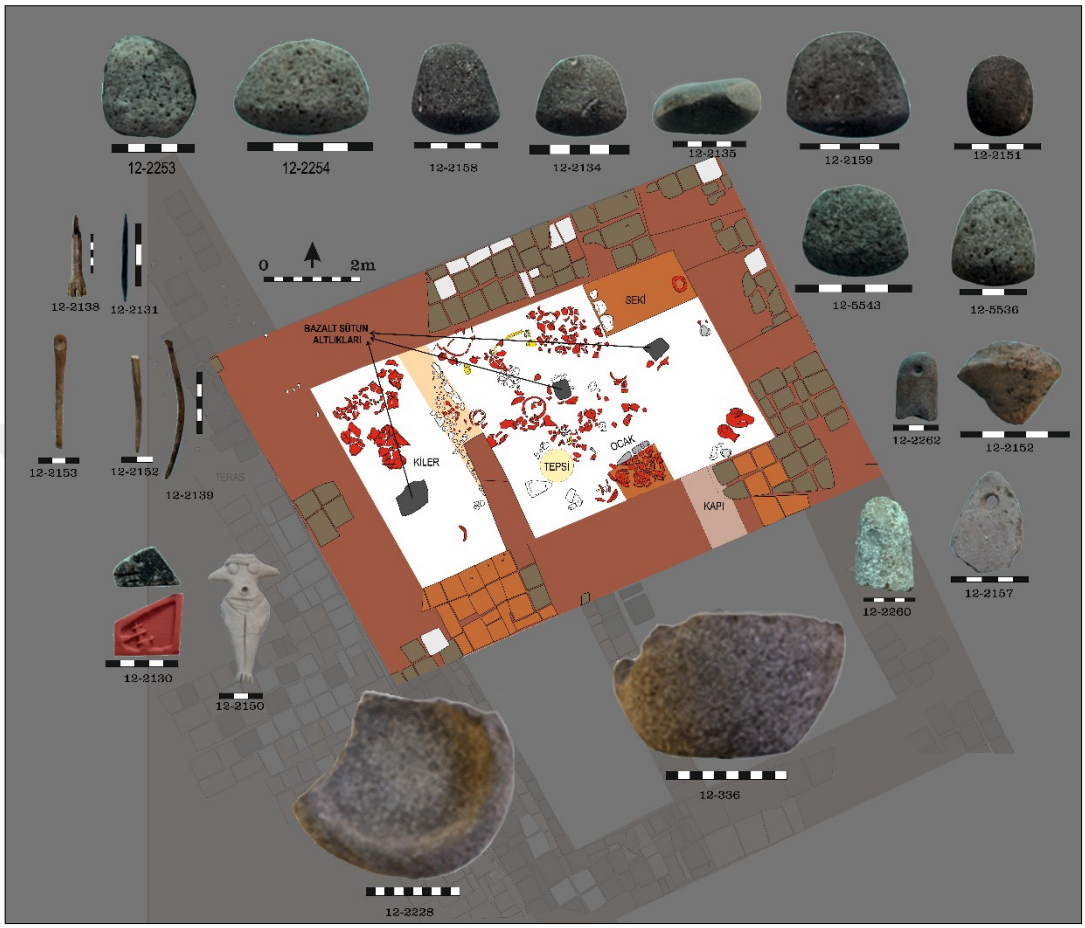
Planlar

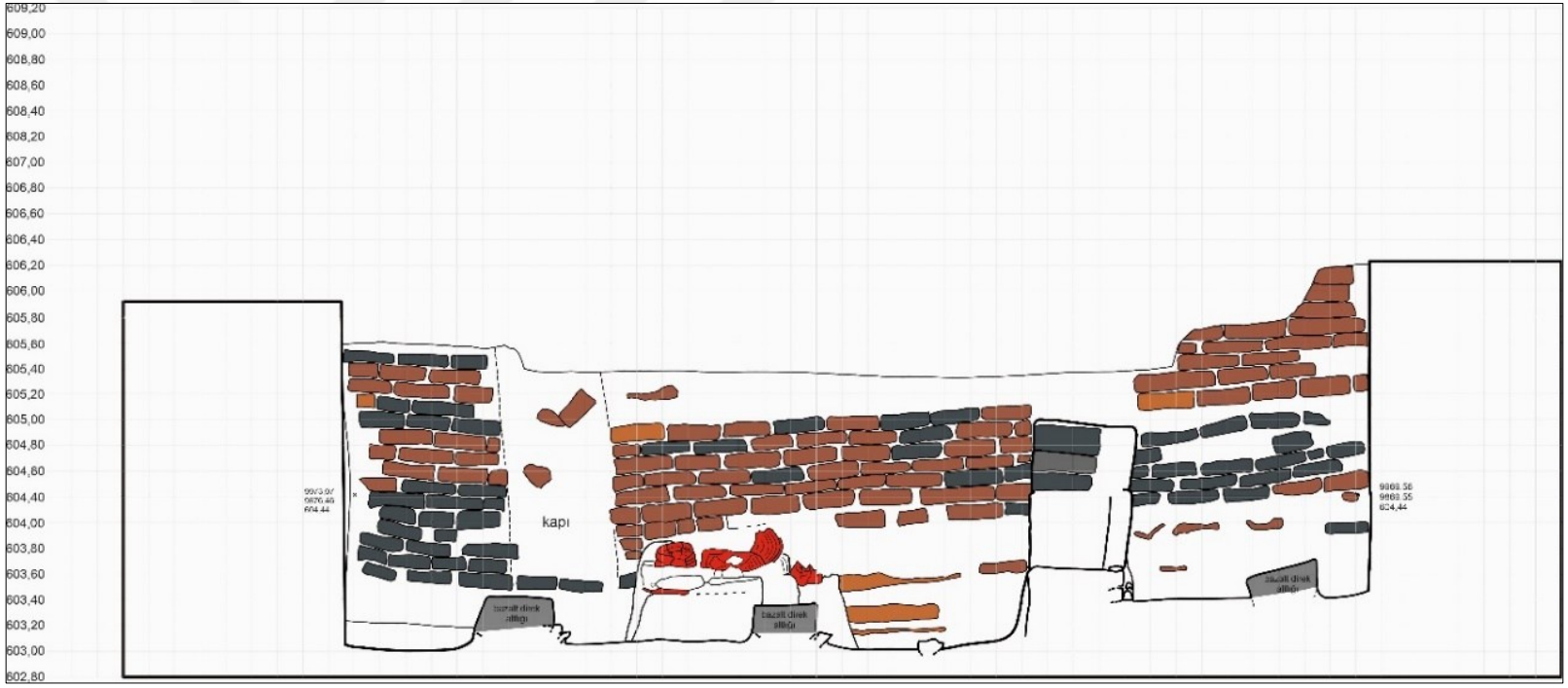
Plan 1. Oylum Höyük Topografik Haritası ve Kuzeybatı Kazı Alanı (OHKA).

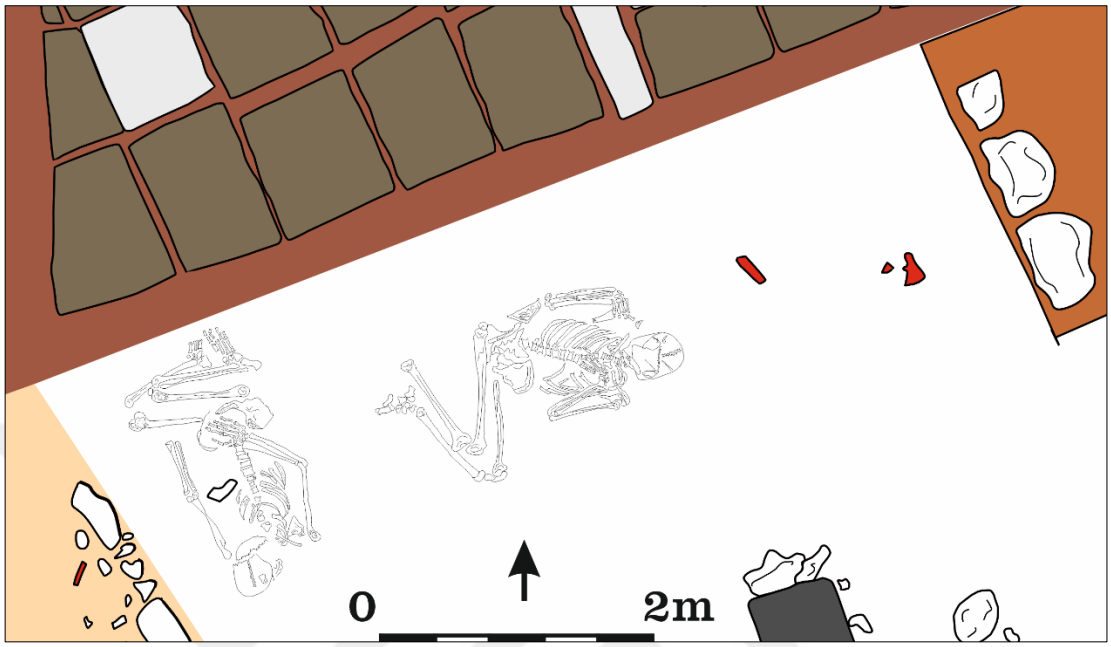
Plan 2. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı (OHKA).

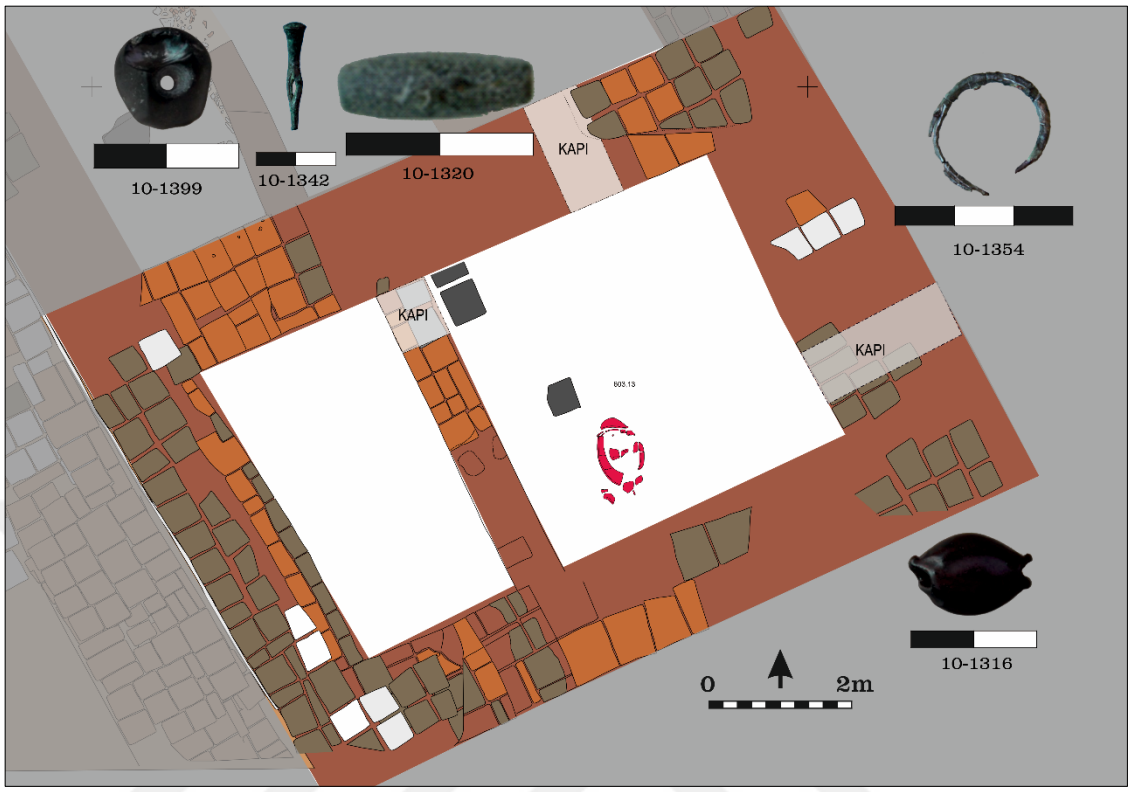
Plan 3. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda (OHKA).

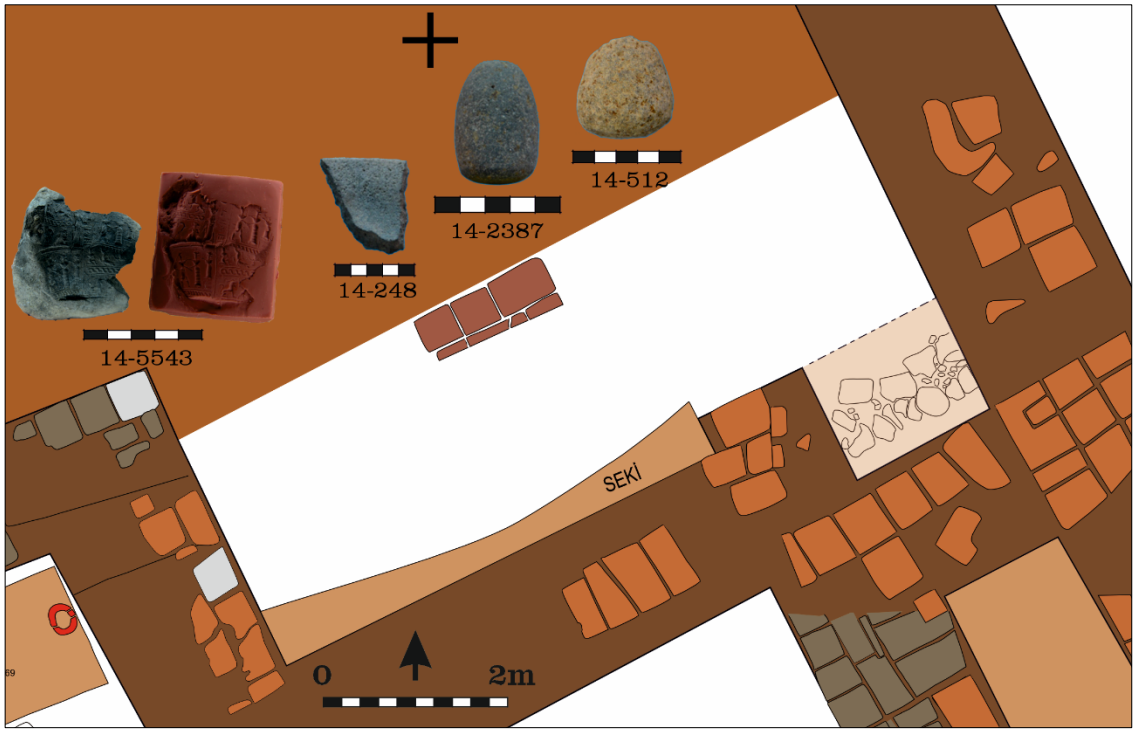
Plan 4. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda Doğu-Batı Kesiti (OHKA).

Plan 5. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Odada Bulunan Kadın İskeletleri (OHKA).

Plan 6. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 3 No'lu Oda (OHKA).

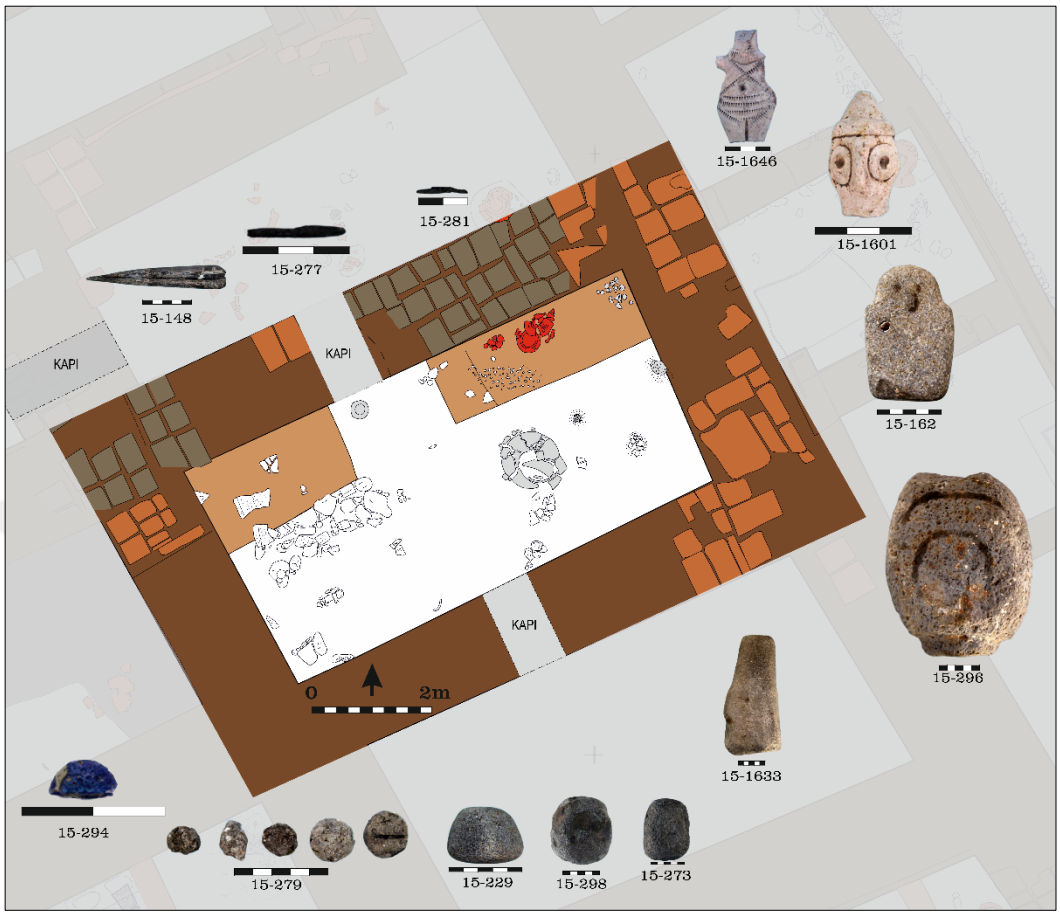
Plan 7. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 4 No'lu Oda (OHKA).

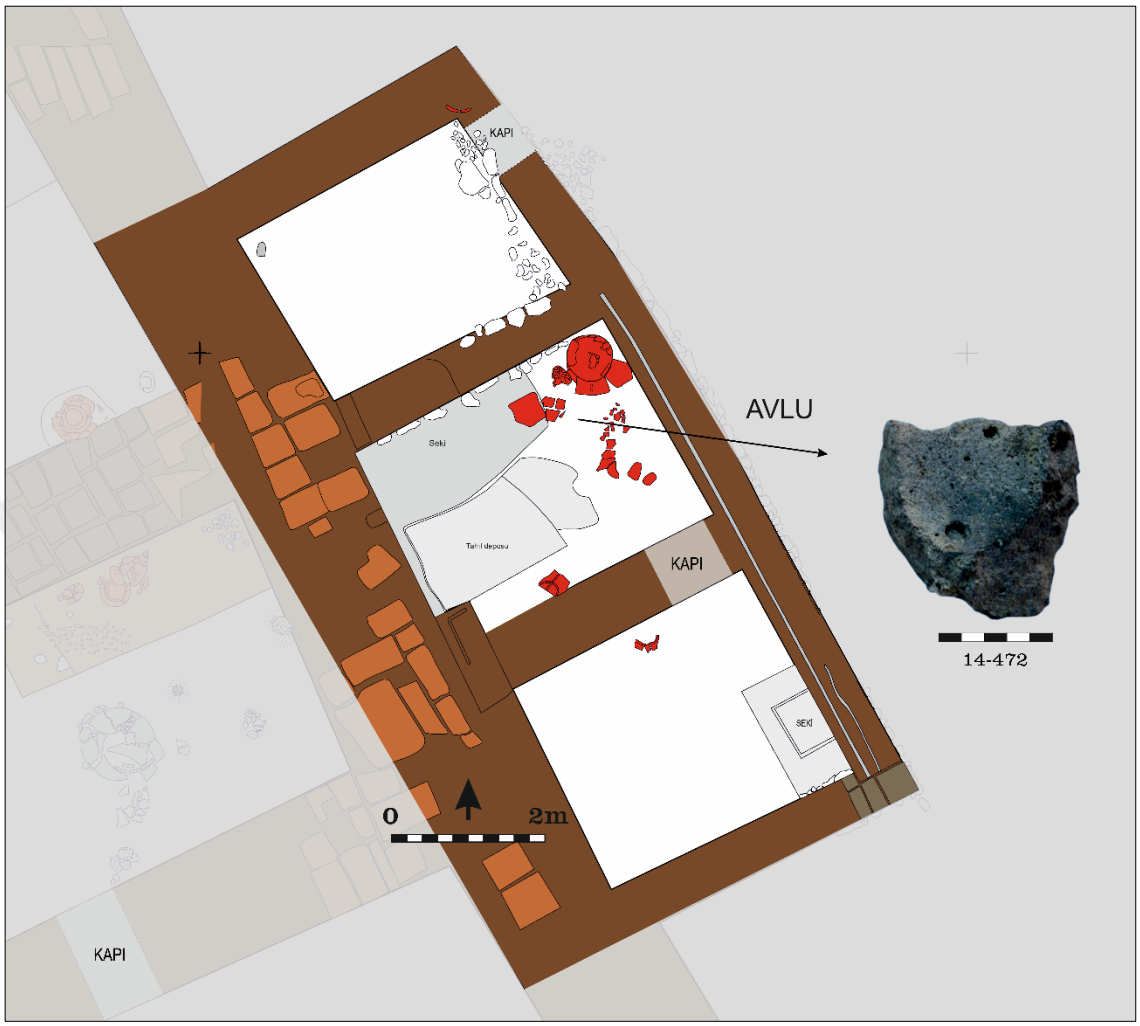
Plan 8. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 5 No'lu Oda (OHKA).

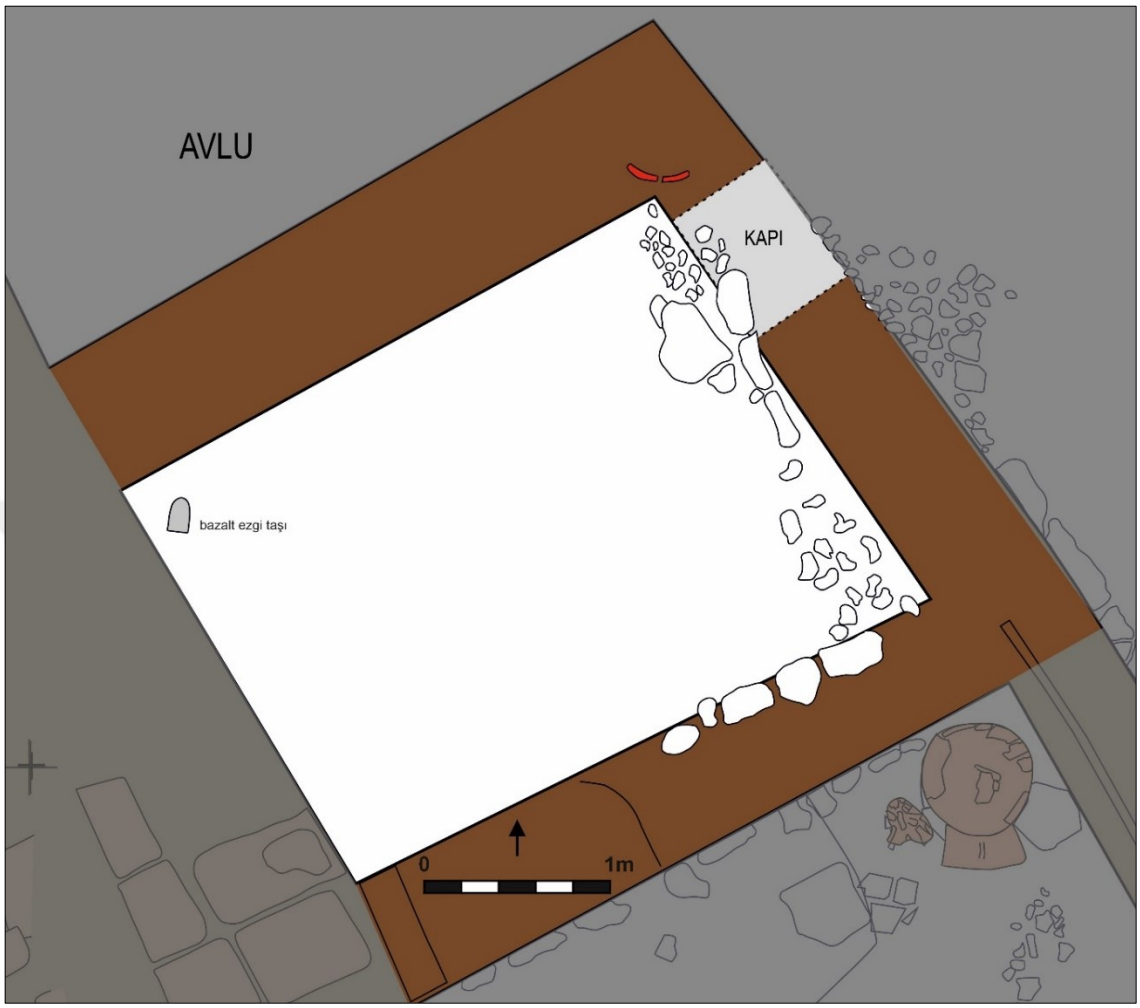
Plan 9. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 6 No'lu Oda (OHKA).

Plan 10. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda (OHKA).

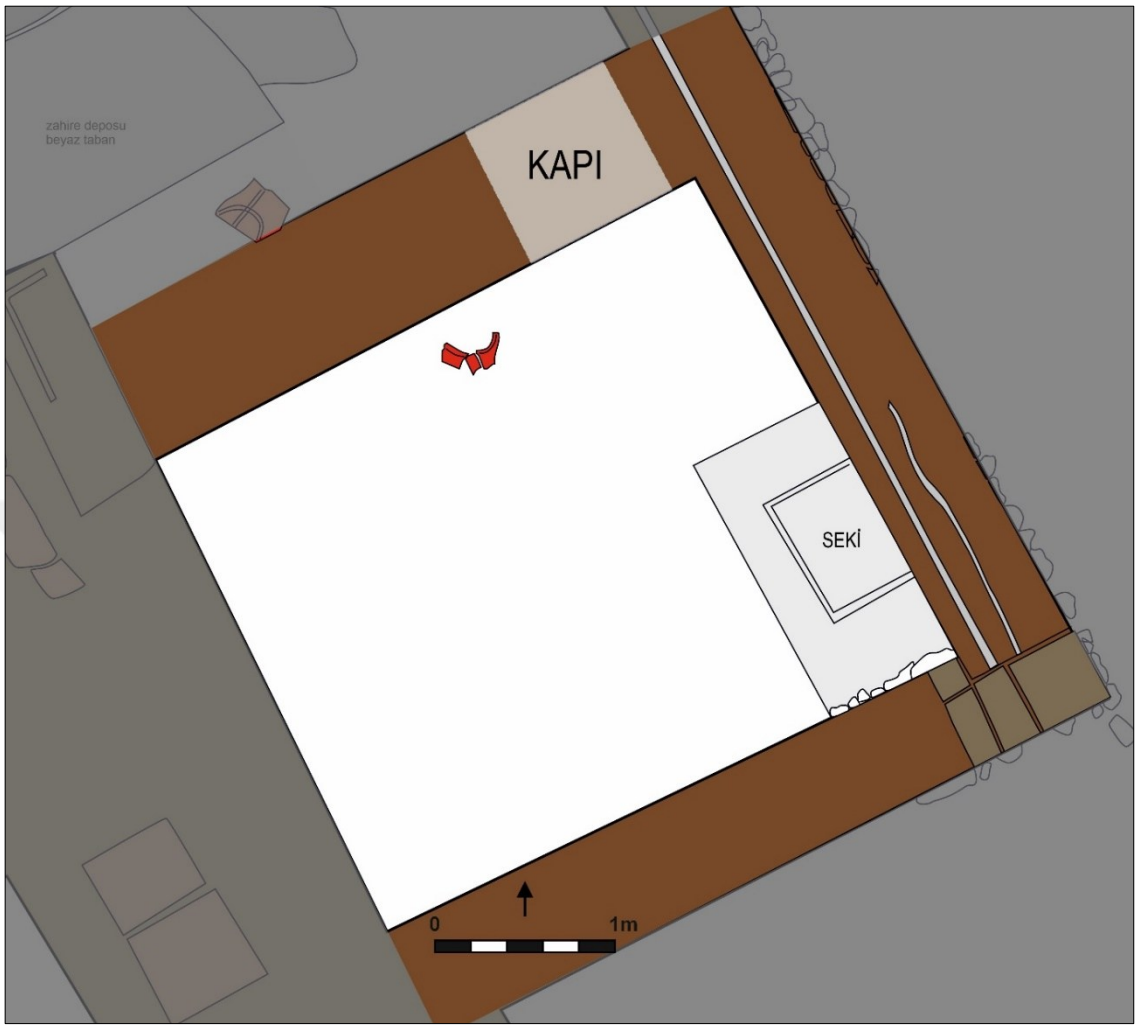
Plan 11. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Saray Avlusundaki Üç Odalı Yapı (OHKA).

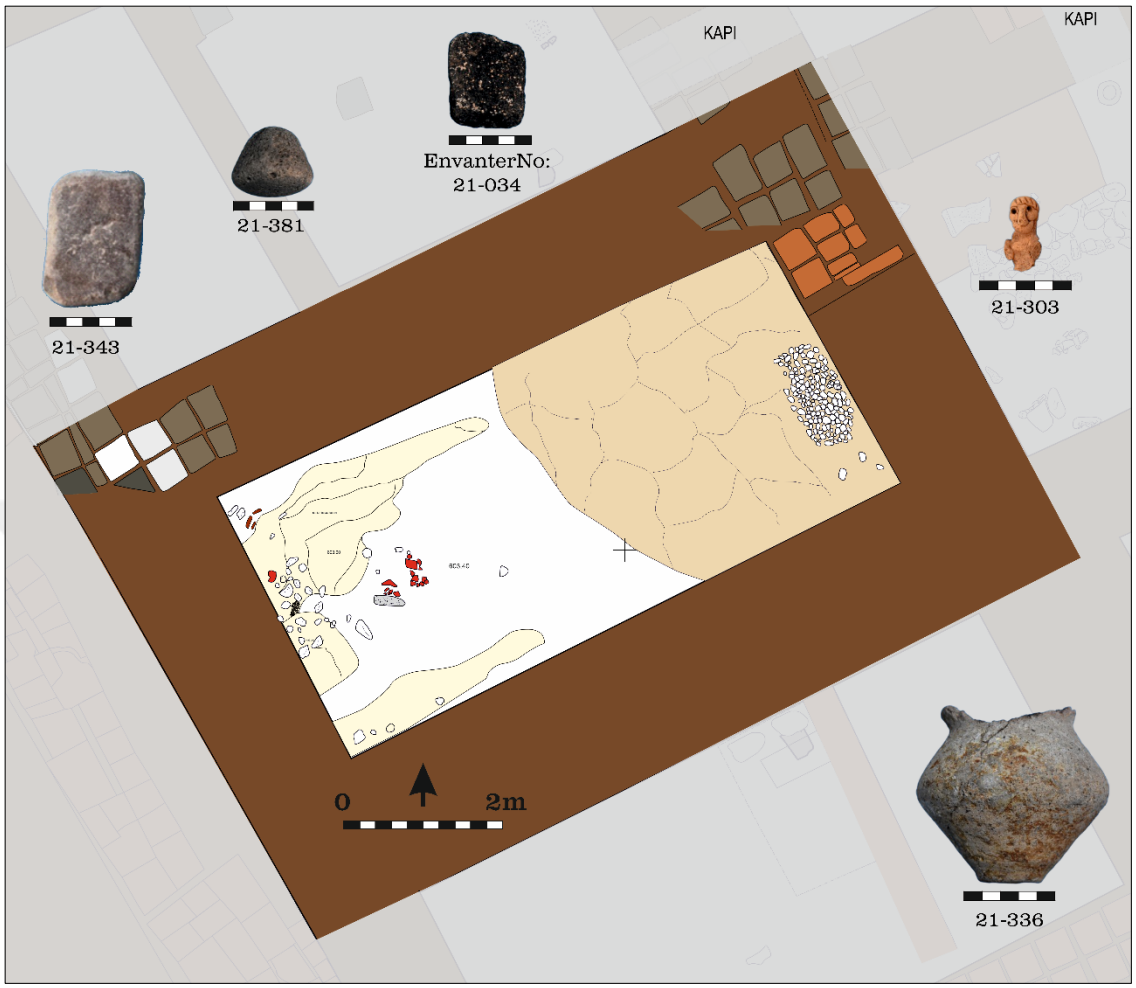
Plan 12. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 8 No'lu Oda (OHKA).

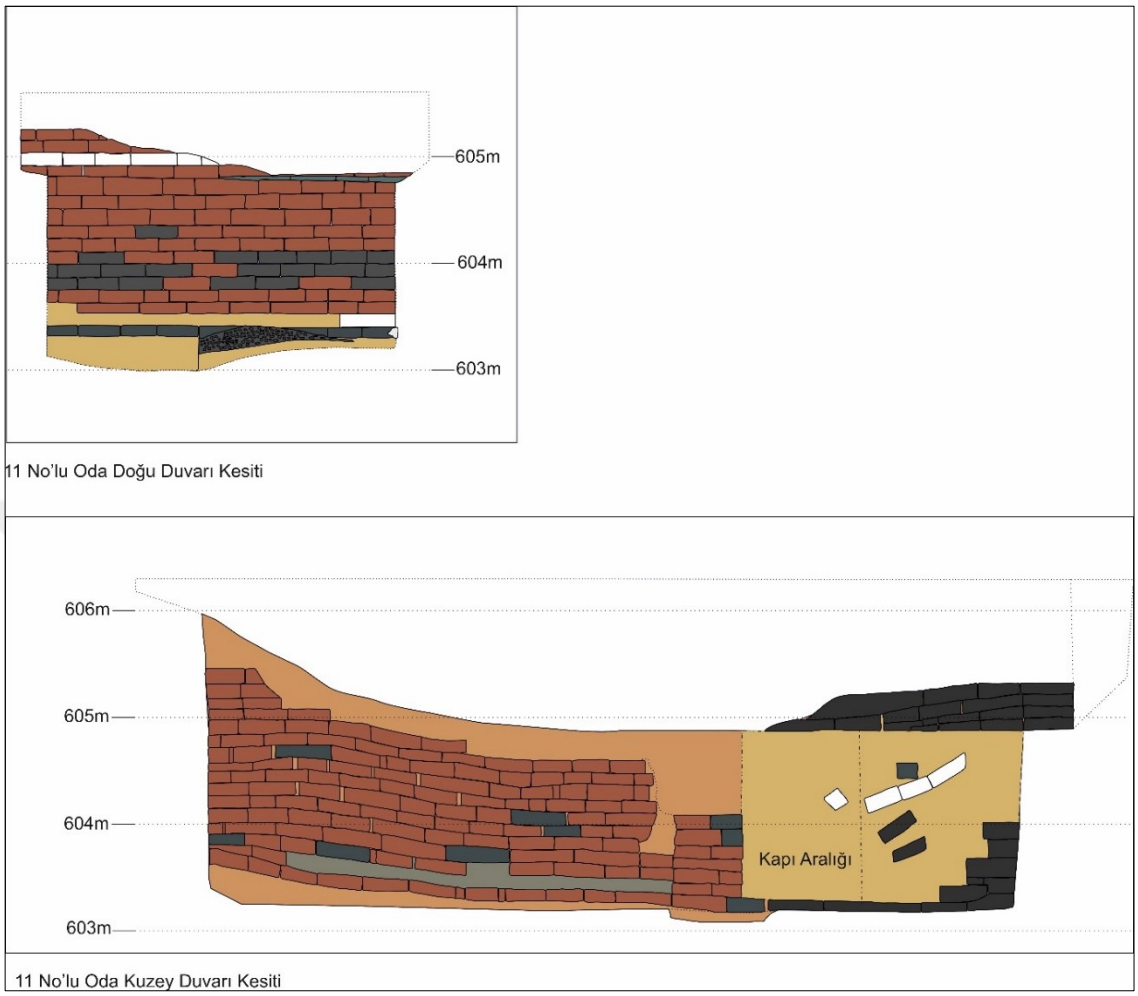
Plan 13. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 9 No'lu Oda (OHKA).

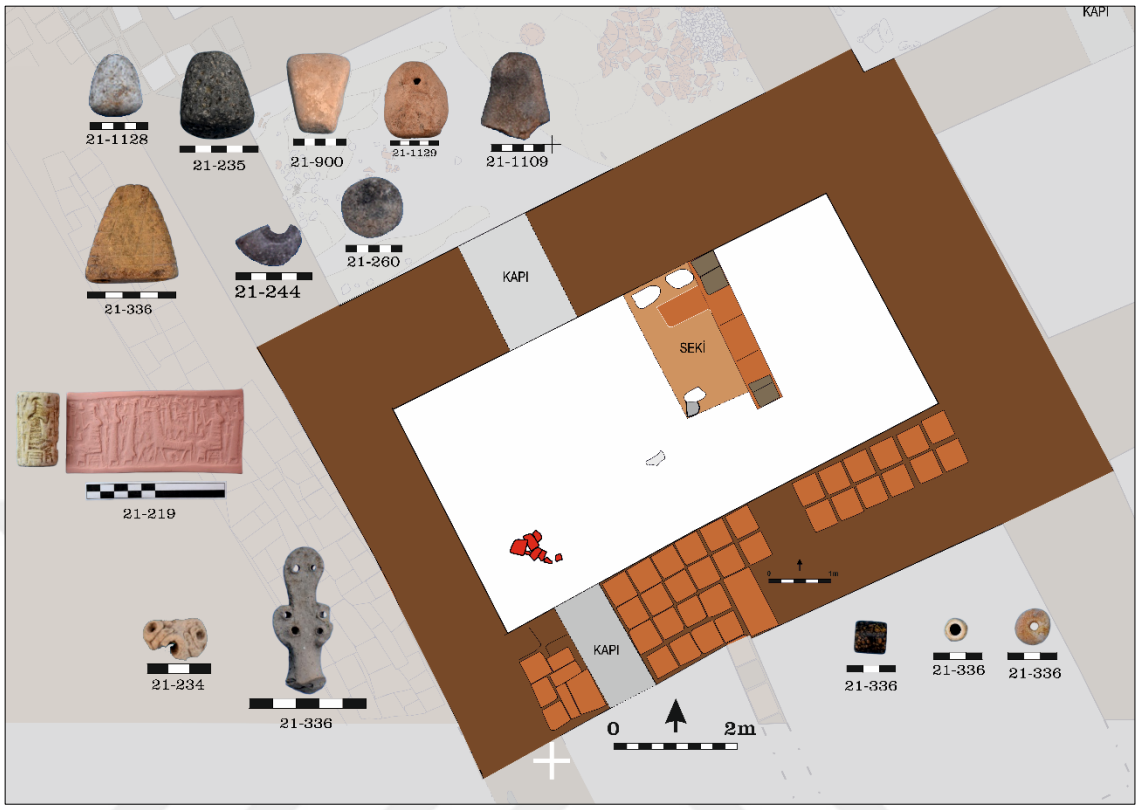
Plan 14. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 10 No'lu Oda (OHKA).

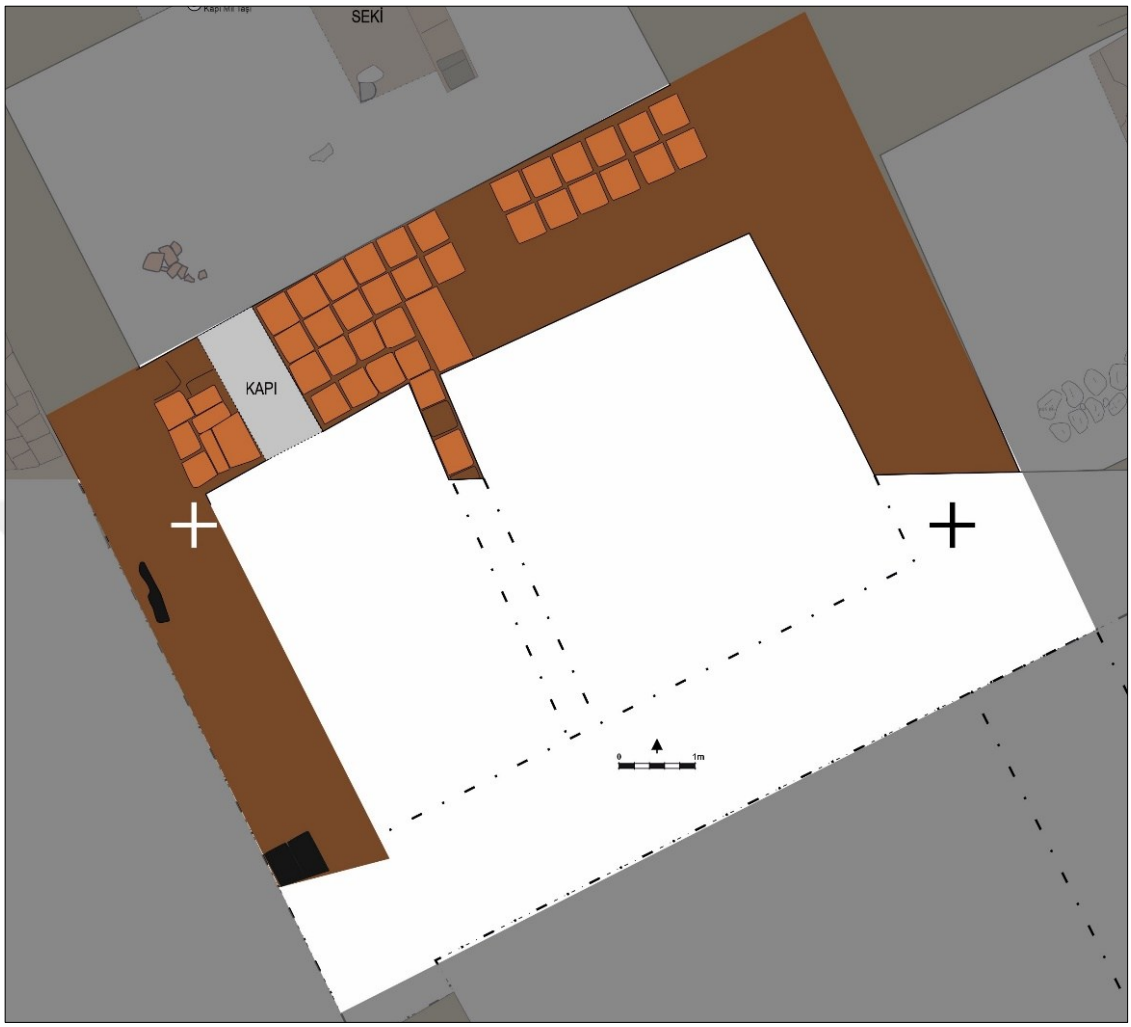
Plan 15. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 11 No'lu Oda, Üst Kat Taban Yıkıntısı (OHKA).

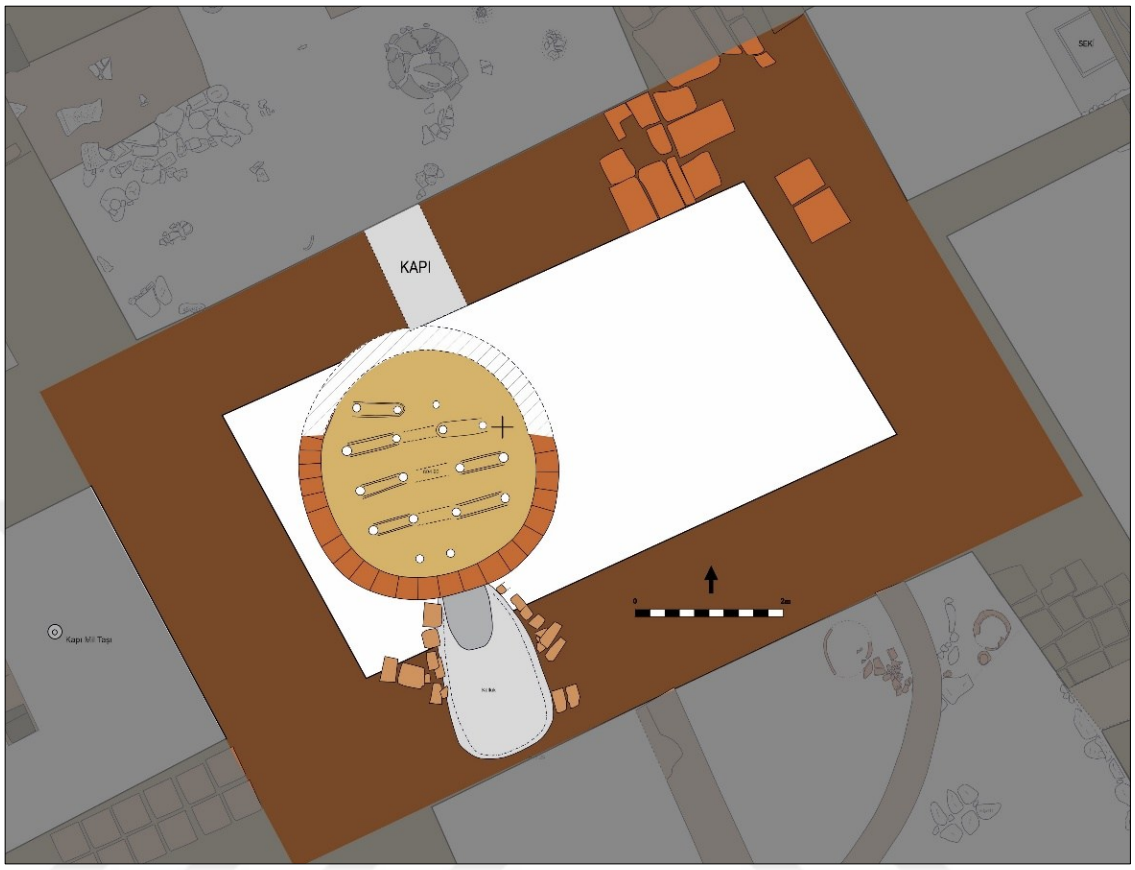
Plan 16. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 11 No'lu Oda, Doğu ve Kuzey Duvarı Kesiti (OHKA).

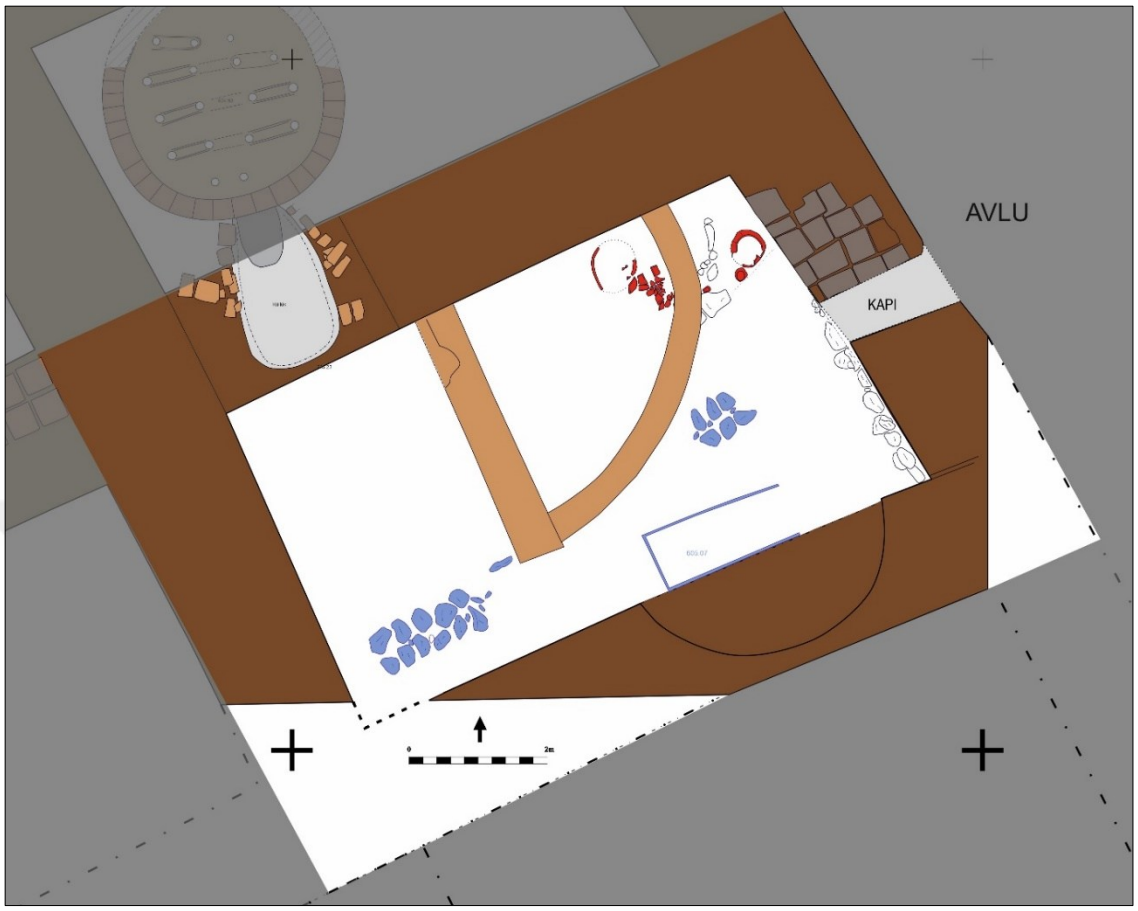
Plan 17. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda (OHKA).

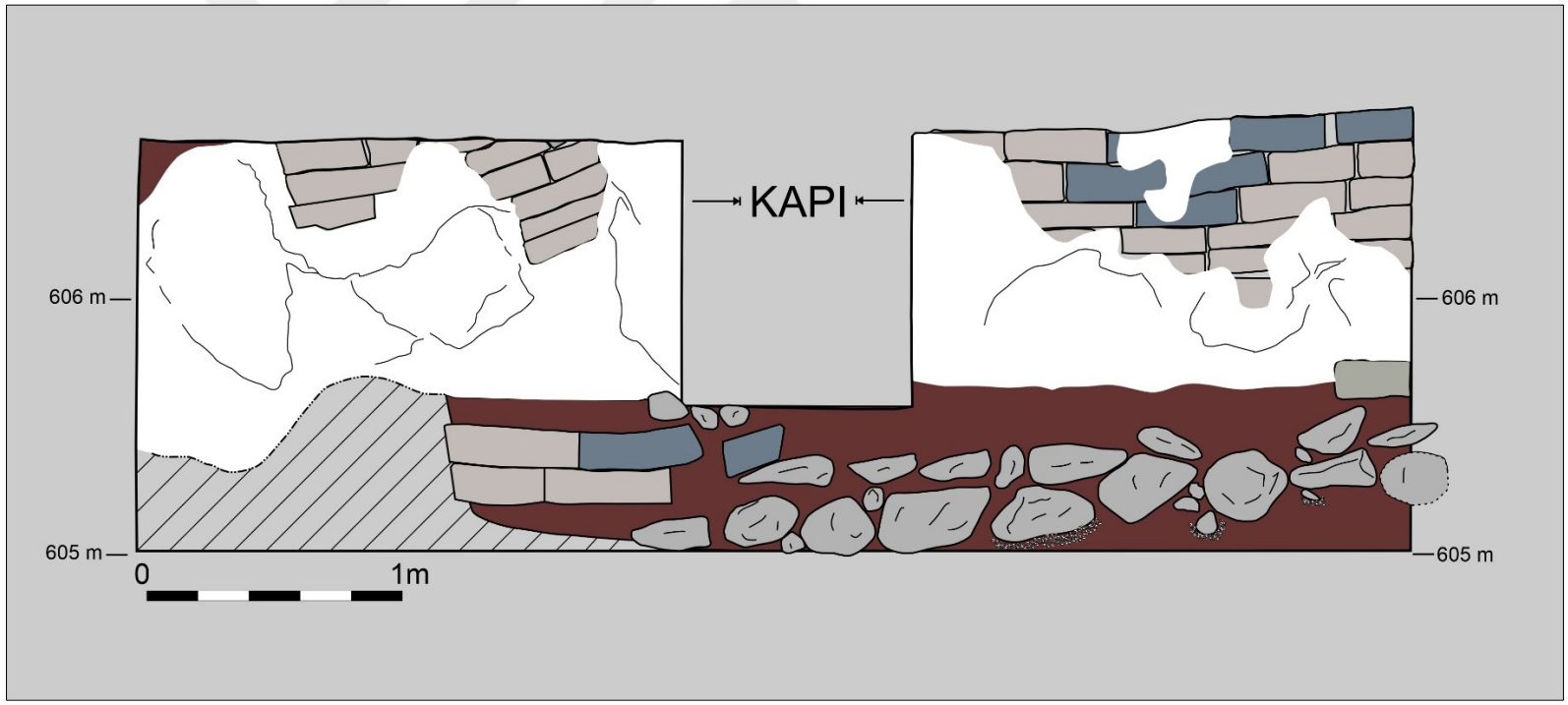
Plan 18. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 13 No'lu Oda (OHKA).

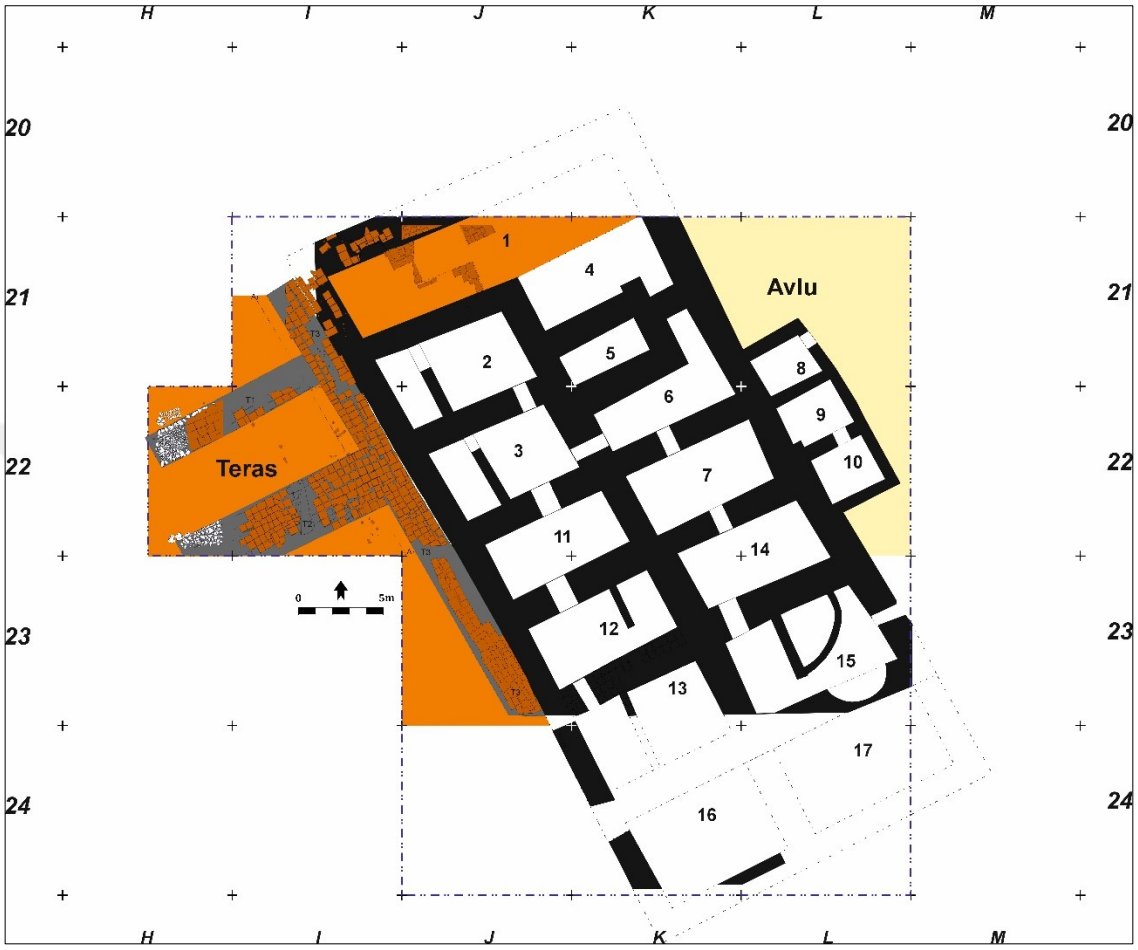
Plan 19. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 14 No'lu Oda ve VIb Tabakası Yuvarlak Planlı Fırın (OHKA).

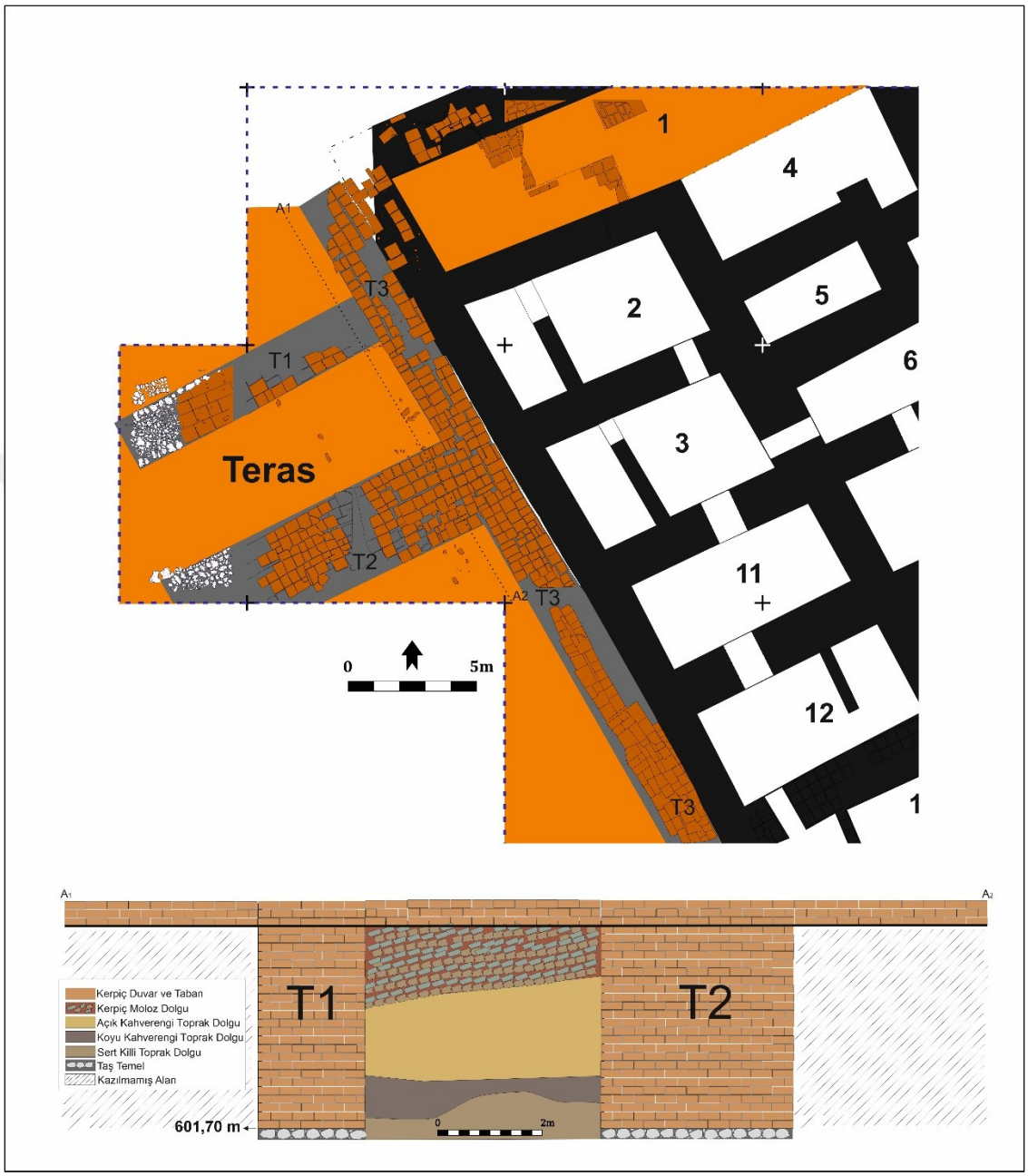
Plan 20. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda (OHKA).

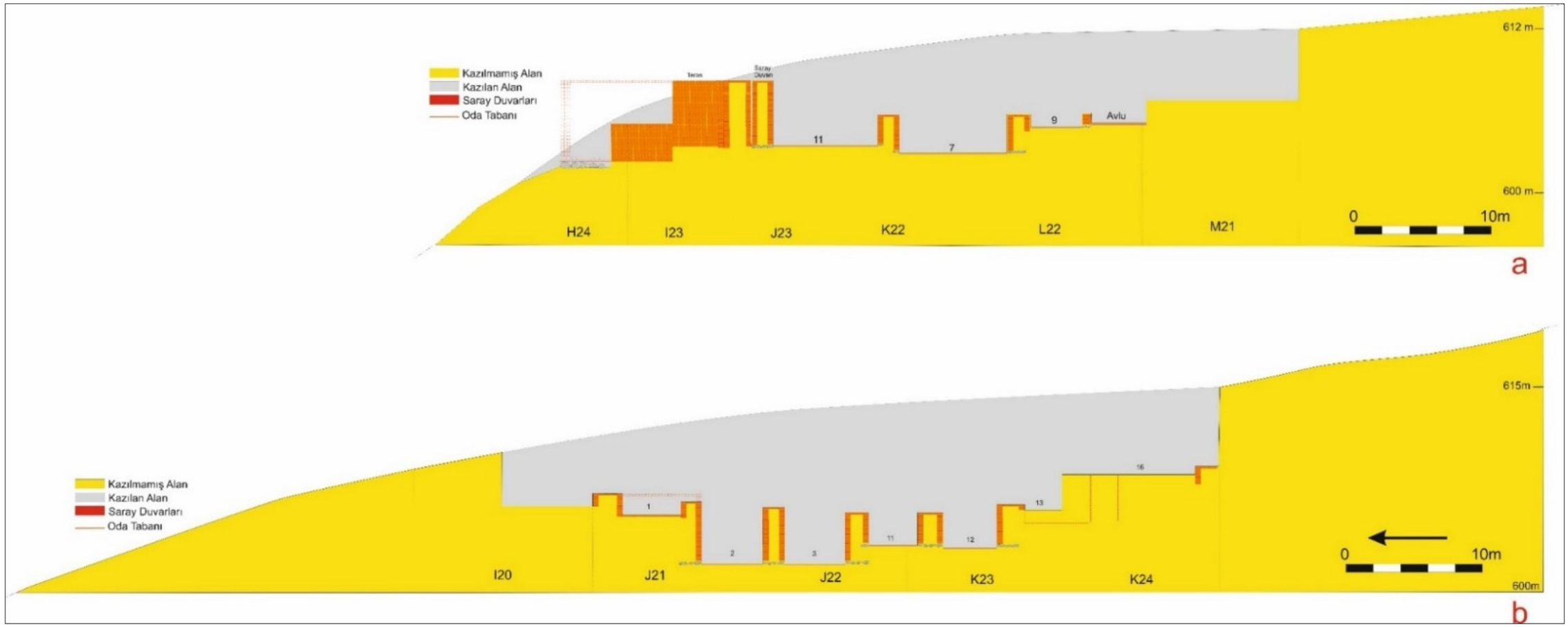
Plan 21. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda, Doğu Duvarı (OHKA).

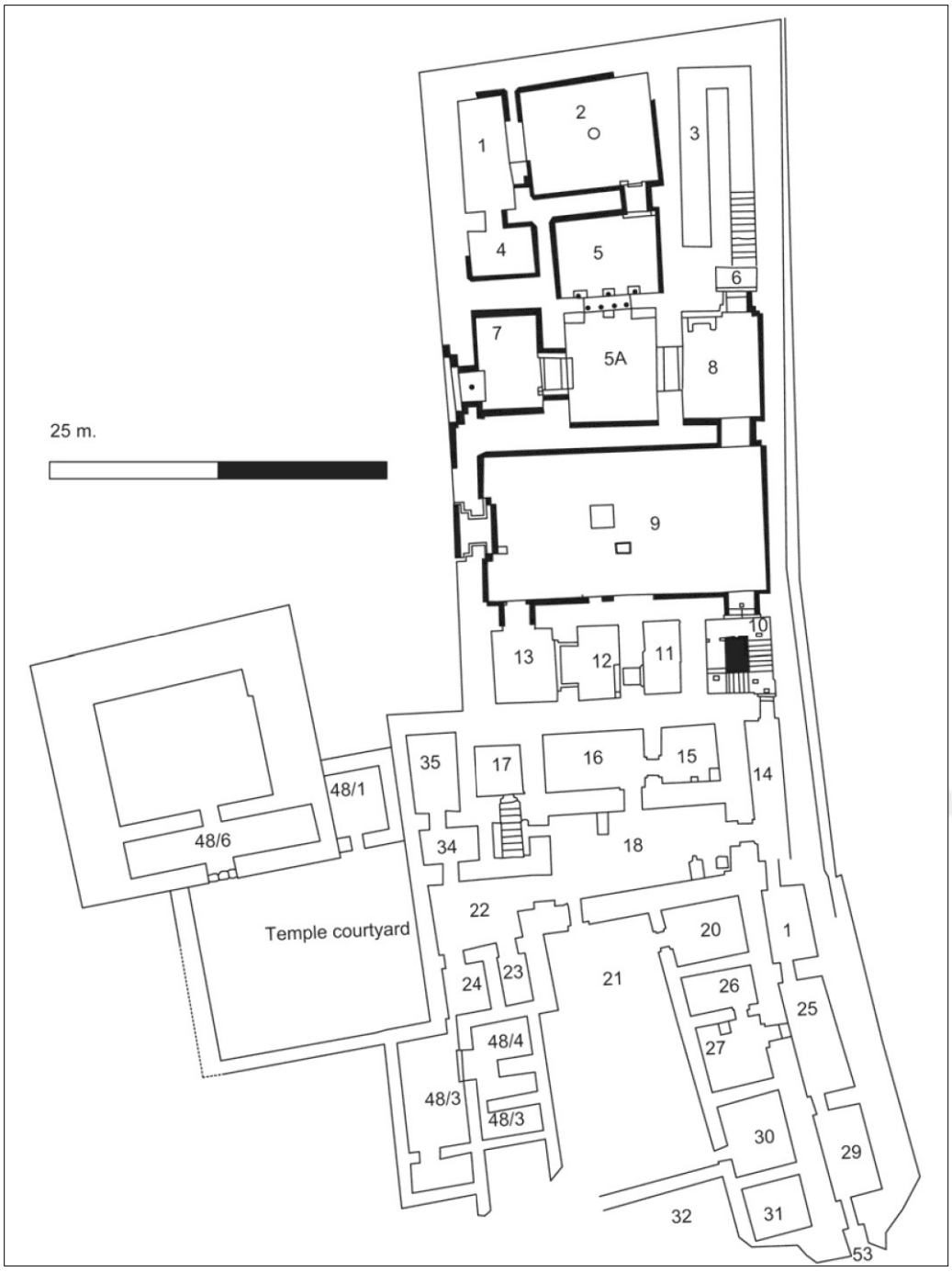
Plan 22. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras, Saray ve Avlu (OHKA).

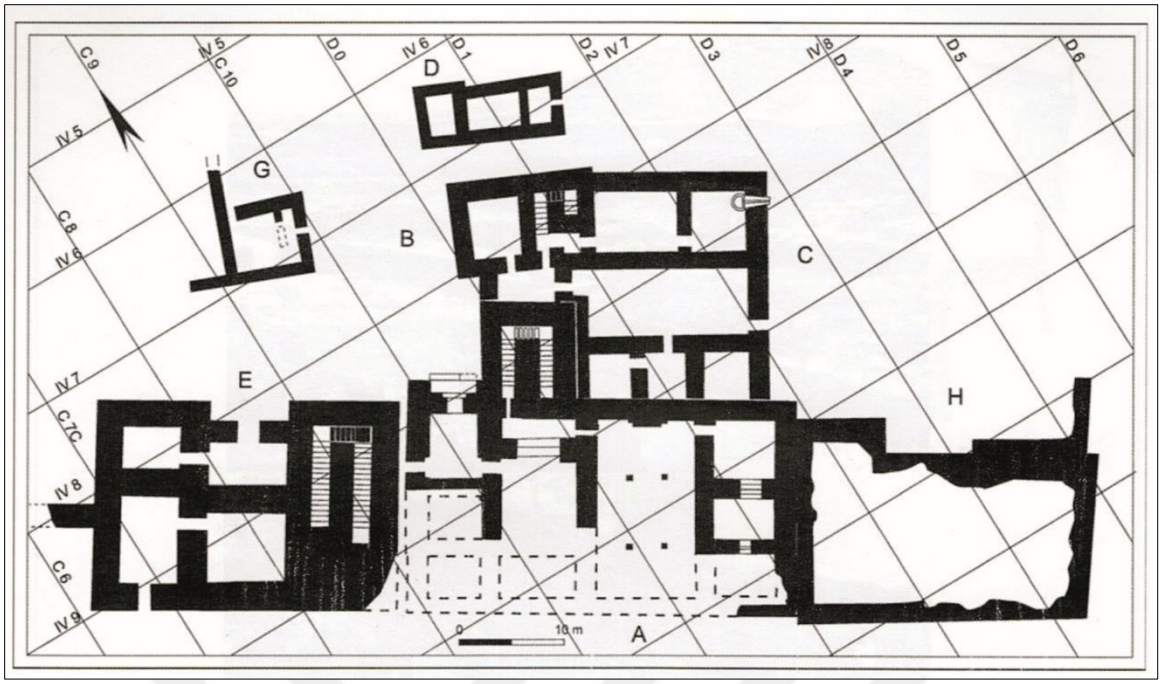
Plan 23. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Terasın Kuzeybatı-Güneydoğu Kesiti (Batıdan Görünüm) (OHKA).

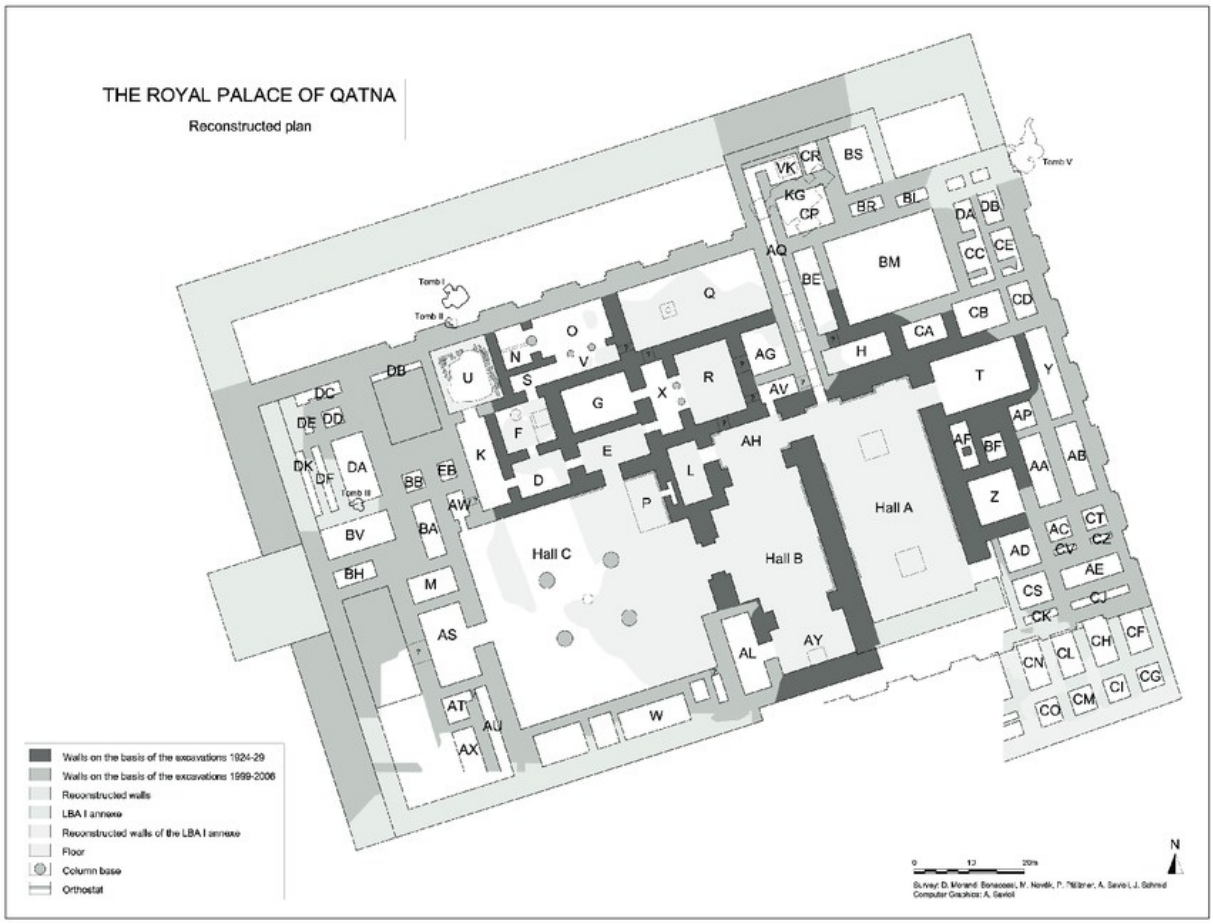
Plan 24. Oylum Höyük Kuzeybatı Alanı, (a) Sarayın Kuzeybatı-Güneydoğu Kesiti, (b) Kuzeydoğu-Güneybatı Kesiti (OHKA).

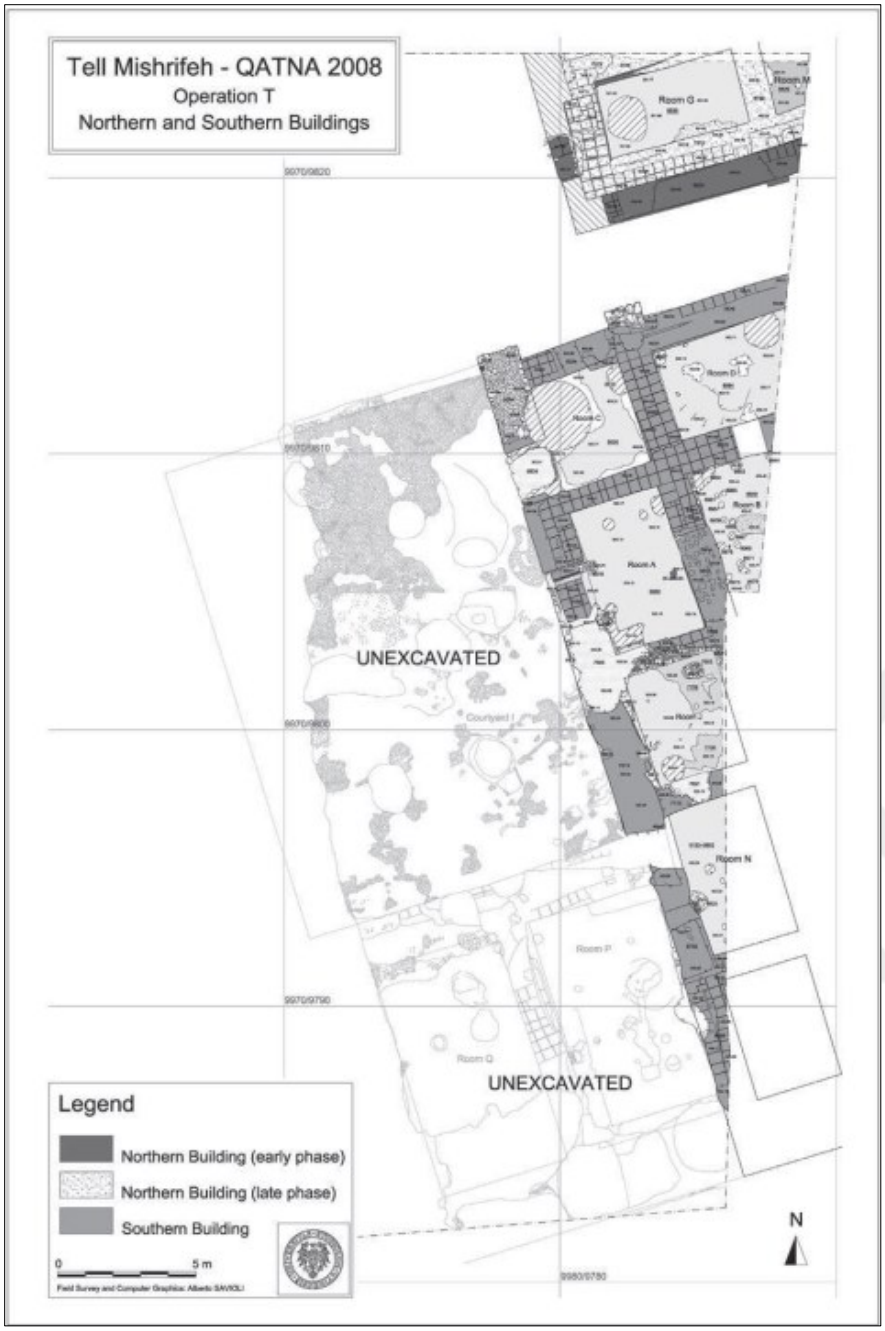
Plan 25. Alalah / Tell Açana VII. Evre Sarayı (Iamoni 2020, 253, Fig. 5).

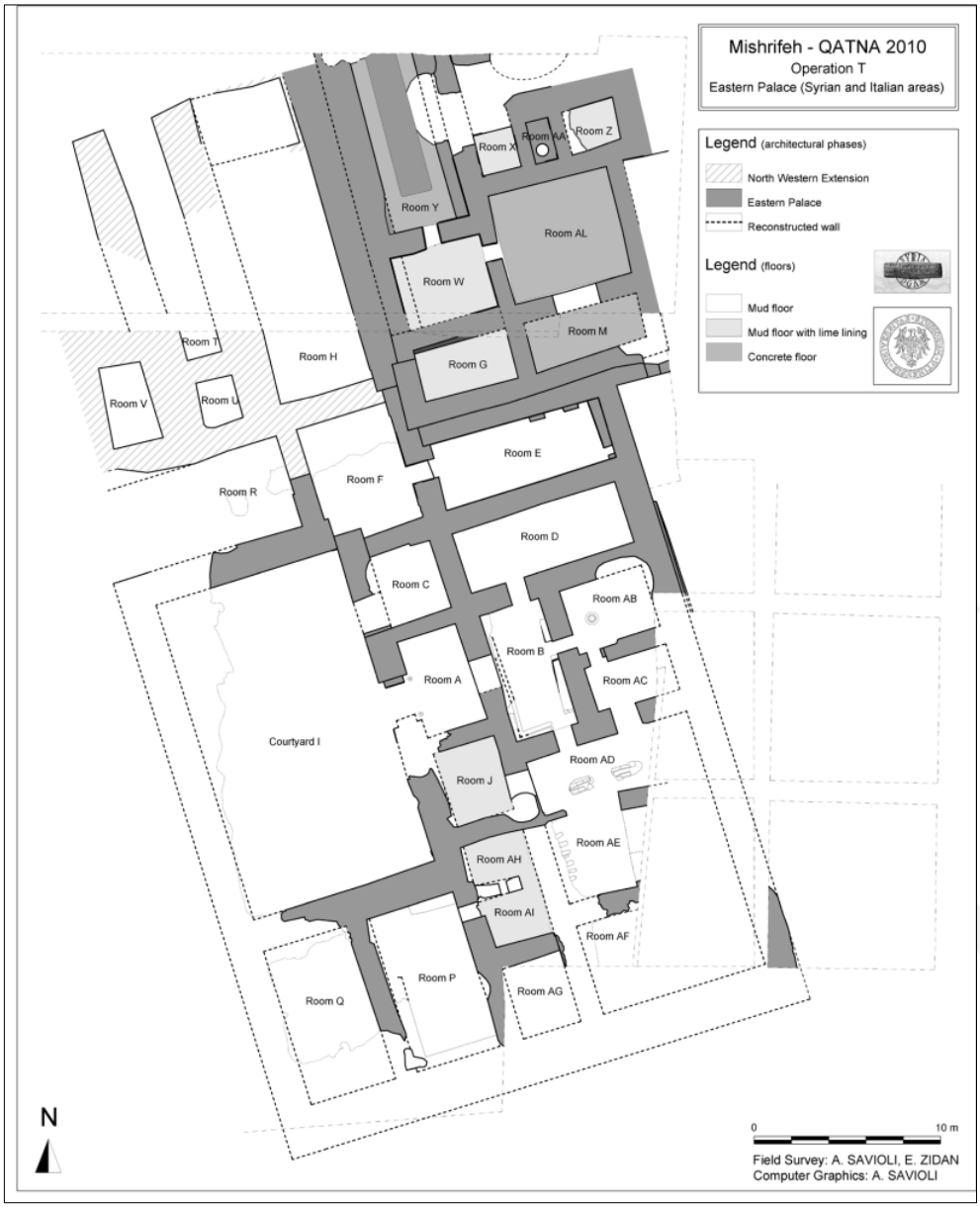
Plan 26. Tilmen Höyük Sarayı (Duru 2013, Lev. 38, 1).

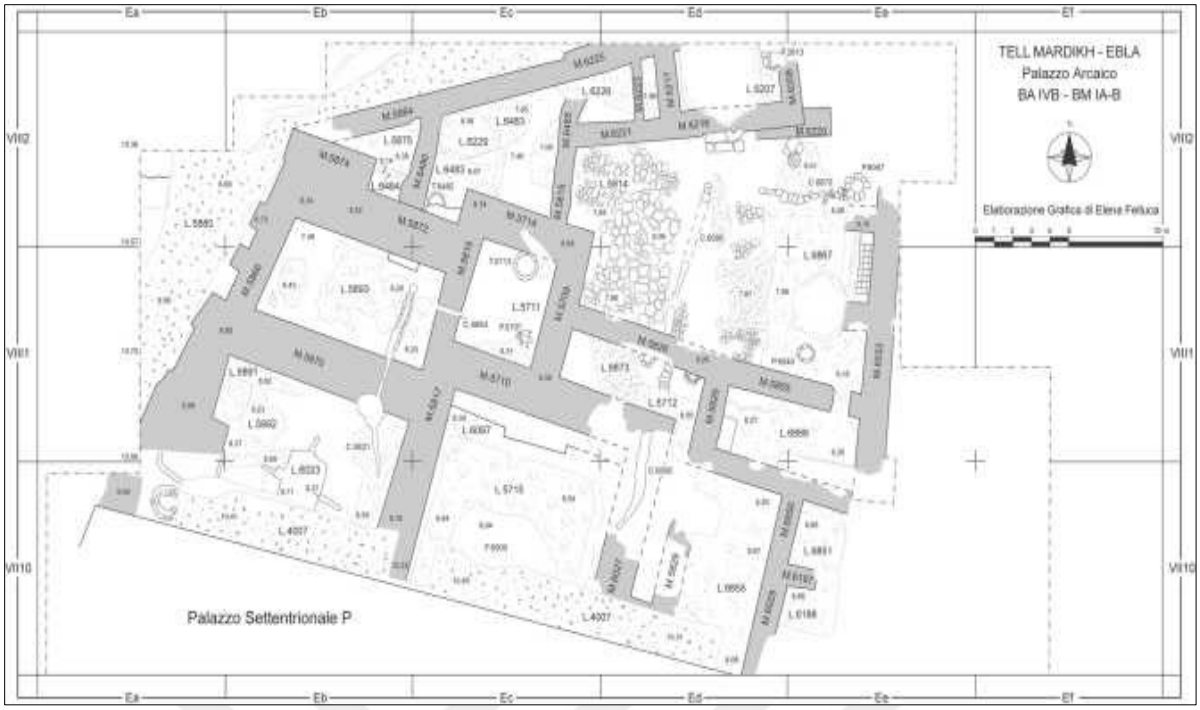
Plan 27. Katna Kraliyet Sarayı (Royal Palace) (Iamoni 2020, 264. Fig. 12)

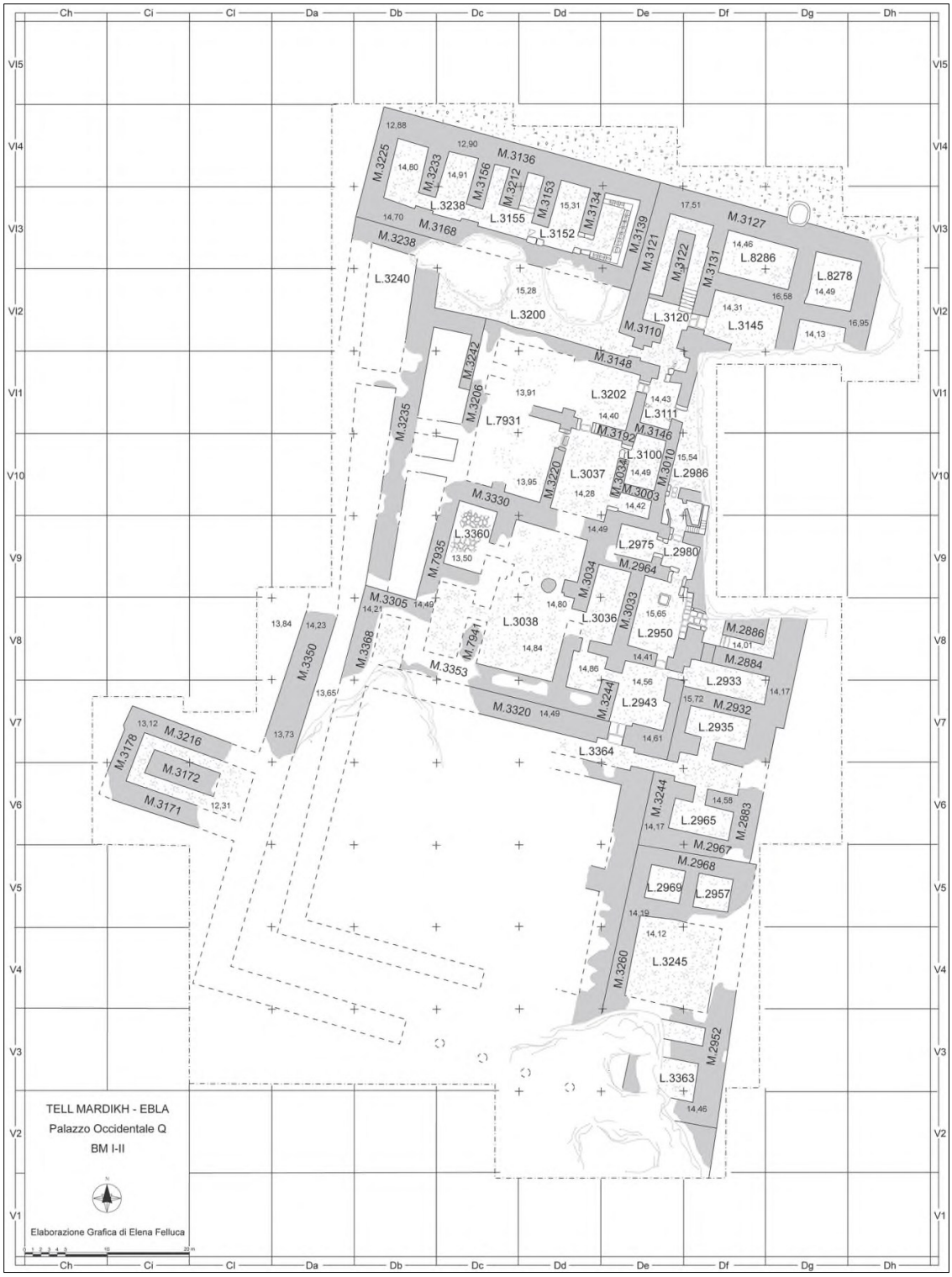
Plan 28. Katna T16-15 Tabakası, Kuzey ve Güney Binaları (Morandi Bonacossi vd. 2009, 66, Fig. 4).

Plan 29. Katna Doğu Sarayı (Eastern Palace) (Iamoni 2015, 457. Fig. 10).

Plan 30. Ebla Arkaik Saray (Archaic Palace) (Matthiae 2021, Fig. 14.10).

Plan 31. Ebla Batı Sarayı (Q) (Western Palace) (Matthiae 2021, Fig. 14.34)

Plan 32. Ebla Kuzey Sarayı (P) (Northhern Palace) (Matthiae 2021, 354, Fig. 14.41).

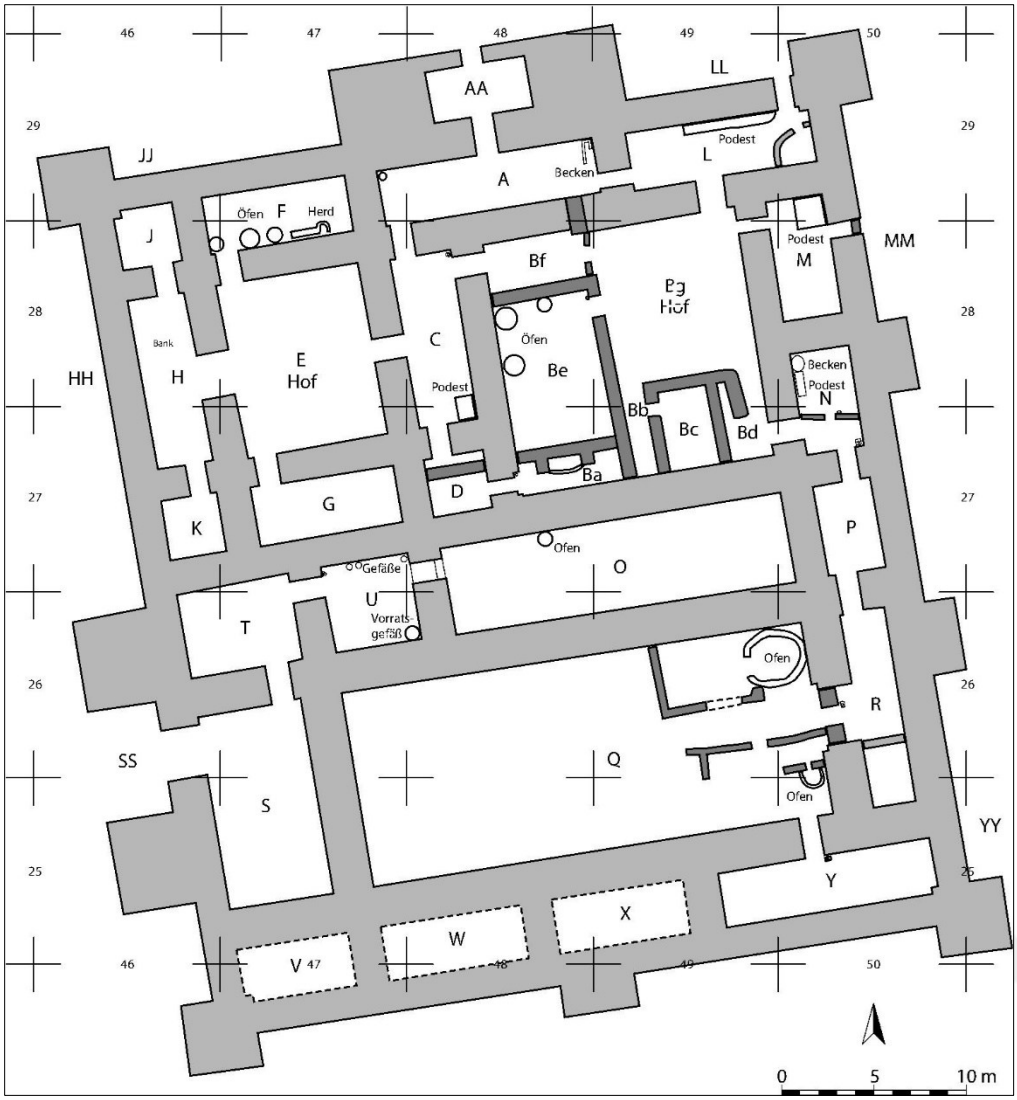
Plan 33. Ebla Güney Sarayı (FF) (Southern Palace) (Matthiae 2021, s. Fig. 14.37).

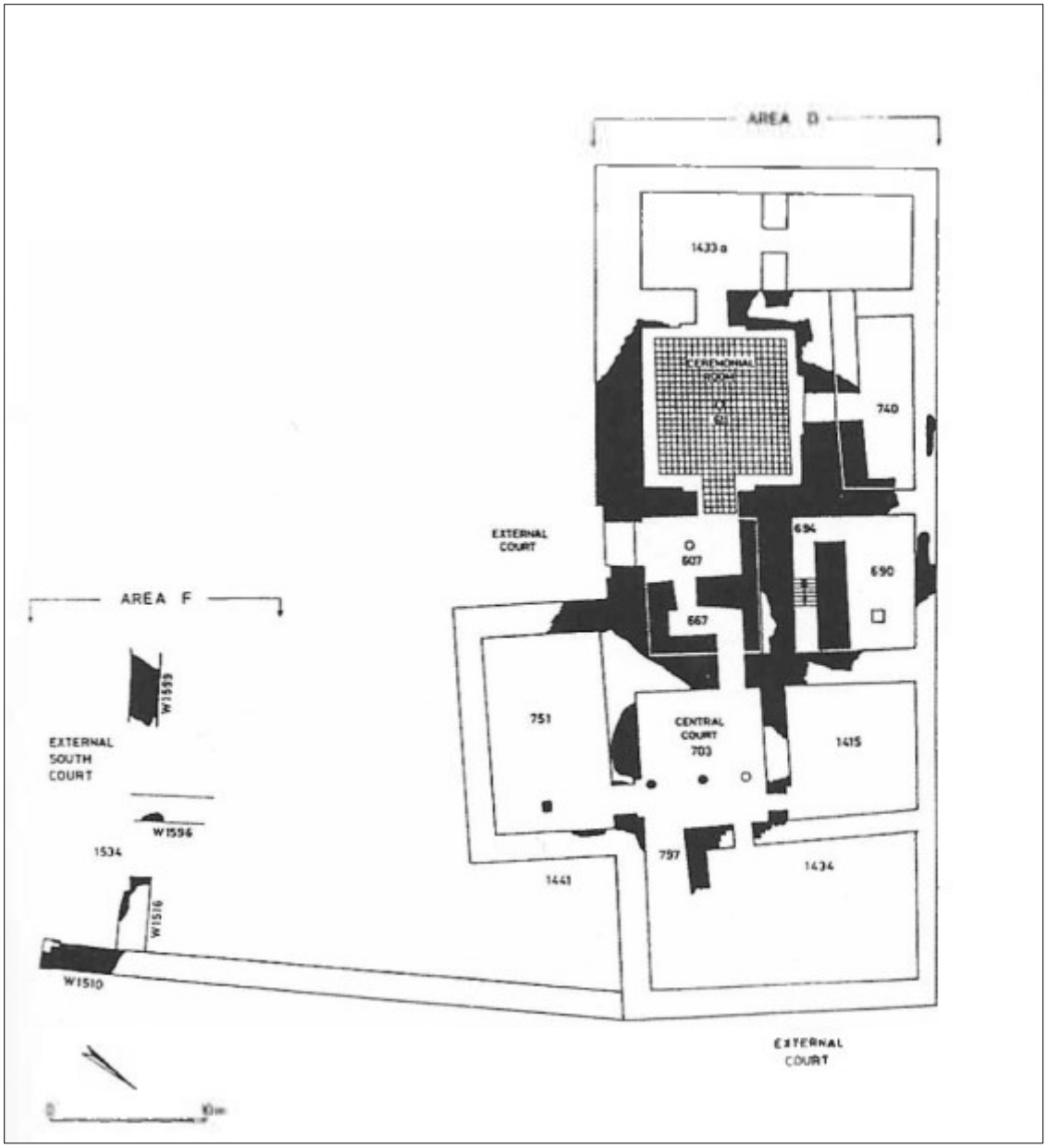
Plan 34. Ebla Kraliyet Sarayı (E) (Royal Palace) (Matthiae 2021, 339, Fig. 14.33).

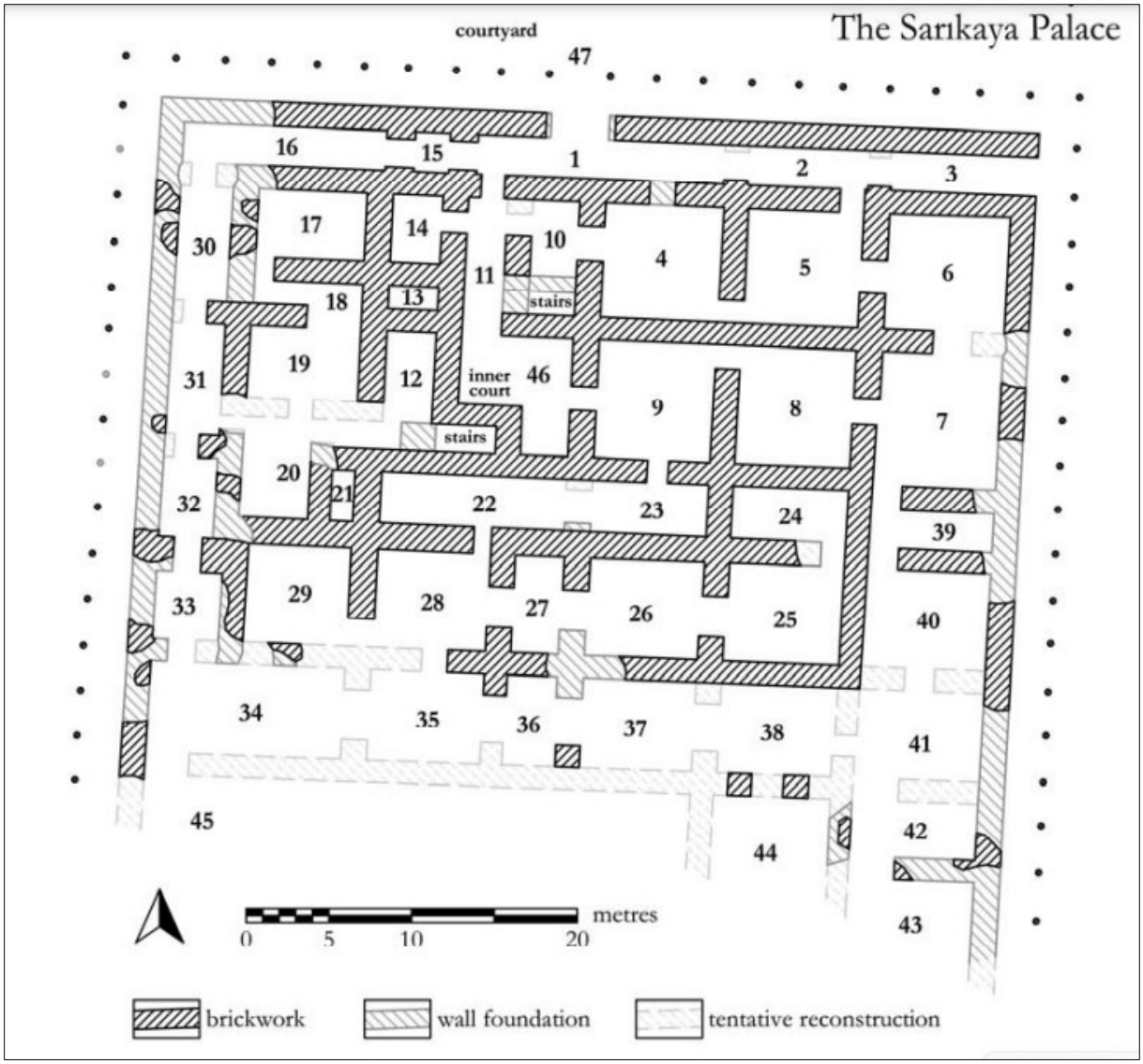
Plan 35. Mari Zimri-Lim Sarayı (Margueron 2014, 114 Fig. 114).

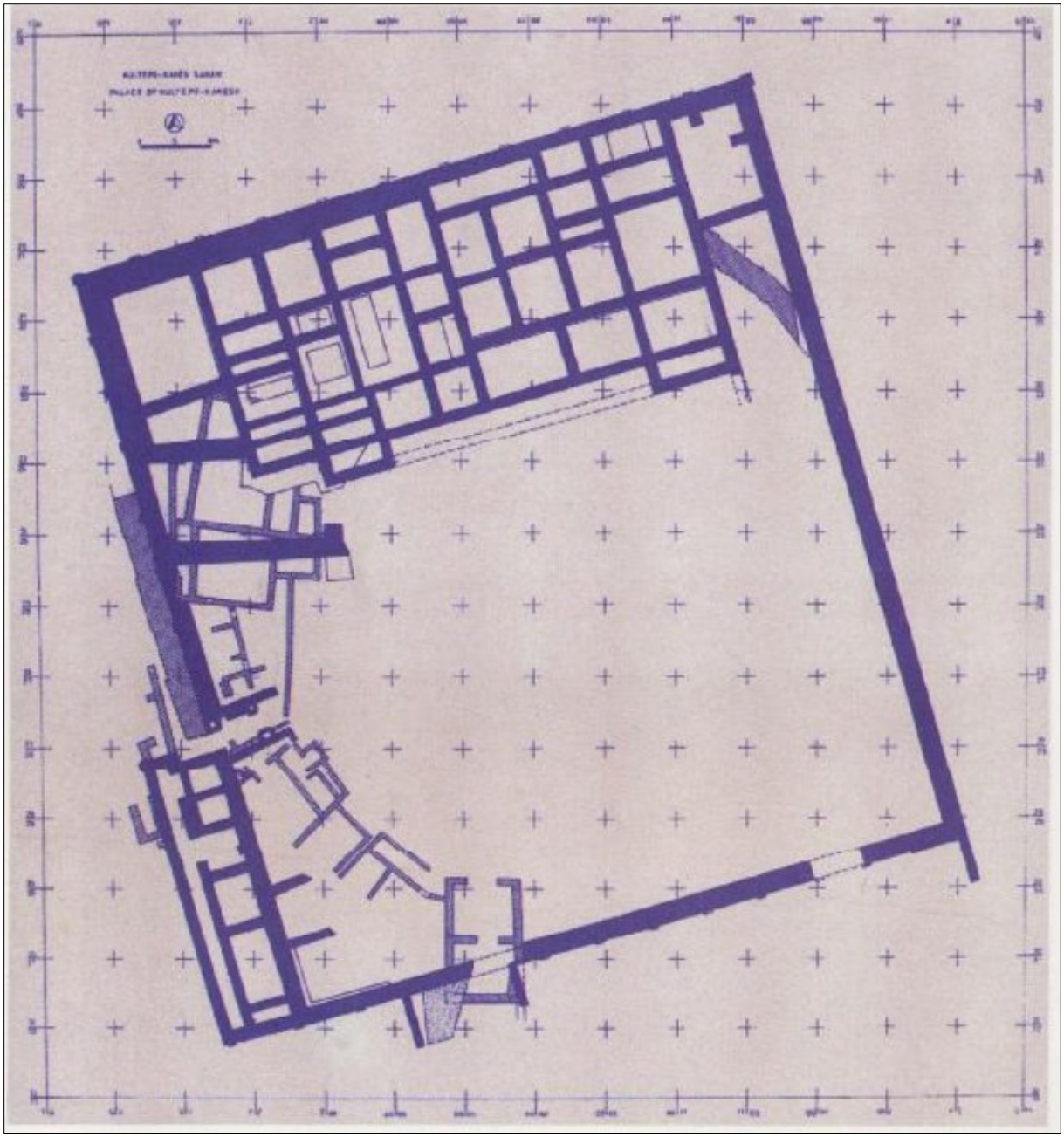
Plan 36. Tall Bi / Tuttul'daki A Sarayı (Miglus 2019, 148, Abb. 4).

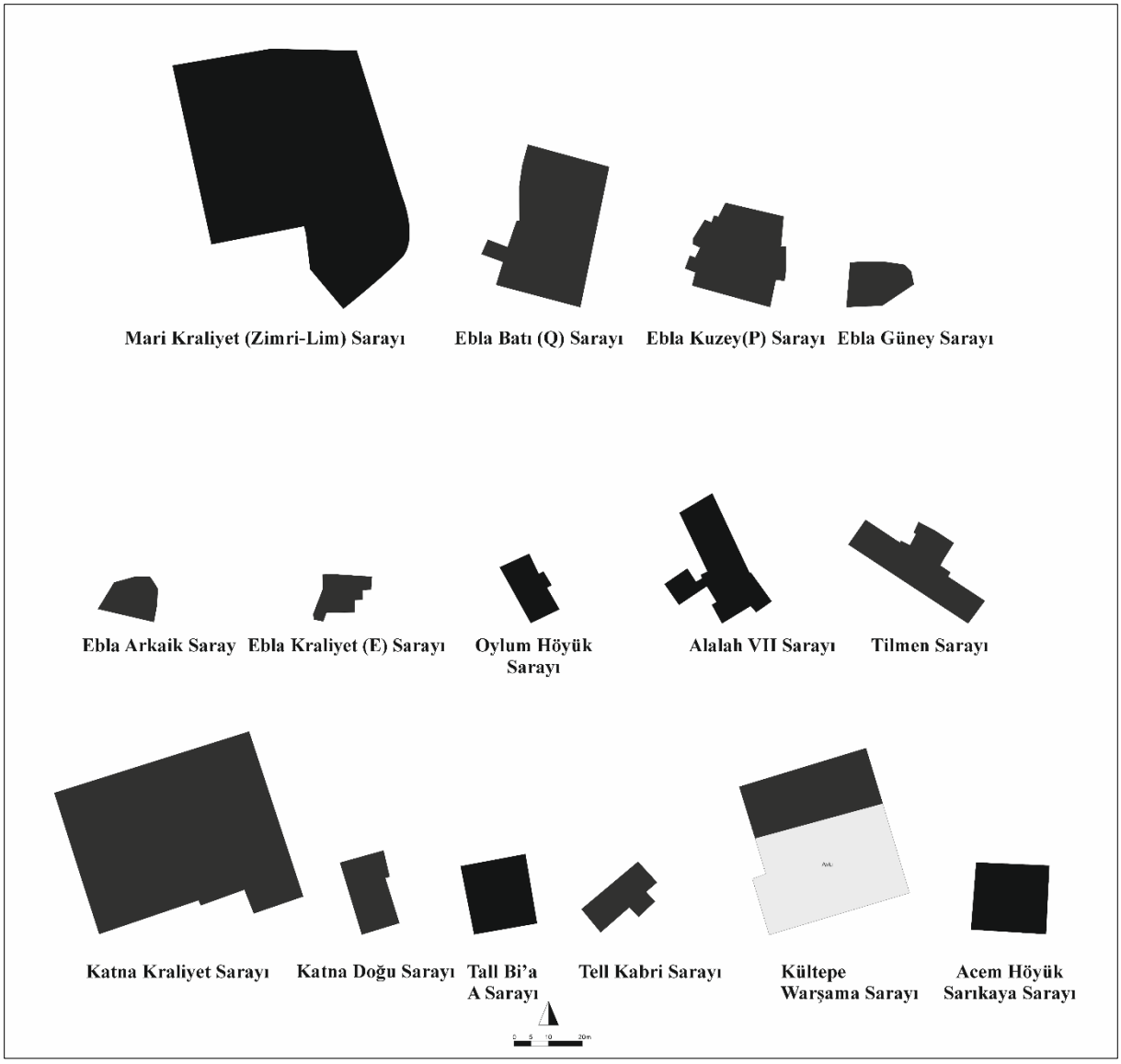
Plan 37. Tell Kabri Sarayı, (Oren 2002, 69, Fig. 4.73).

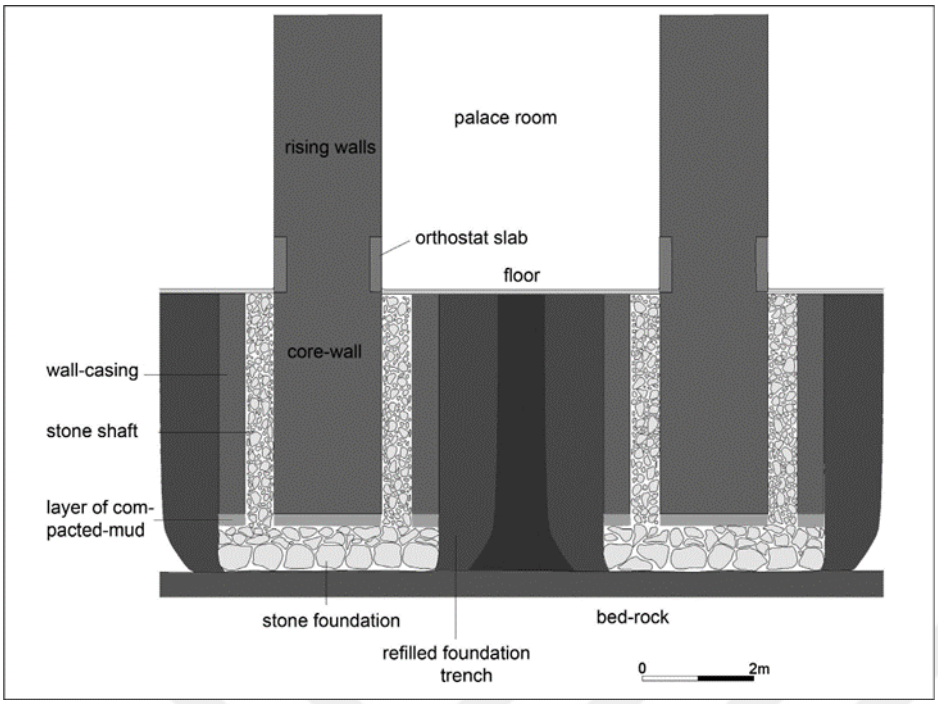
Plan 38. Acemhöyük, Sarıkaya Sarayı (Öztan 1991, Plan: 3).

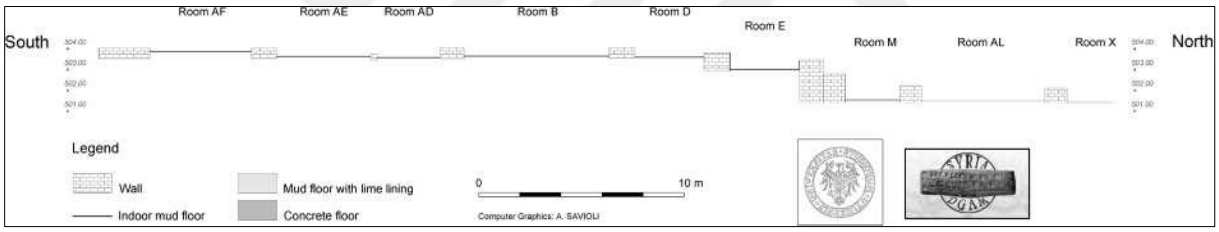
Plan 39. Kültepe Geç (Warşama) Saray *(*Özgüç T. 2005, 92, Res. 76).

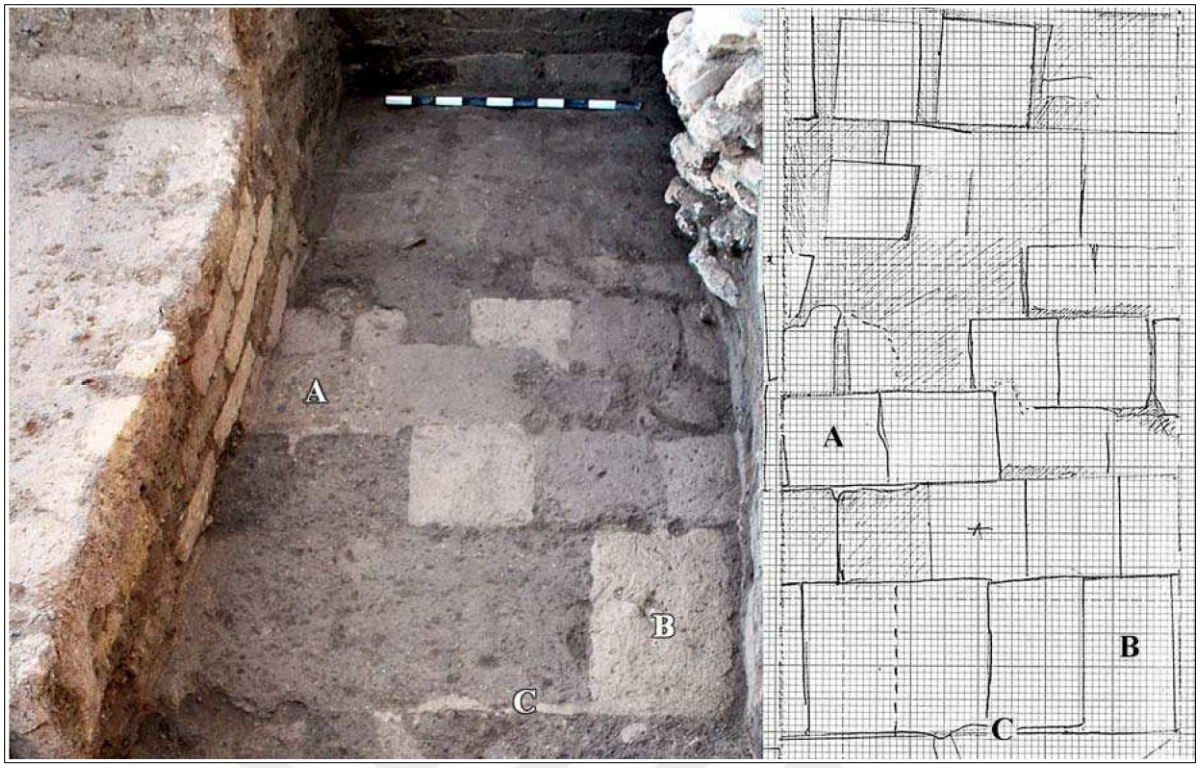
Plan 40. Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi OTÇ Saraylarının Alanları.

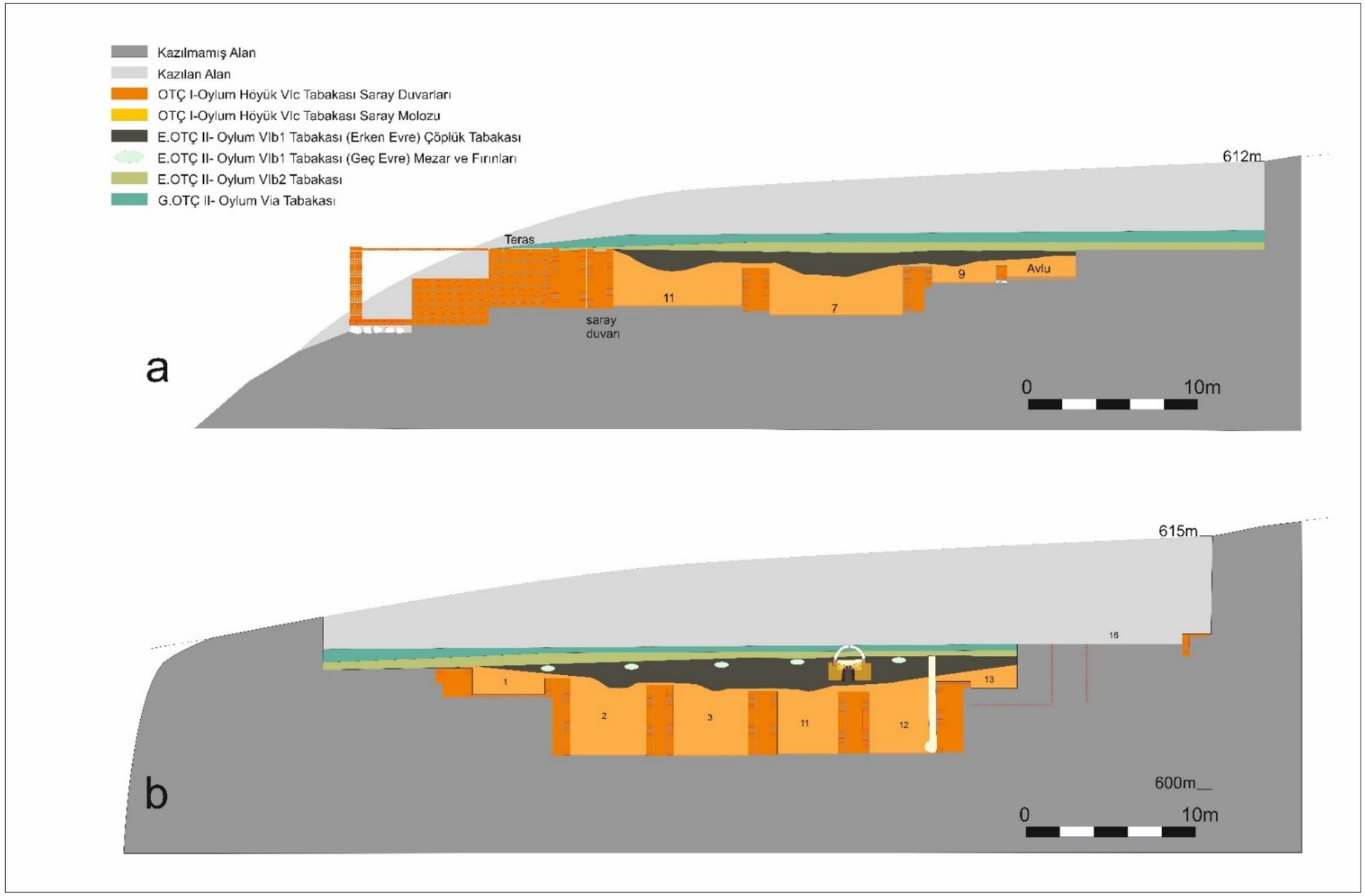
Plan 41. Katna Kraliyet Sarayı: Sarayın Temel Duvarının Şematik Kesiti (Pfälzner 2007a, 35, Fig. 7).

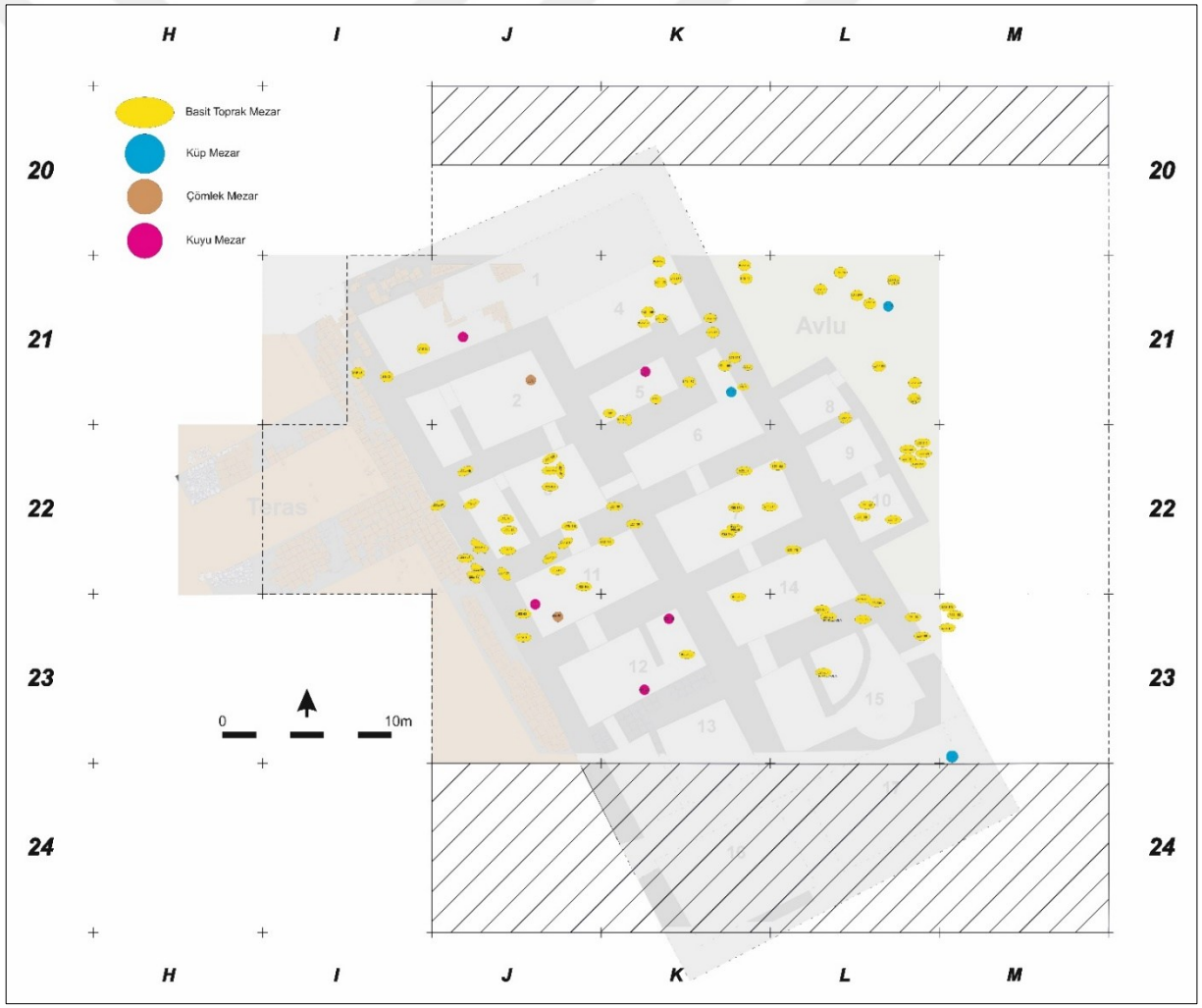
Plan 42. Katna Doğu Sarayı Kuzey-Güney Kesiti (Iamoni 2015, 455, Fig. 6).

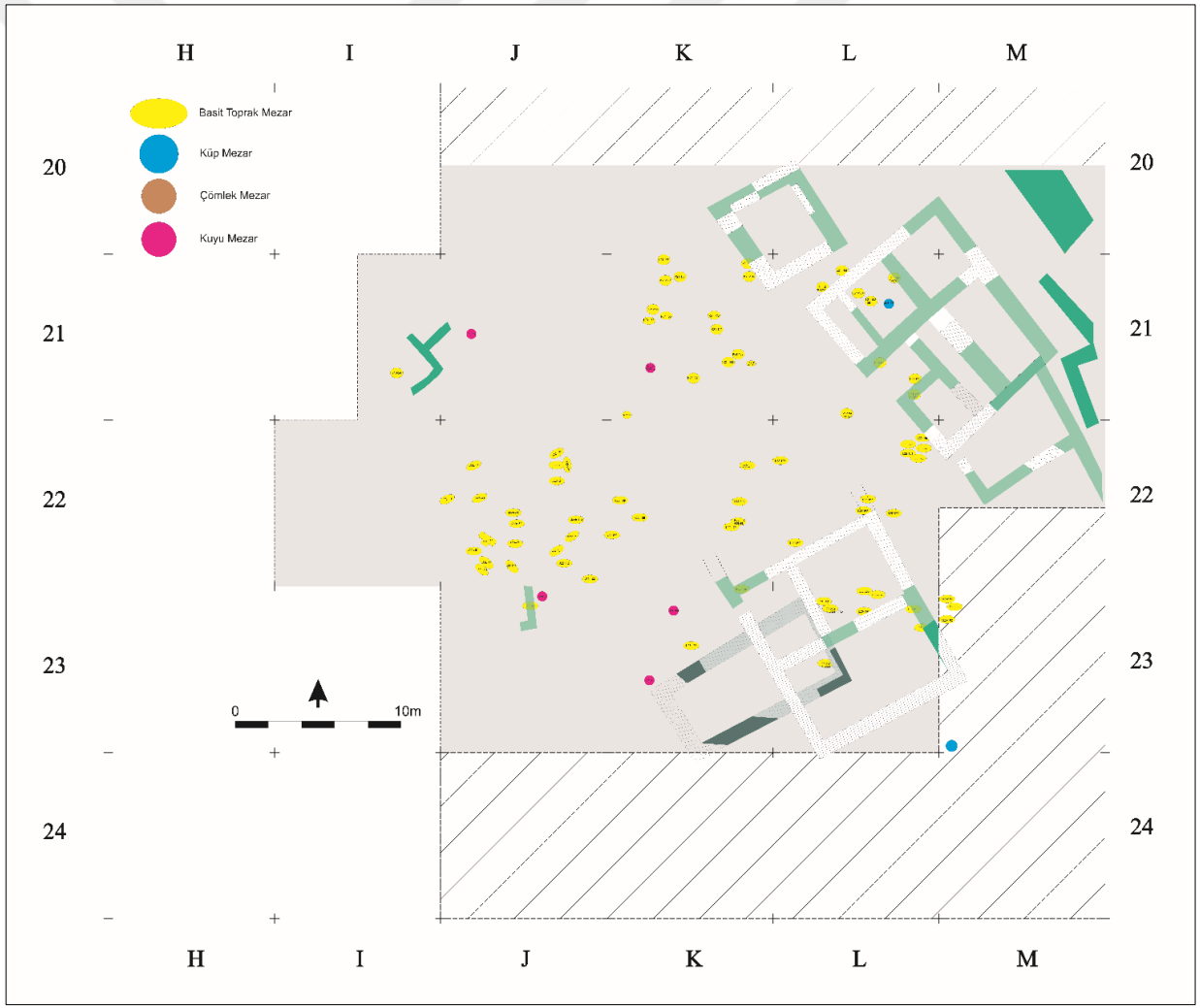
Plan 43. Megiddo'daki Q 10 Açmasının Fotoğrafı ve Planı (Homsher 2012, 9, Fig. 6).

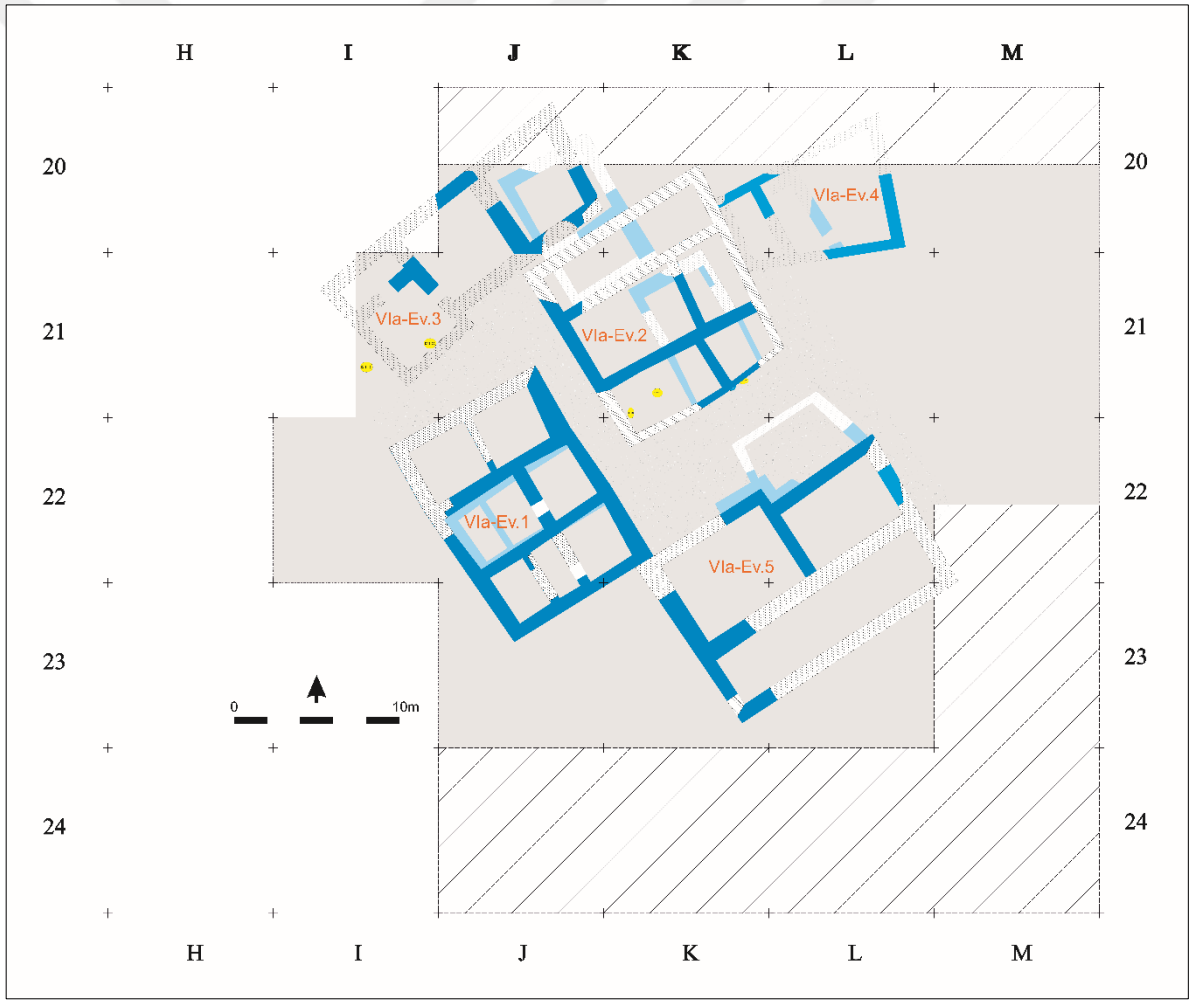
Plan 44. Oylum Höyük Kuzeybatı Alan a) Doğu-Batı Kesiti, b) Kuzey-Güney Kesiti.

Plan 45. OTÇ II Dönemi (Oylum Höyük VIb1-VIb2) Mezarlarının Dağılımı.

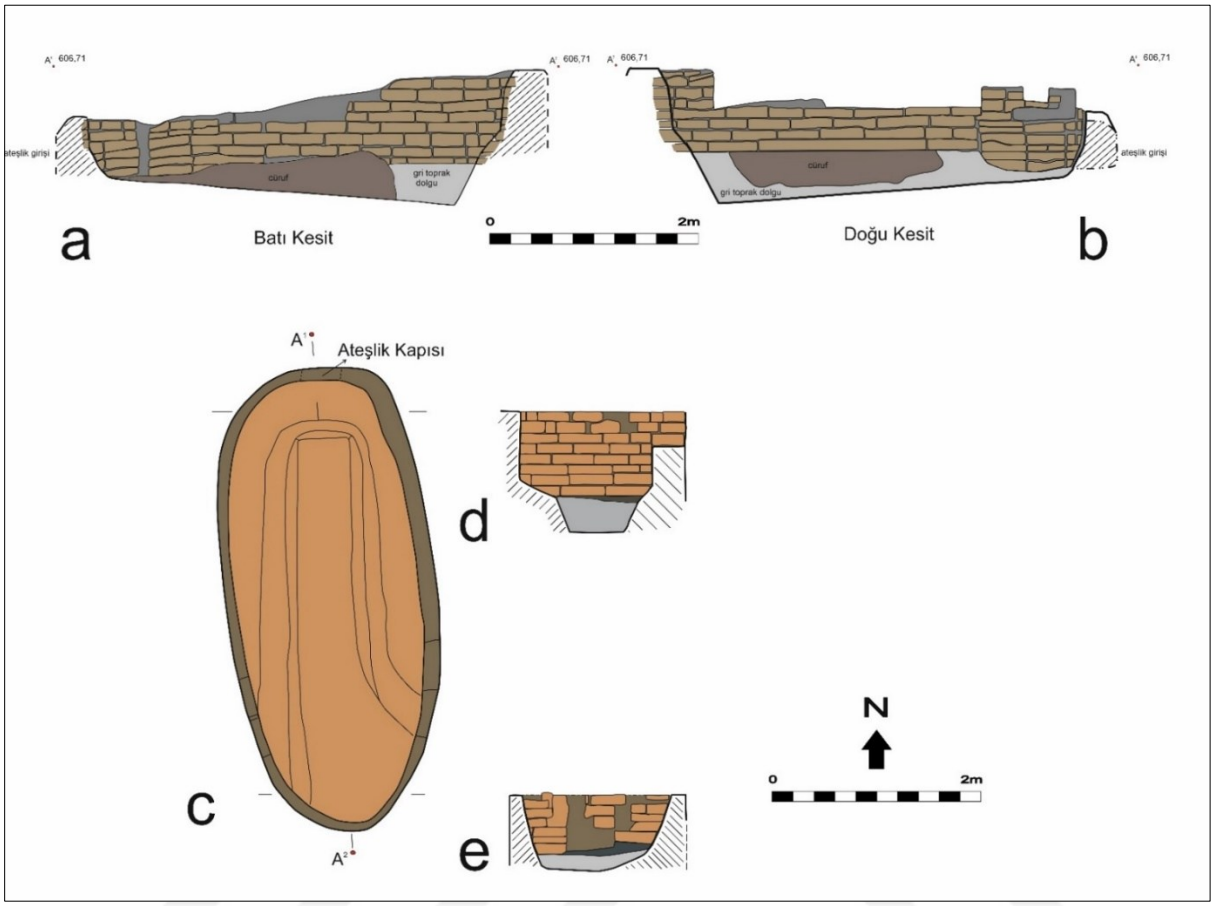
Plan 46. Erken OTÇ II Dönemi (Oylum Höyük VIb2) Mimarisi ve Mezarları.

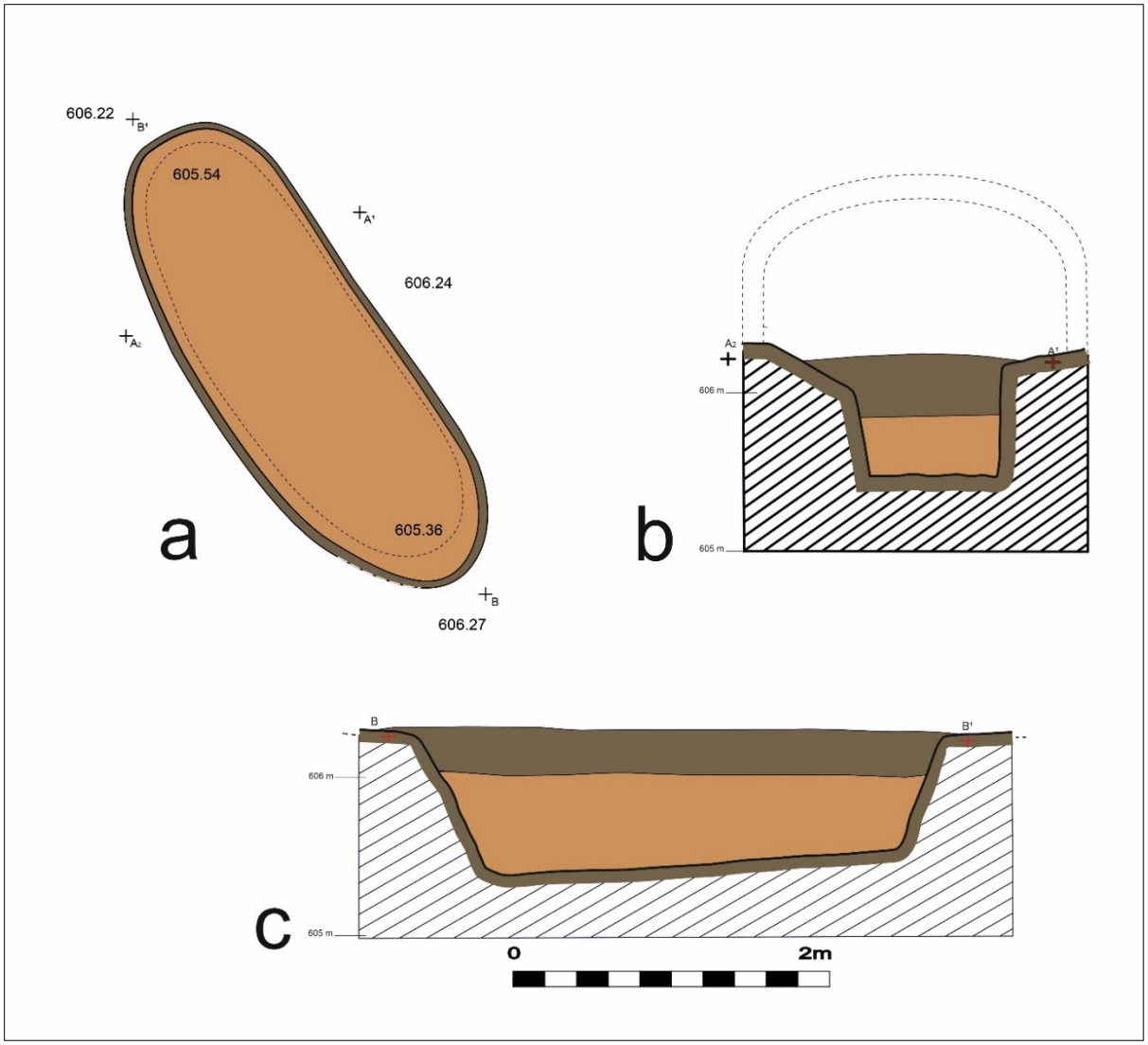
Plan 47. Geç OTÇ II Dönemi (Oylum Höyük VIa) Mimarisi ve Mezarları

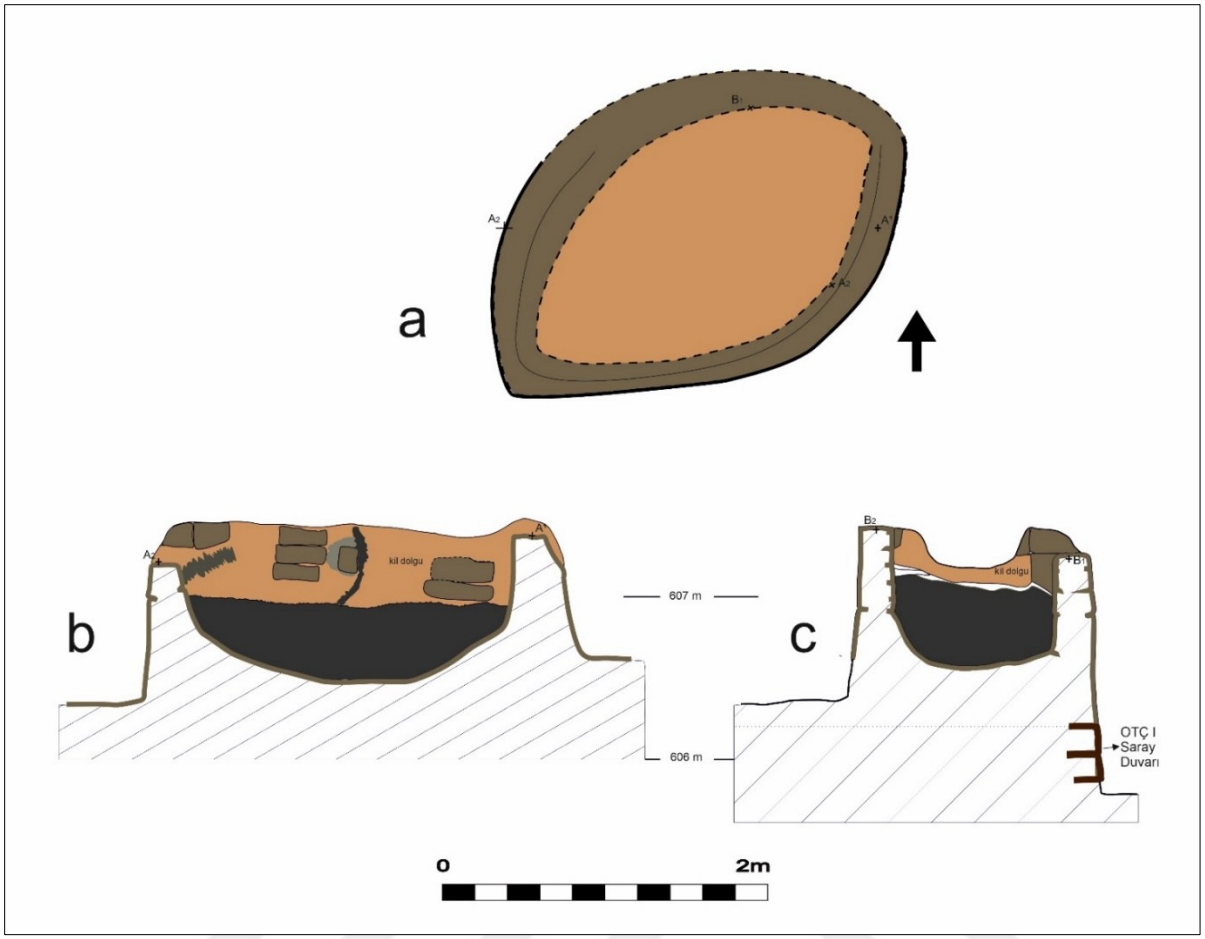
Plan 48. Oylum Höyük VIb1 Tabakası (Erken OTÇ II Dönemi), Fırınları ve Cam Cüruflu Alan.

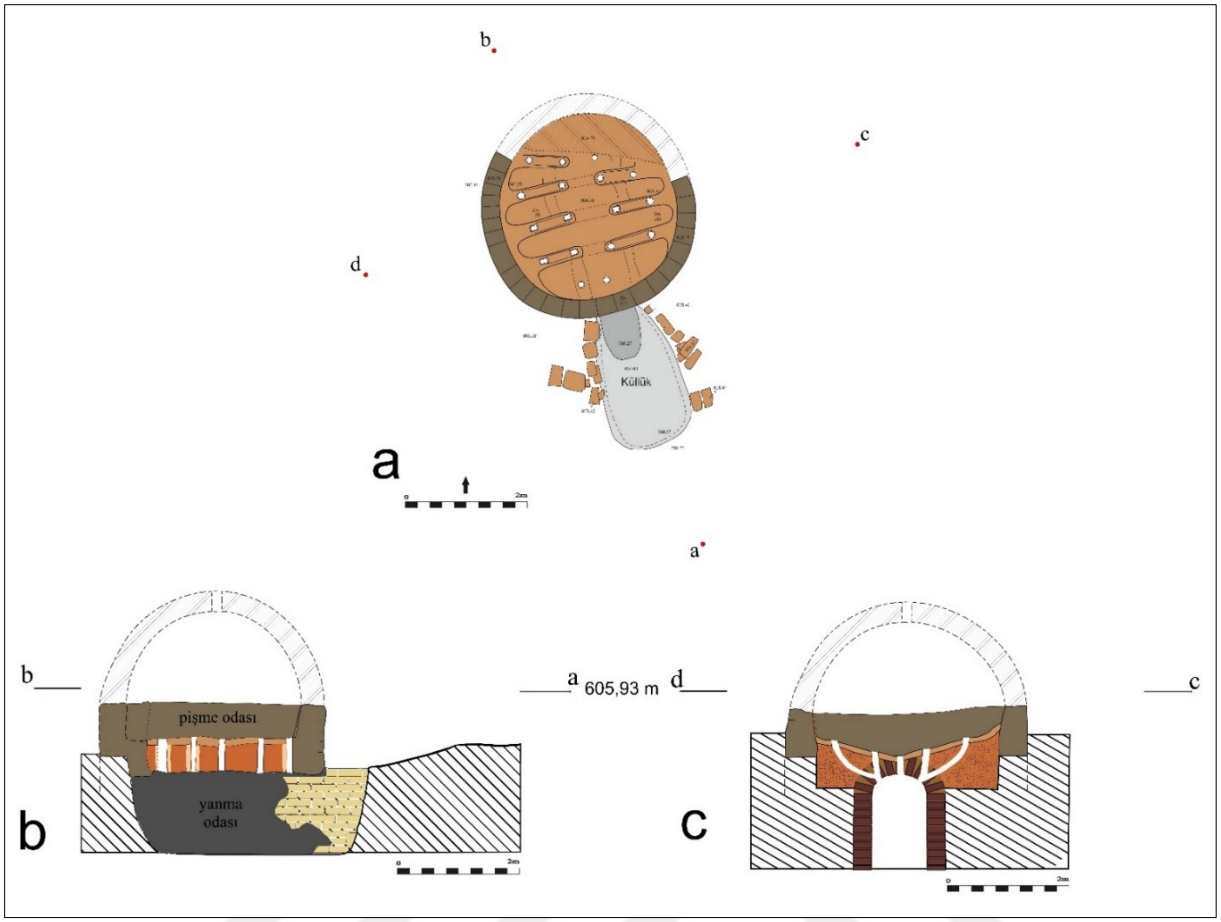
Plan 49. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, 1No'lu Fırın.

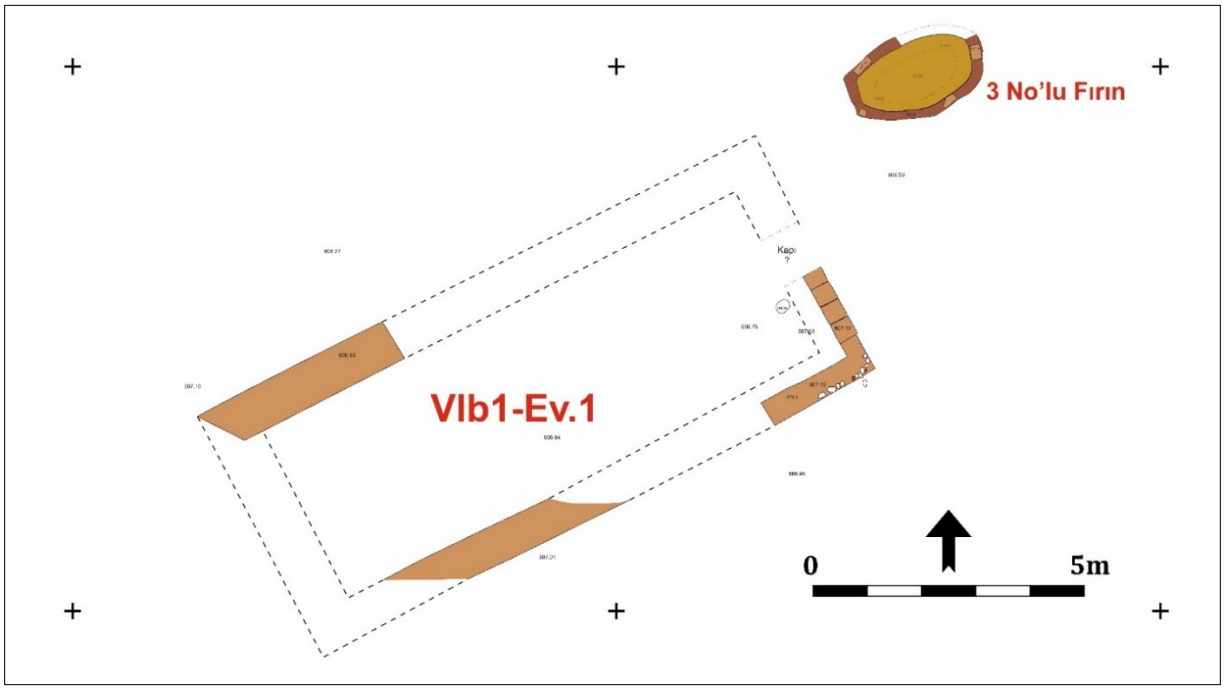
Plan 50. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, 2 No'lu Fırın.

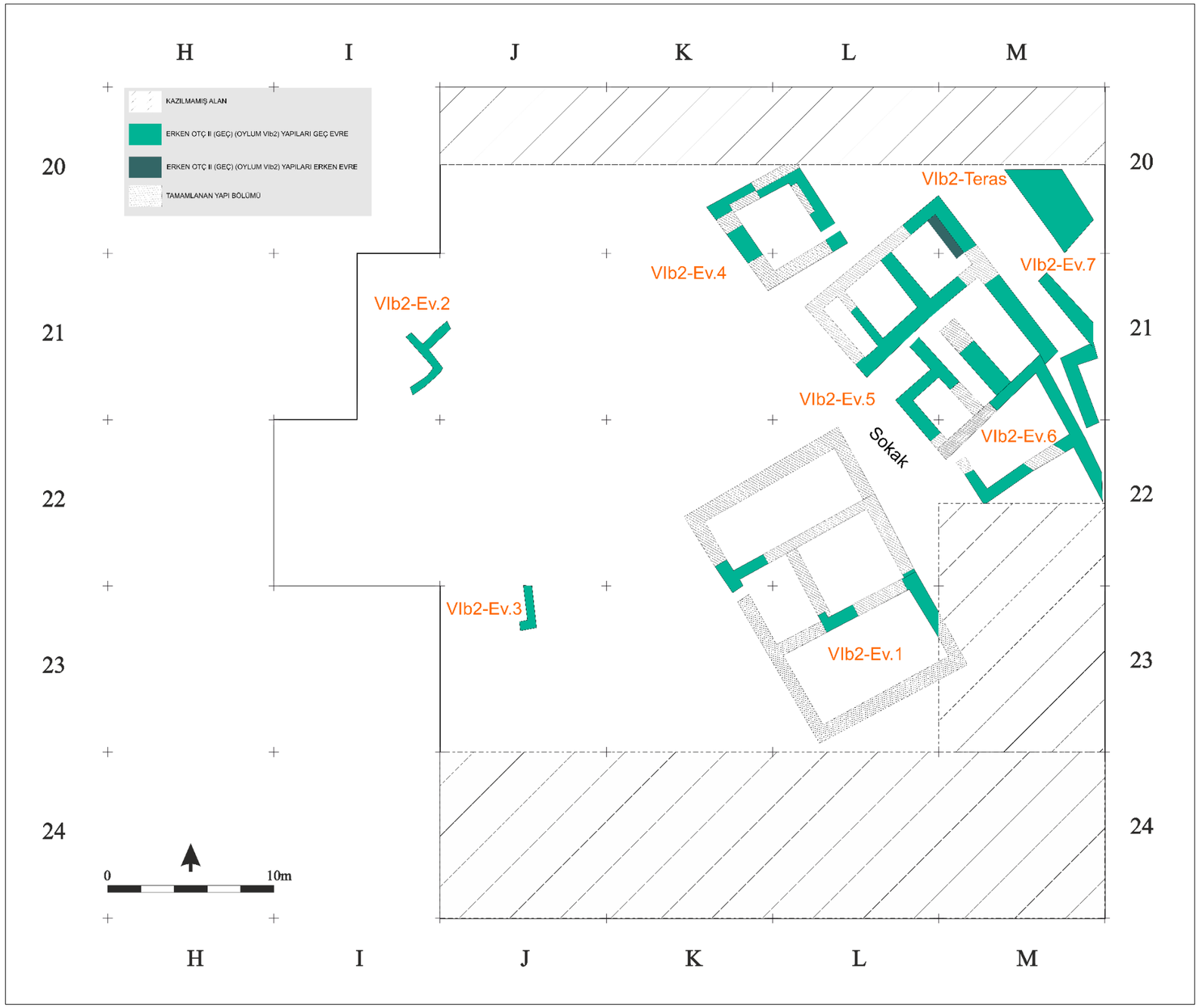
Plan 51. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, 3 No'lu Fırın.

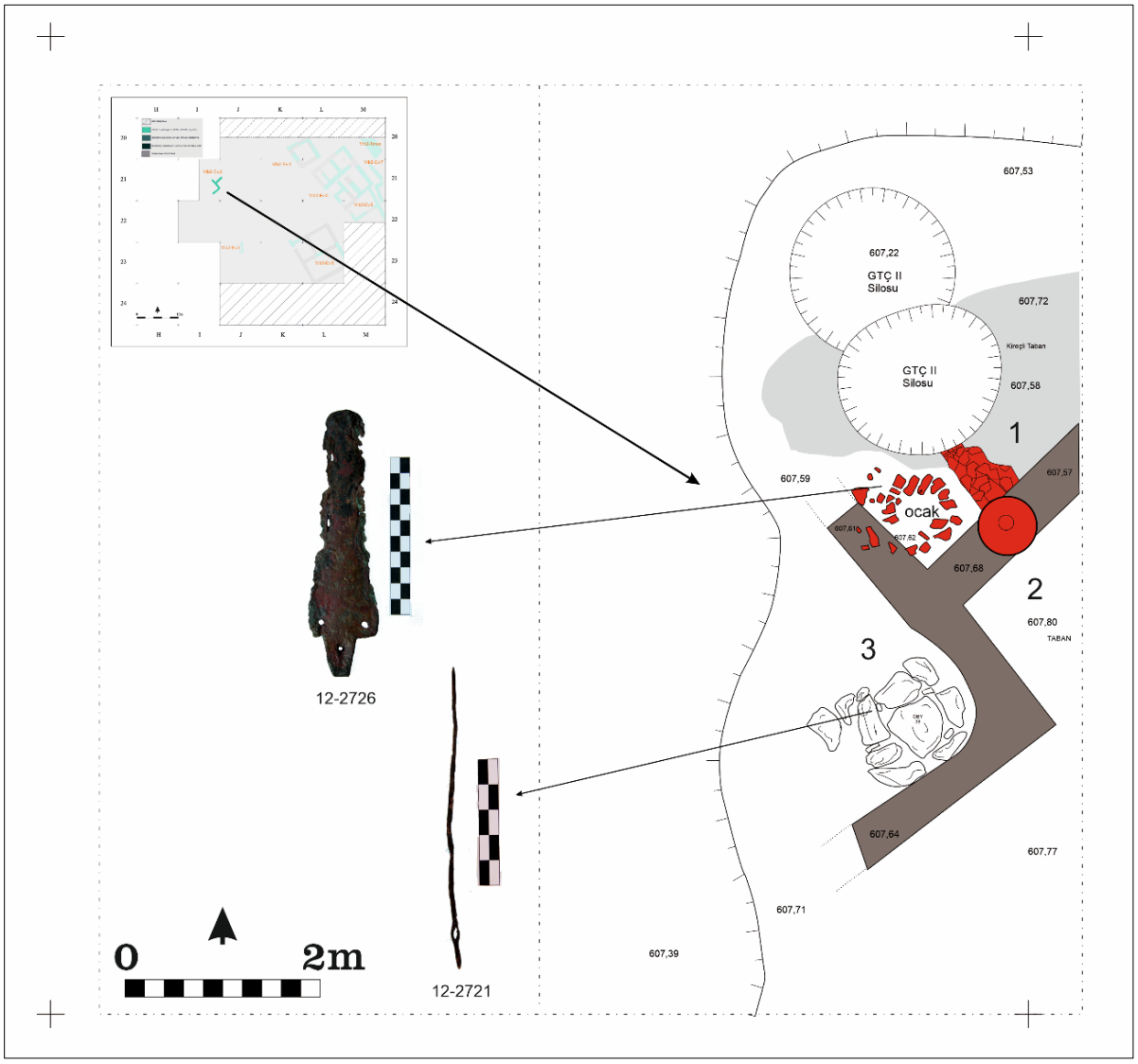
Plan 52. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, 4 No'lu Fırın.

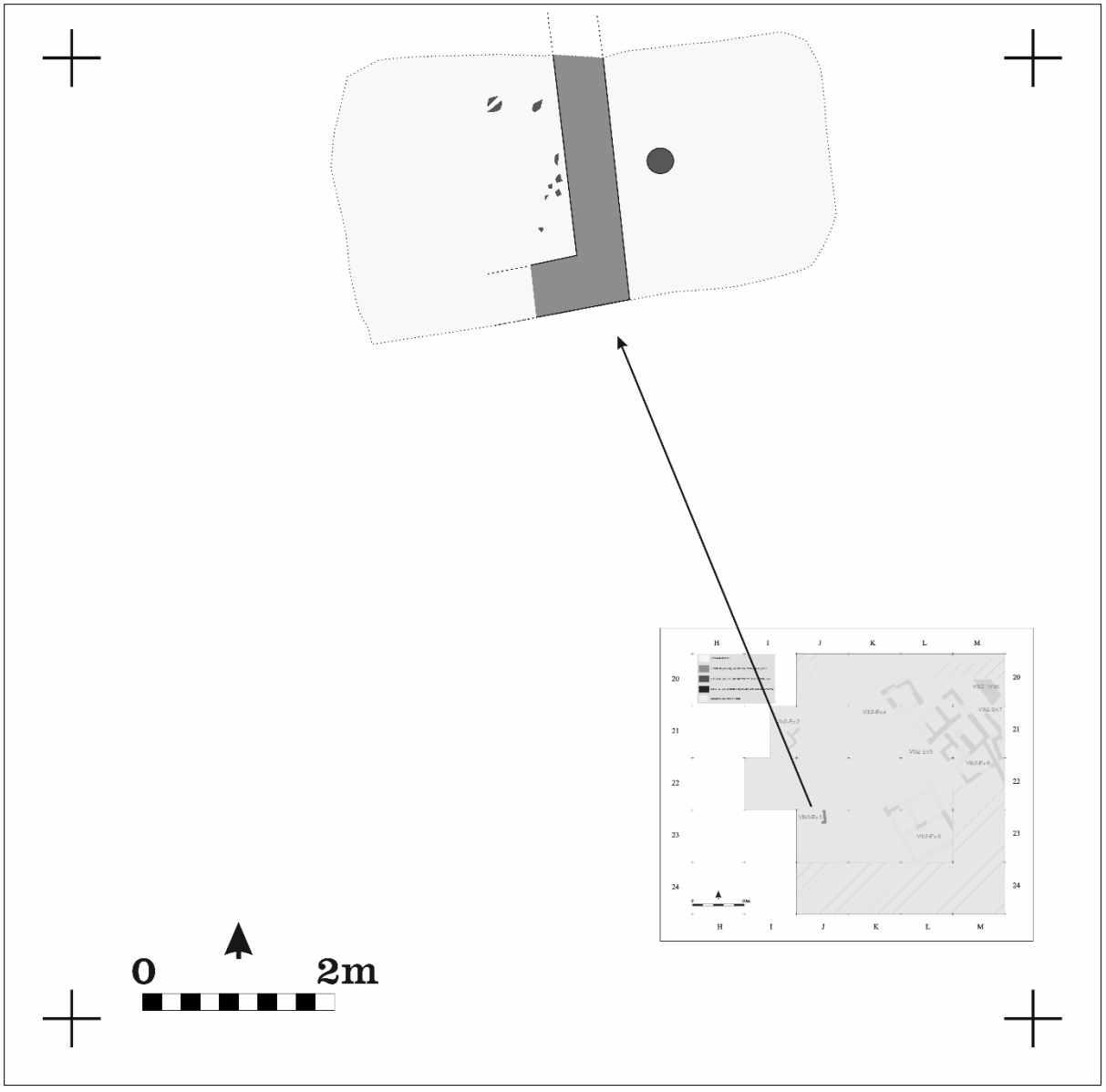
Plan 53. Oylum Höyük VIb1 Tabakası, VIb1-Ev.1.

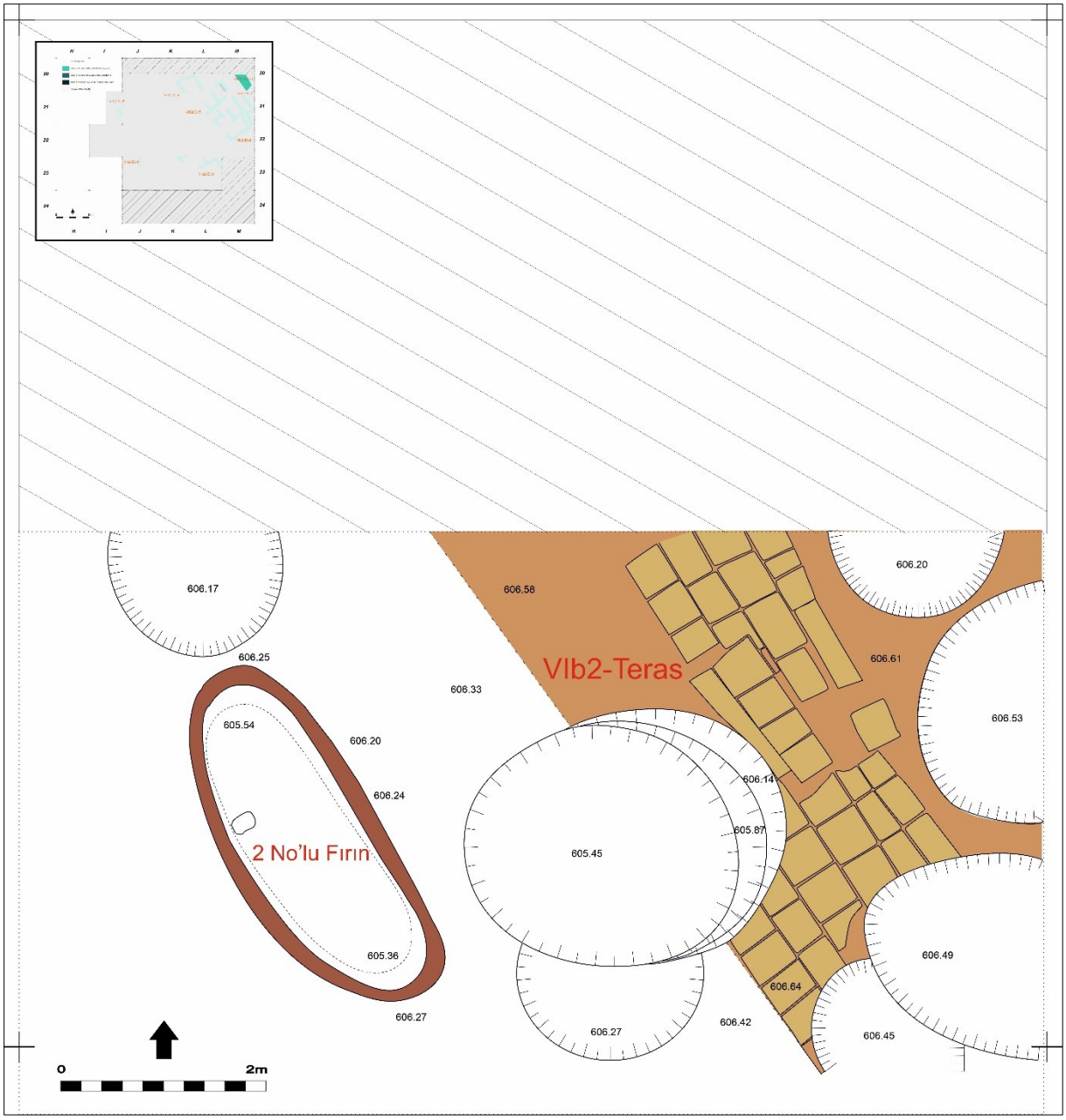
Plan 54. Oylum Höyük VIb2 Tabakası (Erken OTÇ II Dönemi) Mimarisi.

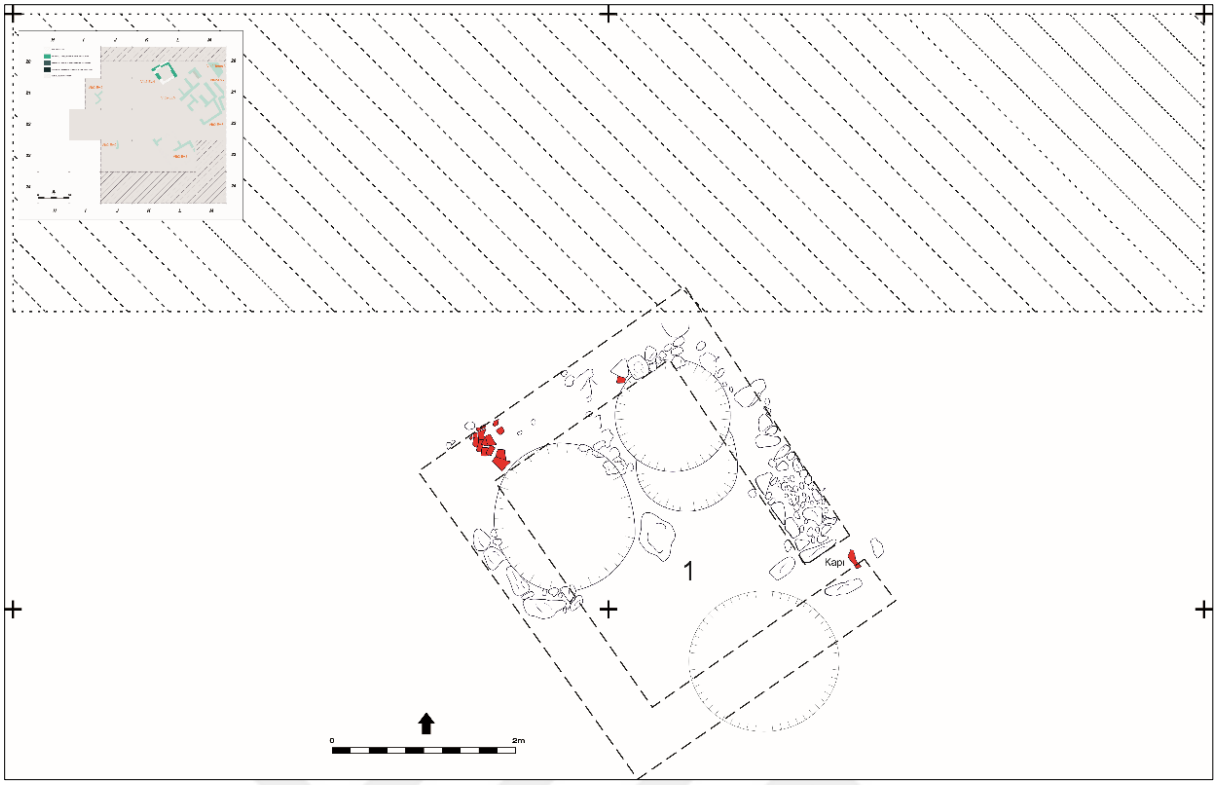
Plan 55. Oylum Höyük VIb2-Ev.2.

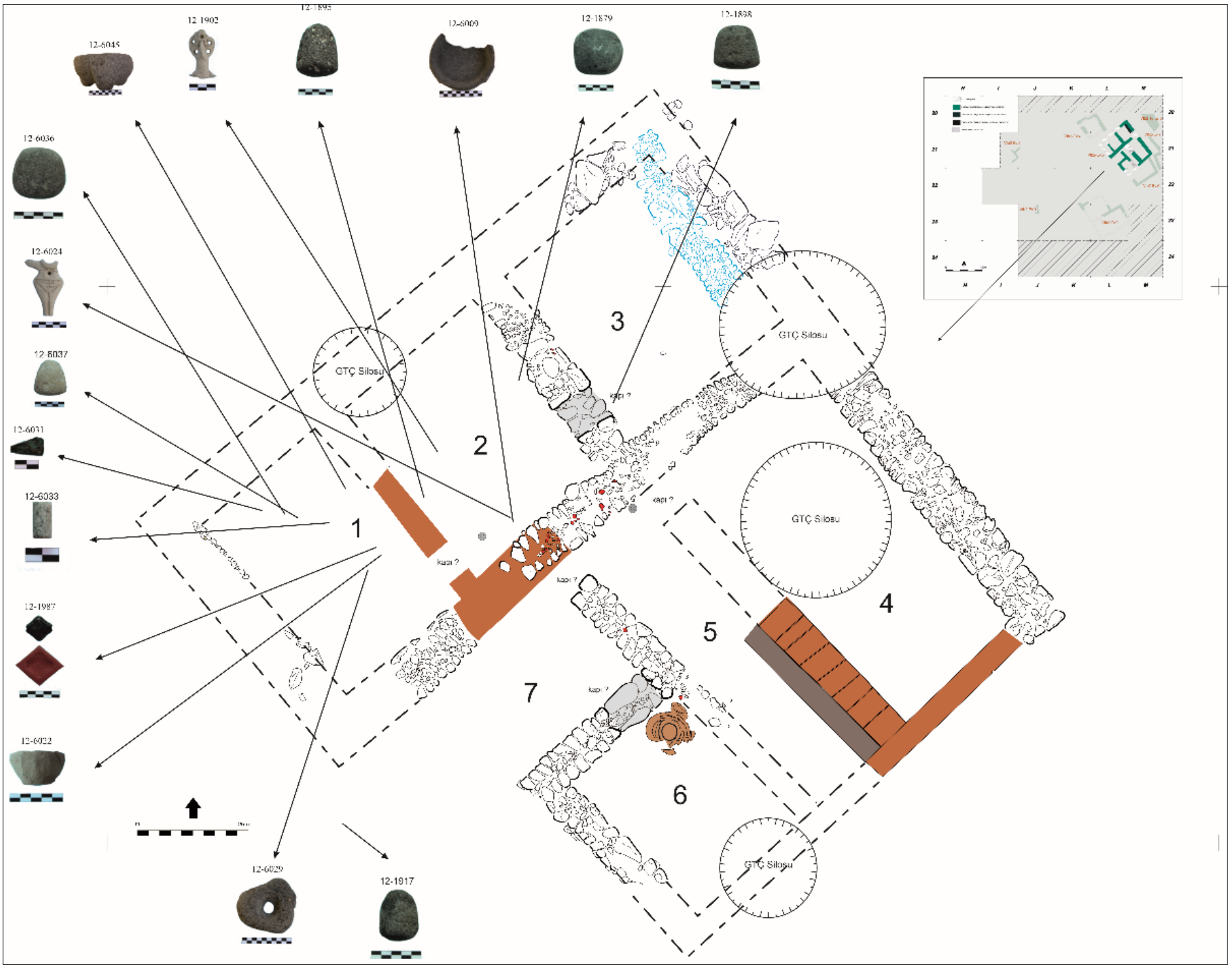
Plan 56. Oylum Höyük VIb2-Ev.3.

Plan 57. Oylum Höyük VIb2-Teras.

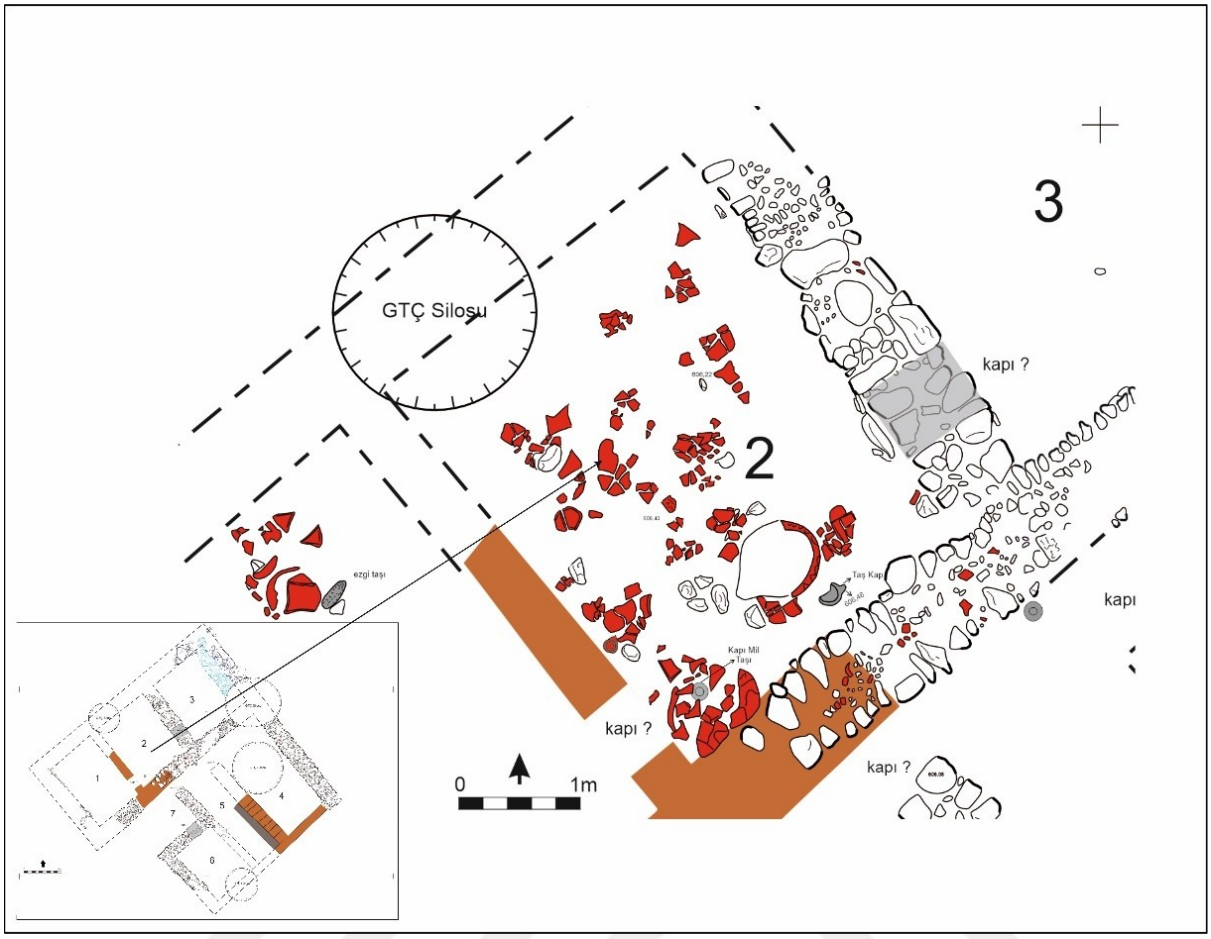
Plan 58. Oylum Höyük VIb2-Ev.4.

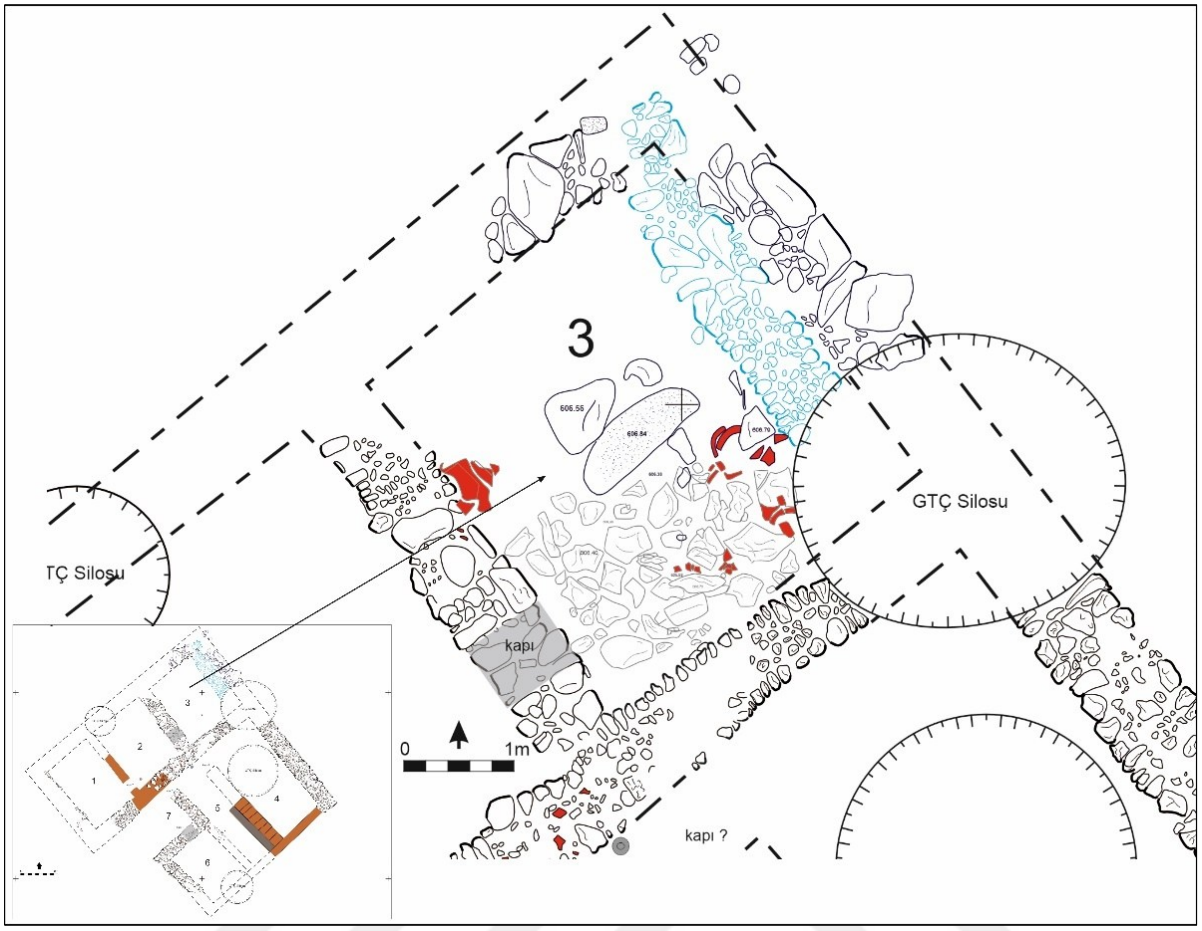
Plan 59. Oylum Höyük VIb2-Ev.5.

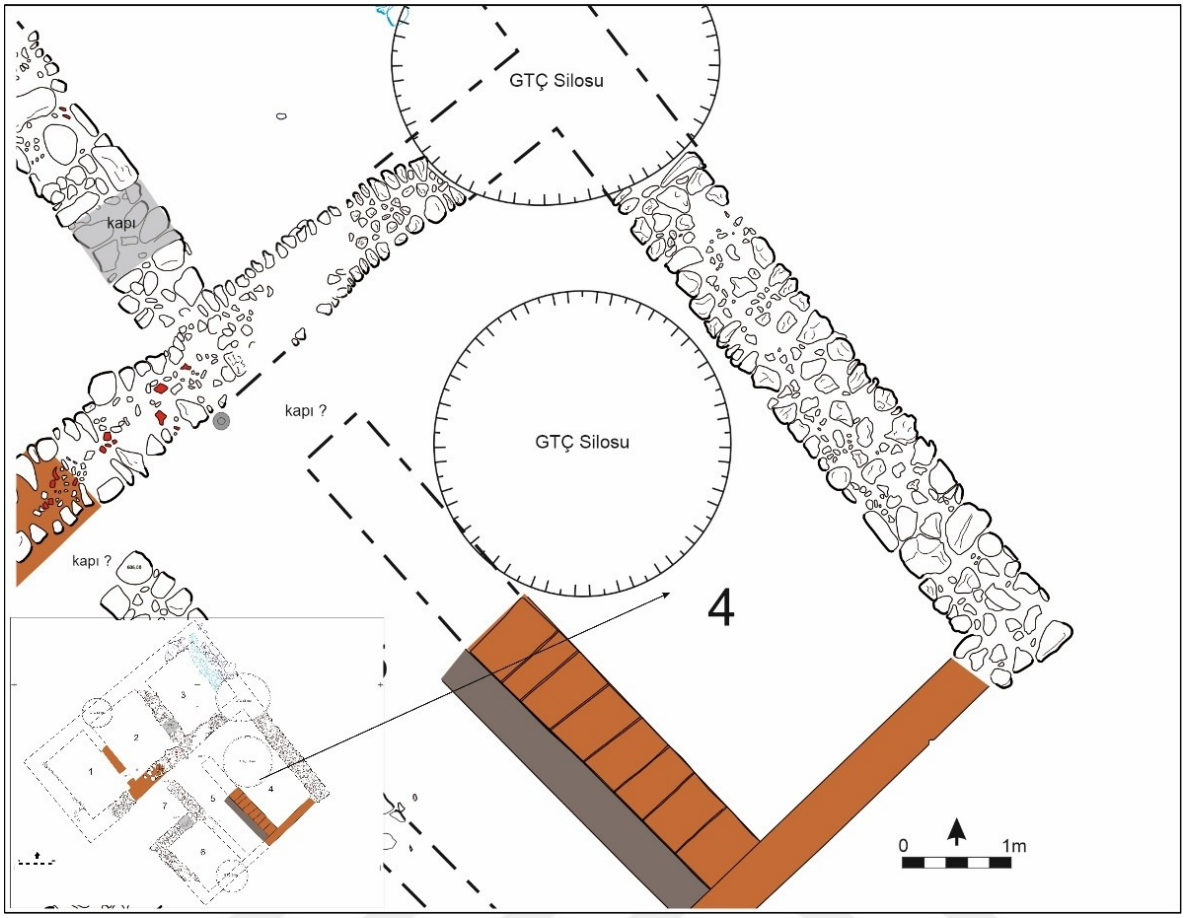
Plan 60. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 1 no'lu Oda.

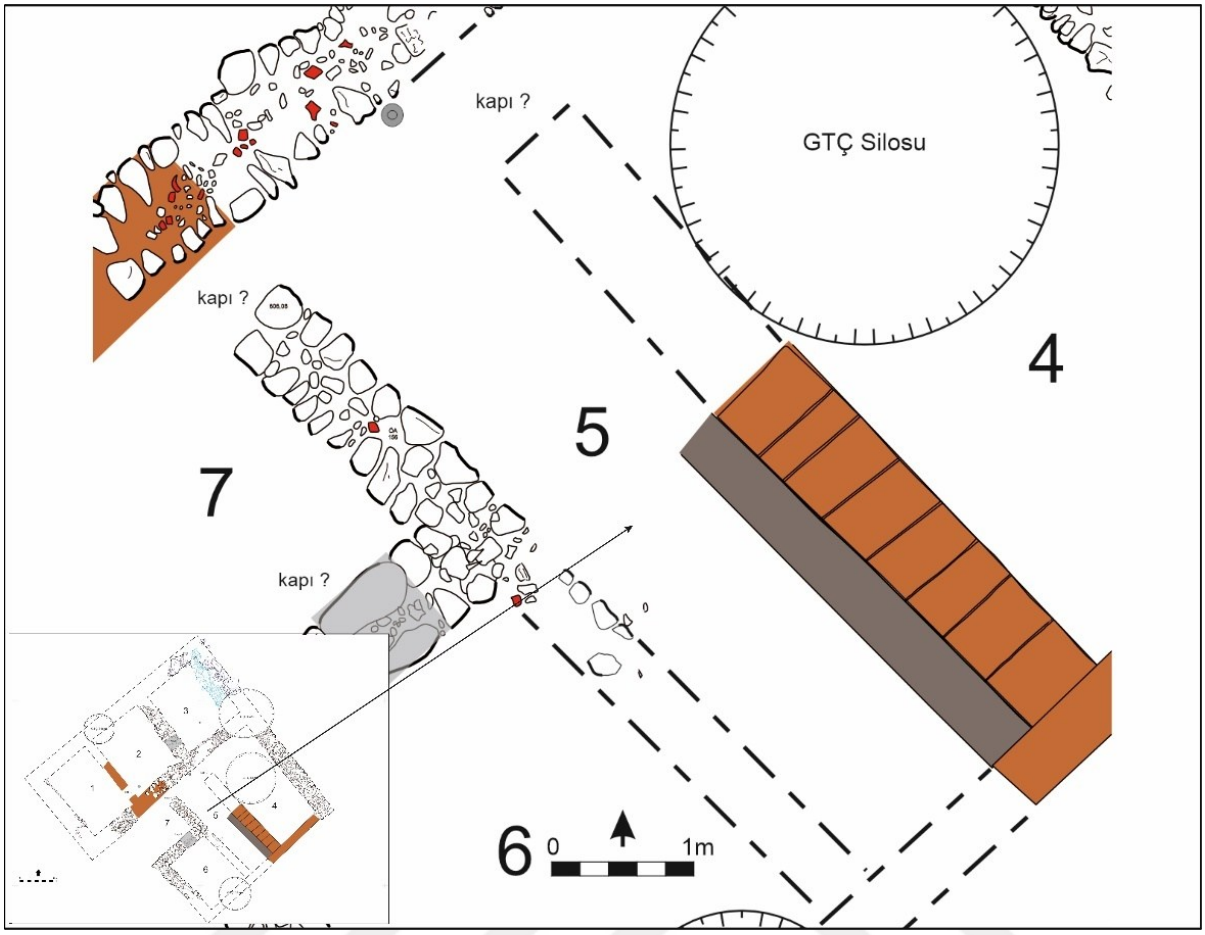
Plan 61. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 2 no'lu Oda.

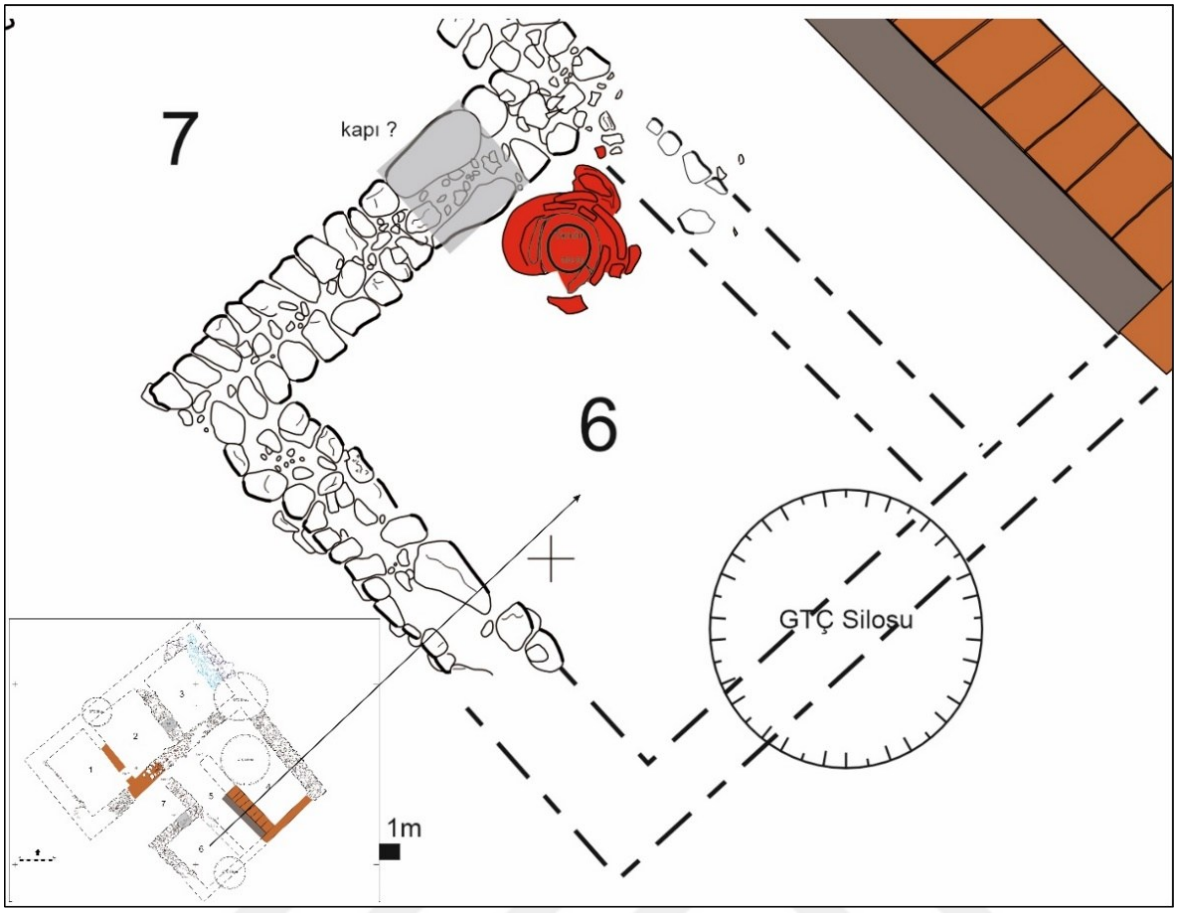
Plan 62. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 3 no'lu Oda.

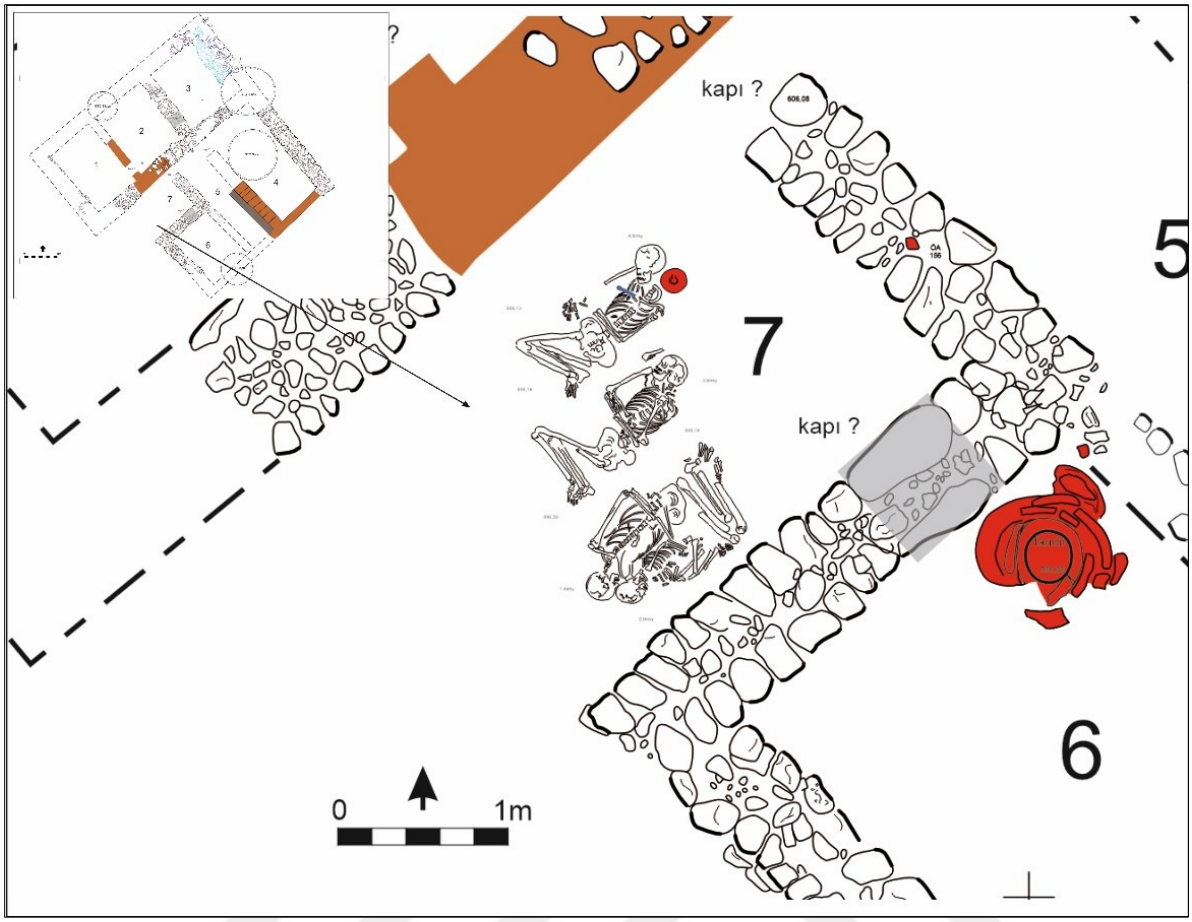
Plan 63. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 4 no'lu Oda.

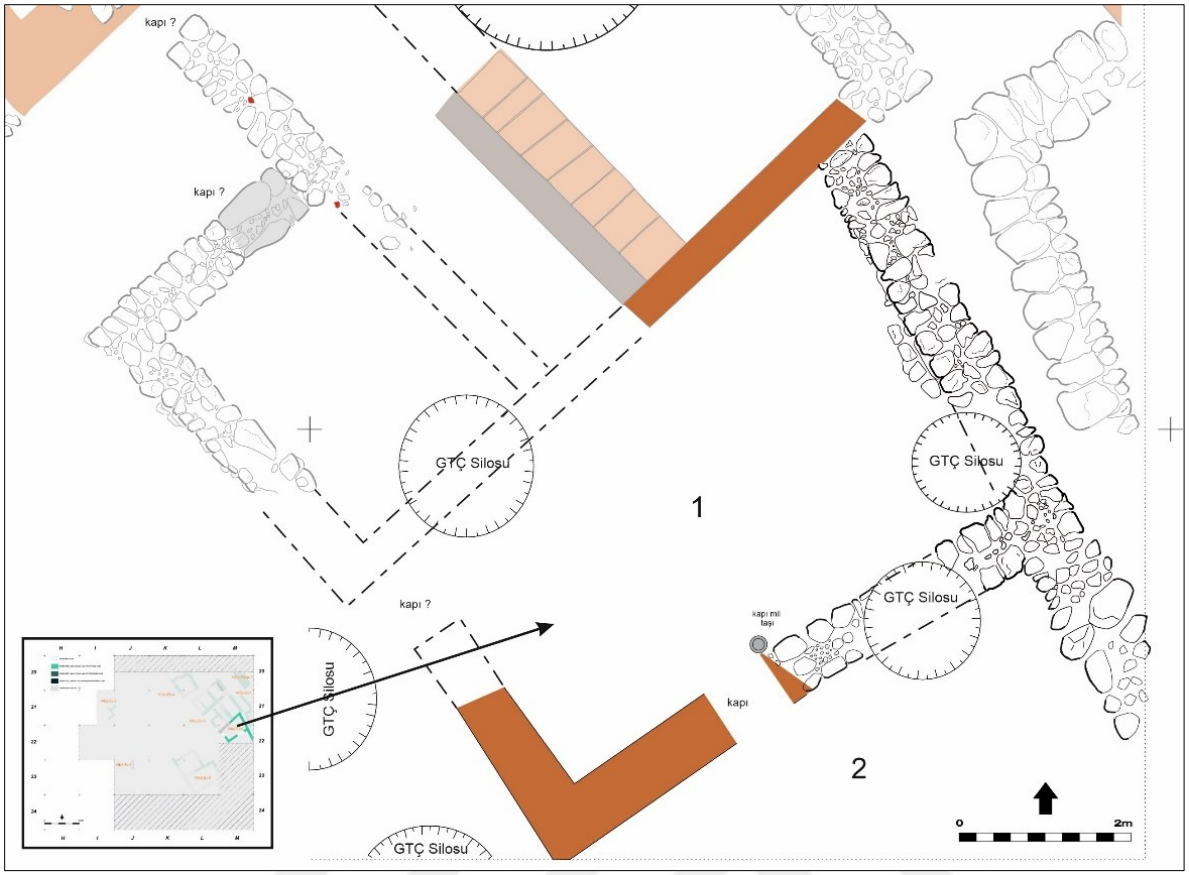
Plan 64. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 5 no'lu Oda.

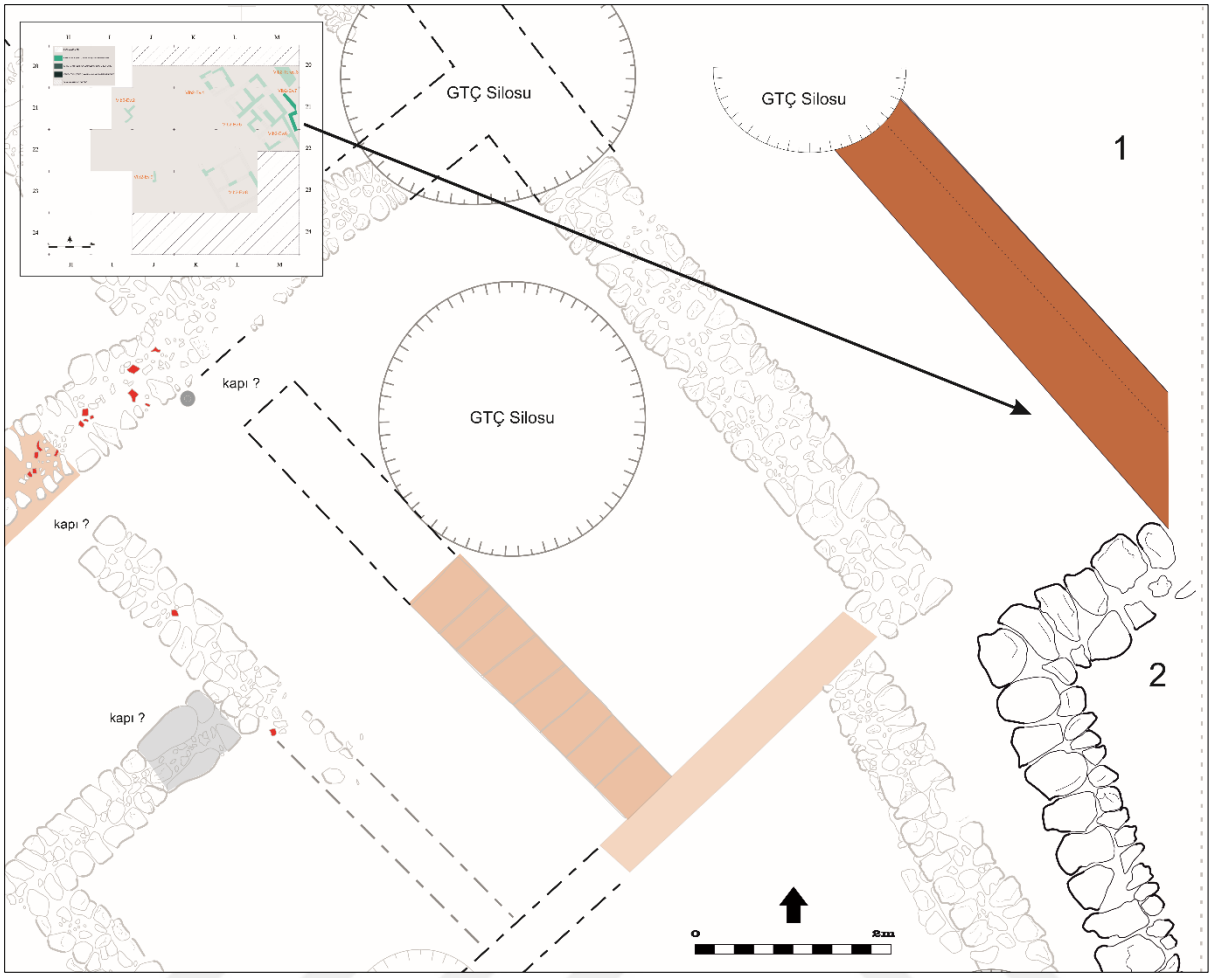
Plan 65. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 6 no'lu Oda.

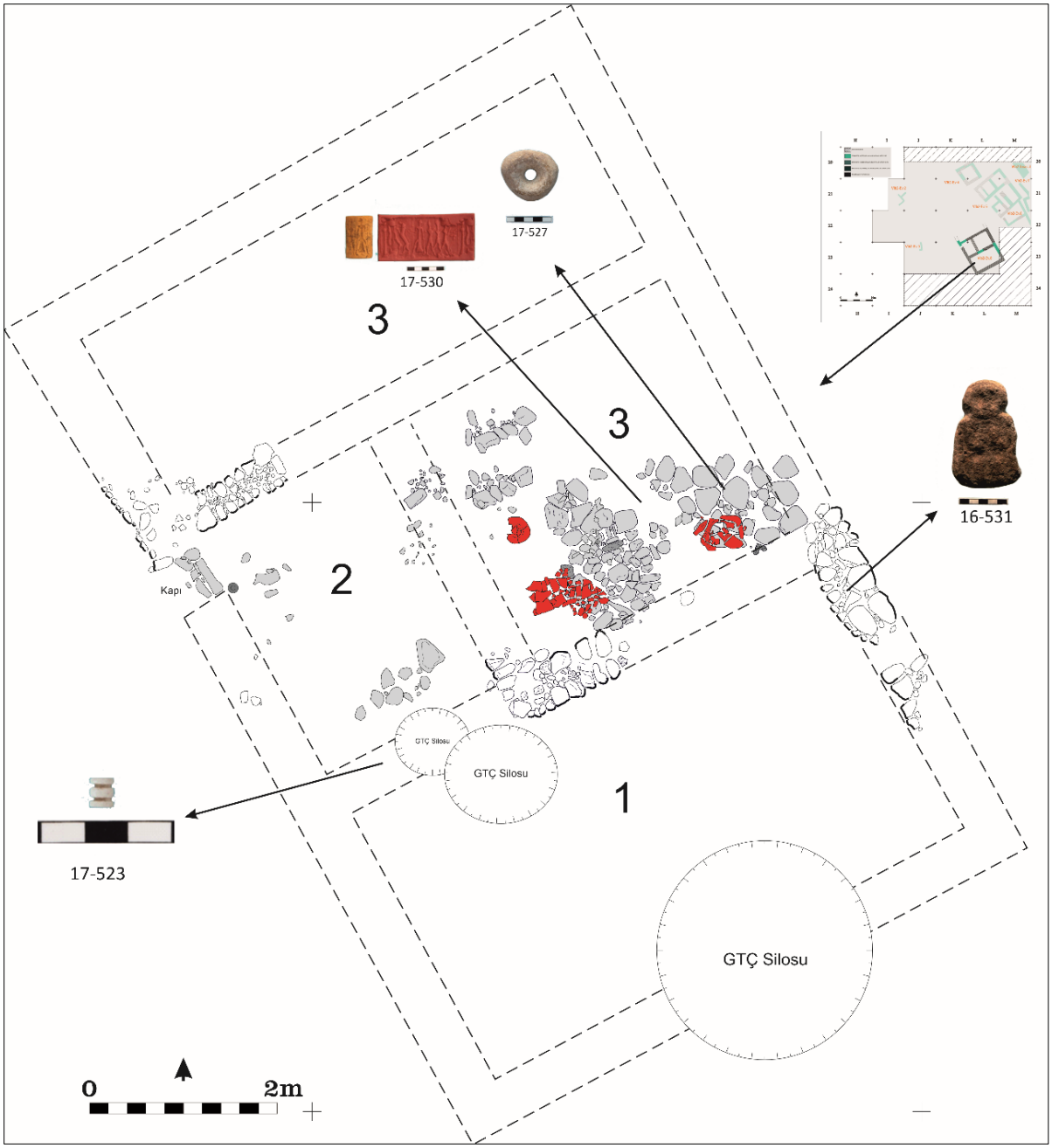
Plan 66. Oylum Höyük VIb2-Ev.5, 7 no'lu Mekân.

Plan 67. Oylum Höyük VIb2-Ev.6.

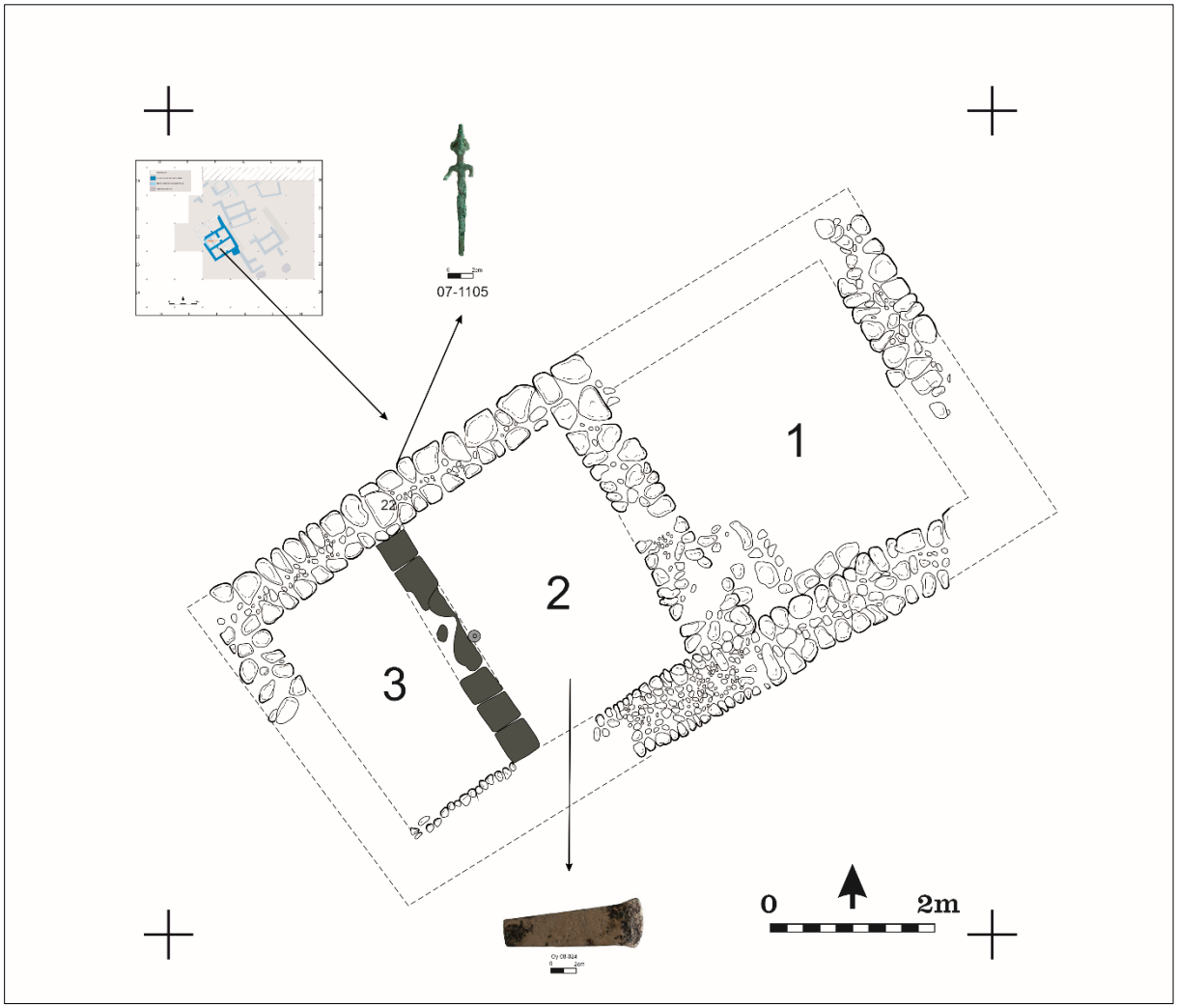
Plan 68. Oylum Höyük VIb2-Ev.7.

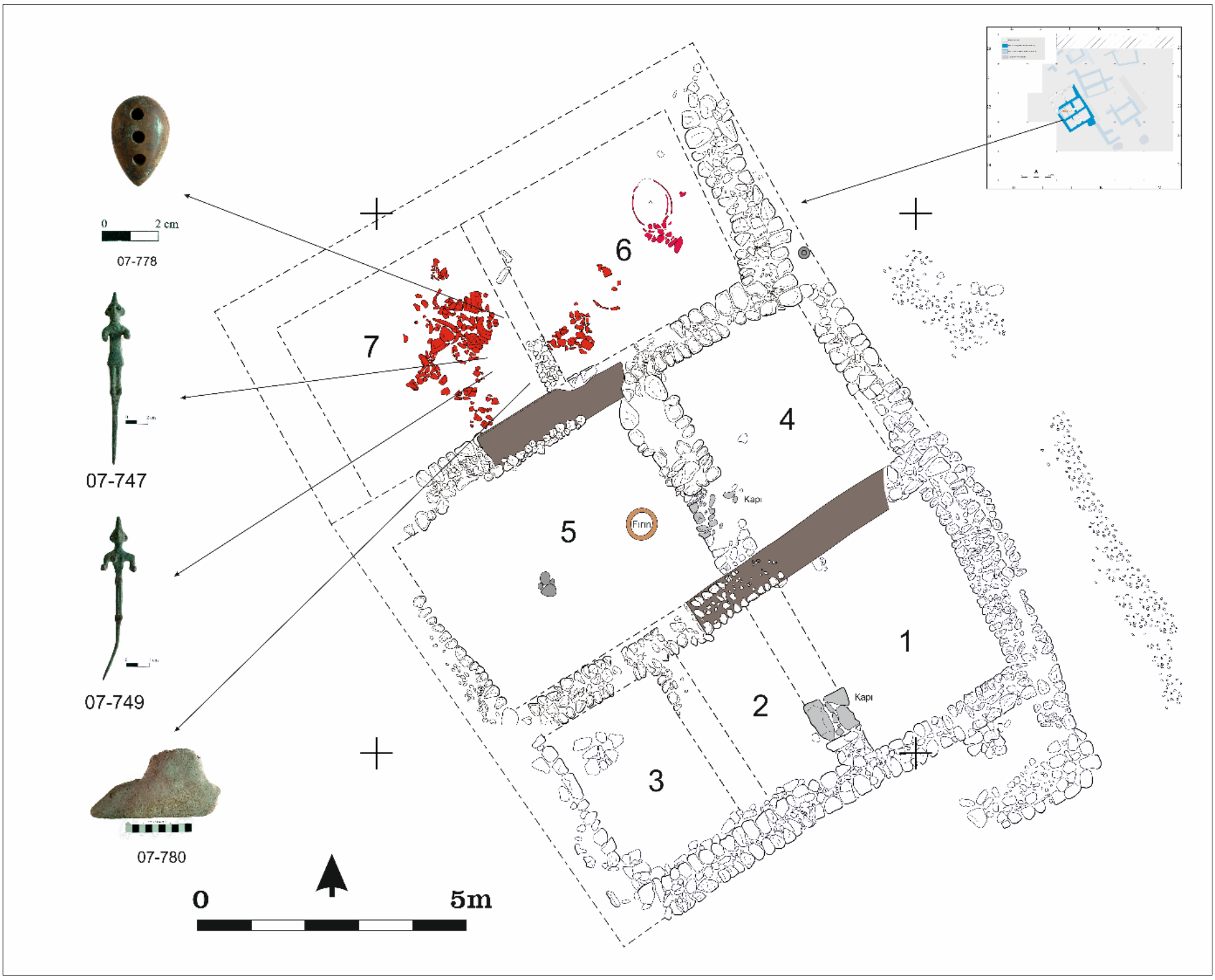
Plan 69. Oylum Höyük VIb2-Ev.1.

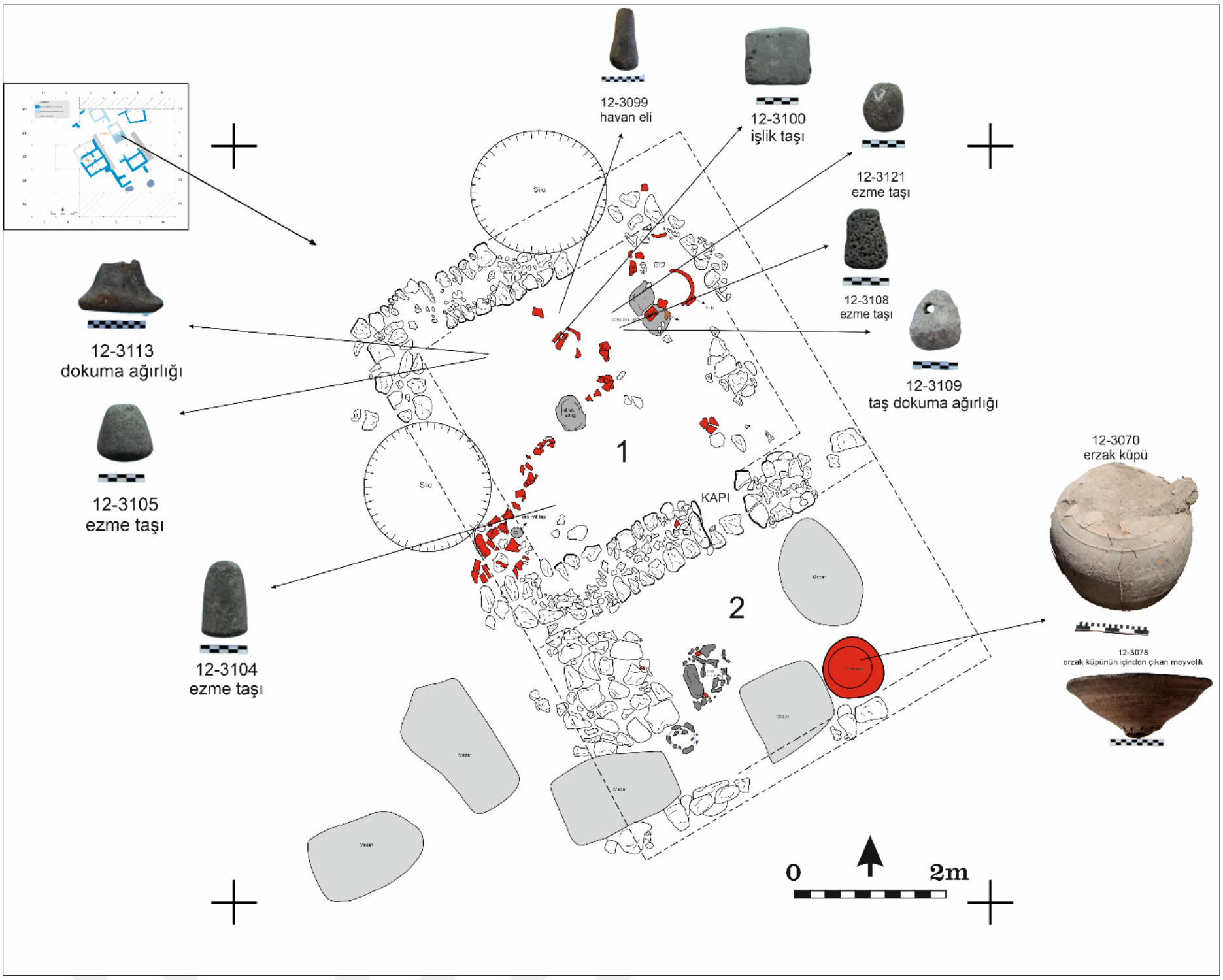
Plan 70. Oylum Höyük VIa Tabakası (Geç OTÇ II) Mimarisi.

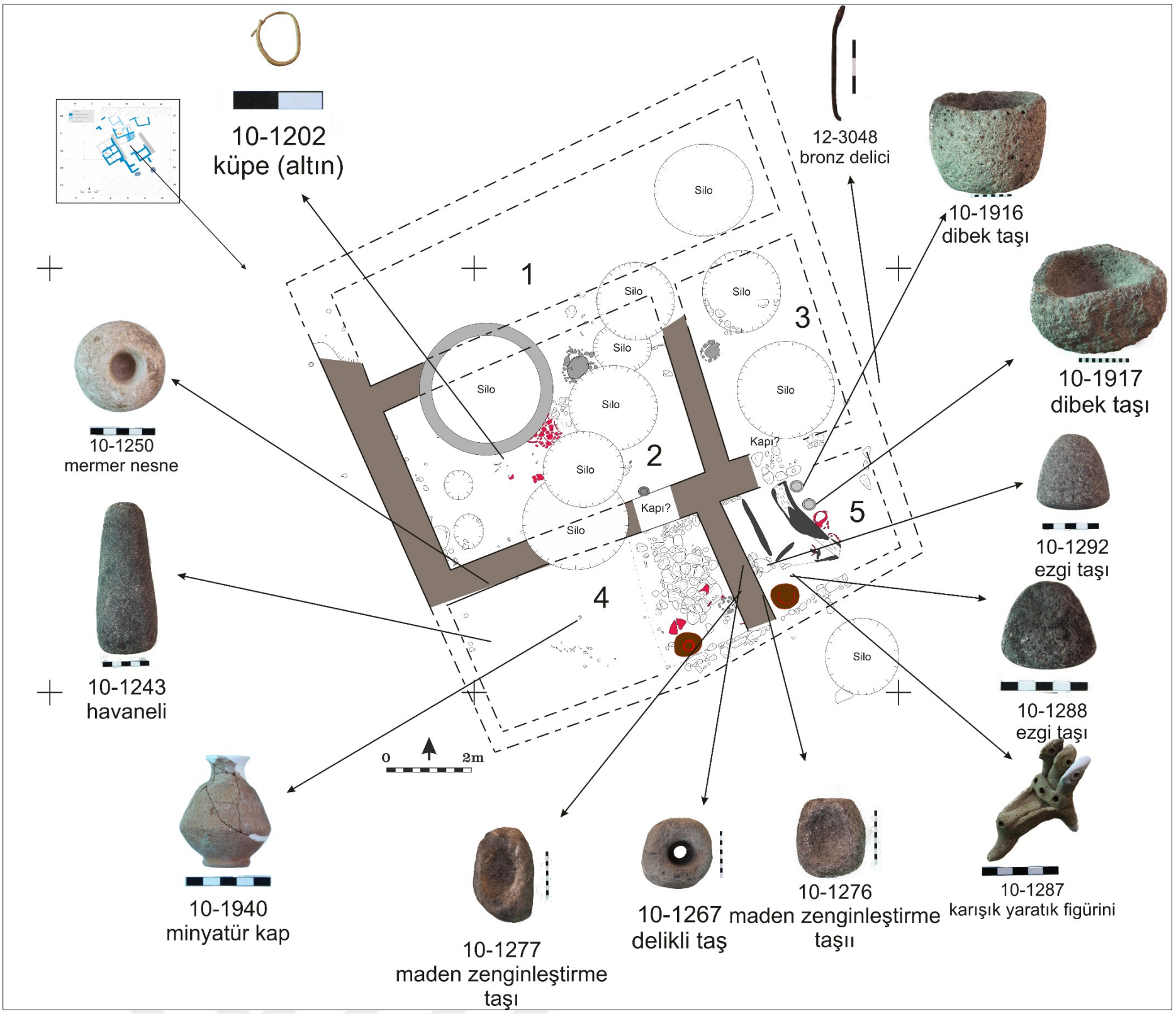
Plan 71. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Erken Evre).

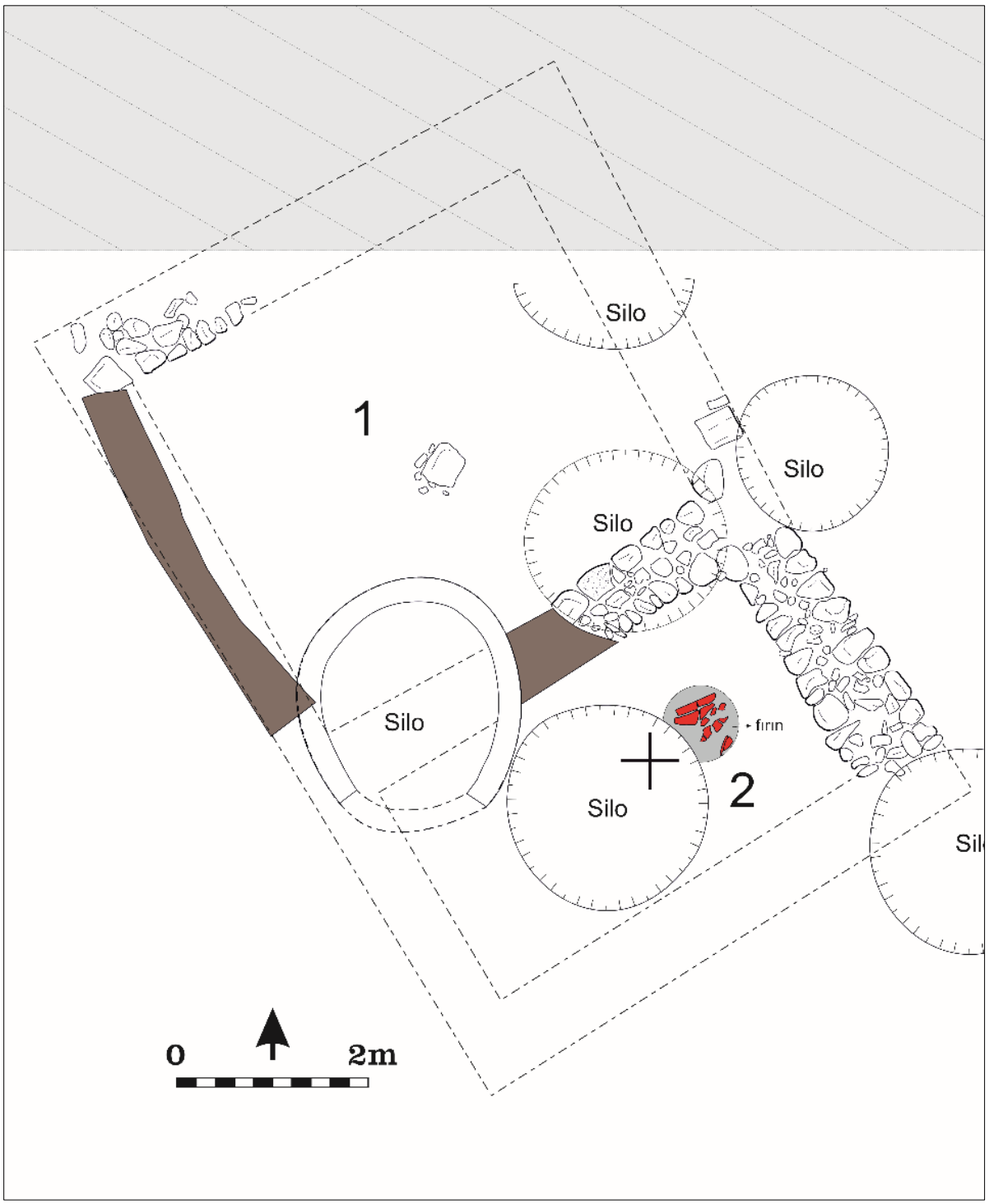
Plan 72. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Geç Evre).

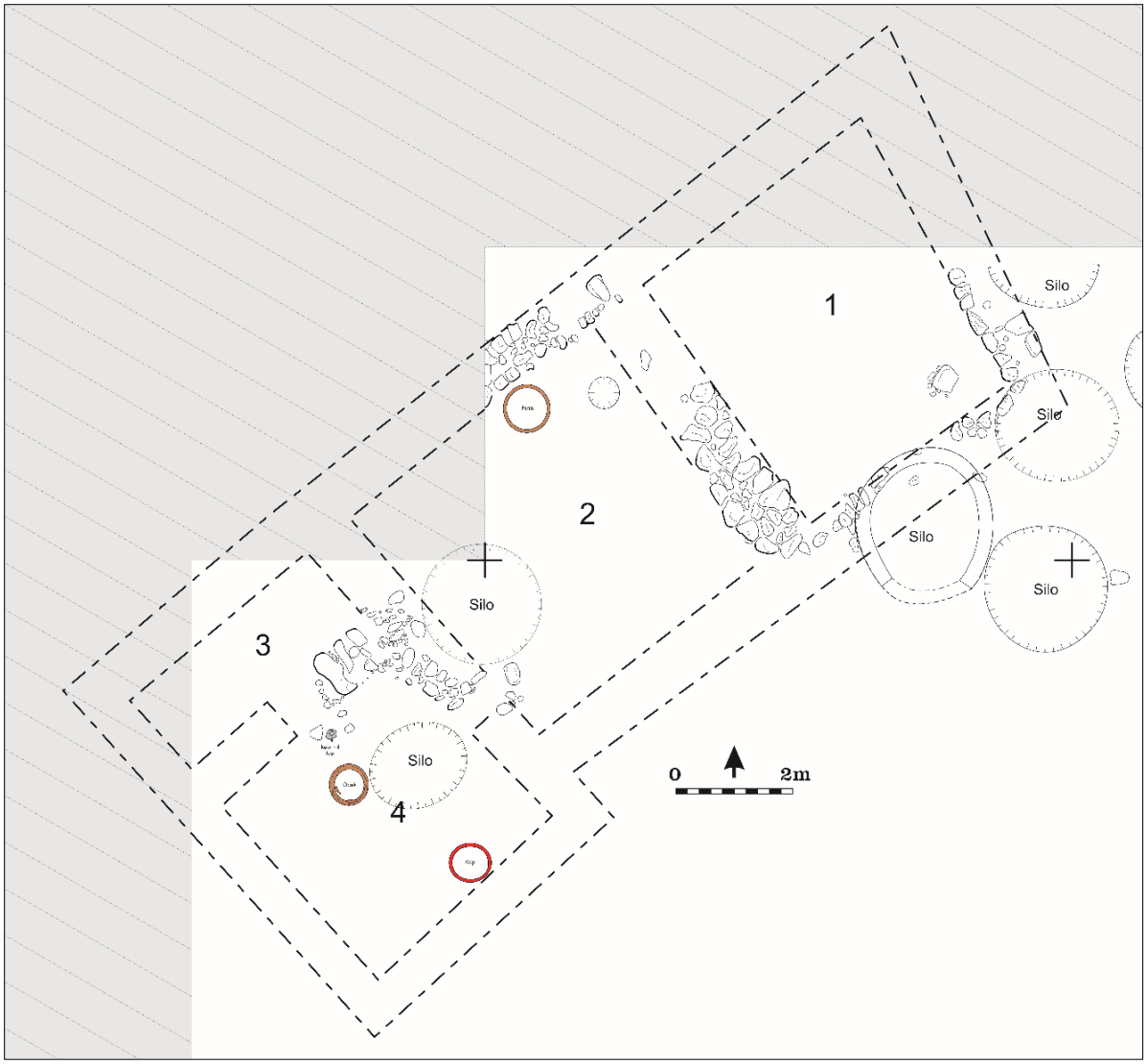
Plan 73. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Erken Evre).

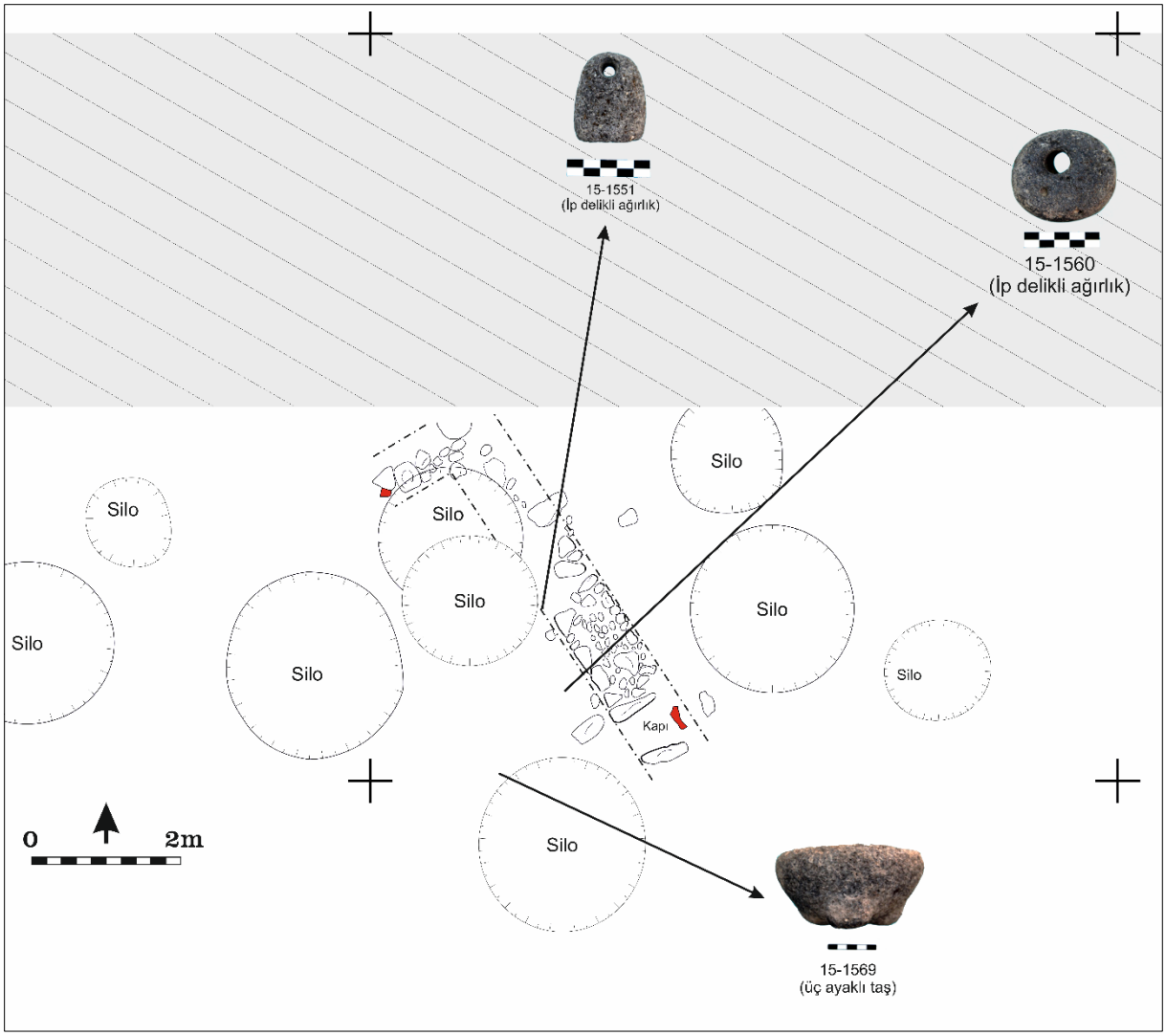
Plan 74. Oylum Höyük VIa-Ev 2 (Geç Evre).

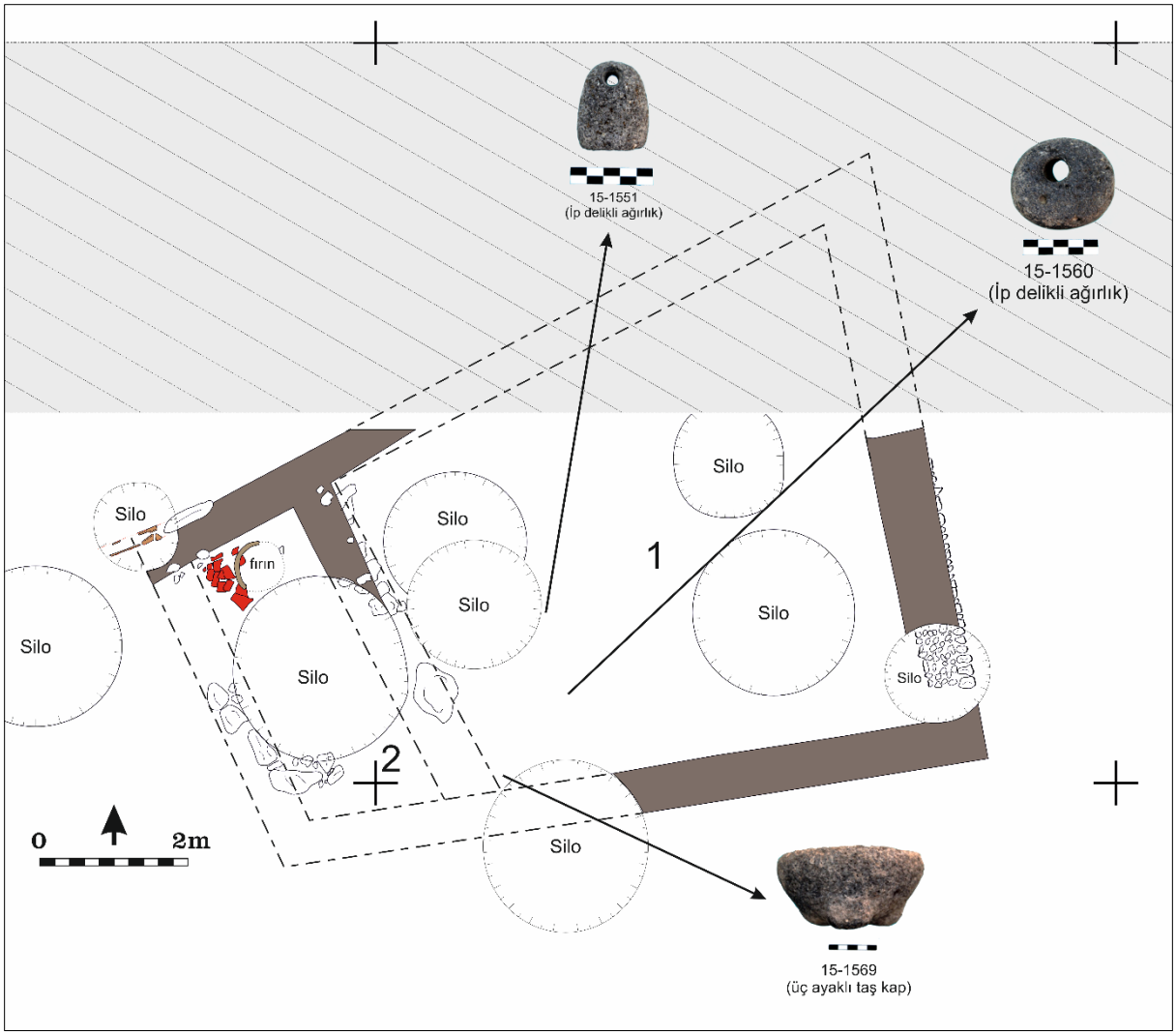
Plan 75. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Erken Evre).

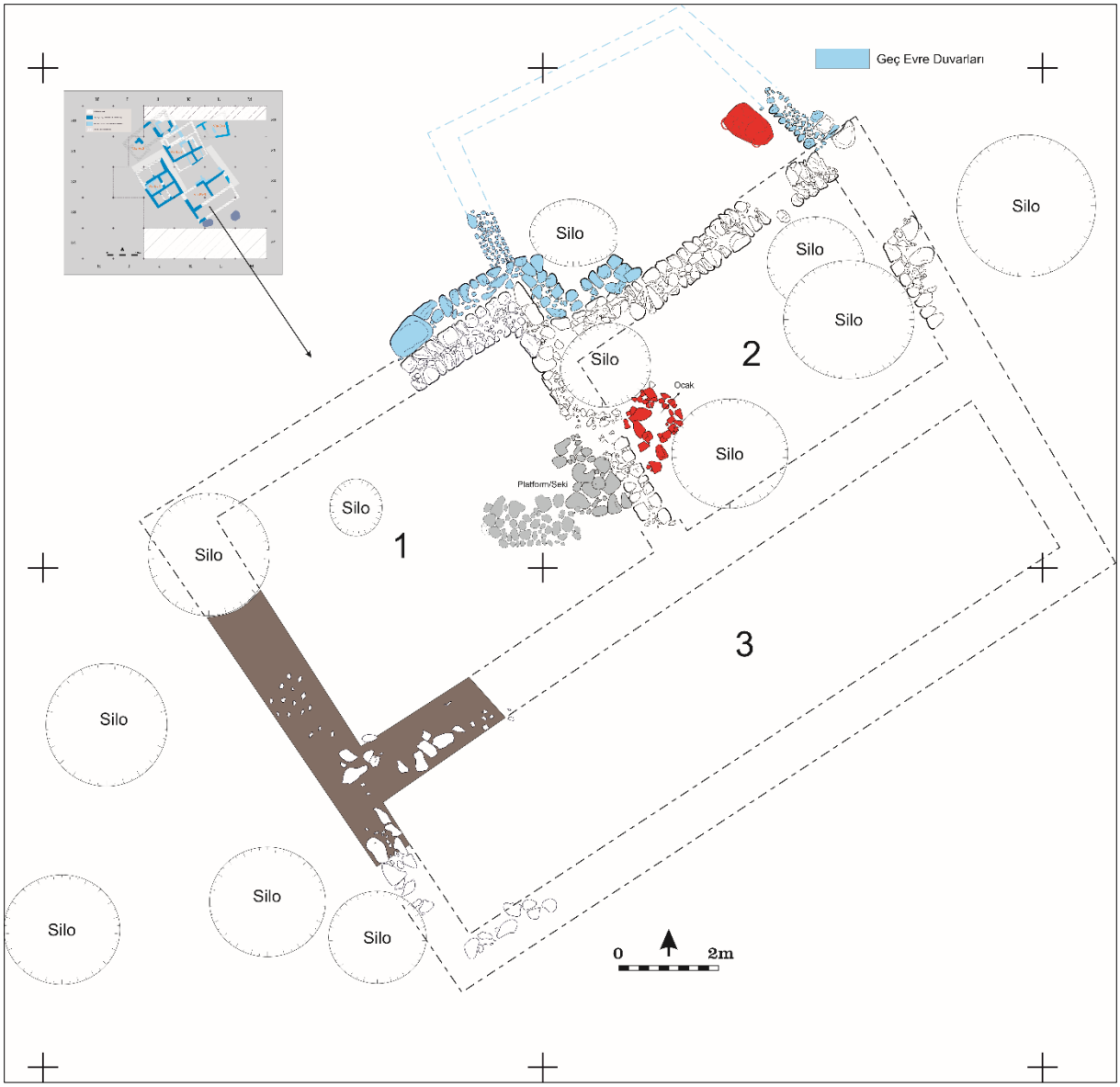
Plan 76. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Geç Evre).

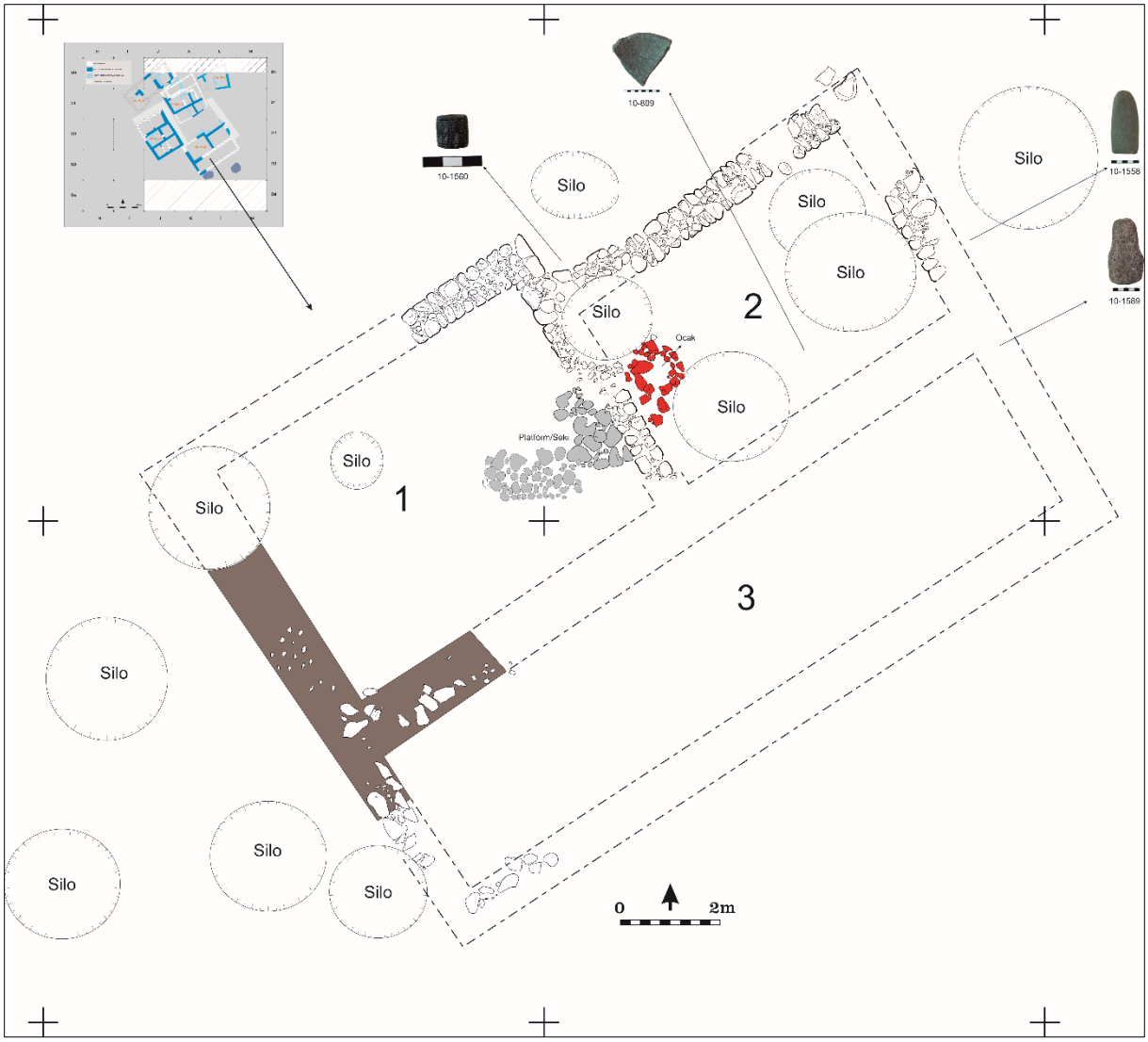
Plan 77. Oylum Höyük VIa-Ev.4 (Erken Evre).

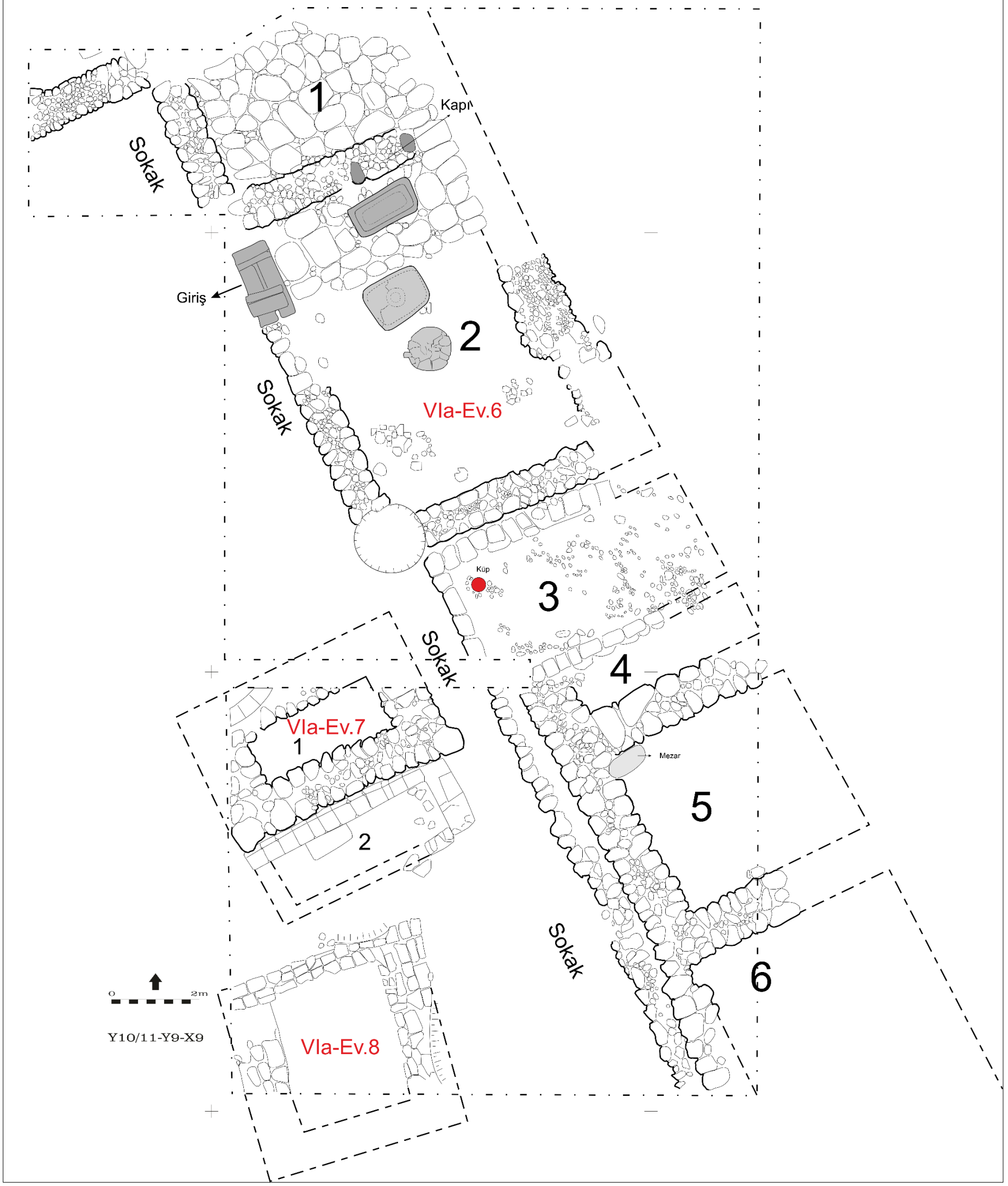
Plan 78. Oylum Höyük VIa-Ev.4 (Geç Evre).

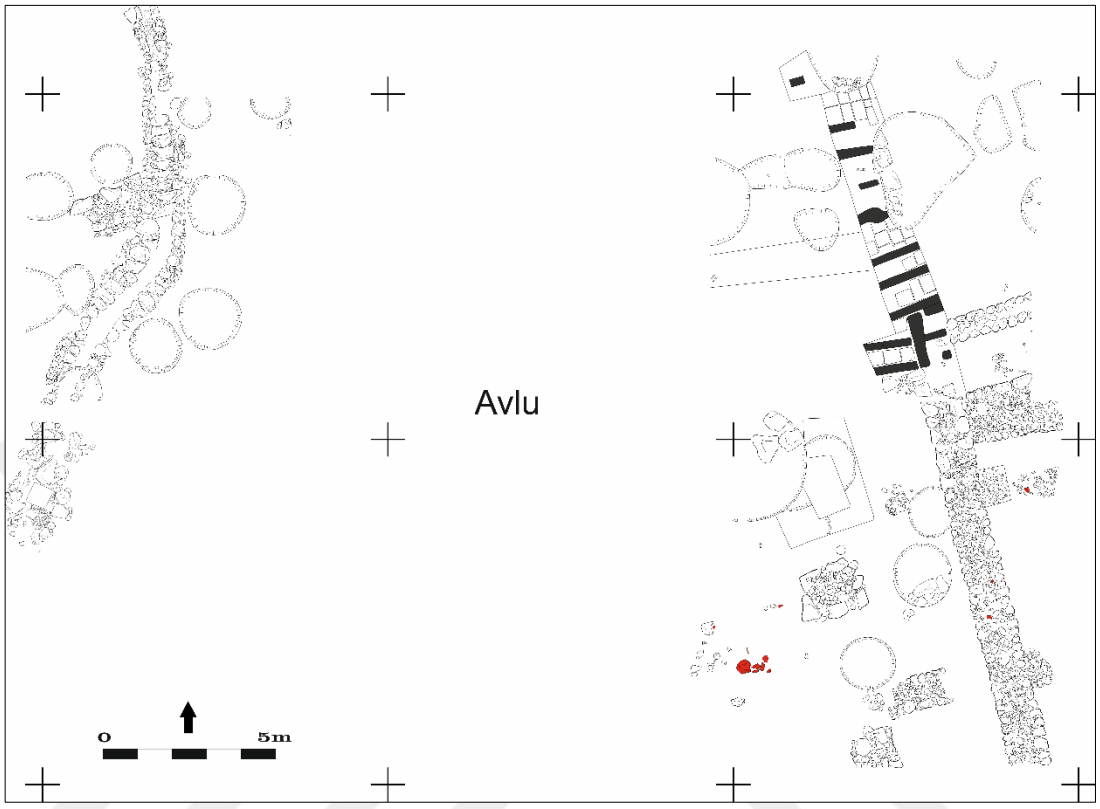
Plan 79. Oylum Höyük VIa-Ev.5 (Erken).

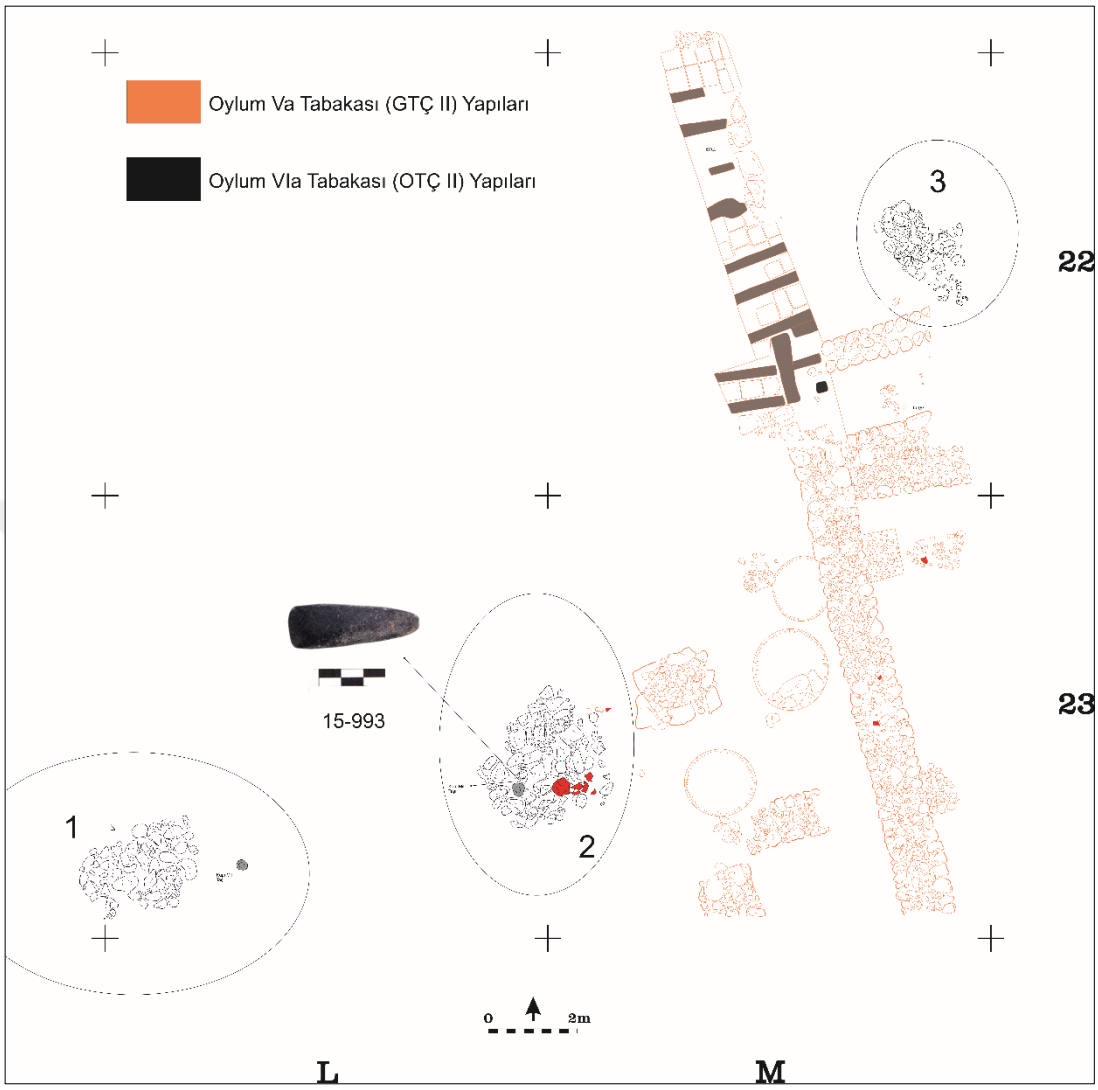
Plan 80. Oylum Höyük VIa-Ev.5 (Geç).

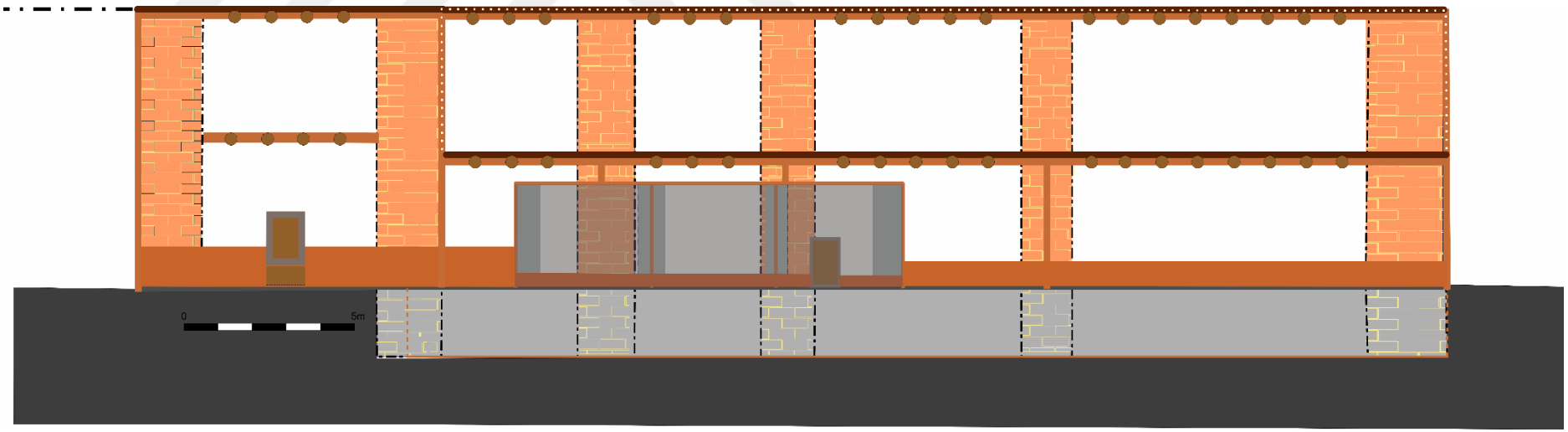
Plan 81. Oylum Höyük VIa-Ev.6/7/8.

Plan 82. Oylum Höyük GTÇ II Masif Yapısı (K/ML/23-K/L/M22 Plankareleri).

Plan 83. Oylum Höyük VIa Tabakası Taş Platformları ve Va Tabakası (GTÇ II) Yapısı.

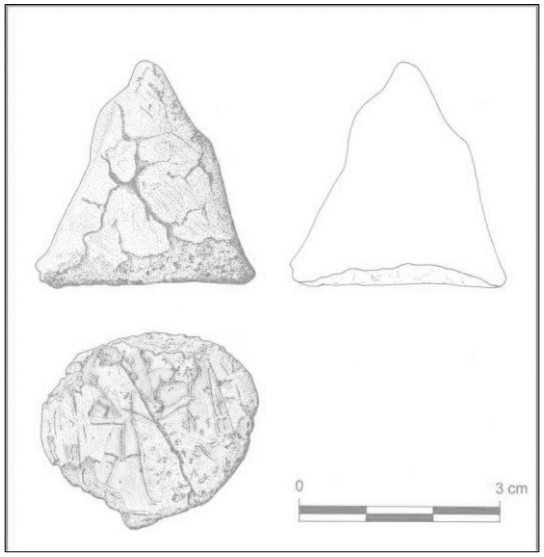

Plan 84. Oylum Höyük VIa Tabakası (OTÇ I) Saray Restitüsyon Denemesi

Resimler

Resim 1. Oylum Höyük Kuzeybatı Alanı, Erken OTÇ I (VIb) Bitna Mührü (a), kil tablet (b) ve GTÇ (Va) Hitit tableti (c), (OHKA).

Resim 2. Oylum Höyük Kuzeybatı Alan, GTÇ II (Va) *bulla* (OHKA).

Resim 3. Oylum Höyük Kuzeybatı Alan, GTÇ II (Va) Hitit Damga Mührü (Gümüş) (a) ve Mermer Damga Mühür (b) (OHKA).

Resim 4. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Mutfak Mekânı (OHKA).

Resim 5. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Seki (OHKA).

Resim 6. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Kiler Bölümü (OHKA).

Resim 7. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Bazalt Direk Altlıkları (OHKA).

Resim 8. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Güney Duvar ve Kapı Aralığı (OHKA).

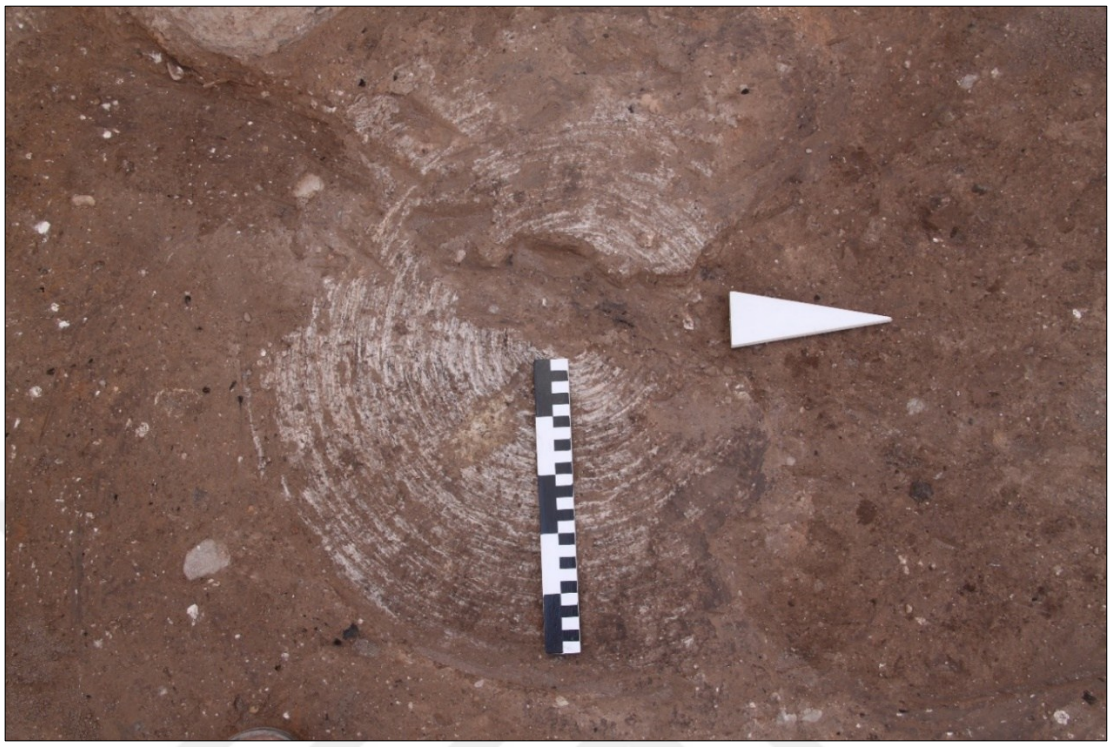
Resim 9. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, No'lu Oda, Ocağa Ait Kalıntılar (OHKA).

Resim 10. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Ocak ve Güney Duvardaki Kireç Sıva İzleri (OHKA).

Resim 11. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Seki ve Doğu Duvardaki Kireç Sıva İzleri (OHKA).

Resim 12. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Ahşap Tepsi (OHKA).

Resim 13. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 2 No'lu Oda, Kadın İskeletleri (OHKA).

Resim 14. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 3 No'lu Oda, Bölme Duvarı ve Bazalt Eşik Taşı (OHKA).

Resim 15. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 3 No'lu Oda, Küp Kalıntısı (OHKA).

Resim 16. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 4 No'lu Oda (OHKA).

Resim 17. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 4 No'lu Oda Bulunan Silindir Mühür Baskılı Kapı *Bulla*sı (OHKA).

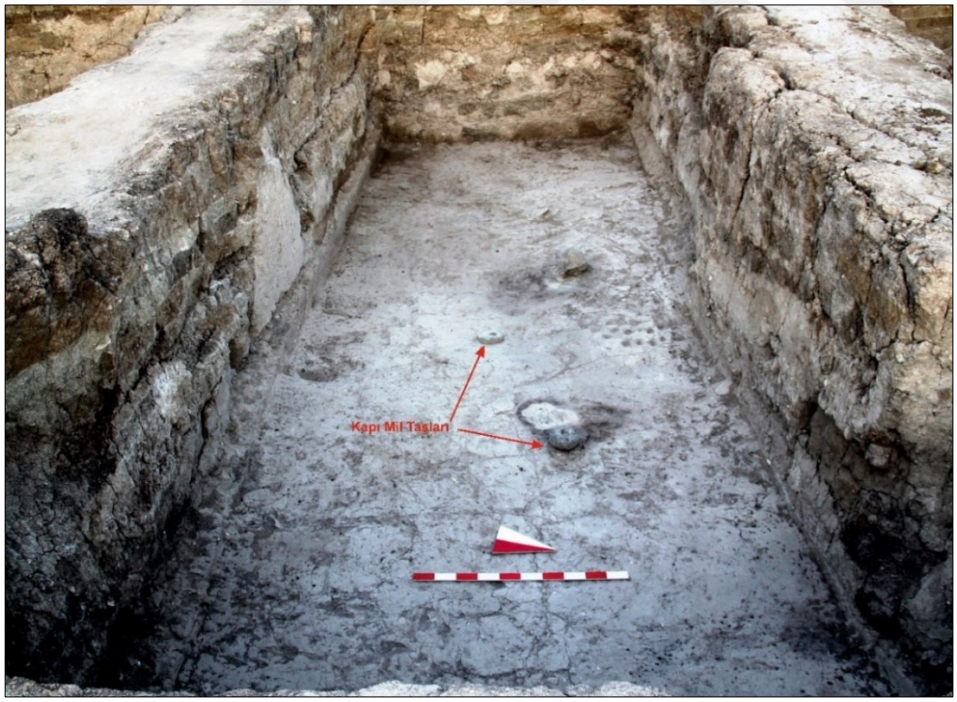
Resim 18. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 5 No'lu Oda (OHKA).

Resim 19. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 6 No'lu Oda (OHKA).

Resim 20. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 6 No'lu Oda, Beyaz Tabanlı Bölme (OHKA).

Resim 21. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 6 No'lu Oda, Tabandaki Kapı Mil Taşları (OHKA).

Resim 22. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda (OHKA).

Resim 23. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Kuzeybatı Sekisi (OHKA).

Resim 24. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Kuzeydoğu Sekisi (OHKA).

Resim 25. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Doğu Duvarı, Kireç Sıva, Taş Temel (OHKA).

Resim 26. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Duvarlardaki Kireç Sıva Kalıntıları (OHKA).

Resim 27. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Tabandaki Bazalt Blok ve Ocak Kalıntısı (OHKA).

Resim 28. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Kuzey Duvarındaki Kapı (OHKA).

Resim 29. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Bazalt Heykel Başı (OHKA).

Resim 30. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 7 No'lu Oda, Güney Duvarındaki Kapı (OHKA).

Resim 31. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 8-9-10 No'lu Odalar,

Resim 32. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 8-9-10 No'lu Odalar, Doğudan Bakış (OHKA).

Resim 33. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 8 No'lu Oda (OHKA).

Resim 34. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 9 No'lu Oda (OHKA).

Resim 35. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 9 No'lu Oda, Tahıl Deposu (OHKA).

Resim 36. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 10 No'lu Oda (OHKA).

Resim 37. 1 Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 1 No'lu Oda, Mekân Tabanı, Seki ve Üst Kat Taban Kalıntıları (OHKA).

Resim 38. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 11 No'lu Oda, Kuzeybatı Köşe, Üst Kat Taban Kalıntıları (OHKA).

Resim 39. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 11 No'lu Oda, Doğu Kısım, Taş Seki ve Üst Kat Taban Kalıntıları (OHKA).

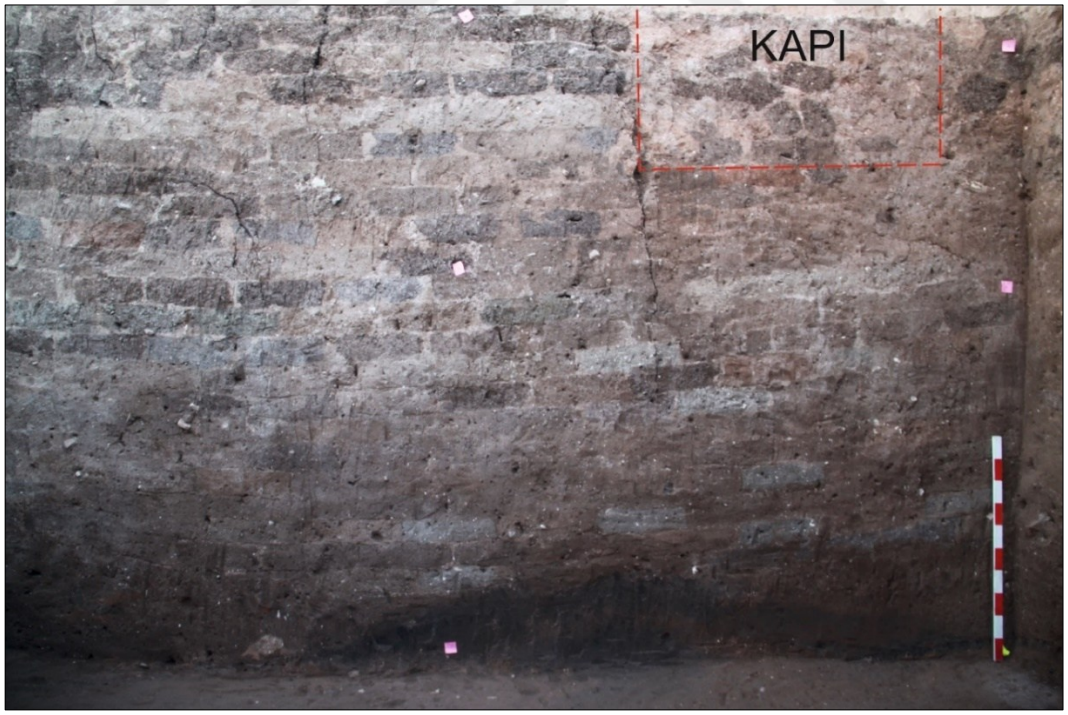
Resim 40. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda (OHKA).

Resim 41. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12-13 No'lu Oda Kapı Aralığı (OHKA).

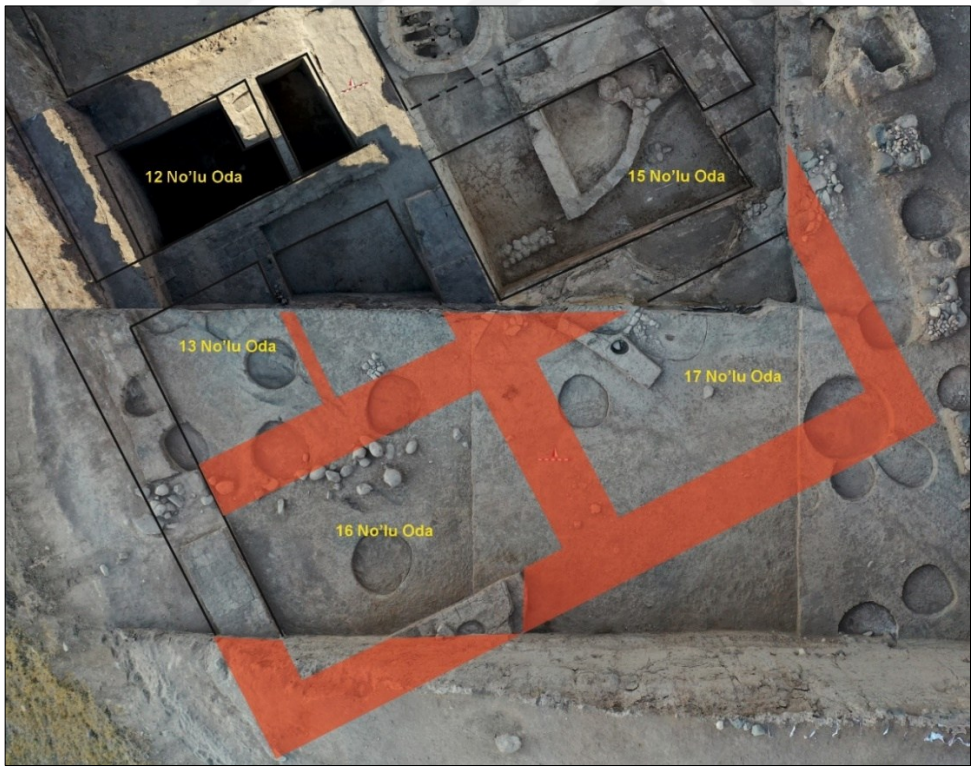
Resim 42. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda, Doğu Mekân, Kapı Mil Taşı (OHKA).

Resim 43. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda, Güney Duvar Kapı Geçidi (OHKA).

Resim 44. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 12 No'lu Oda, Mekân İçinde Üst Yapıya Ait Yanmış Ahşap Kalıntıları (OHKA).

Resim 45. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 13 No'lu Oda (OHKA).

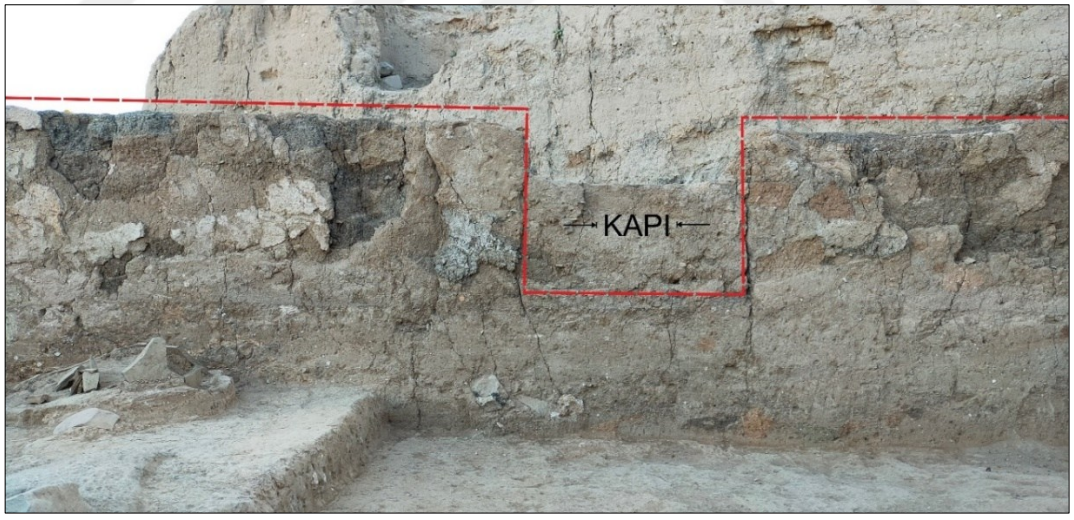
Resim 46. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 13 No'lu Odanın K23 Plankaresi İçinde Kalan Bölümü (OHKA).

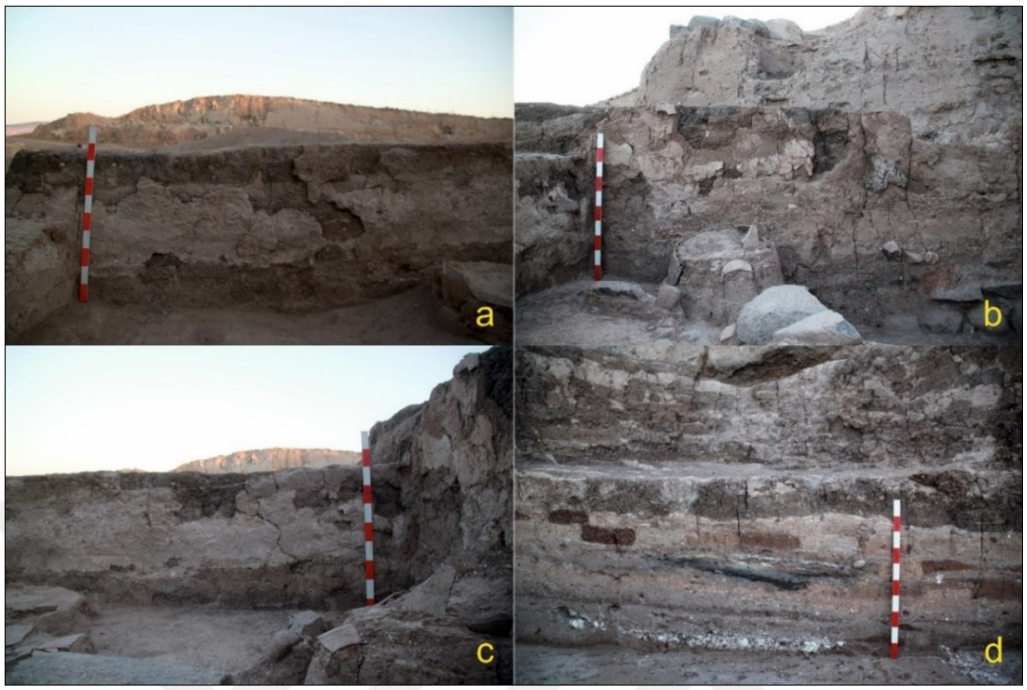
Resim 47. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 14 No'lu Oda ve VIb Evresi Yuvarlak Planlı Fırın (OHKA).

Resim 48. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda (OHKA).

Resim 49. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda, Doğu Duvarı Avluya Açılan Kapı (OHKA).

Resim 50. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda, Kuzey (a-c), Doğu (b) ve Güney (d) Duvarları Kireç Sıva Kalıntıları (OHKA).

Resim 51. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, 15 No'lu Oda, Güney Duvarı Öndeki Ahşap Hatıl Kalıntıları (OHKA).

Resim 52. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras Duvarları (OHKA).

Resim 53. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras Duvarları, Taş Temeller (OHKA).

Resim 54. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras Duvarı Taş Temeli (OHKA).

Resim 55. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Kireç Sıvalı Saray Batı Duvarı (OHKA).

Resim 56. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Teras Duvarı (J23 Plankaresi) (OHKA).

Resim 57. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Saray Avlusu (OHKA).

Resim 58. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Saray Avlusu, İkinci Kata Ait Seramik Parçaları (OHKA).

Resim 59. Oylum Höyük (OTÇ), Sur Duvarı, Batı Yamacı (OHKA).

Resim 60. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, Oylum Köy Evlerinde Kullanılmış Devşirme Sur Duvarı Taşları (OHKA).

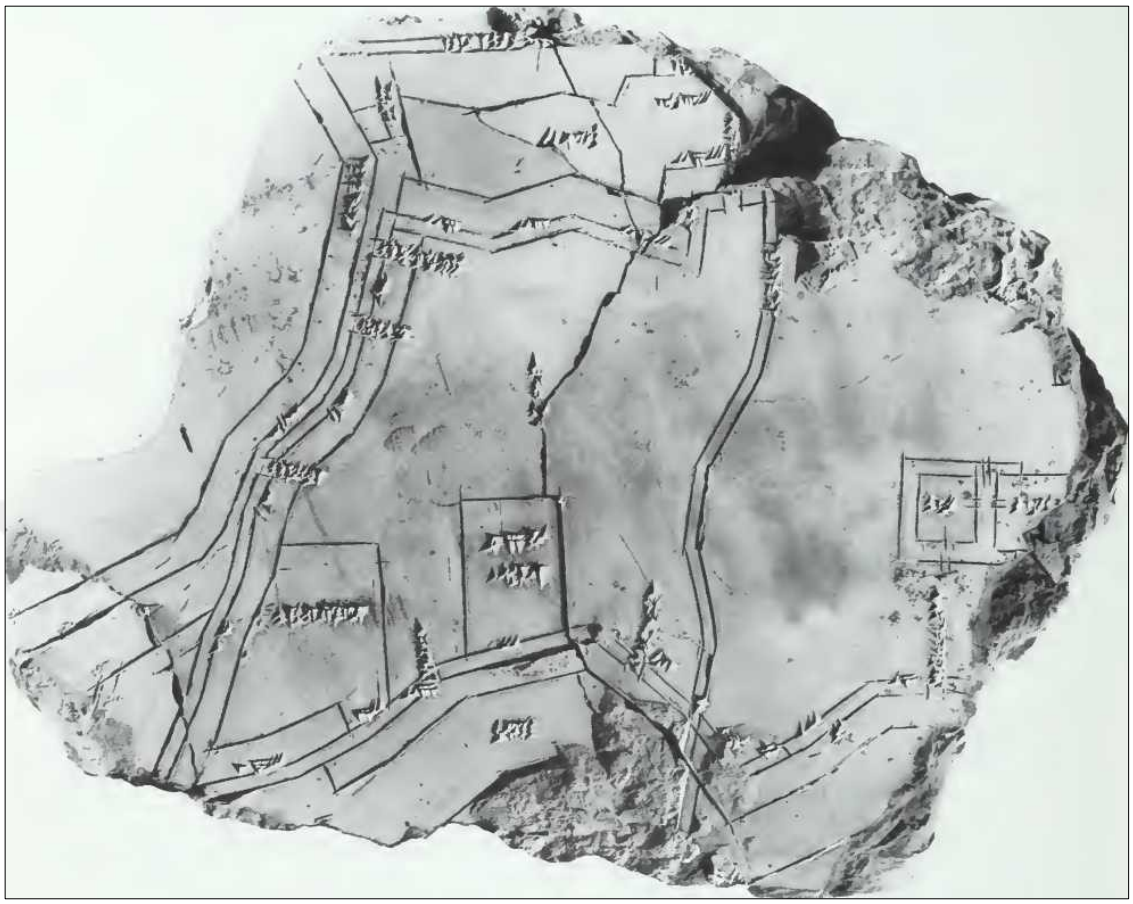
Resim 61. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray ve Yerleşime Giriş Alanı (OHKA).

Resim 62. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I), Sarayda Kullanılan Farklı Renklerdeki Kerpiçler, Teras Yapısı ve Saray Batı Duvarı (OHKA).

Resim 63. Kilis İli Resul Osman Dağı Eteklerindeki Kireçli Toprak Yatağı (OHKA).

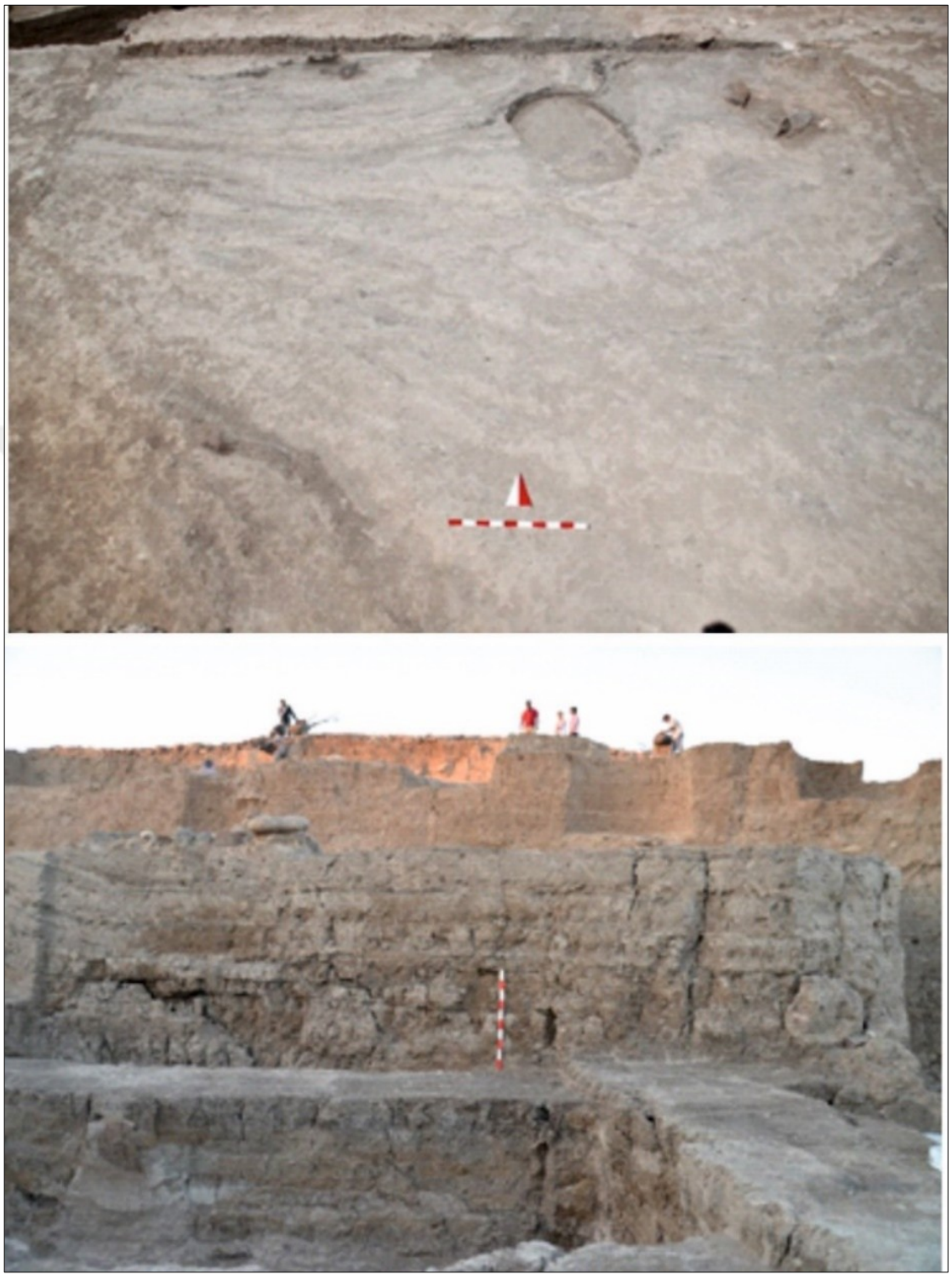
Resim 64. Nippur Kenti'nin Kil Tablet Üzerindeki Planı (yak. MÖ 1300) (Emberling 2015, 260).

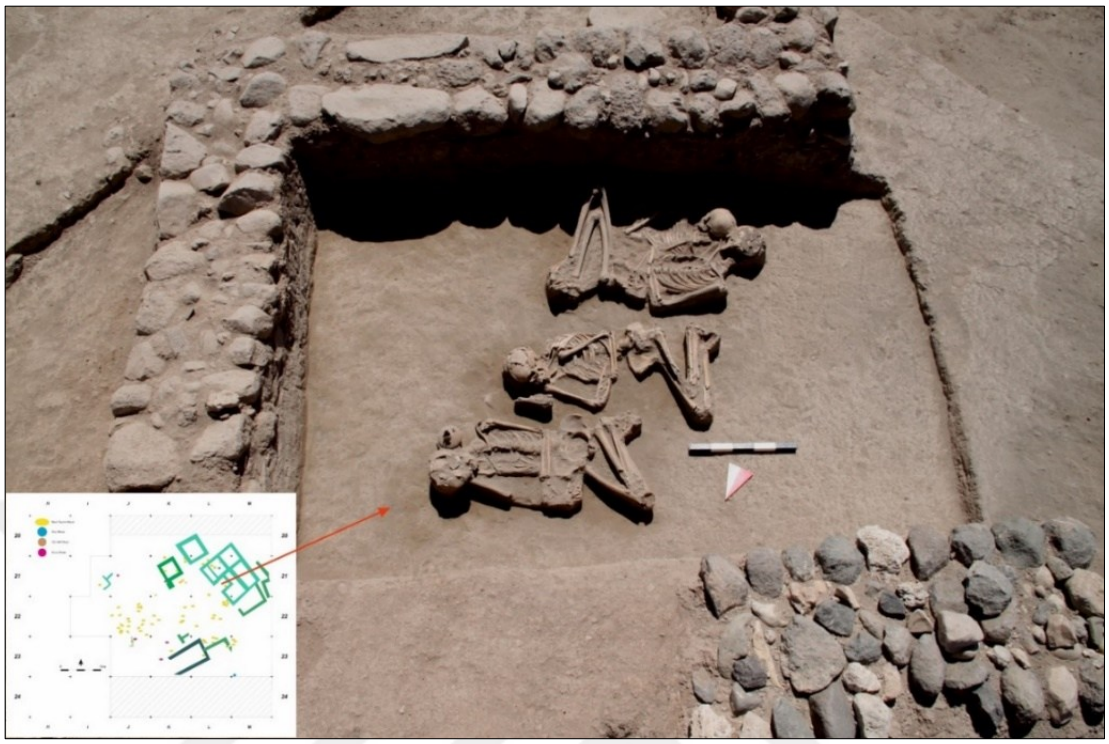
Resim 65. Oylum Höyük VIc Tabakası (OTÇ I) Saray Yapısı, K23 Plankaresi OTÇ I Saray Molozu (OHKA).

Resim 66. Oylum Höyük VIb1 tabakası (Erken OTÇ II), K22-23 Plankareleri Çöplük Tabakası (OHKA).

Resim 67. Oylum Höyük VIb1 Çöplük Tabakası (OHKA).

Resim 68. Oylum Höyük VIb2-Ev.7, Erken OTÇ II Mezarları (OHKA).

Resim 69.Oylum Höyük VIb1Tabakası, Cam Cüruflu Alan (OHKA).

Resim 70. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 1No'lu Fırın (OHKA).

Resim 71. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 2 No'lu Fırın (OHKA).

Resim 72. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 3 No'lu Fırın (OHKA).

Resim 73. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 3 No'lu Fırının İçinde Bulunan Cüruflar (OHKA).

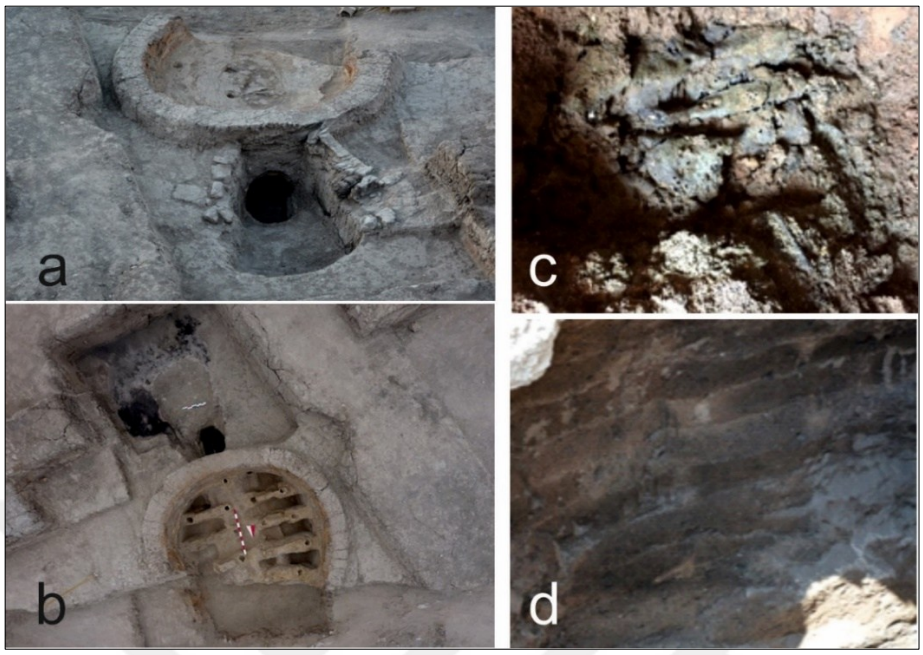
Resim 74. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 3 No'lu Fırının İçinde Bulunan Seramikler, Deforme Olmuş ve Etrafı Cürufla Kaplanmış Testi (OHKA).

Resim 75. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 4 No'lu Fırın (OHKA).

Resim 76. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 4 No'lu Fırın Isı Aktarım Kanalları, (OHKA).

Resim 77. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 4 No'lu Fırını, (a-b) Ateşlik Girişi ve Küllük Alanı, (c-d) Ateşlik Odası İç Duvarları (OHKA).

Resim 78. Oylum Höyük VIb1Tabakası, 4 No'lu Fırını Ateşlik Odası Tonozlu Yapı (OHKA).

Resim 79. Oylum Höyük VIb1Tabakası, VIb1-Ev.1 (OHKA).

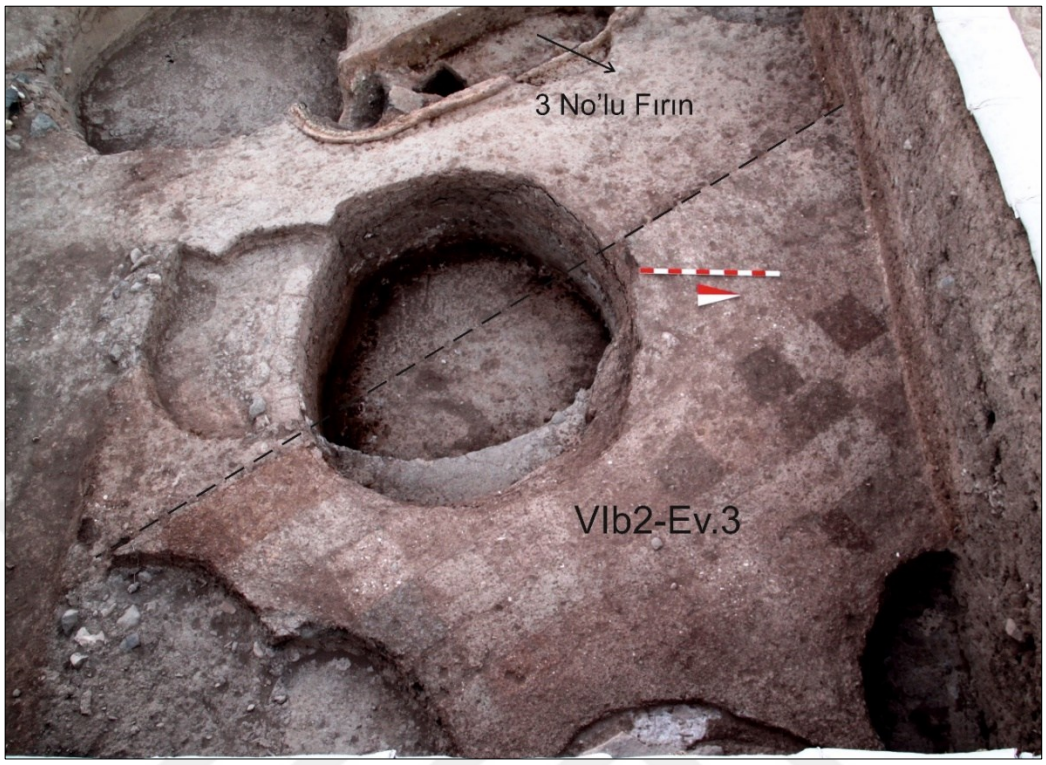
Resim 80. Oylum Höyük VIb1Tabakası, VIb1-Ev.1 Taş Temelleri (OHKA).

Resim 81. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.2 (OHKA).

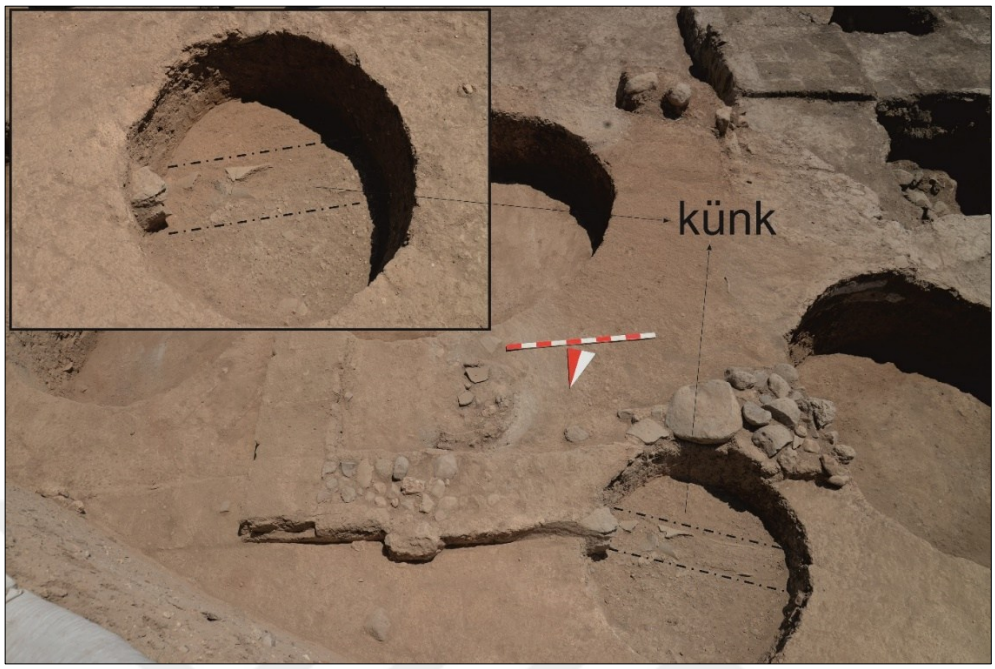
Resim 82. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.3 (OHKA).

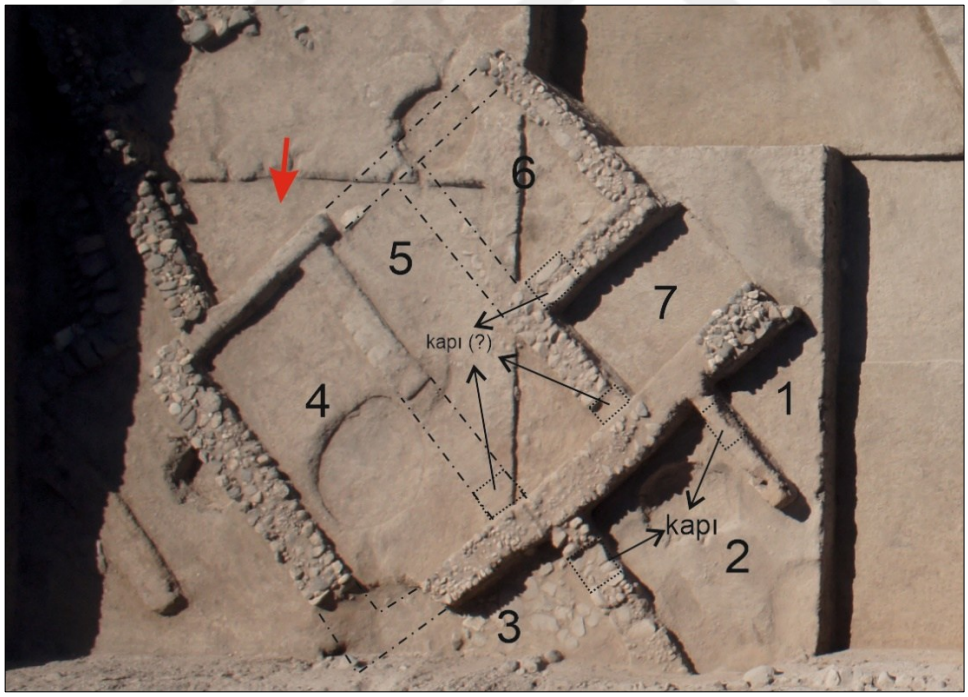
Resim 83. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Teras (OHKA).

Resim 84. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.4 (OHKA).

Resim 85. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.4, Yapının Erken Evresinde Kullanılan Künk (OHKA).

Resim 86. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5 (L/M20-L/M21 Plankareleri), (OHKA).

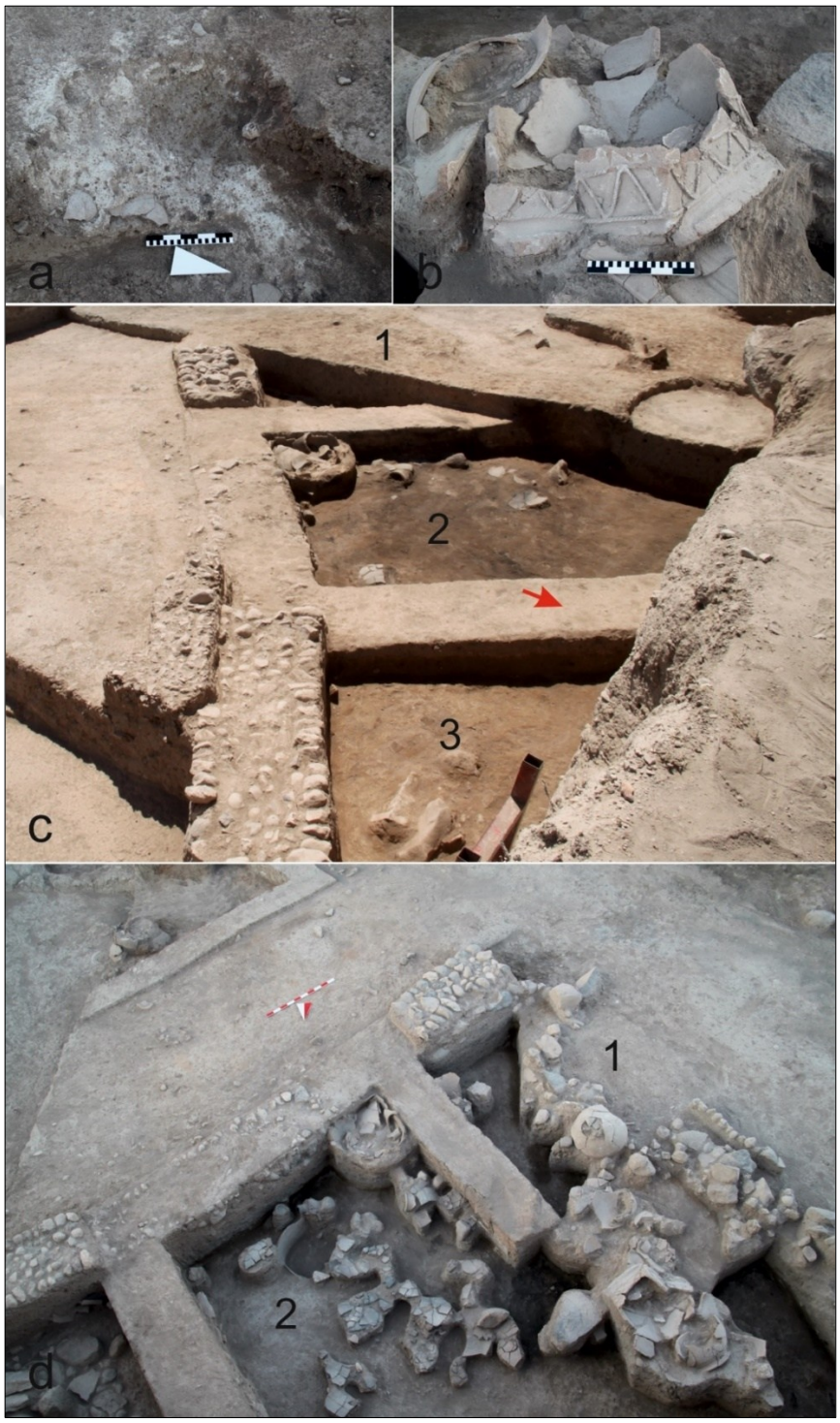
Resim 87. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, 1,2,3 No'lu Odalar (OHKA).

Resim 88. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, a-b: 1,2,3 No'lu Oda Duvarları, c-d: 4,5,6 No'lu Oda Duvarları (OHKA).

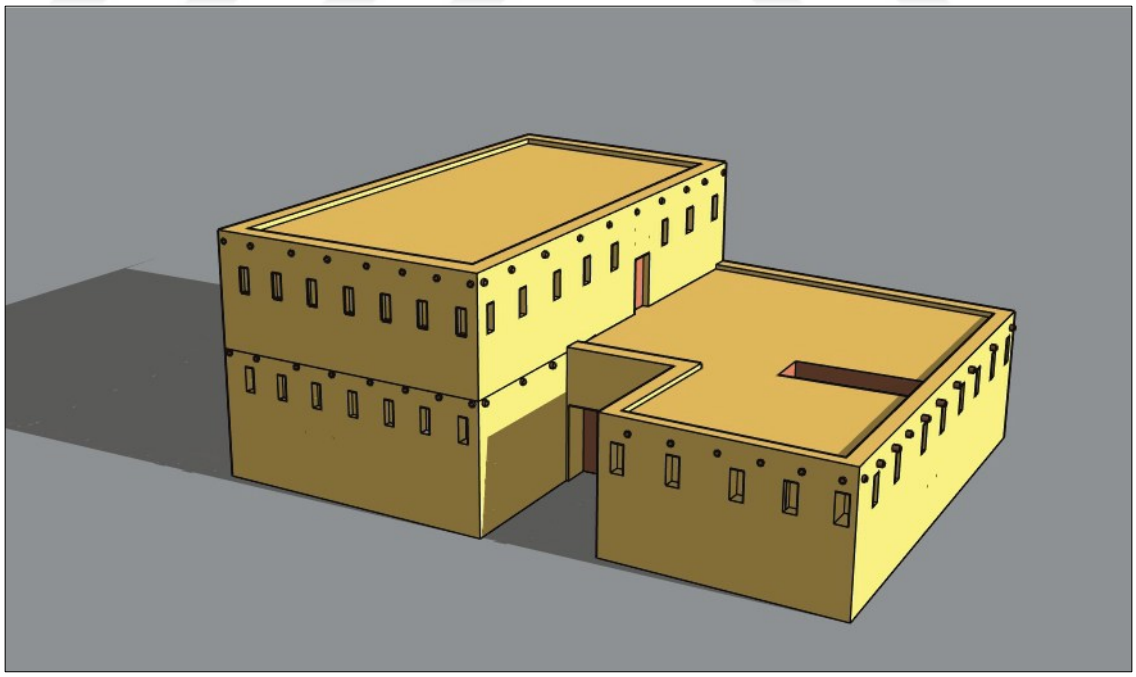
Resim 89. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, 3 No'lu Oda, Taş Döşemeli Mekân Tabanı (OHKA).

Resim 90. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, **a**: 1 No'lu Oda Üst Kata Ait Taban Parçası, **b**: 1 No'lu Oda Üst Kattan Düşen Tekne Parçaları, **c-d**: 1, 2, 3 No'lu Odalar Yangın İzleri (OHKA).

Resim 91. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5, 6 No'lu Oda Tabanı ve Fırın / Tandır (OHKA).

Resim 92. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.5 Restitüsyon Denemesi.

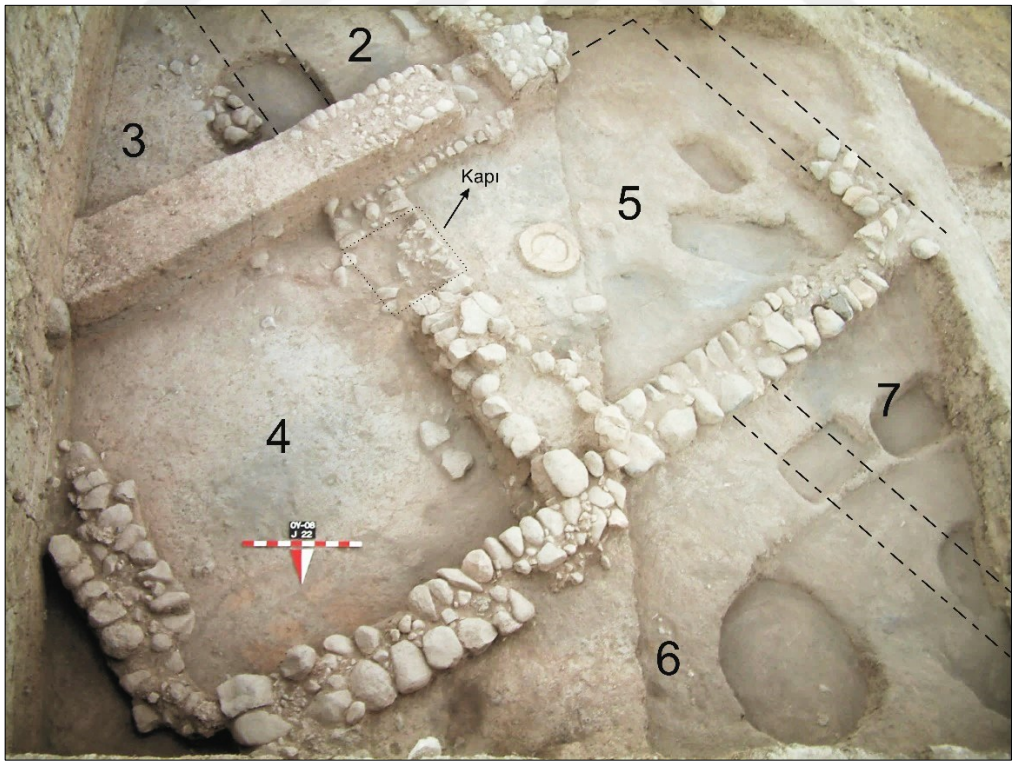
Resim 93. Oylum Höyük VIb2 Tabakası, VIb2-Ev.6 (OHKA).

Resim 94. Oylum Höyük VIb2-Ev.1, **a**: Genel Plan, **b**: 2 No'lu Oda Batı Mekân Taş Temel ve Kapı Aralığı, **c**: 2 No'lu Oda Doğu Mekân Taş Döşeme (OHKA).

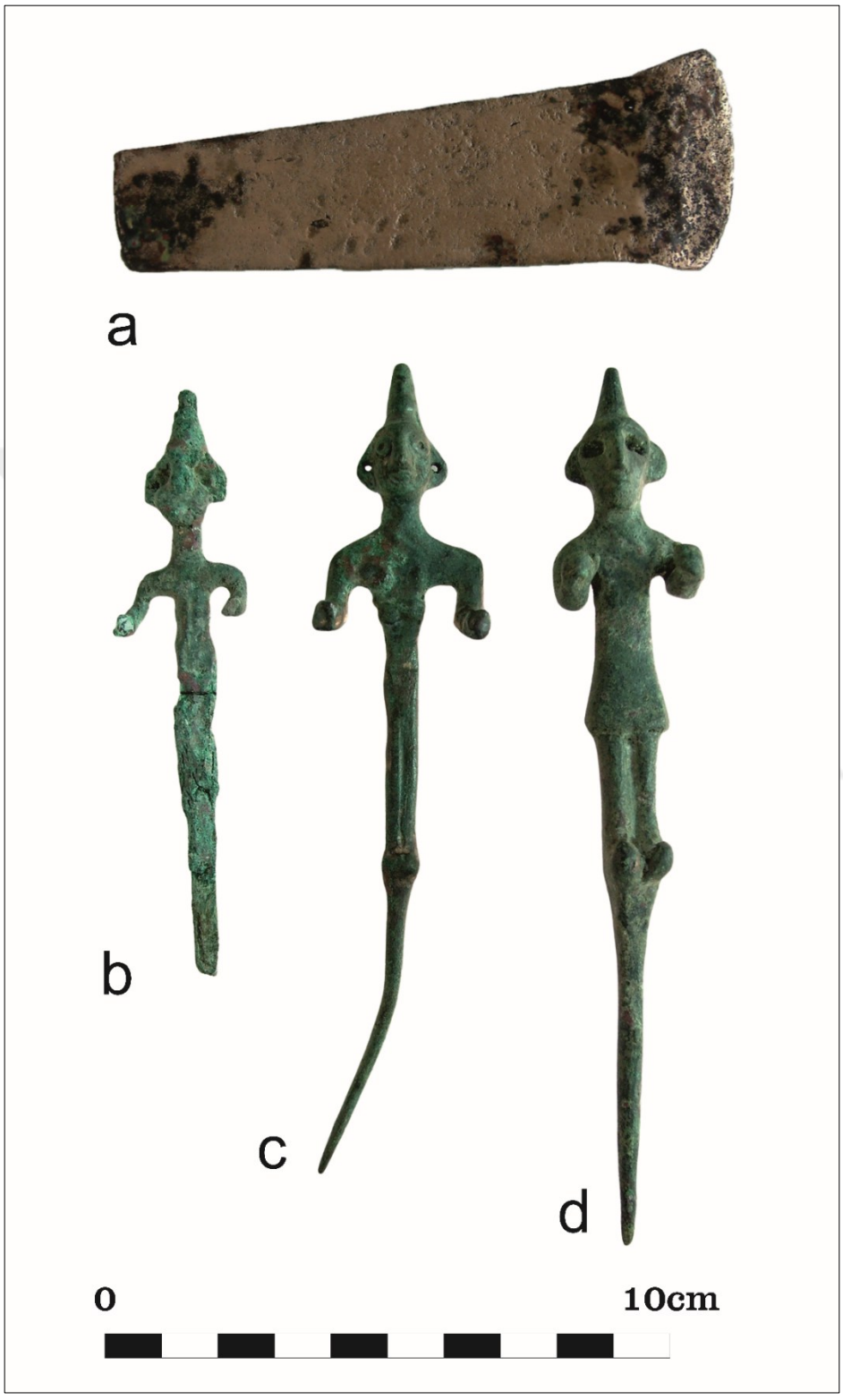
Resim 95. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Erken Evre) (OHKA).

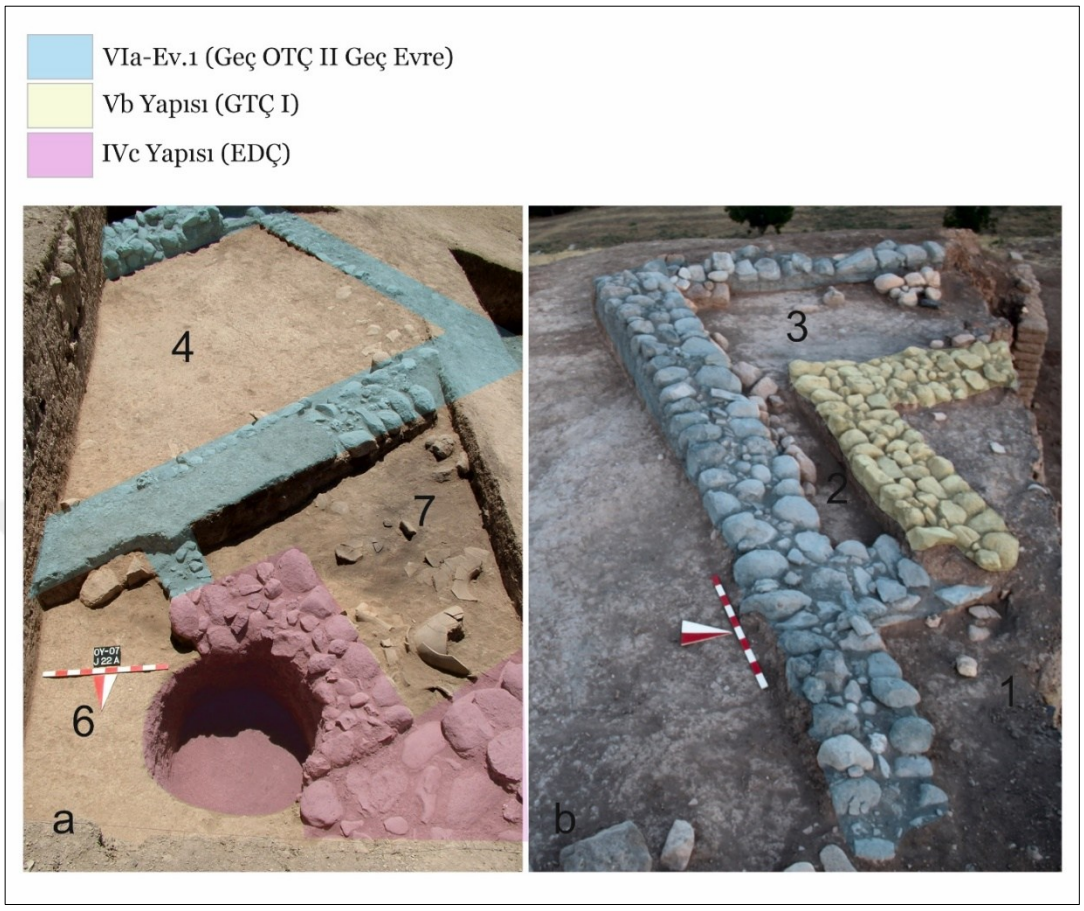
Resim 96. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Geç Evre) (OHKA).

Resim 97. Oylum Höyük VIa-Ev.1 (Geç ve Erken Evre Duvarları) (OHKA).

Resim 98. Oylum Höyük VIa-Ev.1 Yapı Adak Eşyaları

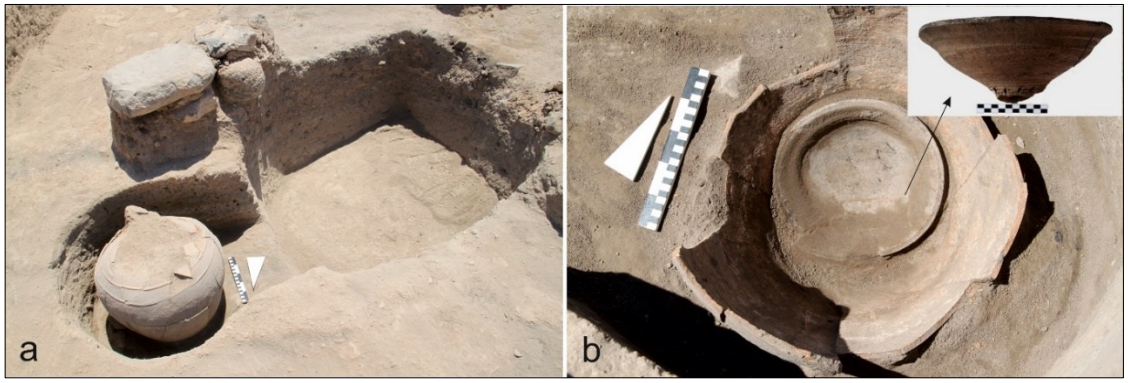
Resim 99. Oylum Höyük VIa-Ev.1, a: Yapının Kuzey Kanadındaki EDÇ Tahribatı, b: Yapının Güney Kanadındaki GTÇ I Tahribatı (OHKA).

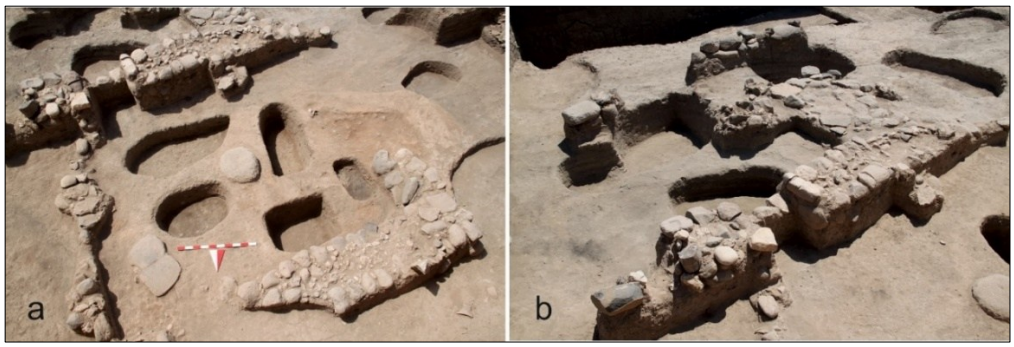
Resim 100. Oylum Höyük VIa-Ev.1 Yapının Güney Kanadı (OHKA).

Resim 101. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (OHKA).

Resim 102. Oylum Höyük VIa-Ev.2, 2 No'lu Odadaki Erzak Küpü (a) ve İçindeki Kap (b) (OHKA).

Resim 103. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Erken Evre), 1 No'lu oda (a) ve 2 No'lu Odadaki (b) Mezar Çukurları (OHKA).

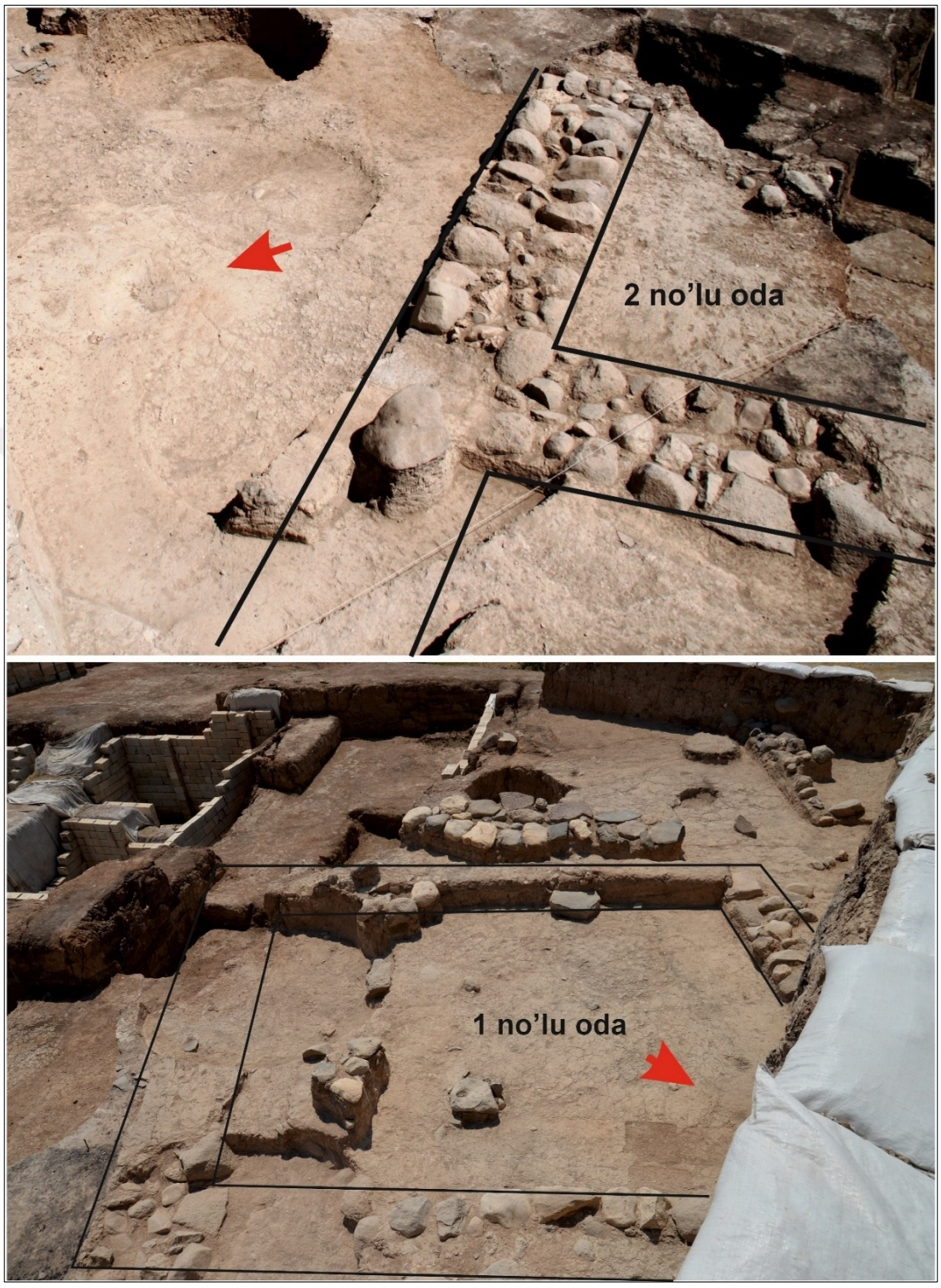
Resim 104. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Geç Evre), Genel Plan (a), Yenileme Evresi Güney Duvarı (b), (OHKA).

Resim 105. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Geç Evre), 4 No'lu Oda Taş Döşeme (OHKA).

Resim 106. Oylum Höyük VIa-Ev.2 (Geç Evre), Kulübe Yapısı (**a**), 5 No'lu Oda Yanmış Ahşap Hatıllar (**b**), 5 No'lu Oda Dibek Taşları (**c**), 4 ve 5 No'lu Oda Erzak Küpleri (**d**), Yapının batısındaki Kurban Adak Çukurları (**e**), Yapıda Bulunan Cam Damlaları (**f**) (OHKA).

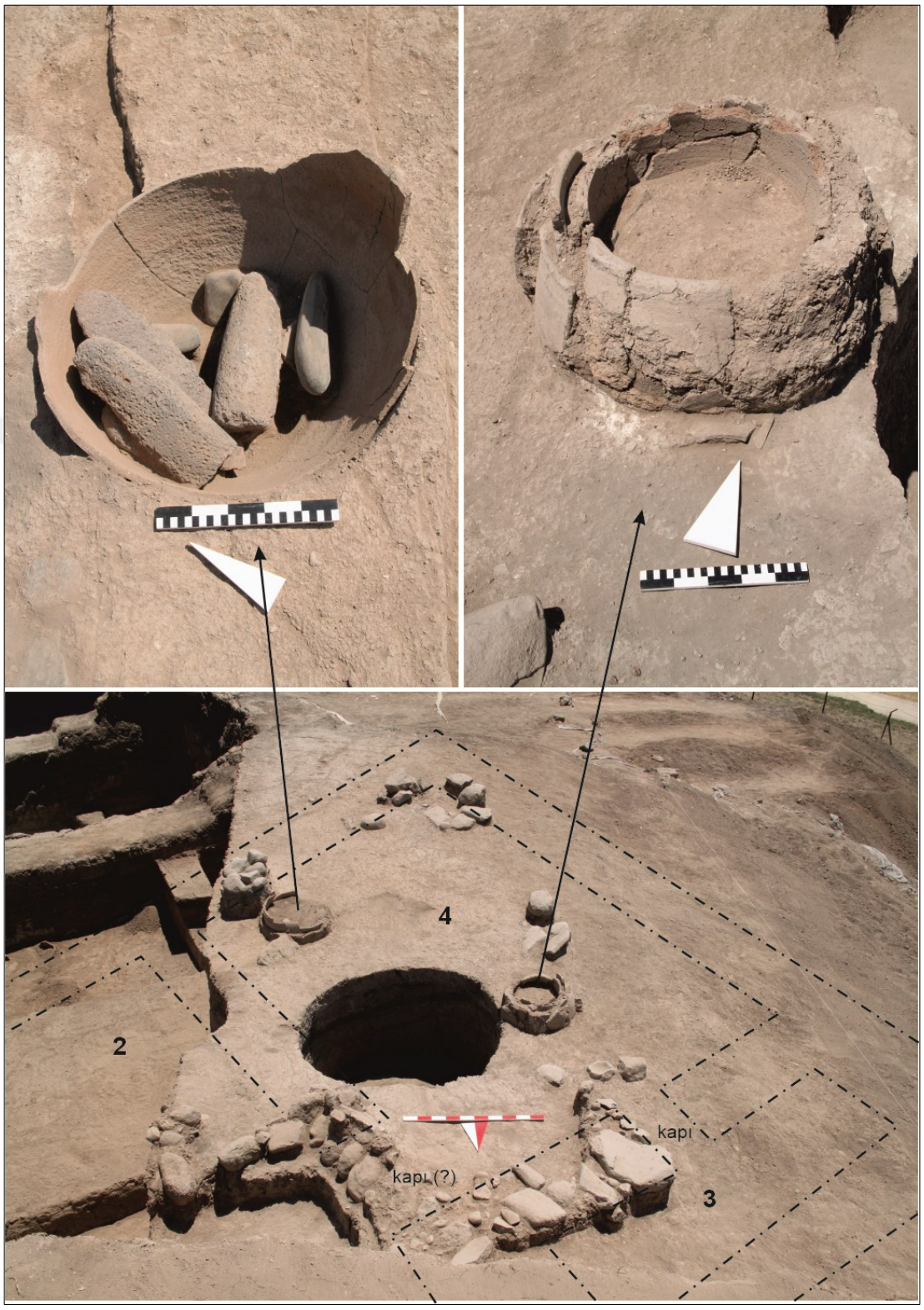
Resim 107. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Erken Evre) (OHKA).

Resim 108. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Erken Evre), 2 No'lu Odadaki Seramik Döşeli Fırın Tabanı (OHKA).

Resim 109. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Geç Evre), 1 ve 2 No'lu Odalar (OHKA).

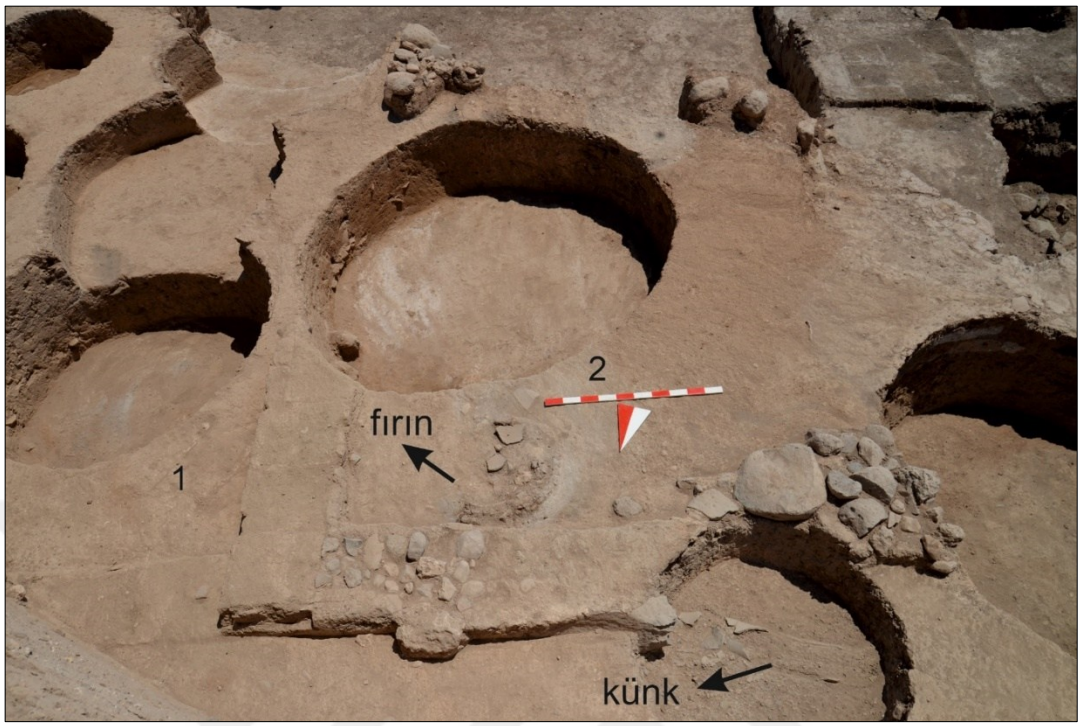
Resim 110. Oylum Höyük VIa-Ev.3 (Geç Evre), 3 ve 4 No'lu Odalar (OHKA).

Resim 111. Oylum Höyük III. Tabaka (Akamenid Dönemi), Masif Yapı Duvarı (OHKA).

Resim 112. Oylum Höyük VIa-Ev.4 (Geç-Erken Evre) (OHKA).

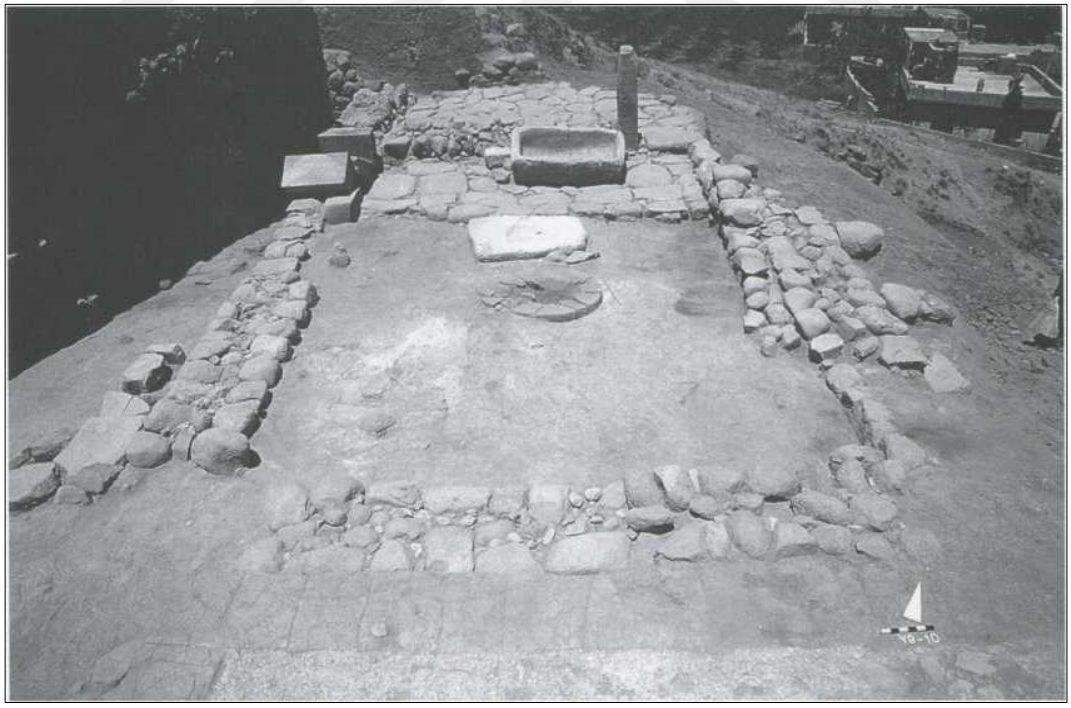
Resim 113. Oylum Höyük VIa-Ev.4, 2 No'lu Oda Fırını ve Silo Çukurundaki Erken Evre Pişmiş Toprak Künk (OHKA).

Resim 114. Oylum Höyük VIa-Ev.5, Erken ve Geç Evre (OHKA).

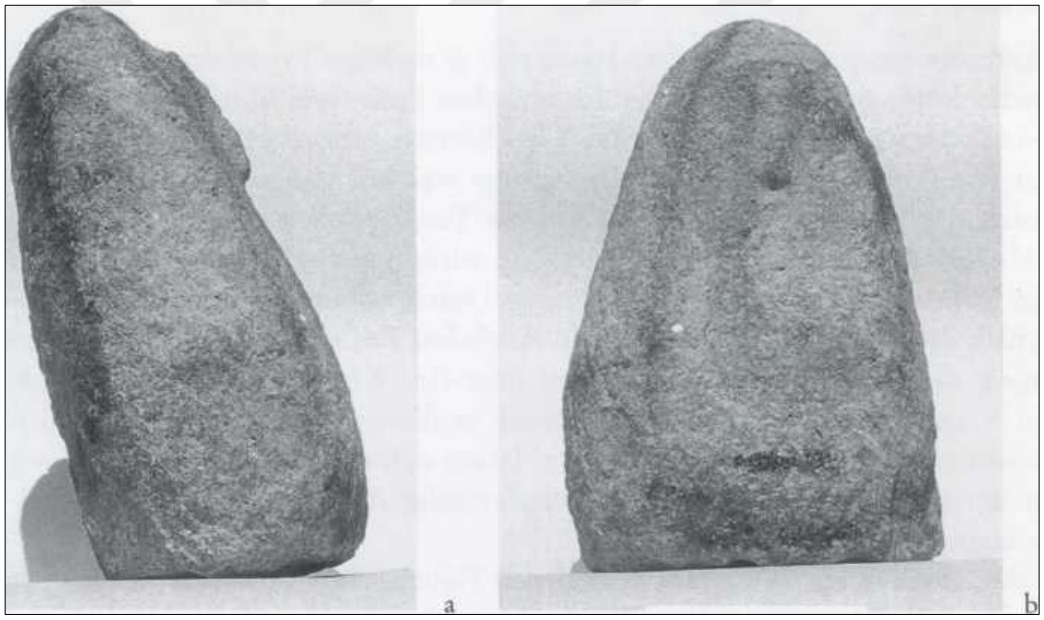
Resim 115. Oylum Höyük VIa-Ev.6 Batı Duvarı (OHKA).

Resim 116. Oylum Höyük VIa-Ev.6 1 ve 2 No'lu Mekânlar (OHKA).

Resim 117. Oylum Höyük VIa-Ev.6, 5 No'lu Mekândaki Küp Mezar (OHKA).

Resim 118. Oylum Höyük VIa-Ev.6, 2 No'lu Mekândaki Şematik Heykel (OHKA).

Resim 119. Oylum Höyük VIa-Ev.7, 1 ve 2 No'lu Mekânlar (OHKA).

Resim 120. Oylum Höyük VIa-Ev.8 (OHKA).

Resim 121. Oylum Höyük VIa Tabakası Platformları (OHKA).

Tablolar

MÖ	Güney Levant		Kuzey Levant			Orta Fırat		Yukarı Fırat	Orta Anadolu			Kilikya	Cezire			
1200 1250 1300	GTÇ IIB/GTÇ III/GTÇ II (1330/13001200/1150)		GTÇ II	GTÇ II	GTÇ IIB	GTÇ II		GTÇ II	Hitit İmparatorluk	GTÇA	GTÇ IIb	GTÇ II (1400-1190)			OC II (1300-1120 BC)	OC IIA GTÇ IIB) (1270-1200)
1350 1400		GTÇ IIA/ GTÇ II/ GTÇ I (1400-1330/1300)		GTÇ II	GTÇ IIA		GTÇ IB		Hitit Orta Krallık		GTÇ IBa		GTÇ I (1595-1280)		OC I	OC I B (GTÇ IIA) (1350-1270) OC IA-B (1400-1350)
1450 1500 1550		GTÇ I (1640/1540-1400)		GTÇ I	GTÇ I OTÇ III		GTÇ IB GTÇ IA	GTÇ IB			GTÇ Ib GTÇ Ia	GTÇ I (1595-1400)		EC[966] III/OTÇ III		OC IA (GTÇ I) (1550-1400)
1600 1650 1700	OTÇ II(I)/OTÇIIC/OTÇ III - OTÇ II/OTÇ IIB/OTÇ II		OTÇ IIB	OTÇ IIB	OTÇ IIB		OTÇ 1IC OTÇ IIB (1775-1650)	GTÇ IA	Hitit Eski Krallık		OTÇ III	OTÇ II (1800-1595)	OTÇ II (1725-1595)		EC II	
1750 1800 1850	OTÇ I/OTÇ IIA/ OTÇ I (2200/1900-1750)		OTÇIIA	OTÇ IIA (1770-1700) OTÇ IB (1850/1800-1770)	OTÇ IIA OTÇ IB		OTÇ IIA (1900-1775)		Assur Ticaret Kolonileri Çağı (Karum)	OTÇA	OTÇ III OTÇ II		OTÇ Ib (1900-1725)	EC II/OTÇ II		EC II
1900 1950 2000		OTÇIB/OTÇ 1/ ETÇ IV (2500/2300- 2200/1900)	OTÇ IB	OTÇ IA (2000/1900-1850/1800)	OTÇ IA		OTÇ I				OTÇ I	OTÇ I	OTÇ Ia	EC I/OTÇ I	EC I	EC I
	(Sharon 2013)		(Nigro 2002, (OTÇ)); Sherrrat 2013, tab. 33.1 (GTÇ))	(Pinnock 2005, 136 (OTÇ); Matthiae 2011, (GTÇ))	(Iamoni ve Morandi Bonacossi 2010/11; Morandi Bonacossi ve Iamoni, 2015)	(Otto, 2018, tab. 1)	(Dornemann 2007)	(Manuelli 2013, fig. IX: 5)	(Klengel 1999)	(Sagona ve Zimansky 2015; Özyar 2014)	(Yakar 2011, tab. 4.6-4.7)	(Novák 2017)	(Faivre ve Nicolle 2007, 183)	(Koliński 2014, cab. 1)	(Pfälzner ve Dohmann 2014, tab. 4)	(Pfälzner 1997; Pfälzner 2017, tab. 7)

Tablo 1. Suriye, Levant, Anadolu, Kuzey Mezopotamya'da Kullanılan MÖ 2. Binyıl Kronolojileri.

[966] EC (Eski Cezire)

<table>
<tr><th>Dönem</th><th colspan="3">TELL MARDIHK (EBLA)</th><th>ALALAH</th><th>HAMA</th><th>OYLUM HÖYÜK</th><th>ANADOLU</th><th>GÜNEY MEZOPOTAMYA</th><th colspan="2">MISIR</th><th>AMUQ</th><th>Cezire</th><th>TARİH</th></tr>
<tr><td>OTÇ IA</td><td rowspan="4">Eski Suriye</td><td rowspan="2">Arkaik Eski Suriye</td><td>IIIA1</td><td>XVII-XIV</td><td>H5</td><td>VIc1</td><td rowspan="2">Assur Ticaret Kolonileri Çağı</td><td rowspan="2">İsin-Larsa</td><td rowspan="2">Orta Krallık</td><td>11. Hanedanlık</td><td>K</td><td rowspan="2">Eski Cezire – I</td><td>MÖ 2000-1900</td></tr>
<tr><td>OTÇ IB</td><td>IIIA2</td><td>XIII-X</td><td>H4-3</td><td>VIc2</td><td>12. Hanedalık</td><td></td><td>MÖ 1900-1800</td></tr>
<tr><td>OTÇ IIA</td><td rowspan="2">Klasik Eski Suriye</td><td>IIIB1</td><td>IX-VIII</td><td>H2-1</td><td>VIb1</td><td rowspan="2">Yerel Kültürler</td><td rowspan="3">Eski Babil</td><td rowspan="3">2. Ara Dönem</td><td rowspan="3">13-17. Hanedanlık</td><td>L</td><td rowspan="3">Eski Cezire – II-III</td><td>MÖ 1800-1700</td></tr>
<tr><td>OTÇ IIB</td><td>IIIB2</td><td>VII</td><td>G</td><td>VIb2
VIa1</td><td rowspan="2"></td><td></td><td>MÖ 1700-1600</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>VIa2</td><td>Eski Hitit Krallık Dönemi</td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

Tablo 2. Oylum Höyük ve Çevre Bölgeler OTÇ Kronolojisi (Kitchen 1991, Tab. 2; Marchetti 2007a, Fig. 7; Matthiae 1981, Fig. 9; Nigro 2002, Tab. 7; Pfälzner 2012, Tab. 2'ye göre düzenlenmiştir).

TELL MARDIKH (EBLA) OTÇ KRONOLOJİSİ						
Mardikh IIIA	IIIA1	OTÇ I	OTÇ IA	MÖ 2000-1800	Arkaik Eski Suriye	Eski Suriye
	IIIA2		OTÇ IB			
Mardikh IIIB	IIIB1	OTÇ II	OTÇ IIA	MÖ1800-1600	Klasik Eski Suriye	
	IIIB2		OTÇ IIB			

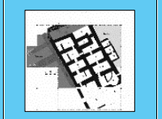
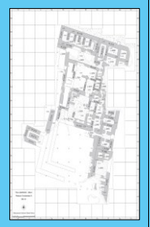
Tablo 3. Tell Mardikh (Ebla) OTÇ Kronolojisi (Matthiae 1984, 25).

TARİH	DÖNEM		TABAKA
MS 395 - 1453	Orta Çağ		I
MÖ 30 - MS 395	Roma Dönemi		II
MÖ 330 - 30	Hellenistik Çağ		III
MÖ 700 - 330	Demir Çağı	Geç Demir Çağı	IVa
MÖ 900 - 700		Orta Demir Çağı	IVb
MÖ 1200 - 900		Erken Demir Çağı	IVc
MÖ 1600 - 1200	Geç Tunç Çağı	GTÇ II	Va
		GTÇ I	Vb
MÖ 1800 - 1600	Orta Tunç Çağı	Geç OTC II	VIa
		Erken OTÇ II	VIb
MÖ 2000 - 1800		OTÇ I	VIc

Tablo 4. Oylum Höyük Kuzeybatı Alan Stratigrafisi (2007-2022) (Engin 2022, 53).

Dever	Albright	Kenyon	Mısır	Bietak Tell el-Dab'a
			I. Ara Dönem	
ETÇ IV MÖ 2300-2000	OTÇ I 2100-1800	ETÇ-OTÇ Arası	6-11. Hanedanlık Orta Krallık	OTÇ I
OTÇ I MÖ 2000-1775	OTÇ IIA MÖ 1800-1700	OTÇ I	12. Hanedanlık	OTÇ IIA MÖ 1700
OTÇ I/II MÖ1775-1750	—	—	12-13. Hanedanlık 2. Ara Dönem	OTÇ İİA/B
OTÇ II MÖ 1750-1650	OTÇ IIB MÖ 1700-1575	OTÇ II	13-14. Hanedanlık Hiksoslar	OTÇ IIB MÖ 1700-1600
OTÇ III MÖ 1650-1500	OTÇ IIC MÖ 1575-1500		15-16-17. Hanedanlık	OTÇ 11C MÖ 1600-1530
			Yeni Krallık	
OTÇ III/GTÇ IA	GTÇ IA	A, B 'Grupları'	18. Hanedanlık	OTÇ IIC/GTÇ IA
MÖ 1500-1450	MÖ 1500-1450			MÖ 1600-1450

Tablo 5. Güney Levant Bölgesi OTÇ Kronolojileri (Dever 1992, Fig. 1).

Dönem	Oylum Höyük Sarayı	Tilmen Höyük Sarayı	Alalah Yarım-Lım Sarayı	Ebla Arkaik Saray	Ebla Kuzey P Sarayı	Ebla Kraliyet E Sarayı	Ebla Batı Q Sarayı	Ebla Güney Saray	Mari Zimri-Lim Sarayı	Katna Kraliyet Sarayı	Katna Doğu Sarayı	Tall Bi'a A Sarayı	Tell Sakka	Tel Kabri
ETÇ IV														
OTÇ I											(Kuzey ve Güney Binaları)			
OTÇ II														
GTÇ I														

Tablo 6. Güneydoğu Anadolu ve Suriye OTÇ Sarayları Kronolojisi.

Tabaka	Yapı İsmi	Plan	Alan ($m^{2)}$	Boyut (m)	Oda No	Oda Planı	Oda Boyutu (m)	Oda Alanı ($m^{2)}$	İşlev	Duvar Kalınlıkları (cm)	Kapı Genişliği (cm)	Kerpiç Boyutları (cm)
OYLUM VIb2	VIb2-Ev.1	Dikdörtgen	154	15,40 x 10	1	Dikdörtgen	8,70x5,00 ?	43,5	?	85-65	90	_
					2	Dikdörtgen	4,60x3,20	14,7	Giriş			
					3	Kare	4,60x4,60	21,2	Depo/ Oda			
					4	Dikdörtgen	8,90x3,00 ?	26,7	?			
	VIb2-Ev.2	?	?	?	1	?	?	?	İşlik	50	?	_
					2	?	?	?	Mutfak			
					3	?	?	?	?			
	VIb2-Ev.3	?	?	?	1 ?	?	?	?	?	50	?	_
	VIb2-Ev.4	Dikdörtgen	34	6,30 x 5,40	1	Dikdörtgen	3,55x 4,60 ?	16,3	Depo/Kiler	85-90	50	_
	VIb2-Ev.5	Kare	144	12 x 12	1	Dikdörtgen	4 x 2,80	11	Depo/Kiler	Kerpiç Duvar: 45-70, Taş Temel: 70-100	70	45x65 35x65 23x65
					2	Dikdörtgen	3,60 x 3,50	12,6				
					3	Dikdörtgen	3,60 x 3,50	12,6	Depo/Kiler			
					4	Dikdörtgen	6,20 x 2,90	18				
					5	Dikdörtgen	6,36 x 1,60	10,,2	Giriş/Merdiven			
					6	Dikdörtgen	3,30 x 2,45	8,1	Mutfak			
					7	Dikdörtgen	2,40x3,00	7,2	Ön mekan/mezar			
	VIb2-Ev.6	Yamuk Dörtgen	?	?	1	Yamuk Dörtgen	3/4,20x7,40/6,00	23	?	Kerpiç: 70; Taş Temel:80-85	?	_
					2	?	?	?	?			
	VIb2-Ev.7	?	?	?	1	?	?	?	?	90	?	_
					2	?	?	?	?			
	VIb2-Teras	_	_	?	?	?	?	?	Teras	_	_	40x40

Tablo 7. Oylum Höyük VIb2 Tabakası Yapı İstatistiği.

Tabaka	Yapı İsmi	Evre	Plan	Boyut (m)	Alan ($m^{2)}$	Oda No	Oda Planı	Oda Boyutu (m)	Oda Alanı (m^2)	İşlev	Duvar Kalınlığı (cm)	Kapı Genişliği (cm)	Kerpiç Boyutları (cm)
OYLUM VIa	VIa-Ev.1	Erken	Dikdörtgen	9,50x4,50	42,75	1	Dikdörtgen	3,10x3,35	10,4	Giriş	40, 65, 80	_	40x40
						2	Dikdörtgen	2,30x3,25	7,5	Oda		_	
						3	Dikdörtgen	1,65x3,00	4,95	Kiler/Depo?		_	
		Geç	Dikdörtgen	10.00x13,90	139	1	Dikdörtgen	3,20x3,70	11,85	Oda	40, 70, 80, 90	40	_
						2	Dikdörtgen	1,55x 3,30	5,1	Kiler/Depo?			_
						3	Dikdörtgen	2,25x3,30	7,4	Kiler/Depo?			_
						4	Dikdörtgen	2,80x3,70	10,36	Giriş		40	_
						5	Dikdörtgen	5,00x3,75	18,75	Oda			_
						6	Dikdörtgen	3,50x 3,90	13,65	Depo		_	_
						7	Dikdörtgen	3,90x3,55	13,85	Depo		_	_
	VIa-Ev.2	Erken	Dikdörtgen	8,00x5,20	45	1	Kare	5,00x5,20	12,6	Oda	80-90	65	_
						2	?	?	?	Atölye/Kulübe	37		_
		Geç	Kare	12.00x12,60	150	1	?	?	?	?	60-90	_	_
						2	Dikdörtgen	4,00x6,65	26,6	Oda		?	_
						3	Dikdörtgen	3,00x4,50	13,5	Oda		65?	_
						4	Yamuk Dörtgen	3,30x6,25	20,6	Atölye/Kulübe		_	_
						5	Yamuk Dörtgen	2,60x3,50	9,1	Atölye/Kulübe		_	_
	VIa-Ev.3	Erken	Dikdörtgen	9,00x5,90	53	1	Kare	4,00x4,65	18,6	Oda	70-100	?	_
						2	Dikdörtgen	4,40x2,50	11	Oda		_	_
		Geç	Dikdörtgen	17,25x6,75	116,4	1	Kare?	5,00x4,50	22,5	Oda	85-110	_	_
						2	Kare	4,90x4,90	24	Oda		45	_
						3	Dikdörtgen	1,50x3,90	5,85	İşlik/Kiler			_
						4	Kare	4,00x4,00	16	İşlik/Kiler		60?	_
	VIa-Ev.4	Erken	?	?	?	?	?	?	?	?	80	50	_
		Geç	Yamuk Dörtgen	10,00x6,60	66	1	Yamuk Dörtgen	6,00x6,40	38,4	Oda	80	?	_
						2	Dikdörtgen	1,60x4,00	6,4	Oda		?	_
	VIa-Ev.5	Erken	?	?	?	?	?	?	?	?	50	?	_
		Geç	Dikdörtgen	11,30x15,60	176,3	1	Dikdörtgen	5,40x7,00	37,8	Oda	120	_	_
						2	Dikdörtgen	4,30x6,30	27	Oda	75-80	_	_
						3	Dikdörtgen	3,50x14,00	47,6	Oda		_	_
	VIa-Ev.6	Geç	Dikdörtgen	27,00x7,00 ?	189?	1	Dikdörtgen			Avlu	110-120	105	_
						2	Kare?	5,20x5,80	30,16	Avlu		65-70	_
						3	Dikdörtgen ?	?	?	Mutfak ?	30-40	_	60x34, 54x30, 38x30
						4	Dikdörtgen	?	?	Kiler	110-120	_	_
						5	Kare?	?	?	Avlu		_	_
						6		?	?	Avlu	90	_	_
	VIa-Ev.7	Geç	Kare	5,30x5,30	28	1	Dikdörtgen	3,10x1,10	3,4	Mutfak/Mezar	110	_	_
						2	Dikdörtgen	3,95x1,10	4,35	?	40	_	40x40
	VIa-Ev.8	Geç	Kare	4,40x4,70	20,7	1	Kare	2,60x3,00	7,8	Depo/Kiler	50-100	_	42x29, 54x32, 50x20

Tablo 8. Oylum Höyük VIa Tabakası Yapı İstatistiği.

Select a Sample No. for Quick Filter: Submit Total Records: 4

Quick Search: Search

Export	Pictures	BETA	Received	Due	Submitter No.	Service	Material	Measured Age	13C/12C	Conventional Age	2 Sigma Calibration (Click Link to Retrieve Plot)	Report Completed	QA Report	DL
		405363	Tuesday, February 24, 2015	Monday, March 16, 2015	4	AMS-Standard delivery	(charred material): acid/alkali/acid	3290 +/- 30 BP	-22.8 o/oo	3330 +/- 30 BP	Cal BC 1685 to 1530 (Cal BP 3635 to 3480)	Monday, March 09, 2015	28598	
		405362	Tuesday, February 24, 2015	Monday, March 16, 2015	3	AMS-Standard delivery	(charred material): acid/alkali/acid	3390 +/- 30 BP	-23.9 o/oo	3410 +/- 30 BP	Cal BC 1765 to 1630 (Cal BP 3715 to 3580)	Monday, March 09, 2015	28598	
		405361	Tuesday, February 24, 2015	Monday, March 16, 2015	2	AMS-Standard delivery	(charred material): acid/alkali/acid	3010 +/- 30 BP	-22.2 o/oo	3060 +/- 30 BP	Cal BC 1410 to 1225 (Cal BP 3360 to 3175)	Monday, March 09, 2015	28598	
		405360	Tuesday, February 24, 2015	Monday, March 16, 2015	1	AMS-Standard delivery	(charred material): acid/alkali/acid	3520 +/- 30 BP	-26.3 o/oo	3500 +/- 30 BP	Cal BC 1900 to 1745 (Cal BP 3850 to 3695)	Monday, March 09, 2015	28598	

Tablo 9. Oylum Höyük C14 Analiz Raporu (OHKA).

Kaynakça

Abay, E. (2006). Geç Uruk "Çöküşünden" Sonra Güneydoğu Anadolu'da Siyasi Yapılanma ve Bölgeselleşme Eğilimleri. A. Erkanal-Öktü ve E. Özgen (Ed.), *Hayat Erkanal'a Armağan. Kültürlerin Yansıması / Studies in Honor of Hayat Erkanal. Cultural Reflections* içinde (s. 25-32). İstanbul: Homer.

Acun, H. (2010). *Türk Kültüründe Taşlar.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Adams, R. M. (1972). Patterns of Urbanization in Early Southern Mesopotamia. P. Ucko, R. Tringham ve D. Dimbleby (Ed.), *Man, Settlement and Urbanization* içinde (s. 735-749). London: Gerald Duckworth.

Adams, R. M. (1973). *The Evolution of Urban Society: Early Mesopotamia and Prehispanic Mexico.* Chicago: Aldine Transaction.

Adams, R. M. (1981). *Heartland of Cities: Surveys of Ancient Settlement and Land Use on the Central Floodplain of the Euphrates.* Chicago: University of Chicago Press.

Adams, R. M. ve Nissen, H. J. (1972). *The Uruk Countryside: The Natural Setting of Urban Societies.* Chicago: University of Chicago Press.

Ağca, N. (2011). Amik Gölünün Kurutulmasının Çevresel Etkileri. *Ulusal Toprak ve Su Sempozyumu* (s. 147-152). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Akar, M. (2006). *The Kinet Höyük MB II Building The Levantine Palace Tradition In Eastern Cilicia.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). ODTÜ, Ankara.

Akar, M. (2020). The formation of collective, political and cultural memory in the Middle Bronze Age: Foundation and termination rituals at Toprakhisar Höyük. *Anatolian Studies 70:1-27*, 1-27.

Akar, M. ve Bulu, M. (2018). Amik Ovası Dijital Peyzajı: M.Ö. 2. Binyıl Yerleşim Modelini Tanımlamada Yeni Metodoloji Yaklaşımlar. *Amisos 3; 4*, 2-27.

Akar, M. ve Kara, D. (2018). Into the Hinterland:The Middle Bronze Age Building at Toprakhisar Höyük, Altınözü (Hatay, Turkey). *Adalya 21*, 85-115.

Akar, M. ve Kara, D. (2022). A lead figurine from Toprakhisar Höyük: magico-ritual objects in the Syro-Anatolian Middle Bronze Age. *Anatolian Studies, 72* , 17–36.

Akkermans, P. M. ve Limpens, J. (1993). On the frontier of Assyria: excavations at Tell Sabi Abyad, 1991. *Akkadica 84/85* , 1-52.

Akkermans, P. ve Schwartz, G. (2003). *The Archaeology of Syria: From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (c.16,000-300 BC).* Cambridge: Cambridge University Press.

Albright, W. (1932). The Excavation of Tell Beit Mirsim in Palestine, Vol. 1: The Pottery of the First Three Campaigns (The Annual of the American Schools of Oriental Research, Vol. 12, 1930-31). *The Annual of the Ammerican Schools of Oriental Research. Vol. 13* , 55-127.

Albright, W. (1936 - 1937). The Excavation of Tell Beit Mirsim. Vol. II: The Bronze Age. *The Annual of the American Schools of Oriental Research, Vol. 17*, 1-141.

Albright, W. (1964). The Eighteenth-Century Princes of Byblos and the Chronology of Middle Bronze. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research 176*, 38-46.

Albright, W. (1965). Further Light on the History of Middle-Bronze Byblos. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research 179*, 38-43.

Albright, W. (1966). Remarks on the Chronology of Early Bronze IV-Middle Bronze IIA in Phoenicia and Syria-Palestine. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research 184*, 26-35.

Algaze, G. (1993). *The Uruk World System: The Dynamics of Expansion of Early Mesopotamian Civilization.* Chicago: University of Chicago Press.

Algaze, G. (2008). *Ancient Mesopotamia at the Dawn of Civilization.* Chicago: University of Chicago Press.

Algaze, G. (2013). The end of Prehistory and the Uruk Period. H. Crawford içinde, *The Sumerian World* (s. 68-94). London: Routledge.

Algaze, G. ve Pournelle, J. R. (2003). Climatic change, environmental change, and social change at Early Bronze Age Titriş Höyük: Can correlation and causation be untangled? M. Özdoğan, H. Hauptmann ve N. Başgelen (Ed.), *From Village to Cities: Early Villages in the Near East, Vol. 1.* içinde (s. 103-128). Istanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Algaze, G., Mısır, A., Wilkinson, T. J. (1992). Şanlıurfa Museum/University of California excavations and surveys at Titris Hoyük 1991: A preliminary report. *Anatolica 18*, 33-60.

Alışık, A. (2010). *Türkiye'nin Dağları (Akarsu Havzalarına Göre).* Ankara: Alter Yayıncılık.

Alkan, H. (2021). İslâm Coğrafyacılarında Halep Nehri . *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi. 6/2* , 464-477.

Alkım, U. (1960). 1959 İslâhiye Bölgesi araştırmaları ve Yesemek çalışmaları ve Tilmen Höyük Sondajı. *Türk Arkeoloji Dergisi X-I*, 7-9.

Alkım, U. (1967). İslahiye Bölgesi Araştırmaları, Tilmen ve Gedikli (Karahüyük) Kazısı 1965. *Türk Arkeoloji Dergisi XIV, 1-2* , 69-79.

Alkım, U. (1968). İslahiye Bölgesi Araştırmaları ve Gedikli Höyük Kazısı (1966). *Türk Arkeoloji Dergisi 15/2*, 39-48.

Alkım, U. (1969a). İslahiye Bölgesi Çalışmaları. *Belleten, 33/13*, 398-402.

Alkım, U. (1969b). The Amanus Region in Turkey Newlight on the Historical Geography and Archaeology. *Archaeology 22/4*, 280-289.

Al-Maqdissi, M. (2009). Syrian Archaeological Excavations at Qatna. J. Aruz, K. Benzel ve J. Evans (Ed.), *Beyond Babylon: Art, Trade, and Diplomacy in the Second Millennium B.C.* içinde (s. 214-218). New Haven: Yale University Press .

Al-Maqdissi, M. ve Bonacossi, D. (2005). *The Metropolis of the Orontes Art and Archaeology From The Ancient Kingdom of Qatna Seven years of Syrian-Italian Collaboration at Mishrifeh/Qatna.* Damascus.

Alp, S. (2005). *Hitit Çağında Anadolu/Çiviyazılı ve Hiyeroglif yazılı kaynaklar.* Ankara: TÜBİTAK.

Anastasio, S. (2020). *Building between the Two Rivers. An introduction to the building archaeology of ancient Mesopotamia.* Oxford: Archaeopress Publishing LTD.

Anderson, D., Maasch, K., Sandweiss, D., Mayewski, P. (2007). Climate and culture change: exploring Holocene transitions. D. Anderson, K. Maasch ve D. Sandweiss (Ed.), *Climate Change and Cultural Dynamics. A Global Perspective on Mid-Holocene Transitions* içinde (s. 1-24). Amsterdam: Elsevier.

Andersson, E., Felluca, E., Nosch, M.-L., Peyronel, L. (2010). New Perspectives on the Bronze Age Textile Production in the Eastern Mediterranean. The First Results with Ebla as a Pilot Study. P. Matthiae, F. Pinnock, L. Nigro ve N. Marchetti (Ed.), *Proceedings of the 6th Initernational Conference on the Aarchaeology of the Ancient Near East : Volume 1. Near Eastern Archaeology in the Past, Present and Future. Heritage and Identity* içinde(s. 159-176). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Archi, A., Pecorella, P. E., Salvini, M. (1971). *Gaziantep e la sua regione : uno studio storico e topografico degli insediamenti preclassici.* Roma: Edizioni dell'Ateneo.

Arınç , K. (2013). Coğrafi Metodoloji Açısından Bölgesel Coğrafya, Bölge Bilimi ve Coğrafi Bölgeler. *Türk Coğrafya Dergisi 60*, 13-24.

Armelagos, G., Goodman, A., Jacobs, K. (1991). The origins of agriculture: Population growth during a period of declining health. *Population and Environment 13/1*, 9-22.

Ascalone, E. (2008). Area N. F. Baffi (ed.), *Tell Tuqan Excavations 2006-2007* içinde (s. 71-106). Galatina: Congedo Editore.

Astour, M. C. (2002). A reconstruction of the history of Ebla. G. Rendsburg, C. Gordon (Ed.), *Eblaitica: Essays on the Ebla Archives and Eblaite Language, Volume 4: Essays on the Ebla Language* içinde (s. 57-195). Indiana: Eisenbrauns.

Atalay, İ. (1997). *Türkiye Coğrafyası.* Bornova: Ege Üniversitesi Basımevi.

Atici, L., Kulakoğlu, F., Barjamovic, G., Fairbairn, A. (2014). Introduction: Integrating Current Research at Kültepe-Kanesh. L. Atici, F. Kulakoğlu, G. Barjamovic ve A. Fairbairn (Ed.), *Current Research at KültepeKanesh: An Interdisciplinary and Integrative Approach to Trade Networks, Internationalism, and Identity during the Middle Bronze Age. Journal of Cuneiform* içinde (s. 1-4). Atlanta: Lockwood Press.

Aubet, M. E. (2013). *Commerce and Colonization in the Ancient Near East.* New York: Cambridge University Press.

Ay Şafak, F. (2014). Oylum Höyük Kazılarında Ele Geçen Bir Geç Tunç Çağı Steli. A. Engin, B. Helwing ve B. Uysal (Ed.), *Armizzi. Engin Özgen'e Armağan* içinde (s. 29-35). Ankara: Asitan.

Ay Şafak, F. (2015). *Yeni Kazıların Işığında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Orta Tunç Çağı Ölü Gömme Gelenekleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Badra, N. (2015). Settlement Patterns and Land Use During Ninevite 5 Period "3000-2500 BC" In The Khabour Basin. *Mediterranean Archaeology and Archaeometry, Vol. 15, No 1*, 109-115.

Baffi, F. (2016). Tell Tuqan (Idlib). Y. Kanjou , & A. Tsuneki (Ed.), *A History of Syria in One Hundred Sites* içinde (s. 197-200). Oxford: Archaeopress.

Bairoch, P. (1988). *Cities and Economic Development: From the Dawn of History to the Present.* Chicago: University of Chicago Press.

Balbo, A. L. (2015). Storage: Introduction to the special issue. *The Journal of Human Palaeoecology Volume 20*, 305-313.

Balossi, F., Di Nocera, G.-M. ve Frangipane, M. (2007). The Contribution Of A Small Site To The Study OfSettlement Changes On The Turkish Middle Euphrates Between The Third And Second Millennium B.C: Preliminary Stratigraphic Data From Zeytinli Bahçe Höyük (Urfa). C. Kuzucuoglu ve C. Marro (Ed.), *Sociétés Humaines Et Changement Climatique À La Fin Du Troisième Millénaire: Une Crise A-T-Elle Eu Lieu En Haute Mésopotamie ?* içinde (s. 355-381). İstanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil.

Bard, K. (2007). *Introduction to the Archaeology of Ancient Egypt.* Oxford: Blackwell Publishing.

Barjamovic, G. (2011). *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period.* København: Museum Tusculanum Press.

Barjamovic, G., Hertel, T., Larsen, M. T. (2012). *Ups and downs at Kanesh: chronology, history and society in the Old Assyrian period.* Leiden: Nederlands Instituut voor het Nabije.

Bartl, P. (2012). Giricano and Ziyaret Tepe: Two Middle Bronze Age Sites in the Upper Tigris Region. N. Laneri, P. Pfälzner ve S. Valentini(Ed.), *Looking North The Socioeconomic Dynamics of Northern Mesopotamian and Anatolian Regions during the Late Third and Early Second Millenium BC* içinde (s. 175-192). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Ben-Tor, D. (1998). The absolute date of the Montet jar scarabs. L. Lesko (Ed.), *Ancient Egyptian and Mediterranean Studies Memory of William A. Ward* içinde (s. 1-17). Rhode Island: Providence.

Betancourt, P. (2002). Who was in Charge of the Palaces? R. Laffineur (Ed.), *Monuments of Minos: Rethinking the Minoan Palaces (aegaeum)* içinde (s. 207-211). Liege: Peeters.

Bietak, M. (1991). Egypt and Canaan during the Middle Bronze Age. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research. No. 281*, 27-72.

Biga, M. (2014). Inherited Space-Third Millennium Political and Cultural Landscape. E. Cancik-Kirschbaum, N. Brisch ve J. Eidem Ed., *Constituent, Confederate, and Conquered Space: The Emergence of the Mittani State* içinde (s. 93-110). Berlin: De Gruyter.

Bonacossi, D. M. (2007). The Chronology Of The Royal Palace Of Qatna Revısıted. *Egypt and the Levant 17*, 221-239.

Bonacossi, D. M. (2014). The Northern Levant (Syria) During the Middle Bronze Age. M. Steiner ve A. Killebrew (Ed.), *The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant: c. 8000-332 BCE* içinde (s. 414-433). Oxford: Oxford University Press.

Bonacossi, D., Da Ros, D., Garna, G., Iamoni, M. ve Merlino, M. (2009). The 'Eastern Palace' and the residential architecture of Area T at Mishrifeh/Qatna: Preliminary report on the 2006–2008 excavation campaigns of the Italiancomponent of the Syro-Italian archaeological project. *Mesopotamia 44*, 61–112.

Boțan, C., Oana-Ramona, I., Pop, A.-M. (2005). The Geographical Region and Sustainable Development. *Romanian Review of Reigonal Studies, 1; 1*, 83-90.

Bottero, J. (2005). *Gılgamış Destanı. Ölmek İstemeyen Büyük İnsan.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bottéro, J. ve Kramer, S. N. (2017). *Mezopotamya Mitolojisi* . İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Braemer, F. (2016). Qarassa (Sweida). Y. Kanjou, & A. Tsuneki (Ed.), *A History of Syria in One Hundred Sites* içinde (s. 35-40). Oxford: Archaeopress.Braemer, F., Criaud, H., Davtian, G.ve Fiaccavento, C. (2011). Qarassa, un site du Bronze ancien et moyen en Syrie du Sud. Travaux 2007-2010. *Syria, 88*, 225-250.

Branigan, K. (1989). Minoan Foreign Relations in Transition. R. Laffineur (Ed.), *Transition. Le monde égéen du Bronze moyen au Bronze récent* içinde (s. 65-71). Aegaeum; Bilingual edition.

Broodbank, C. (2017). *Orta Deniz'in Yapımı Başlangıçtan Klasik Dünya'nın Doğuşuna Kadar Akdeniz'in Tarihi.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Brown, D. (2000). *Mesopotamian Planetary Astronomy-Astrology.* Groningen: STYX.

Bryce, T. (2009). *The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia.* London: Routledge.

Bryce, T. (2014). *Ancient Syria A Three Thousand Year History.* Oxford : Oxford University Press.

Bryce, T. (2019). *Hitit Krallığı.* İstanbul: Alfa.

Buccellati, G. (1977). The «Urban Revolution» in a Socio-Political Perspective. *Mesopotamia 12*, 19-39.

Buccellati, G. (1988). The Kingdom and Period of Khana . *Bulletin of the American Schools of Oriental Research No. 270*, 43-61.

Buccellati, G. ve Kelly-Buccellati, M. (1997). Terqa. D. Potts (Ed.), *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East* içinde (s. 188–190). Oxford: Oxford University Press.

Bunnens, G. (2022). *Tell Ahmar on the Syrian Euphrates: From Chalcolithic Village to Assyrian Provincial Capital.* Oxford: Oxbow.

Burke, A. (2008). *"Walled Up to Heaven": The Evolution of Middle Bronze Age Fortification Strategies in the Levant.* Winona Lake: Eisenbrauns.

Burke, A. A. (2014). Introduction to the Middle Bronze Age: Themes and Developments. M. Steiner ve A. Killebrew (Ed.), *Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant (ca. 8000–332 BCE)* içinde (s. 403-413). Oxford: Oxford University Press.

Burke, A. A. (2016). Entanglement, the Amorite koiné, and Amorite Cultures in the Levant. *ARAM 26(1-2)*, 357–373.

Butzer, K. (1997). Sociopolitical discontinuity in the Near East C. 2200 B.C.E.: scenarios from Palestine and Egypt. H. Dalfes, G. Kukla ve H. Weiss (Ed.), *Third*

millennium BC climate change and Old World collapse içinde (s. 246-296). Berlin: NATO ASI Series, I/49.

Butzer, K. (2001). Environmental Change in the Near East and Human Impact on the Land. J. M. Sasson (Ed.), *Civilizations of the Ancient Near East Volume I&II* içinde (s. 123-152). Massachusetts: Hendrickson Publishers.

Carter, T. (1970). The Stone Spirits. *Expedition Magazine 12, 3*, 22-40.

Casana, J. (2017). The Northern Levant: Archaeology. L. Ullmann ve M. Weeden (Ed.), *Hittite Landscape and Geography* içinde (s. 172-185). Boston: Brill.

Castel-Lyon, C. (1996). Un Quartier De Maisons Urbaines Du Bronze Moyen À Tell Mohammed Diyab (Djezireh Syrienne). K. Veenhof (Ed.), *Houses And Households In Ancient Mesopotamia* içinde (s. 273-283). Istanbul: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituutte.

Castel-Lyon, C. (2002). The Structure and Function of Middle Bronze Age Houses in the Syrian Djezireh. M. Al-Maqdissi, A. Al-Azm, M. Abdul Karim ve M. Al-Khoury (Ed.), *Proceedings of the International Congress held in Deir ez-Zor april 22nd-25th 1996, The Syrian Jezira, Cultural Heritage and Interrelations* içinde (s. 239-244).

Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü.* İstanbul: Paradigma.

Chapman, R. L. (2009). Early Bronze III And IV: Chronological And Cultural Relations. P. J. Parr (Ed.), *The Levant in Transition. Proceedings of a Conference held at the British Museum on 20–21 April 2004* içinde (s. 1-8). Leeds: Maney.

Childe, G. (1979). The Urban Revolution. G. Possehel (Ed.), *Ancient city of the Indus* içinde (s. 12-17). New Delhi.

Childe, G. (2009). *Tarihte Neler Oldu?* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Colantoni, C. ve McMahon, A. (2009). Neighbourhood Dynamics: Area G and Mallowan's Area BD. A. McMahon, C. Colantoni, J. Frane ve A. Soltysiak (Ed.),

Once There Was a Place: Settlement Archaeology at Chagar Bazar, 1999-2002 içinde (s. 63-108). Exeter: Short Run Press.

Cooper, E. (1998). The EB-MB Transitional Period at Tell Kabir, Syria. M. Fortin ve O. Aurenche (Ed.), *Espace Naturel, Espace Habité en Syrie du Nord (19e–2e millénaires av. J-C.)* içinde (s. 271–280). Lyon: Maison de l'Orient Méditerranéen.

Cooper, E. N. (1997). *The Middle Bronze Age of The Euphrates Valley, Syria: Chronology, Regional Interaction and Cultural Axchange.* Toronto: University of Toronto.

Cooper, L. (2006a). *Early Urbanism on the Syrian Euphrates.* New York: Routledge.

Cooper, L. (2006b). The Demise and Regeneration of Bronze Age Urban Centers in the Euphrates. G. Schwartz ve J. Nichols (Ed.), *After Collapse. The Regeneration of Complex Societies* içinde (s. 18-37). Tucson: The University of Arizona Press.

Cooper, L. (2014). The Northern Lavant (Syria) During The Early Bronze Age. M. Ateiner (Ed.), *The Oxford Handbook of The Archaeology of The Levant. c.8000-332 BCE* içinde (s. 278-291). Oxford : Oxford University Press .

Courty, M. A. (1994). Le Cadre paléogéographique des occupations humaines dans le bassin du Hau-Khabur (Syrie du Nord-Est). Premiers résultats. *Paléorient, 1994, vol. 20, n°1*, 21-59.

Cowgill, G. L. (2004). Origins and Development of Urbanism: Archaeological Perspectives. *Annual Review of Anthropology Vol. 33*, 525-549.

Creekmore III, A. T. (2014). The Social Production of Space in Third-Millennium. A. Creekmore III ve K. Fisher (Ed.), *Making Ancient Cities. Space and Place in Early Urban Societies Cities of Upper Mesopotamia* içinde (s. 32-73). New York: Cambridge University Press.

Crumley, C. L. (1976). Toward a Locational Definition of State Systems of Settlement. *American Anthropologist New Series, Vol. 78, No. 1*, 59-73.

Cryer, F. H. (1995). Chronology: Issues and Problems. J. Sasson (Ed.), *Civilizations of the Ancient Near East, 4 vols, in 2* içinde (s. 651-656). New York: Hendrickson Publishers.

Curvers, H., Schwartz, G., & Dunham, S. (1997). Umm el-Marra, a Bronze Age Urban Center in the Jabbul Plain, Western Syria. *American Journal of Archaeology Vol. 101, No. 2* , 201-239.

Czichon, R. M. (1998). Figurliche Plastik. R. M. Czichon ve P. Werner (Ed.), *Tall Munbaqa-Ekalte I, Die bronzezeitlichen Kleinfunde* içinde (s. 22–91). Saarbrücken: Saarbrücker Druckerei und Verlag.

Çevik, Ö. (2005). *Tarihte İlk Kentler ve Kentleşme Süreci. Kuramsal Bir Değerlendirme.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Dalley, S. (1984). *Mari and Karana: Two Old Babylonian Cities.* London: Longman.

Danti, M. ve Zettler, R. (2007). The early bronze age in the Syrian north-west Jezireh: The Tell es-Sweyhat region. E. Peltenburg (Ed.), *Euphrates River Valley Settlement: The Carchemish Sector in the Third Millennium BC* içinde (s. 164-183). Oxford: Oxbow Books.

Dardeniz, G. ve Öztan A. (2020). Acemhöyük Fayans ve Frit Eserleri Üzerine Arkeolojik ve Arkeometrik Değerlendirmeler. *Belleten, 81/301,* 837-886.

David S.G., T. (2016). Intertropical Convergence Zone (ITCZ). T. David S.G. (Ed.), *The Dictionary of Physical Geography* içinde (s. 292-293). Wiley Blackwell.

De Contenson, H. (1964). A Further Note on the Chronology of Basal Ras Shamra. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research, 175*, 47-48.

De Zorzi, N. (2015). Orta Fırat Bölgesinde Göçebe ve Yerleşik Halklar. U. Eco (Ed.), *Antik Yakındoğu* içinde (s. 133-139). İstanbul: Alfa.

Delougaz, P. (1933). *Plano Convex Bricks and the Methods of their Employment.* Chicago: The University of Chicago Press.

Desset, F. (2014). An Architectural Pattern in Late Fourth-Millennium BC Western Iran: A New Link Between Susa, Tal-I Malyan, and Godin Tepe. *Iran 52(1)*, 1-18.

Devecchi, E. (2015). Hitit İmparatorluğu ve Mısır'la Çatışma. U. Eco (Ed.), *Antik Yakındoğu* içinde (s. 174-178). İstanbul: Alfa.

Dever, W. (1973). The EB IV-MB I Horizon in Transjordan and Southern Palestine. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research 210*, 37-63.

Dever, W. (1976). The Beginning of the Middle Bronze Age in Syria- Palestine. F. M. Cross (Ed.), *Magnalia Dei, the mighty acts of God: Essays on the Bible and archaeology in memory of G. Ernest Wright* içinde (s. 3-38). New York: Doubleday.

Dever, W. (1992). The Chronology of Syria-Palestine in the Second Millennium B. C. E.: A Review of Current Issues. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research, No. 288* , 1-25.

Dever, W. (1995). Social structure in the Early Bronze IV Period in Palestine. T. Levy (Ed.), *The Archaeology of Society in the Holy Land* içinde (s. 282-296). London: Leicester University Press.

Dohmann-Pfälzner, H. ve Pfälzner, P. (2001). Ausgrabungen der Deutschen Orient Gesellschaft in der zentralen Oberstadt von Tall Mozan/Urkeš. Bericht über die in Kooperation mit dem IMAS durchgeführte Kampagne 2000. *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaf, 133*, 97-139.

Donbaz, V. (2011). A lapis-lazuli cylinder seal found at Oylum Höyük. *Colloquium Anatolicum, 10*, 95-101.

Donbaz, V. (2014). Oylum Höyük'te Bulunan Küçük Bir Geç “Eski Babil” Tableti. A. Engin, B. Helwing ve B. Uysal (Ed.), *armizzi. Engin Özgen'e Armağan. Studies in Honor of Engin Özgen* içinde (s. 109-113). Ankara: Asıtan Kitap.

Dornemann, R. (1985). Salvage Excavations at Tell Hadidi in the Euphrates River Valley. *The Biblical Archaeologist, 48(1)*, 49-59.

Dornemann, R. (2007). The Pottery of the Middle Bronze Age in the Euphrates River Valley, in the Area Affected by the Basins of the Tabqa and Tishrin Dams. M. al-Maqdissi, V. Matoiän ve C. Nicolle (Ed.), *La céramique de l'âge du Bronze en Syrie II L'Euphrate et la région de Jézireh (Bibliothèque Archéologique et Historique* içinde (s. 43-52). Beyrouth: Institut Français du Proche-Orient.

Doumet-Serhal, C. (2011/12). Sidons Guardian spirits. *Archaeology and History in the Lebanon 34-35*, 1-6.

J. du Plat, T., Williams, M., Waechter, J. (1950). The Excavations at Sakce Gözü. *Iraq 12*, 53-138.

Dunham, S. (2005). Ancient Near Eastern Architecture . D. C. Snell (Ed.), *A Companion To The Ancient Near East* içinde (s. 266-280). Oxford : Blackwell Publishing.

Duru, R. (1986). Tilmen Höyük Sarayları. *X. Türk Tarih Kongresi I. Cilt*, 121-181.

Duru, R. (2013). *Tilmen Höyük Kazıları I / Excavations at Tilmen Höyük I.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Edzard, D. O. (1997). *Gudea and His Dynasty.* Toronto : University of Toronto Press.

Elsen-Novák, G. (2002). Die altsyrische Glyptik aus Qatna. Eine erste Einordnung. *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft (MDOG) 134*, 257-274.

Emberling, G. (2015). Mesopotamian cities and urban process, 3500–1600 BC E. N. Yoffee (Ed.), *The Cambridge World History. Volume III. Early Cities in Comparative Perspective, 4OOO* içinde (s. 253-278). Cambridge: Cambridge University Press.

Engin, A. (2011). Oylum Höyük Kazılarında Ele Geçen Bir Grup Orta Tunç Çağı Yapı Adak Eşyası. *Belleten, 75/272*, 19-49.

Engin, A. (2014). Oylum Höyük İçin Bir Lokalizasyon Önerisi: Ulisum/Ullis/illis. A. Engin, B. Helwing ve B. Uysal (Ed.), *Armizzi Engin Özgen'e Armağan* içinde (s. 129-149). Ankara: Asitan Kitap.

Engin, A. (2016). Yeni Bulgular Işığında Kilis/Oylum Höyük'ün Hitit Dünyasındaki Yeri. S. Erkut ve Ö. Sir Gavaz (Ed.), *Ahmet Ünal armağanı = Studies in honour of Ahmet Ünal* içinde (s. 187-203). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları..

Engin, A. (2017). Ursu / Ursum Için Bir Lokalizasyon Önerisi: Gaziantep-Kale Höyügü. S. Özkan, H. Hüryılmaz ve A. Türker (Ed.), *Samsat'tan Acemhöyük'e Uygarlıkların İzinde Aliye Öztan'a Armağan* içinde (s. 97-111). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Engin, A. (2019a). Oylum Höyük Kazılarında Ele Geçen Karkamış Kralı İni-Tesub'a Ait Bir Bulla. F. Kulakoğlu, T. Yıldırım, T. Sipahi, V. Şahoğlu ve H. Keskin (Ed.), *Uğur Silistreli Anı Kitabı: Anadolu Arkeolojisi Üzerine Yazılar* içinde (s. 119-129). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Engin, A. (2019b). A Middle Bronze Age Palace at Oylum Höyük and New Findings. *Arslantepe I. Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu Bildirileri / Arslantepe Proceedings of the I. International Archaeology Symposium* (s. 237-252). Malatya: İnönü Üniversitesi.

Engin, A. (2022). Oylum Höyük. A. Engin ve K. Görkay (Ed.), *Archaeology of Gaziantep from Prehistoric Times to the Late Antiquity* içinde (s. 43-78). İstanbul: Turkish Archaeology and Cultural Heritage Institute Publications.

Engin, A. (2024). Oylum Höyük Orta Tunç Çağı I Sarayı'nda Saldırı, Yağmalama ve Şiddet Bulguları. A. Aykurt, A. Akçay, M. Türkteki, D. Sarı , F. Şahin, A. Beyazıt, . . . U. Oğuzhanoğlu Akay (Ed.), *Önasya Arkeolojisi Toplantıları 1: Savaş ve Şiddet* içinde (s. 49-76). Ankara: Bilgin Kültür Sanat.

Engin, A. ve Helwing, B. (2012). The EB-MB Transition in the Kilis Plain. N. Laneri, P. Pfalzner ve S. Valentini (Ed.), *Looking North: The Socioeconomic Dynamics of the Northern Mesopotamian and Anatolian Regions During the Late Third and Early Second Millennium BC* içinde (s. 93-104). Wiesbaden: Herrassowitz Verlag.

Engin, A., Atik, Ş. ve Özer Ali. (2021). Middle Bronze Age Vitreous Material of Oylum Höyük and New Findings. *Annales Cilt 21*, 35-48.

Engin, A., Özgen, E., Zengin-Koşan, O., Ay-Şafak, F., ve Bozkurt, A. (2014). Oylum Höyük 2013. *36. KST,, 1*, 235-254.

Engin, A., Özgen, E., Zengin Koşan, O., Ay Şafak, F., ve Bozkurt, A. (2015). Oylum Höyük, 2013. *KST, 36/1*, 235-254.

Engin, A., Özgen, E., Zengin Koşan, O., Ay Şafak, F., ve Bozkurt, A. (2016). Oylum Höyük 2014. *KST, 37/1*, 445-466.

Engin, A., Özgen, E., Zengin Koşan, O., Ay Şafak, F., ve Bozkurt, A. (2017). Oylum Höyük 2015. *KST, 38/1*, 555-576.

Engin, A., Özgen, E., Bozkurt, A., ve Bozkurt, D. (2018). Oylum Höyük 2016. *KST, 39/1*, 477-494.

Engin, A., Özgen, E., Aşir, M., Ezer, S., Kavak, A., Bozkurt, A., . . . Doruk Engin, Ş. (2019). Oylum Höyük 2018. *KST, 41,* 243-264.

Engin, A., Özgen, E., Bozkurt, A., Bozkurt, D. ve Özer, A. (2019). Oylum Höyük 2017. *KST, 40/1*, 271-292.

Engin, A., Özgen, E., Aşir, M., Ezer, S., Kavak, A., Bozkurt, A., . . . Doruk Engin, Ş. (2020). Oylum Höyük 2018. *KST, 41/1*, 243-264.

Engin, A., Özgen, E., Ezer , S., Kavak, A., Bozkurt, A., Bozkurt, D., . . . Kişniş, D. (2022). Oylum Höyük 2019-2020. *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları Cilt 1*, 169-188.

Eran, Y. (2024). *Mimariyi Okumak. Mimarinin Arkeolojik Tarihi 1. Başlangıçtan MÖ 2. binyyıl sonuna kadar.* İstanbul: Ege Yayınları.

Erarslan, A. (2018). Plano-Convex Bricks in Ancient Mesopotamian Architecture. *Kerpic'18 Back to Earthen Architecture Industrialized, injected, rammed, stabilized. 6th International Conference* içinde (s. 113-119). Gaziantep: iBoo Press.

Eriksen, T. H. ve Nielsen, F. S. (2010). *Antropoloji Tarihi.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Erkanal, H. (1984). 1983 Girnavaz Kazıları. *6. Kazı Sonuçları Toplatısı*, 121-135.

Erkanal, H. (1988). Girnavaz. *Mitteilungen Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin 120*, 139–152 .

Ezer, S. (2013). Middle Bronze Age Pottery Kilns at Şaraga Höyük. *Belleten, 77/278*, 1-14.

Ezer, S. (2024). Middle Bronze Age II Pottery Kiln At Oylum Höyük. *Belleten*, Baskıda.

Ezer, S. ve Bozkurt, A. (2024). Oylum Höyük Yeni Dönem Kazılarında Bulunmuş Olan Piroteknik Kurulumlar. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, Baskıda.

Faivre, X. ve Nicolle, C. (2007). La Jézireh au Bronze moyen et la céramique du Khabu. M. al-Maqdissi, V. Matoiän ve C. Nicolle (Ed.), *La céramique de l'âge du Bronze en Syrie II. L'Euphrate et la région de Jézireh (Bibliothèque Archéologique et Historique180)* içinde (s. 179-313). Beyrouth: Institut Français du Proche-Orient.

Falsone, G. ve Sconzo, P. (2010). Tell Shiyukh Tahtani, North Syria. Report of the 2008-2009 campaigns. R. Matthews ve J. Curtis (Ed.), *Proceedings of the Seventh International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East* içinde (s. 167-190). London: Harrassowitz Verlag.

Falsone, G. ve Sconzo, P. (2016). Tell Shiyukh Tahtani (Aleppo). Y. Kanjou ve A. Tsuneki (Ed.), *A History of Syria in One Hundred Sites* içinde (s. 277-281). Oxford: Archaeopress.

Fisher, K. D. ve Creekmore III, A. T. (2014). Making Ancient Cities: New Perspectives on the Production of Urban Places. A. T. Creekmore III ve K. D. Fisher (Ed.), *Making Ancient Cities Space and Place in Early Urban Societies* içinde (s. 1-31). New York: Cambridge University Press.

Fleming, D. (2009). Kingship of City and Tribe Conjoined: Zimri-lim at Mari. J. Szuchman (Ed.), *Nomads, Tribes, and the State in the Ancient Near East Cross-Disciplinary Perspectives* içinde (s. 227-240). Chicago: Oriental Institute.

Forest, J.-D. (1999). *Les premiers temples de Mésopotamie (4e et 3e millénaires).* Oxford: Archaeopress.

Fox, R. G. (1977). *Urban Anthropology: Cities in Their Cultural Settings.* Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Frangipane, M. (2002). *Yakındoğu'da Devletin Doğuşu.* İstanbul: Arkeoloji Ve Sanat.

Frangipane, M. (2007). The Establishment of a Middle/Upper Euphrates EB I Culture from the Fragmentation of the Uruk World. New Data from Zeytinli Bahçe Höyük (Urfa, Turkey) . E. Peltenburg (Ed.), *Euphrates River Vallet Settlement, The Carchemish Sector in the Third Millenium BC* içinde (s. 123-141). Britain: Oxbow Books.

Frayne, D. (1990). *Old Babylonian Period (2003-1595 B.C.): Early Periods, Volume 4.* Toronto: University of Toronto Press.

Friedel, E. (2006). *Mısır ve Antik Yakındoğu'nun Kültür Tarihi.* Ankara: Dost Kitabevi.

Fugmann, E. (1958). *Hama II: L'architecture des periodes pré-hellénistiques.* Copenhague: Nationalmuseets.

Garrard, A., Conolly, J., Moloney, N. ve Wright, K. (1996). The Early Prehistory of the Sakçagözü Region, North Levantine Rift Valley: Report on 1995 Survey Season. *Anatolian Studies, Vol. 46*, 53-81.

Gelb, I. (1961). The Early History of the West Semitic Peoples. *Journal of Cuneiform Studies, Vol. 15, No. 1*, 27-47.

Gelb, I. (1968). An Old Babylonian List of Amorites. *Journal of the American Oriental Society, Vol. 88, No. 1*, 39-46.

Genç, E. (2017). Doğanpınar Barajı Tilbaşar Höyük 2016 Yılı Kazısı. *39. Kazı Sonnuçları Toplantısı 1. Cilt*, 159-172.

Genz, H. (2014). Northern Levant (Lebanon) During the Early Bronze Age. M. Steiner ve A. Killebrew (Ed.), *The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant: c. 8000-332 BCE* içinde (s. 292-306). Oxford : Oxford University Press.

Gerstenblith, P. (1980). A Reassessment of the Beginning of the Middle Bronze Age in Syria-Palestine. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, 65-84 .

Gibson, M. ve Maktash, M. (2000). Tell Hamoukar: early city in northeastern Syria. *Antiquity Volume 74 Issue 285*, 447-478.

Gilibert, A. (2011). *Syro-Hittite Monumental Art and the Archaeology of Performance. The Stone Reliefs at Carchemish and Zincirli The Stone Reliefs at Carchemish and Zincirli.* Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co.

Giovanna Biga, M. ve Karbotly, A. (2020). The River Qoueiq and its importance for Ebla (Syria) at the time of the archives. *ISIMU, 23* , 41–52.

Goffer, Z. (2007). *Archaeological Chemistry.* New York: Wiley-Interscience.

Goldman, H. (1956). *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus. From the Neolithic through the Bronze Age, Volume II, Text, Plates.* Princeton: Princeton University Press.

Gondet, S. ve Castel, C. (2004). Prospection Géophysique À Al-Rawda Et Urbanisme En Syrie Au Bronze Ancien. *Paléorient 30(2)*, 93-109.

Goshen, N., Yasur-Landau, A., Cline, E. (2013). Textile Production in Palatial and Non-Palatial Contexts: The Case of Tel Kabri. M. Nosch, H. Koefoed ve E. Andersson (Ed.), *Textile Production and Consumption in the Ancient Near East: Archaeology, Epigraphy, Iconography* içinde (s. 45–53). Oxford: Oxbow Books.

Greenberg, R. (2019). *The Archaeology of the Bronze Age Levant. From Urban Origins to the Demise of City-States, 3700–1000 BCE.* Cambridge: Cambridge University Press.

Hallo, W. (1998). Two letters-Prayer to Amurru. C. Gordon, M. Lubetski, C. Gottlie ve S. Keller (Ed.), *Boundaries of the Ancient Near Eastern World: A Tribute to Cyrus H. Gordon* içinde (s. 397-410). Sheffield: Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series 27.

Hanks, R. R. (2011). *Encyclopedia of Geography Terms, Themes, and Concepts.* Santa Barbara: ABC-CLIO.

Hasol, D. (2016). *Mimarlık ve Yapı Sözlüğü.* İstanbul: YEM Yayınları.

Heidel , A. (1951). *The Babylonian Genesis: The Story of Creation.* Chicago : University of Chicago Press.

Heinz, M. (2012). Public Buildings, Palaces and Temples. H. Crawford (Ed.), *The Sumerian World* içinde (s. 179-200). London: Routledge.

Herzog, Z. (1997). *Archaeology of the City. Urban Planning in Ancient Israel and Its Social Implications.* Tel Aviv: Emery and Claire Yass Archaeology Press.

Herzog, Z. (1997). Building Materials and Techniques. E. Meyers (Ed.), *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East* içinde (s. 360-363). Oxford: Oxford University Press.

Hnaihen, K. (2020). The Appearance of Bricks in Ancient Mesopotamia. *Athens Journal of History - Volume 6, Issue 1*, 73-96.

Holladay, J. S. (1997). House: Syro-Palestinian Houses. E. M. Meyers (Ed.), *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East. Volume 3* içinde (s. 94-114). New York: Oxford University Press.

Homsher, R. (2012). Mud Bricks and the Process of Construction in the Middle Bronze Age Southern Levant. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research , No. 368*, 1-27.

Homsher, R. S. (2013). *Constructing Urbanism Relating the Construction of Architecture to the Process of Urbanization in the Middle Bronze Age Southern Levant.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi).The Institute of Archaeolgy University College, London.

Iamoni, M. (2012). *The late MBA and LBA pottery horizons at Qatna. Innovation and conservation in the ceramic tradition of a regional capital and the implications for second millennium Syrian chronology.* Udine: Forum.

Iamoni, M. (2015). The Eastern Palace of Qatna and the Middle Bronze Age Architectural Tradition of Western Syria. P. Pfälzner ve M. Al-Maqdissi (Ed.), *Qatna and the*

Networks of Bronze Age Globalism Proceedings of an International Conference in Stuttgart and Tübingen in October 2009 (Qatna Studien Supplementum 2) içinde (s. 451-466). Wiesbaden.

Iamoni, M. (2020). "Deconstructing" the Northern Levantine Palace: Genesis and Development of a Public Building. *Ägypten und Levante 29*, 245-272.

Iamoni, M. ve Morandi Bonacossi, D. (2010/11). The Middle Bronze Age I–III pottery sequence from the Italian excavations at Mishrifeh/Qatna, Syria. Archaeological contexts and ceramic evidence. *Berytus 53/54*, 181-212.

Ishida, K. (2014). House Models. K. Ishida, M. Tsumura ve H. Tsumoto (Ed.), *Excavations at Tell Ali Al-Hajj, Rumeilah: A Bronze-iron Age Settlement on Syrian Euphrates* içinde (s. 240-260). Tokyo: Ancient Orient Museum.

Ishida, K., Tsumura, M. ve Tsumoto, H. (2014). *Excavations at Tell Ali Al-Hajj, Rumeilah: A Bronze-iron Age Settlement on Syrian Euphrates.* Tokyo: Ancient Orient Museum.

Kanhoush, Y. (2015). Rapport préliminaire des résultats des campagnes des fouilles syriennes 2006–2009. Le Palais Est du chantier T sur l'acropole de Mishrifeh-Qatna. P. Pfälzner ve M. Al-Maqdissi (Ed.), *Qatna and the Networks of Bronze Age Globalism. Qatna Studien Supplementa 2* içinde (s. 441–449). Wiesbaden.

Kanhoush, Y. (2018). Tell Mishrifeh-Qatna (Syria), Area T: First Approach to a Middle Bronze Age Residential Area in the Upper Town. B. Horejs, C. Schwall ve V. Müller (Ed.), *Proceedings of the 10th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East Volume 2* içinde (s. 203-210). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Kazuya, S. (2016). Tell Ali al-Hajj, Rumeilah (Aleppo). Y. Kanjou ve A. Tsuneki (Ed.), *A History of Syria in One Hundred Sites* içinde (s. 147-150). Oxford: Archaeopress.

Kazuya, S. (2018). The Japanese Excavations at Tell Ali al-Hajj, Rumeilah, on the Euphrates: Settlement, Material Culture and Chronology. B. Horejs, C. Schwall,

V. Müller, M. Luciani, M. Ritter, M. Giudetti, . . . T. Bürge (Ed.), *Proceedings of the 10th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East Volume 2* (s. 627-638) içinde WiesbadenICAANE: Harrassowitz.

Kenyon, K. M. (1965). *Excavations at Jericho, II: The Tombs Excavated in 1955-1958.* London: British School of Archaeology in Jerusalem.

Kenyon, K. M. (1973). Palestine in the Middle Bronze Age. I. Edwards, C. Gadd, N. Hammond ve E. Sollberger (Ed.), *The Cambridge Ancient History, vol. 2. part 1* içinde (s. 77-116). Cambridge: Cambridge University Press.

Kepinski, C. (2005). Tilbashar - A Bronze Age City in the Sajur Valley (Southeast Anatolia). *Anatolica XXXI*, 145-159.

Kesici, Ö. (1995). Kilis Yöresinin Coğrafyası. *Doğu Coğrafya Dergisi S. 1*, 246-280.

Kitchen, K. (1991). The Chronology of Ancient Egypt. *World Archaeology. Vol. 23, No. 2*, 201-208.

Klengel, H. (1992). *Syria 3000 to 300 B.C. A Handbook of Political History.* Berlin: Akademie Verlag.

Klengel, H. (1999). *Geschichte des hethitischen Reiches.* Leiden: Brill.

Klengel, H. (2019). *Kral Hammurabi ve Babil Günlüğü.* İstanbul: Totem Yayınları.

Knitter , D., Nakoinz , O., Del Fabbro, R., Kohlmeyer, K., Schütt, B., Meyer, M. (2014). The Centrality of Aleppo and its Environs. *eTopoi Journal for Ancient Studies Volume 3*, 107-127.

Koliński, R. (2014). 20th Century BC in the Khabur Triangle Region and the Advent of the Old Assyrian Trade with Anatolia. D. Bonatz (Ed.), *The archaeology of political spaces: the Upper Mesopotamian Piedmont in the Second Millennium BCE* içinde (s. 11-34). Berlin: De Gruyter.

Koppen, F. (2007). Syrian Trade Routes of the Mari Age and MB II Hazor. M. Bietak ve E. Czerny (Ed.), *The Synchronisation of Civilisations in the Eastern*

Mediterranean in the Second Millennium B.C. III içinde (s. 367-374). Vienna: Österreichische Akademie der Wissenschaften.

Ksenephon (1982). *Anabasis.* (A. Çokona, çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Kupper, J. R. (1982). *Les Nomades de Mésopotamie au temps des rois de Mari.* Liege: Liège University Press.

Kuzucuoğlu, C. (2007). Climatic and Environmental Trends during the Third Millennium B.C. in Upper Mesopotamia. C. Kuzucuoğlu ve C. Marro (Ed.), *Sociétés humaines et changement climatique à la fin du troisième millénaire: une crise a-t-elle eu lieu en Haute Mésopotamie?* İçinde (s. 459-480). İstanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil.

Laneri, N. ve Mark, S. (2011). The Middle Bronze Age in Southeastern Turkey. S. Steadman ve G. Mc Mahon (Ed.), *Oxford Handbook of Anatolian Studies (8000 – 323 BCE)* (s. 337-362) içinde Oxford: Oxford University Press.

Laneri , N., Schwartz , M. ve Valentini, S. (2012). Hirbemerdon Tepe A Middle Bronze Age Site in the Upper Tigris River Valley. N. Laneri, P. Pfälzner ve S. Valentini (Ed.), *Looking North The Socioeconomic Dynamics of Northern Mesopotamian and Anatolian Regions during the Late Third and Early Second Millenium BC* (s. 137-149) içinde Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Laneri, N., Schwartz, M., Valantini, S., D'Agostino, A. ve Nannucci, S. (2009). The Hirbemerdon Tepe Archaeological Project: The First Five Seasons of Archaeological Work at a Site in the Upper Tigris River Valley, SE Turkey. *Ancient Near Eastern Studies 46*, 212-276.

Larsen, M. T. (2015). *Ancient Kanesh. A Merchant Colony in Bronze Age Anatolia.* New York: Cambridge University Press.

Lauinger, J. (2015). *Following the Man of Yamhad. Settlement and Territory at Old Babylonian Alalah.* Leiden: Brill.

Leick, G. (2003a). *Dictionary of Ancient Near East Architecture.* London: Routledge.

Leick, G. (2003b). *The Babylonians.* London and New York: Routledge.

Lemche, N. P. (2006). The History of Ancient Syria and Palestine: An Overview. J. M. Sasson (Ed.), *Civilizations of the Ancient Near East* içinde (s. 1195-1218). New York: Hendrickson Publishers.

Liverani, M. (2006). *Uruk. The First City.* London: Equinox Publishing.

Liverani, M. (2014). *The Ancient Near East History, society and economy.* New York: Routledge.

Lönnqvist, M. (2008). Were Nomadic Amorites on the Move? Migration, Invasion and Gradual Infiltration as Mechanisms for Cultural Transitions. H. Kühne, R. Czichon ve F. Kreppner (Ed.), *Social and Cultural Transformation: The Archaeology of Transitional Periods and Dark Ages, Excavation Reports* içinde (s. 195-215). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Lönnqvist, M. (2010). How to Control Nomads? A case study associated with Jebel Bishri in Central Syria, West Semitic nomads in relation to the urban world. L. Kogan (Ed.), *City Administration in the Ancient Near East, RAI53 proceedings 2007, Vol. 2,* içinde (s.115-134). Indiana: Eisenbrauns.

Lyonnet, B. (2009). Who Lived in the Third-millennium "Round Cities" of Northern Syria? J. Szuchman (Ed.), *Nomads, Tribes, And The State In The Ancient Near East* içinde (s. 179-200). Chicago: The University of Chicago The Oriental Institute.

Maisels, C. (1993). *The Emergenceof Civilization. From Hunting and Gathering to Agriculture, Cities, and the State in the Near East.* New York: Routledge.

Malamat, A. (1985). ʿAmm Leḇāḏāḏ Yiškōn: A Report from Mari and an Oracle of Balaam. *The Jewish Quarterly Review Vol. 76, No. 1*, 47-50.

Malamat, A. (1998). Mari and its Relations with the Eastern Mediterranean. C. H. Gordon, M. Lubetski, C. Gottlie, S. Keller (Ed.), *Boundaries of the Ancient Near*

Eastern World: A Tribute to Cyrus H. Gordon içinde (s. 411- 418). Sheffield: Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series 27.

Mallowan, M. E. (1937). The Excavations at Tall Chagar Bazar and an Archaeological Survey of the Habur Region. Second Campaign, 1936. *Iraq Vol. 4, No. 2*, 91-177.

Mallowan, M. E. (1965). *Early Mesopotamia and Iran.* London: Thames and Hudson.

Mallowan, M. E. (1966). Tell Chuēra in Nordost-Syrien. *Iraq, Vol. 28, No. 1*, 89-95.

Mantellini, S. (2013). Regional Approach and Archaeological Surveys in Northern Syria. An Overview. P. Matthiae ve N. Marchetti (Ed.), *Ebla and its landscape: Early State Formation in the Ancient Near East* içinde (s. 238-258). California: Walnut Creek.

Manuelli, F. (2013). *Arslantepe, Late Bronze Age: Hittite Influence and Local Traditions in an Eastern Anatolian Community.* Rome: Sapienza Università di Roma .

Marchetti, N. (2006). Middle Bronze Age Public Architecture at Tilmen Höyük and the Architectural Tradition of Old Syrian Palaces. F. Baffi, R. Dolce, S. Mazzoni, F. Pinnock (Ed.), *Ina Kibrat Erbetti. Studi di archeologia orientale dedicati a Paolo Matthiae* içinde (s. 275–308). Roma: Università La Sapienza.

Marchetti, N. (2007a). Chronology and Stratification of Middle Bronze Age Clay Figurines in Syria and Northern Palestine. P. Matthiae, F. Pinnock, L. Nigro, L. Peyronel (Ed.), *Proceedings of the International Colloquium From Relative Chronology to Absolute Chronology. The Second Millennium BC in Syria-Palestine (Rome 29th November - 1st December 2001)* içinde (s. 247-283). Rome: Accademia Nazionale dei Lincei.

Marchetti, N. (2007b). Karkemish: 150 Years of Excavations and Researches at the Site. M. Doğan-Alparslan , A. Schachner ve M. Alparslan (Ed.), *he Discovery of an Anatolian Empire. A Colloquium to Commemorate the 100th Anniversary of the Decipherment of the Hittite Language. A Colloquium to Commemorate the 100th Anniversary of theDecipherment of the Hittite Language* içinde (s. 249-254). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Marchetti, N. (2010). A Preliminary Report on the 2007 and 2008 Excavations and Restotions at Tilmen Höyük. P. Matthiae, F. Pinnock, L. Nigro, N. Marchetti (Ed.), *Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East Volume 2 Excavations, Surveys and Restorations: Reports on Recent Field Archaeology in the Near East* içinde (s. 369-383). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Marchetti, N. (2011). The 2009 Joint Turkish-Itaian Excavations at Taşlı Geçit Höyük. *KST 32/ 2. Cilt*, 297-310.

Marchetti, N. (2012a). The 2010 Joint Turkish-Itaian Excavations at Taşlı Geçit Höyük . *KST 33/3. Cilt*, 531-546.

Marchetti, N. (2012b). Karkemish on the Euphrates: Excavating a City's History. *Near Eastern Archaeology 75/3*, 132-143.

Margueron, J.-C. (2014). *Mari : capital of northern Mesopotamia in the third millennium BC : the archaeology of Tell Hariri on the Euphrates* . Oxford: Oxbow Books.

Marro, C. (2012). Is there a Post-Ubaid culture ? Reflections on the transition from the Ubaid to the Uruk periods along the Fertile Crescent and beyond. *Varia Anatolica XXVII*, 13-38.

Mason, R. S. (1988). The Society and Its Environment. T. Collelo içinde, *Syria, A Country Study* (s. 49-106). Library of Congress Cataloging in Publication Data.

Massa, M. (2014). M.Ö. III. Binyılın Sonunda Batı ve İç Anadolu'da Yıkımlar, Terk Etmeler, Sosyal Yapıda Yeniden Örgütlenme ve İklimsel Değişim. *Arkeoloji'de Bölgesel Çalışmalar Sempozyum Bildirileri* (s. 89-123). İstanbul: Ege Yayınları.

Matney, T. (2012). Northern Mesopotamia. D. Potts (Ed.), *A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East* içinde (s. 556-574). Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd.

Matney, T. ve Algaze, G. (1995). Urban Development at Mid-Late Early Bronze Age Titris Hoyuk in Southeastern Anatolia. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research 299–300*, 33-52.

Matthews, D. M. (1997). *The Early Glyptic of Tell Brak. Cylinder Seals of Third Millenium Syria.* Göttingen: University Press.

Matthews, R. (2003a). A chiefdom on the northern plains. Early third-millennium investigations: The Ninevite 5 period. R. Matthews (Ed.), *Excavations at Tell Brak: Vol. 4: Exploring an Upper Mesopotamian Regional Centre, 1994-1996* – içinde (s. 97-191). Cambridge and London: McDonald Institute and British School of Archaeology in Iraq.

Matthews, R. (2003b). Isues and Approaches. M. Roger içinde, *Excavations at Tell Brak Vol. 4: Exploring an Upper Mesopotamian regional centre, 1994-1996* (s. 1-6). Oxford: Oxbow Book.

Matthiae, P. (1981). *Ebla: An Empire Rediscovered.* New York: Doubleday.

Matthiae, P. (1984). New Discoveries at Ebla: The Excavation of the Western Palace and the Royal Necropolis. *The Biblical Archaeologist, 47/1*, 18-32.

Matthiae, P. (1985). *I Tesori di Ebla. Roma*: Laterza & Figli Spa.

Matthiae, P. (2006). The Archaic Palace at Ebla: A Royal Building between Early Bronze Age IVB and Middle Bronze Age I. S. Gitin, J. Wright, J. Dessel (Ed.), *Confronting the Past Archaeological and Historical Essays on Ancient Israel in Honor of William G. Dever* içinde (s. 85-104). Indiana: Eisenbrauns.

Matthiae, P. (2008). Ebla. J. Aruz, K. Benzel, J. Evans (Ed.), *Beyond Babylon: Art, Trade, and Diplomacy in the Second Millennium B.C.* içinde (s. 34-41). New Haven: Metropolitan Museum of Art.

Matthiae, P. (2010). Early Syrian Palatial Architecture. Some Thoughts About Its Unity. J.-W. Meyer, J. Becker, R. Hempelmann (Ed.), *Kulturlandschaft Syrien. Zentrum*

und Peripherie. Festschrift für Jan-Waalke Meyer içinde (s. 349-358). Münster: Ugarit-Verlag.

Matthiae, P. (2011). Fouilles à Tell Mardikh-Ébla en 2009-2010 : les débuts de l'exploration de la citadelle paléosyrienne. *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres 155-2*, 735-773.

Matthiae, P. (2013a). A Long Journey Fifty Years of Research on the Bronze Age at Tell Mardikh/Ebla. P. Matthiae, N. Marchetti (Ed.), *Ebla and Its Landscape. Early State Formation in the Ancient Near East* içinde (s. 35--48). California: Walnut Creek.

Matthiae, P. (2013b). *Studies on the Archaeology of Ebla 1980-2010.* Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Matthiae, P. (2019). The Architectural Culture of the Middle Bronze Palaces of Ebla in a Historical Perspective. M. Bietak, P. Matthiae, S. Prell (Ed.), *Ancient Egyptian and Ancient Near Eastern Palaces Volume II. Proceedings of a workshop held at the 10th ICAANE in Vienna, 25–26 April 2016* içinde (s. 81-98). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag .

Matthiae, P. (2021). *Ebla Archaeology and History.* London: Routledge.

Mazzoni, S. (1998). Clay and Stone Finds. S. Cecchini ve S. Mazzoni (Ed.), *Tell Afis (Siria). Scavi sull'acropoli 1989-1992/The 1989-1992 Excavations on the Acropolis* içinde (s. 201-210). Fiorentino: ETS.

Mazzoni, S. (2008). *The Italian Excavations of Tell Afis (Syria): from Chiefdom to an Aramaean State.* Fiorentino : University of Pisa.

Mazzoni, S. (2013). Tell Afis: History and Excavations. *Near Eastern Archaeology, 76/4*, 204-2012.

McClellan, T. ve Porter, A. (2016). Tell Banat (Aleppo). Y. Kanjou ve A. Tsuneki (Ed.), *A History of Syria in One Hundred Sites* (s. 107-110) içinde Oxford: Archaeopress.

McDonald, H. (1997). Stone Objects. D. Oates, J. Oates, H. Mc Donald (Ed.), *Excavations at Tell Brak 1: The Mitanni and Old Babylonian Periods* içinde (s. 105-112). Cambridge: British School of Archaeology in Iraq.

McDonald, H. ve Jackson, N. (2003). A house on the hill. Second-millennium investigations: The Middle Bronze Age. R. Matthews (Ed.), *Excavation at Tell Brak, Volume 4. Exploring an Upper Mesopotamian Regional Centre, 1994–1996* (s. 271–319) içinde Cambridge: McDonald Institute Monographs.

McMahon, A. (2009). *Once There Was a Place: Settlement Archaeology at Chagar Bazar, 1999-2002.* Exeter: British Institute for the Study of Iraq.

McMahon, A. (2019). Early Urbanism in Northern Mesopotamia. *Journal of Archaeological Research 28/3*, 289-337.

Meijer, D. J. (2016). Tell Hammam el-Turkman (Raqqa). Y. Kanjou ve A. Tsuneki (Ed.), *A History of Syria in One Hundred Sites* (s. 188-190) içinde Oxford: Archaeopress.

Meijer, D. J. (1988). Tell Hammam: Architecture and Stratigraphy. M. Van Loon (Ed.), *Hammam et-Turkman I: Report on the University of Amsterdam's 1981-84 Excavations in Syria* (s. 69-128) içinde Istanbul: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul.

Melges, M. (2015). Historical overview of the importance of building materials in Architecture . *Technical Transactions Architecture 9-A*, 203-209.

Merluzzi, E. (2000). Basalt Tools at Ebla. An Example of "Ground Stone" Industry in a Central Syria Site of theBronze Age Period. P. Matthiae (Ed.), p*roceedings of the First InternationalCongress on the Archaeology of the Ancient Near East, Rome, May 18th– 23rd 1998 (Rome),* içinde (s. 1097–1115). Roma : Università Degli Studi di Roma "La Sapienza".

Messo, J. (2011). The Origin of the Terms 'Syria(n)' and Suryoyo. *Parole de l'Orient 36*, 111-125.

Meyer, J. W. (1981). Grabungen im Bereich des Planquadrats Q. W. Orthmann (Ed.), *Halawa 1977 bis 1979 Vorläufiger Bericht über die 1. bis 3. Grabungskampagne* (s. 10-34) içinde Bonn: Rudolf Habelt Verlag.

Meyer, J. W. (2007). Town Planning in 3rd Millennium Tell Chuera. J. Bretschneider, J. Driessen, K. Van Lerberghe (Ed.), *Power and Architecture : Monumental Public Architecture in the Bronze Age Near East and Aegean : Proceedings of the International Conference "Power and Architecture* içinde (s. 129–142). Leuven: Peeters.

Mieroop, M. (1997). *The Ancient Mesopotamian City.* New York: The Clarendon Press,.

Mieroop, M. (2019). *Eski Mısır Tarihi.* İstanbul: Homer Kitabevi.

Mieroop, M. (2006). *Antik Yakındoğu'nun Tarihi İÖ 3000-323.* Ankara: Dost Kitabevi.

Miglus, P. A. (2019). Der altbabylonische Palast in Tuttul (Tall Biʿa): funktionale und historische Aspekte. D. Wicke (Ed.), *Der Palast im antiken und islamischen Orient 9. Internationales Colloquium der Deutschen Orient-Gesellschaft 30. März – 1. April 2016, Frankfurt am Main* içinde (s. 139-150). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Miglus, P. A. ve Strommenger, E. (2007). *Tall Bi'a / Tuttul - VII Der Palast A.* Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Miglus, P. A. ve Strommenger, E. (2002). *Tall Bi'a/Tuttul-VIII Stadtbefestigungen, Hauser und Temper.* Saarbrücken: Saarbrücker Druckerei und Verlag.

Milano, L. (1995). A Third-Millennium City-State in AEbla: A Third Millennium City-State in Ancient Syria. J. Sasson (Ed.), *Civilizations of the Ancient Near East 2* (s. 1219–1230). New York: Hendrickson Publishers.

Modelski, G. (1997). *Cities of The Ancient World : An Invetory (-3500 TO -1200)*. https://web.archive.org/: http://faculty.washington.edu/modelski/WCITI2.html adresinden alındı

Moore, A. M. (1997). Syria. E. Meyers (Ed.), *The Oxford Encyclopedia Of Archeology In Near East Volume 5* içinde (s. 123-126). New York: Oxford Universty Pres.

Moorey, P. R. (1994). *Ancient Mesopotamian Materials and Industries: The Archaeological Evidence.* Oxford: Clarendon Press.

Morandi Bonaccossi, D. ve Iamoni, M. (2015). Landscape and Settlement in the Eastern Upper Iraqi Tigris and Navkur Plains: The Land of Niveveh Archaeological Project, Seasons 2012-2013. *Iraq 77*, 9-39.

Morandi Bonacossi, D. (2006). A New Royal Statue from Tell Mishrifeh/Qatna. E. Czerny, I. Hein, H. Hunger, D. Melman, A. Schwab (Ed.), *Timelines. Studies in Honour of Manfred Bietak, OLA 149, Vol. III* içinde (s. 53-62). Leuven: Peeters.

Morandi Bonacossi, D. (2008). Excavations on the Acropolis of Mishrifeh, Operation J A New Early Bronze Age III - Iron Age III Sequence for Central Inner Syria Part 1 : Stratigraphy, Chronology and Architecture. *Akkadica 129*, 55-127.

Morandi Bonacossi, D. (2014). The Northern Levant (Syria) During the Middle Bronze Age. M. Steiner ve A. Killebrew (Ed.), *The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant: c. 8000-332 BCE* içinde (s. 414-433). Oxford: Oxford University Press.

Morandi Bonacossi, D. ve Iamoni, M. (2009). The 'Eastern Palace' and the residential architecture of Area T at Mishrifeh/Qatna. Preliminary Report on the 2006-2008 Excavation Campaigns of the Italian Component of the Syro-Italian Archaeological Project. *Mesopotamia. Rivista di Archeologia, Epigrafia e Storia Orientale Antica. 44*, 61-112.

Morandi Bonacossi, D., Da Ros, M., Garna, G., Iamoni, M., Merl, M. (2009). The 'Eastern Palace' and the Residential Architecture of Area T at Mishrifeh/Qatna. *Mesopotamia 44*, 61–113.

Morgan, L. (1987). *Eski Toplum (2 Cilt).* İstanbul: Payel Yayınları.

Mountjoy, S. (2005). *The Tigris & Euphrates River.* Philadelpia: Chelsea House Publishers.

Muhly, J. (1985). Sources of Tin and the Beginnings of Bronze Metallurgy. *American Journal of Archaeology, Vol. 89, No. 2* , 275-291.

Mumford, G. (2014). Egypt and Levant. M. Steiner ve A. Killebrew (Ed.), *The Oxford Handbook of The Archaeology of Levant C.8000-332 BCE* içinde (s. 69-89). Oxford : Oxford University Press .

Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent. Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Müller, W. (2005). *Mimarlık Atlası Cilt 1. Mezopotamya'dan Bizans'a Mimarlık Tarihi.* İstanbul: YEM.

Nash, G. (2011). Death and Resurrection: The Renans in Syria (1860–61). K. Salahi (Ed.), *Knowledge is Light: Travellers in the Near East* içinde (s. 69-77). Oxford: Oxbow Books.

Naumann, R. (1975). *Eski Anadolu Mimarlığı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Neumann, T. W., Sanford, R. M., Harry, K. G. (2010). *Cultural Resources Archaeology: An Introduction.* Lanham: AltaMira Press.

Nichols, J. J. ve Weber, J. A. (2006). Amorites, Onagers, and Social Reorganization in Middle Bronze Age Syria. G. Schwartz ve J. Nichols (Ed.), *After Collapse. The Regeneration of Complex Societies* içinde (s. 38-57). Arizona: The University of Arizona Press.

Nicolle, C. (2012). Rapport préliminaire de la campagne de l'automne 2010 à Tell Mohammed Diyab (Djézireh syrienne). *Chronique Archéologique en Syrie VI*, 123-139.

Nicolle, C. (2016). Tell Mohammed Diyab (Hassake). A. Y. Kanjou (Ed.), *A History of Syria in One Hundred Sites* içinde (s. 194-196). Oxford: Archaeopress.

Nigro, L. (1999). Yamkhad/Aleppo: Investigating the Second Millennium B.C. Capital of Northern Syria through Islamic, Byzantine and Classical Towns. A. Petruccioli (Ed.), *Environmental Design: Journal of the Islamic Environmental Design Research Centre 1-2* içinde (s. 46-55). Rome: Dell'oca Editore.

Nigro, L. (2002a). The MB Pottery Horizon of Tell Mardikh/Ancient Ebla in a Chronological Perspective. M. Bietak içinde, *The Middle Bronze Age in the Levant Proceedings of an International Conference on MB IIA Ceramic Material, Vienna, 24th-26th of January 2001* (s. 297-328). Vienna: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Nigro, L. (2000b). Alla ricerca di Yamkhad. La struttura urbana di Aleppo amorrea. *Scienze dell'Antichità 10*, 39-61.

Nigro, L. (2002). The Middle Bronze Age Pottery Horizon of Northern Inner Syria on the Basis of the Stratified Assemblages of Ebla and Hama. M. al-Maqdissi, V. Matoïan ve C. Nicolle (Ed.), *Céramique de l'Âge du Bronze en Syrie I. La Syrie du Sud et la Vallée de l'Oronte* içinde (s. 77-131). Beyrouth.

Nigro, L. (2007). Towards a unified chronology of Syria and Palestine at the beginning of Middle Bronze Age. P. Matthiae, F. Pinnock ve L. Nigro (Ed.), *Proceedings of the International Colloquium From Relative Chronology to Absolute Chronology: the Second Millennium BC in Syria-Palestine* içinde (s. 365-389). Roma: Bardi.

Nissen, H. (2015). Urbanization and the techniques of communication: The Mesopotamian city of Uruk during the fourth millennium BC. E. N. Yoffee (Ed.), *The Cambridge World History. Volume III. Early Cities in Comparative Perspective, 4OOO* içinde (s. 113-130). Cambridge: Cambridge University Press.

Novák, M. (2004). The Chronology of the Royal Palace of Qatna. *Ägypten und Levante 1(XIV)*, 299-318.

Novák, M. (2015). Urbanism and Architecture. U. Finkbeiner, M. Novak, F. Sakal ve P. Sconzo (Ed.), *Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean 4* içinde (s. 41-84). Turnhout: Brepols Publishers.

Novák, vd. (2017). Cilician Chronology Group. A Comparative Stratigraphy of Cilicia. Results of the first three Cilician Chronology Workshops. *Altorientalische Forschungen 44(2)*, (s. 150-186).

Novák, M. ve Pfälzner, P. (2022). Excavations in The Western Part of The Bronze Age Palace (Operation G). M. al-Maqdissi, M. Luciani, D. Bonacossi Morandi, M. Novák ve P. Pfälzner (Ed.), *Excavating Qatna, Bd. 1 (Documents d'archéologie syrienne 4)* içinde (s. 63-110). Damaskus.

Oates, D. ve Oates, J. (1993). Excavations at Tell Brak 1992-93. *Iraq 55*, 155-199.

Oates, D. ve Oates, J. (1994). Tell Brak: A Stratigraphic Summary, 1976-1993. *Iraq , Vol. 56*, 167-176.

Oates, D., Oates, J. ve McDonald, H. (1997). *Excavations at Tell Brak, vol. 1. The Mitanni and Old Babylonian Periods.* Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research & British School of Archaeology in Iraq.

Oates, D., Oates, J., McDonald, H. (2001). *Excavations at Tell Brak. Vol. 2: Nagar in the Third Millennium BC.* Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research and the British School of Archaeology in Iraq.

Oates, J. (2015). *Babil.* Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Oates, J. ve Oates, D. (2001). The late third millennium in the Khabur. J. Meyer, W. Novák ve A. Pruß içinde, *Beiträge zur vorderasiatischen Archäologie Winfried Orthmann gewidmet* (s. 386–389). Frankfurt am Main: Johann Wolfgang Goethe-Universität.

Oppenheim, M. (1933). *Tell Halaf A New Culture in Oldest Mesopotami.* London: G. P. Putnam's Sons.

Oren, R. (2002). Area D. N. Scheftelowitz ve R. Oren (Ed.), *Tel Kabri The 1986-1993 Excavation Seasons* içinde (s. 55-72). Tel Aviv: Emery and Claire Yass Publications in Archaeology.

Ortmann, W. (1981). *Halawa 1997 bis 1979.* Bonn: Rudolf Habelt Verlag.

Orthmann, W. (1989). *Halawa 1980-1986. Vorläufiger Bericht über die 4.-9. Grabungskampagne* . Bonn: Saarbrücker Beiträge zur Altetumskunde.

Orthmann, W. (1991). Die Steinfiguren . W. Orthmann ve E. Rova (Ed.), *Gräber des 3. Jahrtausends v. Chr. im syrischen Euphrattal: 2. Ausgrabungen in Wreide* içinde (s. 63-70). Saarbrücken: Sarbrücker Druckerei und Verlag.

Otto, A. (2018). Summing up the Late Bronze Age of the Upper Syrian Euphrates Region. A. Otto (Ed.), *From Pottery to Chronology: The Middle Euphrates Region in Late Bronze Age Syria. Proceedings of a Workshop in Mainz (Germany), May 5-7, 2012* içinde (s. 225-232). Gladbeck: PeWe-Verlag.

Ökse, T. (2007). A 'high' terrace at Gre Virike to the north of Carchemish: Power of local rulers as founders? E. Peltenburg (Ed.), *Euphrates River Valley Settlement: The Carchemish Sector in the Third Millennium BC* içinde (s. 94-104). Oxford: Oxbow Books.

Ökse, T. ve Görmüş, A. (2006). Excavations at Salat Tepe in the Upper Tigris Region : Stratigraphical Sequence and Preliminary Results of the 2005-2006 Seasons. *Akkadica, Akkadica 127.2*, 167-197.

Özgen, E. (1986). Gaziantep Kilis Bölgesi Höyük Yüzey Araştırmaları: Oylum Höyük. *IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, s. 239-248.

Özgen, E. (1987a). Bir Höyüğün Ölümü: Oylum Höyük. *I. Gaziantep Tarihi ve Kültürel Değerleri Sempozyumu Bildirileri*, (s. 4-7). Gaziantep.

Özgen, E. (1987b). Gaziantep-Kilis Bölgesi Höyük Yüzey Araştırmaları: Oylum Höyük. *IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 239-248.

Özgen, E. (1988). Oylum Höyük 1987. *KST, 10*, 95-102.

Özgen, E. ve Davasne A. (1994). Le trésor de Oylum Höyüğü. M. Amandry, G. Le Rider (Ed.), *Trésors et Circulation Monétaire en Anatolie Antique* içinde (s. 45-59). Paris: Bibliothèque nationale de Franc.

Özgen, E. ve Carter, E. (1991). Oylum Höyük, 1989. *KST, 12*, 259-268.

Özgen, E. ve Helwing. (2001). Ausgrabungen auf dem Oylum Höyük, 1997-2000. Zweiter vorlaufiger Bericht. *Istanbuler Mitteulungen 51*, 61-136..

Özgen, E. ve Helwing, B. (2003). On The Shifting Border Between Mesopotamia And The West: Seven Seasons of Joint Turkish-German Excavations at Oylum Höyük. *Anatolica XXIX*, 61-85.

Özgen, E., Engin, A., Eser, E. (2009). Oylum Höyük, 2007. *KST, 30/2. Cilt*, 139-154.

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Ay Şafak, F. (2011). Oylum Höyük, 2009. *KST, 32/2*, 56-69.

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Ensert, H. K., Ay Şafak, F. (2012). Oylum Höyük, 2010. *KST, 33/1*, 497-518.

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Ensert, H. K., Ay Şafak, F., Bozkurt, A. (2013). Oylum Höyük, 2011. *KST, 34/1*, 323-334.

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Ensert, H., Ay Şafak, F., Bozkurt, A. (2014). Oylum Höyük, 2012. *KST, 35/1*, 159-174.

Özgen, E., Heiwing, B., Tekin, H. (1997). Vorlâufiger Bericht über die Ausgrabungen auf dem Oylum Höyük. *Istanbuler Mitteilungen 47*, 39-90.

Özgen, E., Helving, B., Engin, A., Niewenhuyse, O., Spoor, R. (1999). Oylum Hoyuk 1997-1998. Die spatchalkolithische Siedlung auf der Westterrasse. *Anatolia Antiqua / Eski Anadolu VII*, s. 19-67.

Özgen, E., Helwing, B., Engin, A. (2001). Oylum Höyük, 1998-1999. *KST, 22/1*, s. 223-230.

Özgen, E., Helwing, B., Engin, A. (2002). Oylum Höyük, 2000. *KST, 23/2*, s. 13-22.

Özgen, E., Helwing, B., Engin, A. (2004). Kilis İli 2002 Yılı Yüzey Araştırması. *AST, 21/ 2. Cilt*, 87-94.

Özgen, E., Helwing, B., Tekin, H. (1997). Vorlaufiger Bericht über die Ausgrabungen auf dem Oylum Höyük. *Istanbuler Mitteilungen 47*, 39-92.

Özgen, E., Helwing, B., Engin, A., Greaves, A., Erdem, Ö. (2004). Oylum Höyük, 2002. *KST, 25, 2*, s. 339-344.

Özgen, E., Helwing, B., Engin, A., Nieuwenhuyse, O., Spoor, R. (1999). Die spätchalkolithische Siedlung auf der Westterrasse. *Anatolica Antiqua 7*, 19-67.

Özgen, E., Tekin, H., Ensert, H. (1995). Oylum Höyük 1991 ve 1993 Kazı Çalışmaları. *KST, 16*, 95-106.

Özgen, E., Tekin, H., Ensert, H. (1996). Oylum Höyük 1994 Yılı Çalışmaları. *KST, 17*, 183-188.

Özgen, E., Tekin, H., Helwing, B. (1997). Oylum Höyük 1995 Kazıları. *KST, 18*, s. 189-199.

Özgen, E. ve Engin, A. (2010). Oylum Höyük, 2008. *KST, 31/ 3*, 1-20.

Özgen, E., Engin, A. ve Eser, E. (2009). Oylum Höyük, 2007. *KST, 30/2*, 139-154.

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B. ve Ay Şafak, F. (2011). Oylum Höyük, 2009. *KST, 32/2*, 56-69.

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Ensert, H. K. ve Ay Şafak, F. (2012). Oylum Höyük, 2010. *Kazı Sonuçları Toplantısı 33/1*, 497-518.

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Ensert, H. K., Ay Şafak, F. ve Bozkurt, A. (2013). Oylum Höyük, 2011. *KST, 34/1*, 323-334.

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Ensert, H., Ay Şafak, F. ve Bozkurt, A. (2014). Oylum Höyük, 2012. *KST, 35/1*, 159-174.

Özgüç, N. (1953). Preliminary Report on The 1951 Excavations at Kültepe. *Belleten, 17/66*, 198-306.

Özgüç, N. (1966). Excavations at Acemhöyük. *Anatolia 10*, 29-52.

Özgüç, T. (1959). *Kültepe-Kaniş. Assur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Özgüç, N. (1986). 1985 Yılında Yapılmış Olan Samsat Kazılarının Sonuçları. *KST, 8/1*, s. 297-304.

Özgüç, N. (2015). *Acemhöyük – Burushaddum I: Silindir Mühürler ve Mühür Baskılı Bullalar.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özgüç, N. (2015). *Acemhöyük-Burushaddum I.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Özgüç, T. (1959). *Kültepe-Kaniş. Assur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Özgüç, T. (1986). *Kültepe – Kaniş II. Assur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özgüç, T. (1987). "The Palaces of Assyrian Colonial Age.". *XXXIV e'me Recontre Assyriologique Internationale,* 42-43.

Özgüç, T. (1999). *Kültepe-Kaniş/Neşa Sarayları ve Mabetleri.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Özgüç, T. (2005). *Kültepe Kaniş/Neşa.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Öztan, A. (2007). Acemhöyük'den Assur Ticaret Kolonileri Çağına Ait İki Ender Buluntu. M. Alpaslan, M. Doğan-Alpaslan ve H. Peker (Ed.), *Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan. VITA. Festschrift in Honor of Belkıs Dinçol and Ali Dinçol* içinde (s. 609-622). İstanbul: Ege Yayınları.

Öztan, A. (1991). 1989 Yılı Acemhöyük Kazıları. *KST, 12*, 247-258.

Özyar, A. (2014). Anatolia from 2000 to 550 BCE. C. Renfrew ve P. Bahn (Ed.), *The Cambridge World Prehistory.* Chapter DOI: http://dx.doi.org/10.1017/CHO9781139017831.095, (accessed 5 May 2019: Cambridge University Press.

Palmisano, A. (2012). Diachronic and Spatial Distribution of Khabur Ware in the Early Second Millennium BC. *Journal of Open Archaeology Data 1:e8*, 1-3.

Parrot, A (1958). *Mission archéologique de Mari. V. II: le palais. Pt. 1: architecture.* Paris : Paul Geuthner.

Parrot, A. (1935). Les fouilles de Mari. Première campagne (hiver 1933-1934). Rapport préliminaire . *Syria 16*, 1-28.

Peasnall, B. ve Algaze, G. (2010). The survey of Pir Hüseyin, 2004. *Anatolica 36*, 165-195.

Pecorella, P. (2003). *Tell Barri/Kahat La Campagna del 2000: Relazione Preliminare.* Florence: Firenze University Press.

Peltenburg, E. (2000). From nucleation to dispersal. Late third millennium BC settlement pattern transformation in the Near East and Aegean. O. Rouault ve M. Wafler (Ed.), *La Djezire et l'Euphrate syrien de le protohistoire a la fin du second millenaire av J.-C. Tendences fans l'interpretation des donnees nouvelles. Subartu, 7.* içinde (s. 183-206). Turnhout: Brepols..

Peltenburg, E. (2007). New perspectives on the Carchemish sector of the Middle Euphrates River valley in the 3rd Millennium BC. E. Peltenburg (Ed.), *Euphrates River Valley The Carchemish Sector in the Third Millennium BC* içinde (s. 1-24). Oxford: Oxbow Books.

Pettinato, G. (1991). *Ebla. A New Look at History.* Baltimore : The John Hopkins University Press.

Peyronel, L. (2004). *Gli strumenti di tessitura dall'Età del Bronzo all'epoca persiana.* Roma: Sapienza Università di Roma.

Peyronel, L. (2007). Late Old Syrian Fortifications and Middle Syrian Re-Occupation of the Western Rampart at Tell Mardikh-Ebla. Problems of Relative Chronology and Stratigraphic Sequence. M. Bietak ve E. Czerny (Ed.), *The Synchronisation of Civilisations in the Eastern Mediterranean in the Second Millennium B.C.* içinde (s. 403-422). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Peyronel, L. (2008). Domestic Quarters, Refuse Pits And Working Areas. Reconstructing Human Landscape And Environment At Tell Mardikh-Ebla During The Old Syrian Period (C. 2000-1600 Bc). H. Kühne, R. Czichon ve F. Kreppner içinde, *Proceedings of the 4th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East Volume 1: The Reconstruction of Environment: Natural Resources and Human Interrelations through Time Art History: Visual Communication* (s. 177-189). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Peyronel, L. (2014). From Weighing Wool to Weaving Tools. Textile Manufacture at Ebla during the Early Syrian Period in the Light of Archaeological Evidence. C. Breniquet, & C. Michel içinde, *Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean. From the Beginning of Sheep Husbandry to Institutional Textile Industry (= Ancient Textile Series 17)* (s. 124-138). Oxford : Oxbow.

Peyronel, L. (2016). Bone and Ivory Manufacturing at Ebla (Syria) during the Early and Middle Bronze Age (c. 2500-1600 BC). *Levant, 48(2)*, 184-196.

Peyronel, L. ve Spreaico, G. (2008). Food Processing in the Levant during the Middle Bronze Age. Fire installation cooking pots and grinding tools at Tell Mardikh-Ebla (Syria) - Two Case Studies. G. Fiorentino ve D. Magri (Ed.), *Charcoals from the Past: Cultural and Palaeoenvironmental Implications. Proceedings of the Third International Meeting of Anthracology, Cavallino - Lecce (Italy), June 28th - July 1st 2004* içinde (s. 213-223). BAR International Series.

Pfälzner, P. (1997). Wandel und Kontinuität im Urbanisierungsprozess des 3. Jtsds. v. Chr. in Nordmesopotamien. G. Wilhelm (Ed.), *Die orientalische Stadt: Kontinuität - Wandel - Bruch, 1. Internationales Colloquium der Deutschen Orient-Gesellschaft, CDOG 1* içinde (s. 239-266). Saarbrücken: Otto Harrassowitz.

Pfälzner, P. (2007a). Archaeological Investigations in the Royal Palace of Qatna. M. Bonacossi (Ed.), *Urban and Natural Landscapes of an Ancient Syrian Capital. Settlement and Environment at Tell Mishrifeh/Qaṭna and in Central-Western Syria, SAQ 1* içinde (s. 29-64). Udine.

Pfälzner, P. (2007b). The Late Bronze Age ceramic traditions of the Syrian Jazirah. M. al-Maqdissi, V. Matoiän ve C. Nicolle (Ed.), *La céramique de l'âge du Bronze en Syrie II L'Euphrate et la région de Jézireh (Bibliothèque Archéologique et Historique 180)* içinde (s. 232-291). Beyrouth: Institut Français du Proche-Orient.

Pfälzner, P. (2012). The Question of Desurbanisation versus Reurbanisation of the Syrian Jazirah in the Late Third and Early Second Millennium BC. N. Laneri (Ed.), *Looking North The Socioeconomic Dynamics of Northern Mesopotamian and Anatolian Regions during the Late Third and Early Second Millenium BC* içinde (s. 51-80). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Pfälzner, P. (2017). Habur Ware and Social Continuity: The Chronology of the Early to Middle Bronze Age Transition in the Syrian Jezireh. F. Höflmayer (Ed.), *The Late Third Millennium in the Ancient Near East: Chronology, C14 and Climate Change* içinde (s. 163-203). Chicago: Oriental Institute of the University.

Pfälzner, P. (2019a). The Royal Palace of Qaṭna and the classification of Syrian palatial architecture of the 2nd millennium BC. D. Wicke (Ed.), *Der Palast im antiken und islamischen Orient. 9. Internationales Colloquium der Deutschen Orient-Gesellschaft 30. März – 1. April 2016, Frankfurt am Main, CDOG* (s. 235-260) içinde Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Pfälzner, P. (2019b). The Modularisation of Palatial Architecture in 2nd Millennium BC Syria. M. Bietak, P. Matthiae ve S. Prell (Ed.), *Ancient Egyptian and Ancient Near Eastern Palaces Volume II. Proceedings of a workshop held at the 10th ICAANE in Vienna, 25–26 April 2016* içinde (s. 117-142). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Pfälzner, P. ve Dohmann-Pfälzner, H. (2014). Die räumliche Struktur der zentralen Oberstadt von Tall Mozan. A. Bianchi, H. Dohmann-Pfälzner, P. Pfälzner ve A. Wissing (Ed.), *Die Architektur und Stratigraphie der zentralen Oberstadt, von Tall Mozan/Urkeš (Studien zur Urbanisierung Nordmesopotamiens, Serie A, Band 1)* içinde (s. 27-76). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Pingree, D. (1998). Notes on the Venus Omens. E. Reiner ve D. Pingree içinde, *Babylonian Planetary Omens* içinde (s. 3-21). Groningen: STYX.

Pinnock, F. (2001). The Urban Landscape of Old Syrian Ebla. *Journal of Cuneiform Studies 53(1):13*, 13-33.

Pinnock, F. (2005). *La ceramica del Palazzo Settentrionale del Bronzo Medio II (Materiali e Studi Archeologici di Ebla VI).* Roma: Università degli Studi di Roma "La Sapienza".

Pinnock, F. (2015). From Ebla to Guzana: The image of power in Syria between the Bronze and Iron Ages. P. Matthiae (Ed.), *Studia Eblaitica 1* (s. 109-129) içinde Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Pinnock, F. (2016). Dealing with the Past at Ebla. Ancestors' Cults and Foreign Relations. R. Stucky, O. Kaelin ve H.-P. Mathys (Ed.), *Proceedings of the 9th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, Volume 1* içinde (s. 395–406). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Playfair, J. (1813). *A System of Geography: Ancient and Modern, Volume 5.* Edinburgh: Peter Hill.

Pollock, S. (1999). *Ancient Mesopotamia: the Eden that never was.* Cambridge: Cambridge University Press.

Pollock, S. (2001). The Uruk period in southern Mesopotamia. M. Rothman (Ed.), *Uruk Mesopotamia and its neighbors : cross-cultural interactions in the era of state formation* içinde (s. 181-231). Sante Fe: School of American Research Press.

Porter, B. (2015). Tracing The Acquisition History of Some Old Syrian Popular Style Cylinder Seals . *Iraq, 77(01)*, 143–157.

Posener, G., Bottéro, J., Kenyon, K. (1971). Syria and Palestine c. 2160–1780 b.c. I. Edwards, C. Gadd ve N. Hammond (Ed.), *The Cambridge Ancient History (The Cambridge Ancient History* (s. 532-594). Cambridge: Cambridge University Press.

Postgate, J. N. (1994). *Early Mesopotamia: Society And Economy At The Dawn Of History.* New York: Routledge.

Pournelle, J. (2013). Physical Geography. H. Crawford (Ed.), *The Sumerian World* içinde (s. 13-32). New York: Routledge.

Price, I. M. (1923). The Topography of the Gudea Inscriptions. *Journal of the American Oriental Society Vol. 43* , 41-48 .

Pucci, M. (2020). Archaeological Research in Pre-Classical Syria and the Canon of Ancient Near Eastern Art and Archaeology. A. Gansell ve A. Shafer (Ed.), *Testing the Canon of Ancient Near Eastern Art and Archaeology* içinde (s. 66-89). New York: Oxford University Press .

Quarta, G., Marchiorp, C. ve Melica , D. (2014). Archaeometric Study of Mud Bricks from Excavations of Tell Tuqan: Preliminary Results. F. Baffi, R. Fiorentino ve L. Peyronel (Ed.), *Tell Tuqan Excavations And Regional Perspectives Cultural Developments in Inner Syria from the Early Bronze Age to the Persian/Hellenistic Period* (s. 517-540) içinde Lecce: Concedo Editore.

Quiles, M. P. (2022). Studying Daub: Orientations for the Macroscopic Analysis of Earth Building Fragments in Archaeology". *Advances in Archaeological Practice 10(4)*, 440–451.

Ramsay, W. (1902). The Geographical Conditions Determining History and Religion in Asia. *The Geographical Journal Vol. 20 No. 3*, 257-275.

Redman, C. L. (1978). *The rise of civilization: from early farmers to urban society in the ancient Near East.* San Francisco: W. H. Freeman.

Rice, M. (2003). *Egypt's Making: The Origin of Ancient Egypt 5000-2000 BC.* London: Routledge.

Riehl, S. (2011). Climate and agricultural decision-making: Environmental constraints and economic development in Near Eastern sites between 5000 – 3500 cal BP. C. N.J., D. P. ve M. A. (Ed.), *Between sand and sea. Archaeology and Human*

Ecology in Southwestern Asia. International Symposium in Honor of Hans-Peter Uerpmann içinde (s. 147-166). Tübingen: Kerns Verlag.

Riehl, S. ve Bryson, R. (2007). Variability in Human Adaptation to Changing Environmental Conditions in Upper Mesopotamia during the Early and the Middle Bronze Age. C. Kuzucuoğlu ve C. Marro (Ed.), *Sociétés humaines et changement climatique à la fin du troisième millénaire: une crise a-t-elle eu lieu en Haute Mésopotamie?* içinde (s. 523-548). Istanbul: Institut Français.

Riehl, S. ve Deckers, K. (2012). Environmental and Agricultural Dynamics in Northern Mesopotamia during the Early and the Middle Bronze Age. N. Laneri, P. Pfalzner ve S. Valentini (Ed.), *Looking North: The Socioeconomic Dynamics of the Northern Mesopotamian and Anatolian Regions during the Late Third and Early Second Millennium BC* içinde (s. 11-24). Wiebaden: Harrassowitz Verlag.

Ripepi, G. (2020). Mudbricks and Modular Architecture at Tell es-Sultan from the Neolithic to the Bronze Age. R. Sparks, B. Finlayson, B. Wagema ve J. Briffa (Ed.), *Digging Up Jericho: Past, Present and Future* (s. 215-230) içinde Oxford: Archaeopress.

Ristvet, L. (2005). *Settlement, Economy, and Society in the Tell Leilan Region, Syria, 3000-1000 BC.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). University of Cambridge, London.

Ristvet, L. (2012). Resettling Apum: Tribalism and Tribal States in the Tell Leilan Region, Syria. N. Laneri, P. Pfalzner ve S. Valentini (Ed.), *Looking North: The Socioeconomic Dynamics of the Northern Mesopotamian and Anatolian Regions during the Late Third and Early Second Millennium BC (Proceedings of the Workshop organized at the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Ne* içinde (s. 37-50). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Roaf, M. (2006). Palaces and Temples in Ancient Mesopotamia. J. Sasson içinde, *Civillization Of The Ancient Near East* (s. 423-454). Massachusetts : Hedrickson Publishers.

Rothman, M. (2013). Interpreting the role of Godin Tepe in the “Uruk expansion”. C. Petrie (Ed.), *Ancient Iran and Its Neighbours: Local Developments and Long-range Interactions in the 4th Millennium BC* içinde (s. 75-92). Oxford: Oxbow Books.

Rouault, O. (1984). *Terqa Final Reports No. 1 L’Archive de Puzurum.* Malibu: Undena Publications.

Rova, E. (2014). Tannurs, Tannur Concentrations and Centralised Bread Production at Tell Beydar and Elsewhere: An Overview. L. Milano (Ed.), *History of the Ancient Near East / Monographs – XIV. Paleonutrition and Food Practices in the Ancient Near East: Towards a Multidisciplinary Approach,* içinde (s. 121-170). Padova : S.A.R.G.O.N.

Russell, H. (1985). The Historical Geography of the Euphrates and Habur According to the Middle- and Neo-Assyrian Sources. *Iraq, Vol.47* , 57-74.

Sagona, A. ve Zimansky, P. (2015). *Arkeolojik Veriler Işığında Türkiye'nin En Eski Kültürleri MÖ 1.000.000-550.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Sağlamtimur, H. (2012). Siirt Türbe Höyük. A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz ve P. Gürcan (Ed.), *Ege Üniversitesi Arkeolji Kazıları* (s. 137-156). İzmir: Ege Üniversitesi.

Sağlamtimur, H. ve Ozan , A. (2012). Siirt-Başur Höyük 2011 Yılı Çalışmaları. *KST, 34/1*, s. 261-274.

Sasson, J. M. (1966). A Sketch of North Syrian Economic Relations in the Middle Bronze Age. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 161-181.

Schachner, A. (2002). Ausgrabungen in Giricano (2000–2001). Neue Forschungen an der Nordgrenze des Mesopotamischen Kulturraums. *Istanbuler Mitteilungen 52*, 9-57.

Schmidt, K. (2012). Anatolia. D. Potts (Ed.), *A Companion To The Archaeology of The Ancient Near East Volume I* içinde (s. 144-160). Oxford: Blackwell Publishing.

Schniedewind, W. M. ve Hunt, J. H. (2007). *A Primer on Ugaritic Language, Culture, and Literature.* New York: Cambridge University Press.

Schwartz, G. M. (1994). Before Ebla: Models of pre-state political organization in Syria and northern Mesopotamia. G. Stein ve M. Rothman (Ed.), *Chiefdoms and Early States in the Near East: The Organizational Dynamics of Complexity* içinde (s. 153-174). Madison: Prehistory Press.

Schwartz, G. M. (2001). Syria and the Uruk Expansion. M. Rothman (Ed.), *Uruk Mesopotamia & Its Neighbors: Cross-Cultural Interactions in the Era of State Formation* içinde (s. 233-264). Sante Fe: School of American Research Press.

Schwartz, G. M. (2006). Pastoral Nomadism in Ancient Western Asia. J. Sasson (Ed.), *Civilizations of the Ancient Near East Volumes I&II.* içinde (s. 249-258). Massachusetts: Hendrickson Publihers.

Schwartz, G. M. (2007). Taking the Long View on Collapse : A Syrian Perspective. *Varia Anatolica, 19*, 45-67.

Schwartz, G. M. (2008). Problems of Chronology: Mesopotamia, Anatolia, and the Syro-Levantine Region. J. Aruz, K. Benzel ve J. Evans (Ed.),, *Beyond Babylon: Art, Trade, and Diplomacy in the Second Millennium B.C.* içinde (s. 450–452). New York: Metropolitan Museum of Art.

Schwartz, G. M. (2013). An Amorite Global Village:Syrian-Mesopotamian Relations in the Second Millennium B.C. J. Aruz, S. Graff ve Y. Rakic (Ed.), *The Metropolitan Museum of Art Symposia. Cultures in Contact From Mesopotamia to the Mediterranean in the Second Millennium B.C.* içinde (s. 2-11). New Haven: The Metropolitan Museum of Art.

Schwartz, G. M. (2015a). Research Framework: The Archaeology of Rural Vommunities in Early Complex Societies. G. Schwartz (Ed.), *Rural Archaeology in Early Urban Northern Mesopotamia: Excavations at Tell al-Raqa'i* içinde (s. 1-20). Albuquerque: The Cotsen Institute of Archaeology Press.

Schwartz, G. M. (2015b). *Rural Archaeology in Early Urban Northern Mesopotamia: Excavations at Tell al-Raqa'i.* Albuquerque: The Cotsen Institute of Archaeology Press.

Schwartz, G. (2016). Umm el-Marra (Aleppo). Y. Kanjou ve A. Tsuneki içinde, *A History of Syria in One Hundred Sites* (s. 127-130). Oxford : Archaeopress.

Schwartz, G. M. ve Klucas, E. E. (1988). Spatial analysis and social structure at Tell al-Raqa'i. M. Fortin ve O. Aurenche (Ed.), *Espace naturel, espace habit en Syrie du Nord (10e-2e millenaires av. J.-C.)* içinde (s. 199-207). Quebec ve Lyon: Canadian Society for Mesopotamian Studies and Maison e l'Orient Mediterranean.

Schwartz, G. M., Curvers, H. H., Gerritsen, F. A., MacCormack, J. A., Miller, N. F., Weber, J. A. (2000). Excavation and Survey in the Jabbul Plain, Western Syria: The Umm el-Marra Project 1996-1997. *American Journal of Archaeology 104/3*, 419-462.

Sconzo, P. (2007). Collapse or Continuity ? The case of the EB-MB Transition at Tell Shiyukh Tahtani. *Varia Anatolica XIX,*, 267-310.

Sezen, T. (2006). *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla).* Ankara.

Sharon, I. (2013). Levantine Chronology. M.-L. Steiner ve A.-E. Killebrew içinde, *The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant c. 8000-332 BCE* içinde (s. 44-68). Oxford: Oxford University Press.

Shaw, I. ve Jameson, R. (1999). *A Dictionary of Archaeology.* Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Shepperson, M. (2009). Planning for the sun: urban forms as a Mesopotamian response to the sun. *World Archaeology Vol. 41(3)*, 363–378.

Sherrrat, E. (2013). Introduction to the Levant during the Late Bronze Age. M. Steiner ve A. Killebrew (Ed.), *The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant c. 8000-332 BCE* içinde (s. 497-508). Oxford: Oxford University Press.

Shimogama K. (2018). The Japanese Excavations at Tell Ali al-Hajj, Rumeilah, on the Euphrates: Settlement, Material Culture and Chronology. Barbara H., Christoph S., Vera M., Marta L., Markus., Mattia G.(Ed.), *Proceedings of the 10th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East Volume 2* içinde (s. 627-638). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Smirniou, M. ve Rehren, T. (2011). Direct Evidence of Primary Glass Production in Late Bronze Age Amarna, Egypt. *Archaeometry 53, 1*, 58–80.

Sołtysiak, A. (2008). Tell Barri (Syria), seasons 1980–2006. *Bioarchaeology of the Near East 2*, 67–71.

Spring, P. (2015). *Great Walls and Linear Barriers.* South Yorkshire: Pen & Sword Books .

Staubwasser, M. ve Weiss, H. (2006). Holocene climate and cultural evolution in late prehistoric–early historic West Asia. *Quaternary Research 66*, 372–387.

Stein, G. (1999). *Rethinking World Systems: Diasporas, Colonies, and Interactions in Uruk Mesopotamia.* Tucson: University of Arizona Press.

Stein, G. (2004). Structural Parameters and Sociocultural Factors in The Economic Organization of North Mesopotamian Urbanism in The Third millennium BC. G. M. Feinman ve L. M. Nicholas (Ed.), *Archaeological Perspectives on Political Economies* içinde (s. 61-78). Salt Lake City: University.

Stevanović, M. (1997). The Age of Clay: The Social Dynamics of House Destruction. *Journal of Antropological Archaeology, 16*, 334-395.

Stiebing Jr., W. H., Helft, S. N. (2018). *Ancient Near Eastern History and Culture.* New York: Routledge.

Stone, E. C. (1997). Mesopotamian Houses. E. M. Meyers (Ed.), *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East. Volume 3* içinde (s. 90-94). New York: Oxford University Press.

Stone, E. C. (2007). The Mesopotamian Urban Experience. E. C. Stone (Ed.), *In Settlement and Society* içinde (s. 213-234). Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology and the Oriental Institute.

Strommenger, E. (1980). *Habuba Kabira Eine Stadt vor 5000 Jahren.* Mainz: Verlag Philipp Von Zabern.

Strommenger, E. (1986). Ausgrabungen in Tall Bi'a 1984. *Mitteilungen der Deutschen Orient Gesellschaft 118*, 9-27.

Strommenger, E. (1989). Ausgrabungen in Tall Bi'a 1987. *Mitteilungen der Deutschen Orient Gesellschaft 121*, 5-63.

Strommenger, E., & Kohlmeyer, K. (1998). *Tall Bi'a / Tuttul–I. Die altorientalischen Bestattungen. Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft (WVDOG).* . Saarbrücken : Saarbrücker Druckerei und Verlag .

Suriano, M. J. (2014). Historical Geography of The Ancient Levant . M. L. Steiner ve A. E. Killebrew (Ed.), *The archaeology of The Levant c.8000-332* içinde (s. 9-23). Croydon: Oxford University Press.

Temizsoy, İ. (1989). *Die museen von Gaziantep.* Ankara.

Terlouw, K. (2001). Regions in Geography and the Regional Geography of Semiperipheral Development. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie 92(1)*, 76-87.

Türker, A. (2008). *Assur Ticaret Kolonileri Çağı'da Acemhöyük Çanak Çömleği.* Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Tufnell , O. ve Ward , W. (1966). Relations between Byblos, Egypt and Mesopotamia at the end of the third millenium B.C. A Study of a Montet Ja. *Syria. 43/-*, 165-241.

Tvedtnes, J. (1981). The Origin of the Name "Syria." . *Journal of Near Eastern Studies, 40(2)*, 139–140.

Ur, J. (2002). Surface Collection and Offsite Studies at Tell Hamoukar, 1999. *Iraq Vol. 64*, 15-43..

Ur, J. A. (2010). Cycles of Civilization in Northern Mesopotamia, 4400-2000 BC. *Journal of Archaeological Research 18*, 387-431.

Ur, J. A. (2012). Spatial Scale and Urban Evolution at Tell Brak and Hamoukar at the End of the 3rd Millennium BC,. N. Laneri, P. Pfälzner ve S. Valentin (Ed.), *Looking North: The Socio-Economic Dynamics of the Northern Mesopotamian and Anatolian Regions during theLate Third and Early Second Millennium BC* içinde (s. 25-35). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Ur, J. A. (2004). *Urbanism And Society In The Third Millennium Upper Khabur.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Department of Near Eastern Languages and Civilizations University of Chicago, Chicago Ur, J. A. ve Wilkinson, T. (2008). Settlement and Economic Landscapes of Tell Beydar and its Hinterland. M. Lebeau ve A. Suleiman (Ed.), *Beydar Studies I* içinde (s. 305-327). Turnhout: Brepols.

Ünal, A. (2015). A Hittite Treaty tablet from Oylum Höyük in southeastern Turkey and the location of Haššu(wa). *Anatolian Studies, 65* , 19-34.

van Loon, M. (1992). The Beginning of the Middle Bronze Age in Syria. *Egypt and the Levant Vol 3*, 103-107.

Van Sold, W. (2001). Stone Objects. M. Van Loon (Ed.), *Selenkahiye: Final Report on the University of Chicago and University of Amsterdam Excavations in the Tabqa Reservoir, Northern Syria, 1967-1975* içinde (s. 448-478). İstanbul: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul.

Weinstein, J. (1992). The Chronology of Palestine in the Early Second Millennium B. C. E. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research, No. 288*, 27-46.

Weir, J. (1982). The Venus Tablets - a Fresh Approach. *Journal for the History of Astronomy, Vol. 13*, 23-49.

Weiss, H. ve Courty, M. A. (1993). The Genesis and Collapse of the Akkadian Empire. M. Liverani (Ed.), *Akkad- The First World Empire: Structure, Ideology, Traditions* içinde (s. 131-56). Padua: Sargon.

Weiss, H. ve Young Jr, T. C. (1975). The Merchants of Susa Godin V and Plateau-Lowland Relations in the Late Fourth Millennium B.C. *Iran, 13:1*, 1-17.

Weiss, H., Courty, M. A., Wetterstrom, W., Guichard, F., Senior, L., Meadow, R., Curnow, A. (1993). The Genesis and Collapse of Third Millennium North Mesopotamian Civilization. *Science, New Series, Vol. 261, No. 5124*, 995-1004.

Wheatley, P. (1971). *The Pivot of the Four Quarters: A Preliminary Enquiry into the Origins and Character of the Ancient Chinese City.* Chicago: Aldine.

Wheatley, P. (2008). *The Origins and Character of the Ancient Chinese City.* London: Routledge.

Whiting, R. M. (1995). Amorite tribes and nations of second-millennium western Asia. J. Sasson (Ed.), *Civilizations of the ancient Near East* içinde (s. 1231-1242). New York: Scribner.

Wilkinson, T. J. (1994). The Structure and Dynamics of Dry-Farming States in Upper Mesopotamia. *Current Anthropology Vol. 35, No. 5*, 483-520.

Wilkinson, T. J. (1997). Environmental Fluctuations, Agricultural Production and Collapse: A View from Bronze Age Upper Mesopotamia. H. Dalfes, G. Kukla ve H. Weiss (Ed.), *Third Millennium BC Climate Change and Old World Collapse. NATO ASI Series, vol 49* içinde (s. 67-106). Berlin, Heidelberg: Springer.

Wilkinson, T. J. (1998). Water and Human Settlement in the Balikh Valley, Syria: Investigations from 1992-1995. *Journal of Field Archaeology, 25-1*, 63-87.

Wilkinson, T. J. (2000). Regional Approaches to Mesopotamian Archaeology: The Contribution of Archaeological Surveys. *Journal of Archaeological Research Vol. 8, No. 3*, 219-267.

Wilkinson, T. J., Philip, G., Bradbury, J., Dunford, R., Donoghue, D. (2014). Contextualizing early urbanization: settlement cores, early states and agro-pastoral strategies in the fertile crescent during the fourth and third millennia BC. *Journal of World Prehistory, 27 (1)*, 43-109.

Wilson, J. (2011). Egyptian Myths and Tales. J. Pritchard (Ed.), *The Ancient Near East: An Anthology of Texts and Pictures* içinde (s. 1-24). Princeton: Princeton University Press.

Winter, I. (2010). *On Art in the Ancient Near East Volume II From the Third Millennium B.C.E.* Leiden: Brill.

Wittfogel, K. (1957). *Oriental Despotism: A Comparative Study of Total Power.* New Haven: Yale University Press.

Woolley, L. (1955). *Alalakh: an account of the excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937–1949.* London: Society of Antiquaries of London.

Wossink, A. (2009). *Challenging Climate Change: Competition and Co-operation Among Pastoralists and Agriculturalists in Northern Mesopotamia (c.3000-1600 BC).* Leiden: Sidestone Press.

Wright, G. R. H. (1985). *Ancient Building in South Syria and Palestine.* Leiden: Brill.

Wright, G. R. H. (2000). *Ancient Building Technology Volume I, Historical Background.* Leiden: Brill.

Wright, G. R. H. (2005). *Ancient Building Technology Volume 2, Materials.* Leiden: Brill.

Wright, G. R. H. (2009). *Ancient Building Technology Volume 3, Construction.* Leiden: Brill.

Wright, H. T. (2001). Cultural Action in the Uruk World. M. Rothman (Ed.), *Uruk Mesopotamia and Its Neighbors: Cross-Cultural Interactions in the Era of State Formation* içinde (s. 123–147). Santa Fe: School of American Research.

Wright, R. (2013). Sumerian and Akkadian Industries: Crafting Textiles. H. Crawford (Ed.), *The Sumerian World* içinde (s. 395-417). New York: Routledge Press.

Yakar, J. (2011). Anatolian Chronology and Terminology. S. Steadman ve G. McMahon (Ed.), *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia* içinde (s. 56-93). Oxford: Oxford University Pres.

Yasur-Landau , A. ve Cline, E. (2019). Activity Areas Within the Last Palace of Kabri. M. Bietak, P. Matthiae ve S. Prell (Ed.), *Ancient Egyptian and Ancient Near Eastern Palaces Volume II roceedings of a workshop held at the 10th ICAANE in Vienna, 25–26 April 2016* içinde (s. 181-191). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

Yener, K. A. (2005). The Amuq Valley Regional Projects . K. A. Yener (Ed.), *The Amuq Valley Regional Projects Volume 1 Surveys in the plain of Antioch and Orontes Delta, Turkey,* içinde (s. 1-24). Chicago: Oriental Institute of the University of Chicago.

Yener, K. A. (2010). Small Finds. K. A. Yener (Ed.), *Tell Atchana, Ancient Alalakh Volume 1. The 2003-2004 Excavation Seasons* içinde (s. 101). İstanbul: Ege Yayınları.

Yener, K. A. (2013). Recent Excavations at Alalakh: Throne Embellishments in Middle Bronze Age Level VII. J. Aruz, S. Graff, & Y. Rakic (Ed.), *Cultures in Contact: From Mesopotamia to the Mediterranean in the Second Millennium B.C.* (s. 142-153) içinde New York: Metropolitan Museum of Art.

Yener , K. A. ve Akar, M. (2012). Alalakh Antik Kenti 2010 Yılı Çalışmaları. *KST 33/3*, 1-14.

Yener, K. A., Edens, C., Harrison, T. P., Verstraete, J., Wilkinson, T. J. (2000). The Amuq Valley Regional Project, 1995-1998. *American Journal of Archaeology. Vol. 104, No. 2*, 163-220.

Yener, K. A. ve Akar, M. (2014). Unutulmuş Krallık Mukiş ve Başkenti Aççana Höyük, Antik Alalah. A. Özfırat ve Ç. Uygun (Ed.), *Hatay Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları* içinde (s. 95-106). Antakya: Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları.

Yener, K. A., Akar, M., Bulu, M. (2017). Amik Ovası Bölgesel Yüzey Araştırması Projesi 2015 Çalışmaları. *AST, 34/ 2. Cilt* (s. 551-568). Edirne: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Yiğit, T. (2006). Uršu Kuşatması Metni'nin Yeniden Değerlendirilmesi. *Anadolu / Anatolia 31*, 43-55.

Yıldırım, N. (2017). Asi Nehri'nin Adı Üzerine Bir İnceleme. *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri Cilt: 11 Sayı: 2*, 77-88.

Yoffee, N. (1988). The Collapse of Ancient Mesopotamian States and Civilization. N. Yoffee ve G. Cowgill (Ed.), *The Collapse of Ancient States and Civilizations* içinde (s. 44-686). Tucson: University of Arizona Press.

Yon, M. (2006). *The City of Ugarit at Tell Ras Shamra.* İndiana: Eisenbrauns.

Zaina, F. (2021). Taşlı Geçit Höyük. Report on the excavations and survey of the outskirts of the main mound. *Ante Quem - GRPOP*, 1-51.

Teşekkür

Bu tez çalışmasındaki desteğinin yanı sıra tüm öğrencilik ve arkeoloji hayatımdaki yönlendirici katkılarından dolayı danışman ve her zaman hocam Prof. Dr. Haluk Sağlamtimur'a, bu konuyu çalışmama olanak sağlayan, birlikte çalıştığımız yıllardan itibaren güvenini ve bilgisini hiçbir zaman esirgemeyerek çalışmamın oluşmasını sağlayan Prof. Dr. Atilla Engin'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda lisans ve yüksek lisans hocalarım olan Prof. Dr. Eşref Abay ve Doç. Dr. Zafer Derin ile Prof. Dr. Duygu Sevil Akar Tanrıver'e tezimin tamamlanma sürecindeki öneri ve eleştirileri için teşekkür etmek isterim. Dostum Dr. Öğr. Gör. Kadir Büyükulusoy'un çalışmanın en başından itibaren yol gösterici olarak desteğini bir an bile esirgememiş olması belki de tezi tamamlamamdaki en büyük motivasyon kaynağı olmuştur. Kadir Hocam'a müteşekkirim. Kazı arşivlerinin oluşturulması, düzenlenmesi ve kaynaklara ulaşım sorunlarında hep eli çabukluğuyla yardım eden Arş. Gör. Deniz Kişniş'e teşekkür ederim. Bu uzun süreçte destekleri ve sağladıkları olanaklar nedeniyle Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Bora Uysal, Doç. Dr. Erdener Pehlivan, Dr. Öğr. Üyesi Filiz Ay Şafak ve Dr. Öğr. Üyesi Olcay Zengin Koşan'a ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Bu yorucu sürecin üzüntüleri ve sevinçlerinde hep yanımda olan karım Derya Bozkurt ve ondan çaldığım zamanları anlayışla karşılayan kızım Roza Dünya'ya sonsuz teşekkür ederim. İyi ki varsınız…

Nevşehir, 2025 Aydoğan Bozkurt

Özgeçmiş

Eğitim Durumu:

Lisans: Ege Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Arkeoloji Bölümü/Arkeoloji/2002-2008

Yüksek Lisans: Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi-YL Programı, 2013-2017

Doktora: Ege Üniversitesi, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı, 2015-2025

Tez Başlıkları:

Yüksek Lisans: M.Ö. 4. Binyılda Uruk Kültürünün Güneydoğu Anadolu Yayılımı ve Bunun Kültürel Sonuçları (2014) Tez Danışmanı:(Haluk Sağlamtimur)

Doktora: : Oylum Höyük Orta Tunç Çağı Mimarisi. Tez Danışmanı:(Haluk Sağlamtimur)

Arazi Çalışmaları:

2004 - 2011 Ege Gübre Neolitik Yerleşimi (İzmir), Türbe Höyük (Siirt), Başur Höyük (Siirt), Çattepe (Siirt), Hattuşa (2006-Çorum), İzmir Demir Çelik Kurtarma Kazısı (İzmir) ve Ilısu Barajı ve HES Projesi Botan Vadisi Kültür Envanteri Yüzey Araştırması

2011-2024 Sivas İli Yüzey Araştırmaları ve Oylum Höyük Kazısı (Kilis)

Yayınlar

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Ensert, H. K., Ay Şafak, F. ve Bozkurt, A. (2013). Oylum Höyük, 2011. *KST, 34/1*, 323-334.

Özgen, E., Engin, A., Uysal, B., Ensert, H., Ay Şafak, F. ve Bozkurt, A. (2014). Oylum Höyük, 2012. *KST, 35/1*, 159-174.

Engin, A., Özgen, E., Zengin-Koşan, O., Ay-Şafak, F., ve Bozkurt, A. (2014). Oylum Höyük 2013. 36. KST, 1, 235-254.

Engin, A., Özgen, E., Zengin Koşan, O., Ay Şafak, F., ve Bozkurt, A. (2015). Oylum Höyük, 2013. KST, 36/1, 235-254.

Engin, A., Özgen, E., Zengin Koşan, O., Ay Şafak, F., ve Bozkurt, A. (2016). Oylum Höyük 2014. KST, 37/1, 445-466.

Engin, A., Özgen, E., Zengin Koşan, O., Ay Şafak, F., ve Bozkurt, A. (2017). Oylum Höyük 2015. KST, 38/1, 555-576.

Engin, A., Özgen, E., Bozkurt, A., ve Bozkurt, D. (2018). Oylum Höyük 2016. KST, 39/1, 477-494.

Engin, A., Özgen, E., Aşir, M., Ezer, S., Kavak, A., Bozkurt, A., . . . Doruk Engin, Ş. (2019). Oylum Höyük 2018. KST, 41, 243-264.

Engin, A., Özgen, E., Aşir, M., Ezer, S., Kavak, A., Bozkurt, A., . . . Doruk Engin, Ş. (2020). Oylum Höyük 2018. KST, 41/1, 243-264.

Engin, A., Özgen, E., Ezer , S., Kavak, A., Bozkurt, A., Bozkurt, D., . . . Kişniş, D. (2022). Oylum Höyük 2019-2020. 2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları Cilt 1, 169-188.

Ezer, S. ve Bozkurt, A. (2024). Oylum Höyük Yeni Dönem Kazılarında Bulunmuş Olan Piroteknik Kurulumlar. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, Baskıda.

Atilla, E., Uysal B., Ay Şafak F. ve Bozkurt A. (2011). Sivas İli 2010 Yılı Yüzey Araştırması. 29. Uluslararası Kazı, Yüzey Araştırması ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 29(1), 173-207.

Atilla, E., Uysal B., Ay Şafak F. ve Bozkurt A. (2012). Sivas İli 2011 Yılı Yüzey Araştırması. 34. Uluslararası Kazı, Yüzey Araştırması ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 2(30), 13-38.

Atilla, E., Uysal B., Zengin Koşan O., Ay Şafak F. ve Bozkurt A. (2013). Sivas İli 2012 Yılı Yüzey Araştırması. 31. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2(31), 43-64.

Atilla, E., Zengin Koşan O., Ay Şafak F. ve Bozkurt A (2014). Sivas İli 2013 Yılı Yüzey Araştırması. 32. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 1(32), 399-430.

A. Bozkurt, Bozkurt D., Özer, A. ve E. Atilla (2017). The Elemental and Structural Analysis of Archaeological Findings: Oylum Höyük Case Report. 2nd International Conference on Material Science and Technology in Cappadocia (Imsteci7).

Bozkurt A. Ve E. Atilla (2019). Yüzey Araştırmaları Işığında Tunç Çağları'nda Sivas. Sivas Kongresi'nin 100.Yılında Her Yönüyle Sivas Uluslararası Sempozyumu, 3 (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum).